Poticanje novinarske izvrsnosti u 2022.

ZBORNIK IZABRANIH RADOVA

AEM AGENCIJA ZA ELEKTRONIČKE MEDIJE

Poticanje novinarske izvrsnosti u 2022.

ZBORNIK IZABRANIH RADOVA

AGENCIJA ZA ELEKTRONIČKE MEDIJE

Zagreb, lipanj 2023.

IMPRESSUM

Nakladnik:
Agencija za elektroničke medije

Za nakladnika:
Josip Popovac

Urednica:
Iva Zebec

Grafičko oblikovanje:
Duplerica d.o.o.

Tisak:
Znanje d.o.o.

Naklada:
300 primjeraka

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001180156.

ISBN 978-953-59331-6-8 (tiskana knjiga)
ISBN 978-953-59331-7-5 (e-knjiga PDF)

AGENCIJA ZA ELEKTRONIČKE MEDIJE

Jagićeva 31
10 000 Zagreb
www.aem.hr

Uvodna riječ

Projekt poticanja novinarske izvrsnosti pokrenut je 2020. kao poticaj razvitku kvalitetnog novinarstva u uvjetima ubrzanog ritma modernog načina života, razvitka tehnologije i društvenih mreža, a u 2022. godini ostvaren je njegov treći ciklus. Dezinformacije i *clickbait* novinarstvo samo su neki od fenomena modernog doba s kojima smo svakodnevno suočeni. U takvom okruženju kvalitetno novinarstvo i novinarska izvrsnost kao zalog očuvanja standarda i digniteta novinarske profesije nikada nisu bili važniji.

Zbornik koji vam ovom prilikom predstavljamo rezultat je Projekta koji su osmislili i realizirali Vijeće za elektroničke medije i članovi Stručne službe Agencije na temelju bespovratnih sredstava koje Ministarstvo kulture i medija proslijedilo Agenciji za elektroničke medije u okviru raspodjele prihoda od igara na sreću. Početni iznos bespovratnih sredstava od milijun kuna prošle je, 2022. godine, značajno povećan na milijun i petsto tisuća kuna, odnosno dvjesto tisuća eura za 2023. godinu.

Ponosni smo na ukupan rezultat prva tri ciklusa Projekta poticanja novinarske izvrsnosti u kojima je sudjelovalo 336 novinara i novinarki te 135 elektroničkih publikacija. Ukupno je predloženo 546 novinarskih projekata od kojih je ostvareno 270, s ukupno 1850 članaka.

Ovim putem želim zahvaliti svim sudionicima Projekta, a posebno članovima Povjerenstva za ocjenjivanje koje su, uz predsjednicu Anitu Malenicu, članicu Vijeća za elektroničke medije, činili ugledni novinari i novinarke Mislav Miholek, Ivana Petrović, Davor Ivanković, Mato Jerkić, Mato Pejić i Gordana Škaljac Narančić.

U Zborniku izabranih radova zastupljen je svaki novinarski projekt jednim člankom, prema izboru autora, u njegovom osnovnom, tekstualnom obliku, a objavljene verzije svih članaka nalaze se javno dostupne na mrežnim stranicama Agencije za elektroničke medije te im se može pristupiti putem priloženog QR koda.

Vrijednost projekta prepoznalo je i Ministarstvo pravosuđa i uprave uvrstivši ga u Strategiju sprječavanja korupcije te nam je veliko zadovoljstvo objaviti da je u tijeku četvrti ciklus Projekta poticanja novinarske izvrsnosti.

Josip Popovac
Ravnatelj Agencije i
predsjednik Vijeća za elektroničke medije

Predgovor

Projekt poticanja novinarske izvrsnosti u elektroničkim publikacijama na jedinstven način vratio je novinarstvo novinarima. Kolege su taj Projekt prepoznale kao priliku ne samo da zarade novac, što u današnje vrijeme teškog položaja novinara nije zanemarivo, nego kao povratak standardima novinarstva koji zadnjih godina gube bitku s brzinom i površnošću. Ovaj Projekt osmislila je Agencija za elektroničke medije, ali on živi zahvaljujući interesu kolega novinara i sredstvima koja Vlada RH izdvaja za njega.

Ta su sredstva u 2022. godini dodijeljena novinarima/novinarkama za novinarske radove i istraživanja na teme koje su od javnog interesa iz područja kulture, obrazovanja, industrije zabave, zdravstva, života u doba pandemije COVIDA-19 i njegovih posljedica, gospodarstva, sporta, promicanja tjelesne kulture i zdravog načina života, lokalnih tema (komunalna, socijalna i druga pitanja od značaja za lokalnu zajednicu), posljedica i obnove nakon elementarnih nepogoda u Zagrebu, te lokalnih zajednica na podučju Republike Hrvatske, ekumenizma i religije, ranjivih skupina (djeca i mladi, treća životna dob, osobe s invaliditetom), ljudskih prava i prava manjina u društvu, položaja žena u društvu i njihovog osnaživanja, odnosa Republike Hrvatske prema njenim građanima u dijaspori, međunarodnih odnosa te Europske unije i EU politike. Posebni ciljevi odnosili su se, između ostalog, na dodatni angažman novinarki i novinara i dubinsko istraživanje tema, jačanje kritičkog kapaciteta i društvenog utjecaja elektroničkih publikacija, te jačanje autonomije novinara.

Na Javni poziv u 2022. godini prijavljeno je ukupno 160 novinarskih projekata od čega 3 projekta iz formalnih razloga nisu bila pravovaljana. Povjerenstvo za ocjenjivanje, nakon razmatranja i bodovanja 157 novinarskih projekta, predložilo je Vijeću za elektroničke medije najbolje ocijenjene projekte, a Vijeće je donijelo Odluku o dodjeli 1.500.000,00 kuna za ukupno 115 projekata. Novinari/novinarke bili su dužni temeljem potpisanog Ugovora objaviti članke najkasnije do 31. prosinca 2022. godine te su bili obvezni nakon zadnjeg objavljenog članka podnijeti narativni izvještaj o objavljenim člancima u elektroničkim publikacijama.Ukupno je ostvareno 107 novinarskih projekata sa 687 objavljenih članaka.

U prve tri godine provođenja projekta ukupno je dodijeljeno 3.483.213,00 kn za 291 novinarski projekt, međutim svi nisu i ostvareni. Upravo kako bi se sva sredstva namijenjena novinarskim projektima doista i utrošila, u 2022. godini programom je omogućeno da se, ukoliko netko od novinara/novinarki čiji su projekti prešli bodovni prag, nakon donošenja odluke o dodjeli sredstava odustane od provedbe projekta i potpisivanja ugovora s Agencijom za elektroničke medije, pozove na sklapanje ugovora prvi sljedeći podnositelj, čiji projekt nije prošao bodovni prag, te mu se dodijeli najmanji iznos za projekt sukladno Javnom pozivu. Budući da se ta odluka u programu pokazala opravdanom, Vijeće za elektroničke medije predvidjelo je za 2023. godinu i mogućnost i da se, ukoliko netko od novinara/novinarki odustane od provedbe svog projekta i nakon potpisivanja ugovora, pruži prilika

drugim kolegama koji su se našli ispod bodovnog praga, a žele ostvariti svoj novinarski projekt unatoč kraćem vremenu preostalom za njegovu provedbu.

Na ovaj način Agencija i Vijeće za elektroničke medije, kao i Povjerenstvo za ocjenjivanje, pokazuju svoju brigu i posvećenost projektu poticanja novinarske izvrsnosti te nastoje, iz godine i godinu, što više „usavršiti“ program. Sama činjenica da se svake godine povećava broj novinara i novinarki odnosno elektroničkih publikacija koje žele u njemu sudjelovati dokazuje da je struka prepoznala njegovu kvalitetu i iskrene i čiste namjere onih koji ga provode.

Program poticanja novinarske izvrsnosti posebno se ističe po tome što praktično provodi u djelo drugu veliku „temu“ Agencije za elektroničke medije – Žene i mediji – budući da u njemu sudjeluje značajan broj novinarki i glavnih urednica elektroničkih publikacija, kao i da su brojne teme posvećene upravo „ženskim pitanjima“ te da se takvi novinarski projekti prenose i na našem portalu www.zeneimediji.hr.

Većina novinarki i novinara izjavila je u narativnim izvještajima da nisu imali većih poteškoća u radu, a pokazali su snalažljivost i inovativnost u prikupljanju podataka. Kao i ranijih godina, određeni broj autora imao je negativnih iskustava s tzv. šutnjom administracije. Gotovo su svi iskazali zadovoljstvo dodijeljenim sredstvima, odnosno prilagodili su svoje troškove njihovoj visini. Suradnja s uredništvima je također bila uspješna, a Agencija za elektroničke medije ocijenjena je izuzetno visoko s naglaskom na profesionalnost. Program za ugovaranje novinarskih radova u elektroničkim publikacijama izuzetno je dobro prihvaćen od strane svih sudionika koji su, osim mogućnosti da novinarski obrade važne teme koje inače nisu dovoljno prisutne u medijima, posebno isticali zadovoljstvo što su za svoj novinarski rad bili materijalno nagrađeni i što su sredstva isplaćena izravno autorima i autoricama. Neki su posebno istaknuli da su koristi ovog programa osjetile i same elektroničke publikacije budući da im se povećala čitanost i ugled.

Projekt poticanja kvalitetnog novinarstva u elektroničkim publikacijama u eri tzv. fake newsa svakako je važan iskorak u jačanju medijske slike, ali i vrhunskog profesionalnog sadržaja. Suvremeni mediji omogućuju, preko različitih platformi, veći doseg, brzinu i utjecaj, zato je nužno da ponuđeni sadržaj bude i visoko kvalitetan. Lažne vijesti su *informacije* koje ne odgovaraju *činjenicama* i one uglavnom ciljaju na to da probude emocije čitatelja, a, nažalost, šire se nekoliko puta brže od istinitih vijesti. Zbornik koji je pred vama zapravo svjedoči o potrebi da se informacije vrate u „korito” provjerljivosti, točnosti i istinitosti, iako ta borba, naoko, može izgledati unaprijed izgubljena. Projektom i Zbornikom pokazujemo kako borba nije uzaludna. Jedan od načina obrane od lažnih vijesti može i mora biti kvalitetno i na činjenicama utemeljeno novinarstvo.

Anita Malenica
Članica Vijeća za elektroničke medije

Što o projektu kažu sudionici?

(dio izjava iz narativnih izvještaja)

Željko Bukša

Drago mi je da je AEM osmislio i dobro organizirao takav koristan Program poticanja novinarske izvrsnosti jer ima puno kvalitetnih i često iskusnih novinara koji su zbog raznih razloga ostali bez posla, pa na žalost, često nemaju puno prilika za objavljivanje ozbiljnih i vjerodostojnih članaka te istraživačko novinarstvo, a imaju puno godinama skupljanog znanja.

Robert Valdec

Program je odličan, pruža mogućnost novinarima (posebno nama nezaposlenima) da nekako preživljavamo, ali i vraća nadu u to da se pravi, iskonski novinarski posao ipak još cijeni. U današnjoj poplavi copy/paste novinarstva, „štancanju" – prepisivanju i po desetak tekstova dnevno da bi se „ispunila norma", propagandnih, naručenih tekstova, banalnih „celebrity pričica…" novinaru koji ne želi „uskočiti u taj vlak" već se uporno želi baviti novinarstvom, to doista puno znači.

Zdenko Duka

Sredstva nisu dostatna, iako nisu niti mala. No, ako se zaista potiče novinarska „izvrsnost" trebala bi biti veća, pa bi valjalo barem povisiti ukupni fond za postotak inflacije koji je 20-tak posto, iako je on realno i viši. Ako je sada fond bio 1,5 milijuna kuna, neka za ovu godinu bude 240.000,00 eura. Raspon dodjele novca mi se čini pravičan.

Maja Grubišić

S Agencijom za elektroničke medije (…) surađujem od 2019. godine i smatram je čuvarom novinarskog profesionalizma u smislu poticanja vjerodostojnog izvještavanja, jačanja autonomije novinara, a time i omogućavanja građanima da ostvare povjerenje u medije i medijsko izvještavanje. Rad Povjerenstva za ocjenu projekata nije nimalo lagan, ponajprije jer uključuje čitanje velikog broja pristiglih prijava i donošenje odluke temeljem onoga što su novinari u njima razradili i opisali, a zatim i čitanje svih pristiglih i objavljenih radova. (…) Smatram da su [radovi] opravdali odluku Povjerenstva i pokazali da je ona rezultat životnog i profesionalnog iskustva njegovih članova.

Darko Buković

Program ugovaranja novinarskih radova je iznimno bitan u suvremenom društvenom trenutku, zbilji koja lažnim i trivijalnim sadržajem prevladava, zbog čega dajem punu podršku ne samo nastavku nego ako je ikako moguće proširenju fonda ali i obuhvata. Isto tako, jako bitan smjer je nastaviti podupirati novinarski sadržajan i kvalitetan izričaj (…), uz prijedlog podrške i nakladniku u vidu paušala.

Ivan Tašev

Pohvalna je i ažurnost i komunikacija s Agencijom za elektroničke medije koja je – počevši od objave natječaja, pa do brige o rokovima objave tekstova – pokazivala izuzetnu susretljivost i pomoć, kao i zainteresiranost, pa i razinu brižnosti oko mojega novinarskoga projekta.

Augustin Bašić

Suradnja s Agencijom za elektroničke medije i nadležnim Povjerenstvom, ne samo u mom slučaju, već i po temama drugih autora, bila je na zavidnoj razini i može biti promjer svim ostalim institucijama u RH po ozbiljnosti pristupa te relevantnosti odabranih iznimno kvalitetnih projekata. Stoga, svim članovima Vijeća i Agencije zahvaljujem. Moram pohvaliti i iznimno profesionalni odnos s glavnim urednikom i cjelokupnim uredništvom elektroničke publikacije.

Slavica Trgovac Martan

Dio istraživanja, vezan uz život i rad Milene Mrazović, prve bosanske novinarke rodom iz Bjelovara, završila sam zahvaljujući kolegama iz BiH koju su također bili vrlo susretljivi i rado su mi ustupili materijale te podijelili saznanja.

Marinko Petković

Planirana sredstva su dostatna. Naravno, lakše bi bilo raditi sa više novaca, odnosno sredstava, ali kako je interes za njima jako veliki, tako je kako je. Možda bi bilo lakše kada se davanja ne bi odbijala od dodijeljenih sredstava što znači da bi ih se država trebala odreći u korist novinara?

Ivan Slijepčević

Na osobnoj razini uviđam zadovoljstvo širokog spektra čitatelja kojima su tekstovi proširili vidike izvan vlastitih generacijsko-diskurzivnih okvira. Upravo iz tog razloga projekt smatram uspješnim – tekstovi su pokrenuli živu diskusiju koja propitkuje kulturno-umjetničku ustajalost i nudi alternativu međugeneracijskoj zatvorenosti. Program se pokazao kao čvrsta platforma za pokretanje takvih debata, u većoj mjeri zbog financijske potpore, i fokusa na (kompleksnu) materiju – fokusa kojeg si autor može dopustiti samo uz prisustvo adekvatnih financija.

Dražen Boroš

Radi se o honorarima koje kao suradnik bilo kojeg portala u zemlji možete uglavnom sanjati. No, većina portala ni ne trpi takve opsežne, za pojedinca i društvo bitne teme, jer su preteške, opširne, a premalo lajkane, a novinaru oduzimaju previše vremena kojeg može produktivnije koristiti za lagane i lajkanije priče. Preporuka: Ne odustajte od podrške novinarstvu!

Gordana Arh

Jedine teškoće na koje sam nailazila događale su se tijekom same potrage za sugovornicima – evidentna je ozbiljna nepovjerljivost mnogih starijih ljudi ne samo prema novinarima općenito, jer strepe kako ćemo prikazati njihovu priču, već i nepovjerljivost prema neznancima, jer se boje lažnog predstavljanja.

Dražen Tomić

Prema čitanosti pojedinih tekstova, ali i ukupno cijele tematike vidljivo je da su tekstovi čitani više od prosjeka portala što dokazuje da je tema itekako pogođena. S druge strane, tekstovi su, kao i svi drugi na portalu, objavljeni i na svim našim društveno mrežnim platformama. (…) Tema će se i dalje obrađivati.

Stojan Obradović

Projekt je izazvao interes što svjedoči i činjenica da su neke tekstove projekta prenijeli i preuzeli i neki drugi portali u regiji koji se bave problematikom nacionalnih manjina. Kao jedna od ideja o kojoj bi ubuduće trebalo razmisliti u vezi razvoja Programa svakako bi trebala biti i mogućnost da se istraživanje i analize određenih problema i pitanja postave dugoročnije ili da se to kroz neku vrstu posebnog natječaja omogući najkvalitetnijim projektima iz Programa.

Alen Juričić

Reakcija publike je bila iznenađujuće pozitivna, a to samo govori koliko su malo zastupljeni ruralni krajevi u medijima. I klubovi kao da su jedva dočekali da ih itko posjeti i napiše bilo što o njima, a i to dodatno govori da je ovaj Program imao itekakvog smisla.

Srđan Sekulić

S obzirom da po prvi put sudjelujem na jednom projektu AEM-a izuzetno sam zadovoljan sa svim postavljenim uvjetima, te apsolutnoj autorskoj slobodi. Tekstovi su naišli na pozitivan odjek u javnosti i gotovo da nije bilo niti jedne zamjerke. Svi sugovornici su zadovoljni kako je sve interpretirano bez i jedne primjedbe. Tekstovi su također dobro ispraćeni i u čitalačkim krugovima.

Nenad Bartolčić

Mislim da bi bilo korisno, ako se pokaže da su neki novinarski radovi otvorili prostor i za nastavak pisanja o otvorenim temama/problemima, u smislu da je neki npr. serijal tekstova moguće nadograditi s još nekoliko tekstova… da u tom slučaju AEM ima na raspolaganju „bonus" sredstava kojima bi se nekim projektima omogućilo da se razvijaju i dalju, npr. u idućoj kalendarskoj godini.

Dušan Miljuš

Pozdravljam odluku da se objavljuje u posebnom Zborniku jer mislim da mogu poslužiti u edukativne svrhe i studentima novinarstva i dati uvid široj javnosti kako Agencija za elektroničke medije potiče izvrsnost u medijima kroz razne društveno relevantne teme. (…) Odabir tema i autora samo pokazuje da Agencija vodi računa da budu zastupljeni svi novinari, mediji i teme.

Saša Radusin

Još jedino je ostalo da sve teme i članci iz projekta novinarske izvrsnosti budu zastupljeni u real time-u na nekoj web stranici koja bi bila centar ovih novinarskih neprofitnih istraživanja i objava. Po onome što sam i sam pročitao na drugim portalima, to bi vjerojatno bio sami vrh hrvatske novinarske proizvodnje, ali i ogroman doprinos vidljivosti tema od koje većina medija, ipak, zbog komercijalnih, političkih i ostalih sigurnosnih i autocenzorskih razloga počesto bježi.

Naglasci s predstavljanja zbornika izabranih radova i projekta Poticanja novinarske izvrsnosti u 2021.

(Zagreb, 14. studenoga 2022.)

Ivana Petrović,
članica Povjerenstva za ocjenjivanje

Ovaj zbornik izabranih radova, koji predstavlja čitav Projekt, zbir je onoga što nazivamo pravim, „punokrvnim" novinarstvom. Novinarstvom koje kao da gubi na važnosti zbog brzog razvoja tehnologija, utjecajem društvenih mreža – riječju – brzim i površnim informiranjem. Priče koje možete pročitati u ovom Zborniku demantiraju tezu koja se može često čuti, a to je da više nema pravih novinara kao ni pravoga novinarstva.

Štoviše, kao članica Povjerenstva za ocjenjivanje prijava pristiglih na javni poziv Agencije za elektroničke medije, za projekt poticanja novinarske izvrsnosti, već sam treću godinu za redom na „sto muka" kada prijave trebam ocijeniti i potpisati konačnu listu najbolje ocjenjenih radova, na kojoj je nužno ona crvena linija koja dijeli dobitnike novca za novinarski projekt kojega su prijavili – od onih koji to nisu. Na „sto muka" sam upravo zato jer su svi pristigli prijedlozi dobri. Nijedan nije loš. Svi su zrcala onog pravog, temeljitog novinarstva i zrelosti autora. Usporedila bih to s dobrim filmovima koji su imali „peh" da su za Oscara konkurirali u godini „Kuma", „Schindlerove liste" ili „Amadeusa". Oscara nisu dobili, ali to ne umanjuje njihovu vrijednost i gledanost.

Stoga potičem kolege da se i dalje prijavljuju na natječaj sa svojim pričama i zanimljivim feljtonima. Novinarske priče objavljene u ovome Zborniku obrađuju raznovrsna područja politike i društva. Mnoge su od njih pogledi iz kuteva koje u medijskom prostoru nismo vidjeli, čuli ili pročitali. Pluralizam stavova utemeljenih na činjenicama stoga je i posebna vrijednost ovoga Projekta, koji nije samo „čuvar i poticatelj" izvrsnosti u novinarstvu, već daje i velik doprinos razvoju i očuvanju temeljnih vrijednosti naše relativno mlade demokracije.

Prof. dr. sc. Danijel Labaš,
Hrvatsko katoličko sveučilište

Zbornik izabranih radova „Poticanje novinarske izvrsnosti u 2021." ne može se samo listati, nego poziva na pomno čitanje. I ja sam čitajući izabrane radove često pomišljao kako bi i meni bilo sjajno, lijepo i nadasve profesionalno izazovno proći „istim putem" kojim su išle novinarke i novinari, autorice i autori izabranih tekstova. Zašto?

Zato što sam u tekstovima osjetio i duh i dah ozbiljnog, da podvučem! – serioznog novinarstva, volju i želju kakvu sam nekad prepoznavao i za kakvu sam se nadao da će se sačuvati, živjeti i trajati – ne samo jučer, nego i danas i sutra. I baš sam takvo novinarstvo i takve profesionalce još jednom, nakon onoga lanjskoga Zbornika, ponovno pronašao u ovome ovogodišnjem.

Ovi izabrani tekstovi, konačno, valja i to reći, ako to nije pretjerano i ako nisam previše subjektivan – potpuno odudaraju od onoga što smo čuli i čitali iz pera poznatih novinara kao što su Ante Gavranović, Antun Masle i drugi koji su u '90-ima, u listu „Novinar" Hrvatskoga novinarskog društva pisali o površnoj spektakularizaciji i pogubnoj komercijalizaciji novinarstva i posljedičnoj redikulizaciji publike. Ovaj zbornik donosi radove koji su spektakularni, ali po svojoj temeljitosti i profesionalnom pristupu, a što se redikulizacije tiče – oni bi nam mogli poslužiti kao pravi primjer ismijavanja neozbiljnog, površnog i tabloidno-bulevarskog novinarstva.

Prije svega i nakon svega valja pohvaliti ovu inicijativu i njezine idejne kreatore iz Agencije za elektroničke medije koji su zamislili, otvorili i proveli ovaj zbilja vrijedan projekt. Nakon prošlogodišnjeg i ovogodišnjeg natječaja mislim da niti ne pomišljaju zaustaviti ovaj projekt koji je i njima pokazao da su mnogi novinari, ali i šira publika, na njega jedva čekali. Mene posebno veseli činjenica da će ovi tekstovi sigurno pridonijeti i jačanju svijesti o tome da još uvijek postoji kvalitetno novinarstvo, pa ove tekstove u tom kontekstu doživljavam i kao doprinos jačanju kritičke svijesti i medijske pismenosti publike koju treba navikavati na ovako kvalitetne tekstove, a odvikavati od površnih nekvalitetnih tekstova kojima smo svakodnevno zatrpani.

INTIMNA ISPOVIJEST

‘MALI IZ IMOTSKOG’ POBJEGAO U LEGIJU STRANACA! ‘Molim te, prekrij mi lice’: Otišao bez pozdrava i otkrio zašto se vratiti neće

1. Robert Valdec

Novinarski projekt:
Nestali: Misterij nestanka ljudi – činjenice i zablude

Elektronička publikacija:
Dnevno.hr

Broj objavljenih članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
3. studenoga 2022.

Takvi, namjerno ‘nestali’, čine posebnu kategoriju, a motivi koji su ih nagnali na to da izbrišu sve iza sebe i započnu negdje iznova, razni su. Neki bježe od zakona, neki od dugova, neki od okoline u kojoj nisu željeli živjeti… Ima onih koji, naprosto, nemaju nikoga bliskog za kojeg bi bili vezani, imovine, neki bježe od sebe samih.

S jednim sam ‘nestalim’ proveo zanimljivu večer davne 1995. godine!

“Da, zemljaci smo. Možeš fotografirati mene i Lucu, ali molim te, prekij mi lice. Zovi me Paul, pravo ime ionako sam promijenio već više puta…”, podgrijan popriličnom količinom alkohola, na lošem hrvatskom, povjerio mi se ‘Paul’, već gotovo 60-godišnji kuhar u poljskoj kuhinji u šatoru Legije stranaca na položajima iznad Sarajeva, na planini Igman gdje je bilo smješteno nekoliko postrojbi 2. pješačke pukovnije te tajanstvene francuske postrojbe.

Istina uz čašicu

Ondje su bili stacionirani u sklopu međunarodnih vojnih snaga, bavili se bazično razminiravanjem terena, no i provodili svakodnevnu obuku.

Te 1995. godine sam kao reporter Večernjeg lista, poslan na 10-dnevni zadatak napraviti seriju reportaža o međunarodnim mirovnim vojnim snagama u BiH, a kako se dobro služim francuskim, a imam i kontakata u Legiji stranaca, bilo je logično da završim ondje. Boravio sam u šatorima s ostalim legionarima, išao s njima po terenu, no kao strani novinar svake sam večeri bio pozivan u časnički šator na večeru.

I jedne večeri, kada su se časnici razišli, Luca, legionar koji je služio i kao konobar, pozvao me u kuhinju. 'Na još jednu'.

Tu sam upoznao 'Paula' koji mi je ispričao svoju priču o 'nestajanju'.

Bježao od JNA, završio u Legiji

"Davno je to bilo, prije više od 30-ak godina. Nisam imao obitelji, a stizalo mi je vrijeme za odlazak u JNA što sam pod svaku cijenu želio izbjeći, pa sam, naprosto, pobjegao preko granice iz tadašnje SFRJ", započeo je taj simpatični Istranin. Prošavši u Italiji 'emigrantsku trijažu', 18- godišnjak se zaputio u Francusku. Odmah se zaposlio, ubrzo naučio jezik, upoznao 'ženu svog života' koja je već imala dvoje ili troje djece, živjela od alimentacije bivšeg muža. Zaljubljeni, vrijedni 'Paul' riješio ju oženiti, priznao njenu djecu kao svoju, vrijedno radio, uskoro podigao i kredit za stan i auto… No, zanijet poslom, nije primijetio kako 'žena njegovog života' baš i nije ta.

"Ali bilo je kasno. Razveo sam se, ona nije radila, sud mi je presudio alimentaciju – uzdržavanje i za nju i za djecu. Još u kreditu, shvatio sam da ću ostatak života provesti crnčeći na dva posla, samo kako bih to sve namirio… A bilo mi je 20-ak godina", nastavio je.

"Shvatio sam da nemam kuda – u SFRJ natrag nisam smio, preostalo mi je samo da strpam par stvari u ruksak i prijavim se – u Legiju stranaca. Isprva sam mislio – odraditi ću jedan ugovor, promijeniti identitet, pa pokušati negdje drugdje ispočetka. No…, zavuče ti se to pod kožu. Pa sam potpisao još jedan ugovor, a kad je i on istekao, preostao mi je još jedan do mirovine. I nakon 15 godina Legije, zaključio sam da, zapravo, nemam gdje. I ostao. Kad ću uskoro po sili zakona morati napustiti Legiju, već sam se predbilježio za Dom umirovljenika Legije u mjestu Puyloubier na jugu Francuske", završio je svoju priču.

Manijacima ulaz zabranjen

Nisu sve legionarske priče tako 'bezazlene'. No mogućnost 'nestati', promijeniti identitet, državljanstvo i možda započeti iznova, golica maštu mnogim mladićima. I ne vjerujte bajkama o Legiji stranaca kao utočištu teških kriminalaca, ubojica, seksualnih prijestupnika, ljudi iz narko-miljea. Jer takve Legija, naprosto, ne prima u svoje redove.

"Pa zar misliš da bi dali oružje u ruke nekom manijakalnom ubojici, psihopatu, seksualnom manijaku, narkomanu… I još ga obučavali da se služi tim oružjem i to vrhunski?", pričat će mi par godina kasnije mladi časnik Legije – Hrvat iz Rijeke, čiji je osnovni posao upravo to – provjeriti svakog kandidata. On je jedan od čelnih ljudi tzv. 'Gestapoa' – tajne službe Legije stranaca.

"Moj motiv za angažman bio je – avanturizam. Dobrostojeća obitelj, roditelji profesori, počeo sam pripremati prijamne ispite za fakultet kada mi je u ruke došao roman 'Legija stranaca' Gorana Tribusona. Pročitao sam ga nekoliko puta, nikom nisam govorio ništa, i naprosto – otišao", objasnio mi je.

'Top destinacija' avanturista

"No motivi momaka koji se prijavljuju različiti su – egzistencijalni, politički, neki bježe, žele 'se izbrisati' od loših obiteljskih prilika, okoline, neki bježe od financijskih dubioza – velikih kredita, neki od kamatara… No najčešći je motiv upravo avanturizam. Mnogi dolaze i kako bi zaradili novac, uredno ga šalju obiteljima, mnogima naprosto pomisao na mirovinu nakon 15 godina službe zvuči privlačno.

Za nekakav sitni kriminal, saznamo li za njega, krađa auta, provala u kiosk, tučnjave, dugovanja…, progledat ćemo kroz prste, no takve držati pod povećalom. Dosta je i dovoljno mladih ratnih veterana iz raznih država koje su, naprosto, istjerali iz vojarni, a oni se u civilnom životu nisu više mogli snaći", razlaže.

U svakom slučaju, francuska Legija stranaca jedna je od destinacija za nekog tko 'želi nestati'. Kao

novinar više sam puta imao prilike boraviti uz njihove postrojbe, bilo na tlu Francuske, bilo negdje drugdje u svijetu, na terenu. Susretao sam dosta naših ljudi. Neki su bili u kontaktu s obiteljima u Domovini, planirali povratak kući nakon umirovljenja, no bilo je i onih koji su pristajali na razgovor samo pod uvjetom anonimnosti. Jednostavno, potpisivanjem ugovora s tom vojnom postrojbom izbrisali su dotadašnji život i započeli novi.

Hrvata ne manjka

U Puyoublieru, svojevrsnom 'legionarskom staračkom domu' prije 20-ak godina susreo sam Stipu (ime je izmišljeno o.a.), osamdesetogodišnjeg Imoćanina. Fotoreporter i ja kod prijavnice smo, stojeći na suncu, čekali da starcu u odori koji je radio i kao 'recepcioner' jave da nas smije propustiti. Stari vojnik, izbrazdanog lica, sjedio je u hladu i listao novine čekajući poziv, a na stalku kraj njega sjedila je ogromna šarena papiga Ara, gegajući se lijevo-desno po šipci. Odjednom, počela je psovati! Na hrvatskom! I fotoreporter i ja prasnuli smo u smijeh, a nije se mogala suzdržati ni stara vojničina.

"Da, naši smo", napokon je progovorio na hrvatskom s jakim naglaskom. "Ova ptičurina živi ovdje sa mnom već skoro 15 godina, pa je morala nešto i naški naučiti…", objasnio je kroz smijeh. Onda se uozbiljio, pokazao kolegi rukom da spusti fotoaparat koji je ovaj već pripremao.

"Ostavio sam svoj Imotski prije više od pola stoljeća. Nikog više tamo nemam, nikada se nisam vraćao niti se neću vratiti. Završiti ću vjerojatno tamo iza", pokazao je negdje iza brdašca obraslog čempresima gdje se nalazilo legionarsko groblje.

'To je moja obitelj'

Pa se opet odobrovoljio i nastavio:
"Stari je nestao na Križnom putu, a i dva strica s njim. Ja sam kao klinac odrastao kao dijete iz 'nepoćudne' obitelji. Umrla je i majka i prije nego što sam postao punoljetan, pobjegao sam preko granice iz one Juge. Ni sam ne znam kako, nakon nekakvih prihvatnih kampova u Italiji, s nekoliko prijatelja, otišao u Francusku i prijavili se u Legiju. Prošao sam i Indokinu i Alžir… I još koješta. Služio u Legiji skoro do svoje 60-e, nakon toga pokušao tu, u Francuskoj civilni život…, ali nije išlo. Tu sam već dugo. Jako dugo. To je moj dom, moja obitelj…", ispričao je još jednom nas upozorivši da ga ne fotografiramo i ne spominjemo detalje.

Naprosto, kazao je, onaj mali iz Imotskog već odavno ne postoji.

https://www.dnevno.hr/vijesti/mali-iz-imotskog-pobjegao-u-legiju-stranaca-molim-te-prekrij-mi-lice-otisao-bez-pozdrava-i-otkrio-zasto-se-vratiti-nece-2046763/

Serijal o SLAPP-u (1.): Desecima neosnovanih tužbi moćnici ušutkavaju novinare, a najgore je u manjim sredinama

2. Saša Paparella

Novinarski projekt:
SLAPP tužbe – zlouporaba pravosuđa kojom moćnici pokušavaju ušutkati medije

Elektronička publikacija:
Zagrebi.hr

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
14. prosinca 2022.

SLAPP tužbe prijetnja su demokraciji jer se njima pokušava – a nerijetko i uspijeva – zastrašiti i ušutkati novinare, aktiviste i zviždače kroz sudske sporove koji im crpe resurse i obeshrabruju ih u daljnjem istraživanju ili objavljivanju sadržaja od javnog interesa

Uz odlične rezultate koje već standardno postiže u nogometu, Hrvatska spada u vrh u još jednoj kategoriji – ima europskog prvaka u SLAPP tužbama protiv novinara (*Strategic lawsuit against public participation*), kojima je cilj s pozicije moći zaplašiti medije i natjerati ih da odustanu od svojih istraživanja i objave tekstova.

U listopadu 2022., predsjednik Županijskog suda u Osijeku **Zvonko Vrban** u izboru CASE (udruženja protiv SLAPP tužbi) glasovima žirija proglašen je najvećim pravosudnim "bullyjem" (nasilnikom) u Europi i to zbog serije tužbi protiv zagrebačkog portala Telegram, njegove glavne urednice **Jelene Valentić** i novinara **Drage Hedla** podnio šest tužbi. Osim što Hedla tuži za klevetu, dakle u kaznenom postupku, sudac Vrban podnio je i više odštetnih zahtjeva, a ukupan iznos nešto je veći od 100.000 eura. Time je Vrban zaslužio i već spomenutu, ne osobito prestižnu nagradu koja je njenim i drugim dobitnicima dodijeljena pod pokroviteljstvom Europskog parlamenta i uz podršku Vijeća Europe u sklopu europske Anti-SLAPP konferencije u Strasbourgu. Kako bi problem SLAPP tužbi postao vidljiv i široj javnosti, natjecanje

je osmišljeno kao parodija na izbor za Pjesmu Eurovizije, a u izboru sudjeluju članice udruženja CASE, te žiri sastavljen od članica i članova Europskog parlamenta.

Četvrtina malih medija zbog tužbi na rubu propasti

Ma koliko se taj izbor parodiranjem nastoji učiniti javnosti zanimljivim, bavi se pojavom koja nije nimalo zabavna. Prema anketi koju je Hrvatsko novinarsko društvo (HND) provelo četvrtu godinu zaredom, u Hrvatskoj je aktivna najmanje 951 tužba protiv medija i novinara, od kojih tužitelji potražuju gotovo 77,4 milijuna kuna. Od toga se 928 tužbi odnosi na parnične postupke za naknadu štete zbog povrede časti i ugleda koji se vode protiv nakladnika, njihovih urednika i novinara zbog objavljenih tekstova i priloga, a istovremeno su aktivna i 23 kaznena postupka. Najviše tužbi, njih 443 teških u prosjeku po 95.000 kuna, ima Hanza media, dok Styria ima 196 tužbi čiji odštetni zahtjevi iznose gotovo 20 milijuna kuna. Znatan dio tih tužbi otpada na SLAPP tužbe raznih moćnika koji žele iscrpiti novinare i medije.

Rezultati su zapravo i gori, jer je na HND-ov upit o broju tužbi odgovorio samo dio medija, njih 26. Od anketiranih, 65 posto ih je odgovorilo da im tužbe otežavaju poslovanje, dok se 26 posto medija jako teško nosi s tužbama – tu je najčešće riječ o malim i neprofitnim medijima, koje ovakve tužbe dovode na rub propasti.

Po definiciji HND-a, "SLAPP tužbe su zlouporaba pravnog sustava i prijetnja demokraciji. One pokušavaju zastrašiti i ušutkati novinare, aktiviste i zviždače dugotrajnim i skupim sudskim sporovima koji crpe resurse tuženih i ušutkavaju kritičke glasove". U definiciji zagrebačkog Pravnog fakulteta, dodaje se da je "SLAPP neosnovana i maliciozna tužba moćnika s ciljem ušutkavanja i obeshrabrivanja novinara od daljnjeg istraživanja ili objavljivanja sadržaja od javnog interesa". Kako navode u HND-u, "tužitelji su najčešće osobe iz javnog i političkog života, među kojima i političari koji obnašaju vlast, zatim pravne osobe, ali i suci. Da je velikom broju ovih tužbi cilj zastrašivanje medija i poticanje cenzure te autocenzure kod novinara, pokazuju i sami iznosi inicijalnih tužbenih zahtjeva u građanskim postupcima koji su često puno veći od pravomoćno dosuđenih".

Zovko preuzeo nagradu umjesto Bačića, osječki sudac nesretan što mu priznanje za 'bullyja godine' nije osobno uručeno

Uspjehom suca Vrbana Hrvatska je nastavila svoj pobjednički niz – godinu dana ranije, uz svibnju 2021., javna je televizija HRT pobijedila u kategoriji najvećeg ovisnika o tužbama, a nagradu su zaslužili u mandatu ravnatelja **Kazimira Bačića**, i to nizom bjesomučnih tužbi prema svim svojim kritičarima, uključujući i vlastite novinare – od predsjednice ogranka HND-a na HRT-u **Sanje Mikleušević Pavić** tražili su 50.000 kuna, a od HND-a još 200.000 kuna. Protiv svog zaposlenika i predsjednika HND-a **Hrvoja Zovka** podigli su nekoliko sudskih tužbi, a on je zadovoljštinu dobio ne samo okončanjem tih sporova u svoju korist, već i time što je u ime HRT-a na svečanosti umjesto Bačića preuzeo nagradu čiji je jedini cilj sramoćenje moćnih.

Niti sudac Vrban nije ove godine otputovao u Strasbourg preuzeti nagradu već je to umjesto njega učinio Drago Hedl, žrtva njegovih pravosudnih pritisaka, a o svemu je sa zadovoljstvom izvijestio portal Telegram. "Jedan od najmoćnijih sudaca u Hrvatskoj, Zvonko Vrban podnio je seriju tužbi protiv Telegrama, glavne urednice i mene kao autora istraživačkih tekstova. Njegova namjera bila je da nas uplaši, financijski uništi i zaustavi istraživačke tekstove o tome kako je stjecao imovinu i čime se sve bavio osim svog sudačkog posla", kazao je Drago Hedl preuzimajući nagradu umjesto suca Vrbana.

Vrban: 'Nisam SLAPP tužitelj, ne zastrašujem medije već štitim svoj ugled'

Tjedan dana nakon dodjele nagrade, udruženju CASE pismom se oglasio i sudac Vrban, navodeći kako je povrijeđen što je njegovu nagradu preuzeo Hedl, kojeg Vrban nije opunomoćio da je primi. "No, kao što je već uobičajeno u hrvatskom novinarstvu, nitko me nije obavijestio da sam predložen za navedenu nagradu niti me bilo tko pozvao na svečanost uručivanja iste", napisao je Vrban, tvrdeći kako pismom pokušava predočiti svoju stranu priče – kaže da ga Hedl "kleveće s ciljem da ga se razriješi časne dužnosti suca i predsjed-

nika Županijskog suda u Osijeku. Mediji i novinari su do te mjere zaštićeni da je dostatno na sudu dokazati kako su imali razloga vjerovati da su informacije koje objavljuju istinite, odnosno ne moraju dokazati da su te informacije zaista istinite", upire prstom Vrban.

"Moje tužbe proglašavaju SLAPP tužbama imputirajući mi namjeru da ušutkam neovisne medije. Sve se to događa u vremenu kad sudski postupak još traje i sve se ovo radi kako bi se izvršio pritisak na sudove i suce koji postupaju po mojim tužbama. A istina je vrlo jednostavna – tužbe sam podnio kao privatna osoba s isključivom namjerom da zaštitim svoju čast i ugled časnoj obitelji od laži i kleveta kojima sam obasut. Moj cilj nikako nije zastrašivanje medija i poticanje cenzure i autocenzure kod novinara nego isključivo zaštita moje časti i ugleda", tvrdi osječki sudac.

Nakon dobivenog spora, šibenska sutkinja još jednom tužila novinarku Blažević

Priča o SLAPP tužbama nastavila se već mjesec dana nakon Vrbanovog trijumfa, kad je u studenom 2022. objavljeno da šibenska novinarka **Davorka Blažević** mora bivšoj sutkinji Vrhovnog suda **Senki Klarin Baranović** isplatiti 40.000 kuna jer je 2015. na šibenskom portalu Tris objavila tekst pod naslovom "S(j)enka Senki grize rep", kao portret tjedna, u formi komentara, u kojem secira njezinu karijeru od vremena SFRJ pa do dolaska HDZ-a na vlast. Tada još aktivnoj sutkinji se takvo čeprkanje po njenoj prošlosti nikako nije svidjelo. Uskoro je započela sudska agonija koja je potrajala sedam godina, a završila je tek sada, kad su obje akterice u mirovini.

Sutkinja Vrhovnog suda prvo je tužila autoricu teksta na Općinskom sudu u Šibeniku gdje je u parničnom postupku novinarka proglašena krivom uz obavezu plaćanja novčane kazne od 6.666 kuna, plus troškovi parnice. "Vjerujući da će time svako sporenje sa sutkinjom Klarić Baranović biti okončano, u dogovoru s odvjetnikom nisam se žalila, prihvatila sam presudu, platila kaznu, na portalu sam objavila ispriku a tekst je, po zahtjevu tužiteljice Klarić Baranović i odluci suda, uklonjen s interneta. Bila je to kobna greška, ceh odvjetničkom neiskustvu i lošoj procjeni, koja je naposljetku skupo plaćena", rekla nam je Davorka Blažević.

Naime, unatoč završenom kaznenom postupku, sutkinja 2017. podiže privatnu tužbu i za "povredu časti i ugleda" traži odštetu za "duševne boli" u iznosu od 150.000 kuna. "Nikada se tužbom nije obratila nakladniku, nego isključivo tuži autoricu teksta, ne krijući pritom da je željna osvete", kaže novinarka Blažević. U prvom stupnju presudom Županijskog suda u Zagrebu odlučeno je da novinarka treba tužiteljici isplatiti 75.000 kuna odštete, sa zateznim kamatama koje teku od rujna 2017. pa do dana isplate, te 16.688 kuna za parnični trošak. I tužiteljica i tužena novinarka se žale, pa se postupak ponavlja.

'Kritičko mišljenje o javnoj osobi ne bi se smjelo sudski procesuirati'

U ponovljenom postupku na Općinskom sudu u Šibeniku 2020., nepravomoćno je odbačena tužba sutkinje Klarić Baranović protiv novinarke Davorke Blažević. Međutim, tužiteljica, koja je 2018. po sili zakona umirovljena, se žalila, a sud je prihvatio njezinu žalbu i ponovno donio presudu da joj novinarka mora isplatiti 75.000 kuna za pretrpljene duševne boli, plus zatezne kamate i sudski troškovi. Na tu se pak odluku žalila novinarka Blažević, a u žalbenom postupku Županijski sud u Zagrebu pravomoćno odlučuje da se Senki Klarić Baranović ima isplatiti odšteta za "povredu ugleda i časti", doduše ne 75.000 već 40.000 kuna, što sa zateznim kamatama i sudskim troškovima dostiže svotu od 52.000 kuna. Srećom, građani su u nekoliko dana prikupili novac za isplatu odštete sutkinji, a da nije bilo tog čina solidarnosti novinarka bi bila ovršena sve dok se iz njene mirovine ne iscijedi i zadnja lipa duga.

"Ovdje je potpuno jasno, s obzirom da je u parničnom postupku sve rečeno, kazna je prihvaćena u dobroj vjeri, objavljena je presuda na portalu, uklonjen je tekst s interneta i s portala, da je tužiteljici jedini cilj bio zaraditi preko novinarskih leđa, dokazujući pritom tko ima moć i dokle seže novinarska sloboda izražavanja i mišljenja. Senka Klarić Baranović je javna osoba, kao sutkinja Vrhovnog suda RH, i kritičko mišljenje o njezinom radu ne bi u demokratskom društvu smjelo biti predmet sudskog postupka. U ovom slučaju predmet spora su vrijednosni sudovi, kritičko mišljenje novinarke koja je zbog svojih stavova i mišljenja drakonski kažnjena novčanom

kaznom koja se inače, u takvim iznosima, dosuđuje nakladnicima", kaže Davorka Blažević.

Postupak se dakle nije vodio zbog klevete, već se presudilo vrijednosnim sudovima novinarke o već ranije objavljenim činjenicama i informacijama o Senki Klarić Baranović, pri čemu se njihovo ponovno objavljivanje smatra uvredljivim.

"Inače, u sudskom postupku uopće nisu problematizirane informacije, niti je dovedena u pitanje njihova istinitost, jer, osim nekih saznanja o osobi sutkinje i njezinom strelovitom usponu u samostalnoj Hrvatskoj, unatoč visokim pozicijama na kojima je bila i u bivšem sustavu (za razliku od većine sudaca iz bivšeg sustava koji su 'pometeni' sa sudova), sve druge informacije već su bile objavljene u medijima, a ja sam ih u Portretu tjedna samo komentirala. No, u Hrvatskoj, izgleda, komentare nije dopušteno pisati o nekim kategorijama ljudi, niti iznositi kritička mišljenja o njima, čime sudovi suspendiraju komentar kao novinarsku formu, odnosno, sankcioniraju novinarsko mišljenje. Komentar bez stava i vrijednosnih sudova, ne treba ni pisati, niti to jest komentar", napominje novinarka Davorka Blažević.

Gazdek i trojica 'kabadahija virovitičkog pašaluka'

U borbi za informiranje građana, poseban respekt zaslužuju novinari u manjim sredinama, uvijek na udaru lokalnih vlasti, poduzetnika, sudaca i ostalih moćnika. Uz Davorku Blažević, Dragu Hedla i još neke, u tu skupinu spada i **Goran Gazdek** iz Virovitice, grada od 20-ak tisuća stanovnika u kojem živi niz čuvenih političara, poznatih iz raznih afera – **Tomislav Tolušić**, **Josip Đakić** i **Ivica Kirin**.

Gazdek je u prosincu 2019. u komentaru rezultata predsjedničkih izbora na svom portalu Virovitica.net napisao da su "Tolušić, Đakić i Kirin kabadahije virovitičkog pašaluka". Tužio ga je bivši ministar poljoprivrede Tomislav Tolušić i za povredu prava osobnosti zatražio 40.000 kuna. Međutim, Općinski sud u Virovitici zaključio je kako Gazdek nije počinio kazneno djelo uvrede, obrazloživši kako tužitelj "zbog javne dužnosti treba imati veći stupanj tolerancije, biti otvoreniji za ispitivanje svojih riječi i djela što nastavno uključuje i trpljenje širih granica prihvatljive kritike, nego kod privatnih osoba", a taj je stav kasnije potvrdio i Županijski sud u Osijeku.

Međutim, bivši potpredsjednik Vlade tu nije stao. "Tolušić je istodobno podnio tri tužbe protiv mene kao nakladnika tražeći po 20.000 kuna zbog tekstova o imovinskoj kartici, gradnji kuće i vinarije, a stigla su mi još tri zahtjeva za isprikom i brisanjem prenesenih tekstova iz Nacionala i Telegrama. Jednu sam nepravomoćno dobio, a kada je uvidio da bi mogao dobiti i ostale odustao je od svih tužbi. U svim tužbama prvo je tražio demanti i ispriku, ali sam to odbio jer sve što je objavljeno bila je istina", kaže Gazdek.

'Javnost ima pravo znati istinu i o rehabilitiranom političaru'

Nakladnika portala tužila je i saborska zastupnica **Romana Nikolić** zbog teksta pod naslovom *Na listi Restart koalicije za IV. izbornu jedinicu žena koja prijeti smrću*. "Objavili smo da se na trećem mjestu u četvrtoj izbornoj jedinici koja pokriva područje Virovitičko-podravske i Osječko-baranjske županije nalazi kandidatkinja koja ima pravomoćnu presudu zbog prijetnji smrću kolegici, ali je u međuvremenu došlo do rehabilitacije pa se ima smatrati neosuđivanom. Svoje duševne boli procijenila je na 20.000 kuna, ali joj je sud pravomoćno dodijelio 7.500 kuna. Nije pomogao ni ispravak kojeg smo objavili čim je stigao iz odvjetničkog ureda. Ali, mi ćemo ići do kraja sve do Europskog suda za ljudska prava je smatram da građani-birači i javnost ima pravo znati da je bila osuđivana bez obzira što je kasnije rehabilitirana. To su, naprosto, činjenice od kojih niti jedna osuđivana osoba, pogotovo ona koja se želi baviti javnim radom, ne može pobjeći", kaže Gazdek, inače potpredsjednik izvršnog odbora HND-a.

Nekoliko godina prije njih i kazneno i građansko tužili su ga saborski zastupnik Josip Đakić i bivši gradonačelnik Virovitice **Ante Krišto** zbog vijesti da je protiv njih (i još trojice) u ODO Virovitica zaprimljena prijava sa zahtjevom da se istraži gdje je pola milijuna tadašnjih njemačkih maraka, koje su na zahtjev Kriznog štaba 1991. prikupile virovitičke tvrtke kako bi se kupilo oružje za obranu. Krišto je tražio 50.000, a Đakić 100 tisuća kuna, no Gazdek je te procese pravomoćno dobio.

‘Lokalne političare opila je moć pa novinarima šalju poruke preko svojih jurišnika’

Nije svaka tužba protiv novinara i izdavača SLAPP, no ovih nekoliko – smatra Gazdek – to svakako jesu. “Sve su tužbe neosnovane i toliko sulude i bizarne da je očito kako se radi o SLAPP-u. Tražiti toliki novac od izdavača malog, lokalnog i neprofitnog medija čiji se godišnji proračun mjeri samo s jednom takvom tužbom nije ništa drugo nego li pritisak na slobodu novinarstva, pokušaj da nas se ušutka i spriječi daljnji rad na istraživanju priča vezanih za kriminal, nepotizam, zlouporabe i javašluk, a na kraju i da nas se ugasi. Primjerice, Tolušićeve tužbe stigle su u vrijeme kad smo istraživali nerazjašnjenu smrt mladog gradskog pročelnika za financije i krađu 17,2 milijuna kuna iz lokalnog proračuna”, napominje Gazdek.

Pitamo virovitičkog novinara – povećava li se učinak SLAPP-a u slučajevima tuženih koji, poput njega, žive u manjim gradovima, pa svoje tužitelje susreće na ulici?

“Sasvim sigurno da se povećava jer tužitelji su u prijateljskim, poslovnim i stranačkim odnosima s vlasnicima medija, oni su predstavnici osnivača vrtića ili škole koju pohađa vaše dijete i apsolutni su vladari u lokalnoj zajednici na svim razinama. Nije lako živjeti s tim teretom. Najblaže rečeno, nije ugodno kad se s junacima svojih priča i onima koji su vas zbog njih tužili sudarite u pekari, na koncertu, u kazalištu, u sportskoj dvorani, na ulici ili nekom drugom javnom mjestu. Politička moć ih je opila pa vrlo često ne kontroliraju svoja ponašanja ili šalju svoje jurišnike da ti diskretno prenesu poruku. Ne računajući društvene mreže, jer to je već folklor, imao sam nekoliko vrlo ružnih iskustava, verbalnih napada i uvreda i samo jedan lakši (i bezbolni) udarac šakom bijesne čitateljice koja smatra da mrzim sve što je hrvatsko. Ali, prihvatio sam da je to dio našeg posla pa sam vrlo rano naučio nositi se s tim”, pomirljivo će Gazdek.

https://zagrebi.hr/serijal-o-slapp-u-1-desecima-neosnovanih-tuzbi-mocnici-usutkavaju-novinare-a-najgore-je-u-manjim-sredinama/

Dr. Damir Kovačić: Od djetinjstva sam znao da želim biti fizičar i gluhoća me u tome nije spriječila

3. Biljana Bašić

Novinarski projekt:
Asistenti u nastavi, kako dalje – izazovi u radu s (na)gluhom djecom

Elektronička publikacija:
Teleskop.hr

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
7. kolovoza 2022.

Razgovarali smo s gluhim profesorom Damirom Kovačićem, docentom na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu u Splitu kojeg ni njegove teškoće sa sluhom nisu omele da ostvari impresivnu sveučilišnu karijeru, K tome, dr. Kovačić se posvetio istraživanju koje bi trebalo olakšati život gluhim i nagluhim osobama, a to je unaprijeđenje razvoja pužnice koja omogućava tim osobama da čuju, ali zasad ne baš sasvim razgovjetno. Život i rad profesora Kovačić može biti inspiracija za mnoge koji imaju raznih poteškoća, a i za ostale koji smatraju da su potpuno zdravi i sretni.

Kakvo je bilo vaše djetinjstvo kao osobe s oštećenim sluhom? Gdje ste i kako odrastali, išli u školu? Kakva je bila podrška vaših roditelja, nastavnika u školi, a najviše učenika s kojima ste išli u razred?

Iako sam imao teško oštećenje sluha na oba uha od samog rođenja, zahvaljujući mojim divnim roditeljima te verbotonalnoj metodi Poliklinike SUVAG, tijekom kasnije vrtićke dobi uspio sam usvojiti jezik i razviti govor što mi je omogućilo da krenem u redovnu školu OŠ Nikole Tesle u Prečkom u Zagrebu. Uz veliku podršku roditelja, te brata pohađanje škole mi nije predstavljao nikakav problem, dapače, volio sam ići u školu, te ići i na dodatne aktivnosti poput natjecanja iz fizike, te sudjelovati u radu tzv. TV grupe

koja je učila kako snimati događaje video kamerom i te montirati video materijale. Koliko se sjećam, nastavnici su bili svjesni mojeg oštećenja, ali im nije bilo potrebno posebno se prilagođavati meni. Važno je bilo da sam sjedio u prvom redu, a kako se onda puno pisalo na ploči s kredom, u pravilu sam mogao pratiti nastavu.

Kako mi važan dio komunikacije čini očitavanje s usana, praćenje nastave umnogome bi ovisilo o tome da li nastavnik ima bradu ili nema odnosno gleda li u ploču ili prema nama (smijeh). Ali, učenici iz razreda su bili odlični kolege i prijatelji, uvijek su bili od pomoći. U svakom slučaju, mogu reći da sam imao bezbrižno i sretno djetinjstvo kakvo se samo poželjeti može. Naravno, bilo je izrugivanja mojem „nedostatku" od neke zločeste djece iz susjedstva ili frustracija poput nemogućnosti praćenja komunikacije u društvu. No, mislim da me to zapravo učilo životu i da se to dešava i „normalnoj" djeci. Puno toga sam dobio i naučio tijekom mojih govornih i slušnih vježbi u SUVAG-u koje sam imao paralelno s redovnom školom; naučio sam tečno govoriti engleski jezik, upoznao veliki broj zanimljivih ljudi iz cijelog svijeta koji su dolazili u SUVAG na usavršavanja ili na konferencije tako da mi je to otvorilo svjetske vidike.

Na kakve ste probleme nailazili tijekom školovanja i odrastanja? Kako biste ocijenili prilagođenost škola prema gluhoj djeci i onoj oštećenog sluha?

Ne mogu se sjetiti nekih nepremostivih problema, odnosno da je bilo situacija da sam iskreno požalio što sam osoba oštećena sluha. Dakako da je bilo raznih situacija koje su me dovodile do plača ili razočaranja, ali to se valjda na jedan ili drugi način događa svima. Bilo je situacija, pogotovo u srednjoj školi, da me npr. novi nastavnik na zamjeni odmah prozove za test (znate ono kada se otvara imenik slučajnim redoslijedom) i da zbog nerazumijevanja pitanja (misleći da zafrkavam nastavnika) odmah ocijeni jedinicom. Ali, uvijek se to riješilo kasnijim razgovorima, odnosno pisanim testovima gdje bih mogao objektivno pokazati svoje znanje Ne mogu reći za današnje škole, ali mislim da današnje tehnologije mogu pomoći djeci oštećena sluha da lakše svladaju gradivo. Mislim da se na kraju opet svodi na stvarnu podršku koju imate od svojih bližnjih, odnosno nastavnika i učenika. Kada bi se pojavio koji novi tehnički dodatak koji bi mi mogao pomoći u nastavi, našlo bi se načina da ga se nabavi. U svemu ovome, bitno je da nije bilo mijenjanja kriterija u ocjenjivanju ili sadržaju gradiva samo zato što sam slabije čuo i u tom smislu smatrao sam se potpuno jednakom osobom kao i ostali, kao da nisam imao „hendikep".

Kako ste se nosili s eventualnom diskriminacijom? Pogotovo onom nevidljivom. Znam da ima primjera da neki profesori deklarativno nemaju ništa protiv da ta djeca idu na nastavu u redovne škole, ali ima raznih podmetanja… npr. učenici pišu test, a gluhi učenik dobije još koje pitanje više, umjesto manje.

U mojem slučaju, ne bih rekao da je bilo diskriminacije, pogotovo one nevidljive, barem ja tako nisam osjećao. Možda je to i splet sretnijih okolnosti, ili možda moja upornost da svladam gradivo koje smo dobili bez obzira na težinu.

U vašem djetinjstvu nije bilo pužnica, koje uvelike olakšavaju život i rad nagluhih osoba. Kako ste se snalazili prije nego što vam je ugrađena pužnica? Kakva je promjena nastala za vas nakon ugradnje pužnice? Vaš slučaj je i specifičan jer ste pužnicu dobili u odrasloj dobi.

Da, tijekom mog doktorskog studija u Trstu, izgubio sam i taj mali ostatak sluha te sam ostao potpuno gluh što mi je jako teško palo, pogotovo jer mi je taj gubitak sluha bio popraćen i nesnosnim šumovima u uhu, tzv. tinitusom. Morao sam prekinuti studij, pokušavao sam mnoge terapije, ali bezuspješno. Tek nakon 9 mjeseci od tog nesretnog gubitka sluha, krajem 2002. godine mi je ugrađena umjetna pužnica. U to vrijeme je bila aktualna humanitarna akcija „Dajmo da čuju" tako da su mnogi načuli o čemu se radi, iako nisu bili upoznati sa stvarnim detaljima rada. U mom slučaju, tek nakon šestomjesečne intenzivne slušne rehabilitacije, također u SUVAG-u, sam mogao ponovo komunicirati, nastaviti doktorski studij, te opet biti dio slušnog svijeta i društva. Radilo se o velikoj promjeni, na sreću s dobrim ishodom, a kako sam tada bio na doktoratu u Trstu, ova promjena mi je samo pomogla da se još bolje fokusiram u doktorskom radu.

Kako ste se odlučili za znanstvenu karijeru? Tko je najviše utjecao na vas da tako odaberete? Kako je tekao vaš znanstveni put?

Već krajem osnovne škole sam znao da želim biti fizičar jer mi se jako svidio na koji način fizičari razmišljaju i promatraju svijet oko sebe. U toj fazi je bila ključna nastavnica fizike koja je tada došla u moju školu te uvela mnogo demonstrativnih eksperimenata. A kako sam pohađao matematičku gimnaziju u Zagrebu, MIOC, gdje je fizika bila „jaka", to me samo dodatno motiviralo prema studiju fizike. Kada sam tijekom studija fizike otkrio da postoji cijela grana fizike u kojoj se mnogi fizičari iz cijelog svijeta bave fizikalnim modelima uha i problemima širenja zvuka i prijenosa slušnih informacija u mozgu, mojoj sreći nije bilo kraja. Krajem studija sam uspio osigurati stipendiju za odlazak u Nizozemsku u Groningen gdje sam radio na problemu kohlearne mehanike za svoj diplomski rad. Bilo je to odlično iskustvo, a nizozemski mentor je o svom trošku čak i došao na obranu diplomskog rada u Zagreb što je tada bilo nezamislivo. Nakon diplome, uspio sam upisati doktorski studij na Međunarodnoj školi za napredne studije u Trstu (SISSA) gdje sam se, uz ovaj prekid zbog gubitka sluha i ugradnje umjetne pužnice, bavio problemima kognitivne neuroznanosti. Trst i međunarodna škola mi je predstavljalo vrlo poticajno i kreativno okruženje gdje sam se i znanstveno formirao. Nakon toga slijedi dvogodišnje poslijedoktorsko usavršavanje na Katoličkom sveučilištu Leuven (KU Leuven, Belgija), gdje sam radio na auditornom neurofiziologiji.

Koliko mi je poznato, jedini ste znanstvenik u Hrvatskoj koji je uspio doktorirati s oštećenjem sluha. Vaš slučaj je inspirativan, ali trebalo bi biti puno više takvih primjera, zar ne?

Ne znam za oštećenje sluha, ali bih ukazao na dr. Roberta Holjevca, doktora povijesnih znanosti koji je, unatoč svojoj sljepoći, razvio krasnu znanstvenu karijeru u povijesnim znanostima. A kako se radi o vizualnim materijalima, povijesnim dokumentima koje je trebalo pretvoriti u njemu pogodan format za istraživanje, njegova upornost i volja još više oduševljava. A što se tiče sluha, član sam neformalne međunarodne asocijacije HIARO (Hearing Impaired for Association for Research in Otolaryngology) koja okuplja slušno oštećene znanstvenike koji se bave problemima sluha iz raznih aspekata. Ima nas više od tridesetak iz cijelog svijeta te mi članstvo u toj asocijaciji pruža zadovoljstvo, ali i potporu.

Radite na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu u Splitu, u Odjelu za fiziku. Čime se konkretno bavite? Što je neuroelektronika i kako ona može pomoći gluhim osobama?

Medicinska bionika je rapidno rastuće područje tehnologije koja može učinkovito povezivati elektroničke sustave poput računalnog čipa sa živčanim sustavima. Najuspješniji primjeri takvih sučelja – brain-machine interfaces – su umjetne pužnice (cochlear implants) i implantati auditornog moždanog debla (auditory brainstem implants) koji izravnom električnom stimulacijom auditornog živca i kohlearnih jezgara omogućuju djelomičnu čujnost u potpuno gluhih osoba. Međutim, dosadašnja tehnologija proizvodnje takvih medicinskih uređaja pati od fundamentalnog ograničenja koje se očituje u nefokusiranosti električne stimulacije. Mali broj elektroda dovodi do vrlo skromnih performansi u usporedbi s karakteristikama normalno čujućeg sustava, te velikih razlika u učinkovitosti korištenja među pacijentima.

Mi u istraživanjima u neuroelektronici pokušavamo napasti ovo temeljno ograničenje pomoću inovativnog auditornog neuroelektroničkog sučelja s velikim brojem elektroda koje su bitno manjih dimenzija nego u današnjim modelima. Također u istraživanjima u splitskom znanstvenom centru izvrsnosti STIM-REI voditeljice prof. dr. Vlaste Bonačić Koutecky, ispituju se nove bioekompatibilne nanostrukturne materijale, poput grafena, koji posjeduju cijeli niz intrigantnih fizičkih i kemijskih svojstava koji omogućuju snažnu integraciju i interakciju sa živčanim tkivom.

Projektom želimo utvrditi stupanj poboljšanja u smislu stimulacije i snimanja živčane aktivnosti neurona uzgojenih na površini grafenskih i ostalih nanostrukturiranih materijala u in-vitro uvjetima, posebno primarnih i sekundarnih auditornih neurona.

Važan aspekt predstavlja suradnja s prof. dr. Slavenom Garajem, voditeljem Laboratorija Nano/Bio Physics

Centra za grafene na Nacionalnom sveučilištu u Singapuru (NUS). Dosadašnja suradnja je iznjedrila prve primjerke grafenskih uzoraka koji su iskorišteni za uspješan in-vitro uzgoj primarnih auditornih stanica.

Činjenica da sam osoba oštećena sluha, te korisnik umjetne pužnice je svakako pridonijela mojoj motivaciji da se bavim istraživanjima govora i sluha. Iz osobnog iskustva sam dobro upoznat s mogućnostima, ali i nedostacima današnjih uređaja za slušanje poput slušnih pomagala, te umjetnih pužnica. Kroz temeljna, te primijenjena znanstvena istraživanja želim doprinijeti i kao fizičar i kao osoba oštećena sluha da se današnja tehnologija i znanstvene spoznaje što bolje iskoriste za dobrobit gluhih osoba.

Imate obitelj, rođeni ste Zagrepčanin, ali ste preselili u Split. Na kakve probleme nalazite u svakodnevnom životu, ako ih ima. Razgovarajući mobitelom s vama, uopće se ne stječe dojam da imate nekih problema sa sluhom.

Iako sam se s podravskim korijenima rodio u Zagrebu gdje sam proveo najveći dio života, u Split sam se preselio zbog mogućnosti pokretanja novog i neovisnog znanstvenog laboratorija iz područja istraživanja slušanja i govora, posebno medicinske neuroelektronike. To je bilo moguće uz veliku podršku moje bivše ustanove Medicinskog fakulteta u Splitu, odakle sam se preselio na PMF u novu zgradu Tri fakulteta na Kampusu na Visokoj. A uz to, mojoj obitelji i meni kao novopečenom "Kajmatincu", uvjeti života, izvrsna klima, vrhunska hrana, te srdačnost ljudi pruža kvalitetan život. Imam prekrasnu obitelj, suprugu i dvoje male djece. Najveći problem je zasad komunikacija s nekim fetivim Splićanima i Kaštelanima s nerazumljivom artikulacijom, tj. teško ih razumijem, a vidim da su zanimljivi i zabavni. Pa pitam suprugu za pomoć i prijevod (smijeh). Bez nje bih se dosta teže snašao ovdje.

Koji su vam planovi u budućnosti?

Osim daljnjeg znanstvenog istraživanja u području auditorne neuroelektronike, želio bih se posvetiti novim projektima u području kliničke audiologije kako bih kao fizičar mogao još bolje doprinijeti učinkovitim tretmanima za probleme sluha i govora. U tom smislu, radim na jačanju suradnje između liječnika, specijalista otorinolaringologije, Sveučilišta u Splitu te audiorehabilitora kako bi osobe oštećena sluha mogle dobiti još bolju i kvalitetniju skrb za svoj sluh i govornu komunikaciju.

Što biste poručili (na)gluhim osobama, ali i svima ostalima u smislu nediskriminiranja osoba s nekim poteškoćama?

Nemojte odustati od svojih snova i želja samo zato što imate oštećenje sluha. A svima ostalima koji prave vidljivu ili nevidljivu diskriminaciju prema vama s bilo kakvim poteškoćama: ili im kratko i sažeto objasnite srž problema i ponudite rješenja, ili ih ignorirajte i nemojte trošiti niti sekunde na takve ljude. Svijet je prepun dobrih ljudi; samo treba doći do takvih.

https://teleskop.hr/hrvatska/dr-damir-kovacic-od-djetinjstva-sam-znao-da-zelim-biti-fizicar-i-gluhoca-me-u-tome-nije-sprijecila/

Glad „nevidljivih" ljudi – pročitajte iskustva i životne priče korisnika Pučke kuhinje na Svetom Duhu koje vas ne mogu ostaviti ravnodušnima

4. Branimir Gubić

Novinarski projekt:
Glad „nevidljivih" ljudi (međureligijsko i ekumensko zajedništvo i suradnja u borbi protiv siromaštva)

Elektronička publikacija:
Hrvatska katolička mreža

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
30. listopada 2022.

Tko su nevidljivi ljudi čija glad vrišti u koloni čekajući red za topli obrok u Pučkoj kuhinji na zagrebačkom Svetom Duhu? Kako je ta glad toliko glasno zavapila da su se naizgled nespojivi udružili i zajedno surađuju u borbi protiv siromaštva? Je li moguće ekumensko i međureligijsko zajedništvo po pitanju suradnje oko skrbi za one najpotrebitije u društvu u kojem živimo? Pučka kuhinja na Svetom Duhu dokaz je da je sve moguće. Portal Hrvatske katoličke mreže u pet dijelova zaokružuje priču u kojoj se nalaze korisnici pučke kuhinje, voditelji, volonteri, donatori te predstavnici nekih kršćanskih te drugih religijskih zajednica u Republici Hrvatskoj. Svi navedeni imaju zajednički nazivnik – borba protiv siromaštva.

Pučka kuhinja na Svetom Duhu među rijetkima je koja svoje korisnike ne traži osobnu iskaznicu i „imovinsku karticu" jer svoja vrata otvara od ponedjeljka do subote – svima!

Franjevci konventualci u Pučkoj kuhinji topli obrok nude onima koji su se našli u teškim životnim situacijama, među kojima su se neki preko noći našli u potrebi, a nerijetki postali i beskućnici. Iako među

korisnicima ima onih koji možda nisu baš u tolikoj potrebi da su kruha gladni, vjerujemo da su takvi u manjini, odnosno da je riječ o nekoliko pojedinaca. No, veličina srca fratara koji su u svakodnevnom susretu s gladnim „nevidljivim" ljudima koji su na marginama društva, kao i veličina srca brojnih volontera i donatora, svjedoče da dobrota i ljubav nemaju granice.

Teške životne priče, doista različite, mogle bi se čuti kada bismo pitali oko 400 korisnika Pučke kuhinja koji svakodnevno stoje u redu za jedan topli obrok na dan. Mi smo među mnogima izabrali i razgovarali s petero korisnika čije priče svjedoče upravo to – nikad u životu ne možete sa stopostotnom sigurnošću reći da se nećete naći na ulici ili da nećete imati što jesti.

Upoznajmo korisnike Pučke kuhinje na Svetom Duhu od kojih su neki pokucali na vrata fratara možda jučer, neki prije godinu dana, a neki čak prije 30 godina.

Damir Blažika: 30 godina dolazim u pučku kuhinju

Blažika svjedoči kako je ovdje iz realne potrebe – gladi. „Od početka sam u Pučkoj kuhinji. Dolazim preko 30 godina i najstariji sam ovdje. Bio sam prisiljen dolaziti", svjedoči.

„Bio sam u potrebi. Živim u lošim uvjetima, bez vode. Jednostavno mi ovo puno znači. Dolazim ovdje po hranu jer barem tako imam jedan topli obrok dnevno. Ovdje mogu dobiti i obuću, mogu se i obući", ističe te dodaje kako na Sveti Duh dolazi svaki dan.

Blažika je radio pet godina u jednoj firmi, a onda je dobio otkaz. „Tu i tamo pomagao sam jednom susjedu koji je bio osoba s invaliditetom. Pomagao sam mu od jutra do mraka sve dok nije umro. Otad pomažem kad i kome stignem da si zaradim nešto, snalazim se kako znam", svjedoči.

Naglašava kako mu franjevci puno znače jer mu svakodnevno pomažu, trude se oko njega kao i oko svakog drugog korisnika. „Šale se s nama, a to nam puno znači. Zaista su dobri. Svaka im čast! Usto, puno imam i ženskog društva pa se družimo i razgovaramo", priznaje.

„Ljudi, molite, molite i molite. Ja molim svaki dan krunicu. Molitva mi pomaže", svjedoči te kaže kako je nedavno bio u Mariji Bistrici iz koje nosi brojna lijepa sjećanja i uspomene otkako ide s u to svetište s udrugom Savao. „Imali smo gospodski ručak", rekao je na kraju razgovora kroz osmijeh.

Jadranka: Živim sa sinom. Razvedena sam i situacija mi je teška. Ovdje sam svaki dan

„Ovdje sam oko 9 godina. Sve je krenulo od nezgode koju sam doživjela na radnom mjestu, na jednoj zamjeni u školi. Pala sam i otad sam imala problema s ramenom tetivom. Oporavak je dosta dugo trajao. Oporavila sam, ali došle su druge bolesti. Morala sam krenuti u pučku kuhinju", ovim riječima započinje svoju životnu priču korisnica Jadranka.

Kaže kako iduće godine ide u mirovinu te da koristi i pomoć Centra za socijalnu skrb. „Pučka kuhinja mi puno znači jer od socijale se teško živi", svjedoči.

„Živim sa sinom. A drugi sin skrbi o ocu koji je teško bolestan. Razvedena sam i situacija mi je teška. Ovdje sam svaki dan", kaže.

Prisjeća se jednog ljetnog odmora koji će joj zauvijek ostati u sjećanju. „S fra Vladimirom Vidovićem i Vilčekom Novačkim bili smo na moru 2019. godine, na Cresu. Nas tridesetak korisnika podružili smo se više, bolje se upoznali. Nama korisnicima to je puno značilo", svjedoči te dodaje: „Mi smo vam tu kao jedna obitelj. U svakodnevnom smo kontaktu i rodila su se brojna prijateljstva."

Na pitanje je li ju život iznenadio te kako se našla kao korisnica pučke kuhinje, ističe: „Život vas itekako može iznenaditi. Nikad nisam mislila da ću se naći u ovoj situaciji."

„Doslovce sam radila, dolazila doma samo spavati. Nisam bila u stalnom radnom odnosu, ali uvijek sam se snalazila. Radila sam više poslova kako bih namirila mjesečni budžet. Radila sam po zamjenama u školi, kuhala, čistila, peglala nekim obiteljima, čistila stanove. Bez obzira što nisam imala stalno zaposlenje, ja sam se mogla snaći od mjeseca do mjeseca", ispričala je.

„Kad sam tu prolazila, nikad nisam ni pomislila da ću se naći u tom redu ljudi koji stoje i čekaju svoj obrok. U početku mi je bilo malo neugodno, sramila sam se jer ljudi vide da svakodnevno uzimam kolica i u isto vrijeme odlazim i vraćam se kući. Sad mi je pak svejedno jer ne varam niti kradem", kaže.

Jadranka je dobila ponudu za pučku kuhinju u Branimirovoj, ali tada bi si sama morala plaćati prijevoz. „Onda je karta bila 10 kuna, a ja sam trebala do tamo ići s Črnomerca. Pa kad se vraćam doma, to je već 20 kuna. To mi je bilo puno. Pitala sam socijalnog radnika ako mogu dobiti nešto bliže. Rekao mi je da mogu i dao mi papir za ovu Pučku kuhinju, na Svetom Duhu. I tu sam već devet godina", rekla je ova korisnica.

„Čovjek bi trebao razmišljati, onaj koji ima, da može pomoći ovakvim ustanovama da bi ljudi s manjim primanjima mogli normalno živjeti, da im bude lakše", poručuje Jadranka koja je inače aktivna i u župi, rado moli krunicu i nedjeljom ide na misu.

Jasminka: Nakon 10 godina misionarenja u Makedoniji vratila sam se u Zagreb i postala korisnica Pučke kuhinje sa suprugom i šestero djece

Jasminkina priča s Pučkom kuhinjom započela je prije dvije godine. Prije toga 10 godina zajedno s obitelji misionarila je u Makedoniji. Vratili su se u Hrvatsku zbog starih roditelja. Tada se i suprug zaposlio. Imaju šestero djece. S obzirom da suprug ima nisku plaću, postali su korisnici Pučke kuhinje. Jasminka je dobila status majke odgojiteljice zbog najmlađeg djeteta i mislila je da više neće dolaziti, odnosno da će dolaziti minimalno. No onda je počela neizvjesnost jer je Grad Zagreb htio ukinutu ovu mjeru. „Otad smo na iglama", svjedoči. Nastavila je dolaziti i dalje po obroke u kuhinju za svoju obitelj. Kaže kako su cijene toliko porasle da osmeročlanu obitelj teško može prehraniti zbog svih ostalih izdataka.

„Trudim se dolaziti tri ili četiri puta tjedno, onoliko koliko nam je potrebno", kaže. Usto, ima malo dijete koje joj nema tko čuvati dok ona satima stoji u redu za dnevni obrok, a ne može ići u vrtić jer je korisnica mjere roditelj-odgojitelj.

„Nama Pučka kuhinja puno znači jer da ne dolazim ovdje svaki dan bismo jeli tijesto i rižu", priznaje.

„Neugodno mi je jer sam korisnica, ali nemam izbora. Za doručak djeci meni nije dovoljno 50 kuna. Sam sir je preskup. Netko bi očekivao da možemo preživjeti sa suprugovom plaćom, ali ne možemo. Nismo ovdje jer smo neradnici nego zato što nam ono što imamo nije dovoljno", svjedoči.

„Mi smo kao djevojka i mladić radili kod patra Cveka. Tad smo vidjeli ljude koje su pogodile različite životne situacije. Ne možemo reći ili pomisliti da nikad nećemo biti beskućnici. Jednostavno se to može dogoditi, bilo kome. Neki se iz teških situacija jedva izvuku, ali neki ne mogu", ističe.

„Kad vidim siromaha na cesti, u njemu prepoznajem Krista. Kao i u ovim fratrima koji brinu o nama. U njihovim očima se također vidi da oni u svim korisnicima vide Krista jer se prema njima jako lijepo odnose, razgovaraju s njima dostojanstveno", naglasila je Jasminka.

Ističe kako je molitva sastavni dio njenog života, kao i obitelji. „Redovito molimo krunicu, idemo na misu, ispovijed. Ne bismo prolazili kroz život kako prolazimo, da ne vjerujemo u Boga. Jednostavno sad vidim da nas Bog vodi kroz sve naše životne situacije", zaključila je razgovor.

Zdenka Botor: Neugodno sam se osjećala kad sam nekim ljudima rekla da odlazim u Pučku kuhinju radi voća i povrća jer si to ne mogu priuštiti

Od prošle godine Zdenka Botor je korisnica Pučke kuhinje i u velikoj je potrebi, naglašava. Udovica je, živi s kćeri i unukom te starom majkom. Mirovina joj je jako mala. Suprug joj je umro od srčanog udara, na rukama. Poslije njegove smrti morala je podignuti kredit kako bi riješila dugovanja koja su ostala. Otad je počela borba za život.

U međuvremenu se rodio najstariji unuk. Obiteljska mirovina jedva pokriva režije i kredit. Jedan gospodin ju je uputio u Pučku kuhinju. Otad dolazi svaki dan i čeka tri, četiri sata.

„Fratri s kojima se svakodnevno susrećem u kuhinji su susretljivi i čine sve što mogu kako bi nam pomogli. Meni ta susretljivost, dobronamjernost i lijepa riječ puno znače", ističe Zdenka.

„Stekla sam među korisnicima i neka prijateljstva. Tako sam čula razne životne priče, sudbine. Ja sam ostala bez imovine. Suprug i ja radili smo u HŽ-u. Živjeli smo u državnom stanu i poslije Domovinskog rata bio je višak radne snage i dobili smo otkaz. Suprug je inače bio sveučilišni profesor, govorio je četiri jezika. I ja sam završila fakultet. Sve to kad nemaš doma ništa ne znači jer si jednostavno beskućnik", svjedoči.

„Danas živim s majkom koja ima 86 godina. Primila nas je, a mi ponekad moramo i šutjeti i trpjeti jer s ovako malom mirovinom nemam kamo", ističe.

„Inače dosta toga uštedim za unuke. Hrani me njihova sreća i zadovoljstvo. Pučka kuhinja mi je velika potpora. Dobijem hranu, a onda na nekom drugom kraju uštedim. Jer, što ti danas možeš s 1.700 kuna? Ni na kraj pameti mi nije bilo da ću se u 62. godini života naći u ovoj situaciji", poručila je Zdenka.

Kaže kako ju je bilo sram sram i neugodno se osjećala kad je nekim ljudima rekla da odlazi u Pučku kuhinju radi voća i povrća. „Oni su mi rekli: 'Pa zar si na to spala?' Onda su mi okrenuli leđa i za njih ja više ne postojim. Nisam to očekivala. Jer, tim istim ljudima suprug i ja smo pomagali, kad smo bili netko i nešto. Danas, kad smo mi u potrebi, nikoga nema. Ja sam čistog obraza i savjesti jer živim za obitelj, a ne za takve prijatelje", rekla je.

Ova korisnica pučke kuhinje naglašava kako ima životnu misiju. „Stalo mi je da su moji doma kad im donesem hranu sretni i zadovoljni. Jer, puno voća i povrća koje ovdje dobijemo, ja ne mogu nigdje kupiti jer je skupo. Kad su oni sretni, i ja sam sretna", poručuje.

Božica: Ne sramim se dolaziti u Pučku kuhinju jer sram može biti jedino onoga koji krade i zlo čini

Osamdesetdevetogodišnja Božica svakodnevno sa zagrebačkog Žitnjaka putuje na Sveti Duh u pučku kuhinju kako bi omogućila sebi i svom bolesnom sinu, s kojim živi već 33 godine, jedan topli obrok dnevno. Kaže kako dolazi baš u ovu pučku kuhinju jer joj je tu najljepše – „kao da ulazim u svoju kuću", naglašava.

„Imam malu mirovinu. 33 godine prošle su otkad mi je muž umro. Sama se borim sa svojim bolesnim djetetom, odnosno odraslim čovjekom koji me treba svo vrijeme", svjedoči.

Kaže kako je sin inženjer elektrotehnike, ali ne može raditi jer je imao oko 20 operacija. Radi nešto od doma koliko može jer je na štakama.

„Od ljudi sam čula da mogu doći ovdje. Redovito dolazim oko 20 godina", kaže i ističe kako je današnje vrijeme posebno teško jer nam nikada nije bilo skuplje nego danas.

Za Pučku kuhinji i fratre na Svetom Duhu kaže: „Ovo treba u nebo dignuti. Od fra Vladimira, Vilčeka, kuharica. Za ovolike ljude treba nabaviti hranu, pregovarati, moliti za donacije, kuhati… To su zlatne žene. To su anđeli. Svaki dan imam topli ručak. Sve je dobro i ja sam zahvalna", svjedoči ova korisnica.

Božica je 1933. godište i već su je godine kao i bolesti pritisnule i potrošile, ali ne odustaje. Ističe kako dolazi upravo zbog sina. Kaže da se ne srami dolaziti u Pučku kuhinju jer „sram može biti jedino onoga koji krade i zlo čini."

Inače, listopad je mjesec u kojem obilježavamo mnoge prigodne datume. Između ostalih, obilježava se Svjetski dan beskućnika, Svjetski dan hrane, Međunarodni dan borbe protiv siromaštva, Dan međusobnog pomaganja. Možda je vrijeme da umjesto da ih samo obilježavamo, damo i svoj konkretni doprinos. To nije samo djelatna ljubav, ovim ljudima to doslovno znači život.

https://hkm.hr/zivot/glad-nevidljivih-ljudi-procitajte-iskustva-i-zivotne-price-korisnika-pucke-kuhinje-na-svetom-duhu-koje-vas-ne-mogu-ostaviti-ravnodusnima/

Društvo Razgovori

Tradicija i običaji ne smiju biti na uštrb života

5. Maja Grubišić

Novinarski projekt:
Ja sam protagonistica svoje priče

Elektronička publikacija: Phralipen

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka: 5. prosinca 2022.

UNICEF je 2016. godine proveo istraživanje s ciljem empirijske procjene maloljetničkih brakova u 12 zemalja Europe, Afrike, Azije, Latinske Amerike i Kariba, a temeljilo se na javno dostupnim demografskim i zdravstvenim istraživanjima te višestrukim pokazateljima vezanim uz maloljetničke brakove, primjerice socijalno-ekonomskom statusu, obrazovanju, prihodima kućanstava, običajima, vjeri i religijskim opredjeljenjima. Ovo je istraživanje jedno od rijetkih koje je obuhvatilo i maloljetničke brakove u europskim zemljama, pri čemu se fokusiralo na situaciju u Srbiji, te je pokazalo da je njihov broj u etničkoj populaciji Roma u europskim zemljama relativno visok u odnosu na ukupan broj sklopljenih brakova. U Srbiji je tako 50,5 posto Romkinja ispitanih u dobi između 20 i 24 godine izjavilo da se udalo prije svoje 18 godine, dok je taj postotak među ženama opće populacije 5 posto. U Hrvatskoj, prema podacima objavljenim 2020. godine u knjizi *Uključivanje Roma u hrvatsko društvo – žene, djeca i mladi*, među Romkinjama koje imaju djecu njih 50 posto rodilo je prvo dijete u maloljetničkoj dobi, od čega 17 posto u dobi mlađoj od 16 godina.

O sklapanju braka između mladih parova u najvećem broju slučajeva odlučuju roditelji, a na njihovu odluku utječu različiti čimbenici na razini zajednice, primjerice položaj i ugled obitelji iz koje dolaze budući bračni drugovi, posebno mlada, odobravanje ili neodobravanje okoline s obzirom na ponašanje djevojke te njezina nevinost. Upravo strah od spolnog odnosa prije braka jedan je od sveprisutnih razloga

za sklapanje braka u ranijoj dobi kako bi se to spriječilo. Posljedično tome, stupanje u bračnu zajednicu bez znanja o tome što brak podrazumijeva sa sobom donosi, između ostalog, i potpuno neznanje o spolnom životu i reproduktivnom zdravlju, kao i ženskim pravima.

U mom naselju je običaj da cura mora biti nevina. Taj je običaj razorio moju obitelj, iako će vam svi reći da sam je razorila ja. Najviše me boljelo što mi nitko nije vjerovao. Nisu mi vjerovali kada sam govorila istinu, samo su vjerovali u ono što su željeli čuti, govori Bojana. *Jednog ću se dana vratiti u selo u kojem sam odrasla, ali tada ću biti uspješna, možda ću biti policajka ili ću završiti neke druge škole, možda će i na televiziji pričati o meni kao o djevojci koja je uspjela. Moji će me bivši susjedi samo gledati i neće moći vjerovati da sam ja to postigla,* započela je Bojana svoju priču. Danas ima 16 godina, a do svoje četrnaeste godine proživjela je pakao. Već s 12 godina bila je udana, a zatim se pojavilo i pitanje njezine nevinosti. *Moj dečko nikako nije htio priznati da je on meni bio prvi. Bila sam zaljubljena u njega, željela sam pobjeći iz sredine u kojoj sam živjela i biti sretna. Mislila sam da će mi s njim biti dobro jer smo zajedno odlučili da budemo skupa i da nam nitko neće pokvariti našu sreću. Ali, on i njegova obitelj vratili su me doma i tvrdili da on nije bio moj prvi dečko. Odrasli su me ispitivali, tražili da priznam tko je bio prvi, a ako ne kažem onda znači da je to bio moj tata, zaključili su. Govorila sam da nije tako, govorila sam, ali u jednom trenutku sam morala reći ono što su mi oni govorili. Moj je tata pred svima rekao da to nije istina i da me nikada nije taknuo, a stariji su rekli da ako on govori istinu neće se dogoditi ništa, ali ako laže onda će se u našoj kući dogoditi neka tragedija. Prošla su dva tjedna, tata je ubio mamu.*

Cijela je kuća bila puna krvi. Mi djeca smo mislili da će mama preživjeti i čekali smo je doma. Ujutro je došla policija i odvela tatu, a mi smo saznali da je naša mama preminula. Nisam mogla vjerovati da je to istina, mislila sam da nam lažu. Svi su se susjedi okupili oko naše kuće i vikali su da je naša mama umrla. Dolazili su u kuću i govorili da sam ja kriva i da je to zbog mene.

Nakon toga uslijedilo je razdvajanje obitelji. Bojanine tri mlađe sestre su udomljene, jedan brat joj je bolestan i trajno je u Zagrebu na liječenju, a drugi koji je punoljetan ostao je živjeti u naselju, dvije starije sestre su udate i žive sa svojim obiteljima, a Bojanu je s još dvije sestre udomila obitelj Elvisa Kralja koja punih četrnaest godina udomljava romsku djecu te ih je do sada udomila već petnaest. Kralj je pomagač u nastavi za romsku djecu, zamjenik zapovjednika u DVD-u Totovec i vijećnik u Županijskoj skupštini Međimurske županije, a Bojana ga opisuje kao najboljeg čovjeka na svijetu. Sada kada živi s njegovom obitelji kaže da je to sasvim drugačiji život od onoga koji su ona, njezine sestre i braća imali s roditeljima. Između ostalog, priča kako su njezini roditelji znali popiti, otac je znao udariti majku te s njom ili njezinim sestrama nikada nisu razgovarali onako kako Elvis razgovara s njima i motivira ih. *Sve što su Bojanini roditelji učinili je pogrešno i za njihovo postupanje nema opravdanja, sebe i svoju djecu nisu smjeli nikada dovesti u takvu situaciju,* govori Elvis Kralj. *Trebalo mi je neko vrijeme da razvijem povjerenje i da joj barem pokušam objasniti kako je ona samo dijete i da bez obzira što ljudi govore, nitko nema pravo svaliti bilo kakvu krivicu na dijete, te da za svoje postupanje i posljedice svu krivnju snose odrasli.*

Zajedno su prošli iznimno teško razdoblje s Bojaninim brojnim posttraumatskim posljedicama: *Prvih sam dana bila jako tužna jer su nas djecu razdvojili, a posebno mi je bilo teško zbog najmlađe sestrice. Razmišljala sam neprekidno o svemu što se dogodilo, o mami, plakala sam dosta jako, a onda su krenuli napadi panike. Noću nisam mogla biti sama u sobi, nisam mogla spavati, u školi se nisam mogla koncentrirati,* priča Bojana i dodaje kako je Elvis Kralj bio prva osoba koja ju je saslušala i kazala: *Vjerujem ti.* Uz njegovu, ali i uz stručnu pomoć kojoj su se obratili, Bojana se polagano psihički oporavlja. S vrlo dobrim uspjehom je završila osmi razred, a zatim upisala i srednju školu za cestovnog tehničara jer je to bilo najbliže njezinoj želji da postane policajka. Završila je drugi razred srednje škole i razmišlja o kasnijem upisu na policijsku akademiju ili na neki drugi fakultet nakon mature.

Nadam se da sam na dobrom putu da i ove tri djevojčice, tri sestre koje su kod mene, postavim na noge, kaže Kralj. *Ponavljam im kako su one još djeca i trebaju se ponašati kao djeca i uživati u djetinjstvu. Često bude i suza i*

znamo svi zajedno plakati, primjerice kao onda kad smo zajedno gledali priču Vedrane Balog koja je emitirana u prilogu emisije Prizma 2020. godine na Hrvatskoj radioteleviziji. Ona je sa šest godina bila oduzeta obitelji i smještena u dječji dom, a udomljena je tek nekoliko mjeseci prije punoljetnosti. Nakon srednjoškolskog obrazovanja upisala je i Pravni fakultet u Osijeku. Rekao sam im: 'Cure, borite se, budite kao Vedrana, a onda ćemo jednog dana plakati od sreće zbog vašeg uspjeha, a ja ću moći reći da je u tome i moja zasluga.'

Osim što pomaže djeci u praćenju redovnih nastavnih aktivnosti, Elvis Kralj sudjelovao je i u provođenju mnogih edukativnih programa za djecu i mlade među kojima je i projekt "Budi muško" u okviru regionalne kampanje protiv nasilja među mladima "Reagiraj ljudski" , a koji je provodila organizacija Status M. *U projekt su bile uključene i djevojčice i dječaci, a seksualno nasilje, spolno i reproduktivno zdravlje te planiranje obitelji bile su neke od tema,* priča Kralj. *Svjestan da žene proživljavaju pakao zbog običaja i kulta nevinosti prilagodio sam program i priručnik edukaciji romskih polaznika u smislu svega što im je blisko u svakodnevnom životu. Tako sam im govorio i o znanstvenoj teoriji prema kojoj nije nužno da svaka ženska osoba krvari kod prvog spolnog odnosa te da kod svake četvrte žene to uopće ne mora biti slučaj. Zar bi to onda značilo da se svaka četvrta djevojka mora odmah maknuti iz romske zajednice kako ne bi osuđivali nju, njezinu obitelj i obitelj u koju je došla za snahu*, *pitao sam ih retorički i objasnio im kako se moraju zalagati da se glas Romkinja snažnije čuje jer je u njihovom životu previše patnje i bola, a premalo poštivanja njihovih prava.*

Tradicija nas uči o našem porijeklu i identitetu, o našim ulogama u zajednici i odgovornosti za naslijeđe koje prenosimo sljedećoj generaciji. No, problem nastaje ako samo puko slijedimo tradiciju i običaje bez razumijevanja o tome što je dobro, a što loše za pojedinca te koliko su oni u skladu s dinamikom društvenih promjena i vrijednosti. Propitkivanje je nužno bez obzira na strah od posljedica i otpora zajednice jer bez toga ni pojedinac ni zajednica ne mogu evoluirati.

Jedna od onih Romkinja koja se izborila za svoja prava i svojim primjerom već sada postala uzor mnogim djevojčicama i djevojkama je Lea Oršuš, studentica druge godine socijalnog rada i aktivistica u Savezu Roma u Republici Hrvatskoj "KALI SARA". Jedna je od članica Organizacijskog odbora Kongresa mladih Romkinja i Roma koji se u Hrvatskoj održao već treću godinu zaredom, a veliki dio svog aktivističkog rada općenito posvećuje radu s mlađima i svojim vršnjacima, posebno djevojčicama i djevojkama. S tradicijom i običajima vrlo je dobro upoznata, štoviše oni su bili dio njezinog svakodnevnog odrastanja, te se oštro suprotstavlja tome da se romskom tradicijom naziva ono što donosi propast mladih ljudi, što čini nažao pojedincu ili zajednici i što upropaštava živote. Oštro osuđuje pojedince čije izvrnuto i neprihvatljivo ponašanje baca negativno svjetlo na cijelu romsku zajednicu.

Struktura romske obitelji i običaj koji govori o čistoći nevjeste proizlaze iz dublje tradicije romskog naroda i njihova je svrha bila uspostavljanje čvrstih i stabilnih odnosa između budućih supružnika, kao i čvrstih veza između obitelji mlade i mladoženje, objašnjava Lea, dodavši kako je to bilo za vrijeme plemenskog uređenja romskih zajednica, ali se u mnogima zadržalo do danas. *Svaka obitelj ima svoju reputaciju koju izgrađuju svi njeni članovi i jako je bitno iz koje i kakve obitelji potječe nevjesta jer se pretpostavlja da ako dolazi iz ugledne obitelji ima čvrste temelje da bude odgovorna supruga. Mlada iz ugledne obitelji koja u svojoj prošlosti nema nikakvu sramotu, dakle iz obitelji u kojoj se poštuje vjernost, polaže puno u odgoj djece, koja je ekonomski dobrostojeća te koja je primjer stabilnosti u zajednici, dobit će veći miraz koji na kraju ide u zajedničku organizaciju svadbe i zajedničkog života mlado para. Iz toga proizlazi i da se ona mladenka koja nije dostojna, iz ovog ili onog razloga, doživljava kao prevara, što može biti uzrok međusobnih sukoba i svađa između obitelji. U tom kontekstu gleda se i na nevinost mladenke. Na miraz, ali isto tako i na porijeklo i nevinost mlade na isti se način gledalo i u povijesti mnogih drugih naroda i njihovih obiteljskih odnosa, stoga se ovaj običaj ne može svoditi na puko objašnjenje, najčešće prisutno kod onih iz većinskih zajednica, o prodaji ženske djece kao dijela romske tradicije. S druge strane, svi oni u romskoj zajednici koji ovaj običaj zloupotrebljavaju isključivo u svrhu stjecanja materijalne koristi nanose veliku štetu zajednici i takvo ponašanje treba oštro osuditi*, zaključuje Lea Oršuš. Također, ističe kako se s vremenom dobna

granica sve više pomiče prema gore, a svijest o obrazovanju i procesu zdravog odrastanja sve je prisutnija i u romskim zajednicama. *Mladi prate aktualne informacije, prihvaćaju suvremeni način života i njegove karakteristike te kako postaju sve više ekonomski neovisni tako samostalno donose sve veći broj odluka, a među njima je i ona o odabiru mladenke ili mladoženje i vremenu kada će zasnovati vlastitu obitelj.*

Ipak, mnoge djevojke, poput Bojane, bile su prisiljene donositi odluke za koje emocionalno i razumno nisu bile spremne ili su morale prerano živjeti u svijetu odraslih zbog odluka koje su za njih donijeli drugi. *Od romske zajednice u kojoj je živjela, Bojana je zauvijek osuđena jer je tragedija koja se dogodila duboko potresla cijelu zajednicu,* kaže Elvis Kralj. *Rukovodio sam se razmišljanjem kako je jedan život mlade žene, Bojanine majke, zauvijek izgubljen, ali to ne znači da tako treba biti sa životima njezine djece. Ona su proživjela veliku tragediju i zaslužila su pomoć odraslih, sigurnost, podršku, motivaciju, strpljenje i ljubav, da svoj budući život dovedu u red i da cure, tri sestre udomljene u mojoj obitelji i njihove najmlađe sestrice, postanu uspješne mlade žene.* U Elvisovoj obitelji mnoga su djeca pronašla svoj dom i na njih uvijek gledaju kao i na svoju biološku djecu, usađujući im vrijednosti poput empatije, solidarnosti, upornosti i marljivosti kako bi kada odrastu bili na ponos sebi, obitelji i cijeloj zajednici.

Htio bih naš razgovor završiti upravo riječima u kojima ću spomenuti ona obilježja romske tradicije o kojima se puno, puno manje govori u javnosti jer, primjerice, spremnost Roma da pomognu drugome bez obzira na težinu situacije nije nešto o čemu se piše u javnim medijima. Tako ćete jedva čuti za našeg Roma koji je udomio preko 80 djece i koji iza sebe ima 43 godine radnog staža te je dobio nagradu "Ponos Hrvatske", ali da su "Romi paraziti društva" možete pročitati gotovo svakodnevno. Preživljavati od socijalne pomoći, živjeti u naseljima u kojima nema adekvatne infrastrukture i nikakvog društvenog sadržaja, raditi na crno, piti alkohol i kockati se, završiti školu i godinama se ne moći zaposliti u struci nije dio romske tradicije već zatvoreni krug siromaštva u kojem za te ljude nikoga nije briga. Oni među nama koji su se uspjeli izboriti za drugačija iskustva vraćaju se natrag da pomognu ostalima, posebno djeci, a većina te djece vratit će se kad postanu samostalni mladi ljudi da pomognu svojim starijim roditeljima i da budu primjer svojoj mlađoj braći i sestrama, jer se obitelj ne zaboravlja, a to je dio romskog tradicionalnog odgoja.

https://phralipen.hr/2022./12/05/tradicija-i-obicaji-ne-smiju-biti-na-ustrb-zivota/

OTOČANKE: dr. sc. SANJA KLEMPIĆ BOGADI i dr. sc. SONJA PODGORELEC Žene kao i otoci još čekaju politiku koju zaslužuju!

Njene temeljne odlike su snaga, samostalnost i aktivnost: to je čini sposobnom da bude glava kuće ali i valom otpora i promjene; zbog obrazovanja, karijere, ravnopravnog odnosa s partnerom spremna je napustiti otok, a zbog roditelja i starijih ostati i biti im potpora, kažu o dvojnosti života otočanki znanstvenice koje već nekoliko desetljeća iščitavaju procese na našim škojima

Nijedna od njih nije rođena otočanka, ali otoke poznaju bolje nego mnogi koji su na njima odrasli i ostarjeli. Pritom ne mislim da znaju baš svaku stazu, maslinu, uvalu i skrivenu otočku tajnu. One poznaju otoke na drugi način, razotkrivajući dugogodišnje procese koji i samim otočanima promiču. One su znanstvenice, čiji glavni interesi spadaju pod nisologiju, znanost o otocima.

Žene koje čitaju škoje

Dr. sc. Sonja Podgorelec sociologinja je znanstvena savjetnica, zaposlena u Institutu za migracije i narodnosti od 1985. Objavila je više desetaka znanstvenih i stručnih radova na temu otoka s posebnim naglaskom na starenje otočnih zajednica i kvalitetu života, također i pet knjiga od čega se četiri bave otočnom problematikom. Jedna od njih je zajednička knjiga sa dr. sc. Sanjom Klempić Bogadi *Gradovi potopili škoje* –

6. Josip Antić

Novinarski projekt:
Otočanke, biti žena na otoku

Elektronička publikacija: Morski.hr

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka: 23. srpnja 2022.

promjene u malim otočnim zajednicama (2013.). Osim nje dr. sc. Sonja Podgorelec objavila je i samostalnu knjigu *Ostarjeti na otoku – kvaliteta života starijega stanovništva hrvatskih otoka* (2008,) za koju je dobila i Državnu nagradu za znanost u području društvenih znanosti u kategoriji Popularizacije i promidžbe znanosti.

Dr. sc. Sanja Klempić Bogadi doktorirala je geografiju na PMF-u u Zagrebu. Znanstvena je savjetnica, zaposlena u Institutu za migracije i narodnosti u Zagrebu gdje obnaša funkciju pročelnice Znanstvenog odsjeka za migracijska i demografska istraživanja. Od 2013. do 2020. bila je glavna urednica znanstvenog časopisa *Migracijske i etničke teme*. Naslovna je izvanredna profesorica na Geografskom odsjeku PMF-a u Zagrebu. Objavila je više znanstvenih radova otočne tematike, među kojima već spomenutu *Gradovi potopili škoje* u koautorstvu s dr. sc. Sonjom Podgorelec.

Za početak razgovora propitkujem „otočke veze“: što je jednu Zagrepčanku (Sonju) i Omišanku (Sanju) vezivalo za otoke, prije nego li su postali temom njihova proučavanja?

PODGORELEC: Zagrepčanka sam i nemam otočke „korijene“, ali sam kao dijete s roditeljima godinama ljetovala na dva hrvatska otoka – Lošinju i Silbi, koji se razlikuju po svim karakteristikama – od geografskog smještaja, prirodnog okoliša, veličine i broja naselja, broja stanovnika, stupnja razvijenosti, kulturno-zabavnih sadržaja, baš svega. Valjda sam intuitivno to shvatila još u predznastveno doba (smijeh). Te međuotočne razlike određuju specifičnost života zajednica svakog hrvatskog otoka.

KLEMPIĆ BOGADI: Ne samo da nisam rođena na otoku nego nemam ni obiteljskih veza. Rođena sam u Splitu, a djetinjstvo sam provela u Omišu. Moje najranije poimanje otoka je bio svakodnevni pogled iz našeg stana na Brač, na kojem je u to doba radio moj otac. I uvijek mi se taj otok činio tako blizu, a istovremeno tako daleko. Ako podsvjesni procesi u konačnici formiraju naša opredjeljenje, možda je baš to „tako blizu, a daleko, na prvu ruku poznato, a na drugu totalno drugačije“ bilo u pozadini mog interesa za otoke.

Dopala me Šolta

Osim otoka imate i zajedničku poveznicu u mentoru – obje ste vezane uz rad dr. sc. Ivana Lajića?

PODGORELEC: Znanstveno, otocima sam se počela baviti 1990. kada me je, kao mladu sociologinju zaposlenu u Institutu za migracije i narodnosti na svoj projekt uključio kolega dr. sc. Ivan Lajić, istaknuti hrvatski demograf, koji se najvećim dijelom svoje karijere bavio upravo demografskim aspektima razvoja hrvatskog otočja. Prvi otok koji se našao u fokusu mojeg istraživačkog interesa bila je Šolta. Što bi u Splitu rekli, dopala me Šolta. Naime, bila sam suradnica na velikom terenskom istraživanju na Šolti – anketiranju reprezentativnog uzorka stalnog otočnog stanovništva. Dio rezultata ankete kasnije je uključen u moj magistarski rad *Starenje na Dalmatinskim otocima*. Od tada do danas otoci i kvaliteta života otočnog stanovništva, s posebnim naglaskom na starenje, u središtu su mojeg znanstvenog rada. Tako je tema mog doktorskog rada bila *Kvaliteta života starijega stanovništva u izoliranim sredinama – primjer hrvatskih otoka*, koji se temeljio na istraživanju kvalitete života stanovnika zadarskih otoka. Tijekom zajedničke suradnje kolegica Klempić Bogadi i ja posebno smo se bavile dvama arhipelazima – zadarskim i šibenskim otocima, ali i pojedinačnim velikim i malim otocima Cresom, Lošinjem, Krkom, Silbom, Drvenikom…

KLEMPIĆ BOGADI: Moj znanstveni rad na temu otoku započeo je 2000. godine kada sam se zaposlila u Institutu za migracije i narodnosti te sam dodijeljena projektu čiji je voditelj bio dr. sc. Lajić. Prvi moj zahtjevniji radni zadatak te godine bio je sudjelovanje na terenskom istraživanju, anketiranju o kvaliteti života starijeg stanovništva na zadarskim otocima - Ižu, Ugljanu i Dugom otoku. Tada je počela moja znanstvena, ali i osobna fascinacija otocima.

Od sumnje do prihvaćanja

Otoci slove kao dosta sumnjičave sredine, kakva su vaša iskustva tijekom terenskog istraživanja?

KLEMPIĆ BOGADI: Sudjelovala sam u nekoliko terenskih istraživanja na otocima i to su mi vrlo drago-

cjena i divna iskustva. Istraživanja obično provodimo u jesenskom i zimskom dijelu godine kada na otocima zatičemo zaista stalne stanovnike. Posljednje istraživanje radile smo u listopadu 2022. na Dugom otoku, a tema je bila povratne migracije. Moje iskustvo s tih istraživanja je da se obično nakon prvih dan-dva nepovjerenja prema onome što radimo i zašto smo došli otočna zajednica otvara, počinje nas prihvaćati i otočani rado sudjeluju u istraživanju.

PODGORELEC: Temeljna postavka nisologije kao znanosti o otocima je pristup istraživanju specifičnosti otočnih zajednica i života na otocima iz njihove prirodne, društvene i gospodarske pozicije. Naime, dugo je vremena bila, a nerijetko je i danas, temeljna greška istraživača koji se bave otocima što su posebnostima otočnog života pristupali iz vizure kopna. Točnije, uspoređujući sve što pripada konceptu otočnosti s obrascima i zakonitostima razvoja života na kopnu. Kad otočani u vama prepoznaju senzibilitet da „hodate u njihovim cipelama“ onda se komunikacija otvori.

Ne sumnjam da se i vi oduševljavate ljetom i ljepotom otoka, kako oni izgledaju iz vaših kabineta kao tema proučavanja?

KLEMPIĆ BOGADI: Otoci su vrlo nezahvalan prostor za demografska istraživanja zbog brojnih problema vezanih za kvalitetu popisnih podataka. Evo primjera, podaci popisa stanovništva od 1920-ih do 1980-ih pokazuju kontinuirano smanjivanje broja stanovnika. Popis proveden 1991. prvi put nakon dugo vremena bilježi rast broja stanovništva, a to se ponovilo i 2011. Međutim, porast broja stanovnika na otocima u određenim razdobljima tijekom posljednjih 40 godina velikim dijelom je rezultat metodoloških nedosljednosti u popisivanju otočnog stanovništva. U razdoblju od 1990-ih, zbog hrvatske samostalnosti, a kasnije zbog izbjegavanja plaćanja poreza na vikendice i nekih drugih otočnih beneficija veliki broj otočana koji ne žive stalno na otocima i vikendaša, popisuje se na otocima i na taj način umjetno raste broj useljenih što se održava i na ukupno kretanje stanovništva. Naše istraživanje na šibenskim otocima je pokazalo da su na pojedinim otocima i do 30% stalno prijavljenih ustvari samo povremeni stanovnici otoka. I na takav način fiktivno prijavljivanje prebivališta dijela stanovnika stvara nerealnu demografsku sliku otoka. Kada dođete zimi na otok možete vidjeti razliku između demografske stvarnosti i statističkih podataka.

PODGORELEC: O otocima se znatno manje pisalo sa sociološkog aspekta. Po meni jako je važno otocima pristupiti interdisciplinarno kako to nastojimo zajedničkim istraživanjima i objavama radova činiti kolegica Sanja i ja.

Ženski bijeg iz tradicije

Kako u tim istraživanjima prolaze otočanke?

PODGORELEC: O njima se piše i istražuje ih kao ravnopravni segment otočnih zajednica, s naglaskom na značajan doprinos ženskih članova obiteljskom životu nekada i danas.

KLEMPIĆ BOGADI: Depopulacija je prevladavajući demografski proces u posljednji 100 godina, nastao kao rezultat brojnog i dugotrajnog iseljavanja koje je započelo još krajem 19. stoljeća. U razdoblju do Drugog svjetskog rata iseljavanje je uglavnom bilo usmjereno u prekomorske zemlje, a s otoka su odlazili gotovo isključivo muškarci, dok su žene ostajale. Muškarci su išli za poslom većinom s namjerom brzog povratka, ali rijetki među njima uspijevaju u kraćem razdoblju ostvariti emigracijski cilj i vratiti se na otok. Žene koje su ostajale bile su prisiljene preuzeti sve vrste poslova, čak i teške fizičke poslove npr. kopanja u polju, brigu za stoku, pa čak i ribarenja. Samostalno su vodile kućanstvo i odgajala djecu. Mnoge od njih nisu ni dočekale povratak svojih muževa. Masovno odseljavanje mladih muškaraca, samaca ili oženjenih, znatno je poremetilo i bračno tržište na otocima, a time i rodnost, te kasnije utjecalo i na pojačano iseljavanje mladih žena zbog udaje za neotočane. U razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata većina otočana seli u obalne gradove i Zagreb, međutim za razliku od migracija u prijašnjem razdoblju, žene su podjednako napuštale otoke kao i muškarci. Tradicionalni odnosi na otocima vrlo često su stavljali žene u nepovoljan položaj te su mnoge od njih u ubrzanoj industrijalizaciji i mogućnosti zaposlenja na kopnu vidjele bijeg iz svoje nepovoljne situacije.

PODGORELEC: Otoci su na neki način otvorene zajednice jer je na njima oduvijek prisutna migracija. Gotovo da i nema obitelji u kojoj barem jedan član nije sudjelovao u migraciji. Istraživanja su potvrdila da se na seljenje češće odlučuju oni agilniji, obrazovaniji, spremniji na prihvaćanje promjena, otvoreniji prema novom, drugom i drugačijem. Uz migracije i migrantska iskustva, utjecaj na vrijednosti otočnih zajednica ima i turizam koji na otoke unosi promjene. Također, i iseljeni otočani i otočanke povratkom na otok u bilo kojoj fazi života, a najčešće nakon umirovljenja, donose i stečena iskustva, društvene vrijednosti sredina u kojima su živjeli, nerijetko razvijenijih i modernijih. Naša su istraživanja potvrdila da su mlađe otočanke već šezdesetih godina dvadesetog stoljeća iseljavale s otoka na kopno u podjednakom pa čak i većem broju od muških vršnjaka, prije svega zbog školovanja i zapošljavanja, ali i ukupne kvalitete života dostupne u urbanim središtima na kopnu. Obrazloženje naših ispitanica je da su željele vidjeti kako se živi drugdje, učiti, ali se na neki način i osloboditi čvrste socijalne kontrole prisutne u otočnim zajednicama, koja ima svoje dobre i manje dobre strane - jaka povezanost zajednice, čvrsti susjedski odnosi, osjećaj pripadanja, ali i nedostatak privatnosti i osjećaj ograničenih mogućnosti otoka kao prostora i slobode unutar zajednice. U isto vrijeme, promatrajući život otočanki potvrdili smo njihovu snagu i samostalnost, posebice kod onih koje nisu sudjelovale u migraciji (uglavnom starije žene), iskazanu u tome što su radile sve pa i nekada dominantno muške poslove poput ribarenja, veslanja na ribarskim čamcima, sječe drva i građevinskih radova. tzv. muške poslove jer muškaraca često nije bilo kući. Naime, dok su muškarci plovili, ribarili ili iselili u potrazi za poslom daleko od svojih otoka, žene su bile primorane preuzimati ulogu „glave kuće“. Razvijanjem svojevrsne vještine preživljavanja obavljanjem raznovrsnih radnih uloga bez obzira na njihovu tipičnu rodnu ili dobnu karakteristiku, inače rijetkih u sredinama bez uobičajenih otočnih ograničenja prostora i broja stanovnika, omogućile su i ispreplitanje društvenih uloga u obitelji i zajednici. Otočanke su oduvijek bile čvrsti oslonac i roditeljskoj i vlastitoj obitelji, ali nerijetko i obitelji supruga. Mnoge zbog skrbi o starijim roditeljima nisu donijele odluku o iseljavanju s otoka ili su se po umirovljenju, a neke i ranije vratile na otok.

Zdravstveno su otoci upućeni na self-help

Istražujući sociološki aspekt otoka sigurno ste naišli na sukob i suživot tradicionalnih i modernih vrijednosti - kakvi su pokazatelji kad su žene na otocima posrijedi?

PODGORELEC: Što se tiče sukoba tradicionalnih i modernih vrijednosti, on je prisutan svakodnevno i u svim područjima hrvatskog društva. Tako ni otoci nisu iznimka pa stavove i društvene vrijednosti određuju i stupanj urbaniteta zajednice, njezina veličina i otvorenost, blizina kopna i/ili kvaliteta povezanosti (ne samo danas već u posljednjih pedesetak godina), gospodarska razvijenost pojedinog otoka, povijesne okolnosti i drugo.

KLEMPIĆ BOGADI: Jedan od problema karakterističan za sve otoke, ali je još izraženiji na malim otocima je manjak adekvatnih radnih mjesta. Veliki broj radnih mjesta uglavnom je sezonskog karaktera i povezan je s turističkom sezonom koja još uvijek na otocima traje svega nekoliko mjeseci. Osim toga, brojni otoci uglavnom mali nemaju adekvatne odgojne i obrazovne institucije, ili ih uopće nemaju što i dalje potiče mlađe roditelje sa školskom djecom na iseljavanje. Jedan od ključnih problema otoka je i zdravstvena zaštita. Veliki otoci su u znatno povoljnijoj situaciju i imaju puno više zdravstvenih sadržaja dok na većini malih otoka nema ambulante sa stalnom liječničkom službom kao ni ljekarne. S obzirom da su sva rodilišta na kopnu neovisno o veličini otoka, brojnosti stanovništva i udaljenosti, žene su usmjerene na bolnice na kopnu. Na većim otocima su ginekolozi uglavnom dostupni što olakšava situaciju, međutim, na manjim otocima žene su u potpunosti ovisne o kopnenim zdravstvenim uslugama.

Nadalje, kod malih otoka općenito se javlja problem nepostojanja ne samo zdravstvenih usluga nego niti osnovnih sadržaja npr. trgovina mješovitom robom, specijaliziranih trgovina, obrta i sl. uslijed neisplativosti zbog malog broja stanovnika. Stoga su mnogi otočani i za osnovne usluge usmjereni na kopno.

Kako se priča o slobodi na izbor, pobačaju, seksualnu orijentaciju ogleda na otocima?

PODGORELEC: Ono što je zajedničko ženama bez obzira na otok koji promatramo visoka je razina aktivnosti do duboke starosti. Bez obzira na to žive li u kućanstvu same ili s bračnim partnerom, odnosno drugim članovima obitelji, radna etika stečena tijekom života u otočnom prostoru, u djetinjstvu ili mladosti, podjednako za one koje su radni vijek provele izvan otoka, kao i za one koje nisu nikada selile na duže vrijeme, ostaje do duboke starosti. Unatoč velikim društvenim promjenama, koje su utjecale na samostalnost odlučivanja žena i njihovu prisutnost u svim domenama života, nije se dogodila ravnomjerna razdioba društvenih i ekonomskih uloga. Tako je primjerice pružanje neformalne skrbi, posebno starijim članovima, još uvijek u velikoj mjeri rodno određeno, prije svega zbog običaja, odgoja i ustaljenih očekivanja zajednica spram ženskih uloga i dužnosti.

Konkretno, pitanja slobode izbora, prava na pobačaj i seksualnu orijentaciju nismo istraživale. Među starijim otočankama, a posebno na manjim hrvatskim otocima, veliki je broj aktivnih vjernica što sigurno utječe na naglašenije tradicionalne vrijednosti zajednica i nešto snažnije izražene konzervativne stavove. Ipak, svjesni ranije spomenutih izjava otočanki o želji za odlaskom s otoka jer su željele dobro obrazovanje, ostvarivanje poslovne karijere, ravnopravni odnos s partnerima unutar obitelji, oslobađanje od kontrole koju nameće otočna zajednica, način na koji su živjele i društvene vrijednosti s kojima su se susrele tijekom školovanja i rada u drugim sredinama, vjerujem da se stavovi žena na otocima o pravima i slobodama ne razlikuju bitno od stavova žena u Hrvatskoj.

Više vaših radova bavi se temom starenja na otocima. Kako taj segment izgleda generalno, kako s naglaskom na žene?

KLEMPIĆ BOGADI: Hrvatski otoci u cjelini su prostor visoke razine ostarjelosti stanovništva. Još uvijek nisu dostupni podaci o dobno-spolnoj strukturi naselja u Hrvatskoj iz popisa stanovništva 2021. Međutim, prema podacima popisa 2011. prosječna starost na otocima bila je 45,1. Na malim otocima je ona znatno veća i iznosila je 55,4 godine, pa možemo reći da je uglavnom riječ o zajednicama starijih ljudi. U spolnoj strukturi otoka nešto je veći broj žena nego muškaraca, dok je kod malih otoka situacija obrnuta, više je muškaraca nego žena. Međutim, u starijim dobnim skupinama na malim otocima znatno je više žena što je uobičajena pojava s obzirom da su žene dugovječnije od muškaraca. U posljednjih 40-ak godina porastu razine starenje značajno pridonose i povratne migracije umirovljenih otočana koji su radni vijek proveli na kopnu (u zemlji i inozemstvu). Oni donekle stabiliziraju broj stanovnika ili barem usporavaju demografsku regresiju, ali istovremeno značajno povećavaju broj starijih u ukupnoj otočnoj populaciji i mijenjaju društvenu dinamiku. Stariji otočani, bez obzira na njihovu dob, žive prema konceptu aktivnog starenja, samostalno, neovisno i aktivno, skrbeći se sami za sebe, a u nuždi oslanjajući se uglavnom na članove obitelji i to prvenstveno na bračne partnere. Iako je objektivno kvaliteta i dostupnost zdravstvene zaštite na otocima značajno lošija nego na kopnu, i toga su stariji otočani svjesni, prilagodili su se datim okolnostima i stvorili neformalnu mrežu pomoći u svojim zajednicama – uz djecu i članove šire obitelji, značajnu ulogu u pružanju pomoći i podrške starijima imaju prijatelji i susjedi. Naša istraživanja su pokazala da je u otočnim zajednicama još uvijek vrlo visoka razina solidarnosti i povezanosti među stanovnicima.

Politika bez sluha

Naposlijetku, koliko ste vi kao znanstvenice zadovoljne vrednovanjem rezultata vašeg rada. Koliko njih uvažava politika, budući da jedino iz njene sfere mogu doći bitni poticaji?

PODGORELEC: Uopće nisam zadovoljna javnim vrednovanjem naših istraživanja. Preciznije, političke odluke u nedovoljnoj se mjeri temelje na znanstvenim istraživanjima i mišljenju stručnjaka. Ali to nije samo naš problem, odnosno, u području kojim se mi bavimo. To je problem i sa znanjem i mišljenjem znanstvenika koji se bave drugim područjima i u drugim disciplinama. To nezadovoljstvo mi je u nekim fazama karijere bio motivacijski čimbenik da se još više posvetim istraživanju otoka, nastojim se povezati s kolegicama i kolegama koje se bave sličnim istraživanjima, a kako bi naš rad bio prepoznat od donositelja javnih politika koje utječu na razvoj otoka i očuvanje otočnih posebnosti.

KLEMPIĆ BOGADI: Mislim da niti jedan istraživač u Hrvatskoj koji se bavi otočnim temama ne može biti zadovoljan javnim vrednovanjem svojih istraživanja, pa tako niti ja. Pomalo me i frustira činjenica da se vrlo često u javnim narativima i politikama o otocima zanemaruju specifičnosti otoka i njihove različitosti, te se vrlo često zaboravljaju najvažniji akteri - stanovnici otoka. Dakle i žene.

https://morski.hr/2022./07/23/otocanke-dr-sc-sanja-klempic-bogadi-i-dr-sc-sonja-podgorelec-zene-kao-i-otoci-jos-cekaju-politiku-koju-zasluzuju/

Je li rješenje za napuštena imanja porez na nekretnine i što s najgorim vlasnikom?

Oglušeni smo na razvaline našeg podneblja toliko da nas ne iznenađuju ni sasvim bizarni slučajevi poput nelegalnog čuvanja stoke u zgradi područne škole. Tri desetljeća živimo s njima. Ima li rješenja?

Novi podaci iz popisa stanovništva, kućanstava i stanova 2021. godine, rekosmo u prethodnom nastavku, još nisu u potpunosti obrađeni, a oni prvi kazuju kako gotovo 30 posto kuća i stanova u Hrvatskoj zjapi prazno. Mainstream mediji su odmah izračunali da je u Lici nastanjena tek polovica od svih stambenih objekata, a u Zagrebu je prazan svaki peti stan i podatke proglasili - šokantnim. Prema prvim okvirnim rezultatima danas imamo 2.350.444 stanova od kojih za stalno stanovanje 2.015.364. Dok se ne osvježe, ponovit ćemo podatke iz 2011. godine: napušteno je 73.994 kuća i stanova. Čak 18,5 posto nema ukućane.

Da bi bolje razumjeli, obradili i pratili ovu temu prvo moramo zaviriti u klasifikaciju Državnog zavoda za statitstiku i raščlaniti pojmove. Nenastanjeni stanovi su oni koji se u vrijeme popisa nisu koristili za stalno stanovanje: privremeno nenastanjeni, napušteni i stanovi u kojima su popisane samo privremeno prisutne osobe. Napušteni su oni koji se dulje vrijeme ne koriste jer se vlasnik iselio (ili preselio) u drugo mjesto, a stanom se više ne koristi ni povremeno niti ga iznajmljuje, ili je vlasnik umro, a nasljednici ne iznajmljuju stan niti se njime povremeno koriste,

7. Goran Gazdek

Novinarski projekt:
Napušteni objekti u selima – opasnost za stanovnike, mrtvi kapital i prepreka ruralnom razvoju

Elektronička publikacija: Agroklub.com – Poljoprivredni portal

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka: 27. prosinca 2022.

kao kućom za odmor. Popisani su ako su bili donekle građevinski ispravni ili se s manjim popravcima mogu osposobiti za upotrebu.

Kao stanovi koji se koriste u vrijeme sezonskih radova u poljoprivredi popisane su stambene prostorije koje odgovaraju definiciji stana, a koriste se samo u vrijeme sezonskih radova u poljoprivredi kao salaš, pastirska, vinogradarska kuća i slično. Nisu popisani stanovi u starim oronulim kućama (koje su se počele urušavati) ili u jako oštećenim u ratu, u kućama stradalima zbog klizišta ili potresa koje nisu obnovljene ni u onima koje se trebaju srušiti što bi značilo da je broj stambenih jedinica o kojima ovdje govorimo znatno veći.

Napuštene i zapuštene kuće

No, točne brojke nam i nisu potrebne da bi sagledali, valorizirali i analizirali posljedice golemog problema i razgovarali o načinima njegova rješavanja, jer na koju god stranu Hrvatske krenuli vidjet ćemo ruine. I u privatnom, i u državnom vlasništvu! Podjednaku sudbinu dijele obiteljske kuće s gospodarskim objektima, područne škole, crkve u selima nekada nastanjene pravoslavnim vjernicima, zgrade bivših društvenih domova, zadruga i željezničkih stanica pa i napuštenih vojnih objekata. Tri desetljeća živimo s njima pa takve pejzaže više i ne primjećujemo. Oglušeni smo na razvaline našeg podneblja toliko da nas ne iznenađuju ni sasvim bizarni slučajevi poput nelegalnog čuvanja stoke u zgradi područne škole sela Macute u Virovitičko-podravskoj županiji.

Ali zato se turisti iz inozemstva koji s morske obale krenu na izlet u zaleđe nemalo šokiraju kada vide takvo što i ne mogu se načuditi da sve te godine nismo našli načina riješiti problem, a obrazloženja im djeluju nevjerojatna i neuvjerljiva. Svoja iskustva iz Ravnih kotara i Korčule o tome je u travnju prošle godine podijelio naš Vedran Stapić u komentaru **Gdje prestaje privatno, a počinje javno? Imaju li mrtvi veća prava od živih?** u kojem je, pitanjima zašto toleriramo ruine koje predstavljaju opasnost za ljude, nagrđuju prostor i ruše vrijednost okolnim nekretninama; kada ćemo imati provediva prostorna rješenja i dobre prakse za probleme ruralnih područja i zašto se o tome u javnom prostoru malo govori, pokušao otvoriti dijalog o važnoj temi.

"Ne možemo govoriti o daljnjem razvoju ruralnog turizma dok ovu temu ne apsolviramo. Strancima koji posjete naše ruralne krajeve nepojmljivo je da takvu društvenu i prostornu anomaliju ostavljamo postrani i ne tražimo rješenja. Da smo došli do toga da je ruševina posve normalna pojava. Da je rat i danas izgovor, i to nakon gotovo tri desetljeća neovisnosti. Tvrdim da to nije u duhu modernog društva", rekao je Stapić u uvodu online konferencija **Ima li rješenja za ruševine u ruralnom prostoru?**, 6. svibnja prošle godine u organizaciji našeg portala i Društva agrarnih novinara Hrvatske.

Od četrdeset kuća naselja Hum Varoš stalno je naseljeno devet, a povremeno tri, vikendašima koji redovito dolaze. Za razliku od brojnih mjesta u zapadnoj Slavoniji, selo nije stradalo u Domovinskom ratu, a nije zabilježilo ni veću migraciju. Napustile su ga tek četiri obitelji. Baveći se ratarstvom i stočarstvom na vlastitom OPG-u, tu živi **Igor Pavković**, virovitičko-podravski dožupan i bivši zamjenik načelnika Općine Voćin. Kaže nam da se većina stanovnika odselila u Slatinu zbog posla, vrtića, škola i relativno niskih cijena kuća. U inozemstvo je otišao tek jedan stanovnik i to privremeno.

"Ovi koji su blizu ponekad još i dođu, ali problem su kuće u kojima su umrli i posljednji stanovnici, a nasljednici su u inozemstvu. Njima se ***ekonomski ne isplati*** *obilaziti svoja imanja i kositi travu. Nemaju ga kome iznajmiti, a ne mogu naći nikoga kome bi platiti da ga održava jer nema radne snage"*, kaže Pavković.

Raširenje je mišljenje da su za napuštene i zapuštene kuće izložene propadanju krivi Srbi koji su izbjegli iz krajeva gdje su živjeli do devedesetih. Naš sugovornik tvrdi da to nije problem. "*On je potenciran do prije pet godina. Možda je postojao, ali ne možete nekoga tjerati da proda svoju kuću ako ne želi. Danas su njihove nekretnine ili u funkciji, ili su ih prodali, ili ih žele iznajmljivati*", ističe Pavković.

Država najgori vlasnik

Pravi problem su, dodaje, vlasnici s **nesređenim imovinskim stanjem** bez obzira na nacionalnost. Misli da je zbog zamršenih odnosa problem gotovo nerješiv. "*Po jednoj naslijeđenoj nekretnini ima deset do*

petnaest suvlasnika. Neki su u Australiji, neki u Americi, neki u Srbiji. Kad bi to i prodali, nitko ne dobiva gotovo ništa, pa nisu zainteresirani baviti se zamršenim birokratskim radnjama. Sve ono što se moglo prodati, što je bilo koliko-toliko papirnato regulirano uglavnom je prodano", objašnjava dožupan i zaključuje: "*Cijene nekretnina nikad neće dovoljno porasti da bi svi bili zadovoljni*".

Navodi da su u **najgorem stanju** objekti koje je otkupila država. "*Ona je pokazala najveću nebrigu prema svojoj imovini. Kuće u kojima raste drač i drveće uglavnom su u državnom vlasništvu. Stalno se priča o uvođenju poreza na neobrađeno zemljište, ali se nikada ne uvodi iz razloga što je država vlasnik najvećeg dijela neobrađenog poljoprivrednog zemljišta*", uvjeren je dožupan.

U Ministarstvu pravosuđa tvrde da se nepoznatog ili nedostupnog vlasnika zgrade ili drugog objekta u ruševnom stanju ne može prisiliti na poduzimanje dužnih radnji. *"Međutim, može se odrediti sekvestracija na način da se u privremenom upravljanju odredi popravak ili rekonstrukcija, odnosno uklanjanje ruševne zgrade ako popravak ili rekonstrukcija nije moguća, zbog opasnosti koja prijeti za život i zdravlje ljudi ili susjednih nekretnina, odnosno radi zaštite drugih interesa*", stoji u odgovoru na naše pitanje.

Prema odredbama Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (čl.133.), navode, nekretnina je ničija tek kad na temelju očitovanja o odreknuću od vlasništva danog u obliku isprave prikladne za zemljišnoknjižni upis bude to pravo izbrisano u zemljišnoj knjizi.

Napuštene ili **ruševne nekretnine** koje nisu popravljene i zemljišta na kojima je obrada sasvim zapuštena temeljem zakona prelazi u državno vlasništvo, ako nije zakonom što drugo određeno. Kad će se nekretnina smatrati napuštenom, a zemljište zapušteno određuju posebni propisi.

Postupci rušenja, odnosno otklanjanja oštećenja na građevinama iz razloga zbog kojih postoji opasnost za život ljudi, okoliš, druge građevine ili stabilnost tla na okolnom zemljištu u nadležnosti su građevinske inspekcije Državnog inspektorata koja obavlja nadzor nad primjenom Zakona o građevinskoj inspekciji.

Ošasna imovina

Državni tajnik u Ministarstvu prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine i predsjednik Gradske organizacije HNS-a Grada Zagreba **Željko Uhlir** ističe da nekretnina uvijek ima nekog vlasnika te da pravni sustav ima razrađenu pravnu i sudsku praksu po pitanju kontinuiteta vlasništva.

*"Možda nema korisnika, ali sigurno ima vlasnika. Primjerice, pojam **ošasna imovina** je instrument kontinuiteta vlasništva, jer vlasništvo ne može nestati. U slučaju ako je nekretnina samo bez korisnika, ali u ispravnom stanju, i takvo stanje je za društvo nepovoljno. Ukoliko se promatra nekretnina koja se ne koristi, to znači da njen potencijal stoji neiskorišten, što ima negativne učinke"*, kaže Uhlir i navodi primjer turističkih područja gdje se izvan sezone pojavljuju mjesta duhova.

"Ili su i u sezoni neke kuće zatvorene jer nitko godinama u njih ne dolazi, pa nisu ugodne za vidjeti u prostoru ili se radi o nekim praznim uličnim lokalima koji isto tako nisu ugodni za prolaznike, a takvi lokali ne ostvaruju prihode, pa niti doprinose za zajednicu u kojoj se nalaze", govori državni tajnik.

Zemljišta koja nisu izgrađena, dodaje, isto tako ne doprinose formiranju okoliša niti omogućavaju prihode za građane koji bi tu mogli naći posao ukoliko bi se nešto gradilo ili radilo.

"Razmišljalo se o načinima aktiviranja nekretnina, i svaki puta bi zapelo na određivanju ravnoteže između vlasničkih prava i obveza", podsjeća naš sugovornik.

Saborski zastupnik **Marin Miletić** (MOST), član saborskog Odbora za zaštitu okoliša i prirode, smatra da je postupak za slučaj ošasnosti potrebno regulirati na pravno izvjesniji i, za općine i gradove, manje opterećujući način. O titularu prava na ošasnoj ostavini, kaže, treba dobro promisliti, a sve to posebno imajući u vidu kako će ošasnost biti sve češća pojava u praksi s obzirom na demografske trendove.
"Budući da provodim dosta vremena na terenu, svjedok sam činjenice kako moja izborna jedinica, koja obuhvaća

općine i gradove s nekretninama natprosječne vrijednosti, a upoznat sam i sa slučajevima gdje su neke jedinice lokalne samouprave, primjerice u Istarskoj županiji, vrlo rado doznale za ošasnu ostavinu s obzirom da je bila riječ o vrijednoj imovini kojom se itekako moglo raspolagati ili je iskoristiti za kakvu namjenu u javnom interesu“, ističe Miletić.

Pilot projekt u Varaždinskoj županiji

Dodaje kako je upoznat sam i s problemom ošasne imovine koja je opterećena dugovima ostavitelja i naglašava kako je izmjenama Zakona o nasljeđivanju iz 2013. (čl. 139. st. 6. Zakona o nasljeđivanju) ipak ograničena mogućnost ovrhe za dugove ostavitelja u slučaju ošasnosti i to samo na one stvari i prava koja su dio ošasne ostavine.

Može li i koliko **porez na nekretnine** ublažiti pa i trajno riješiti problem? Željko Uhlir tvrdi da bi to mogao biti jedan od efikasnijih instrumenata.

“Države s duljom vlasničkom i tržišnom tradicijom to odavno znaju. Međutim, njegovo ispravno uvođenje, ukoliko nije tradicionalno prisutan, a to znači u kontinuitetu države kroz povijest i postavljen na tržišnoj osnovi tako da bude pravedan i efikasan, traži zahtjevne pripreme od sređivanja zemljišnih knjiga i katastra do kvalitetnog registra nekretnina“, objašnjava Uhir i ističe primjer kako je Državna geodetska uprava, uz pomoć EU sredstava, ove godine provela **pilot projekt** registra nekretnina u Varaždinskoj županiji, te pronašla nekoliko tisuća nekretnina koje nisu bile u nikakvim evidencijama.

https://www.agroklub.com/poljoprivredne-vijesti/je-li-rjesenje-za-napustena-imanja-porez-na-nekretnine-i-sto-s-najgorim-vlasnikom/82961/

DRUGOLIGAŠI ILI JEDNAKOPRAVNI GRAĐANI

ŽIVOT NA DIJALIZI: Goran Šaško, umirovljenik sa 33: Svoja prava saznao sam 'po putu', lupajući glavom o zid

Goran Šaško, Zagrepčanin s Peščenice, nedavno je napunio 49 godina. Prvu nedjelju u studenome istrčao je svoj drugi Zagrebački noćni cener, utrku zagrebačkim cestama, dugu 10 kilometara. Ni 12 sati kasnije, u ponedjeljak, već je sjedio u klupi privatnog Visokog učilišta Algebra na Črnomercu. Napokon se odvažio, pa je svoj život zamršen bolešću uspio uskladiti s nekim nasušnim potrebama te je jesenas investirao pozamašnu svotu ne bi li upisao tromjesečni tečaj za web dizajnera.

Poslije predavanja u Algebri, Šaško je odjurio opet na drugi kraj grada, doma da nešto prigrize, popio prvi kratki espresso toga dana u miru kvartovskog kafića i pravac Hondlova ulica, Poliklinika Avitum, na – dijalizu! Iduća četiri sata od 13 do 17, bit će priključen na dijalizator, koji preuzima dio funkcije zdravih bubrega i pomaže mu da se osjeća bolje (točnije, da preživi), jer odstranjuje metaboličke otrove nastale zatajenjem bubrega. I tako tri puta tjedno.

Da, Goran Šaško gotovo pola svoga života živi s kroničnom bolešću bubrega, pa s njihovim kroničnim zatajenjem, između transplantacija i dijaliza, između hospitalizacija, ordinacija, šok soba, fistula, katetera, kanila, dijalizatora, infuzija, ali i dobrih razdoblja u svom sad već 22-godišnjem bolesničkom stažu. On je jedan od oko 4000 pacijenata u Hrvatskoj koji na godišnjoj razini zahtijevaju dijalizu. Prosječna dob osobe na dijalizi u Hrvatskoj je 67 godina, Goran Šaško, nažalost, spada među 10 posto relativno mladih

8. Dražen Boroš

Novinarski projekt:
ŽIVOT NA DIJALIZI: Drugorazredni ili jednakopravni građani

Elektronička publikacija: Promise.hr

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka: 20. prosinca 2022.

ljudi koje je dijaliza i popratni zdravstveni status stopostotnog invalida, isključila iz društveno-radog poretka. Točnije, za njih jednostavno nema mjesta na tržištu rada. Lakše ih je bilo kao 30 i nešto godišnjake umiroviti, a zapravo gurnuti na rub gladi, te im onemogućiti da ostvare sebe izvan sobe s dijalizatorom, nego osmisliti i oživiti modele za njihovu eventualnu prekvalifikaciju i integraciju na tržište rada.

„Svaki pojedinac, pa i onaj koji četiri sata tri put tjedno provodi na hemodijalizi, ima pravo na vlastito ostvarenje, ima pravo biti od koristi sebi, svojoj obitelji i svojoj zajednici. To deklarativno jako dobro zvuči, no život, a pogotovo bolest su jako komplicirani, a iznad svega najkompliciranija je administracija i naša nastojanja da, prvo, saznamo svoja zdravstvena i socijalna prava, pravo na edukaciju, pravo na rad..., koja nam s određenom dijagnozom i pripadaju, a onda da ih i pokušamo ostvariti", govori Šaško, pa u nastavku citira Izraelce:

„Oni kažu da su toliko mali da ne smiju isključiti ni jednog čovjeka i ostaviti ga neiskorištenog. A mi? Nas je tri puta manje nego stanovnika u Izraelu, a ponašamo se kao da smo brojniji od Kineza."

Moj prvi susret s dijalizom

"Sjećam se i sada u kostima nelagode. Nije me bilo strah, ali bio sam ljutit i živčan, jer sam bio neinformiran, a u glavi sam imao stotinu mutnih pitanja. Bio sam prepušten sam sebi, bez psihološke podrške, bez podrške dijetetičara i socijalnih radnika, iako se moj život od tog dana u veljači 2005. godine drastično i dramatično promijenio, jer ja više nisam smio ni mogao nastaviti živjeti kako sam živio dotad. Imao sam 32 godine, a jedva sam se dovukao strmom Zajčevom ulicom u KBC Merkur. Mislio sam si, tek krećem na dijalizu, a već se ovako vučem, pa ja sam gotov! Odmah me na ulazu među moje novo društvo dočekao jedan pacijent i bum u glavu, obratio mi se retoričkim pitanjem: 'Jel ti znaš da na dijalizi nitko dugo ne živi? Možeš izdržati godinu ili dvije!' Nije baš bila dobrodošlica za poželjeti, još se sad stresem od njegovih riječi. Ali, nije bilo kao danas posvuda dostupnoga interneta, osobito nije bilo toliko dostupnih informacija, pa si sve morao nekoga pitati, ili liječnika, što baš i ne ide tako lako, ili pacijente starosjedioce i slušati njihova iskustva. Ali, pacijenti uglavnom nisu baš educirani, ne razumiju svoje stanje, ni potrebe, pa sam brzo shvatio da ih ne trebam slijepo slušati."

Kaže da danas i te kako dobro zna da nije dobio kvalitetnu informaciju o svome stanju, a suočavao se s traumatičnom promjenom u životu.

„Sjećam se da su mi dali neku brošuru, ali to je tek uvod u dijalizu, a meni je trebala prava psihološka pomoć, točnije psihološka asistencija da se suočim s novom stvarnošću, s nužnošću za mijenjanjem životnih navika, da se u delikatnom zdravstvenom stanju ne osjećam da sam prepušten sam sebi. Znam iz razgovora sa svojim supatnicima, da su neki razgovarali sa psihologom, ali to nije dio uobičajenog protokola prilikom počinjanja tvoga života na dijalizi."

Ono što je Šaško odmah shvatio jest da ne može više nastaviti živjeti kako je živio.

„Ma ni slučajno. I upravo s tom spoznajom pacijenti imaju najviše problema. Moraš paziti što jedeš, biti upućen u nutritivne sastave namirnica, moraš pratiti koliko tekućine unosiš, nije samo tekućina ono što piješ, uzimaš ju i kao juhu, kavu, varivo, voće... Da bi poboljšao svoje opće stanje poželjno je koristiti neke suplemente, dodatke prehrani. Recimo, ja dobivam B12, i uopće kompleks B vitamina, pa povremeno D vitamin, ovisno o nalazima. Nužno je da što više hodaš, a što manje sjediš, što se uostalom odnosi i na zdrave ljude. Nećeš umrijeti zato što ti je bubreg otkazao, nego od nuspojava, ne budeš li se pridržavao protokola liječenja. Pa čak i kad se svega sto posto pridržavaš, s godinama propadaš, jer ni najbolji aparat na svijetu ne može 100 posto ispuniti funkciju zdravog bubrega. Generalno, moje stanje ovisi o mojoj primarnoj bolesti, te o tome koliko sam već vremena dugo na dijalizi", hladno Šaško secira činjenice.

Kako je sve počelo

„Taman je završio Domovinski rat, odradio sam svoje na ratištu i u vojsci, pokušavao sam studirati građevinu, usput sam se zaposlio u jednoj solidnoj firmi, imao okej prihode, i sva je zapravo sreća da sam tamo uspio ostvariti pet, šest godina staža na temelju kojeg sam

mogao, kad me bolest svladala, ostvariti invalidsku mirovinu. Biti bolestan i bez ikakvih prihoda, pa to je jednako - smrt. Bolest mi se pojavila 2000. godine. Nisam imao neke osobite tegobe, jedino natečene noge, tjednima sam bio u bolnici, prošlo je više od tri mjeseca - jer tada je sve bilo puno sporije nego danas - dok nisam dijagnostički obrađen. Bilo je puno manje liječnika, aparata, pacijenata i iskustva nego danas. Uglavnom te 2000. godine mi je dijagnosticirana rijetka autoimuna bolest, zove se fokalna, segmentalna, glomero skleroza (FSGS), uslijed koje mi je slabila funkcija bubrega. Rekli su mi da mi se bubrezi ne mogu oporaviti, ali ako se zadrži barem 30 posto njihove funkcije, da ću moći živjet bez dijalize. Liječili su me pet godina, napravili su mi biopsiju i na kraju su znali su da će mi bubrezi otkazati funkciju 100 posto, te da ću za tri, pet ili sedam godina, morati na dijalizu. Nisu mi to odmah rekli, govorili su u rukavicama, pa sam tražio drugo liječničko mišljenje, preko prijateljeva prijatelja. On mi je objasnio da se čak u 50 posto slučajeva primarna bolest od koje sam ja bolovao vraća na transplantirani bubreg. Uz dodatak, vrati li se nakon prve transplantacije, vratit će se i kod svake iduće. Imao sam dvije transplantacije i moja je autoimuna bolest uništila i bubreg koji mi je donirala majka, i bubreg s donatorske liste čekanja. Na žalost, nema još efikasnog liječenja moje autoimune bolesti, pa nema smisla forsirati opet transplantaciju, jer potrošit ćemo novac, resurse i vrijeme ni za što."

Priča Šaškove mame Milice

„Naplakala sam se. Obuzeli su me i strah i briga što će i kako biti. Znala sam neke ljude, dosta starije, koji su išli na dijalizu, i znam da su je neki od njih jako teško podnosili. Meni je bila teška i sama pomisao da bi i moj sin jednako tako patio. U razdoblju kad je Goran u veljači 2005. krenuo na dijalizu, u Merkuru je baš formiran transplantacijski centar i njegov je liječnik već planirao da bi mu ja mogla dati bubreg, ukoliko nemam previše godina i neke ozbiljne bolesti. Transplantacijski program tek je bio oformljen, nije bilo još čvrstih protokola, dosta se toga doimalo proizvoljnim. Za vrijeme jednog mog posjeta Goranu u KBC Merkur, jer je u to doba on često bivao hospitaliziran, prišla mi je voditeljica nefrologije i pozvala me na razgovor. Dugo smo razgovarale, rekla mi je da postoji mogućnost da Goranu transplantiraju moj bubreg, upoznala me s cijelim protokolom. Rekla sam da ako mogu, dajem odmah bubreg sinu. Imala sam tada 61 godinu, napravili su mi kompletne pretrage, bila sam zdrava, a bubrezi su mi bili u vrlo dobrom stanju i voditeljica nefrologije me obavijestila da sam pogodan donor. Sad smo samo čekali rok za transplantaciju. Dan prije, u četvrtak, u jesen 2005., sin i ja samo došli u KBC Merkur, a u petak smo već bili na operaciji. Odmah drugi dan po transplantaciji Goranu su napravili biopsiju transplantiranog bubrega i rekli su, na žalost, da je ugrađeni bubreg odmah primio primarnu bolest. Od očaja sam dobila povišenu temperaturu, sve su mi lađe potonule, osjećala sam se bespomoćno. Nakon sedam dana, koje sam provela zajedno sa sinom u sobi u Merkuru, zgromljena sam otišla kući, on je još mjesec dana ostao u bolnici", govori nam Goranova mama, brišući suze.

Opet na dijalizi

„Budući da mi se vrlo brzo vratila primarna bolest, ja sam nakon dvije godine s majčinim bubregom i s puno komplikacija - bio sam imuno kompromitiran i stalno pod nekim upalama - opet završio na dijalizi u listopadu 2007. Tada sam se na preporuku svojih liječnika odlučio za peritonejsku dijalizu, koja se obavlja u vlastitom domu, i na njoj sam bio punih pet godina, do studenoga 2012. Prošao sam svu moguću obuku da bih naučio kako se provodi peritonejska dijaliza. Sve oko tebe u prostoriji u kojoj radiš dijalizu mora biti sterilno, imaš kateter u trbušnoj šupljini i spajaš ga na vrećice s otopinom, tzv. dijalizat. Otpadne tvari i tekućine iz krvi prolaze kroz dijalizat i peritonealnu membranu, koja ih odstranjuje. Ta membrana ima istu funkciju kao i membrana na aparatu za hemodijalizu, zadržava u organizmu sve korisne tvari, a izbacuje van otrovne i višak tekućine. Dobra strana peritonejske dijalize jest da se dijaliziraš češće nego na hemodijalizi, dakle izvlačiš svakodnevno sve što ti truje krv i višak tekućine, možeš bolje i više jesti i piti i objektivno se bolje osjećaš. Mobilniji si, kad ideš, recimo, na more ne moraš raditi akrobacije s rezervacijom termina za hemodijalizu u nekoliko mjesta na Jadranu. Loša je strana što ti za peritonejsku dijalizu moraju ugraditi kateter i uvijek možeš biti meta bakterija, što može biti i fatalno. U pet godina peritonejske dijalize dobio sam dva puta peritonitis, tj. upalu potrbušnice. Prvi puta su mislili da neću ostati živ!"

Opet na hemodijalizi, druga transplantacija

„Pozlilo mi je jedne noći u studenome 2012. Već sam pet godina na peritonejskoj dijalizi. Imao sam rupturu bubrega, završio sam na hitnoj, izvadili su mi bubreg i prebacili me na hemodijalizu. Imao sam sklerozirajući peritonitis, što je komplikacija dugotrajne peritonejske dijalize, crijeva su mi se kalcificirala. Bio sam u iznimno lošem stanju, padao sam s kilažom, ništa nisam oralno mogao jesti. Idućih sam mjeseci više proveo u bolnici nego doma. Operirali su mi crijeva, hranili me na kateter, a kad sam se oporavio počeo sam ići na hemodijalizu u Polikliniku Avitum koja ima ugovor sa HZZO-om, a tu sam na hemodijalizi i danas. No, u međuvremenu sam u travnju 2014. godine, preko transplantacijske liste, otišao na drugu transplantaciju. U to je vrijeme postojala eksperimentalna terapija koja je trebala suzbiti moju primarnu bolest što napada bubreg. No, rekli su mi unaprijed da možda neće uspjeti, ali da se terapija na nekim pacijentima pokazala uspješnom. Na žalost, šest mjeseci je trebalo da primarna bolest opet napadne transplantirani bubreg. Osim toga, odmah nakon transplantacije dobio sam tešku anemiju, na bezbroj pretraga nisu mogli dokučiti o čemu se radi. U tom drugom navratu, uspio sam živjeti bez dijalize tri godine, ali onda su mi počeli raditi više od šest mjeseci jednom do tri puta tjedno plazmaferezu, tj. izmjenu plazme, od čega možeš dobiti alergijsku reakciju, pa uvijek netko mora biti kraj tebe, jer ti odmah mora dati adrenalin. Na dijalizu sam se, u Polikliniku Avitum, ponovno vratio u svibnju 2017. godine."

Kako (pre)živjeti i ostvariti svoja prava?

„O svojim zdravstvenim i socijalnim pravima uglavnom sam saznavao 'po putu', od drugih pacijenata, a ne od sustava, koji se mogao pobrinuti da te upozna s lepezom benefita koji ti pripadaju s određenom dijagnozom i invaliditetom. Da mi prijatelj po patnji, koji također ima kronično odbacivanje bubrega, nije rekao da imam pravo na osobnu invalidninu čim dođem na dijalizu, ja još dan danas ne bih koristio to pravo, jer ne bih znao da ga imam. Moja majka je kao donor imala pravo na oslobođenje od participacije, tj. ne mora plaćati dopunsko zdravstveno osiguranje. No, kad je to svoje pravo došla ostvariti u HZZO u Klovićevu, odbili su je. E, onda se mama potkovala člancima zakona, pa kad je drugi puta došla na iste šaltere, rekli su joj 'naravno, gospođo, to je vaše pravo.' Jako je važno da imaš povjerenje u svoga liječnika, on ne smije okolišati nego treba odlučiti što treba raditi, jer ne možeš ti odlučiti, nisi kompetentan. Moj doktor Mladen Knotek bio mi je više od liječnika, podrška u svakom smislu, tko zna kako bi sve skupa sa mnom završilo bez njegovih kompetencija. Mi smo gotovo vršnjaci, zajedno smo proučavali informacije na internetu, ja sam učio, a on se usavršavao, i u SAD-u, potom je nastavio ovdje. Što normalnije živiš, što bolest i odlazak na dijalizu manje utječe na tvoj život. Na neke stvari možeš utjecati, recimo na način života, a na primarnu bolest ne možeš. Ja ulažem puno više od prosječnog pacijenta na dijalizi i znanja i truda i vremena i novaca da sam sebi pomognem informacijama, prehranom, načinom života. Meni su moji liječnici rekli da sam im ja iznadprosječni pacijent. Većina ljudi čekaju da liječnici riješe njihove probleme. To nije realno. Recimo, bio sam relativno žestoki pušač, kutija do dvije dnevno, praktički preko noći sam ostavio cigarete. Jeo sam kao prosječan Hrvat, imaš 25 godina, ne razmišljaš o prehrani. A onda, preko noći, prehrana ti postane glavna preokupacija. Pa onda nema više dva, tri piva dnevno, ako želiš živjeti. Evo već četvrtu godinu trčim u Školi trčanja Trčaona, tri puta tjedno između pet i 12 kilometara. Nema dana kada ne napravim barem 10.000 koraka. Redovito sam jedno vrijeme išao i u teretanu, sad vježbe prakticiram u trim parkovima u kvartu.

Jednostavno sam se pomirio s time da nitko neće riješiti moje probleme izvan sobe za dijalizu, osim mene samoga. U sustavu je previše rupa i ponekad su neke borbe uzaludne. Ali, uvijek ima načina. Recimo, trenutno sam upisao na vlastitu inicijativu na učilištu Algebra digitalni marketing, jer imam strahovitu želju nešto raditi, ali prije toga se moram educirati. E, sad, budući da sam ja u invalidskoj mirovini zbog mog zdravstvenog statusa, nisam imao pravo ni na kakvu potporu sustava u smislu plaćanja edukacije, pa od svoje mizerne mirovine podmirujem visoke troškove školarine. Svakako bi trebalo osmisliti neki sustav da imamo pravo na potporu za edukaciju, bez obzira što su nas primorali na mirovinu, jer možda svi i ne žele raditi, ili nisu u dobrom psihofizičkom stanju, ali jednostavno si primoran pokušati ostvariti

dodatni prihod jer bolest i te kako košta. Ja sam u invalidskoj mirovini od svoje najproduktivnije dobi, od 33. godine života. Mirovina mi iznosi oko 1500 kuna. Plus osobna invalidnina, plus iznos dvostrukog pokaza ZET-a budući da ne koristim usluge saniteta. Ako niste rentijer ili bogati nasljednik, to će dostajati za režije i nešto hrane, za sve ostalo morat ćete se pobrinuti sami, ostvarujući neki dodatni prihod, bez obzira što realno 50 do 70 posto svoga vremena koristite na golo preživljavanje“, optimistično svoju priču završava Goran Šaško, radujući se skorim novim izazovima izvan sobe za dijalizu.

https://promise.hr/zivot-na-dijalizi-goran-sasko-umirovljenik-sa-33-svoja-prava-saznao-sam-po-putu-lupajuci-glavom-o-zid/

BIOBANKE GENA – BUDUĆNOST PERSONALIZIRANE MEDICINE (1): Kako je Andres Metspalu Estoniji donio svjetski primat

Kada se 1990. godine u **Americi** počeo provoditi projekt sekvenciranja ljudskog genoma, malo tko je mogao pomisliti da će kroz 20-ak godina jedna mala europska zemlja preuzeti primat u istraživanju genoma. **Estonija** se u tom području s pravom smatra pionirom, što pokazuje i ambiciozan projekt **biobanke gena**, no to nije slučajno: izrazito su otvoreni za nove tehnologije, a relativno mali broj stanovnika od svega 1,3 milijuna pogoduje provedbi projekta na nacionalnoj razini.

Estonija je zemlja s najviše startupova po glavi stanovnika (pet i pol puta više od europskog prosjeka), jednoroga ima čak deset (najpoznatiji su **Skype** i **Bolt**), a jedan od razloga zbog kojega su tako uspješni jest estonski obrazovni sustav, koji je u samom svjetskom vrhu, što potvrđuju i izvrsni rezultati koje estonski učenici postižu na **PISA** testovima. Drugi razlog je lakoća poslovanja u **Estoniji** - **Estonija** je prva zemlja u svijetu koja nudi **e-Residency**, digitalni identitet koji izdaje vlada i status koji omogućuje pristup transparentnom poslovnom okruženju zemlje.

Biobanke funkcioniraju kao svojevrsni genetski "arhiv" stanovništva, u kojem se čuvaju uzorci krvi bolesnika zajedno s njihovim osobnim podacima o bolesti i načinu života. Analizom genoma dobivaju se podaci ključni za prevenciju nastanka neke bolesti, ranu dijagnostiku i odabir optimalnog liječenja. **Estonska** biobanka nalazi se u gradu **Tartuu**, a specifična je po tome što je svoje podatke do sada dobrovoljno dalo preko 200 tisuća ljudi, što je otprilike 20 posto odraslog stanovništva.

9. Lana Bunjevac

Novinarski projekt:
Biobanke gena – budućnost personalizirane medicine

Elektronička publikacija: Trusty.hr

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka: 7. prosinca 2022.

Tartu je drugi po veličini estonski grad i zovu ga "intelektualnim glavnim gradom", jer je poznat po najstarijem i najboljem estonskom sveučilištu. No, njegova povijest bila je prilično turbulentna. Rijeka **Emajõgi** koja protječe kroz grad u doba Drugog svjetskog rata bila je granica fronte između **Crvene armije** i **Wehrmachta**, tako da je grad bio dvaput bombardiran i jako je stradao, otprilike trećina grada bila je potpuno uništena. Nakon rata aerodrom **Raadi** postao je glavna sovjetska vojna zrakoplovna baza na **Baltiku**, u kojoj su bili smješteni deseci bombardera s nuklearnim naoružanjem. Zbog toga je **Tartu** sve do 1989. godine bio zatvoren za strance, a prilaz aerodromu bio je onemogućen i za sve ostale građane te je postojala bodljikava žica koja je dijelila grad od vojnog područja.

Voditelj estonske biobanke i vizionar koji stoji iza ideje prikupljanja genetskih podataka populacije 71-godišnji je profesor **Andres Metspalu**, koji me primio u svom uredu u **Tartuu**. Njegov ured nalazi se na prvom katu jedne ni po čemu upadljive zgrade smještene u sklopu **Sveučilišta**, no ona je ujedno jedna od najsigurnijih zgrada u gradu budući da se u njezinim podrumima čuva vrijedan genetski materijal.

Metspalu se za genetiku počeo zanimati još u srednjoj školi kasnih 1960-ih. Sveučilište u **Tartuu** upisao je 1969. godine, medicinu je diplomirao 1976., a doktorirao je molekularnu biologiju, no ne u **Tartuu**, već u **Kijevu**.

- Točnije je reći da sam u **Kijevu** samo obranio doktorsku disertaciju - ja sam zapravo svoj doktorski studij dovršio ovdje u Tartuu, no kako je ovdje postojao samo odsjek za biokemiju, mogao sam dobiti samo titulu doktora biokemije. Ali htio sam baš specijalizaciju iz molekularne biologije koja je tada bila nova disciplina, a to je bilo moguće uraditi samo u **Moskvi** ili u **Kijevu**. **Moskva** je ogroman grad s mnogo studenata i lista čekanja za obranu disertacija bila je dvije godine, dok je u **Kijevu** bila znatno kraća - šest mjeseci, pa sam se odlučio za Kijev. Tada se to zapravo i nije zvalo obrana disertacije, već sam bio (izgovara na ruskom) kandidat nauke - priča **Metspalu**, danas profesor biotehnologije na **Sveučilištu u Tartuu**.

No kako se zapravo počeo baviti genetikom?

- U **Sovjetskom Savezu** nije se puno raspravljalo o modernoj biologiji sve negdje do sredine 1960-ih. Genetika se smatrala buržoaskom znanošću, nitko o njoj nije znao ništa i to je potaknulo moj interes. Kasnih 80-ih **Amerikanci** su pokrenuli Projekt humanog genoma i vjerovao sam da će se tada puno stvari promijeniti. No tada još nismo imali dovoljno razvijenu tehnologiju i da biste proučili samo jedan gen i jednu bolest bilo je potrebno čitavo razdoblje doktorata od četiri godine. Ja sam htio da radimo istraživanja velikih razmjera, a za to nam je bila potrebna biobanka - prisjeća se **Metspalu**, koji je 1992. izabran za profesora, no odmah je uzeo slobodnu studijsku godinu i otišao u SAD na edukaciju i tek se tada, kaže, počeo ozbiljno baviti genetikom.

- Kada smo ušli u **Europsku uniju** mogli smo se natjecati za novac iz EU fondova i pretpristupnih fondova, a naša prednost bila je ta što smo brojčano mala zemlja, što je važno za biobanku. Imao sam sreću da je bolnica u **Tartuu** tada dobila novog ravnatelja, a on je bio progresivan i mislio je unaprijed, baš kao i tadašnji premijer **Mart Laar**. **Laar**, inače povjesničar po struci, zaslužan je za brojne reforme u **Estoniji** i kada je došao na mjesto premijera tražio je od stručnjaka da mu daju ideje što bi se moglo unaprijediti. Drugi dan donio sam mu A4 popis s idejom o biobanci. Sve kreće od politike i da bi uspio napraviti nešto što uključuje cijelu zemlju trebaš imati političku podršku - ističe **Metspalu**.

No, na početku su se oko biobanke vodile burne rasprave u javnosti, mnogi su bili skeptični, pa čak i u medicinskim krugovima.

- Stariji doktori nisu znali puno o genetici i trebalo je dosta vremena da se promijeni način razmišljanja. Najčešći argumenti bili su da je to preskupo, da zašto proučavati zdrave ljude kad imamo dovoljno bolesnih... čak su postojali neki medijski napisi kako će se na taj način pronaći osobe s kvalitetnim organima, bubrezima ili jetrima, koje će se onda prodavati bogatim strancima.

U prosincu 2000. godine estonski parlament gotovo jednoglasno je usvojio tzv. **Zakon o istraživanju**

ljudskih gena. S obzirom da je većina ljudi bila zabrinuta za sigurnost podataka, od samog početka postavljeni su visoki sigurnosni standardi kako bi se podaci zaštitili od zlouporabe. Darivatelji u svakom trenutku imaju mogućnost povući svoje podatke iz baze, a zakon zabranjuje pristup bazi podataka trećim stranama poput policije, poslodavaca ili osiguravajućih društava čime se štiti privatnost darivatelja te se sprječava moguća diskriminacija na temelju poznavanja nečije genetske informacije.

Uzorak krvi i pristanak za sudjelovanje u projektu može dati svatko stariji od 18 godina, a biobanka danas posjeduje uzorke gena više od 202 tisuće ljudi, što je oko 20 posto odrasle populacije. **Estonci** čine 83 posto, **Rusi** 14 posto, a ostale nacionalnosti tri posto svih sudionika.

- U bazi ima nešto više žena nego muškaraca, to je zato što su žene odgovornije jer su većinom majke, pa se zanimaju za budućnost svoje djece, no i sam postotak žena u estonskoj populaciji veći je od postotka muškaraca (52,54 posto naspram 47,46 posto, op.a.), tako da je taj omjer potpuno u skladu s omjerom u populaciji - kaže **Metspalu**.

Kod muških darivatelja najčešći argument jest taj da žele poduprijeti znanost. Općenito, **Estonci** izrazito vjeruju u znanost te su, uz **Čehe**, najmanje religiozan narod u **Europskoj uniji**. **Estonski znanstveni barometar** objavio je 2020. godine da se 90 posto stanovnika **Estonije** slaže se da su znanstvena istraživanja potrebna, čak i ako nema trenutne koristi, dok 87 posto stanovnika smatra da bi država trebala još više podupirati istraživanja.

U bazu podataka uključene su informacije kao što su spol, dob, visina i težina, kao i informacije o prehrambenim navikama, vježbanju i pušenju, a također se bilježi osobna i obiteljska povijest bolesti. Podaci i uzorci prikupljaju se od liječnika opće prakse diljem zemlje te se potom dostavljaju u centralni laboratorij u **Tartuu**, a čuvaju se u velikim spremnicima ispunjenim tekućim dušikom.

Biobanke su relativno nova pojava, tako da se stečena saznanja prvenstveno mogu koristiti za prevenciju, pri čemu prevencija znači otkrivanje načina utvrđivanja rizičnih osoba kojima se onda može ciljano pomoći da ostanu zdrave, umjesto da se bolest liječi tek kada izbije. Jesu li dosadašnja istraživanja možda dovela do prepoznavanja neke nove, civilizacijske bolesti?

- Rekao bih da je **debljina i dijabetes tip 2** današnja nova bolest civilizacije, jer se premalo krećemo i previše jedemo. Veliki problem su i uobičajene bolesti: ne samo kardiovaskularne, već i rak, no neke vrste raka danas se vrlo uspješno mogu liječiti. Dob je i dalje najveći faktor rizika za razvoj ovih bolesti; da kojim slučajem živimo 120 godina, većina nas sigurno bi oboljela od **Alzheimerove bolesti** - smatra **Metspalu**.

Sličan projekt poput ovog estonskog pokrenula je još 1996. godine jedna privatna islandska biofarmaceutska tvrtka, ali tamo nikada nije zaživjela suradnja s bolnicama. U Estoniji namjeravaju unaprijediti razvoj personalizirane medicine te je baza podataka biobanke povezana s nacionalnim registrima i bolničkim bazama podataka, kako bi liječnici prilikom procjene zdravstvenih rizika pacijenata mogli uzeti u obzir i njihove genetske specifičnosti.

- **Genomika** se najučinkovitije može koristiti u prevenciji bolesti - naš cilj je osobna prevencija, jer ako imaš pacijenta kojeg moraš liječiti onda si već zakasnio; ako ti se upali detektor dima u stanu to nije dobro, jer znači da je požar već tu. **Genetiku** ne možeš promijeniti, ali možeš utjecati na stil života i djelomično i na okoliš. **Genom** je napunjen pištolj, ali okoliš i stil života su ti koji povlače obarač - slikovito objašnjava profesor **Metspalu**, koji je prije nekoliko dana dobio i jedno prestižno priznanje u Estoniji, nagradu za životno djelo za popularizaciju znanosti.

https://www.trusty.hr/zivot/znanost/583-biobanke-gena-buducnost-personalizirane-medicine-1-kako-je-vizionar-andres-metspalu-estoniji-donio-svjetski-primat.html

RADIO | PORTAL | NOVINE

“PEDOFIL JEDNOM, PEDOFIL ZAUVIJEK” Prof. dr. G. Arbanas: “Osuđeni silovatelj djeteta u većini slučajeva se ne kaje zbog onog što je napravio, a najviše se boji povratka u zatvor”

10. Marija Lovrenc

Novinarski projekt:
Pedofilija – bolest društva koja raste, a lijek se ne nazire

Elektronička publikacija:
Internetski portal radio Virovitica i Virovitičkog lista

Broj objavljenih članaka: 12

Datum objave izabranog članka:
9. rujna 2022.

Oko 40 posto muškaraca u Hrvatskoj, koji su osuđeni na kaznu zatvora zbog seksualne zloupotrebe djeteta mlađeg od 15 godina su obiteljski ljudi, muževi koji imaju ženu i djecu!

Čak 90 posto pedofila, pokazuje psihijatrijska praksa, neće se pokajati zbog onog što su napravili. A 99 posto njih će krivnju za to što su silovali ili dirali dijete od pet, šest, deset godina, a pritom svjesno uživali – svaliti na žrtvu!

Takav će počinitelj u psihijatrijsku ambulantu kročiti ne zato jer se želi izliječiti od svoje opsesije. Neće ući ni zato jer želi prestati s njom. Ući će jer se boji povratka u zatvor, koji mu je bio ‘otriježnjenje’. I zato da se na sudu pokaže “dobrim” pa da mu se za kazneno (zlo) djelo smanji zatvorska kazna.

Sve to otkrio nam je izvanredni prof. dr. sc. Goran Arbanas, forenzički psihijatar i poznati liječnik Klinike za psihijatriju Vrapče. Podijelio je s nama iskustvo rada s osuđenim seksualnim predatorima djece za potrebe našeg serijala.

Tko, takoreći iz zatvora, dolazi kod Vas u ambulantu?
Dolaze osobe koje su nakon odsluženja zatvorske kazne i probacije dobile psihijatrijsku mjeru liječenja od suda, da se moraju javljati psihijatru, kako bi se na taj način kod njih smanjio rizik od počinjenja novog kaznenog djela.

Dolaze ispuniti zakonsku obavezu, a ne izliječiti se

Dolaze li svojevoljno?

Da, dolaze svojevoljno. Sudac ili sutkinja pitao ih je žele li pristati na ovu mjeru. Doći će ovdje na tretman kako se ne bi vratili u zatvor ili kako bi im se zbog pristajanja na liječenje smanjila zatvorska kazna. Iskustvo pokazuje kako, nažalost, sami nemaju unutarnju motivaciju da se izliječe.

Ovdje dolaze da ispune zakonsku obavezu. Baš kao i kod ovisnika o alkoholu – izliječit će se tek kada to sami požele. To se događa jako rijetko.

Razgovarate li s njima o kaznenim djelima zbog kojih su osuđeni, o posljedicama onoga što su napraviti žrtvama? Kaju li se za to što su učinili?

Razgovaramo o svemu. To je razlog zbog kojeg im je i dodijeljena ova mjera, da shvate posljedice svog ponašanja i stave ga pod kontrolu. No moram priznati da više od 90 posto počinitelja, a govorim za sve ove godine koliko radim s njima, ne pokazuje i ne osjeća kajanje zbog onog što su učinili.

Nitko mi dosad nije rekao: žao mi je, pogriješio sam. Oni u svojim očima nisu krivi. Krivnju svaljuju na žrtve i pritom traže brojna opravdanja.

U cijeloj svojoj karijeri imao sam samo par slučajeva u kojoj su mi se osobe samoinicijativno javile, da su prepoznale kod sebe taj poriv i potražile moje stručno mišljenje jer su svjesne da osjećaju privlačnost prema djeci, ali da nikad, kako kažu, 'ne bi prešli granicu i pristupili djetetu na taj način'.

No kod osuđenih osoba, koje dolaze na tretman po sudskoj presudi, kajanja nema, kao ni želje za promjenom.

Pomno planiraju svaki svoj korak

Pod kojim izlikama krivnju prebacuju na žrtvu, odnosno dijete?

"Dijete je krivo", "ona me je namamila", "sama je to tražila", "ja nisam pedofil, slučajno sam naišao na taj sadržaj". Na čudne načine se opravdavaju. Ali ne priznaju da im je žao.

Mogu li na sudu biti procijenjeni neubrojivima?

Ovdje treba napomenuti kako počinitelji seksualnih kaznenih djela na štetu djeteta vrlo rijetko mogu biti procijenjeni neubrojivima. Sve njihove aktivnosti, naime, pokazuju kako su itekako proračunati i svjesni.

Pomno planiraju svaki korak. Otvaraju stranice i profile na društvenim mrežama, planiraju svoje ponašanje i djelovanje. Najčešće ne konzumiraju alkohol prije samog djela jer "moraju ostati skoncentrirani na ono što rade".

Zato će rijetko biti neubrojivi, pa samim tim im se tijekom sudskog postupka ne može dodijeliti 'prisilna' mjera liječenja, kao kod neubrojvih pacijenata. Oni na mjeru liječenja kod psihijatra moraju sami pristati. Tako je propisao zakon. A razloge zašto pristaju sam naveo.

Može li ih išta potaknuti na promjenu, da opet ne postanu predatori kada se vrate kući iz zatvora?

Grubo ću reći da je to – zatvor. Najviše se boje zatvora i sigurni su da se tamo ne žele vratiti. Zbog straha od zatvora ne žele ponoviti kazneno djelo, a ne zbog onoga što pritom čine žrtvi. Njihovu orijentiranost na ono što ih privlači ne možemo promijeniti.

Nitko to ne može. U ovom slučaju, njih privlače djeca bez sekundarnih spolnih obilježja, djeca koja još nisu razvila grudi i druge znakove „odraslosti" – dlakavost spolovila, obline.

Mi ih kroz tretman učimo kontrolirati nagon.

Kroz terapiju mi možemo počinitelja naučiti kako da taj nagon drži pod kontrolom, kako da se ne dovodi

u situacije u kojima se neće moći kontrolirati. Tipa, da ne otvara stranice s dječjom pornografijom, da se kloni mjesta na kojima može doći u doticaj s djecom, kao što su plaža, škola, igralište i slično.

Više od 85 posto žrtava su bliske počinitelju, dira ih ili siluje otac, djed, očuh, stric

Ima li među počiniteljima obiteljskih ljudi ili su uglavnom samci?

Oko 40 posto počinitelja su obiteljski ljudi i imaju ili su imali djecu, a većina ostalih su također u nekoj vrsti veze. Inače, počinjenje seksualnih kaznenih djela u obitelji nije rijetkost. Najčešće djecu krivo učimo da se treba čuvati nekih 'sumnjivih tipova'.

Moje radno iskustvo i iskustvo mojih kolega koji rade s djecom, žrtvama, pokazuje kako se najčešće treba čuvati najbližih: oca, djeda, strica, očuha, učitelja. Onih, dakle, ljudi koji nisu stranci već koji dolaze u bliski kontakt s djetetom.

U Hrvatskoj više od 85 posto žrtava su osobe bliske počinitelju. Većina žrtava su djevojčice, a 99 posto počinitelja su muškarci. Nerijetko počinitelj žrtvu ucjenjuje, plaši, prijeti da će nauditi i njoj i drugim članovima obitelji ako ikome nešto kaže.

Što s muškarcem koji je silovao rođeno dijete i vraća se kući iz zatvora? Kako će njega izbjegavati žrtva, odnosno, obitelj?

U ovom slučaju, kada je počinitelj otac ili očuh, majka može od suda zatražiti zabranu viđanja, može se počinitelju oduzeti roditeljska sposobnost i primijeniti druge mjere koje su sudu na raspolaganju u zaštiti žrtve. Na taj način će se izbjeći susret i suživot s počiniteljem.

Nažalost, imamo i slučajeva u kojima se dijete povjeri majci, ali mu majka ne vjeruje. Tada su škola ili neka druga osoba kojoj se dijete povjerilo odradile onaj prvi važan korak, prepoznavanja težine situacije i prijave nadležnim službama. Danas je situacija nakon prijave ipak puno bolja negoli prije. Institucije reagiraju brže.

Koliko su osuđeni seksualni predatori djece opasni nakon povratka u društvo?

Reći ću da svatko od nas posjeduje kontrolu nad svojim nagonima, pa tako i osobe koje su osuđene za seksualni delikt nad djetetom. Ako me pitate kako ih spriječiti da dođu u kontakt s djecom i kako ih udaljiti od prilike za kontakt s djecom nakon zatvora, odgovorit ću vam da je to pitanje koje otvara novo: koliko nekome možemo uskratiti slobode radi slobode drugoga, odnosno, kada društvo smije intervenirati u osobnu slobodu?

Mi ih kroz terapiju nakon zatvora naučimo kako držati nagon pod kontrolom, a nakon što terapiju završe, ostaje na pojedincu kako će naučeno primijeniti. Kad odsluži zatvor i odradi svu terapiju, osoba je svoju cijelu kaznu odradila i više nije dužna posjećivati psihijatra. Nakon toga, nema više ni zakonske osnove prema kojoj možete nekoga obvezati na nastavak liječenja. Za to bi trebalo mijenjati zakone.

Iz Vašeg iskustva, koliko je izgledno da će ovakav počinitelj kazneno djelo ponoviti nakon povratka iz zatvora?

Iako je percepcija javnosti zacijelo drugačija, činjenica je da kradljivci deset puta češće recidiviraju nego počinitelji seksualnih kaznenih djela na štetu djeteta. Neke brojke pokazuju kako otprilike 15 posto počinitelja seksualnih zločina na štetu djeteta recidivira nakon kazne zatvora. Naravno, ovdje govorimo o prijavljenim i poznatim slučajevima.

Ako uzmemo u obzir da je seksualnih kaznenih djela zapravo 10 puta više nego što ih se prijavi, možemo pretpostaviti da je i brojka recidivista znatno veća od ove, službene. No, rekao bih, da veliku većinu zatvor toliko uplaši da više ne ponavljaju ova kaznena djela.

Tko treba liječenje, a tko „samo" zatvor

Koji je Vaš stav o odluci suda da umjesto kazne zatvora svoju kaznu odrade radom za opće dobro?

Nemam ništa protiv rada za opće dobro kao zamjene za kaznu zatvora, i osuđenicima za ovu vrstu kaznenih djela, ali isključivo u onim pravnim subjektima u

kojima počinitelj neće raditi s djecom i sigurno neće doći u doticaj s djecom ni na koji način.

Smatram da institucija, ustanova ili neki drugi subjekt pritom ne bi trebao znati tko im dolazi na probacijski rad, zbog eventualne stigmatizacije osobe, već smatram kako je velika odgovornost na probacijskim uredima da dobro odaberu odgovarajuće pravne subjekte.

Iako u javnosti pojam pedofila koristimo za sve one koji osjećaju seksualnu sklonost prema djeci, napominjete kako postoji razlika između „pravih pedofila“ i onih koji to nisu. Možete li objasniti?

Kod “pravog pedofila” motiv za pristup djetetu je uvijek seksualni. Njega će privući isključivo dijete bez razvijenih sekundarnih spolnih obilježja, odnosno znakova “odraslosti”.

Drugi počinitelji, koji su obiteljski ljudi, koje je dakle, privukla i odrasla žena, ali i dijete, nisu nužno i pedofili. Oni pripadaju ljudima koji mogu bolovati od nekih vrsta poremećaja, najčešće poremećaja ličnosti kao što su antisocijalni ili narcistički.

“Pravi pedofil” s djetetom će u seksualni odnos ući isključivo iz seksualnog motiva, dok će ovi drugi počinitelji u odnos ući i zbog drugih motiva, tipa osvete.

Radili smo niz istraživanja u Kliničkoj bolnici Vrapče na osobama koje su nam upućene zbog kaznenih djela seksualnog delikta prema djeci. Podatci su rekli kako je samo 15 posto počinitelja ono što se i u medicini naziva „pedofil“, što odgovara i svjetskim brojkama, dok 85 posto drugih počinitelja ima neki od poremećaja ličnosti ili nemaju duševnu bolest.

Za žrtve je, nažalost, svejedno, no mi kao struka moramo znati tu razliku, kako bismo konkretno pristupili počinitelju.

Zaključimo primjerom. Imate djevojku od 14 godina, koja već ima sekundarne spolne osobine (npr. grudi) i koja kada se našminka, odjene i uredi izgleda puno starije za svoju dob. Ona će seksualno privlačiti ljude i koji nisu pedofili, iako ima samo 14 godina. Uzmimo za primjer da je ona postala žrtvom jednog 20-godišnjaka, koji ju je grubo iskoristio i koji mora pred zakonom odgovarati.

Po medicinskim parametrima, bez obzira što ona ima samo 14 godina, a on 20, on nije pedofil.

„Pravog pedofila“ takvo dijete nikada neće privući.

Za žrtvu, ponavljam, nema razlike, nažalost. Ali mi kao struka moramo znati točno kako kome pristupiti, odnosno koju terapiju primijeniti u svakom slučaju zasebno.

Podsjećam kako hrvatski zakon kaže da je svaki seksualni odnos prije 15. godine života kazneno djelo, odnosno da je svaka vrsta seksualnog odnosa, osim između vršnjaka, prema djeci mlađoj od 15 godina kazneno djelo.

To ne znači nužno da će svi počinitelji koji počine to djelo prema osobi mlađoj od 15 godina biti pedofili.

Mi kao struka za svaki slučaj koji nam je povjeren moramo znati je li riječ o pedofilu ili osobi koja boluje od nekog poremećaja ličnosti. Ili ne boluje uopće.

Brojke pokazuju kako su samo 4 posto počinitelja najtežih kaznenih djela duševni bolesnici. Ostalo nisu bolesni, već zdravi ljudi.

Ne morate biti bolesni da bi bili zli, nemoralni i pokvareni. Na nama je zato otkriti kome zaista treba liječenje, a tko samo treba u zatvor, kako bi shvatio koliko je zla počinio drugome.

https://www.icv.hr/2022./09/pedofil-jednom-pedofil-zauvijek-prof-dr-g-arbanas-osudeni-silovatelj-djeteta-u-vecini-slucajeva-se-ne-kaje-zbog-onog-sto-je-napravio-a-najvise-se-boji-povratka-u-zatvo/

Izvorišta: Otočke šume - od deforestacije do reforestacije

11. Irena Dlaka

Novinarski projekt:
Otočko gospodarstvo nekad i danas – između monokultura i održivog života

Elektronička publikacija: Otoci.net

Broj objavljenih članaka: 8

Datum objave izabranog članka: 5. studenoga 2022.

Cijene grijanja lete u nebo. Peći na drva ponovo su tražene. S prvim danima listopada na našem otočju tradicionalno započinje sezona sječe ogrjevnog drva, najčešće crnike, oduvijek cijenjene zbog visoke kaloričnosti. Sve do ne tako davnih vremena otočani su se redovito grijali na drva, na njemu su kuhali i pekli kruh, radili vapno i od njega gradili brodove. Potražnja za drvom bila je velika, a otočki krajolici puno ogoljeniji no danas.

Sve do dolaska ovih krajeva pod mletačku vlast, otočke hrastove šume su se više krčile zbog novih obradivih površina i pašnjaka, a manje sjekle zbog drva. Venecija je u 15. i 16. stoljeću imala veliku potrebu za brodograđevnim drvom, kao i za drvom za krušne peći u kojima se pekao *biscotto* (dvopek) za mornaricu. Njime su plaćali posade brodova i vojnike u utvrdama, a nerijetko i „mir u kući“. Šume su im bile toliko važne da su ubrzo po dolasku na vlast zabranili njihovo krčenje i ispašu stoke u mladoj šumi. Sječa je bila strogo kontrolirana, a drvo se smjelo prodavati samo u Veneciji. Sva velika hrastova stabla pogodna za brodogradnju posebno su označili žigovima i proglasili vlasništvom države. Unatoč predrasudama koje baštinimo iz romantičarskog 19. stoljeća, mletačka vlast je nastojala očuvati šume, svjesna da stabla ne mogu narasti „preko noći“. No pritisak sve brojnijeg otočkog stanovništva i dodatni porast potražnje za drvom zbog razvoja brodogradnje u 18. stoljeću postao je prevelik, a nadzor nad sječom preslab - šume su se nemilice sjekle. Putopisac Alberto Fortis je 1771. sa žaljenjem konstatirao: „Vlasnici svoje šume održa-

vaju loše, a na javnim dobrima više uopće ne postoje, toliko su se u uništavanju upinjali divljaštvo i škrtost“, te poziva vlast na obnovu šuma. Prvo ozbiljnije pošumljavanje otočkih goleti dogodit će se tek stotinjak godina kasnije.

U vrijeme najvećeg procvata lošinjskih brodogradilišta, u kojima su se u drugoj polovici 19. stoljeća gradili veliki drveni jedrenjaci, na otoku više nije bilo šuma. Sva drvena građa morala se dovoziti s kopna, ponekad čak i iz Amerike. I drvo za krovne grede se moralo dovoziti izvana, pa su Lošinjani zbog praktičnosti izrade i uštede drvne građe izmislili novi tip kuće, onaj sa širokim zabatom i kratkim sljemenom. Na otoku nije bilo niti kvalitetnog kamena za gradnju kuća, što se nadoknađivalo obilnijom uporabom vapnene žbuke. Vapno se proizvodilo u *japnenicama* smještenima na obali blizu šuma u kojima se sjeklo ogrjevno drvo, a za njihovu potpalu koristilo se granje preostalo od sječe. *Prašće* (suho granje) odnosilo se u *brencama* (zavežljajima) doma za potpalu, a za kuhanje često su se koristili *harići* (panjevi). Ništa se nije bacalo. Ogrjevno drvo se prodavalo, najviše u Veneciji, gdje se između ostaloga koristilo i u proizvodnji vrlo traženog *murano* stakla. Jedina stabla koja se nikada nisu sjekla bila su ona oko lokvi i poneki usamljeni primjerak na pašnjaku, da se ovce imaju gdje skloniti od žege i kiše.

Krajem 19. stoljeća pomorstvo na jedra posustaje pred pojavom parobroda, no zato se na Lošinju pojavljuje nova gospodarska grana - turizam, i to zimski, lječilišni. Glavna terapija bila je „zračna kupka“, tj. duga šetnja uz morsku obalu. Kako bi lokalnu mikroklimu učinili još ugodnijom i ljekovitijom, Lošinjani su predvođeni profesorom Ambrozom Haračićem pošumili okolicu Malog Lošinja. U svega 6 godina (1886.-1892.) u goli krš je posađeno nevjerojatnih 500.000 sadnica borova i drugih stabala, od čega je preživjelo njih 300.000. Kopalo se ručno, a voda za zalijevanje donosila se brodovima i potom nosila na glavi do svake sadnice. Pošumljavanje se nastavilo i u prvim desetljećima 20. stoljeća. Rezultat tog truda su prekrasne, no sada već (pra)stare borove šume na Čikatu i uokolo Malog i Velog Lošinja. Naime, alepski bor živi prosječno 130-150 godina, a stara stabla rado napadaju razni kukci i lako ih ruše vjetrovi. Vrijeme je za neke nove akcije pošumljavanja. Borova šuma odavno je zaštitni znak lošinjskog turizma i bez nje Lošinj više ne bi bio Lošinj.

Posebna priča su prekrasne stare autohtone šume na creskoj Tramuntani, gdje raste čak 57 vrsta drveća, a od toga 5 vrsta hrastova, što ih čini jedinstvenim šumskom kompleksom u Hrvatskoj. Tu na dubokim, kiselim tlima rastu i rijetko viđeni autohtoni pitomi kesteni (postoje bar od antike), od kojih je dio davno cijepljen na krupnije marune. Orijaška stabla impozantne debljine kojima nema premca na Sredozemlju daju šumama Tramuntane pomalo nestvaran, „vilinski“ izgled. Prostor je to koji po svemu zaslužuje biti zaštićen kao posebni botaničko-zoološki rezervat.

S druge strane, šume hrasta crnike na južnom dijelu Cresa (Punta Križa) već se preko 500 godina planski sijeku za ogrjevna drva. Drvo se sječe do panja i potom pušta da kroz 20-ak godina iz njega izraste više novih „grana“, nakon čega se postupak ponavlja. Unatoč tome, šume crnike na Punti Križa smatraju se najočuvanijim i najljepšim šumskim kompleksom svoje vrste na Jadranu. Hoće li nas aktualna energetska kriza vratiti na masovno grijanje na drva? Ili ćemo uložiti u solarne elektrane i proizvoditi vlastitu „zelenu“ energiju? Lošinj je, uz Hvar, najsunčaniji otok na Jadranu.

https://www.otoci.net/index.php/u-bastini/15052-izvorista-otocke-sume-od-deforestacije-do-reforestacije

(Ne)objavljeni René

Nizanka u deset nastavaka donosi svjedočanstva i manje poznate činjenice o životnom putu ubijenoga vukovarskoga stomatologa i književnika Renéa Matoušeka (1958. – 1991.) s ciljem sadržajnijega upućivanja hrvatske javnosti u njegovu snažnu osobnost i svestrano stvaralaštvo prekinuto velikosrpskom agresijom na Vukovar i mučeništvom na „Veleprometu“.

Kako bi ono počela starinska priča: Bio jednom jedan pjesnik. I ostao biti. Pjesnikom. Sva otprije poznata Renéova poezija objavljena je u već spominjanoj knjizi „DA za Renéa“, koju je 20. studenoga 1997., točno šest godina poslije njegova nestanka, a neslućenih pet godina prije ekshumacije i identifikacije zemnih ostataka, objavio Centar za kulturu Narodnoga sveučilišta Velika Gorica. Mekih je korica, s prevladavajućom bjelinom. U toj knjizi, kao i na mrežnoj stranici, koju održava bratić Nenad Harak (https://renematousek.wordpress.com/) nalazi se većina knjiškoga sadržaja, uključujući zbirku pjesama na latinici „Jaka veza“ (Velika Gorica 1980.), haikua na ćirilici „Žegar“ (Odžaci, 1987.), kao i zbirku „Prasci“, orwellovsku knjižicu stihova, umnoženu 1981. u svega šest primjeraka podijeljenih najbližima. Posuđivanjem u knjižnici ili posjetom svemrežju lako je uroniti u Renéov pjesnički svijet koji se još formirao, što je vidljivo i u posmrtno objavljenom „Haikuu uz Dunav i Vuku“, prirodnim nastavkom kršnoga „Žegara“ nakon povratka rodnom Vukovaru, nažalost – povratka u mučeničku smrt.

12. Tomislav Šovagović

Novinarski projekt:
René Matoušek – Vukovar sâm, neispričana priča

Elektronička publikacija:
Portal Hrvatskoga kulturnog vijeća

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
11. rujna 2022.

Osim pjesama, knjiga i mrežna stranica sadrže i novinske tekstove objavljivane u „Osječkom tjedniku“, zatim sjećanja prijatelja i kolega iz književnoga i esperantskoga svijeta, kao i haibun (prozni zapis s haikuom) „Samuraj ide sâm u raj“, izvorno ukoričen 1995. godine u antologiji srijemskih pisaca „Hrvatska riječ u Srijemu“ u izdanju ogranka Matice hrvatske u Tovarniku. Tako se, simbolično, objavom priče sa stihovima o „posljednjem bukovačkom samuraju s diplama“ stopilo rodno Matoušekovo i Matoševo mjesto, ako već tko prije nije primijetio da Renéovo prezime ima svega dva samoglasnika i jedan suglasnik više od Gustlova – sve ostalo je isto. Nije ovo preuzetna ili neslana šala, polemička oštrica u oba slučaja pripada vrsnom novinarstvu, a imao je René (kao Matoš za sonete) pjesnički dar za haiku, oplemenjen žegarskom burom i vukovarskim sjevercem. Japanci umjetnikom smatraju svakoga tko ima i „samo“ jedan uspjeli trostih u 5-7-5 formi. Ako tko podcijeni haiku – neka pokuša napisati. Ali tako moćno da mu i na Dalekom istoku odaju priznanje.

Velikosrpski agresor uskratio je Renéu nastaviti osebujni poetsko-novinarski stil (zbog kojega je, ruku na srce, i ubijen), ostavljajući dragocjenim svako sačuvano slovo. Uz obnovu „Hrvatskoga doma“, društva kojemu je bio tajnikom, presudne (i miroljubive) točke Matoušekova predratnoga angažmana, marljivo je pripremao i zbirku kratkih priča „Adamov pupak“. Proza mu je bila jednako dobra prijateljica kao i poezija. U toj zbirci, zamišljenoj kao humoristični filozofsko-teološki prinos pitanju svih pitanja o Adamovu pupku, skupio je svoje razasute prozne radove iz raznih listova i časopisa. Osmišljena je u dvanaest priča, naslovljenih „Koincidencija“, „Brecht eksperimentira“, „Puzzle“, „Repetitio pas mater studiorum“ (uvrštena u „DA za Renéa“), „Zeleni plakat“, „Propedeutika amor lege artis“, „Morning party“, „Eskimske figurice“, „Događaj u basilique Saint-Sernin de Toulouse“, „Neprijatelj stabla“, „Dolazim odmah – Godot“ i naslovnoj „Adamov pupak“. S bilješkom o autoru te predgovorom svojega sugrađanina i susjeda Pavla Pavličića knjiga je ratne 1993., dvije godine nakon pada Vukovara i Renéova nestanka, bila pripremljena za tisak – ali do danas nije otisnuta. Priče „Trajekt“ i „Zadnji skok Klema Sona“ objavljene su u osječkoj „Književnoj reviji“ i također pripadaju nedosanjanom, moguće proširenom izdanju „Adamova pupka“.

U nadi da će i ovi redci biti poticaj još iscrpnijem sabiranju književnoga djelovanja, među pisanom ostavštinom pronađeno je i petnaest Renéovih šansona. Dvije među njima, „Agonija plača“ i „Igra očiju“, objavljene su u prethodnim nastavcima nizanke. Šansona „O broju dva“ stavljena je u pjesme iz studentskih dana, a „Daleko od doma“, „Djevojci iz predgrađa“, „Barbara No. 2“, „Ljubavi uvijek nešto smeta“ i „Stope“ (posveta ljubavi i vukovarskom glazbenom sastavu) našle su svoje mjesto u poglavlju „René u Žegaru“, sve u toj neprocjenjivo dragocjenoj „DA za Renéa“. Ovom prilikom javnost upoznaje još dvije Matoušekove šansone: „Muzičar“ i „Balada o Atosu, Seki i Jetrenoj pašteti“.

Balada o Atosu, Seki i Jetrenoj pašteti

Seka i Atos živjeli su skupa
i ljubav je njihova bila prava,
ona je išla na stroju da lupa
u drugu sobu dok Atos spava.

Atos je dobar jako bio
samo je jednu manu imao,
da Seku strasno voli
reći joj nije mogao.

Seka je ipak nesretna bila,
voljela je Jetrenu paštetu,
al ona je svoju ljubav krila
jer je smetala svijetu.

Za tu je ljubav i Atos znao
pa mu je bilo jako žao,
jer on je samo Seku volio,
a govoriti nije mogao.

Pašteta je jako sretna bila,
dok ju je Seka voljela
a kasnije je stalno pila
jer ju je Seka napustila.

I tako su često u jednom danu
bili nesretni Atos i Pašteta,
a Seka je vrtjela novčić na dlanu
s kim će večeras da šeta.

Možda bi se Atos i pobunio,
ili bi Pašteta počela viku,
ali govoriti nije mogao,
a Pašteta je obožavala Seku.

Pašteta nije imala snage
kad ju je Seka pogledala,
Atosu se odsjekoše noge
dok ga je Seka milovala.

I nitko od njih sretan nije,
ni Atos, ni Seka, ni Pašteta,
svatko svoju ljubav krije
jer ljubav nestaje s ovog svijeta.

I tako propada čudni trio
Jetrena pašteta, Atos i Seka,
a možda bi čak i sretan bio
da ih nije odnijela rijeka.

(neobjavljena šansona iz Renéove ostavštine)

Sve dostupne a neobjavljene pjesme nađene u ostavštini obitelji Brigljević i Harak napisane su zafrkantski za moguće uglazbljivanje. Dojam je da se autor lako nosio s promjenom žanrova, pa i kada treba prilagođavati rimu. S iskustvom sviranja gitare, nosio je melodiju u mislima, tkajući stihove ondje gdje je potrebno. Stvaralaštvo mu je protkano igrama riječima, kako je i sam zapisao: „Treba zabilježiti sve dobre misli i na njima učiti". A René je primjećivao, opisivao, bistrio, rastući zajedno sa svojim pjesmama, osobito u haikuu – od prvoga žegarskoga „*usađen u dalmatinski krš / komadić slavonije / dunav u zrmanju pretočen*" do posljednjega, tridesetoga vukovarskoga „*Starac na klupi / ispred Radničkog doma / čita novine*". Tu već čovjek može zastati i žaliti što Renéovi haikui, pa i oni napisani u studentskim stankama (*Kako kratka noć / Zvijezde upalile / tri krijesnice*) nisu još jače i dulje svijetlili pod njegovom sobnom lampom, ili uz Dunav i Vuku, u nekoj nepostojećoj, mirnoj slatkovodnoj ribarskoj uvali. Pjesnički šaljiv i šašav, znao je da nije isključivo ključ u dosadnom ponavljanju fraze o pjesnicima kao čuđenju u svijetu, nego upravo u njihovu opisivanju začudnoga. Ono što je drugima bila svakodnevica u šetnji prirodnim kulisama, Matoušeku je služilo za skiciranje stihova, zaustavljanje trenutka kakav jest, neponovljiv s kapljicama šaranova repa koji se cijedi domaćici iz torbe, crnoga borovskoga jutra s vranama i Edgarom Allanom Poeom tamo prema Priljevu. Ali nije samo sjedio i čekao na dokovima suncokretnoga dunavskoga zaljeva, ma kako volio Otisa Reddinga, išao je za svojim pjesmama, goneći konje na pastirska prela, suosjećajući s pobjeglim kozama i pastrvama, baš kao s preplašenim mačkama uslijed svatovskih i tvorničkih sirena.

Ćutio je silinom 33-godišnjega bića macondovsko pucketanje leda tamo na kobnom Lušcu, igrajući *karike na marike* s istim dječacima prepoznate duše, vrebajući blistavost svibanjske Adice i simfonijskoga nocturna uspavanim psićima sa Šapudla. Je li sve bio samo bijeg od popravljanja „kraljevskih" karijesa na gornjoj dvojci lijevo („*Što je jedna kuga gruba / kraj kraljevog lijevog zuba*"), svjesnost da mentalitet čovjeka uzima zdravo za gotovo maglu jutarnjega sna i „kanonadu kestenja" uz dvorac Eltz, koji će nekoliko mjeseci poslije toga neprijatelj, kao i Čovjeka, sravniti sa zemljom? Samo iskonskoga pjesnika mogao je zaboljeti iscrpljeni lokvanj na Vuki koji okružen sapunicom polako tone, prepušten kemiji deterdženta nepoznatoga podrijetla, smišljenoga kako bi dokrajčio riječne prijatelje. René Matoušek živio je koktel *weltschmerza* i duhovitosti, osjećajan prema neumitnosti prolaznosti, poštujući lokalni Dalj poput najbližega Velebita, u uskoro srušenom baroknom divu gdje je šešir na dvometrašu pružao nepogrješivi orijentir najviše slavonske točke.

Ubiti pjesnika Renéa značilo je ubiti i opisivanje i opismenjivanje talentirane djece, oduzeti im (ili skriti) nemogućnost susretanja sa 64-godišnjim pjesnikom (danas, u 2022.), brižnim čuvarom njihova djetinjstva, a da o tome malo ili ništa nisu čuli. Ako je ona Glavaševićeva „Grad – to ste Vi" opravdano ušla u hrvatsku nacionalnu svijest najtužnije domovinske jeseni, uzrečica „Pjesma – to je René" mogla je ili morala postati sastavnim dijelom svih novovjekih čitanki iz hrvatskoga jezika i književnosti, jer svjedočio je svoje riječi do stratišta na „Velepromet", primjećujući posljednjim ovozemaljskim udahom sve što je bilo poezija do prve sivomaslinaste granate napunjene zlom. „Pjesma – to je René", obojena ponavljajućim navikama, emotivnim zapletima, portretima nestajućih cirkusanata, virovima nemarnih rijeka, upornošću dotrajalih

čiklji, glađu neumornih obada, gnijezdećim rodama pred začuđenim strancima. Valjda je svijet upao u probleme kada je poeziju proglasio mrtvom, ako je ikad i volio što ona živi. I svjedoči.

Sluteći potrebu ostanka uz rodni grad, pomažući mu darovima, talentom i strukom, ostavio je nezaboravnu pjesničku oporuku, proročki ju desetljeće unaprijed ispisujući obješen lancima „Jake veze“ i s ispisanom predsmrtnom posvetom majci Božici, ironiziranjem bliskih a bešćutnih „Prasaca“ (*za prascima nikada nisam / žalio / a i čemu bih*), raširenim rukama suživotnoga pomirenja „Žegarom“ i tim Fellinijem od haikua uz vukovarske dvije rijeke preusmjerenoga toka, koje je (i) veslanjem mladenački krotio, kao da Starom i Novom Vukovaru ništa osim štropota vesala ne može poremetiti melankolični bioritam.

I noćas će grad, dijelom materijalno obnovljen u ovih gotovo četvrt stoljeća od mirne reintegracije, usnuti svoj nezacijeljeni duševni san, i noćas će netko šetati promenadom, zagledan kod „Tri vrške“ u one tri krijesnice upaljene nebeskim svjetlilima, i noćas će netko dozivati ime svojega (ne)pronađenoga bližnjega, trudeći se „okrenuti budućnosti“ a da o prošlosti – nema odgovore na osnovna novinarska pitanja. I noćas će pospani šetač uz stakleni odbljesak vidjeti bistu Renéa Matoušeka u predvorju „Hrvatskoga doma“, iznenađen ako pojmi da i brončani kip bolje i dulje pamti platane s imenima zaljubljenih urezanima u čudom preživjelo stablo. Ondje, u sekundi noćnoga Vukovara, piše se i pjesma, običan stih kojemu ni psovka ne može nauditi. Veći je.

https://www.hkv.hr/domovini/domovinski-rat/40281-t-sovagovic-rene-matousek-vukovar-sam-neispricana-prica-7.html

Muzičar

Čovjek s puno dara,
al uvijek bez para
muzikom što svira
tvoje srce dira.

Obično je stari
i nikad ne kvari,
a što god ti treba
on ti skine s neba.

Istina je živa,
on život ne skriva
već pjeva o svemu
o njoj i o njemu.

O jabuci pjeva
Adam ili Eva,
nevolje kad pušu
on ti liječi dušu.

Molim pjesmu moju
ispjevaj po kroju,
za moju samoću
da je slušam noću.

Čovjek s puno dara,
al uvijek bez para,
zvoni pjesma stara
mrtvoga muzičara.

(neobjavljena šansona iz Renéove ostavštine)

Društvo Razgovori

Četiri crtice, jedan hidžab

Kultura odijevanja i način na koji ona komunicira stara je koliko i sama ljudska vrsta, a da *odijelo ne čini čovjeka* čujemo u raznim prilikama kada se želi naglasiti da odjeća ne bi smjela biti temelj za prosuđivanje drugih. Ipak, kroz povijest je odjeća, a time i pokrivanje glave, ukazivala kako na porijeklo, stalež i položaj, tako i na religijski identitet. Danas se, u raznim dijelovima svijeta, muslimanke i dalje bore za pravo na vlastiti izbor – nositi ili ne nositi maramu, zahtijevajući da se određene ideologije, kako sekularne tako i religijske, ne prelamaju preko njihovih tijela, ograničavajući ih na jedno ili pak drugo. Od nepune pedeset i jedne tisuće pripadnika i pripadnica islamske vjeroispovijesti koliko ih živi u Hrvatskoj, a koji pripadaju nacionalno i jezično različitim grupama, maleni je broj muslimanki koje nose maramu. U mom razgovoru s nekima od njih otvorena je debata o njihovom osobnom ispreplitanju i međudjelovanju religije, roda i etniciteta, iskustvima nošenja marame u poslovnom okruženju (odnosno hidžaba kao filozofije o načinu odijevanja i ponašanja muslimana i muslimanki), ali i izazovima u zajednici i društvu. Kako navode, svaka iz svoje pozicije i na temelju vlastitih promišljanja i iskustava, važnost dijaloga i uzajamnog razumijevanja koji su često izostavljeni iz javnog diskursa ogledaju se u samoj biti islama kao jednoj od njihovih primarnih odrednica.

14. Selma Pezerović

Novinarski projekt:
Razgovori iz divanhane – Samoidentitet, žene i islam

Elektronička publikacija:
Phralipen

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
7. prosinca 2022.

Lejla Ferhatović Hamzić, Zagreb

Nakon Hrvatskog instituta za istraživanje mozga, Instituta Ruđer Bošković, odjela i zavoda na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu i Splitu, Lejlu Ferhatović Hamzić pronašla sam ovoga puta u Institutu za antropologiju, a na kojemu radi kao stručna savjetnica na projektu "Individualizirani pristup u predikciji razvoja dijabetesa". *Tema kojom se ja bavim je ljudski organizam, zdravlje i bolesti, kako je ljudski organizam izgrađen i kako dolazi do raznih stanja, to je toliko kompleksno, toliko veliko i fascinantno u otkrivanju onoga što nam je Stvoritelj dao. Meni je islam sa znanošću isprepleten i povezan, pa me to ponajviše i pokreće.*

Govori kako ju u njezinom biću još otkako je bila dijete, najviše karakterizira znatiželja za saznavanjem novih stvari. Paralelno s radom u Institutu, pohađa i tečaj programiranja, kako bi spojila svoje dosadašnje znanje iz znanosti s digitalnim tehnologijama. Unatoč iznimno pozitivnim iskustvima u poslovnom okruženju ili u rješavanju prisutnih barijera koje se lakše gube pri osobnim kontaktima s drugim ljudima, svjesna je da okolina nije u potpunosti afirmativna i da postoje izazovi s kojima se susreću žene s hidžabom čak i pri prijavama za posao. *Ja u svom životopisu zalijepim sliku s maramom jer ne želim ni sebe ni druge ljude dovesti u neugodan položaj. Stavimo karte na stol, svi smo svjesni situacije. Mi svi imamo slobodu živjeti svoju vjeru, ali dosta žena u poslovnom svijetu ima zatvorena vrata.*

Isto tako Ferhatović Hamzić smatra da se "zatvorena vrata" ogledaju i u preopterećenosti žena koje pokušajima ispunjavanja svih svojih uloga u suvremenoj obitelji zanemaruju svoju profesionalnu angažiranost, a da je vrlo često teret većine kućanskih poslova ostao zadaća žena kao i kod prijašnjih generacija. *Ideje feminizma jesu pozitivne, ali u nekom trenutku feminizam je postao pokret koji je pokazao da nama ženama nije donio onoliko koliko smo mislile da će nam donijeti. Mi smo se izborile za svoje mjesto u poslovnom svijetu – super, za građanska prava – trebamo ih imati, ali barem u Hrvatskoj ne vidim da se to odrazilo na život u obitelji. Vidim da moje kolegice, koje možda jesu ili nisu vjernice, koje su obiteljske žene i rade osam sati dnevno dođu kući pa ih čeka velik dio kućanskih obaveza, onda se pitam što nam je taj feminizam dobra donio, opteretio nas je još dodatno.*

Vrijeme provedeno na poslu ona gleda kao vrijeme posvećeno sebi, ali svjesna je da nije tako svakoj ženi, koja je dvostruko ili trostruko opterećena. *Kad sam bila mlađa imala sam taj naboj da ćemo mi žene osvojiti svijet. Čak sam mislila jedno vrijeme da se nikad neću udati i da neću imati djecu ne zato jer ne želim imati djecu nego ako se želim u potpunosti posvetiti profesionalno, a volim svoj posao, neću imati dovoljno energije koliko mislim da treba za jedno dijete. Život me promijenio, ja sam sama odlučila postati mama, i prvi i drugi put, i to majčinstvo me najviše omekšalo, i dalo mi je da vidim život iz druge perspektive – domaćice, majke, skrbiteljice. U konačnici, ja možda nisam dobar primjer jer nemam opterećenje, imam u svom partneru veliku potporu i imamo dobro naselje u kojem djeci možemo pružiti sve sadržaje, tako da nisam u situaciji da se mogu žaliti.*

Ženska povijest je nevidljiva, nastavlja ona, jer kroz svoje školovanje nije imala priliku učiti o ženskom doprinosu kulturi i povijesti, a žene su tako bile uglavnom potisnute, i kao istraživane i kao istraživačice. *Učili smo o pjesnikinji Sapfi s otoka Lesbos kroz nekoliko njezinih stihova, kraljici Jeleni, Ivani Brlić Mažuranić… Ostali prostor prepušten je muškarcima u školskim udžbenicima.* Dodaje kako je slično i danas kada su muškarci glavne figure svih institucija u kojima je radila, iako su u njima većinom zaposlene žene. Iako u Europi više žena nego muškaraca ima sveučilišnu diplomu, žene su i dalje nedovoljno zastupljene u bolje plaćenim profesijama kao i da ih je i dalje premalen broj na vodećim pozicijama. Podcjenjivanje rada žena kao i diskriminirajuće društvene norme o njihovim vještinama neki su od čimbenika koji tome doprinose. *Često slušamo i o izvještavanju o političarkama u javnom prostoru kada se njihov rad svodi na to što su obukle. Koliko je tu feminizam postigao?,* pita se Ferhatović Hamzić. U potrazi za znanjem ona obrazovanje smatra važnim uvjetom za postizanje emancipacije pa iako feminizam prihvaća s određenim rezervama, povezuje ga u islamu s dostojanstvom i činjenicom da je *taqwa*, bogobojaznost i moralna svijest, jedini kriterij razlikovanja među ljudima. Jednako tako smatra da je bitno da je religijski prostor

pristupačan svima pa tako pozdravlja praksu uvedenu prije nekoliko godina u Bosni i Hercegovini kada je na području Muftiluka zeničkog donesena odluka da će klanjanje džume namaza (molitva petkom) biti organizirano i za žene u svim njegovim džematima (zajednicama). *Bez obzira na propis smatram da je nepristojan argument reći ženama da za nas nema mjesta petkom u džamiji. Različite su predaje o prisutnosti žena i na bajram namazu, jer žene često provedu čitav ramazan u džamiji, da bi ih na kraju – na bajram namazu zamijenili muškarci, a one njih dočekivale kući kolačima,* te nastavlja: *U arapskom svijetu žene sudjeluju u bajram namazu, u nekim zemljama idu na džuma namaz. Potrebno je nanovo evaluirati koliko nama ovo stanje ide u prilog i koliko je ono dijelom naše tradicije.*

Također, Ferhatović Hamzić ističe i potrebu većeg broja teološko-obrazovanih predavačica u muslimanskoj zajednici, koje su afirmirane i na čija se predavanja može široko nailaziti. Često se predavačice zadržavaju samo na takozvanim "ženskim" tematskim prostorima poput domaćinstva, obiteljskog života i odgoja, što svakako ne bi trebao isključivo biti slučaj niti praksa. *Mnoge pokrivene žene se i same pasivno postavljaju spram javnog angažmana. Ja svoju maramu gledam simbolički kao neku zastavu kojom mašem i vičem: 'Ja sam muslimanka!' Kako je to moje unutarnje izašlo vani spojilo se u jedno, postala sam samouvjerenija, stvari su mi se počele otvarati, sve je bilo lakše, a imala sam posve drugačiju percepciju,* kazuje ona.

Katarina Mešić, Zagreb

U samom centru grada, u lokalu s pogledom na Teslinu ulicu, smjestio se 'ard natural cosmetics studio za proizvodnju i prodaju prirodne kozmetike. Njegova vlasnica i pokretačica brenda Katarina Mešić, po zanimanju fitoaromaterapeutkinja, posao je pokrenula 2021. godine, nakon osmišljavanja recepture svojih proizvoda, naziva brenda i cjelokupnog vizualnog identiteta.

U Zagrebu nećete baš često vidjeti ženu s maramom, a još manje poslovnu ženu koja radi svakodnevno u samom centru grada u lokalu s izlogom u staklu. Većina žena muslimanki boji se nositi maramu vrlo često zbog predrasuda i islamofobije prisutne u medijima. Uglavnom maramu nose one koje rade na funkcijama u Islamskoj zajednici. Ja nisam jedna od njih, ali ipak dijelim predivno iskustvo jedne sasvim obične pokrivene žene u Zagrebu.

Iako je Mešić bila izložena verbalnim napadima, i to od strane drugih žena, uz uzvike da se vrati u Saudijsku Arabiju, da maramu nosi iz modnih razloga, zbog supruga ili da je za to plaćena, njezina iskustva su ipak pozitivna, a često stereotipno predstavljanje muslimanki u medijima i javnom diskursu, nisu je pokolebali ni ranije kada je odlučila preći na islam, a potom i nositi hidžab. *Nakon prelaska na islam jedno vrijeme nisam nosila maramu, i mogu govoriti s aspekta i nepokrivene i pokrivene žene. Kad sam bila nepokrivena nisam bila etiketirana, kao ni muškarac. Ljudi po marami vide da sam ja muslimanka, pa tek onda da sam Katarina.*

Mešić ističe da hidžab, kao njezino vidljivo vjersko obilježje, a koje ona gleda kao važan dio svog muslimanskog ženskog identiteta, ne smije biti razlogom odbijanja nje kao jednake sudionice u multikulturalnom društvu. Iako Hrvatska nema zavidnu poziciju kada je riječ o ekonomskoj uključenosti i prilikama, u zadnjih desetak godina podaci pokazuju laganu tendenciju rasta udjela žena kao vlasnica/osnivačica trgovačkih društava. Smatra se da su žene najneiskorišteniji liderski i poduzetnički potencijal Europe, a razlike u poduzetničkoj aktivnosti između žena i muškaraca proizlaze iz kulturološkog konteksta i iz uloge žene u obiteljskom životu. Mešić smatra da bi kvalitetnije umrežavanje žena koje mogu ponuditi svoje proizvode u zajednici bilo potrebno kako zbog informiranja iste o lokalnim proizvodima tako i zbog toliko potrebne podrške u prvim poduzetničkim koracima. Njezini kupci pojedinci i pojedinke su iz različitih vjerskih i etničnih grupa, ali i stranci kojima, kako navodi Mešić, marama ulijeva povjerenje te rado svrate po nove proizvode ili šačicu razgovora. Nužnost doprinosa žena zajednici Mešić vidi i kroz njezine aktivne projekte, a sam džamijski prostor kao važno mjesto u obrađivanju onih tema o kojima muslimani i muslimanke ne mogu čuti nigdje drugdje. Tu posebno ističe okupljanja muškaraca, poput obavezne molitve petkom, gdje se mogu prenijeti važne i potrebne poruke vezane uz egalitarne vrijednosti. *Generacijski odgoj prelama se preko žene, pa je potrebno mnogo čitanja*

i obrađivanja raznih tema u zajednici, ali i edukacija osobito muških članova obitelji. Također, i vjerska zajednica ima svoju odgovornost jer se vjerski propisi o kojima se često govori trebaju povezati sa individualnim situacijama i potrebama, kako bi se pokazalo da su sva rješenja dostupna u okviru islama.

Osim u izravnom kontaktu s vjerskim službenicima i službenicama te kroz organizirana predavanja, odgovori na pitanja traže se i u stručnoj islamskoj literaturi. Mešić koja mnogo vremena provodi čitajući navodi da u nedostatku prevedene svjetske literature, a koja obrađuje teme izazova suvremenog društva, dostupna građa rijetko pruža interpretacije pluralizma i raznovrsnosti sadržaja, nije lako doći do nje ili u njoj pak prevladavaju muški autori koji malo prostora posvećuju doprinosu i radu žena u javnoj sferi.

Smatram da je Bog s razlogom stvorio muškarca stepen iznad žene jer je on stvoren da zaštiti ženu, a on će za taj amanet odgovarati. Iz tog razloga se ne poistovjećujem s feminističkim idejama, ali u isto vrijeme sam svjesna da je bitno da muškarac ne zloupotrjebljava svoju ulogu, i ne podređuje ženu, a toga ima često i među visoko obrazovanim ljudima. Kulturološki je problem, a ne islamski ako se od žene zahtijeva nužno i jedino kućni rad. To nije bila praksa poslanika Muhameda pa je iz tog razloga potrebno pozivati muškarce da podjednako sudjeluju u zadacima vezanim uz domaćinstvo i odgoj djece, ali taj poziv mora doći od onih na pozicijama moći, koji su opet uglavnom muškarci.

U konačnici, Mešić na islam gleda kao na sveobuhvatan životni sistem koji sam po sebi podrazumijeva ženska prava zagarantirana Kur'anom sve dotle dok se njegovi principi i poruke implementiraju u svakodnevni život. *Kulturološke i patrijarhalne norme treba preispitivati kako one ne bi, pod izlikom religije, ograničavale stremljenja žena da budu uspješne i u obiteljskom životu i na profesionalnom polju*, ističe Mešić.

Lejla Salihi, Sisak

Posljedice potresom pogođenih područja Siska i Petrinje vide se i nakon protekle nepune dvije godine. *No, život se nastavlja dalje*, kazuje Lejla Salihi, mlada poduzetnica iz Siska koja se bavi prodajom ženske i muške odjeće. *Ne prodajem odjeću samo za pokrivene žene,* nasmiješeno nastavlja ona, jer za Salihi, koja se na hidžab odlučila prije nekoliko godina, često pomisle da prodaje samo odjeću koju i sama nosi. Osim vođenja trgovine Miami Star Fashion, čija je vlasnica i direktorica, Salihi je polaznica Islamske akademije, aktivno se bavi fitnesom i voli kuhati pa recepte rado dijeli i na društvenim mrežama. Odrasla u velikoj obitelji, kao najmlađa od petero braće i sestara, to nije spriječilo njezine roditelje da je poduče radnoj etici od malih nogu, a onda uključe i u obiteljski posao.

Iako su se moja braća oženila rano otac nikada nije prisiljavao moju sestru ili mene da se udamo. Ali ono što je važno u našoj obitelji jest raditi i moći zaraditi. Tako smo sestra i ja dosta rano već počele zarađivati svoj novac za koji smatram da je neophodan za ekonomsku neovisnost svake žene.

Od malena je Salihi osjećala da će nositi maramu u budućnosti iako sebi nije postavljala određeni vremenski cilj jer je bila svjesna da se na takvu odluku mora odlučiti sama. Po donošenju odluke izostala je prvotna podrška obitelji, jer su se, kako navodi, roditelji protivili istoj – iz straha da joj se nešto ne dogodi, da se neće moći udati ili da neće imati mogućnosti koje imaju djevojke koje ne nose hidžab. *Iako je možda kod nas Roma češće da otac vodi glavnu riječ, u mojoj obitelji je kako majka kaže, i ona se znatno više protivila mojoj odluci nego otac.* Ipak, Salihi nosi maramu već osam godina i dodaje da joj je to najbolja odluka koju je donijela. Postala je samopouzdanija, otvorenija za putovanja i upoznavanje novih ljudi, a prije nekoliko godina je otputovala s bratom u Meku na hadž (hodočašće).

Čini mi se da ponekad moj način života zbunjuje ljude. Često me moje mušterije pitaju jesam li sada kao časna sestra, navodi Salihi. *Na hadžu su pak bili iznenađeni da je tako mlada djevojka došla, pa su me pitali jesam li hodžina kćer, a majka mi s druge strane ponekad predbacuje da nisam hodžina supruga pa da trebam toliko učiti i pokrivati se.*

S vremenom joj je i njezina obitelj počela pružati podršku, ali je Salihi duboko svjesna da se sama morala zauzeti za sebe, kako u obitelji, tako i pri drugim važnim životnim odlukama. Po povratku

iz inozemstva, u koje odlazi zbog veleprodaje, svoja iskustva dijeli s drugim djevojkama i ženama, da i one mogu biti podjednako uspješne i da ne trebaju nužno supruga za razvijanje svoje poduzetničke ideje. *Ja nisam tip koji smatra da išta treba trpjeti zbog toga što sam muslimanka nego je potrebno tražiti rješenje za te određene problematične situacije. Kur'an i sunnet* (tradicija poslanika Muhameda, op. S. P.) *izvori su iz kojih možemo crpiti odgovor za svaku potrebu, nužno je samo njihovo pravilno razumijevanje, ali i ulema* (poznavatelji vjerskih znanosti i islamskog zakona, op. S. P.) *koja promatra životne situacije i izazove široko, smještajući ih u kontekst,* dodaje Salihi.

Iako je njezina odluka nošenja hidžaba isključivo vjerske prirode, on za nju u isto vrijeme djeluje kao čin ženskog osnaživanja. Iz tog razloga povezanost s drugim ženama i djevojkama, različitih vjeroispovijesti, za Salihi je od iznimne važnosti. *Otvoreni dijalog i s muškarcima i ženama, kao ravnopravnim članovima društva, put su ka zdravoj i zadovoljnoj zajednici*, navodi ona.

Sadžida Jukan, Pula

U Puli, nadomak same jezgre grada i pulske Arene, planira se izgradnja Islamskog kulturnog centra. Najavljeni koncept Centra koristit će kao polivalentan prostor ne samo za muslimane i muslimanke nego i za širu zajednicu u svrhu susreta i dijaloga. Pula je prije nepunih dvadeset godina postala domom Sadžidi Jukan, vjeroučiteljici i članici Mešihata Islamske zajednice u Hrvatskoj koja je svoje polje djelovanja posvetila djeci kroz obrazovanje, a onda i ženama u zajednici.

Po preseljenju u Pulu sa suprugom, glavnim imamom Medžlisa Pula, kreće i njezino profesionalno ostvarenje. Iako Jukan svjedoči otvorenosti društva, jer kako navodi svugdje se slobodno kreće kao i svi drugi i nikada nije bila diskriminirana zbog hidžaba koji nosi, susrela se s neugodnom situacijom 2010. godine kada joj Policijska uprava istarska nije htjela izdati vozačku dozvolu s njezinom fotografijom na kojoj je prikazana s maramom. Iako je tada Pravilnikom o izdavanju vozačke dozvole propisano kako fotografije moraju biti bez pokrivala, osim ako se radi o narodnoj nošnji kao dijelu narodnih običaja, skidanje marame za Jukan nije bila opcija. Za potrebe izdavanja tog dokumenta Jukan se slikala s perikom na glavi, a potom je zajedno s Merjem Bajrami i Hatidžom Kekić, koje su doživjele slično iskustvo, pokrenula postupak preispitivanja Pravilnika. *Ja sam prije podnošenja zahtjeva za vozačku dozvolu već imala osobnu iskaznicu na kojoj sam s maramom, tako da je bila potrebna samo reakcija na tu stavku Pravilnika.*

Iako Jukan ovakav čin koji je doveo do promjene ne gleda kao na svoje zauzimanje za vlastito (žensko) pravo, jer smatra da su joj sva prava već dana u okviru islama, već kao na ljudsku pogrešku koju je trebalo ispraviti, svjesna je da ovakvi koraci utječu na cjelokupnu (muslimanku) zajednicu, osobito na njezin ženski dio koji će se u budućnosti susresti s istim ili sličnim situacijama. *Mi, vjeroučiteljice, svakako imamo veliku odgovornost jer se žene u zajednici ugledaju na nas. U svojoj dugogodišnjoj praksi mogu vidjeti da sam direktno ili indirektno utjecala na tijekove života žena oko sebe.*

Često se tako odgovori na svakodnevne izazove traže upravo među vjeroučiteljicama, kojima je, kako navodi Jukan, ponekad dovoljno da saslušaju svoje sugovornice. One se vrlo često javljaju s upitima i traže savjete oko ostvarivanja svojih prava na vjerska uvjerenja na radnom mjestu, ali i usklađivanja svakodnevnih obaveza i uloga. Druženja i razgovori dovedu i do raznih ideja organiziranja humanitarnih inicijativa u sklopu pulske podružnice humanitarne organizacije Zirat ispred Islamske zajednice u Hrvatskoj, čija je ona predsjednica, a jedna takva realizirana je prošle godine. U suradnji s drugim ženama u Puli sašivene su i podijeljene kape raznih dezena za onkološke pacijentice koje su zbog kemoterapije ostale bez kose. Godine 2015. Mešihat islamske zajednice u Hrvatskoj proglašava je mualimom (vjeroučiteljicom) godine, a Jukan i sama rad s djecom navodi kao veliku inspiraciju i poziv. Iste godine dobiva i priznanje na dodjeli Oskara znanja od Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta za doprinos pripremi učenika za školsko natjecanje. *Kad bih se opet odlučivala vezano uz svoje školovanje, a onda i zaposlenje, opet bih odabrala isto. Volim raditi, a osobito me vesele povratne informacije ljudi, kako na humanitarnim akcijama kada vidimo da smo nekome pomogle, tako i kada vidim sretnu djecu.*

Dočekala sam i to da generacije kojima sam bila vjeroučiteljica sada imaju svoju djecu, aktivni su u zajednici i obavljaju vjerske aktivnosti, i to mi sve daje vjetar u leđa.

Čestu predrasudu da su žene s hidžabom ograničene u mnogim aktivnostima, uključujući i one društvene i slobodne, Jukan opovrgava nedavno položenim vozačkim ispitom za motor. *Mali motor mogla sam voziti i s B kategorijom, ali sada mogu i velike motore, što mi je dugo bila želja. Dok sam išla na sate vožnje nisam vidjela puno žena da polažu za ovu kategoriju, a moguće je i da sam prva žena s hidžabom u Hrvatskoj koja ima dozvolu za vožnju motora,* ponosno kazuje. *Ja kao muslimanka ni u čemu nisam osporavana, a niti me moj hidžab u čemu smeta, kao što mnogi misle*. *Sve se može*, dodaje zaključno Jukan.

https://phralipen.hr/2022./12/07/cetiri-crtice-jedan-hidzab/

MOJE VRIJEME

USAMLJENI

Gospođa Darinka više ne izlazi iz stana: 'Nakon supruga ostala je samo bolna samoća'

Samoća boli. A gospođu Darinku Matošić (92) boli već cijelo desetljeće, sve otkako joj je preminuo voljeni suprug Jerko. Boli je još više jer joj je posljednjih godina potpuno oslabio vid, ne vidi više čitati, pisati ni štrikati i zimi gotovo uopće ne izlazi iz svog zagrebačkog stana. "Neke mi žene kažu da im je lijepo samima, ali meni je samoća teška i preteška. Ne živim na selu gdje bih mogla razgovarati sa psima i mačkama, ovdje u potkrovnom stanu mogu razgovarati samo sa stvarima. Moje bi suze već i najveću bačvu prelile", rekla je gospođa Darinka na početku našeg dugog razgovora.

Ne samo u Hrvatskoj, već i u cijelom razvijenom svijetu – usamljenost starijih osoba sve je veći javnozdravstveni problem. Umirovljenje, udovištvo, gubitak profesionalne društvene mreže i loše fizičko zdravlje samo su neki od uzroka usamljenosti u trećoj životnoj dobi. Pri tome treba imati na umu da usamljeni seniori, prema američkoj organizaciji *Ageing Care*, imaju 59 posto veće izglede za pogoršanje fizičkog i psihičkog stanja u odnosu na njihove vršnjake koji se ne osjećaju usamljeno.

Jedna od onih koji znaju što je to usamljenost je i gospođa **Darinka Matošić**. Neopisivo su dugi dani ovoj 92-godišnjakinji koja, dok nije postala udovica, nije ni slutila koliko samoća može biti nepodnošljiva.

14. Gordana Arh

Novinarski projekt:
Sami – epidemija usamljenosti u trećoj životnoj dobi

Elektronička publikacija: MojeVrijeme.hr

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka: 24. listopada 2022.

”Odrasla sam u Legradu, kao jedinica u obitelji majke domaćice i oca krojača, koji je u kući imao trgovinu i radnju. Kod nas su se uvijek okupljali ljudi, od jutra do sutra. Kad sam završila četvrti razred, a bilo mi je svega 10 godina, morala sam dalje u Koprivnicu, pa su me roditelji dali u đački dom, odnosno konvikt kod časnih sestara. I tijekom srednje ekonomske u Zagrebu bila sam u domu, među vršnjacima, a bila sam tako pedantna da su me postavili i za higijeničarku. Znala sam svirati i klavir i harmoniku, meni nikad nije moglo biti dosadno”, ispričala je.

Nakon srednje je počela raditi u kotaru (nešto kao danas županijska uprava), u Pregradi. Ubrzo, već s 19 godina, upoznala je supruga Jerka. ”U 63 godine braka bili smo nerazdvojni, no ujedno i otvoreni prema svijetu - družili smo se s prijateljima, nas čak sedam parova, išli u kino, kazališta i pretplaćivali se na koncerte u Lisinskom. Boravili smo rado i u našem vinogradu na Harmici i na imanju u mom Legradu, kao i u njegovoj Dalmaciji. I putovali smo dosta”, prisjetila se sjetno. Potom je tiho nastavila: ”Nisam znala biti sama. Kad je moj miško, kako sam ga zvala, umro, doživjela sam šok, nastupila je strašna praznina, samoća na koju nisam bila navikla. Ni smrti se više ne bojim, samo čekam da me ovaj gore pozove Jerkiću mom”.

Bio je to brak za poželjeti

Pitala sam je potom što joj znače nebrojene figurice poslagane na dasci od lamperije, i to s obje strane. ”To su uspomene od kojih danas živim, evo svaka stvarčica ima svoju priču, sve smo ih donijeli s naših putovanja - iz Bugarske, Mađarske, Austrije, Slovenije, Turske… pa kako su predugi moji samački dani, znam tako ići od suvenira do suvenira, stati uz svaki i prisjećati se naših lijepih trenutaka”, priča mi i briše suze dok govori o sretnim minulim danima.

Pokazuje potom na otvoren prozor. ”Ovo je cijelu jesen i zimu moj jedini doticaj sa svijetom. Ne izlazim, jer ne vidim zbog žute pjege na očima. Mislim da je to s vidom nasljedno, moja mama pred kraj života isto nije vidjela”, kaže mi. Hranu i potrepštine, priča već malo veselijim glasom, donosi joj sin **Zvonko** koji povremeno navrati kod nje, a svijetla su joj točka i posjete 30-godišnje unuke **Tee**, na koju je iznimno ponosna.

Izvrsno pamćenje

Pamćenje ju nevjerojatno dobro služi, sjeća se čak i da je na dan kad je prije 72 godine upoznala supruga, nosila bijelu angora vesticu. ”Kotar gdje sam radila poslao me na doškolovanje, tada se to zvalo kurs, i bili smo smješteni u hotelu u Stubičkim toplicama, u kojem je Jerko radio. Navečer smo imali ples i sjećam se da mi je prijateljica rekla da me jedan dečko stalno gleda, a ja sam je pitala je l’ visok i crn jer ne želim niskog i plavog, kao što sam ja. Ona je samo kimnula i doista, kad sam se okrenula i pogledala ga, to je bilo to. Zauvijek”, ispričala je o prvom susretom sa osam godina starijim suprugom.

S njim je, protkala je nježne misli kroz cijeli naš višesatni razgovor, živjela život pun sloge, razumijevanja i poštovanja. ”Kad smo objavili da ćemo se vjenčati, ja sam tek upisala studij ekonomije, a on prava. Moji su roditelji bili izvan sebe, teško su se pomirili s tim zbog faksa. No, mi smo se ipak oženili i nastanili se u Stubičkim toplicama. Bile su to dvije najsretnije godine naših života, a onda smo preselili kod svekrve u Zagreb, našli tu poslove. To nije dobro završilo, sa svekrvom je bilo problema pa smo pronašli stan na Gornjem gradu gdje živim i danas”, pričala je i dodala da im se nakon četiri godine braka rodio sin Zvonko, a ona prestala raditi na tri i pol godine, što joj je kasnije ipak nedostajalo za puni staž i bolju mirovinu.

U mirovini je već 37 godina

”Jerko, kako je osam godina stariji, već je bio u punoj mirovini, pa me nagovorio da odem u prijevremenu na što sam pristala. Imala sam 55 godina i 32 godine staža”, prisjetila se s matematičkom preciznošću, ta i radila je kao direktorica financija u istaknutim tvrtkama, primjerice u Tvornici cipela Astra, a potom i u Sindikatu u Šubićevoj. Naime, i ona i suprug vanredno su uspjeli završiti fakultete – on pravo, ona financije na ekonomiji. ”Na poslu sam bila zahtjevna, stroga i pravedna, direktori su znali da kod mene ne mogu muljati s lovom, na ništa se nisam dala nagovoriti, a bilo je pokušaja. I Jerko me znao pravno savjetovati”, rekla je.

Puno se radilo, govori mi, ali su si mogli priuštiti i dadilju odnosno spremačicu, koja živjela u djevojačkoj sobici. Putovali su, kaže nadalje, i ništa im nije nedostajalo iako su oko nekih materijalnih stvari oboje bili skromni. Pokazuje mi potom perilicu posuđa koju su – sjeća se točno godine 1987. – kupili „na konsignaciji“, baš kao i frižider. ”Mašina mi se pokvarila prije nekoliko godina, neću je više popravljati za ova dva tanjura što ih zaprljam u danu. A frižider još uvijek izvrsno radi, evo 35 godina isti”, otvara ga i pokazuje mi ostavljajući me u nevjerici.

Naglasila je potom i da se sa suprugom nikad nije teško posvađala. ”Pokefali bi se jedino oko sina, muž je bio strog, tako odgojen, a ja sam onda dijete branila, znate i sami kakve sve faze prođu djeca i kasnije tinejdžeri. Oko ničeg se drugog nismo sukobljavali, poštovao me silno, priređivao mi mala iznenađenja, a čak i u poznim našim godinama kad je već nestalo strasti, on je i dalje svaku noć stavljao ruku na moje rame ”, iskreno je ispričala.

Ljeta su podnošljivija

I dok joj se ovi jesenji dani teško vuku, njezina su ljeta, priča mi dalje, ipak malo podnošljivija, u travnju ju sin odveze u rodnu kuću u Legrad i tamo, unatoč slabom vidu, uspije svaki dan izaći pred kuću, čak si i malo povrća posadi. ”Tamo malo živnem, a i dođu mi nedjeljom sestrične Ljubica i Ruža, kao i prijateljica Iva, pa mi malo razbiju samotne dane. A i ono malo prirode što vidim, liječi me. Kad se s jeseni vratim u zagrebački stan i znam da neću izaći do proljeća, samoća opet počne jače boljeti. A da samoća boli, to nitko ne razumije”, kaže mi i dodaje da njezine prijateljice više nisu među živima, prije su se posjećivale.

Liječniku nije bila barem četiri godine, iako ju muče čir na dvanaestercu i gastritis, ali ništa strašno, kaže „podnošljivo je”. Otkako je suprug preminuo obuzima je tuga i ne spava dobro, pa povremeno popije tabletu za smirenje, no druge lijekove ne uzima.

Na pitanje kako krati samotne zagrebačke dane odgovara da joj društvo, osim ptičica na grani ispred prozora, pravi i 1. program hrvatskog radija, tu i tamo kakav koncert na televiziji, te krunica. ”Već u 6 ujutro palim radio, imam emisije koje redovito pratim. Navečer pak molim krunicu, osobito sada kad su listopadske pobožnosti. Svake nedjelje slušam misu na TV-u, a ako najave kakav koncert, onda ostajem budna i nakon deset sati navečer”, povjerila mi je gospođa Darinka te me potom ispratila riječima: ”Hvala vam što ste mi ovako lijepo skratili ovaj dan”.

U posjeti kod gospođe Darinke iz uredne sam bilježnice prepisala i najdražu njezinu pjesmu – pisala ih je, naime, dok je još vidjela. Svaka riječ odražava bol zbog gubitka supruga, a kroz retke se provlači samoća.

Dragom suprugu

Leptiriću moj
Odletio si
Vratit ćeš se
U vrt moj
Na šareno cvijeće
Gdje te čekam
Svaki dan
Reci da li ćeš biti
Nježan bijel ili
Protkan bojom
Crvene ruže
Kao tvoja ljubav
Miškiću moj

https://www.mojevrijeme.hr/magazin/2022./10/gospoda-darinka-vise-ne-izlazi-iz-stana-nakon-supruga-ostala-je-samo-bolna-samoca/

'PITAM SE, ZAŠTO JE ADMINISTRACIJA TAKO SPORA?'

Dijete vam ima problema s teškoćama u razvoju? Ovo su razlozi zašto se na neke terapije čeka i do dvije godine

15. Barbara Kraš Kedmenec

Novinarski projekt:
Tragedija hrvatske socijalne politike ili kako su djeca s razvojnim teškoćama i njihovi roditelji prepušteni sami sebi

Elektronička publikacija: Direktno.hr

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka: 12. prosinca 2022.

Godinama se već priča i ukazuje na potrebu uvođenja jedinstvenog pristupa dijagnostike i rehabilitacije za djecu s poteškoćama u razvoju, pa iako se te poteškoće naravno razlikuju od djeteta do djeteta, univerzalan pristup omogućava jasnu proceduru i dostupnost potrebnih usluga objedinjenih pod nazivom sustav rane intervencije.

Rana intervencija spada pod nadležnost nekoliko ministarstva (Ministarstvo zdravstva, Ministarstvo socijalne skrbi i Ministarstvo obrazovanja), a onda i više institucija (Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje, Centri za socijalnu skrb, zdravstvene ustanove, nevladine organizacije, a onda i škole i predškolske ustanove) te je za njihov ujednačen pristup i jasna pravila postupanja prilikom evidencije djeteta s poteškoćama u razvoju, a onda i njegovo upućivanje u daljnji proces dijagnostike, a prema potrebi i terapije, potreban jedinstven dokument kojeg i dalje nemamo (Nacionalni strateški plan za razvoj rane intervencije u djetinjstvu).

Šutnja resornog Ministarstva čiji je čelni čovjek najavio te 2020. godine da bi se «u fazama kroz razdoblje od pet do sedam godina, mogla ostvariti potpuna nacionalna pokrivenost usluga rane intervencije te osigurati dostupnost tih usluga, bliže domu obitelji djece s razvojnim teškoćama i razvojnim rizicima», iako taj rok nije prošao u ovom trenutku, ne ulijeva povjerenje, a u isto vrijeme, roditelji djece s poteškoćama u razvoju i dalje se suočavaju s mnogim problemima poput nedovoljne informiranosti, dugačkih lista čekanja, ali i administrativnih prepreka.

Sustav rane intervencije zahtjeva multidisciplinaran pristup

Sustav rane intervencije a priori zahtjeva multidisciplinaran pristup educiranih stručnjaka što dovodi do uključivanja različitih institucija i većeg broja različitih stručnjaka, a najbolji rezultati terapijskih učinaka postižu se, slažu se stručnjaci, upravo ranom intervencijom.

Naime, sustav je definitivno potkapacitiran svojim mogućnostima, bilo kadrovskima, bilo financijskima s obzirom na trend posljednjih godina koji sve više djece prepoznaje kao rizičnim i stoga zahtjeva njihovo uključenje u RI, a broj stručnjaka, koji su uključeni u sustav, i dalje stagnira što rezultira dugačkim listama čekanja.

“Naprosto u Hrvatskoj imamo nekoliko sustava, a moramo biti svjesni da se svi ti sustavi odnekud i financiraju. Mi imamo i zdravstveni sustav, dakle proceduru putem osnovne pedijatrijske ambulante, i sustav socijalne skrbi pa se i kod njih preko uputnica može uputiti pacijente na određene programe i podršku u obitelji. U određenim dijelovima Hrvatske pokrivenost rane intervencije je bolja, u pojedinim je slabija. Tamo gdje je bolja pokrivenost, istovremeno imamo i veći broj stručnjaka koji pružaju uslugu i savjetovanje i idu po konceptu rane intervencije, dok u drugim dijelovima nema tolike zastupljenosti stručnjaka.

Presudno je reći da tamo gdje imate i više stručnjaka, više roditelja traži podršku i intervenciju, tada su i dulje liste čekanja, a evidentna je kadrovska, prostorna i organizacijska potkapacitiranost. Iako je zadnjih godina učinjen značajan napredak na stvaranju specijaliziranih praktičara, koji provode učinkovitu i na dokazima utemeljenu intervenciju”, kazala je uvodno o problematici sustava rane intervencije **Darija Hercigonja Salamoni**, voditeljica Centra za ranu rehabilitaciju i podršku u zajednici Poliklinike SUVAG.

Hercigonja Salamoni: Potrebno je ostvariti tri preduvjeta

Da bi sustav bolje funkcionirao, kaže da je potrebno ostvariti tri preduvjeta; da se u primarnoj zdravstvenoj zaštiti počne redovito provoditi probir za djecu visokog i niskog neurorizika, povećanje broja stručnjaka koji rade s djecom te procedura da sve ustanove koje provode i dijagnostiku, ujedno provode i terapiju te da postoji kontrola nad kvalitetom pružanja usluga.

“Postoji podatak da više od 4000 novorođene djece uslijed komplikacija u trudnoći, porodu ili neposredno poslije poroda ima neku vrstu neurorizika. Među njima, u najvećem su riziku prijevremeno rođena djeca koja čine gotovo polovicu ukupnog broja neurorizične djece. Rastuće potrebe te životno važne koristi usluga rane intervencije u djetinjstvu prepoznate su i u novom Zakonu o socijalnoj skrbi, koji po je po prvi puta definirao ovo pravo za djecu s teškoćama u razvoju te neurorizicima. Dostupne su probirne ljestvice i one bi se trebale primjenjivati pravovremeno. Tu je uloga pedijatrijske službe i službe obiteljske medicine u RH izuzetno važna. Svako dijete trebalo bi biti pedijatrijski obuhvaćeno ili pak u sklopu službe obiteljske medicine. Do djetetove prve godine, pedijatri ili liječnici obiteljske medicine u okviru sustava zdravstvene zaštite su ti stručnjaci koji dijete vide redovito tijekom prvih godina života.

Npr. MChat ljestvicu ne treba ispunjavati liječnik, već roditelj i donijeti je pedijatru što olakšava probir. Ako se ranim probirom ustanovi razvojni rizik, odstupanje ili neka poteškoća, onda se dijete upućuje na intervenciju koja najčešće započinje s dijagnostičkim postupkom (jednim ili više diferencijalno dijagnostičkih postupaka). Rana intervencija ne čeka da se završi dijagnostički proces, ali on mora biti uključen u ranu intervenciju. Rana intervencija se može promatrati u dvije faze jedna koja obuhvaća intervenciju od nula do treće godine, a druga koja obuhvaća period od treće do pete godine (neki stručnjaci kod nas i u

svijetu smatraju da rana intervencija uključuje period od rođenja do sedme godina).

Hrvatska jedna od tri EU zemlje u kojima logopedija kao profesija nije regulirana

Mi moramo identificirati stanje, odstupanje, poremećaj i to uz pomoć sustavne analize prikupljenih podataka iz anamneze, bilježiti sve ono što je zamijetio roditelj i ustanoviti standardiziranim instrumentarijem je li prisutno odstupanja u razvoju ili pak postojanje simptoma nekog poremećaja", govori Hercigonja Salamoni za portal Direktno.

Hrvatskoj nedostaje veliki broj stručnjaka, u prvom redu logopeda, a naša sugovornica smatra da što se tiče njezine struke, problem je višeslojni. U cilju bolje dostupnosti logopeda malim pacijentima i njihovim roditeljima, a onda i rasterećenja postojećih kapaciteta, neophodno je povećati njihov broj u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, odnosno u domovima zdravlja.

Također, navodi da Zakon o logopedskoj djelatnosti nikako da ugleda svjetlost dana, a on je ključan da bi se mogla imati kontrola nad pružanjem logopedskih usluga, kako bi se provodile one koje su učinkovite i utemeljene na dokazima, nadalje da pružanje usluga zahtijeva evaluaciju i praćenje učinka terapije. To istovremeno znači voditi kontrolu nad potrošnjom resursa iz proračuna. Donošenje Zakona o logopedskoj djelatnosti za sobom povlači i osnivanje komore: "Logopedska profesija svuda je u svijetu regulirana, a Hrvatska spada u jedne od tri zemalja EU u kojoj ona nije regulirana".

'Velika je odgovornost na Ministarstvu'

"Treba reći da Hrvatsko logopedsko društvo nema snagu Komore. Mi imamo snagu djelovanja, pisanja dopisa, razgovaranja, traženja, upozoravanja itd., ali nemamo mogućnost drugog djelovanja da zaustavimo procese koji su vidljivi u Hrvatskoj, a to je da logopedske usluge pružaju nedovoljno stručne osobe, jer kad nemamo dovoljno stručnjaka, onda se uzima nedovoljno stručna zamjena. Iako ulažemo kao Društvo napore već 30 godina, u nekim aspektima smo nemoćni, a već cijelo desetljeće imamo pripremljene materijale i aktivno pregovaramo s Ministarstvom zdravstva. Upoznali smo se sa svim ministrima, tajnicima i velikim brojem pravnika u Ministarstvu . Neophodno je da se donesu zakonski i podzakonski akti, da se donese potrebno rješenje za reguliranje profesije koja se svojim radom u RH itekako dokazala, s postojećim studijem koji je u vrhu studijskih programa u EU, a potreba za ovakvim profilom stručnjaka je evidentna. Velika je odgovornost na Ministarstvu, zadnji je trenutak da se to regulira. Pitam se, zašto je administracija tako spora?", kaže stručnjakinja iz SUVAG-a.

Tu je i problem koji je recimo nezamisliv da se događa u drugim medicinskim granama; da kontrola nad pružanjem dijagnostičke i terapijske usluge, kao i usluge savjetovanja roditelja nisu objedinjene. Samo tako se štede resursi, ističe Hercigonja Salamoni. Intervencija, naime, slijedi nakon pružanja određenog dijagnostičkog postupka kao početne točke u rehabilitaciji/intervenciji i stoga je potrebna da postupci budu objedinjeni.

Odgovornost HZZO-a

"Nedopustivo je da ustanove koje su u HZZO-u ugovorene i za dijagnostiku i za terapiju provode samo dijagnostički postupak. Međutim, to je nešto što se redovito događa kada je riječ o uslugama iz spektra sustava rane intervencije. Dobra dijagnostika, planiranje terapije kao i evaluacija postignuća su ključ za određivanje, kako mi u Poliklinici SUVAG kažemo, 'rehabilitacijske optimale".

Zbog takve parcijalne ponude dolazi do toga da je u nekim ustanovama zagušenje i iste čekanja duge, a druge ustanove pacijente samo prosljeđuju "dalje", kaže nam naša sugovornica i nastavlja:

"Taj problem bi se mogao vrlo jednostavno riješiti. Svaka ustanova u RH na godišnjoj razini ugovara usluge s HZZO-om. Ako je ugovorena i za dijagnostiku i za terapiju (zašto onda ima odgovarajuće šifre), onda HZZO treba pri ugovaranju dijagnostičko terapijskih postupaka (DTP) voditi računa o pravilnom omjeru zastupljenosti između terapije i dijagnostike pa će se onda u svim ustanovama provoditi oboje i neće dolaziti do zagušenja. Ako je stručnjak logoped kvalificiran da može provoditi dijagnostiku, onda se podrazumijeva da može provoditi i terapiju".

Na dijagnostiku se u SUVAG-u čeka i do pola godine

Na naše pitanje koliko se dugo čeka na usluge u SUVAG-u, Hercigonja Salamoni otvoreno kaže: "Čeka se i reći ću vam zašto".

"Mnoge ustanove u zdravstvenom sustavu provode samo dijagnostiku, a ne i terapiju/intervenciju i ne mogu pratiti učinke terapije koju ne provode. Mjerenje efikasnosti tretmana i praćenje napretka djeteta moguće je uz redovito vođenje radnog dosjea uz ostale standardizirane dijagnostičke instrumente, kao i uz redovito bilježenje zapažanja roditelja. U našu ustanovu, osim korisnika iz Zagreba, uslugu traže i iz Zagrebačke županije, ali i iz drugih hrvatskih županija".

Navodi da što se tiče ove godine, Centar za ranu rehabilitaciju i podršku u zajednici Poliklinike SUVAG, koji provodi dijagnostiku djece do tri godine starosti, do kraja listopada je ostvario 310 prvih logopedskih dijagnostika, a na isto se počelo čekati i četiri do šest mjeseci ovisno o periodu godine:

"Samo godinu dana prije toga, čekalo se četiri mjeseca. Mi smo do kraja 10. mjeseca obavili 310 logopedskih dijagnostika, 294 psihološka ispitivanja, a prošle godine je na godišnjoj razini na logopedskoj dijagnostici bilo 280 djece, a na psihološkoj dijagnostici njih 310. Prošle godine je 440 djece bilo obuhvaćeno terapijsko-savjetodavnim radom, a ove do kraja listopada 465 s istim brojem zaposlenih djelatnika. Djeca koja navrše tri godine i više, dijagnostički se obrade u Logopedskoj službi za dijagnostiku i terapiju i također nakon timske obrade mogu biti upućena u našu ustrojbenu jedinicu (kolokvijalno Centar za ranu rehabilitaciju) kao i ona koja su dijagnostički obrađena po psihologu u Službi za medicinsku dijagnostiku i rehabilitaciju. Nisu navedene kontrolne logopedske i psihološke obrade kao ni primjena ADOS opservacijskog protokola".

Varaždinska bolnica ranu intervenciju smatra samo socijalnom uslugom?

Kakva je situacija s listama čekanja u ostalim zdravstvenim institucijama u zemlji, upit je koji smo poslali na nekoliko adresa, a dobili tek tri odgovora.

"Budući da je rana intervencija socijalna usluga, Opća bolnica Varaždin kao zdravstvena ustanova o tome ne vodi zasebnu evidenciju, nego ima evidenciju o svoj djeci starosti do 18 godina koje koriste zdravstvene usluge dječjeg psihologa, logopeda, pedijatrijskog neurologa te usluge fizikalne medicine i rehabilitacije djece", navodi ravnatelj Opće bolnice Varaždin **Damir Poljak** u svom odgovoru.

"Do 20. studenog ove godine u ordinaciji za pedijatrijsku neurologiju kroz 1289 posjeta pregledano je 1048 djece. Za pregled kod pedijatrijskog neurologa na Odjelu za pedijatriju Opće bolnice Varaždin trenutno je naručeno 112 djece, a ove godine više nema slobodnih termina.

Što se tiče fizikalne medicine i rehabilitacije djece, do 20. studenoga ove godine je kroz 13.240 posjeta pregledano je 1070 djece. Za pregled je trenutno naručeno njih 117, a prvi slobodan termin je 19. prosinca ove godine.

Prvi slobodan termin za dječjeg psihologa je 24. srpnja iduće godine

Kod dječjeg psihologa je do 20. studenog kroz 805 posjeta obrađeno 398 djece do 18. godine te ih je 553 u narednom razdoblju naručeno za prvi, odnosno kontrolni pregled i psihoterapiju. Prvi slobodan termin za dječjeg psihologa je 24. srpnja iduće godine.

Na pregled kod logopeda u ovom je trenutku naručeno 222 djece. Dužina čekanja za prvi pregled kod logopeda ovisi o težini dijagnoze, primjerice kod autizma i stanja nakon moždanog udara prvi pregled obavlja se unutar mjesec dana, dok se na početak logopedske terapije čeka do šest mjeseci zbog nedovoljnog broja stručnog kadra", navodi se odgovoru koji je stigao 24. studenog.

"Opća bolnica Varaždin, nažalost, nema zaposlenog edukacijskog rehabilitatora. Za zapošljavanje radnika na neodređeno vrijeme varaždinska je bolnica nakon odluke Upravnog vijeća dužna zatražiti suglasnost Varaždinske županije, a nakon toga i suglasnost Ministarstva zdravstva", zaključuje Poljak u svom odgovoru.

Osijek s najmanjim listama čekanja

"U sklopu sustava rane intervencije godišnje se u Zavodu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju pregleda oko 700 djece koja uglavnom nakon pregleda budu uključena u programe rane intervencije (program neurorazvojne rehabilitacije, senzorne integracije, radne terapije i drugih intervencija sukladno procijeni fizijatra). Za prvi pregled logopeda pacijent čeka dva do tri tjedna, a za provođenje terapije dva do tri mjeseca. Na uključivanje u program senzorne integracije čeka se do tjedan dana", stoji u odgovoru Ravnateljstva KBC-a Osijek.

Razvojne procjene kliničkih psihologa unutar Klinike za pedijatriju se odnose na psihodijagnostičku obradu djece dojenačke i predškolske dobi. U protekle četiri godine, u razdoblju od 2019. do studenog 2022. je ovom psihodijagnostičkom obradom u radu s ambulantnim bolesnicima obuhvaćeno oko 1609 djece, što je u prosjeku 400 godišnje. U navedenom razdoblju nije zabilježen porast broja djece koja zahtijevaju razvojnu procjenu kliničkih psihologa, navode dalje.

"Logoped na Klinici za pedijatriju provodi rad na prevenciji, otkrivanju, procjeni, dijagnostici, savjetovanju, rehabilitaciji i terapiji poremećaja humane komunikacije prvenstveno djece predškolske dobi te dijagnostici djece školske dobi. Ambulanta godišnje obrađuje 900-1000 pacijenata iz cijele regije i šire, sa širokim spektrom razvojnih teškoća. Na termin logopedske procjene čeka se dva do tri tjedna, a ako postoji potreba za ranijom obradom, termin se može dobiti vrlo brzo. Lista čekanja je zaista neznatna jer osim provođenja logopedske terapije provodi se i savjetovanje i uključenost roditelja u sam terapijski proces kako bi se što prije ostvarili postavljeni ciljevi logopedske terapije", navodi se dalje u odgovoru.

Opseg posla i potreba za procjenom i terapijom djece unazad nekoliko godina raste

Što se tiče liste čekanja za radno terapijski pregled, on u prosjeku iznosi oko tri tjedna, a eventualna intervencija tj. rana intervencija uz savjetovanje ovisi o broju djece uključene u intervenciju i slobodnim terminima. «U pravilu, djeca do tri godine života imaju frekventnije intervencije, u prosjeku oko dva do tri puta mjesečno», odgovorili su iz osječkog KBC-a.

Neurorazvojni i senzorni terapeut na Klinici za pedijatriju radi s populacijom djece koja je vezana direktno za ranu intervenciju i obuhvaća djecu u dobi od rođenja do treće godine života. Opseg posla i potreba za procjenom i terapijom djece unazad nekoliko godina raste, ali organizacijom rada liste čekanja su svedene na minimum s obzirom na to da se većinom radi o nedonoščadi i malim bebama kojima je prijeko potrebna rehabilitacija čim prije, navodi se dalje.

"Stručni tim Zavoda za dječju i adolescentnu psihijatriju pruža usluge rane intervencije kroz multidisciplinarnu obradu te se djeci i adolescentima osigurava odgovarajuće liječenje, podrška i pomoć", zaključuje se u odgovoru.

IZ KBC-a Sestara milosrdnica ističu problem otkazivanja pregleda

Na naš upit odgovorili su i iz KBC-a Sestre milosrdnice.

Čekanja na prvi pregled dječjeg fizijatra je oko 2,5 mjeseca ako se naručuje putem centralnog naručivanja. Ako pregled specijalista fizijatra zatraži specijalist pedijatar direktnim naručivanjem, čekanja nema.

"Od 1. siječnja do 17. prosinca ove godine ukupan broja pacijenata uključen u program ambulantne rehabilitacije, što na dnevnoj razini – npr. nakon traume, što vezano za rjeđu dinamiku dolaska npr. jednom tjedno ili jednom u dva ili tri puta tjedna, ukupno je 849. Uz četiri liječnika specijalista fizikalne medicine i rehabilitacije s užim interesom za rehabilitaciju djece (odnedavno tri zbog porodiljskog dopusta kolegice), u tome sudjeluje i sedam fizioterapeuta", navodi se u odgovoru predstojnika Klinike za reumatologiju, fizikalnu medicinu i rehabilitaciju **Simeona Grazija**.

Iako u KBC-u imaju educiranog stručnjaka za procjenu i terapiju senzorne integracije, procjenu senzorne integracije ne rade "jer nemamo tzv. senzornu sobu".

Posebno su istaknuli na problem s kojim se susreću u kliničkom radu, a odnosi se na zakazane termine;

zabilježili su 36 nedolazaka na prve preglede i 112 nedolazaka na kontrolne preglede.

U nekim slučajevima, terapije traju i nekoliko godina

"Prve preglede za logopeda i edukacijskog rehabilitatora za ambulantne pacijente trenutno naručujemo za veljaču 2023. godine što znači da se čeka oko tri do četiri mjeseca na njihove dijagnostičke preglede. Čekanje na terapiju iz tih područja je puno duže, u prosjeku dvije godine, a s obzirom na kadrovske kapacitete KBC Sestre milosrdnice za provođenje terapije djece predškolske i školske dobi. Terapijski postupci navedenih struka su dugotrajni, u nekim slučajevima terapija traje i nekoliko godina, pa je protok pacijenata s liste čekanja zaista spor.

Rješenje ovoga problema svakako je u povećanju broja zaposlenih logopeda i edukacijskih rehablitatora, jer bilježimo sve veći broj pacijenata (različite kronološke dobi) s potrebom za ovim uslugama. Klinički psiholog na našoj klinici ne radi za ambulantne pacijente nego samo hospitalizirane", navode iz KBC-a.

Unatrag nekoliko godina povećala se potreba za navedenim uslugama, napose u sklopu rane intervencije, što je dijelom posljedica boljeg "ranog" prepoznavanja, bolje dijagnostike, kao i veće osviještenosti i educiranosti roditelja, zaključuje Grazio.

Najviše studija psihologije, samo jedan za radne terapeute

I opet se ovdje vraćamo na Ministarstvo zdravstva koje je alfa i omega kod odobravanja povećanja broja zaposlenih stručnjaka u zdravstvenim institucijama. Međutim, osim što je za navedenu problematiku jedan od kreatora rješenja nadležno Ministarstvo, tu je i pitanje dostupnosti stručnjaka na tržištu rada, a onda nužno moramo zaviriti i u broj stručnjaka koji završavaju adekvatne studije na hrvatskim fakultetima.

Upisne kvote za upis u akademskoj godini 2022./2023. za studijske programe na koje se upisuju logopedi, defektolozi, psiholozi i radni terapeuti su popunjenje.

Prema tablici koju su nam poslali iz Agencije za znanost i visoko obrazovanje temeljem podataka dostupnih na web stranici www.studij.hr, navedeni studiji dostupni su u Zagrebu, Zadru, Osijeku i Rijeci, dok je ukupno aktualne akademske godine u svim navedenim područjima upisao 528 studenata. Najviše je studija dostupno budućim psiholozima, a najmanje za radnog terapeuta - studenti će se tu moći upisati jedino u Zagrebu na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu.

Nositelj	Vrsta	Izvođač	Tip Studija	Studij	Mjesto	Ukupna upisna kvota
Sveučilište u Zadru	Javna sveučilišta	Odjel za psihologiju Sveučilišta u Zadru	Redovni	Psihologija	Zadar	42
Hrvatsko katoličko sveučilište u Zagrebu	Privatna sveučilišta	Hrvatsko katoličko sveučilište u Zagrebu	Redovni	Psihologija	Zagreb	46
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku	Javna sveučilišta	Filozofski fakultet Sveučilišta u Osijeku	Redovni	Psihologija	Osijek	31
Sveučilište u Rijeci	Javna sveučilišta	Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci	Redovni	Psihologija	Rijeka	42
Sveučilište u Zagrebu	Javna sveučilišta	Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu	Redovni	Psihologija (jednopredmetni)	Zagreb	76
Sveučilište u Zagrebu	Javna sveučilišta	Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu	Redovni	Psihologija (jednopredmetni)	Zagreb	57
Zdravstveno veleučilište u Zagrebu	Javna veleučilišta	Zdravstveno veleučilište u Zagrebu	Redovni	Radna terapija (stručni)	Zagreb	50
Sveučilište u Zagrebu	Javna sveučilišta	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu	Redovni	Logopedija	Zagreb	50
Sveučilište u Rijeci	Javna sveučilišta	Sveučilište u Rijeci	Redovni	Logopedija	Rijeka	30
Sveučilište u Zagrebu	Javna sveučilišta	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu	Redovni	Rehabilitacija	Zagreb	52
Sveučilište u Zagrebu	Javna sveučilišta	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu	Redovni	Socijalna pedagogija	Zagreb	52

Upisne kvote za logopede, defektologe, radne terapeute i psihologe u akademskoj godini 2022./2023.

Hrvatski zavod za zapošljavanje u svojim Preporukama za obrazovnu upisnu politiku i politiku stipendiranja za 2022. godinu navodi obrazovne programe u kojima treba povećati broj upisanih i stipendiranih učenika ili studenata. Tako se npr. za područje Grada Zagreba i Zagrebačke županije preporučuje povećanje broja upisanih studenata za studije Rehabilitacija i Logopedija. Preporuke za ostala područja dostupne su na poveznici, naveli su u Agenciji.

Određivanje upisnih kvota u nadležnosti visokih učilišta

Kada je u pitanju zapošljivost studenata, prema Analizi istraživanja zapošljivosti diplomiranih studenata 2020. godine, godinu dana nakon završetka studija, zaposleno je bilo 79 posto diplomiranih studenata u polju edukacijsko-rehabilitacijskih znanosti, 14 posto ih je bilo na stručnom osposobljavanju, a tek sedam posto nezaposleno.

"Određivanje kvota u nadležnosti je samih visokih učilišta, a pri njihovu formiranju u obzir moraju uzeti vlastite kapacitete (poput prostora, nastavnika i sl.) te potrebe tržišta rada", kazali su nam iz Agencije.

Upit smo poslali i Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu jer nas je zanimalo surađuje li Fakultet po pitanju nedostatka stručnjaka poput logopeda i radnih terapeuta sa Zavodom za zapošljavanje, odnosno pitali smo ih jesu li svjesni potrebe povećanja studentskih kvota za obrazovanje studenata za rad u sustavu rane intervencije te ima li Fakultet kapacitete za proširenje i planiraju li povećavati upisne kvote. Do zaključenja teksta, odgovor nismo dobili.

https://direktno.hr/direkt/dijete-vam-ima-problema-s-teskocama-u-razvoju-ovo-su-razlozi-zasto-se-na-neke-terapije-ceka-i-do-dvije-godine-298524/

Solarna jagma:

Pomamu ulagača u solare usporila državna birokracija

Prava jagma vlada kod nas među investitorima zainteresiranim za ulaganje u velike solarne elektrane. Ostvare li se iskazani ulagački apetiti, idućih će godina nicati proizvodna postrojenja značajno veća i jača od postojećih, a hektare i hektare pustog zemljišta prekrivati solarni paneli. Iz iskazane investicijske pomame proizlazi da će instalirana snaga solarnih elektrana u odnosu na postojeće stanje porasti čak sedamdeset puta. Interes ulagača govori i o tome da će postrojenja za proizvodnju struje iz energije sunca za koju godinu biti pet puta jača nego što je sada instalirane snage u vjetroelektranama koje čine daleko najveći udio svih proizvodnih kapaciteta obnovljivih izvora energije. Ulagačke ambicije usporava zasad poslovično usporena državna administracija kojoj se ne žuri s izdavanjem energetskih odobrenja, dokumenata koji su prema novom Zakonu o tržištu električne energije prvi korak i preduvjet za buduće administrativne korake u razvoju projekata obnovljivih izvora energije.

16. Aleksandar Tešić

Novinarski projekt:
Djelomično sunčano i razmjerno vjetrovito

Elektronička publikacija:
TRIS

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
14. prosinca 2022.

Od konca veljače ove godine, kada je **Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja** objavilo sada već famozni popis zaprimljenih zahtjeva s iskazom interesa za provođenje javnog natječaja za izdavanje energetskog odobrenja, zainteresirana javnost imala je priliku pročitati o **216 projekata** obnovljivih izvora energije ukupne planirane priključne snage od gotovo šest gigavata (GW). Radi lakšeg shvaćanja razmjera iskazanog investicijskog stampeda, valja znati da je, prema godišnjem izvještaju **Hrvatskog operatora tržišta energije – HROTE**, ukupna instalirana snaga svih povlaštenih proizvođača iz obnovljivih izvora energije u 2021. godini bila tek nešto veća od **jednog gigavata**. Od tih 216 planiranih projekata, **njih 177 su projekti solarnih elektrana** ukupne instalirane snage nešto manje od četiri gigavata, sedamdeset puta veće od trenutno instaliranih **pedesetak megavata**. Ima među tim ulagačima koji su iskazali interes i nekih dobro poznatih imena, koja su se ulažući u posljednjih desetak godina u vjetroelektrane već dobrano okoristila izdašnim državnim poticajima, minimizirajući rizik i maksimizirajući profit.

Probijajući se kroz famozni popis sa imenima zainteresiranih tvrtki registriranih mahom samo za upravljanje planiranim energetskim postrojenjem, u oko upada čak četrdesetak zahtjeva firmi koje je osnovao i kojima je na čelu poduzetnik **Iljko Ćurić**. Spominjali smo ga već u ovom serijalu kao jednog od većih ulagača u vjetroelektrane i apostrofirali kao punca **Ante Ćurkovića**, nekadašnjeg visokopozicioniranog **HEP-ovca** optuživanog da se okoristio podacima javnog poduzeća o najboljim lokacijama vjetropolja kao i da je sa obiteljski si povezanim tvrtkama osiguravao dokumente potrebne za uvrštenje na listu povlaštenih proizvođača. Ćurićeve tvrtke, nazvane najčešće prema nazivima lokaliteta planirane investicije, iskazale su, dakle, interes uložiti u četrdesetak solarnih elektrana ukupne instalirane snage oko **650 megavata**. Ulagački interes iskazao je i **HEP**, za investiranje u **15 sunčevih elektrana ukupne snage 250 MW**.

Novo ime koje je iskočilo među investitorima zainteresiranim za ulaganje u velike solarne elektrane je **Toni-Rudolf Vlaić**. Taj javnosti sasvim nepoznati ulagač u partnerstvu sa turskom firmom dobavljačem opreme za solarne elektrane, iskazao je interes uložiti u pet postrojenja ukupne priključne snage veće od jednog gigavata. Veličinom i ambicioznošću iskače planirano ulaganje u solarnu elektranu od **950 megavata**, što je priključna snaga tek nešto manja od jednog gigavata, koliko je, rekosmo, u 2021. godini bila ukupna instalirana snaga svih ovdašnjih proizvođača iz obnovljivih izvora. Tu mega-elektranu koja bi, bude li doista izgrađena, bila **najveća u Europi**, investitor je iskazao interes graditi u **općini Promina**, jednoj od mnogih demografski opustjelih općina Šibensko-kninske županije koja je iskazala interes za stavljanje krša u elektroenergetski pogon i ubiranje naknada. Općine Promina i drugih jedinica lokalne samouprave na čijim bi teritorijima investitori gradili velike sunčeve elektrane nema na popisu zainteresiranih ulagača. Boje javnog sektora odnosno jedinica lokalne samouprave koje su iskazale interes same uložiti u solarne elektrane ukupne priključne snage **sedamdesetak megavata** brane: **gradovi Novska**, **Lipik**, **Ludbreg** i **Križevci**, **općine Viljevo**, **Sućuraj** i **Bedekovčina** te **Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije**.

U četiri solarne elektrane ukupne snage 386 MW žele instalirati tvrtke u vlasništvu **mađarske podružnice izraelske kompanije Enlight** koja u **Mađarskoj**, **Srbiji**, **Hrvatskoj** i na **Kosovu** u posjedu ima portefelj od **316 MW operativnih projekata** obnovljive energije odnosno **započetih 1,2 GW**. Za gradnju **tri solarne elektrane ukupne priključne snage 129 MW** zainteresirane su tvrtke u vlasništvu **francuske kompanije Neon** koja je **kapacitete od 4,5 GW** ostvarila ulažući u obnovljive izvore u mnogim zemljama, **od Francuske**, **Portugala**, **Irske** i **Finske do Argentine**, **Jamajke**, **Meksika**, **Mozambika**, **Zambije** i **Australije**. Za značajna ulaganja u solare, interes su iskazale i inozemne kompanije već aktivne na ovdašnjem tržištu proizvodnje struje iz energije vjetra – španjolska Acciona Energia za gradnju **jedne sunčeve elektrane snage 150 MW** i **austrijski RP Global** za gradnju **sedam sunčevih elektrana ukupne snage 115 MW**. Ljubiteljima nogometa vrijedan će vjerojatno biti podatak da je među zainteresiranim ulagačima u solare i **nekadašnja Hajdukova legenda Milan Rapaić zvani Miki**. Bivši nogometaš **jedan je od trojice suvlasnika i direktor tvrtke** koja bi investirala u **dvije sunčane elektrane ukupne priključne snage**

160 MW. Boljim poznavateljima poslovnog svijeta poznato će zazvučati ime **Milodrag Gadže**. Sjetit će se da je svojevremeno prodao **zagrebački lanac benzinskih postaja Europa mil ruskom Lukoilu** i u **Rijeci** uložio u gradnju stambeno-poslovnog kompleksa **RIO Kantrida** na mjestu nekadašnje **Riječke industrije odjeće – RIO**. Zainteresiran je za gradnju **dvije solarne elektrane ukupne snage oko 80 MW**.

Hoće li i kada svi ti i drugi investitori koji su iskazali interes doista ostvariti svoje ulagačke ambicije i doći u priliku uložiti milijune u velike solarne elektrane na hektarima pustopoljina siromašnih općina i uz izdašne državne poticaje očekivati povrat investicije u roku od oko dvanaest godina, ovisi i o **Ministarstvu gospodarstva i održivog razvoja**. To državno tijelo koje je donedavno vodio ministar **Tomislav Ćorić**, sumnjičen za korupciju i pogodovanja investitorima u projektima obnovljivih izvora energije poput već **notorne vjetroelektrane Krš Pađene**, usporeno, kakva državna tijela znaju biti, zainteresiranim investitorima na kapaljku izdaje energetska odobrenja. Za svaki od projekata Ministarstvo raspisuje natječaj za izdavanje energetskog odobrenja, dokumenta koji je prema novom **Zakonu o tržištu električne energije** prvi korak i preduvjet za buduće administrativne korake u razvoju projekata obnovljivih izvora energije. Nakon svakog tog formalnog natječaja na koji se u pravilu javlja samo ona tvrtka zbog čijeg je iskazanog interesa i raspisan, Ministarstvo odlučuje o najpovoljnijoj ponudi i nakon isteka žalbenog roka izdaje energetsko odobrenje. U deset mjeseci, koliko je prošlo od objave već famoznog popisa zaprimljenih zahtjeva s iskazom interesa za provođenje javnog natječaja za izdavanje energetskog odobrenja, **raspisano je dvadesetak natječaja i izdano desetak energetskih odobrenja**. Neke je investitore sa popisa iskazanih želja koji nisu dostavili traženu dokumentaciju projekta Ministarstvo i odbilo. Na tom popisu odbijenih, datiranog potkraj listopada, na kojem su ukupno **33 postrojenja ukupne priključne snage od gotovo 2,5 gigavata, na solare otpada oko 1,5 gigavat**. Među odbijenim solarima su i **mega-elektrana u Promini** i drugi projekti **Tonija-Rudolfa Vlaića** i turskih mu partnera, nekoliko projekata solarnih elektrana već nam dobro poznatog **Iljka Ćurića** i jedna od dvije u koju bi uložila tvrtka u suvlasništvu **Mikija Rapaića**.

https://tris.com.hr/2022./12/solarna-jagma-pomamu-ulagaca-u-solare-usporila-drzavna-birokracija/

Narod HR

Hrvatska | Možda ste propustili

Poljoprivredni paradoks: Poticaji su umrtvili hrvatsku poljoprivredu; pogledajte kolika nam je produktivnost

O hrvatskoj se poljoprivredi od osamostaljenja, iako korijen problema treba tražiti u bivšem sustavu, govori kroz prizmu problema. Ovaj prevažan sektor za svaku državu, u Hrvatskoj nikako da dođe na zelenu granu. Sela su uglavnom pusta, zemlju obrađuje starije stanovništvo što potvrđuje i statistika. Puno je tu pitanja poput državnih poticaja, samodostatnosti, zemljišta, uvoznog lobija, života poljoprivrednika… Portal Narod.hr serijom tekstova otvorit će goruća pitanja i probleme hrvatske poljoprivrede kroz razgovore s relevantnim sugovornicima, analizama i statističkim podacima. Kada govorimo o poljoprivredi, **poticaji** su svakako jedan od najkorištenijih pojmova. Nije ni čudo kada se godišnje iz državne kase kao i iz proračuna Europske unije podijeli gotovo **sedam milijardi kuna** (2021. godina).

Uz pojam poticaja u poljoprivredi, nažalost često se veže i zloporaba i špekulacija poticajima. Ogromna sredstva odlaze na poticaje onima koji zemlju ne obrađuju, a novinske stupce crne kronike punili su i napisi o izgladnjelim konjima u Lici koji slobodno tumaraju i izazivaju prometne nesreće, nekad i s kobnim posljedicama.

Što su poticaji dobrog donijeli hrvatskoj poljoprivredi? Ili možda lošeg?

Što su poticaji dobro donijeli hrvatskoj poljoprivredi? Je li njihova dodjela postavljena po dobrom ključu ili pak potiče upravo spomenute anomalije? Glavno je pitanje potiču li potpore poljoprivrednu proizvodnju ili su same sebi svrha?

17. Vlatka Polšak Palatinuš

Novinarski projekt:
Muke po hrvatskoj poljoprivredi

Elektronička publikacija: Narod.hr

Broj objavljenih članaka: 8

Datum objave izabranog članka: 27. prosinca 2022.

Napomenimo samo kako je u prošloj godini isplaćeno **6.781.792.494,35 kuna** raznih potpora u poljoprivredi.

Tu spadaju i razne mjere, poput potpora za krave dojilje, tovnu junad, koze, proizvodnju vina, duhan, pčelarstvo, programe za mlade poljoprivrednike, mjere za ruralni razvoj…

	Maksimalna omotnica za 2021. godinu (tisuće EUR)	Maksimalna omotnica za plaćanje iz EPJF za 2021. godinu (tisuće EUR)
Ukupno	**403.228**	**364.968**
Proizvodno nevezane potpore		
Osnovno plaćanje	173.388	156.936
Plaćanje za poljoprivredne prakse korisne za okoliš i klimu – „zeleno plaćanje“	120.968	109.490
Preraspodijeljeno plaćanje	40.323	36.497
Plaćanje za mlade poljoprivrednike	8.065	7.299
Proizvodno vezane potpore:	60.484	54.745
-krave u proizvodnji mlijeka	19.919	18.029
-tov junadi	12.622	11.424
-krave dojilje	6.452	5.839
-ovce i koze	4.758	4.307
-proizvodnja povrća	1.895	1.715
-proizvodnja voća	2.016	1.825
-šećerna repa	4.758	4.307
-proteinski usjevi	8.064	7.299

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede

Tako se po kravi u proizvodnji mlijeka dobiva 2.043,74 kune po grlu, za tov junadi: 627,53 kune po grlu, za ovce i koze: 76,93 kune po grlu, za povrće: 5.602,07 kuna po hektaru, za voće 5.098,65 kuna po hektaru…

Stručnjak za poljoprivredu Miroslav Kuskunović kazao je za Narod.hr da je ključno znati da smo mi kao članica Europske unije u zajedničkoj poljoprivrednoj politici na koju odlazi popriličan dio europskog budžeta.
”Te potpore iz Europske unije dijele se u dvije kategorije: Prva su **izravna plaćanja**, a to je iznos novca koji poljoprivrednici dobivaju po svojim hektarima ili po broju grla. Mi imamo financijsku omotnicu u kojoj se kaže koliko novca ide na izravne potpore”, objašnjava.

Osnovni problem s poticajima

Tu se javlja osnovni problem s poticajima. Dobivaju se prema količini grla ili hektarima, a ne po produktivnosti. ”Znači mi tom politikom potpora ne uvjetujemo da netko na zemlji proizvodi sedam tona pšenice, dvije tone ili ništa, što je čest slučaj i zato nama poljoprivreda propada”, poručuje Kuskunović.

Druga kategorija su **programi ruralnog razvoja** gdje postoje ciljani natječaji u kojima poljoprivrednici prijavljuju razne investicijske projekte. U sklopu toga su i potpore za male, pa za mlade poljoprivrednike itd…

	Odobrena količina, ha/grlo/kg/l	Odobreni iznos, kn
Ukupno		**107.816.473**
Mliječne krave	77.069	50.879.638
Duhan	7.212.211	41.782.556
Rasplodne krmače	28.780	5.870.269
Maslinovo ulje	1.328.843	8.368.023
Izvorne i zaštićene vrste i kultivari poljoprivrednog bilja	8.346	915.986

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede

”Ja mogu dobivati poticaje za zemlju, a ne proizvoditi ništa”

No problem su, ističe Kuskunović, ta izravna plaćanja. ”Tu nema kontrole trošenja tih novaca. EU je propisao da se kontrolira tri do pet posto godišnje. Ja mogu dobivati poticaje za zemlju, a ne proizvoditi ništa. Mi poticaje nismo vezali za proizvodnju. Najbolji primjer su **orasi i lješnjaci**. Ljudi su ušli u taj sustav za poticanje sadnje oraha i lješnjaka, a ti su poticaji bili vrlo izdašni i onda su svi koji su imali nekakvu zemlju masovno sadili orahe i lješnjake. I to tamo gdje oni uspijevaju i gdje ne uspijevaju”, otkriva.

”Pa smo došli u situaciju u kojoj smo imali recimo osam tisuća hektara zasađenih oraha i lješnjaka, a jabuke koje su nam najveća voćarska proizvodnja,

one su pale na ispod četiri tisuće. Dakle došlo je do eksplozije sadnje oraha i lješnjaka, a kada pogledate proizvodnju vezanu za te plodove, vidjet ćete da skoro da i ne postoji. Svodi se na nekoliko stotina tona, a s obzirom na površinu pod nasadima oraha i lješnjaka, to bi trebalo biti i deset puta više. Slovenci imaju duplo manje površine pod lješnjacima i orasima, a imaju tri puta veću proizvodnju", otkriva nevjerojatne podatke o lošoj produktivnosti.

Dodaje da je zajednička poljoprivredna politika stvarana kada je Europa imala viškove hrane i odlučeno je davati poticaje da to bude potpora dohotku.

Paradoksalno: Poticaji su umrtvili hrvatsku poljoprivrednu proizvodnju

Smatra da se dogodila paradoksalna situacija: Poticaji su umrtvili hrvatsku proizvodnju, a ne suprotno.

"Mi imamo pad poljoprivredne proizvodnje u voćarstvu, povrtlarstvu, a stočarstvo nam je u katastrofalnom stanju. U proizvodnji mlijeka spali smo na oko 40 posto vlastitih potreba, valjda smo najveći europski uvoznici svinjskog mesa. Jedino gdje smo dobri je to ratarstvo tj. proizvodnja pšenice, kukuruza, soje, suncokreta… Tako da poljoprivrednici žele više i više takvih poticaja, no s pozicije potrošača nameće se pitanje: Pa dobro kada dobivate poticaje, pa što i koliko vi proizvodite?", kaže Kuskunović.

Pita se: Ako je ta poljoprivredna politika ista na razini Europske unije, zašto te probleme nemaju Slovenija ili Austrija?

Frapantno: Produktivnost u poljoprivredi nam je na 30 posto od prosjeka Europske unije

Otkriva frapantan podatak – naša je produktivnost u poljoprivredi na 30 posto od prosjeka Europske unije. "To je izuzetno nisko i znači da slabo ulažemo u nove tehnologije, povećanje prinosa… Na primjeru jabuka recimo. Prosječni prinos jabuka po hektaru kod nas je

(kn)	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Ukupno izravne potpore						
Izravna plaćanja						
Proizvodno nevezane potpore						
Osnovno plaćanje	1.035,40	1.063,66	1.060,84	1.123,71	1.200,53	1.132,43
Zeleno plaćanje	749,99	739,52	742,26	787,86	841,63	793,01
Preraspodijeljeno plaćanje	452,47	445,41	446,84	472,20	506,81	479,35
Plaćanje za mlade poljoprivrednike	717,61	638,98	434,77	406,67	668,34	613,81
Proizvodno vezane potpore						
Krave u proizvodnji mlijeka	1.776,03	1.927,07	1.984,11	2.052,05	2.090,35	2.043,74
Tov junadi	870,74	871,32	772,94	751,99	702,87	627,53
Krave dojilje	919,67	1.032,11	1.051,35	1.031,08	1.008,62	1.069,58
Ovce i koze	92,79	85,74	86,17	82,41	82,64	76,93
Povrće	2.805,10	2.935,53	2.516,06	2.473,06	2.544,11	5.602,07
Voće	1.377,23	2.009,14	2.087,58	2.063,16	1.997,84	5.098,65
Šećerna repa	2.604,25	1.988,72	2.694,42	3.314,11	3.622,86	3.519,37
Proteinski usjevi	1.438,04	1.418,17	1.432,93	1.420,19	1.500,59	1.645,97
Osjetljivi sektori						
Maslinovo ulje	9,98	9,72	8,18	8,92	9,99	6,30
Duhan	4,99	5,25	0,06	5,24	5,24	5,79
Mliječne krave	619,96	622,65	674,37	659,74	638,94	660,18
Rasplodne krmače	528,22	325,83	319,93	318,06	334,93	203,97
Očuvanje izvornih i zaštićenih vrsta i kultivara poljoprivrednog bilja	138,37	111,75	111,56	118,92	111,93	109,75

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede

oko 20 tona, a u Austriji je to 40-50 tona po hektaru. I naravno da su onda naše jabuke skuplje i da na tržište dolaze uvozne", objašnjava.

Ukupna vrijednost naše poljoprivredne proizvodnje je oko 20 milijardi kuna, dok je to prije 30 godina bilo oko 30 milijardi.

"Osim u ratarskoj proizvodnji, u svemu drugom su jako velike oscilacije i padovi. Površine postoje, no prinosi su isti. Nama treba nekakav zaokret u poljoprivredi kako bi te poticaje pametno koristili", napominje.

Poticaji i muljanje

Pitamo ga za spomenute malverzacije s poticajima, što je onima koji poljoprivredu gledaju sa strane, obično prva asocijacija kada spomenete poticaje.

Spominje slučaj iz Like, gdje je, kaže, situacija na rubu rata.

"Imamo te famozne krške pašnjake za koje je Europska unija isto dozvolila da se dobivaju poticaji. Onda je, naravno, došlo do pomame za pašnjacima i livadama u Lici, a nema stoke. Kada vi pogledate površinu za koju se tamo dobivaju poticaji i sam broj grla stoke, onda shvatite da je to sve jedno veliko muljanje. U Lici je situacija na rubu rata jer se tuku da dobiju što više pašnjaka i livada u posjed da bi mogli dobiti što više poticaja", otkriva.

Kako to spriječiti i što je uzrok tome? "Problem je slabe kontrole, ali i problem našega mentaliteta. Dakle Austrijanac koji dobije nekakvu zemlju i proizvodi, njemu to neće pasti na pamet. No da se razumijemo, ima i u drugim zemljama muljanja s poticajima. U Italiji mafija dobiva ogroman novac preko svojih zadruga recimo ili za fiktivnu proizvodnju".

"Poljoprivreda je ozbiljna gospodarska grana, a ne socijalna kategorija"

Dodaje da europska zajednička poljoprivredna politika nije savršena, želi osigurati dovoljnu količinu hrane po povoljnim cijenama, no sve skupa to u stvarnosti ne funkcionira tako. Smisao poticaja je da imamo dovoljnu proizvodnju, a ne da se netko obogati na poticajima.

"Recimo primjer, ako i vi i ja proizvodimo pšenicu. Ja po hektaru proizvedem deset tona, a vi dvije tone. I vi i ja za hektar dobivamo istu količinu poticaja. I tako se urušavala naša proizvodnja. Država treba pronaći mehanizme da poticajima potiče proizvodnju. Kod nas se načelno definitivno premalo priča o proizvodnji. Kada odete na stranice Ministarstva poljoprivrede, vidjet ćete samo pomoć za ovo, pomoć za ono. Kao da je poljoprivreda socijalna kategorija, a ne jedna ozbiljna gospodarska grana", analizira Kuskunović.

"Treba proizvoditi više"

Smatra da smo, kada smo ulazili u Europsku uniju, trebali odrediti koliko nam je potrebno ozbiljnih poljoprivrednika, trebali smo definirati tko su to aktivni poljoprivrednici i na koji način će plaćati porez ako proizvode ili ako ne obrađuju zemlju.

"Od ovih 160 tisuća otpalo bi više od pola, ostali bi ozbiljni poljoprivredni proizvođači koji mogu povući razvoj. I onda njima treba davati u zakup državno zemljište, poticaje za širenje i onda nam ne bi produktivnost bila na 30 posto od europskog prosjeka", napominje.

"Ako kažem da ću uzgajati lavandu i kikiriki u Slavoniji, dakle dali smo prostor da se sve može, umjesto da smo regionalizirali proizvodnju pa da se proizvodi ono što ima najbolji prinos po regijama. Bitno je i da se mali proizvođači udružuju u zadruge, to rade recimo u Nizozemskoj gdje zadruge ulažu i u prerađivačku industriju. Trgovci neće ići po selu i sakupljati 500 po 500 litara maslinovog ulja od svakog malog proizvođača. Hrvatska je poljoprivreda vrlo neefikasna jer količina uloženog novca u poljoprivredu i rezultat te poljoprivrede nisu kompatibilni i treba vidjeti na koji način potaknuti proizvođače da proizvode više", zaključuje Kuskunović.

https://narod.hr/hrvatska/poljoprivredni-paradoks-poticaji-su-umrtvili-hrvatsku-poljoprivredu-pogledajte-kolika-nam-je-produktivnost

Bila sam u kazalištu kad je pala ona aviobomba

Zamislite da 24 godine živite sretno. I onda, kao da je došlo do zamjene stvarnosti, kvara u sustavu. Izlazite iz kuće, hodate ulicom i čujete eksplozije bombi. I vidite mrtva tijela kako leže na pločnicima. Moj mozak isprva nije shvaćao... A upravo se to dogodilo s mojim gradom u koji je ušao "ruski svijet"

"Moj dečko Anton i ja živjeli smo u centru Mariupolja: prekrasan stan moderno renoviran. Prije rata u našu je kuću došao mačić. Hranila sam ga nekoliko dana na ulici, ali je jednog dana utrčao u naš stan i ostao. U budućnosti će ovaj događaj biti ključan – taj će mi mačić spasiti život u eksploziji. Ali tada nismo mogli ni pomisliti da će grad biti bombardiran i da će postati naša smrtonosna zamka.

Prije rata život se činio savršenim: dvaput godišnje išli smo na putovanja, bordali, družili se s prijateljima, radili poslove koje smo voljeli i nismo čekali da Rusi dođu ne bi li nas 'spasili'. Imali smo kul ukrajinski grad sa šik parkovima, pristaništem, nasipom i kafićem u kojem smo Anton i ja toliko voljeli piti kavu. I u jednom nam je trenutku oduzeto sve. Čini mi se kako ljudi ne shvaćaju u potpunosti koliko je Mariupolj uništen grad, da tamo više nije ostalo ništa.

19. Goran Borković

Novinarski projekt:
Žene u ratu

Elektronička publikacija:
Forum.tm

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
1. listopada 2022.

Kad smo shvatili da je počeo rat, bio je to divlji nalet adrenalina: čuli smo prve eksplozije, tijela su nam se tresla, mahnito smo čitali vijesti. Dana 24. veljače odmah su se stvorili dugi redovi. Trgovine su tada još radile i Anton je uspio kupiti nešto hrane. Ali nisam stigla podići gotovinu s bankomata. Tada sam bila uzrujana iako će se poslije pokazati da smo imali sreće. Inače bih ostala bez novca: ili ga je odnijela ruska vojska, ili su ušteđevinu prekrile ruševine.

Rusima će biti lako ubijati civile kao mrave cipelom

Kad me ljudi pitaju zašto nismo odmah otišli, dođe mi da im opalim šamar. Ludo smo voljeli naš Mariupolj, naš dom. Možete li samo tako ostaviti svoje voljene i otići? Tamo imamo stan, prijatelje, obitelj, preslatku macu kojoj je selidba stres.

Nismo znali da će Rusi uništiti grad do nule. Prva dva dana sam davala konzultacije, po struci sam psihologinja. Anton je maser, tražio je posao. Ali vladalo je stanje sveopće divlje tjeskobe. Proveli smo nekoliko dana u kući Antonovih roditelja na drugom kraju grada. Oni nisu htjeli napustiti grad i ostaviti staru baku, koja je živjela u selu blizu Mariupolja. Mi nismo htjeli ostaviti njih jer smo jako bliski. U to vrijeme nitko nije vjerovao da će Rusima ubijanje civila biti jednako lako kao gnječenje mrava cipelom. Ali nakon dva dana grad je blokiran. I počeo je pravi pakao.

U naš stan u centru vratili smo se 25. na 26. veljače. Moral nam je i dalje bio na visini, čak smo popisivali što treba kupiti od hrane i lijekova. Ali ništa nismo pronašli ni ujutro ni navečer: sve trgovine i ljekarne bile su zatvorene. A 27. veljače nestalo je struje, a internetska veza je prigušena. Shvatila sam da je to početak kraja.

Nestanak struje nije nestanak svjetla u stanu. To je ono kada ne znate da je u gradu proglašena uzbuna. Kad u blizini može proletjeti granata, prsnuti prozori, a vas raniti geleri. Nije nestanak internetske veze problem zbog toga što vas hvata nostalgija za društvenim mrežama. To je kada ne možete pozvati hitnu pomoć ako ste ozlijeđeni. Što će mi se dogoditi kasnije. Ali na početku rata nadali smo se najboljem. Najprije smo na zvuk uzbune otrčali u sklonište u podrumu kuće, sjedili tamo dva sata i vratili se u stan. A kad je nestalo struje, nismo znali kada da siđemo u podrum. Zbog toga bismo bježali u zaklon tek kada bi se čule eksplozije. Postali smo prilično dobri u praćenju tog *soundtracka*. Osim toga, morali smo nabaviti hranu jer su nam polutrajne namirnice bile glavna rezerva. A bez hladnjaka, sve su se pokvarile. Tada nisam znala da u Mariupolju više neće biti struje. Sada je kraj srpnja 2022. godine i još je nema na većini područja.

Skupljamo kišnicu i pijemo je

Zatim je nestalo vode. To je kraj. Morate znati, kada nema vode, nije vam glavna briga to što se ne možete okupati. To je ono kada odlučuješ hoćeš li je piti ili njome oprati zube koji ti cvokoću od hladnoće. Jer nema grijanja, a vani je minus 10. A kada se ne operete mjesec dana, kosa, lice i tijelo – sve je prljavo, kao da ste neandertalac, a ne stanovnik 21. stoljeća.

Skupljali smo kišnicu i pili je. U početku se voda u centar dovozila automobilima. Išli smo tamo s bocama. Bilo je stravično hladno, stajali smo u redu osam sati, mijenjala sam se s Antonom svaka dva sata jer smo se smrzavali do kostiju. Nemoguće je da čovjek toliko dugo preživi bez gotovo ičega. Ukrajinci su nevjerojatni – bombe su im eksplodirale iznad glava pa bi se red raspršio, a onda se vratio u liniju i svi bi stajali kao prije – i nitko nije psovao.

Najgore je kad sedam sati stojite u redu, a vode nestane taman ispred vas. Odu automobili po još, ali ako se bliži policijski sat, ne vraćaju se do sljedećeg dana. Usput, kvaliteta vode je užasna – 'voda iz automobila' ima gotovo isti okus kao kišnica. Piješ da ne umreš.

Ponekad su nam donosili kruh. Jednom smo cijeli dan stajali u redu, ali ga nismo dobili. A kada bismo ga i dobili, izrezali bismo ga na komade i izračunali koliko nam najdulje može trajati. Nije imao vremena pokvariti se. Jeste li čitali o Drugom svjetskom ratu i gladi? Kako je živjeti bez vode i hrane, osjetili smo na vlastitoj koži.

Idemo u dućan – s baterijama

Počela je pljačka. Ljudi su iz trgovina iznosili opremu i odjeću. Nisam razumjela. Pa zašto ti treba hladnjak ako nema struje?. Priznajem, i mi smo jednom iznijeli hranu. Hodamo ulicom, vidimo ljude s vrećicama u

rukama. Pitamo gdje su kupili hranu. Pokazuju nam smjer. Ulazimo u dućan – unutra svi s baterijskim lampama. Isprava sam naivno mislila da rade i bez struje, da robu prodaju za gotovinu. A zapravo, ljudi su obijali brave i iznosili hranu. Jer što im je preostalo? Nema hrane, nema vode, gladuju. Ako ponekad i uspijete doći do kruha, smatrate se sretnikom. Živite najbolje što možete.

Najzanimljivije je što je bilo puno ljudi, ali nitko se nije svađao ni tukao za hranu. Svi su pomagali, dijelili, sugerirali gdje su proizvodi ostavljeni, u koji dio trgovine je bolje ići. Skupljali smo krumpir, ukiseljeno povrće, konzerviranu hranu, rižu, maslac, tjesteninu, kolačiće – sve što se da skladištiti bez struje.

Kolica smo jedva dovukli kući: autobusi ne voze, nemamo auto. Bilo je teško hodati jer je uokolo sve uništeno, kao da ne hodate ulicom, nego prolazite poligonom s preprekama. Ususret nam je došao čovjek s ponudom: 'Daj da vam pomognem, a vi ćete mi dati par krumpira.' Pomogao nam je dovući kolica do kuće. Stavila sam hranu na balkon. Dok je bilo hladno, zamjenjivao nam je hladnjak.

Skupljali smo drva i kuhali u dvorištu

Kad je nestalo plina, mislila sam da ću imati napad bijesa. Polako je odlazio, gledali smo ga kako izlazi, bio je sve slabiji i slabiji… S njim je nestala i nada. Mislim da su plin ugušili Rusi, kao i internet, jednostavno su ga blokirali da bi nas dokrajčili, da nam sve uzmu i zbrišu nas s lica zemlje. Grijali smo se uz pećnicu, a sada smo izgubili i posljednji izvor topline. Svijeće su bile na izmaku, lampe se nisu mogle napuniti. Baterije telefona su prazne. Eksplozije su konstantne, ne prođe ni pet minuta da se kuća ne zatrese. Nemoguće je na to se naviknuti – Rusi ne samo da su nam ukrali plin, vodu i svjetlo, ukrali su nam i živote. I ovaj 'spas' upakirali su u prekrasan paket. Ja ih mrzim. Više ne govorim ruski iako sam prije govorila bez problema, nitko me nikad zbog toga nije poprijeko pogledao. Sada mi je od toga muka. Ne treba mi ruski jezik, ni balet, ni kultura. Nikad im neću moći oprostiti što su učinili mom životu i mom gradu.

Jutro nakon što je nestao plin mi smo, kao u srednjem vijeku, otišli naložiti vatru u dvorištu. Muškarci su skupljali drva, donosili natpise i reklamne ploče i ložili vatru. Kasnije su ljudi rastavili sve drvene police u trgovinama. Uostalom, nemoguće je zapaliti vatru od drveća – sva su vlažna od kiše. Kuhali smo na otvorenoj vatri, a bilo je strašno opasno. Tako je moj blizak prijatelj poginuo – kuhao je u dvorištu, počelo je bombardiranje, a njega su ubili geleri. Toliko je ljudi umrlo u svojim dvorištima dok su kuhali. Nemate vremena za bijeg, sustigne vas fragment rakete.

Smrt od gladi ili žeđi gora je od bombe

Osmog ožujka ruske su trupe počele žestoko bombardirati naš grad. U to smo vrijeme zbog bombi praktički živjeli u skloništu. Bilo je tu i djece, i staraca, i životinja – svega, kao u konzervi sardina. Dolje je hladno, prašnjavo, ne može se disati, pogotovo oni koji imaju problema s disanjem. Sjedili smo tako danima bez sunčeve svjetlosti. Ne smiješ izaći, preopasno je.

Odrasli su trčali gore kuhati pa odmah natrag. Nisu više išli po vodu, skupljali su i pili kišnicu. Najviše sam se bojala gladi – nije bilo dovoljno hrane. A smrt od gladi ili žeđi gora je nego biti pogođen bombom. Jest bolno, ali od eksplozije ćeš umrijeti barem odmah i to je to. Bum – i nema te.

Morala sam si napraviti krevet u skloništu. Pronašla sam kartonske kutije, gume, stavila svoje stvari na vrh. Čak sam od kuće donijela svijetleći vijenac na baterije i knjige pa je bilo barem malo udobnosti. Tek toliko da vas nešto podsjeti da ste još uvijek čovjek. Čovjek koji je živio, pio kavu, šetao, birao odjeću. A sada živiš sav prljav u skloništu i ne znaš hoće li sutra doći po tebe.

To je genocid, spremna sam to viknuti u lica Europljana

Bilo je teško hodati ulicama, stalno smo se morali skrivati. Ali morala sam na ginekološku operaciju pa sam 8. ožujka ležala u bolnici. Da, u istom onom 3. rodilištu u Mariupolju koje će kasnije postati poznato po fotografijama s krvavim trudnicama.

Liječnik mi je taj dan napravio ultrazvuk. Ni vojske ni Azova, kako su kasnije rekli ruski mediji, nije bilo. Samo golem broj trudnica, novorođenčadi, puno medicinskog osoblja. Doktori su operaciju zakazali za sutra i htjeli me prvo ostaviti u bolnici, ali onda su

razmislili i pustili me kući. Rekli su da dođem sutra. Ali sutra, 9. ožujka, tamo nisam otišla. Ruska avijacija na rodilište je bacila aviobombu. Mogla sam biti tamo, pravo je čudo da sam ostala kod kuće. Nikad nisam operirana, bolovi su ostali.

Tražili smo priliku za evakuaciju. Pokušali smo otići do Antonovih roditelja – imali su auto – ali nismo mogli uspostaviti vezu. Odmakli smo nekoliko metara od kuće kad su ponovo počele eksplozije. Odjednom smo vidjeli da kuća gori. Požar! Zamolila sam Antona da se vrati. Kad vidite kako je pola kuća u ulici u ruševinama, kako su dupkom pune od bombardiranja, kada vidite požare koje nitko ne gasi, tada vas uhvati osjećaj beznađa. Nema se kamo otići. A ne znaš hoće li te pogoditi iduća ruska granata ili ćeš imati vremena pa izbjeći, ostati živ.

Znam da Rusi ciljaju upravo na mjesta na kojima ima ljudi. Nekad smo imali tehničko državno sveučilište* koje je u podrumu imalo sklonište. Bombardirano je. Rusi su znali gdje su skloništa i svejedno tamo ciljali. Sigurna sam da je to genocid. Spremna sam vrisnuti u lice ljudima iz drugih zemalja. Europljani bi trebali znati da ovo nije rat, Rusi ne gađaju vojne ciljeve, oni gađaju tamo gdje su civili, dobrovoljci. Kako to drukčije nazvati ako ne genocidom?

Ulice iz horora: leševi posvuda

Nedaleko od naše kuće bilo je kazalište*. U mirnodopsko vrijeme do tamo treba pet minuta, u ratu 30. Jer bombardiranja ne prestaju. Otišli smo tamo po injekciju analgetika. To mi je nakratko ublažilo bolove. U kazalištu su bili smješteni liječnici i medicinske sestre i primali su pacijente. Općenito, u podrumu kazališta skrivao se golem broj ljudi, ali ne i vojska: bilo je mnogo žena s djecom, staraca, majki s novorođenčadi, volontera. Mislim da gotovo nitko od njih više nije živ…

Tamo smo upoznali volontera Dimu. Bio je nevjerojatna podrška i pomoć. Čak nam je dao neke kolačiće. Ne možete ni zamisliti kakvo je to blago kad je u gradu rat i glad, ti obični kolačići. U tom su mi trenutku na oči došle suze. U okupaciji se vrijednosti mijenjaju, dobivate pet centimetara oklopa, ali iznutra ste nježni i ljubazni kao i prije.

U kazalištu smo učili o evakuaciji. Nadala sam se da će nas volonteri uspjeti izvesti ili da će se organizirati službena evakuacija. Bilo mi je sve gore i trebala sam hitnu operaciju. Bila sam naivna, iz Mariupolja nije bilo evakuacija, a ljude su jednostavno strijeljali na cesti u automobilima. Ali tada sam željela vjerovati da postoji šansa za spas. Uzalud...

Ne da je bilo nemoguće otići, bilo je nemoguće kretati se gradom. Hodate pod granatiranjem, eksplozijama, ceste su zasute krhotinama raketa, materijalom od bombardiranih kuća, drvećem, žicama. Sve spaljeno i napušteno. Ulice su kao u horor-filmovima: leševi su posvuda, neki su prekriveni vrećama, neki dekama.

Zadnji pogled u tanjur

Dana 15. ožujka pokušala sam otići do sestre, dugo nismo čuli što se događa s njom i nećakom. Tog dana bilo je mnogo aviona, Rusi su aktivno bombardirali, pojavilo se mnogo novih leševa na ulicama. Putem smo sreli bračni par koji je izašao u svoje dvorište. Pitali su kamo idemo. Rusi su već bili zauzeli dio grada. Gledali su nas kao da smo samoubojice. Onda su kazali: 'Uzmite barem ovo' i pružili mi vatu i zavoj. Trebala su nam samo dva zaustavljanja. Uzeli smo. Ali se oni nisu stigli vratiti. Zato što bombe eksplodiraju tako blizu, kao da ste u kompjuterskoj igrici. Bila je to užasna stvarnost. Tada još nismo znali da će mi vrlo brzo ta vata i zavoj biti vrlo korisni.

Iako smo živjeli u skloništu, odlazili smo u stan pripremati hranu, na balkonu. Zadnje čega se sjećam je pogled u tanjur i nešto vatreno crveno ispred prozora... Probudila sam se u hodniku, Anton me tamo odgurao. Iz hodnika smo imali pogled na dnevni boravak. Vidjela sam kako su prozori i balkonska vrata uletjeli usred stana... Ispostavilo se da je haubica pogodila susjednu kuću, a eksploziv je otišao u naš stan. Ostali smo bez posljednjeg obroka koji je spremljen čekao na balkonu.

Sišli smo u sklonište, a tamo je već sve bilo puno krvavih ljudi

U kuhinji smo imali lončanicu. Prije eksplozije pala je Antonu na glavu. Shvatio je da postoji udarni val. Dobro je reagirao. I uspio me izgurati u hodnik. Da to nije učinio, eksplozija bi nas zatrpala baš tu u kuhinji.

Prozori su bili razbijeni. Zapravo, kuhinje gotovo da i nema.

Sva je sreća da je maca Šuša sjedila baš na ulaznim vratima. Inače bih pojurila u stan za njom, ne bih je ostavila! Bila je naša radost u ratu, strašno smo je zavoljeli i uvijek vodili sa sobom. Zgrabili smo mače i spustili se u sklonište, u podrum. Tamo je bilo mnogo ranjenih. Susjedi su ih previjali. Dobro su nam došli i naši zavoji i vata...

Anton je otrčao na kat kako bi pomogao ljudima da izađu iz stanova. Kod neke 90-godišnjakinje sa slomljenim kukom zaglavila su se vrata. U drugim stanovima je bilo obrnuto – vrata su bila izbijena i trebalo je raščistiti prostor da bi se moglo proći. Teško je kretati se u ruševnoj kući. Strašno sam se bojala za Antona jer dok je bio gore, svaki čas mogla je doletjeti sljedeća granata. Nisam izdržala, rekla sam da treba svim silama evakuirati grad. Štoviše, nismo imali hrane – zadnju smo bili držali na balkonu. I sljedeće jutro, 16. ožujka, spakirali smo par stvari u ruksak, putovnice, mačku i otišli u kazalište…

Zračna bomba u kazalištu

U blizini kazališta često su se skupljale samoorganizirane kolone automobila onih koji su odlučili riskirati i evakuirati ljude iz grada. Nismo znali hoće li nas pustiti, hoćemo li proći ili ćemo biti strijeljani, kao mnogi koji su pokušali prije nas. Ali bili smo spremni učiniti sve da napustimo ovaj pakao. Nismo znali hoće li nas auto povesti, ali smo u tom trenutku pomislili: bolje biti strijeljan nego sjediti u opkoljenom gradu gdje nema hrane, vode, struje, plina. A stan više nije utočište jer bez prozora, kuhinje i balkona hladnoća je strašna. Neka, bolje je biti upucan u tuđem automobilu nego ostati i umirati polako.

Na ulazu u kazalište vidjeli smo automobile, zatitrala je nada da ćemo uspjeti izaći iz grada. Ali trbuh me divljački bolio i Anton me poslao u kazalište da mi liječnik ubrizga injekciju protiv bolova. I otišao nam tražiti auto. Uzela sam mačku i ušla. U kazalištu me prepoznao volonter Dima. Uspješno su mi pronašli liječnika, dali mi injekciju. Ali liječnik je rekao da mi je hitno potrebna operacija. U drugom mariupoljskom okrugu ostala je samo jedna bolnica koja je primala pacijentice s takvim problemima.

Suze su mi navrle na oči – ako odemo tamo i operiraju me, nekoliko se dana neću moći ni prevrnuti na bok. Već sam bila na takvoj operaciji i znam kakve su posljedice. A ako morate trčati, onda je to moje stanje očita smrt. Odbila sam. Liječnici su inzistirali, tvrdili da je opasno. Rekla sam da hoću. Ali ovdje se sve odlučilo samo od sebe.

Sjedim kao i inače u dramskom kazalištu i čekam Antona. A njega nema i nema. Unervozila sam se i krenula ga tražiti. Izađem na ulicu i čujem avion. Svi viču: 'Natrag u kazalište! Pokrijte glave!' Znamo taj zvuk, znači da će bombardiranje početi sada. Otrčala sam u kazalište, vratila se na svoje mjesto. Tamo je bio volonter Dima, počeo me uvjeravati: 'Daj mi mačku i samo diši.' I to je bio kobni trenutak.

Mačka mi se istrgla iz ruku i pobjegla. Jurim za njom u drugu sobu, u treću... I to je zadnje čega se sjećam. Probudila sam se nakon dan i pol. A onda sam od Antona saznala što se dogodilo.

Svuda oko mene bili su ljudi s odsječenim rukama i nogama

Ruska je vojska na kazalište bacila avionsku bombu. Anton je bio na ulici i sve vidio. Čudom je uspio preživjeti. Odjurio je u kazalište za mnom – na mjesto gdje sam obično. Tamo su svi bili mrtvi. Zračna bomba pogodila je točno tamo gdje sam inače sjedila. Ali nisam bila među mrtvima. Anton me tražio, posvuda su ležali ljudi s odsječenim rukama i nogama. Mnogi su jaukali, mnogi nisu razumjeli što se dogodilo, sve je bilo u krvi, u ruševinama. Teško je nekoga pronaći u takvom kaosu.

Anton je prolazio pokraj nekoga i čuo jecaj, instinktivno je počeo micati blokadu, a onda prepoznao moj glas! Prekrio me ormar, kamenje i krhotine. Ali sam ostala živa. Lice mi je bilo potpuno ljubičasto, ruka i rebra slomljeni. Eksplozija mi je izbila sve zube. Dio zuba ostao mi je u ustima – zabili su se u desni. Kasnije se pokazalo da imam 90 posto deformacije čeljusne kosti. A nekad sam imala savršeno bijele ravne zube. Jako sam ih voljela.

Bila sam u kožuhu, ali iz nekog razloga potpuno mokra, kao da sam izvađena iz rijeke, a ne ispod ruševina. Očito se nešto događa s tijelom u trenutku stresa. Anton nije znao što se sa mnom događa, je li me moguće pomaknuti. Ali izbora nije bilo. Sljedeći avion mogao bi napasti svakog trenutka. Zgrabio me i nosio. Ne sjećam se mnogo, samo kako jezikom prelazim preko zuba, ali njih više nema. Kao dijete sam sanjala takav san. Ali sam shvatila da ne spavam. Počele su eksplozije, a Anton me na rukama iznio iz kazališne dvorane i pod vatrom me odvukao u sklonište blizu kuće. Kasnije je rekao da je dobro što sam bila u nesvijesti. Jer nisam vidjela što je taj dan ostalo od ljudi u tom kazalištu. Usput, nije vidio tijelo volontera Dime. Želim vjerovati da je još živ. I moj mačić Šuša je poginuo. Da ta mala topla grudica nije pobjegla iz mojih ruku i otrčala u dubinu kazališta, umrla bih. Životinje u naše živote ne ulaze tek tako – pokazalo se da je ova bila moja spasiteljica.

Evakuacija

U skloništu je bila susjeda oftalmologinja koja je znala davati injekcije. Ubrizgala mi je nešto protiv bolova, ne sjećam se dana kasnije. Kad sam malo došla sebi, susjed koji je imao automobil obećao je da će nas odvesti iz grada. Prije se bojao, ali kad me vidio, odlučio je. Bilo mu je žao jer bez medicinske pomoći ne bih dugo izdržala, umrla bih. Ukrcao nas je u auto i odvezao u Manguš** – selo u blizini Mariupolja.

Na putu je bilo mnogo automobila i civila ubijenih iz vatrenog oružja. Obični ljudi. Obitelji s djecom, svi mrtvi, ubijeni ravno u autima. Bilo je puno tih automobila. Vidjela sam to svojim očima, da poslije ne biste rekli: 'Čitali smo vijesti' ili 'Trač'. Da, bilo je svega! Čitave obitelji ubijene su tek tako, pokušavajući se evakuirati.

Susjed nas je izveo pod granatiranjem, bombama, čudo je da smo preživjeli. Još ne znam kako je to uspio. Manguš su Rusi u to vrijeme već okupirali. Primljena sam u bolnicu. Da, mogli smo biti strijeljani, ali sve je ovisilo o volji vojnika. Imali smo sreće.

Bolnica u Mangušu je mala, a moje su se ozljede pokazale ozbiljnima. Nisu mi mogli pomoći pa su pozvali hitnu pomoć. Obećali su da će nas dovesti u Donjeck ili Berdjansk. Nadala sam se da će to biti Berdjansk jer se odande moglo u Ukrajinu. Ali onda smo odlučili otići u Donjeck. Rekli su i da ću ići bez Antona, ali sam odbila. Rekla sam da ću radije umrijeti ovdje, ali se od njega neću rastati. Začudo, i njega su smjestili u kola hitne i otišli smo u DNR***

Donjecka narodna republika

Nekad lijepi grad Donjeck sada je prljav i napušten, poput psa beskućnika. Ali prije nego što ga je Rusija došla 'spasiti' 2014. godine, bio je jedan od najljepših gradova u Ukrajini. Sjećam se zadivljujućeg stadiona Donbass Arena****, parkova, sveučilišta, kako je održano prvenstvo Euro 2012. Bio je to kul grad! A sada kao da je vrijeme stalo u 2014.: prljave ulice, napušteni parkovi.

U bolnici u Donjecku su me malo oporavili, izvadili mi zube koji su bili zapeli za desni, pokušali mi namjestiti ruku. Išli smo u šetnju, ali to je bilo strašno. Ljude su hvatali na ulicama. Vidjeli smo kako su momka zaustavili nepoznati ljudi u automobilu i nasilno ga odveli. Anton i ja tada smo se uspjeli sakriti. Ispostavilo se da su ne samo muškarce, nego i žene odvodili s ulica, u nepoznato. Muškarce odvode čak i iz bolnica. Neka žena je optužena da je pomagala azovcima. Rusi neselektivno sumnjiče sve, ne trebaju im dokazi.

Zamolila sam liječnicu da nas pusti što prije, pomogla je, napisala nam nalaze. Išli smo u Rostov jer je evakuacija bila moguća samo preko Rusije, iz Donjecka nema drugog puta. Na kontrolnom punktu provjerili su nam putovnice, vidjeli su da Anton ima ukrajinsku i dozvolu boravka u Mariupolju i rekli: 'Ajmo van!" Anton je pitao vojnike treba li uzeti papire jer smo u bolnici, a oni su odgovorili: 'Ionako vam neće pomoći.' Srce mi se spustilo u pete…

Kontrolni punkt preko granice je - šuma i štand. I to je sve. Molila sam se dok su Antona ispitivali, nije ga bilo oko sat vremena. Ali vratio se živ i zdrav. Otišli smo do granice s Rusijom, gdje smo bili od sedam navečer do pet ujutro. Prošli smo kroz to vrlo teško: sa svlačenjem, ispitivanjima, traženjem tetovaža. Tu je bio i filtracijski logor kroz koji su nas htjeli provesti. Morali smo se prijaviti na liste. Na sreću, to smo izbjegli – uzeli smo taksi i odvezli se u Rostov. Tamo nas je

čekao vlak, karte je unaprijed rezervirao moj otac, koji od prije rata živi u Rusiji. Ali najgore je što su nam na tom punktu zaboravili udariti pečat u migracijsku karticu. Primijetili smo to tek u vlaku. Bio je to kobni trenutak, koji je odigrao važnu ulogu u budućnosti.

Za Ruse je Ukrajinac nacist ako govori ukrajinski!

U Rusiji nisam dugo ostala u lokalnoj bolnici, trebala sam riješiti problem sa zubima koje je izbila eksplozija. Naišla sam na dobre liječnike, čak su mi dali 50 posto popusta na zube. A onda je naš put išao u Sankt Peterburg pa odatle avionom za Estoniju. Ali sudbina nije htjela da sjednemo u avion. Ukrajince jednostavno ne puštaju redovnim prolazom. Odvode ih u posebnu prostoriju u kojoj ih drže 10 sati, ispituju. Postalo je još gore. Možda smo izbjegli filtracijske logore, ali smo prošli kroz ruski zatvor.

Službeni razlog pritvaranja je nepostojanje pečata u migracijskim karticama. Uzeli su nam otiske prstiju i skinuli do gaća, ali to je bio tek početak. Stigli su iz FSS-a (Federalna služba sigurnosti), a onda su ispitivanja postala drugačija: s prijetnjama, optužbama, uvredama. Razdvojili su nas u različite prostorije i počeli raditi psihološki pritisak na nas. Vikali su na mene, tražili da potvrdim da je moj dečko služio u pukovniji Azov. Tjerali su nas da kažemo tko je zapovjednik, a onda bi nas puštali. Ispitivali su moju cijelu biografiju, od kolijevke, pregledavali sadržaj telefona, tvrdili da Anton i ja nismo u vezi, tražili da im dokažem da jesmo fotografijama s potvrdom datuma.

Antonu su prijetili da će ga odvesti u šumu jer je nacist i azovac, navodno su mu pronašli osobnu iskaznicu. Da će ga odvesti u DNR i da će biti suđen jer su otkriveni njegovi zločini protiv Rusije. Ako u telefonu pronađu dopisivanje na ukrajinskom i fotografiju sa zastavom, da je onda to – to, fašist si i bit ćeš zatvoren na 10 godina. Zamislite, za Ruse je Ukrajinac nacist ako govori svoj materinski ukrajinski jezik!

Anton nije imao telefon, ali su Rusi rekli da ga je namjerno bacio. A to što su sve naše stvari bombardirane iz njihovog 'ruskog svijeta' u Mariupolju pa smo otišli samo s jednim telefonom za dvoje i dokumentima, to su sitnice. Nakon gotovo cjelodnevnog psihičkog maltretiranja pustili su me navodno dokazavši da sam bila na granici. Uostalom, sve je počelo s tim prokletim pečatima u migracijskim karticama. Mogla sam prijeći granicu s Estonijom, ali Anton je zadržan. Naravno da ga ne bih ostavila. I naše avionske karte, koje su pomogli kupiti volonteri, sada su bile nevažeće.

Anton je tražio odvjetnika, ali mu ga nisu dali, čime su prekršena njegova ljudska prava. Rusi su vikali da će nas deportirati. Rekla sam da su nas dužni poslati u Ukrajinu, ali prijetili su samo deportacijom u DNR. Antona su strpali u auto i odveli na sud, a ja sam uhvatila taksi i krenula za njima. Na sreću, priveden je u policijsku postaju. Sud je zakazan za dva dana. Za što mu sude, nisu rekli.

Vidim njegov potpis i znam da je još živ

Kontaktirala sam volontere, pomogli su mi pronaći odvjetnike i unajmiti mjesto u hostelu. U Rusiji je ostalo vrlo malo adekvatnih ljudi. Jako se boje jer će za svaki prosvjed protiv rata ili pomoć Ukrajincu biti zatvoreni na 10 godina. Stoga neću iznositi detalje, ali da, ima volontera i jako sam im zahvalna na pomoći.

Nisam jela tri dana, od trenutka uhićenja do dana suđenja. Nisu me pustili na sud. Odvjetnik je izašao i rekao da je Anton dobio šest dana jer se navodno potukao s carinikom na granici. Ali nitko ne može jamčiti da pritvor nakon toga neće biti produljen. I onda opet pa opet... Često to rade. Pritvor se može produljiti pet puta. Šest dana bila sam u agoniji. Počela sam pušiti, svako-malo pogledala bih na sat i pomislila: 'Dvije minute sam bliže tome da puste Antona.'

Slala sam mu pakete. Hranu i knjige na čijim sam stranicama ispisivala svoje poruke iako je to zabranjeno. I čekala Antonov potpis. Na izjavi koju ispunjavate pri predaji paketa potpisujete se. Ta izjava ima i prazno polje. Tko je paket – primio. Zbog tog Antonovog potpisa svaki dan sam mu nosila pakete. Vidim ga u stupcu 'Primljeno' i znam da je živ. Njegov je potpis je bio naša veza jer mi nisu davali nikakve podatke o zatvoreniku. Anton nije imao telefon, nisu mu dali da se javi. Samo po potpisu znala sam da nije odveden negdje u DNR, da nije ubijen, da je tamo, iza ovih zidova. Pisala sam mu pisma svaki dan i nadala se da

će izaći i pročitati ih. Tako je prošlo šest dana. Ubijala sam vrijeme najbolje što sam mogla. A ono se vuklo sporije nego u Mariupolju.

Da nije bilo pomoći odvjetnika i volontera, ne znam koliko bi Anton morao sjediti u ruskom zatvoru. Ali su ga pustili! Jedva da sam išta jela – čekala sam zamišljajući naš susret. Tako sam se bojala da će ga zatvor slomiti. A on je uvijek bio optimist, uvijek veseo, snažan, govorio je glasno, šalio se. Bojala sam se da ću ugledati drugog Antona, tmurnog, pognutog, klonulog. I tako smo s odvjetnicima stigli u zatvor. Zatrčala sam se prema Antonu, a on me zagrlio i počeo se šaliti. Tada sam shvatila da ga nisu slomili, da je to i dalje moj Anton. Ipak, tu nije bio kraj priče. Morali smo pobjeći iz Rusije...

Propaganda je najmoćnije oružje Rusije

Ne znam kako ruska vlada to radi, ali ljudima izjeda mozak propagandom. Jučer je bio normalan čovjek, a danas je kao hipnotiziran. S roditeljima jedva komuniciram. U Rusiju su otišli 2015. godine. Toliko im je ispran mozak da cijelu Ukrajinu smatraju nacistima. Sredinom veljače htjela sam otići u Užgorod jer se pričalo o ratu, a Mariupolj je pogranični grad, odnosno nesigurna zona. Roditelji su vikali u slušalicu: 'Kamo ćeš? Ima li nacista u Užgorodu? Tamo će te strijeljati." A 24. veljače su mi objavili: 'Rusija je učinila pravu stvar što je započela rat. Ne bojte se, pucat će samo na vojne ciljeve, ostanite kod kuće.' Prije toga smo imali dobar odnos.

Vidite, propaganda je rusko najmoćnije oružje. Ne nuklearno, ne vatreno oružje, nego propaganda! Vidjela sam te ljude s kojima su ruski mediji očito nešto učinili. Ti ljudi govore tako strašne stvari! I to ne zato što su prisiljeni tako govoriti, nego zato što stvarno tako misle. Iako su prije par mjeseci mislili drugačije. Ruska propaganda je podcijenjena, a toliko je strašna da mi se čini kako samo netko tko je bio u Rusiji, poput Antona i mene, može razumjeti njezine stravične razmjere, pretvaranja ljudi u zombije.

Bila sam u tom kazalištu, sve sam vidjela svojim očima. Čula sam zvuk aviona, znam da je na nas bačena aviobomba. U Donjecku mi je u bolnici prišao novinar i rekao: 'Znam, u kazalištu su bili azovci, a vi ste bili taoci. Samo se bojiš govoriti', 'Poniženi ste jer ste govorili ruski'. Znate, najnevjerojatnije je to što sam cijeli život bez ikakvih problema u Ukrajini govorila ruski. Uostalom, bilo je djece i žena u tom kazalištu... Ali to ruske novinare nije briga, oni će i dalje pisati svoje: bojiš se, u zrak su te digli azovci...

Liječnik iz Donjecka u svojim izvješćima nije pisao o uzroku mojih ozljeda, o zračnom napadu. Žena u bolnici mi je rekla: 'Uskoro ćemo osloboditi Mariupolj od nacista.' Odgovorila sam joj: 'Nije bilo nacista! I vi biste normalno živjeli u Donjecku da nije došao ruski svijet.' Što reći takvima? Kako komunicirati s njima? Ja ne znam. Imaju staklene izbezumljene oči.

U bolnici u Rostovu su me, vidjevši ozljede, pitali: 'Jeste li imali nesreću?' Odgovorila sam: 'Ne, Mariupolj.' A oni meni na to: 'Pa nije to Rusija učinila. Ona to ne može. Rusija gađa samo vojne ciljeve.' Jedna žena je čak rekla: 'Pa, uskoro će Kijev i Černigov biti kao Mariupolj.' I stvarno uživaju u ratu. Raduju se što Ukrajince ubijaju. Kao da je cijeli ruski narod začaran čarobnim štapićem.

Često sanjam Mariupolj. Jako mi nedostaje. Sanjam o povratku u grad kakav je bio prije 24. veljače 2022. Dio mene odbija vjerovati da je to nemoguće.

Oslobođenje

Nakon zatvora prenoćili smo u motelu, a sljedećeg jutra volonter nas je odveo do granice. Drugi put smo je pokušali prijeći da bismo se oslobodili. Brzo su me pustili, ali ovaj put mi nisu dali da čekam Antona, nego su me odmah poslali preko. Ostavila sam mu sve: telefon, karticu, odvjetnikov broj. Čekala sam dva, tri sata. Nisam skrenula pogled, nisam se ni pomaknula, kao da i ne dišem. I onda sam ugledala njegove crvene tenisice, jaknu, siluetu. I zavikala duž cijele estonske granice: 'Hvala Bogu!'

Završili smo u Estoniji, a potom u Hrvatskoj. Sada obnavljam fizičko i psihičko zdravlje. Anton i ja prošli smo glad, granatiranja i bombardiranja, ali glavno je da smo sigurni. Obavijestili su nas da nam je stan u Mariupolju izgorio, da od njega nije ostalo ništa. Nemamo se kamo vratiti. Da smo tamo, gorjeli bismo u njemu. Mnogi ljudi u Mariupolju živi su spaljeni jer

nisu imali izlaza, nitko vas ne spašava. Zato je sve što nam se dogodilo vjerojatno dobro. Jer smo živi i jer smo zajedno.

Europska unija uzalud vjeruje da ih se rat u Ukrajini ne tiče. Ukrajinci su tražili da se zatvori nebo, molili, išli na demonstracije na najveće trgove u Europi, ali nisu nas podržali. A sada je prekasno. Prekasno je za Mariupolj. Da se nebo tada zatvorilo, ne bi bilo toliko žrtava, ne bi bilo kazališta, ljudi s otkinutim dijelovima tijela, ne bi bilo toliko mrtve djece. Europa mora znati da se događa strašan genocid. A Ukrajina je Rusiji samo lagani zalogaj prije glavne večere."

*Akademsko donjecko dramsko kazalište – kazalište u Mariupolu (Ukrajina), zgrada kazališta sagrađena je 1960. godine i nalazila se uz gradski trg. Dana 16. ožujka 2022. kazalište uništeno u zračnom napadu tijekom ruske invazije na Ukrajinu.

**Manguš — gradsko naselje udaljeno 15 kilometara od Mariupolja (Ukrajina). U ožujku 2022. okupirala ga je ruska vojska.

***DNR - Donjecka narodna republika, koja se nalazi na istoku Ukrajine. Nakon invazije ruskih trupa 2014. godine na teritorij Ukrajine i zauzimanja Regionalne državne uprave Donjecka, održan je referendum o samoizjašnjavanju koji nije priznat na međunarodnoj razini.

****Donbass Arena — moderan nogometni stadion u Donjecku, sagrađen 2009. godine za 400 milijuna američkih dolara.

Suradnja na novinarskom projektu i prijevod: Olja Tsironian

https://forum.tm/vijesti/bila-sam-u-kazalistu-kad-je-pala-ona-aviobomba-7810

ZAGREB

Hoće li nuklearke od "atomske bombe" postati rješenje? - piše Željko Bukša

Brojni stručnjaci ih smatraju dobrim rješenjem za energetsku krizu, klimatske promjene i rast potrošnje jer stabilno proizvode veliku količinu struje bez emisije štetnih stakleničkih plinova

Mnogima u posljednje vrijeme nije baš jasno kako su nuklearne elektrane, kojima je nakon Černobilske katastrofe godinama u mnogim zemljama padala popularnost, a neki su ih smatrali i potencijalnim atomskim bombama, sada dobile važnu ulogu u spašavanju klime i svjetske energetike pa tako i gospodarstva?

Naime, nakon što je lančana reakcija nuklearne fisije u reaktoru davno postala dokazana i komercijalno isplativa tehnologija pa su se širom svijeta tijekom šezdesetih i sedamdesetih godina naveliko gradile nuklearne elektrane, prvi veliki preokret dogodio se nakon eksplozije u Černobilu 1986. godine. Prema riječima stručnjaka, uzrokovale su ju kombinacija nesigurnog dizajna sovjetskog nuklearnog reaktora i pogreške zaposlenih koja je uništila jedan od četiri reaktora. Posljedica je nalikovala eksploziji atomske bombe, ali je relativno manja eksplozija napravila veliku štetu na reaktoru iz kojeg se raširila velika količina radioaktivne prašine (veća nego od atomske bombe bačene na Hirošimu), koja još uvijek nakon nekoliko desetljeća nije u potpunosti nestala. Izravno ili naknadno od posljedica nesreće poginulo je, prema dostupnim podacima, više tisuća ljudi, a još puno više

19. Željko Bukša

Novinarski projekt:
Hoće li nuklearke od „atomske bombe“ postati rješenje?

Elektronička publikacija:
Mojzagreb.info

Broj objavljenih članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
13. prosinca 2022.

ih je bilo izloženo radioaktivnom zračenju. U radijusu od 30 kilometara od mjesta nesreće proglašena je tzv. zona isključenja gdje se na vlastitu odgovornost vratio samo dio uglavnom starijeg stanovništva.

Iako je tada bila riječ o ruskoj elektrani koja je koristila rusku tehnologiju (nuklearni reaktor tipa RBMK koji se razvijao samo na prostorima bivšeg SSSR-a), a glavni uzrok nesreće sa teškim posljedicama je uz nesiguran dizajn reaktora bila pogreška nedovoljno stručnih ljudi pri pokušaju uspostavljanja stabilizacije nad nepredviđenim radom tada destabiliziranog reaktora te činjenica da nuklearka nije imala betonski zaštitni omotač, ta najveća nesreća u nekoj nuklearnoj elektrani "preko noći" je preokrenula dotadašnje stavove o takvim elektranama.

Zbog njenog velikog negativnog utjecaja na daljnji razvoj nuklearne energetike mnoge zemlje su tada i zbog snažnog pritiska javnosti odustale od planiranja i gradnje novih nuklearki. A Austrija je čak, nakon što se više od 50 posto glasača na referendumu izjasnilo protiv nuklearne energije, odustala od puštanja u rad svoje potpuno dovršene i nakon referenduma godinama konzervirane NE Zwentendorf na obali Dunava u čiju su ugradnju i opremanje uložili više od milijardu eura. Tako je to jedina nuklearka na svijetu koja nikad nije proizvela nijedan kilovatsat električne energije nego, uz ostalo, služi i za obuku stručnjaka iz sličnih elektrana u drugim državama.

Pod utjecajem Černobilske nesreće odustalo se i od gradnje druge hrvatsko-slovenske nuklearke koja je, nakon gradnje i puštanja u rad NE Krško, u okviru tadašnjeg jugoslavenskog nuklearnog programa bila planirana u Hrvatskoj kod mjesta Prevlaka na Savi, 40-tak kilometara od Zagreba. Iako su pripreme za gradnju već bile počele pa je 1984. objavljen i natječaj za izgradnju elektrane snage 1000 MW, koja je trebala završiti 1992. Međutim, sve se je odužilo zbog političkih i ekoloških razloga, a onda se 1986. dogodio Černobil pa je tadašnja hrvatska Vlada odustala od njene gradnje.

Nakon utvrđivanja uzroka Černobilske katastrofe i činjenice da nakon nje više godinama nije bilo takvih nesreća, nuklearne elektrane su se zbog sve većih potreba za električnom energijom, daljnjeg usavršavanja tehnologija te činjenice da 25 godina nije bilo većih akcidenata u nuklearnim elektranama postupno vraćale na energetsku scenu pa ih se sve više planiralo i gradilo.

Međutim, taj uzlazni trend ponovo je u 2011. preokrenula velika nesreća u japanskoj obalnoj NE Fukushima Daiichi, jednoj od najvećih u Japanu, nastala nakon što je vrlo jaki potres od 9 stupnja po Richteru u Tihom oceanu izazvao tsunami s golemim valovima koji su zbog preniskih zaštitnih zidova poplavili i oštetili vitalne dijelove elektrane (reaktore i generatore) te onemogućili njen rad, a radijacija koja se proširila natjerala je 160 tisuća stanovnika obližnjih gradova na evakuaciju. Unatoč brzom isključenju reaktorskih blokova katastrofu je bilo nemoguće izbjeći jer su i rezervni generatori za struju bili poplavljeni, a pumpe uništene, pa je bilo puno problema sa hlađenjem reaktora. U kaotičnoj situaciji poslije potresa operator elektrane tvrtka Tepco neko vrijeme nije mogla osigurati električnu energiju za rashlađivanje pa su morali jezgre reaktora hladiti morskom vodom.

Idućih tjedana radioaktivnost je sa dimom, parom i vodom izlazila iz nuklearke. Području oko elektrane još se uvijek ne može pristupiti zbog straha od radijacije, a mnogi žitelji tog područja preselili su drugdje. Proces umirovljenja oštećene elektrane trajat će desetljećima i stajat će više milijardi dolara, procijenili su stručnjaci.

Kako se ta nesreća dogodila 25 godina nakon Černobilske i u tehnološki naprednijoj zemlji od Rusije potaknula je na preispitivanje sigurnost nuklearki u svijetu te ponovo dosta razbuktala antinuklearno raspoloženje. Nakon te katastrofe u Japanu je isključeno više od dvije trećine reaktora. Većinu struje proizvodili su u termoelektranama i počeli više ulagati u obnovljive izvore energije. Do velikog zaokreta u energetskoj politici došlo je i u Njemačkoj čija je Vlada zamrznula samo pola godine staru odluku o produženju rada njemačkih nuklearki po kojoj je posljednja trebala prestati s radom najranije 2036., a sedam najstarijih nuklearki je odmah prestalo s radom. Par mjeseci kasnije objavili su kako je vladin tim stručnjaka u gotovo svim nuklearkama pronašao

sigurnosne nedostatke pa je na prijedlog vlade parlament donio odluku o prekidu korištenja nuklearne energije do 2022. Takve političke odluke potaknula je i promjena razmišljanja njemačkog stanovništva te rast popularnosti stranke Zeleni nakon nesreće u NE Fukushima.

Pitanje je što bi se dalje događalo sa nuklearnom energetikom da stalan porast globalnog zagrijavanja i sve izraženije klimatske promjene nisu postali najveći svjetski problem u zaštiti okoliša. Kako su njihov najveći uzrok emisije ugljikovog dioksida i drugih plinova koji stvaraju poznati efekt staklenika, a nastaju najviše kod korištenja fosilnih energenata (ugljena, nafte i njenih derivata te plina), oni su ubrzano gubili na popularnosti. Zbog toga političari širom svijeta već godinama raznim odlukama nastoje smanjiti korištenje fosilnih energenata, a povećati korištenje izvora energije koji stvaraju što manje štetnih stakleničkih plinova.

Pritom su prvo mjesto zauzeli obnovljivi izvori (korištenje energije vjetra, sunca, vode, geotermalne, bioplina i drugih). Međutim, unatoč stalnog razvoja njihovih tehnologija zbog čega su ti izvori postupno postali i komercijalno isplativi bez godinama uobičajenih državnih poticaja, oni velikim dijelom i dalje ovise o čudima prirode pa su prilično nepouzdani. Osim toga, riječ je uglavnom o manjim elektranama koje ne mogu brzo i pouzdano zamijeniti fosilne energente koji se koriste u termoelektranama, za grijanje i pripremu tople vode, u prometu itd.

Energetsku situaciju dodatno je ove godine znatno zakomplicirala ruska agresija na Ukrajinu jer je Europska unija prije toga uvozila velike količine nafte, plina i ugljena iz Rusije. Kako je to zbog snažnih sankcija Rusiji znatno smanjeno, što je potaknulo i veliko poskupljenje energenata na tržištima, nastala je velika energetska kriza koja je najizraženija u EU, a u budućnosti bi se mogla dodatno pojačati, posebno ako se potpuno prekine uvoz ruskih energenata.

To su dva glavna razloga zašto sve više političara i stručnjaka dobro moguće rješenje vide u većem korištenju nuklearnih elektrana, odnosno u odgodi najavljenog ranijeg zatvaranja dijela postojećih i gradnji novih. Naime, nuklearke su, po riječima energetskih stručnjaka, poznate po tome da stabilno po konkurentnim cijenama proizvode velike količine električne energije bez stvaranja stakleničkih plinova i po tome izvrsno nadopunjavaju obnovljive izvore te nude rješenje za dva postojeća vrlo velika energetska i ekološka problema. To im je glavna prednost pred termoelektranama koje kao gorivo koriste za klimu štetne fosilne energente. Uz to, stručnjaci naglašavaju da se stalno dodatno poboljšavaju sigurnosni sustavi i nuklearne tehnologije koje se koriste u postojećim elektranama te planiraju u budućima.

Također treba imati u vidu da je velika energetska tranziciji već započela i u prometu pa se prilično brzo smanjuje broj cestovnih i drugih vozila koje pokreću fosilna goriva, a sve je više električnih i hibridnih. A to znači da će se ubrzano povećavati potrošnja električne energije i u prometu. Porast potrošnje struje posljednjih je godina primjetan i u toplijem dijelu godine zbog povećanja broja turista kao i rasta životnog standarda te sve češćih velikih vrućina i drugih posljedica klimatskih promjena što sve potiče veće korištenje klima-uređaja. Zato su se ljetni vrhunci potrošnje gotovo izjednačili sa zimskima tijekom sezone grijanja.

Kako će i za razvoj gospodarstva trebati sve više električne energije jasno je da će u cijelom svijetu, a posebno u EU koja je predvodnik borbe protiv klimatskih promjena, a zbog ruske agresije na Ukrajinu osjeća najtežu energetsku krizu, trebati novi snažni i stabilni izvori električne energije koji stvaraju što manje stakleničkih plinova. A te uvjete zadovoljavaju baš nuklearne elektrane pa ih zato brojni energetski stručnjaci smatraju dobrim rješenjem postojećih problema.

https://mojzagreb.info/zagreb/ho%C4%87e-li-nuklearke-od-atomske-bombe-postati-rje%C5%A1enje-pi%C5%A1e-%C5%BEeljko-buk%C5%A1a

Prijelaz na nasljednike mora biti što manje bolan i sa što manje trzavica

20. Darko Buković

Novinarski projekt:
NASLJEDNICI KOMPANIJA – DJECA S 'POSEBNIM' POTREBAMA

Elektronička publikacija:
točkanai.hr

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
5. prosinca 2022.

Čekanje prijelaza poslovanja unedogled ništa ne rješava, dok ne bude možda i kasno

Zapamtite podatak. Gotovo 25.000 tvrtki u Hrvatskoj nalazi se pred procesom prijenosa poslovanja. Razumljivo je to kad bacimo pogled unatrag, na početke 90-ih kad su mnogi svoje biznise započeli odmah nakon što su se u novoj demokratskoj državi otvorile brojne mogućnosti poduzetništva. Ne zaboravimo, i oni koji su poslovali i ranije kao poduzetnici u bivšem sustavu i državi, krenuli su u te vode još snažnije otvarajući poduzeća i za djelatnosti za koje ranije nisu mogli.

I… posao je išao, rastao, kombinirale su se razne stvari, istodobno stasali nasljednici. Što napraviti s poslovanjem, biznisom kad i sam osnivač osjeti približavanje trenutku promjena? Koje su opcije. Odgovor je često kompleksniji nego što bi mnogi od nas na prvu to pomislili, pogotovo kad se radi o obiteljskim tvrtkama. Ovdje treba napomenuti da kad govorimo o obiteljskim tvrtkama treba napomenuti da se pod pojmom obiteljske tvrtke ubrajaju i one gdje nitko iz uže i šire obitelji nije zaposlen u tvrtki.

Međutim, u većini slučajeva mnogi članovi obitelji izravno ovise o poslovanju tvrtke, a mnogi očekuju i određene koristi u budućnosti. Osnivači i vlasnici često ne razmišljaju tako, međutim njihov izlazak iz biznisa mora biti napravljen uzimajući u obzir stabilnost i mir u obitelji nakon samog izlaska iz poslovanja, zbog čega je potrebno kvalitetno pripremiti taj događaj. Dok „talijanski" model prijenosa podrazumijeva da će kompaniju bezuvjetno naslijediti sinovi

ili kćeri, a „njemački“ model odvaja obitelj od biznisa, Boris Vukić, autor knjige ”Osnivači, nasljednici, menadžeri”, govori o aktualnoj problematici prijenosa poslovanja poduzeća nastalih 1990-ih na nove generacije, naglašavajući pritom važnost pripreme osnivača, nasljednika, obitelji i poduzeća za uspješan prijenos poslovanja. Može li se izmijeniti običaj u tranzicijskim zemljama koji podrazumijeva čekanje kojim se ništa ne rješava, dok ne bude možda i kasno.

Djeca poduzetnika često od malih nogu slušaju o poslovanju

Pogledajmo drugu stranu. Ne osnivače, ne sadašnje vlasnike i što su oni sve morali proći na poduzetničkom putu svih ovih godina.

Kroz godinu dana razgovarao sam s brojnim nasljednicima, djeci poduzetnika koji su na različite načine pratile razvoj poslovanja svojih roditelja ili jednoga od njih, često nedjeljne – gotovo jedine zajedničke objede – slušali o poslu i aktivnostima, upijali i u nekom snu sanjali dan kad će nastaviti taj biznis. Ili su zbog svega toga odlučivali kako oni takav život ne žele, kako je to prevelika žrtva te da će tražiti svoj put mimo očekivanja. S treće pak strane, pokretači, vlasnici, direktori i u konačnici roditelji, kao i svatko od nas, razmišlja i o tome koliko dijete treba opteretiti poslom i problemima koji ga prate, treba li se dijete/djeca mučiti kako su mučili roditelji ili razmišljaju o kombinaciji laganom uvođenja u poslovne aktivnosti pa vremenom dobiti odgovor što i kako će se dalje događati s poslom.

Ipak, mladi nasljednici često i žele preuzeti poslovanje ne samo iz osobnih razloga već i svjesnosti kako im je upravo to, obiteljsko poduzeće, bilo razlog njihovog mirnog i kvalitetnog odrastanja; u usporedbi s vršnjacima i lagodnijeg života, kako u ekonomskom tako i u društvenom pogledu.

Nasljednici žele preuzeti obiteljska poduzeća

Maloprije spomenuti Boris Vukić, jedan je partnera i jedan od osnivača Adizes Southeast Europe (ASEE) te Senior Associate Adizes Institute USA na kojem je 1995. godine certificiran za vođenje organizacijskih promjena. U prijenosu s osnivača na nasljednike savjetovao je više od stotinu tvrtki, a pokrenuo je i Klub 2040. klub, Klub pripadnika druge i treće generacije porodičnih/obiteljskih kompanija. Tu su mladi ljudi između 20 i 40 godina iz zemalja šire regije, za koje postoji, pravnički rečeno, opravdana osnovana sumnja da će do 2040. godine biti ključni ljudi u svojim kompanijama. Stoga nema bolje osobe i adrese koju možemo pitati i koja će nam zasigurno iznijeti jasan stav – zašto mnogi na nasljednike gledaju kao povlaštene, jesu li nasljednici djeca s posebnim potrebama, odnosno zašto ih tako titulira.

Bez i najmanje namjere ili htijenja da ikoga povrijedim, samo u želji da budem što jasniji, slikovitiji i upečatljiviji, nasljednike, ili drugu generaciju u obiteljskim kompanijama, nazivam ’djeca s posebnim potrebama’, navodi Vukić. Potkrjepljuje to pogledom na prvu činjenicu da rastu uz roditelja (najčešće oca) osnivača koji manje vremena provodi s njima nego s ’bebom koju je napravio iz ljubavi sa samim sobom’ – svojom kompanijom.

Drugo je okruženje, koje ih doživljava kao drugačije, kao djecu kojoj je sve dano, ’koja jedu zlatnom žlicom’. Iako je to ponekad i točno, ali u velikoj većini nije. Neki više, neki manje, neki svjesno, neki ne, ali osnivači kupuju svoj mir zato što nisu dovoljno s djecom od malih do automobila za punoljetnost. Ne zaboravite da je ključ uvijek o umjerenom prikazivanju gospodarstva, ali što su kompanije uspješnije, a mjesto gdje im je sjedište manje, to su ti mladi ljudi više obilježeni i nije im lako izboriti se s mnogim izazovima, reći će Vukić.

Paradoksalno je, naglašava, kako i među njima samima može se uočiti ta predrasuda i odbojnost prema onima s kojima ih povezuje činjenica da su im roditelji pokretači kompanija. Nekoliko njih je s velikom zadrškom prilazilo ideji povezivanja nasljednika u Klubu 2040 plašeći se ’razmaženog društva koje jede zlatnom žlicom’, ljudi koji su u ozbiljnoj manjini. Nasljednici su većinom normalni mladi ljudi koji, uz mnoge beneficije, nose i to breme, zaključuje Vukić.

https://tockanai.hr/poduzetnik/nasljednici-djeca-s-posebnim-potrebama-prijelaz-na-nasljednike-mora-biti-sto-manje-bolan-i-sa-sto-manje-trzavica-64152/

Dubrovnik PRESS

Utjecaj izgradnje Zračne luke Trebinje na sliv rijeke Omble (I): Betonizacija u dubrovačkom zaleđu već je jednom utjecala na protok vode na izvoru Omble

21. Davor Mladošić

Novinarski projekt:
Utjecaj izgradnje Zračne luke Trebinje na sliv rijeke Omble

Elektronička publikacija: Dubrovnikpress

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka: 23. prosinca 2022.

U listopadu 2020. godine predsjednik Srbije Aleksandar Vučić prigodom posjeta srpskog člana Predsjedništva Bosne i Hercegovine Milorada Dodika objavio je kako Republika Srbija kani financirati izgradnju zračne luke pokraj Trebinja. Ta vijest glasno je odjeknula na jugu Hrvatske u kontekstu političkih odnosa i geostrateškog značaja jednog takvog objekta, za koji se, uz blizinu međunarodne Zračne luke Dubrovnik, povezane s brojnim destinacijama u svijetu, kao i zračnih luka u Tivtu i Mostaru, teško može naći ekonomska računica. Politička i geostrateška računica, gledano iz perspektive Republike Srpske i patrona Republike Srbije puno je jasnija.

No, ono što je za sami jug Hrvatske, točnije za sami grad Dubrovnik i njegove stanovnike puno važnije jest kakav bi utjecaj izgradnja takvog objekata imala na njihovo osnovno životno pravo – pravo na vodu.

Prostor grada Dubrovnika stisnut je između mora i granice s Bosnom i Hercegovinom, a najuži dio nalazi se u dnu zaljeva Rijeke dubrovačke, zaljeva u koji se ulijeva rijeka Ombla, ponornica koja tu izvire, na svega dva i pol metra nadmorske visine, te svojim, na površini tek tridesetak metara dugim vodotokom, stvara spektakularni prizor zaštićenog krajobraza čiji je značaj prepoznat još u vrijeme Dubrovačke Republike. Ipak, uzalud Dubrovčanima takva zaštita ako se ne budu mogli zaštiti utjecaja na tu rijeku iz druge

države, a čija se granica prostire tik iznad mjesta na kojem ponornica Ombla izbacuje u nedugo korito dragocjenu vodu, u prosjeku danas 23,77 kubičnih metara u sekundi, i tako opskrbljuje dubrovački Vodovod.

Nekada je Ombla na površinu u godišnjem prosjeku donosila više od 28 kubika vode u sekundi i baš to smanjenje prosječnog protoka uzrokovanog betonizacijom korita, uz Omblu povezane, rijeke Trebišnjice u dubrovačkom zaleđu na prostoru Bosne i Hercegovine, koje se provodilo od 1981. do 2012. godine može biti primjer kako neki budući građevinski zahvati na tom području mogu devastirajuće djelovati na sam izvor Omble.

Iako Ombla kao ponornica nije dovoljno istražena te različiti stručnjaci navode kako se njen sliv procjenjuje na prostor od 600 pa čak do tisuću kvadratnih kilometara, ipak je poznato da izvor Omble sa svojim vodonosnicima iznad njega utječe prelijevanjem u vrijeme povećanih i čestih oborina i na druge izvore poput Zavrelja te samim tim kvaliteta vode s izvora Omble nema samo utjecaj na vodoopskrbu užeg dijela Dubrovnika već i njegova šireg administrativnog područja.

Područje sliva od 600 ili tisuću kilometara četvornih, u slučaju izgradnje zračne luke na području Taleža, sela pokraj Trebinja uz koje bi trebala prolaziti neka buduća pista, zapravo je sasvim svejedno, jer ono se nalazi svega – osam i pol kilometara od izvora Omble.

Nije potrebna imati suviše bujnu maštu za zaključiti kako radovi na jednom takvom objektu kao što je izgradnja aerodroma mogu itekako utjecati na izvor do kojeg voda dolazi i iz sliva koji se proteže ispod tog budućeg mega gradilišta.

Različiti su aspekti na koje bi se u slučaju početka radova na izgradnji trebinjske zračne luke trebalo obratiti pozornost. Osim samog protoka, koji mora ostati u količinama dostatnim za opskrbu vodom 43 tisuće stanovnika i još barem dvadesetak tisuća gostiju svakog dana u jeku turističke sezone, a koje je i sušeno razdoblje te on može pasti i na svega 4,3 kubična metra u sekundi, tu je i aspekt njene kakvoće, ali i nezanemarivo očuvanje bioraznolikosti na samom izvoru i vodonosnicima, odnosno „bazenima". Izvor pripada području ekološke mreže Natura 2000 Paleoombla – Ombla, a nakon što je DNA analizom vode tijekom speleoloških i biospeleoloških ukazano da se u tim vodama nalaze i primjerci čovječje ribice (Proteus anguinus), njene jedinke u nastavku ovogodišnjih istraživanja su i pronađene.

Naravno, nije samo čovječja ribica značajna, područje izvora, a do danas je glavni kanal izvorišta istražen do dubine od oko 40 metara, ali se proteže na najmanje stotinu metara, plus bočni kanali, jedno je od najbogatijih na svijetu špiljskom faunom. Dosad je zabilježeno oko 200 vrsta, mnogih endemskih.

Cijelo područje rijeke Omble pripada kršu Paleoomble koje je svojim značajkama jedinstveno u sklopu Dinarida, a kroz taj krš oborinska voda šireg područja Popova polja u Bosni i Hercegovini, u koje ponire i Trebišnjica, drenira se podzemnim tokovima prema nizu izvora od kojih je izvorište Omble najznačajnije. Također cjelokupno područje Paleoomble karakterizira iznimno velik broj špilja. Krš je to u svojoj punoj ljepoti i osjetljivosti i nepredvidljivosti i ta nepredvidljivost općenito nedovoljno istraženog područja u ovom trenutku čini se kao prva prepreka kod izgradnje aerodroma uz selo Taleža, devet kilometara zapadno od Trebinja, osam i pol kilometara sjeverno od izvora Omble.

https://www.dubrovnikpress.hr/component/k2/utjecaj-izgradnje-zracne-luke-trebinje-na-sliv-rijeke-omble-i-betonizacija-u-dubrovackom-zaledu-vec-je-jednom-utjecala-na-protok-vode-na-izvoru-omble.html

ZAGREBI

Online nasilje nad ženama (3.): N.N. prijavila zlostavljača, pa otkriveno još 35 njegovih žrtava

22. Miroslav-Edvin Habek

Novinarski projekt:
Online nasilje prema ženama: Osvetnička pornografija, doxing, edukacija i kažnjavanje

Elektronička publikacija: Zagrebi

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka: 22. prosinca 2022.

Zagrebačka policija krajem listopada izvijestila je o uhićenju 21-godišnjaka osumnjičenog za silovanje, podvođenje, prijetnje i prostituciju koji je sa više desetaka žrtava (!?) stupao u kontakt preko društvenih mreža da bi, nakon stjecanja njihova povjerenja i dobivanja fotografija seksualno eksplicitnog sadržaja, krenuo s ucjenama, prijetnjama i zlostavljanjem, ali i seksualnim nasiljem u fizičkom obliku.

Zlostavljača se tereti da je u posljednje tri ili četiri godine nad čak 36 žrtava počinio rekordnih 57 kaznenih djela. Čak 31 žrtva bila je maloljetna, a posebno je zabrinjavajuće u ovome slučaju da je samo prva žrtva prijavila zlostavljača. Svih ostalih 35 žrtava je šutjelo!

''Od straha, srama, stigmatizacije, nepovjerenja u najbliže i sustav nisu progovarale o svojoj patnji produljujući tako agoniju i zapadajući sve dublje u nasilnikovu mrežu. Da ova jedna jedina žrtva nije prijavila slučaj policiji, zlostavljanje i nasilje bi i dalje trpjelo njih 35. I tko zna još koliko", ističe se na portalu ''Žene i mediji" koji je pokrenula Agencija za elektroničke medije (AEM), partner udruge B.a.B.e, - najvažnije hrvatske organizacije civilnog društva u suzbijanju online nasilja nad ženama.

Vijest o uhićenju dosad najvećeg serijskog (online) zlostavljača žena prošla je ''ispod radara" većine vodećih hrvatskih medija iako je, kako stručnjaci ističu, slučaj izrazito indikativan. Naime, uhićenje tog zlostavljača

pokazuje jasnu povezanost online i fizičkog nasilja, ali ukazuje i na ključne pojmove u njihovu suzbijanju – povjerenje i edukaciju.

''Povjerenje u sustav kako bi prijava nasilja postala samorazumljiva, a ne iznimka - povjerenje u obitelj i prijatelje koji će bez osuđujućih prodika pružiti podršku, razumijevanje i pomoć žrtvi. Da bi se to postiglo nužna je edukacija i osvješćivanje šire javnosti s ciljem destigmatizacije žrtve", ističu na stranicama AEM-a.

Alati za prijavu nasilja

No, upravo najvažniji projekt za borbu protiv online nasilja nad ženama je SURF and SOUND kojega provodi Udruga B.a.B.e. s partnerima, a omogućuje žrtvama sustav prijave preko platforme NEON - alata za prijavu online nasilja i pristupa podršci u obliku besplatnog pravnog i psihološkog savjetovanja te, što je izrazito važno, podršku osobe od povjerenja prilikom odlaska na policiju i podnošenja prijave.

''Pratimo slučaj jednog višestrukog počinitelja i sudski postupak koji se vodi protiv njega. Bili smo u kontaktu sa žrtvom koja nije bila ozbiljno shvaćena prilikom prijavljivanja tog slučaja prije otprilike dvije godine, da bi sada taj slučaj napokon počeo dobivati svoj epilog, budući da je protiv počinitelja podignuta optužnica", kazao je voditelj platforme NEON **Dean Šarčević**, ujedno i ''osoba od povjerenja" žena koje prijavljuju online nasilnike. Pritom je naglasio da se, osim preko NEON-a - platforme pokrenute krajem prošle godine, online nasilje može prijaviti telefonom, emailom, ali i osobnim dolaskom u prostorije Udruge B.a.B.e.

Potvrdio je i kako su u udruzi B.a.B.e., prema podacima, do listopada zaprimili više od 130 prijava o počinjenom online nasilju nad ženama te kako je u pedesetak slučajeva bila riječ o objavljivanju ili prijetnji objavljivanjem seksualno eksplicitnog sadržaja (kolokvijalnog naziva revenge porn - osvetnička pornografija).

Šarčević ističe i kako je to, prema svemu sudeći, samo vrh ledenog brijega jer kada je riječ o objavi, ili prijetnji objavom spolno eksplicitnog sadržaja, žrtve navedeno prijavljuju u samo četiri posto slučajeva. Naime, takvi su rezultati europskih istraživanja, a slična je situacija i kod nas, a novih kvalitativnih istraživanja o tome u Hrvatskoj još nema.

No, s druge strane – upravo platforma NEON i udruga B.a.B.e. bilježi velike uspjehe u poticanju žrtava na prijavu online nasilja i pružanju podrške koja im je potrebna.

'' Promatrajući slučajeve s kojima su se nama obratile žrtve online nasilja, smatram bitnim istaknuti da je stopa prijave nasilja policiji i Državnom odvjetništvu oko 40 posto. Prijave se razlikuju po oblicima nasilja, ali zajedničko im je da žrtve trpe nasilje duže vrijeme, a tek zbog eskalacije ili brutalizacije se odlučuju na prijavu", kaže Šarčević.

Posljedice osvetničke pornografije mogu biti katastrofalne. Nažalost, svjedoci smo slučajeva da su neke od žrtava i počinile samoubojstvo, ističu u udruzi B.a.b.e. Šarčević na to nema službenog komentara jer, kako ističe, uglavnom je u tim slučajevima riječ o maloljetnim osobama.

Razmišljanje o suicidu

''Obraćaju nam se i maloljetne osobe. U nekim situacijama pružamo izravnu pomoć, a u nekima prijave prosljeđujemo drugim institucijama uključujući i Centar za sigurniji internet (CSI) koji također radi važan posao prevencije i suzbijanja online nasilja. Sve žrtve razmišljaju o suicidu, a to je pokazatelj opasnosti ovog oblika nasilja. Mlađe osobe, od 15 do 30 godina izložene su većem riziku i više su izložene nasilju, ali obraćaju nam se i osobe srednje životne dobi. Najčešće se slučajevi online nasilja događaju nakon završetka internetskih partnerstava, a nakon toga nastaju problemi i počinje zlostavljanje", ističe Šarčević. Dodaje i kako, nakon obraćanja udruzi B.a.B.e, slijedi postupak u kojem se kod žrtve pažljivo ''razbijaju" sve posljedice dotadašnjeg nerazumijevanja i osude okoline, zbog čega nasilje u većini slučajeva žrtve i ne prijavljuju.

''Prvo pristupimo pravnom savjetovanju kako bismo imali činjeničnu podlogu i definirali sve okolnosti slučaja – postojanje dokaza, svjedoka i ostaloga. Nakon

toga savjetujemo i provodimo psihološko savjetovanje koje je u prvom dijelu usmjereno i na savladavanje traume kod žrtve, ali onda i na ohrabrenje da žrtva nasilje i prijavi. Nakon toga, osoba od povjerenja prati žrtvu na policiju, pruža joj emocionalnu podršku. Upravo se to pokazalo kao izuzetno dobar mehanizam, odnosno usluga koja utječe na povećanje stope prijave nasilja", kaže voditelj projekta SURF and SOUND.

Upravo je Šarčević u najvećem broju slučajeva bio osoba od povjerenja žena žrtava koje su prijavile online nasilje te pritom ističe kako žrtvama, u najvećem broju slučajeva, nije bio problem što je osoba od povjerenja bila muškog spola.

''Žrtve su prije i na početku prijave najčešće teškog anksioznog stanja. U svakom trenutku je potreban veliki stupanj senzibilizacije i razumijevanja žrtve jer i najmanja sitnica može je izbaciti iz, uvjetno rečeno, ravnoteže nakon što je donijela odluku o prijavi nasilja. Primjerice, to može biti i sasvim dobronamjerna uputa o posljedici podnošenja lažne prijave, što predstavlja kazneno djelo, a policija i državno odvjetništvo mora s time upoznati svaku podnositeljicu prijave. To u žrtvi katkada izazove strah da će ako nešto krivo kaže biti prozvana i procesuirana. Uzrok tome je nepoznavanje prava i svih zakona, što može dovesti do pojave nesigurnosti i bojazni od posljedica prijavljivanja nasilja, što ne bi smio biti slučaj. Ipak, uobičajeno nakon što počne iznositi svoj slučaj, žrtva se ohrabri, ali često i unatoč tome ne može reći sve što bi trebalo zanimati policiju. Stoga, svoj iskaz i nadopunjava ili mijenja raspored iskaza što je razumljivo zbog situacije u kojoj se žrtva nalazi", ističe Šarčević.

Slučaj Severina ne može se više ponoviti

Često se i same žrtve iznenade svojim uspješnim suočavanjem s tijelima kaznenog progona, kaže Šarčević. Dodaje i kako veliki strah postoji u početku i prije samog postupka, a onda slijedi ogromno olakšanje i osjećaj snage i ponosa kada prijave nasilje, ponajviše nakon završetka podnošenja prijave i okončanja postupka. Sudskog postupka koji, u većini slučajeva, traje predugo.

''Od podizanja optužnice do sudskog procesa cijeli postupak traje predugo. Kroz taj dugi period žrtva prolazi kroz ogromne amplitude osjećaja – pozitivnih i negativnih te žrtva prolazi i kroz više ciklusa reviktimizacije. Zbog toga je iznimno važno da ti postupci budu učinkoviti i tu činjenicu suci i sutkinje moraju uvijek imati na umu", objašnjava Šarčević.

Dodaje i kako je potrebno osvještavanje i edukacija sudaca i sutkinja koji odlučuju u slučajevima online nasilja nad ženama te pohvaljuje inicijative o eventualnom osnivanju specijaliziranih odjela koji bi odlučivali o slučajevima rodno uvjetovanog nasilja.

''Smatram da bi to bio dobar smjer jer bi se, pored učinkovitijeg pristupa pravdi, razvijalo kvalitetno razumijevanje rodno uvjetovano nasilja i širenje znanja i dobre sudske prakse unutar pravosudnog sustava.", zaključuje Šarčević. Dodaje i kako je dostupnost dokaza veliki izazov u ovim digitalnim vremenima te da se tu trebaju ulagati dodatni napori, financijska sredstva da se provode postojeće zakonske odredbe i mogućnosti da bi se uspješno pribavili digitalni dokazi u slučajevima ovakvog nasilja.

Novinarke češće pogođene online seksualnim uznemiravanjem

No, ključna je prijava žrtve online nasilja i prekid njihove šutnje, ističu u udruzi B.a.b.e. jer bez prijave nema ni postupka, ni kazne za počinitelja.

''Istraživanja pokazuju da su žene na istaknutim pozicijama, primjerice – novinarke, političarke i aktivistice u većoj opasnosti od online nasilja. Smatram da je potrebno osvijestiti da prelaženje preko incidenata nasilja i uznemiravanja nije rješenje, što se trenutno događa te je potrebno ohrabriti ih na prijavu. Žene na javno istaknutim pozicijama, primjerice novinarke, najčešće smatraju da nemaju dovoljno vremena za cijeli postupak ili da će prijavom napraviti još veću štetu same sebi, obzirom na prirodu njihovog posla. Imali smo nekoliko slučajeva, a istraživanja također na to ukazuju, da su žene novinarke u većem riziku i češće su pogođene online seksualnim uznemiravanjem, ali i online uhođenjem. Nadam se da ćemo uspjeti pokrenuti raspravu u javnosti u koju bi se uključile i novinarke i stručnjaci s mišljenjima i preporukama kako adekvatno zaštiti i prevenirati online nasilje prema ženama na istaknutim pozicijama" zaključuje Šarčević.

Online nasilje nad ženama ipak je prepoznato kao problem u hrvatskom društvu, a dijeljenje snimki eksplicitnog seksualnog sadržaja bez pristanka snimane osobe od srpnja prošle godine postalo je kazneno djelo za koje je predviđeno od jedne do tri godine zatvora. Najpoznatija, pak, žrtva takvog nasilja bila je 2004. poznata hrvatska pjevačica **Severina**.

''Rekao bih da se slučaj Severine sada ne bi mogao ponoviti . Nadišli smo to vrijeme i mislim da to više nije moguće. Takvi slučajevi sada su s jedne strane i u kaznenoj domeni, a s druge strane razvijena je i više razina standarda medijskog izvještavanja koja bi zapriječila objavu takvog sadržaja", zaključio je Šarčević.

https://zagrebi.hr/online-nasilje-nad-zenama-3-n-n-prijavila-zlostavljaca-pa-otkriveno-jos-35-njegovih-zrtava/

Tanja Mravak: Žena ne treba biti zmaj

Patrijarhat koji se provlači kroz priče Tanje Mravak nije stereotipni patrijarhat iz udžbenika, on je, kao i u realnosti, suptilan, često neprimjetan, ali upravo takav – najopasniji. O tom patrijarhatu, rodnim ulogama, položaju žena u Dalmatinskoj zagori razgovaramo s Tanjom Mravak

Dalmatinska zagora, krševit i kamenit kraj škrte zemlje i izdašnog sunca. Život u ovom kraju vjekovima je bio težak, siromašan i mukotrpan, a takav život na svojim su plećima najviše nosile žene. Udovoljavale su roditeljima, muževima i njihovim roditeljima, djeci. Najmanje ili gotovo nikad nisu živjele za sebe i udovoljavale sebi. Žena je držala četiri kantuna kuće, a najčešće bila po strani, prva kad se radi, a zadnja kad se odmara.

Život i položaj žena u Dalmatinskoj zagori najbolje poznaju upravo žene iz tog kraja. Jedna od njih je svakako **Tanja Mravak**, spisateljica iz Sinja. Iako danas živi i radi u Splitu, sa svojim krajem je čvrsto povezana i poznaje u dušu njegove ljude i način života. Prije gotovo šest godina napisala je zbirku kratkih priča pod nazivom „Naša žena“. U jedanaest priča uspjela je prikazati svakodnevne situacije u kojima likovi imaju jasno zacrtane rodne uloge. Patrijarhat koji se provlači kroz priče nije stereotipni patrijarhat iz udžbenika, on je, kao i u realnosti, suptilan, često

23. Maša Samardžija

Novinarski projekt:
Kao da je krška vila

Elektronička publikacija:
P-portal.net

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
21. prosinca 2022.

neprimjetan, ali upravo takav – najopasniji. Iako patrijarhat često gledamo kroz prizmu fizičkog nasilja nad ženama, Mravak nam svojim pričama ukazuje na ono nasilje koje nije čak ni okarakterizirano kao nasilje, a zbog kojeg žene najčešće stradaju psihički i koje im oduzima svu slobodu života.

„Naravno da je fizičko nasilje najstrašnije, ali ono je zapravo statistički najrjeđe od svih vrsta nasilja i usmjerimo li se samo na njega, to može biti opasno jer onda možda nećemo primijetiti sve one druge vrste nasilja koje su vrlo suptilne i koje se ponekad cijeli život ne primjećuju“, ističe Mravak.

To je, kako kaže, često utkano u mentalitet i način života i žene čak ni ne pristaju svjesno na to, nego naprosto žive u tome kao da je to jedini način života koji se podrazumijeva.

Tiho pristajanje

Vrlo često se kod tih žena javlja otpor kada se kritizira njihov način života. „Naprosto nije normalno tako živjeti, ali te žene moraju razviti neku vrstu obrane, a često je ta obrana – poricanje. Meni je najtužnije vidjeti to neko tiho pristajanje i nesvjesnost, o tome sam pisala“, kaže Mravak.

Često pojedine feminističke udruge ne znaju pristupiti tim ženama i stvaraju u njima još veći otpor. Tanja Mravak upozorava kako je prilično lako iz druge životne pozicije govoriti kako bi netko trebao živjeti. Ali tu je sve isprepleteno, i tradicija, i navika, i, kako ističe, dugogodišnje ispiranje mozga tim ženama i zato im treba jako pažljivo prilaziti i ne omalovažavati njihov način života nego im pokazati da može biti drugačije.

„Čak je i moja pozicija lagodna, iako sam živjela tamo i vrlo često sam u Zagori, poznajem ljude otuda i dobro im poznajem živote. Moja pozicija je lagodnija jer sam financijski neovisna, radim, pišem, imam se priliku izraziti i naučila sam se ne bojati. Čini mi se da bi bilo jako tašto i patronizirajuće moralizirati im“, pojašnjava Mravak.

Jedan od glavnih pokazatelja patrijarhata je nepostojanje dokolice i odmora za žene. Rijetko se moglo vidjeti ženu da leži, osim ako je jako bolesna. Žene su i nakon poroda nastavljale raditi. Dokolica, hobiji ili bilo što što bi žene radile samo za sebe, nisu postojali kao uobičajena praksa. Čak i kada bi žena sjela da odmori, ona je usput plela ili nešto drugo radila kako ne bi gubila vrijeme. Ovakvo ponašanje bilo je pohvalno i ono se od žena očekivalo jer „žena je dobra ako radi i ne dangubi uzalud“. Tanja Mravak ističe kako se tu radi o nekoj vrsti prisile i očekivanja da se radi od jutra do mraka i da je svaki sat ispunjen.

Iz ruku oca u ruke muža

U patrijarhatu se, također, podjela kućnih poslova podrazumijeva. Očekuje se da žena čisti za mužem. „Sasvim je normalno, što je meni nepristojno i pomalo začuđujuće, da netko očekuje da se za njim čisti. Kada te situacije prenesemo u neki drugi kontekst, vidimo da su zapravo potpuno nenormalne i da ni u jednom drugom kontekstu, kao na primjer da živimo s cimerima, ne bismo tolerirali takav način ponašanja“, upozorava Mravak. Dodaje kako muškarci, samim svojim postojanjem, smatraju da imaju pravo na poseban tretman i na tlačenje drugog bića, kao da je to potpuno prirodno.

Prilikom udaje, žene su se odricale svog prezimena, ali i svog dotadašnjeg života. Iz ruku oca žena je predavana u ruke muža koji je ženidbu često shvaćao kao dobivanje besplatne radne snage. Vrlo često se u svadbenim običajima vidi oduševljenje potpunim predavanjem ženine osobnosti. Naša sugovornica ističe da su danas stvari drugačije, ali je još uvijek ostalo dovoljno tragova i neprepoznatih situacija i načina manipulacije ženskim umom, a taj dio je najopasniji. „Nije toliko opasno kada ste vi svjesne i radite na tome, iako je i to teško, ali kada niste svjesne, nemate nikakve šanse“, upozorava.

U crkvu na odmor

Jedno od zapažanja naše sugovornice, na kojem se također očituju nametnute uloge, jest i to što žene u ovim krajevima vrlo rijetko imaju nadimke, osim ako su podrugljivi. Muški nadimci su česti, prpošni ili se na blaži način izruguje nekim njihovim osobinama. Njima se na taj način priznaje karakter, a žene po selima često, kada se udaju, imaju nadimke prema svom obiteljskom prezimenu. Na taj način ih se locira

i dovodi u vezu s ocem i obiteljskim porijeklom, ali i jasno daje do znanja „čije“ su bile.

Uloga crkve bila je velika, posebno u selima u vrijeme kada ljudima nisu bile dostupne informacije kao danas. Prema svecima se ravnalo sve, pa i kada će se nešto saditi u vrtu. Propovijedima se ljudima ukazivalo na koji način će živjeti, nekad suptilno, a nekad prilično direktno.

„Žene su uvijek bile mnogo više religiozne i mnogo više im je trebala nekakva utjeha. A ima i jedan posve praktičan razlog zašto su išle u crkvu – tamo bi se mogle sat vremena smiriti i ništa ne raditi jer je to bilo prihvatljivo“, pojašnjava Mravak. U crkvi bi im se savjetovalo da trpe, jer to tako treba, za familiju, za muža, za djecu. „Meni je teško zbog toga njih prozivati jer nisu one slobodnom voljom odlučile da žele tako živjeti“, dodaje Mravak.

Princip je isti, ostalo su nijanse

Danas su se neke stvari promijenile, ali neki psihološki obrasci su ostali isti. Žene rade, obrazovane su, mijenjaju sredine, putuju i vide drugačije načine života. Tanja Mravak smatra kako je „sve na jednoj racionalnoj razini puno bolje, ali kada se dođe do nekih obiteljskih situacija, još uvijek tu do kraja nema ravnopravnosti, ni pravde ni pravičnosti“.

Žene danas, također, previše rade i, iako su se okolnosti rada promijenile i iz kuhinja i polja se prešlo u urede i druge radne objekte, princip je ostao isti. „Puno žena kod nas ne traži pomoć, mogu one sve same. Ja ne volim kad čujem da je neka žena ‘žena zmaj’ jer to žena ne treba biti“, upozorava Mravak te poručuje „odmori se, ne trebaš sve ciljeve koje si zadala postići, niti dnevne, niti životne. Odustajanje je posve prirodno i normalno ako vidite da vas nešto što ste započeli ne ispunjava. Ljudi, a naročito žene sebi daju sve te zadatke i onda same sebe vrednuju prema tome jesu li ih ispunile“.

U prošlosti su žene provodile vrijeme u kući i radile, dok im je odmor bio nepoznanica. Sada se ponovo grčevito drže za poslove i nikako da se opuste. Mravak ističe kako pretjerano obuzimanje poslom i projektima, što žene izrazito rade, nije dobro. Taj obrazac se samo nastavio na suvremenu razinu.

„Kada živite u nekoj urbanoj sredini i kada ste dio neke zajednice, onda mislite da se morate na određeni način ponašati, baviti se sportom, imati hobije… Sve se to sada mora, mora se planinariti, posjećivati izložbe, baviti humanitarnim radom… Žene opet nisu posvećene sebi i opet misle da su loše ako sve to ne ispune“, zaključuje Mravak.

https://p-portal.net/tanja-mravak-zena-ne-treba-biti-zmaj/

Klikni.news

MB Holding: Hrvatski građani mogli bi dvaput platiti struju iz Ciglene

Kada je u Cigleni pokraj Bjelovara prije nešto manje od dvije godine otvorena prva geotermalna elektrana u državi, najveća te vrste u Europi, činilo se da će Hrvatska napokon u većoj mjeri početi iskorištavati svoje obilate geotermalne potencijale.

Tadašnji ministar zaštite okoliša i energetike Tomislav Ćorić istaknuo je u svečanom govoru da je „ovaj projekt dokaz kako je Republika Hrvatska zemlja primjer u smislu poticanja razvoja novih, čistih izvora energije te primjene novih znanja u cilju dobroga upravljanja prirodnim resursima. Naš je zadatak uspostaviti okvir koji će potaknuti investitore na ulaganja kako bi nam potencijali obnovljivih izvora energije dugoročno donijeli korist i stvorili temelj energetske održivosti“, zaključio je Ćorić.

Dvije godine kasnije, Velika 1 i dalje je jedina geotermalna elektrana u Hrvatskoj, a njezini većinski vlasnici, turski MB Holding, na taj projekt više ne gledaju nimalo optimistično. Naime, MB Holding u sudskom je sporu sa svojim manjinskim partnerom Draganom Juriljem, hrvatskim poduzetnikom koji je uz pomoć svoga brata Željka uspio odraditi sve predradnje i pripremiti Ciglenu za izgradnju geotermalne elektrane. Među ostalim, Jurilj je osigurao ugovor s Hrvatskom elektroprivredom za otkup električne energije čija se vrijednost procjenjuje na jednu milijardu kuna. Upravo je taj ugovor predstavljao potencijalnim investitorima osiguranje za početnu investiciju koja se, kada je u pitanju geotermalna energija, mjeri u stotinama milijuna kuna. Prema vlastitim

24. Igor Kokoruš

Novinarski projekt:
Izazovi i prepreke u korištenju geotermalne energije u Hrvatskoj

Elektronička publikacija:
Klikni.news

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
23. rujna 2022.

riječima, MB Holding u projekt Velika 1 uložio je 325 milijuna kuna, što je omogućilo brz razvoj i puštanje u rad prve geotermalne elektrane u ovom dijelu Europe – Velike Ciglene.

I tu počinju problemi koji traju i danas, a račun bi u konačnici mogli platiti i hrvatski građani.

Sudski spor u tijeku

„Bili smo 80 posto vlasnici projekta. Nažalost, naš manjinski partner, zahvaljujući nizu pravno vrlo upitnih odluka trgovačkih sudova u Zagrebu, izbrisao nas je iz vlasništva. Sudovi nas, kao većinskog partnera u projektu, nisu zaštitili i sudska drama sad već traje tri godine. Vrhovni je sud u našim slučajevima dopustio već pet izvanrednih revizija, počevši od neopravdanog brisanja većinskog vlasnika iz sudskog registra, unatoč privremenoj mjeri koja je to trebala spriječiti", poručuje Unal Ozgor, predstavnik MB Holdinga u Hrvatskoj. Turski investitori smatraju da su oštećeni za više od milijardu kuna potencijalne dobiti, a taj iznos na kraju bi mogao biti i mnogo veći ako će svoje vlasništvo i ulaganja biti prisiljeni štititi pred međunarodnim sudovima.

„Siguran sam kako će za te instance ovo biti vrlo jasan slučaj, jer sumnjam da je u nekoj drugoj članici EU moguće da izgubite 80 posto vlasništva tvrtke, a da uopće dobijete pravo glasa u toj odluci. Dobijemo li ovaj slučaj tek na međunarodnom sudu, hrvatski bi porezni obveznici tu energiju mogli plaćati dva puta – jednom nezakonito našem bivšem manjinskom partneru, a drugi put odlukom međunarodnog suda", pojašnjava Ozgor.

Iako sudski spor između poslovnih partnera nije direktno vezan uz zakonsku regulativu namijenjenu ulaganju u geotermalne izvore, jasno je da taj sukob ne šalje optimističnu poruku budućim investitorima.

„Geotermalni potencijal uistinu je velik u Hrvatskoj, no dvojim hoće li i jedan ozbiljni investitor biti spreman dalje ulagati u zemlju u takvim okolnostima. Kao prvi investitor u geotermalnu elektranu u Hrvatskoj, tijekom nedavnog tursko-hrvatskog ekonomskog foruma imali smo dosta upita o našim iskustvima. Ono što smo mogli reći jest da su hrvatski zakoni usklađeni s EU standardima, no sudska praksa je daleko od savršene, a time postaje upitna i budućnost bilo kakve investicije", govori Ozgor.

„U Turskoj je lakše"

Kad je riječ o iskustvima MB Holdinga u matičnoj državi, oni su prije 20-ak godina bili pioniri geotermalne energije. Prvi elektranu, instalirane snage 8 MW, pustili su u rad 2006. godine, a otad je njihov geotermalni sektor u Turskoj dosegao kapacitet od 1600 MW. MB Holding u ovom trenutku upravlja s pet geotermalnih elektrana.

„Ako uspoređujemo Tursku i Hrvatsku, realizacija projekta donekle je lakša u Turskoj, koja ima pliće bušotine, na dubini od 1500-2000 metara. U Hrvatskoj za dolazak do vode optimalne temperature morate bušiti do oko 3000 metara, što rezultira povećanim troškovima bušenja. No u Nizozemskoj je, primjerice, to još kompliciranije – tamo se buši i do 5000 metara, što Hrvatsku ipak svrstava u zemlje koje mogu iskoristiti svoj geotermalni potencijal za daljnji razvoj, ne samo kroz stvaranje i distribuciju energije, već i u popratnim proizvodnim djelatnostima, pa i primjeni iskustva u drugim zemljama svijeta", kaže Ozgur.

https://klikni.news/aktualno/2022./09/23/mb-holding-hrvatski-gradani-mogli-bi-dvaput-platiti-struju-iz-ciglene/

KREDITNA OMČA

Kako riješiti situaciju ako dođe do problema u otplati duga

25. Jasmina Džanović

Novinarski projekt:
Kreditna omča – nikad jednostavnija, a nikad opasnija

Elektronička publikacija:
Savjeti.hr

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
7. studenoga 2022.

Bilo da se radi o gubitku posla, zdravstvenom problemu ili bilo kojoj neplaniranoj situaciji koja nas je dovela do poteškoća u otplati duga / kredita, rješenja uvijek postoje. Možda si jesmo stavili omču oko vrata, ali važno je da je ne stegnemo previše već olabavimo!

Velika većina građana i poduzetnika se bar jednom u svojem životu kreditno zadužuje, a jedna od glavnih prepreka u dobrom upravljanju vlastitim novcem, pa tako i kreditom, jest nepoznavanje proizvoda i usluga financijske industrije kojima se koristimo. Da bi dobro važno je razumjeti prirodu kreditnog odnosa, terminologiju i sve druge stvari na koje treba obratiti pozornost. A ako unatoč svemu dođe do poteškoća u otplati kredita važno je znati da nisu sve lađe potonule i rješenja uvijek postoje.

Glavna stvar koju treba napraviti kada se osoba ili poduzetnik nađe u problemima jest razgovarati s

kreditnom institucijom u kojoj su se zadužili i proći mogućnosti smanjena kreditnog opterećenja. Osim toga, kako kaže **Nikola Kaselj** iz Centra za zaštitu potrošača Vukovarsko-srijemske županije 'Glas potrošača', uz stalno pokušavanje ostvarivanja dodatnih izvora prihoda, postoji još niz drugih opcija koje se mogu poduzeti, od **refinanciranja** kratkoročnih obveza u dugoročne, uzimanju **moratorija** na otplatu kredita, **prodaje dijela imovine** u svrhu povrata dugovanja...

Isto tako, iz Hrvatske narodne banke (HNB) naglašavaju da probleme koji se mogu pojaviti u redovitoj otplati kredita možemo pokušati riješiti kratkoročnim metodama poput **moratorija** kreditne obveze pri čemu u određenom razdoblju otplaćujemo samo kamatu dok će otplata glavnice mirovati. Takvo značajno smanjenje mjesečnog opterećenja trebalo bi nam dati dovoljno vremena da pokušamo stvoriti uvjete za povratak u redovnu otplatu. Osim toga, pojašnjavaju, kao dugoročnije rješenje može se ugovoriti i **produženje roka otplate kredita** koji će za nas značiti veće sveukupne troškove, ali manje mjesečno opterećenje. S pružateljem usluge su mogući i drugi načini dogovora otplate kredita, a koji ovise o konkretnoj situaciji i spremnosti na dogovor obiju strana.

Budite financijski pismeni

Dostupni podaci i istraživanja ukazuju na postojanje financijske nestabilnosti određenog dijela potrošača, a koja je izazvana nepoznavanjem alata za **upravljanje osobnim financijama**. Isto dovodi do financijskog opterećenja ne samo potrošača i njihovih vjerovnika, već i financijskih institucija te gospodarstva i društva u cjelini.

Navedeno ukazuje na prijeku potrebu rješavanja problema financijske (ne)pismenosti potrošača kroz određene oblike financijskog obrazovanja koje bi kao rezultat imalo razvijanje vještina koje će potrošačima pomoći u planiranju i upravljanju osobnim financijama na kratkoročnoj i dugoročnoj razini, naglašavaju iz Financijske agencije (FINA). Istraživanja su također pokazala da je financijska pismenost vještina koju je nužno usvojiti u što ranijoj životnoj dobi, a kako bi se od najranijih dana usvojile elementarne navike realnog raspolaganja osobnim financijama. Iz HNB-a, pak, ističu da osviještenost o opcijama koje su nam na raspolaganju nakon pojave poteškoća ali i još važnije osviještenost i planiranje koje je potrebno kako se poteškoće ne bi ni pojavile, ovisi i o stupnju financijske pismenosti i zainteresiranosti potrošača jer je razumijevanje kreditnog posla i upravljanje rizicima koje on nosi od ključne važnosti.

Tako, osim informiranja o samim financijskim proizvodima, budite svjesni vlastite financijske situacije i, zapamtite, dva su omjera koji neovisni stručnjaci za financije navode kao osiguranje od rizika prezaduženosti i financijskih problema:

- prema prvome pojedinac se mjesečno ne bi trebao zadužiti više od **10 posto svog mjesečnog neto dohotka**, dok
- prema drugome, koji uzima u obzir i postojeća zaduženja, pojedinac se ne bi smio zadužiti više od **20 posto mjesečnih prihoda**.

Uz to, odluka o ugovaranju kredita treba se donijeti promišljeno, naglasili su iz Hrvatske udruge banaka (HUB).

Da zaključimo

Da bi potrošač mogao donijeti kvalitetnu odluku vezanu uz osobne financije, mora raspolagati informacijama i znanjem koje će pridonijeti njegovoj financijskoj stabilnosti, jer, u suprotnom, nerazumijevanje financijskih proizvoda i usluga dovodi do neadekvatnih izbora i neodgovarajućih financijskih odluka, koje će potrošača zasigurno dovesti do generiranja dugovanja i potencijalnog postupka prisilne naplate njegovih dugovanja, ističu u Fini.

U trenutku kada potrošač već upadne u zonu dugovanja, potrebno je što prije se informirati o mogućnostima koje mu stoje na raspolaganju te tako pronaći načine kako bi se navedeno dugovanje moglo reprogramirati, umanjiti ili čak otpisati.

Nikola Kaselj iz 'Glasa potrošača' podsjeća da je najvažnija racionalizacija vlastite potrošnje, a Igor Škrgatić iz Udruge Padobran i tvrtke Be-On savjetovanje ističe da, kada već dođe do problema, ne smijemo zaboraviti proučiti različite opcije koje potrošači mogu koristiti

kada se nađu u problemima i tako pronaći način kako smanjiti kreditno opterećenje.

A sve detaljnije informacije o određenom postupku i mogućnosti ostvarivanja besplatne pravne pomoći, potrošači mogu pronaći i na internet stranici Ministarstva pravosuđa i uprave, a za pitanja vezana za ostvarivanje prava na besplatnu pravnu pomoć potrošači se mogu obratiti i na e-mail ili se izravno uputiti upravnim tijelima županija odnosno Grada Zagreba.

Kako smo već prije rekli - *NE GUBITE NOVAC i ne dopustite da vam kredit bude stegnuta omča oko vrata.*

- Ulagače ne zanima samo broj, žele vidjeti kako će se upravljati dugom - kazao je jednom prilikom zamjenik direktora za državne strategije i politiku u EBRD-u **Peter Sanfey**.

Stoga razmislite i o tehnikama upravljanja kreditima koje koriste stručnjaci velikih tvrtki, a koji će i vama kao fizičkoj ali i kao pravnoj osobi pomoći da bolje njime upravljate i da razmišljate i onako kako razmišljaju kreditne institucije koje vam daju novac:

- redovito provjeravajte kreditnu sposobnost kupaca i njihove platne navike, stvorite jasan proces kreditne kontrole
- postrožite kreditne uvjete za probirljive kupce
- fakturirajte na vrijeme i točno, slanje računa elektroničkim putem štedi vrijeme
- potaknite ranije plaćanje, olakšajte načine plaćanja
- uputite klijentima ljubazne pozive prije dospijeća fakture
- odredite prioritete naplate, odnosno plaćanja računa
- vjerujte svom poslovnom instinktu
- predvidite svoj novčani tok i ažurirajte ga redovito
- imajte jasne uvjete i budite dosljedni
- investirajte u edukaciju
- koristite agenciju za naplatu dugova ako naplata zapne
- ne gubite novac

Mini kreditni pojmovnik za kraj

RESTRUKTURIRANJE - kada promjene radimo po postojećoj kreditnoj obvezi (izvor: HUB)

REPROGRAMIRANJE - dužnici koji imaju redovna primanja, zaposleni su na neodređeno vrijeme ili su u mirovini, imaju mogućnost reprograma svojih obaveza, tj. izrade novog plana otplate duga sporazumom između kreditora i dužnika; to jest, formalno odgađanje za budućnost onoga što danas ne možete platiti. (izvor: HUB, moj-bankar)

REFINANCIRANJE - ako postojeću kreditnu obvezu u potpunosti zamjenjujemo drugom obvezom (često i kod drugog pružatelja usluge), tj. zamjena starog kredita novim koji je povoljniji. Ali refinanciranjem se može smatrati i kada se stari kredit, koji je već odmakao u procesu otplate, zamijeni novim, s dužim dospijećem, s ciljem smanjenja mjesečnog anuiteta. Kredit za refinanciranje, u većini slučajeva, zatvara tj. isplaćuje stari kredit, ali ponekad zajmoprimac odobrava 'malo veći' kredit te se takav višak često naziva i gotovina iz refinanciranja. (izvor: HNB, moj-bankar)

MEĐUFINANCIRANJE - model koji predstavlja oblik kreditiranja koji će omogućiti podizanje kredita bez prethodno ušteđenih sredstava. Tako se kredit za međufinanciranje prilagođava mogućnostima, potrebama i planovima dužnika te ga on ima pravo zatražiti po modelu koji mu najviše odgovara. (izvor: HUB)

PROLONGAT - mogućnost produženja roka otplate kredita. To je mjera za olakšanje otplate stambenog kredita, a banke su od sredine 2009. godine ponudile nekoliko mogućnosti za premošćivanje poteškoća u otplati, bez plaćanja naknade za promjenu ugovorenih uvjeta kredita. Mjere za olakšavanje otplate omogućuju smanjivanje mjesečne obaveze, a može se kombinirati i više različitih mjera, kako bi mjesečna obveza bila prilagođenija njegovim mogućnostima. Građanima koji se nađu u problemima najčešće se nudi mogućnost reprogramiranja kredita u kojem se produljuje rok otplate kredita i tako se smanjuje rata.

Tako se može produljiti rok otplate kredita do maksimalnog roka 35 godina za kredite vezane uz eure i u

kunama, a do 40 godina za kredite vezane uz CHF, sve do maksimalne starosne dobi od 75 godina u trenutku otplate zadnjeg anuiteta. (izvor: novac.net)

MORATORIJ - podrazumijeva razdoblje (rok) dogovoreno između vjerovnika i dužnika u kojem je dopuštena odgoda plaćanja glavnice ili ukupnog anuiteta. 'Dogovaranje' znači da nam banka ponudi nekoliko 'uvjeta' moratorija, a mi odabiremo jedan od ponuđenih, te obje strane potpisuju 'dogovoreno'.

Moratorijsko razdoblje je razdoblje tijekom trajanja kredita kada dužnik nije dužan izvršiti plaćanje anuiteta. To je razdoblje čekanja prije nego što dužnik počne ponovno uplaćivati mjesečne anuitete. (izvor: moj-bankar i womeninadria)

ROLANJE DUGA - konstantno korištenje dopuštenog prekoračenja u cijelosti bez pokušaja otplate.

https://www.savjeti.hr/osobne-financije/kako-rijesiti-situaciju-ako-dode-do-problema-u-otplati-duga/298

TABU TEMA

Influenceri i njihov utjecaj na mentalno zdravlje

26. Ljubica Jurič

Novinarski projekt:
Mentalno zdravlje suvremenog društva – zašto je još uvijek tabu?

Elektronička publikacija: Savjeti.hr

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka: 23. studenoga 2022.

Otkad je svijeta i vijeka postoje influenceri ili, ako to prevedemo, kreatori javnog mišljenja. Ako gledamo kroz povijesti, influencerima možemo smatrati, primjerice, članove kraljevskih obitelji, politički moćne osobe, sportaše, glumce, pjevače...

Koliko su poznate osobe svjesne kakav sadržaj kreiraju i kakav to utjecaj ima na mlađu populaciju?

Sama riječ ***influencer*** u engleskome jeziku označuje općenito osobu ili skupinu osoba koja ima nekakav utjecaj. Pojava i porast popularnosti korištenja društvenih mreža pridonijeli su stvaranju novih **kreatora javnog mišljenja,** odnosno **utjecajnih osoba**, koje su svoju popularnost i utjecaj stekle prije svega zahvaljujući razvoju novih tehnologija, a koje stavove publike oblikuju 'putem blogova, objava, video sadržaja, *tweetova* i korištenjem drugih kanala društvenih medija' (Freberg i sur., 2010).

Međutim, koliko su poznate osobe svjesne kakav sadržaj kreiraju i kakav to utjecaj ima na, prvenstveno, mlađu populaciju? Onu za koju kažemo da su još uvijek u formativnim godinama.

Težina 'slave'

Imam tri zanimljiva sugovornika. Doista su različiti. Svaki iz svoga kuta progovara.

Razmišljajući o ovoj temi i zahvaljujući nedavnom susretu s njim, upitala sam **Damira Kedžu** kako je to bilo postati **poznato lice** sa samo šesnaest godina. Kako je to utjecalo na njegovo mentalno zdravlje? Kako je bilo nositi se s popularnošću?

Istina, postao sam poznat jako rano, u tinejdžerskim danima, i ne mogu reći da to nije utjecalo na mene, a zapravo ni na sve nas koji smo sudjelovali u showu. Takva dinamika te tjera da **brže odrasteš**, posebno uz medijsku pažnju i interes medija. Nošenje s popularnošću je uvijek izazovno u bilo kojoj dobi, jer se s takvom pojavom susrećeš po prvi put. Bitno je **okružiti se pravim ljudima** i imati njihovu podršku. Postoji doza pritiska s kojom smo bili suočeni. Na kraju, i dalje se bavim istim poslom, no vjerujem da čovjek treba naučiti **upravljati vlastitim emocijama** i umom.

Sadržaj na društvenim mrežama fokusiram na nastupe i posao, nešto svakodnevice i hobije. Ne želim da je moj **privatni život** na javnim platformama ni u medijima, nikad me nije zanimao takav senzacionalizam. Suradnje koje prihvaćam moraju meni osobno imati smisla i biti povezane s mojim interesima ili trebam privatno koristiti brendove s kojima surađujem. Mislim da ljudi to sve više osjete i znaju prepoznati iskrenu komunikaciju.

Dalje, mladima bih poručio da se **educiraju po pitanju mentalnog zdravlja** i online prisutnosti. Također, sve je više i **nasilja na društvenim mrežama** koje ima svoje posljedice u stvarnom svijetu te mislim da svi moramo biti pažljiviji što i kako komuniciramo na društvenim mrežama.

Dario Marčac ima 27 godina i **TikTok je senzacija** s pola milijuna pratitelja. Osnivač je najveće zajednice TikTok kreatora u regiji pod nazivom ***Crew*** i organizator je prvog TikTok meet-upa u Hrvatskoj.

Kao dijete nisam imao neku osobu koju bih mogao nazvati 'idol'. Ne znam jesam li u tome jako rijetka vrsta, ali stvarno ne mogu ni za koga reći da sam ga obožavao, lijepio njegove postere ili tražio autogram, tako da mi je s jedne strane teško razumjeti zašto netko mene zaustavlja na ulici i traži sliku, ali s druge strane mi je jasno jer mladi traže **inspiraciju i motivaciju** u nekome. Problem nastaje kada se idealizira neku osobu na osnovu nekoliko fotografija ili videa, a ne uzima se u obzir šira slika. Isto tako, postoje influenceri koji su do svog utjecaja nažalost došli zbog različitih drama i prozivki koje rade. Mladima to može biti krivi pokazatelj, ako želiš biti popularan, moraš maltretirati i prozivati druge. Često se ne gledaju namjere i osobine neke osobe već površno sadržaj koji se objavljuje i mislim da je to najveći izazov za mlade, pronaći osobu koja je zaista dobronamjerna i pratiti njen rad i razvoj.

Ako pričamo o broju pregleda, lajkova i reakcija, vjerujem da su influenceri svjesni svog utjecaja. Ako pričamo o **negativnom utjecaju** koji se može napraviti, vjerujem da većina ne razmišlja tako. To je jedan od većih okidača koje sam imao kad sam došao do, otprilike, 300.000 pratitelja, da zapravo ja puno više utječem na ljude nego što mislim, pogotovo na mlade. Oni postepeno počinju razmišljati kako ja razmišljam, ponašati se kako se ja ponašam, pa čak i pričati kako ja pričam. To je bio jedan od velikih zaokreta koje sam osobno napravio tako da već duže vrijeme kreiram sadržaj koji ponekad i nije toliko zanimljiv mladima, ali vjerujem da **pozitivno utječe** na njih.

Mladima bih poručio da budu strpljivi i osluškuju prvenstveno sebe i svoje snove. Dosta često mladi misle da nisu dovoljno uspješni ili da nemaju ambicije postići neke velike rezultate samo zato što gledaju sadržaj na društvenim mrežama osoba koje su ili njihovo godište ili još mlađi, a u većini slučajeva prikazuju **nerealne stvari.** Sve što radimo je proces i svatko od nas ima svoj put. Najbolje što možemo napraviti je **fokusirati se na svoj razvoj**, biti ustrajni i strpljivi.

Roditeljima želim poručiti da se, koliko god mogu s obzirom na današnje brzo vrijeme i stotinu obaveza koje imaju kroz dan, pokušaju maksimalno **educirati oko društvenih mreža.** To pogotovo vrijedi za one koji imaju maloljetnu djecu. Roditelji imaju fantastičnu priliku dodatno upoznati svoje dijete tako da na društvene mreže gledaju kao na projekt. Nekada su se s djecom radile kućice na drvetu, slagale puzzle, a danas djeca žele biti kreatori na TikToku. Upoznajte se s platformom, saznajte što vaše dijete želi kreirati, pomognite mu u tome, tako će vam se i dodatno otvoriti, pričati o različitim kreatorima koje prati i videima koje često gleda. Ne samo da ćete dobiti više vremena koje ćete provoditi sa svojim djetetom, već ćete saznati mnoštvo stvari o njemu kojih možda niste niti bili svjesni. A uz to ćete biti i **cool roditelj** koji se kuži u TikTok.

Što reći o **Domagoju Jakopoviću Ribafishu**? Iznimna energija, vječna pozitiva...

Nekada je bilo puno manje TV kanala, radio stanica, a samim time i idola, i bili su puno manje dostupni. I zbog toga smo idole najčešće 'nasljeđivali' od roditelja sve do tinejdžerstva kada smo si ih dijelom i zbog bunta prema odraslima - počeli stvarati sami. Ja sam recimo bio 'zaljubljen' u Roka Petrovića, Baku Sliškovića i Roberta Prosinečkog od sportaša, i Branimira Štulića od glazbenika, ali nisam znao apsolutno ništa o njihovom privatnom životu jer me nije zanimao, niti je bilo **žutog novinarstva**. Danas je lako postati slavan jer ima puno više medija, a kako gotovo pa uopće više **nema opće kulture**, **kućnog odgoja** niti ikakve selekcije, lako se identificirati s nekim tko ne radi nužno kvalitetne stvari za zajednicu.

Imam svoj krug ljudi koji transparentno rade svoj posao, kakav god on bio, i trudim se da su to osobe koje paze na **mentalno zdravlje** sebe i okoline. Na žalost, kriteriji su svedeni na minimum, i sve se manje gleda na kvalitetu teksta, kreativnost i inteligenciju, a sve više na masovnost, sirovost, probitačnost u potrazi za što bržom zaradom. Svijet ne ide u dobrom smjeru i svakojaki influenceri ga vuku prema skoroj propasti. Mislim da je poštenih i hrabrih ljudi te onih koji ne kradu ostalo svega nekih 10 posto, pa se tu ništa ne može promijeniti nego samo slijediti struju.
Onako nam je kako zaslužujemo, a takvi su nam i influenceri.

Zovem se Domagoj Jakopović i diplomirani sam profesor geografije. Od svoje osamnaeste sam prisutan u novinarstvu i već petnaest godina pišem blog Ribafish.com. Smatram se kritičarem javnosti, samozatajnim hedonistom i volim ovaj naš jedini Planet. Ako se influencerstvom smatra to što volim ljude uputiti gdje da putuju, što da jedu, piju i nauče, onda jesam influencer, ali ne bih se želio svrstati u isti koš s ljudima koji misle isključivo na sebe i svoj profit i lažno se predstavljaju **trujući klince** kako bi se obogatili.

Fali selekcije, fali kvalitete, fali dobrih, duhovitih i kvalitetnih ljudi koji bi trebali biti pravi influenceri za pokretanje pravih stvari.

Operacije, pretjerana seksualiziranost... Što nam se to događa!?

- Pretjerano seksualizirani sadržaji i **nerealni pojmovi ljepote** postoje oduvijek samo su sada dostupniji nego ikada i granice su znatno snižene. Međutim, dostupniji su i odgovori na njih. Nerijetko naletim na influencere koji objavljuju kako izgledaju s filterima i bez njih. Postoje i objave vezane uz pretjerano seksualizirane sadržaje koji se itekako koriste zdravim smislom za humor - kaže mi **Ivana Šešo**, magistra socijalne pedagogije, koja se osvrnula na moje pitanje o sadržaju i ovisnosti o društvenim mrežama.

- Influenceri i poznate osobe danas imaju jako veliki utjecaj na mentalno zdravlje posebno najranjivije skupine djece i mladih. Izbjegavala bih stavljati ih sve u isti koš. Svi ljudi su različiti pa tako i oni koji se bave ovim poslom. Koliko promišljaju i koliko su svjesni svojih mogućnosti, a time i odgovornosti kada su sadržaji koje kreiraju u pitanju, ovisi od svakog od njih pojedinačno. Ustvari, ovdje je važno prepoznati da oni taj utjecaj doista imaju i orijentirati se na to da ih se senzibilizira, dodatno educira i pozove da budu partneri u kreiranju sadržaja kojima će dopri-

nijeti građenju otpornosti mladih na stres, frustraciju, nasilje, *shaming* svake vrste. Influenceri su nam posebno važni u razotkrivanju mita i iskrivljene slike o savršenom životu i potpunoj sreći.

Zagovaranje nedostižnoga brojne mlade čini tjeskobnim jer se osjećaju neuspješnima.

Influenceri imaju veliki i potencijal biti promotori socijalne osjetljivosti i toga da empatija u društvu postane ponovo „in“. Oni po meni imaju veliki potencijal biti dio priče o povratku čovjeka, čovjeku - završava Šešo.

S druge strane, njena 'partnerica u zločinu', suautorica brojnih knjiga, **Emina Pršić** nastavlja:

- Pojavom **virtualnog svijeta** biti poznat je postalo jednostavno, bez puno truda i ulaganja. Kako je sve više onih koje nazivamo utjecajnima ili influencerima, tako je sve veća i odgovornost. Osobno mi je žao da kategorizacija prihvatljivog ili neprihvatljivog sadržaja na društvenim mrežama nije dobro postavljena jer, recimo, naša knjiga 'Ljubav beba blagostanje i sranje' zbog riječi *sranje* je neprihvatljiva za objavu na društvenim mrežama, a s druge strane pornografski sadržaji vrište iz svake druge objave. Osobe koje sebe nazivaju poznatima trebale bi biti svjesne svoje odgovornosti prilikom objavljivanja sadržaja te ih iskoristiti da pozitivno utječu na promjene u društvu koje bi htjeli. Svojim primjerom, likom i djelom trebale bi slati poruke koje motiviraju mlade ljude na dobre izbore u životu. Biti poznat je privilegija mogućnosti pozitivnog utjecaja na veći broj ljudi i zato bi bilo dobro tako iskoristiti svoju popularnost - kaže Emina.

Točno. Evo, osobno bih se složila s Ivanom i Eminom, ali moje mišljenje trenutno nije važno. Baš zato sam se obratila i Supermami **Sonji Švajhler**, i mami i influencerici, koja je posebno senzibilizirana za teme mentalnog zdravlja.

- Ne znam koliko su poznate osobe toga svjesne, odnosno žele li sebi osvijestiti tko sve stoji iza velikih brojeva na društvenim mrežama. Mogu ti govoriti iz osobnog iskustva, ne kao poznata osoba, već kao mama koja je okupila određeni broj žena koje konzumiraju moj sadržaj. Dakle, iz te perspektive mogu reći da jako pazim što objavljujem i kako će moj sadržaj krajnji korisnik protumačiti. Vodim se time da pokušam biti tolerantna. Glede mlađe populacije, utjecaj na njih je ogroman i nisam sigurna koliko je to dobro, prvenstveno jer još nisu formirane ličnosti, podložni su utjecaju, a taj je utjecaj vrlo često površan i isprazan - kaže Sonja.

- Naravno, postoje influenceri koji su na svojim kanalima postavili pitanje ovisnosti koju stvara prekomjerno korištenje digitalnih uređaja pa s time i raznih servisa i medija te s time skrenuli pozornost na opasnost koja vreba iza ekrana mobitela. No ovdje je pitanje - tko nas savjetuje o mentalnom zdravlju i kako to čini? Poticanje dijaloga o problemima s **depresijom, anksioznošću, ADHD-om** su dobre stvari i dobro je da netko tko je influencer govori o tim 'tabu temama'- naglašava **Lea Brezar** poduzetnica i praktičarka pozitivne psihologije, suvlasnica privatne osnovne i srednje škole Epoha.

- Nije dobro kada se savjetovanjem o tome kako se nositi s poteškoćama koje nose mentalni poremećaji, bave oni koji za to nisu obrazovani. To je opasno. U savjetovanju morate umjeti prepoznati traumu, depresiju, anksioznost - bez predrasuda te s velikom dozom razumijevanja i empatije za onoga tko sjedi pred vama. Bez odgovarajućeg obrazovanja poremećaje i poteškoće ne možete razaznati u moru onoga što osoba govori tijekom savjetovanja, ako za to ne posjedujete određeno teorijsko, a kasnije i iskustveno znanje - zaključuje Lea.

Ana Miletić, psiholog i gestalt psihoterapeut, Centar za osobni razvoj Apsiha, samo je dodatno potvrdila ova promišljanja:

- Ono što pojačava utjecaj je činjenica da se nastoji stvoriti povezanost s influencerom tako da njihovu preporuku doživimo kao da nam je prijatelj preporučio. Pretjerano i **nekritično konzumiranje** takvih sadržaja može dovesti do suženog i potencijalno iskrivljenog pogleda na svijet. Smatra se 'normalnim' nešto što je samo dio raspona i zanemaruje se ostatak. Primjerice, postaje 'normalno' da žena ima uzak struk i široke bokove i zanemaruju se ostali tipovi građe tijela.

Problem nastaje kada, češće mlada osoba, sebe krene uspoređivati s tom 'normalom', postaje nezadovoljna i počinje sebe mijenjati kako bi joj se približila. To može dovesti do **narušenog samopouzdanja** i osjećaja vlastite vrijednosti, anksioznosti, depresivnosti, nezdravog odnosa prema sebi, usamljenosti i izoliranosti. Važno je poticati kritični stav prema porukama koje dobivamo od influencera, ponuditi i istražiti dodatne perspektive na istu temu i preispitivati izvore i iskustva na temelju kojih influencer iznosi stav ili preporuku.

Gdje su mediji?

Da. O ovome sam prilično dugo promišljala, osobito kada sam pohađala UNICEF-ovu CSR akademiju.

Mediji su ti koji **kreiraju stvarnost** i koji promiču određene trendove, bilo da se radi o modi, ljepoti, zdravlju ili tehnologijama, pa i o influencerima.

Međutim, ono što se prezentira nije uvijek odraz realnosti. Djeca i mladi u najvećoj mjeri svoja iskustva i slike života pribavljaju polazeći od 'medijskog iskustva' pri čemu se ne misli samo na sadržaj koji se nudi već i na način na koji se sadržaj prezentira. Primjer tome je **pretjerana seksualnost** u reklamama, glazbenim spotovima i slično. Djeca su posebno ranjiva skupina jer zbog svog psihofizičkog razvoja nisu u stanju prepoznati **manipulativne sadržaje**. Umjesto kreativnog provođenja slobodnog vremena, internet, mediji, društvene mreže nude dokoličarenje, prosječnost i banalnost. Škola, posao i obaveze tretiraju se kao prepreke koje treba nadići.

Koristeći različite medije, djeca vrlo rano dolaze u kontakt s oglašivačima. U oglašavanju nije bit samo plasiranje određenih robnih marki, radi se i o utiskivanju određenih vrijednosti i životnih stilova te se djecu, u konačnici, 'odgaja' za buduće **pretjerano potrošačko društvo.**

https://www.savjeti.hr/zivot/influenceri-i-njihov-utjecaj-na-mentalno-zdravlje/365

Izvori koje koriste lokalni vodovodi u Zagorju uglavnom su ilegalni

Kad su u pitanju lokalni vodovodi, Krapinsko – zagorska županija po njihovom je broju među vodećima u Hrvatskoj. Prema nekim podacima, početkom 21. stoljeća bilo ih je čak petstotinjak, no taj se broj postupno smanjivao kako se širila mreža javne vodoopskrbe, na koju su se tijekom godina priključivali pojedini zaseoci pa i čitava sela. Prema podacima iz 2016. godine bilo ih je tako oko 180, a sada se procjenjuje da ih je ostalo još stotinjak.

Uglavnom, većina lokalnih vodovoda u Zagorju izgradila se šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog stoljeća, kad je ekonomska situacija postala za građane nešto povoljnija nego što je to bila u razdoblju prije i neposredno nakon Drugog svjetskog rata. No, činjenica je i da je industrijski razvoj u tadašnjoj SFRJ učinio potrebnu opremu i tehnologiju mnogima dostupniju. Javna vodoopskrbna mreža, ako gledamo pokrivenost ukupnog broja kućanstava, tada je u Zagorju bila slabo razvijena, a najveći razlog tome možemo tražiti upravo u konfiguraciji terena. Ako su tijekom šezdesetih godina neka sela na zagorskim brdima po prvi puta dobila struju, možemo samo zamisliti kako bi skup i zahtjevan projekt tada bio da se grade prepumpne stanice i do svakog brda dovede vodovodna mreža s dovoljnim i konstantnim pritiskom vode.

Stoga su se mnoga kućanstva i dalje služila svojim bunarima, kako su to činila 'od kad je svijeta i vijeka', a tamo gdje su postojali veliki izvori te dovoljna sloga i ekonomska mogućnost mještana, počeli su se graditi lokalni vodovodi koji su opskrbljivali samo pojedine

27. Ivan Kovačić

Novinarski projekt:
Problematika lokalnih vodovoda u Krapinsko – zagorskoj županiji

Elektronička publikacija:
Zagorje.com

Broj objavljenih članaka: 9

Datum objave izabranog članka:
19. prosinca 2022.

zaseoke ili sela. Neki samo par kuća, a neki čak i par stotina kućanstava. Oni koji su ostali u upotrebi do danas, odnosno, koji se nisu tijekom zadnjih par desetljeća širenja javne vodoopskrbne mreže u nju uključili, i dan danas ističu kako su njihovi roditelji ili djedovi i bake 'sami isfinancirali i izgradili vodovod, kojeg im sada netko želi uzeti'.

S te strane gledajući, negativne reakcije pojedinaca na Uredbu Vlade o kojoj smo pisali OVDJE, a prema kojoj bi lokalni vodovodi trebali ući u sustav javne vodoopskrbe, u tom dijelu je i razumljiva, a s ljudske strane razumljiv je i njihov otpor da im se povećaju računi za vodu, koje su u jednom legalnom, velikom vodoopskrbnom sustavu strogo definirani i u sebe uključuju i niz naknada i davanja. No, ponavljamo, to je samo jedna strana medalje. A da su druge strane medalje postali svjesni i sami brojni upravitelji ili vlasnici lokalnih vodovoda, pokazuje i činjenica da se njihov broj u dvadesetak godina smanjio za 80%.

Jer razlog smanjenja tog broja nije samo povećana dostupnost javne vodoopskrbne mreže, već i činjenica da su mnogi lokalni vodovodi sami molili javne, legalne isporučitelje vode da ih preuzmu. Podsjetimo, kao što smo pisali ranije, u Zagorju su četiri takva isporučitelja: Zagorski vodovod iz Zaboka, Krakom – Vodoopskrba i odvodnja iz Krapine, Vodoopskrba i odvodnja – VIOP Pregrada i HUMVIO iz Huma na Sutli. Osim što je Uredba Vlade (koja je trenutno izvan snage zbog zahtjeva za ocjenom njene ustavnosti) odredila da sve te javne isporučitelje treba preuzeti Zagorski vodovod, određeno je da taj veliki javni distributer treba preuzeti i sve lokalne vodovode. Zakon o vodnim uslugama definira lokalne vodovode kao one koji isporučuju više od 10 kubičnih metara vode dnevno i/ili opskrbljuju više od 50 ljudi.

Kako nam je pojasnio direktor Zagorskog vodovoda, Mario Mihovilić, vodovodi koji isporučuju i opskrbljuju manje, neće se obrađivati, niti uzimati u obzir kad i ako Uredba Vlade RH ponovo stupi na snagu. - Ti manji teško da će i opstati, no ovi koji su obuhvaćeni Zakonom, oni će, ako Vladina Uredba stupi na snagu, morati po njoj postupiti. No, mi se trenutno time ne bavimo, budući da je Uredba van snage, nego se bavimo samo onim lokalnim vodovodima koji se nama sami obrate ili za neku pomoć, ili za udruživanje – pojasnio nam je Mihovilić.

- Razlozi zbog kojih su vlasnici ili upravitelji lokalnih vodovoda tražili pripojenje Zagorskom vodovodu su višestruki. No, prvenstveno je riječ o problemima s nedostatkom vode u sušnim razdobljima jer je tu većinom riječ o površinskim izvorima na koje utječu padaline, a naravno, nakon toga, razlozi su i problemi oko održavanja i potrebnih investicija, kao i loša kvaliteta vode – priča nam Mihovilić.

Kvalitetom vode, odnosno činjenicom kako voda u velikom broju lokalnih vodovoda nije zdravstveno ispravna za piće, bavit ćemo se u jednom od narednih tekstova u ovom serijalu, no sad ćemo samo usput spomenuti kako je zdravstvena ispravnost vode definirana zakonom i da ona podrazumijeva kemijsko-biološku ispravnost, kvalitetu izgleda (eventualna mutnoća), a treće što se kontrolira je miris vode. Da bi voda bila zdravstveno ispravna, sve tri kategorije moraju biti u propisanim parametrima, a to u mnogim lokalnim vodovodima nije slučaj. No, ponavljamo, to je tema koju ćemo ovih dana obraditi zasebno.

No, vratimo se na onu 'drugu stranu medalje' zbog koje mnogi smatraju kako bi uistinu bilo dobro da na području Krapinsko – zagorske županije postoji samo jedan javni distributer vode. Naime, Mihovilić nam je skrenuo pažnju na tri važna momenta. Prvi je legalnost, drugi odgovornost, a treći ravnopravnost u sudjelovanju u društvenom razvoju.

- Površinski izvori iz kojih se opskrbljuju lokalni vodovodi uglavnom nisu legalni, a legalizacija postojećeg izvora vode, odnosno, dobivanje vodopravne dozvole, traje po nekoliko godina i za mnoge je to skoro pa nemoguća misija. Tu su zona zaštite, građevinske dozvole, uporabne dozvole, imovinsko – pravni odnosi... Dakle, sva ta dokumentacija koju treba prikupiti i ishodovati, kod nijednog od tih izvora lokalnih vodovoda ne postoji pa su svi, prema Zakonu, zapravo ilegalni – pojasnio nam je Mihovilić.

Nadalje, skrenuo nam je i pažnju na veliku odgovornost koju sa sobom nosi distribucija vode za piće.

- Velik broj ljudi koji upravljaju lokalnim vodovodima nisu zapravo ni svjesni koju odgovornost oni nose, odnosno, imaju. Ako se dogodi neki štetni događaj, da se netko od korisnika razboli ili čak, nedajbože, umre... To je velika odgovornost koju ljudi najčešće previše olako shvaćaju ili je uopće nisu ni svjesni. Uglavnom im je argument da oni tu vodu piju odavno i da je sve u redu, no, nikad ne znate kakav se štetan događaj može dogoditi kad se voda crpi i distribuira na takav način – upozorava Mihovilić.

Na kraju, kao što smo spomenuli, Mihovilić nam je skrenuo pažnju i na sudjelovanje u razvoju društva, koje na tim područjima izostaje. - Građani, odnosno, kućanstva koja su priključena na lokalne vodovode ne sudjeluju u razvoju društva. Ne plaćaju Naknadu za zaštitu voda, kao ni Naknadu za korištenje voda, koje naši potrošači plaćaju u sklopu cijene vodnih usluga i koje su direktni prihod, ne Zagorskog vodovoda, nego Hrvatskih voda. Ali iz tih sredstava, prikupljenih kroz te naknade, financiraju se svi razvojni projekti svih vodovoda u Hrvatskoj. Znači, ti ljudi ne sudjeluju u razvoju distribucijskog vodovodnog sustava u našoj državi. A da su svi ti ljudi uplaćivali tijekom svih tih godina te naknade, kao što to rade ostali, sustav bi se puno brže razvijao. I tad bi se mreža razvijala i kod njih i ne bi trebali ulagati svoje novce. I to je ključ svega. To što, ponavljam, ti ljudi ne sudjeluju jednako s ostalima u financiranju razvoja – naglasio je Mario Mihovilić.

https://www.zagorje.com/clanak/vijesti/izvori-koje-koriste-lokalni-vodovodi-u-zagorju-uglavnom-su-ilegalni

Godine (ne)čitanja : Primjeri dobre prakse poticanja čitanja i kupovanja knjiga

28. Nenad Bartolčić

Novinarski projekt:
Godine (ne)čitanja

Elektronička publikacija:
Moderna vremena Info

Broj objavljenih članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
29. prosinca 2022.

Uključili ste televizor, upalili radio, prelistali prvih nekoliko stranica još uvijek tiskanih novina ili tjednika, otvorili ste naslovnu stranicu nekog internetskog portala... kojem god da ste medijskom proizvodu pristupili primjećujete da već neko vrijeme pred vas iskaču **pametno osmišljene i efektne poruke o poželjnosti čitanja i kupovanja knjiga**. Postajete svjesni da se nalazite usred **učinkovite medijske kampanje**, profesionalno napravljene kao da se radi o nekom drugom atraktivnijem "must have" proizvodu ili usluzi, i odjednom vam je jasno da niste slučajno jučer kročili kroz vrata knjižare pored koje već dugo prolazite bez da ste zavirili u nju, jer prošle je vrijeme kada ste imali više vremena za čitanje, pa i potrebu tu i tamo kupiti kakvu novu knjigu...

Ali, sada vam je drago da ste povratili taj osjećaj, i da ste već nekoliko sati proveli čitajući tek kupljenu knjigu, umjesto da se "odmarate" uz pregršt u osnovi nepotrebnih informacija koje se u nas slijevaju svakog dana, jer na taj način zaboravljamo na neke druge stvari koje nas možda opterećuju, brinu i željeli bismo se odmaknuti od njih.

Naravno, ovo je zamišljena situacija koja se kod nas ne događa, no je li to doista tako neostvarivo? Kada bi se pametno osmišljenoj nacionalnoj kampanji za poticanje kupovanja knjiga (financijski podržanoj od strane države!) svojim ciljanim marketinškim akcijama pridružili i pojedini i nakladnici i knjižari (pod uvjetom da u vrijeme trajanja nacionalne kampanje ili čak tijekom cijele godine mogu dobiti drastično niže, čak i simbolične cijene oglašavanja), bi li mogli knjizi podići status da postane željeni proizvod i izvan postojećeg bazena osvjedočenih knjigoljubaca, ili je to nemoguća misija?

U Hrvatskoj još uvijek prevladavaju "konvencionalnije" metode promoviranja knjige i čitanja, tu i tamo jači marketing rezerviran je samo za najveće uspješnice, ali neke osmišljenije marketinške kampanje još nismo vidjeli. Poanta je u tome da u situaciju u kakvoj jesmo postaje nužno kombinirati konvencionalnije metode poticanja čitanja u različitim dobnim skupinama s uobičajenim marketinškim metodama koje se primjenjuje u oglašavanju različitih proizvoda i djelatnosti.

No, pogledajmo kraći izbor **uspješnih ali i različitih inozemnih i doma**ćih primjera poticanja čitanja.

Stiftung Lesen

Stiftung Lesen neprofitna je organizacija - zaklada sa sjedištem u Mainzu u Njemačkoj koja djeluje kao dionik promicanja čitanja na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Pridonosi promicanju čitanja i obrazovanju za čitanje kroz programe, znanstvena istraživanja i preporuke za kulturne politike. Kako bi stvorila osnovu za razvoj vještina čitanja i poboljšala ukupnu razinu pismenosti, Stiftung Lesen uspostavio je odgovarajuće i pristupačne programe za svakog člana društva – bez obzira na financijsko, kulturno ili socijalno porijeklo.

Zaklada je osnovala vlastiti **Institut za istraživanje čitanja i medija** kako bi svoje projekte uskladila s najnovijim znanstvenim spoznajama. Zadaća instituta je provođenje znanstvenih istraživanja o korištenju medija, čitanju i čitalačkoj socijalizaciji, nadzor i evaluacija projekata zaklade te organizacija konferencija o temama koje se tiču pismenosti i istraživanja medija (uključujući čitanje u digitalnom dobu).

Stiftung Lesen zagovara čitalačku i medijsku kompetenciju u Njemačkoj kako bi se osiguralo da svako dijete i odrasla osoba u Njemačkoj razvije ključne čitalačke i medijske vještine te da uživa u čitanju. Inicijative i programi Stiftung Lesen kao i pilot i istraživački projekti međusobno se nadopunjuju i nadograđuju. Programi podupiru rani razvoj dojenčadi u obitelji i jaslicama kada se postavljaju temelji sposobnosti čitanja. Do starije djece i tinejdžera dopiru projekti unutar i izvan škole, koji pokrivaju njihov budući razvoj.

Osim što djeca imaju izravnu korist, u programe su uključeni akteri koji prate razvoj djece, poput roditelja, djelatnika koji skrbe o djeci, učitelja, prodavača knjiga i knjižničara.

Zaklada surađuje i s velikim svjetskim kompanijama koje djeluju u različitim ne-knjižnim sektorima, kao što je npr. **McDonald's**. Na taj su način svojim akcijama dobili pristup obiteljima do kojih ne bi mogli doprijeti ni u knjižnicama ni u knjižarama, a McDonald's je profitirao reklamirajući se i prodavajući svoje proizvode jer Stiftung Lesen je u Njemačkoj poznati kao institucija koja potiče čitanje i određenu razinu kvalitete života.

Books Are My Bag

Znate li tko je u vrijeme najvećeg pandemijskog vala i onemogućenog rada trgovina u Španjolskoj organizirao **akciju pomoći knjižarama** da nekako opstanu? Nije se toga dosjetila država već su akciju pokrenuli španjolski nakladnici. Jesu li na taj način pomagali i sebi? Naravno, ali ne zbog toga što bi bili istovremeno i vlasnici knjižara (kao što je pretežno situacija u Hrvatskoj) već zbog toga što su svjesni im treba netko tko će prodavati njihove knjige, i dok će se oni (nakladnici) međusobno natjecati za čitateljsku publiku, knjižare će svoju izvrsnost pokazivati kroz umješnost prodaje tih istih knjiga. **Kao što knjižare ne mogu bez nakladnika, vrijedi i obrnuto, i odlično je kada su odnosi tako postavljeni i kada se tako razumijevaju.**

No, u mnogim zemljama knjižare se upravo kroz svoja vlastita udruženja brinu da knjižarstvo bude percipirano u svim njegovim dimenzijama. U Engleskoj udruženje knjižara (**Bookseller Association**)

već desetljeće provodi kampanju **Books Are My Bag**, i značajna se sredstva ulažu u poticanje čitatelja da kupuju knjige u knjižarama, da grade poseban odnos sa svojim lokalnim knjižarima, i ta je kampanja pomno isplanirana i po mnogim detaljima medijski vrlo atraktivna.
Riječ je zapravo o nizu različitih kampanji koje organizora Udruženje knjižara kako bi i sadašnjim i tek potencijalnim čitateljima (kupcima knjiga) predstavili brojne izuzetne knjižare diljem **Ujedinjenog Kraljevstva** i **Irske**. Surađujući s izdavačima, autorima, ilustratorima, pjesnicima i mnogim drugim partnerima u svijetu knjige i šire, kampanje imaju za cilj istaknuti posebnost kupnje knjiga u lokalnim knjižarama.

18app - Pass Culture - Kulturni vaučer

Akciju **18app** su 2016. godine započeli **Talijani** (vrijednost mjere trenutno je 220 milijuna eura), a koju godinu kasnije s **Pass Culture** krenuli su i **Francuzi** (vrijednost mjere je 80 milijuna eura, s namjerom da se uskoro poveća), a u osnovi obje akcije je **promoviranje kulturnih sadržaja i njihove dostupnosti mladima, te stvaranje navika kupovanja istih uz pomoć poklon vaučera za punoljetnost**. Tako mladi punoljetni Talijani dobivaju vaučer u vrijednosti **500 eura** za kupovinu kulturnih proizvoda (od čega se u praksi cca 80% potroši na knjige!), a Francuzi su za sada nešto skromniji s **300 eura** "po glavi" punoljetnika/ca.

Ako pogledate i internetske stranice talijanske ili francuske inicijative, vidjet ćete da u njihovoj podlozi leži i **dobro osmišljen i posložen IT sustav**, i da se akcije provode i marketinški promoviraju vrlo transparentno.

Nakon što su Talijani i Francuzi probili led, u **2022.** pridružili su im se i Španjolci. Njihovi primatelji digitalnog vaučera vrijednog **400 eura** mogu trošiti vaučer u vrijednosti od **200 eura** za događaje uživo i festivale, odnosno **100 eura** za fizičke proizvode kao što su npr. knjige ili vinil te **100 eura** za digitalne proizvode. Španjolci svoju odluku objašnjavaju ovako:

"Projekt Kulturni vaučer mladih nastoji omogućiti mladima univerzalan i raznolik pristup kulturi, generirati nove navike kulturne potrošnje i ojačati postojeće, stvoriti novu publiku, potaknuti potražnju i smanjiti negativan utjecaj pandemije na različitim kulturnim sektorima u našoj zemlji."

A sada ću **kopirati/citirati samog sebe**. Kako, dakle, takvu mjeru tj. vaučere implementirati u Hrvatskoj? Izvjesno je da u ovom trenutku zbog posljedica covida i potresa nemamo dovoljno sredstava za cjelovitu mjeru koja bi pokrila najširi segment ponude kulturnih i kreativnih industrija, no Hrvatska bi u sklopu svoje **Nacionalne strategije poticanja čitanja** mogla to učiniti barem za knjigu. Budući da u Hrvatskoj svake godine cca **35.000** mladih postaje **punoljetno**, zamišljam projekt kojeg ćemo radno **nazvati "Književni punoljetnik"**, a njegova bit je u tome da iz godine u godinu, kako nove generacije budu stasale, svatko u godini **kada puni 18** od države dobije vaučer u vrijednosti od za početak barem cca **70 eura** koje može potrošiti u nekoj od **"zemaljskih" knjižara** za kupnju knjiga po vlastitom izboru.

Jer, kad smo već stvorili **konzumerističko društvo**, važno je mlade u kontekstu populariziranja knjiga i čitanja **približiti i kupovinu kulturnih sadržaja**, a stvaranje navika odlaska u **zemaljske** (ne virtualne!) knjižare pomoglo bi i da one opstanu (a neke tek postanu!) kao **izlozi knjižne kulture**, mjesta i kasnijih susreta s knjigom a ne samo ove inicijalne vaučerske razmjene.

Mjesec hrvatske knjige

Knjižnice grada Zagreba, na zamolbu Ministarstva kulture Republike Hrvatske, u svibnju 1995. godine preuzele su organizaciju manifestacije **Mjesec hrvatske knjige**. Manifestaciju vodi Programski odbor sastavljen od predstavnika knjižnica, institucija, nadležnih ministarstava, nakladnika, medija, društava, a realizira je Organizacijski odbor u koji su uključeni djelatnici Knjižnica grada Zagreba.

Iako se iz knjižnica uvijek čuje glas za poticanje čitanja, tijekom tih mjesec dana, **od 15. listopada do 15. studenoga** koliko svake godine traje manifestacija, nastoji se još intenzivnije govoriti i na državnoj razini, ali i u lokalnim sredinama o knjizi i čitanju, a kroz raznovrsne programe knjižnice lokalno uključuju i građane. **Cilj manifestacije je istaknuti iznimnu**

važnost knjige, ali i knjižnica kao mjesta javnog i slobodnog pristupa koja se sve više približavaju građanima.

Manifestacija je organizirana na dva „nivoa“: sa središnjim programima (program svečanog otvorenja i zatvaranja manifestacije, Nacionalni kviz za poticanje čitanja, obilježavanje Dana hrvatskih knjižnica, Čitateljski maraton, sudjelovanje na Interliberu ili program od posebnog značenja) i na lokalnoj razini, gdje svaka ustanova, gotovo uvijek knjižnica sa suradnicima i partnerima, organizira svoje programe. Takve ili slične programe knjižnice rade tijekom cijele godine, ali svakako ne u tom intenzitetu.

Svake godine Mjesec hrvatske knjige posvećen je **određenoj temi**, koju prati i novo vizualno rješenje. Programski i organizacijski odbor javnosti predstavlja i moto manifestacije, a vizualno rješenje aplicira se na tiskane materijale (plakati, straničnici, pozivnica, programska knjižica) te na mrežne stranice i platnene vrećice.

Svečano otvaranje manifestacije Mjeseca hrvatske knjige također se svake godine održava u nekom drugom hrvatskom gradu - što je uglavnom povezano uz otvaranje novih ili preuređenih knjižničnih prostora.

O važnosti manifestacije svjedoče i statistički podaci, koji predstavljaju i svojevrsni trag u vremenu svih uključenih institucija. Prve godine manifestacije (**1995.**) sudjelovale su **102 knjižnice** s petstotinjak programa. Taj je broj s vremenom rastao, te je **2019.** godine u manifestaciji sudjelovalo oko **250 knjižnica i ustanova** s više od **2200 programa**, vezanih uz temu manifestacije. Ponajviše su to narodne knjižnice, ali se sve više uključuju i školske, a svake godine sudjeluje i određeni broj drugih kulturnih institucija.

Ukratko: **cilj je mnogobrojnih programa istaknuti iznimnu važnost knjige, ali i knjižnica kao mjesta javnog i slobodnog pristupa koja se sve više približavaju građanima.**

Čitaj mi!

“Čitaj mi!” prva je nacionalna kampanja za promicanje čitanja naglas djeci od rođenja. Pokrenuta je povodom **Europske godine čitanja naglas** (2013.), a odvijala se pod pokroviteljstvom Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku. Tako se i Hrvatska pridružila zajednici zemalja koje potiču ranu i obiteljsku pismenost, u provedbi koje sudjeluju knjižnice, pedijatri, rodilišta, mnoge udruge i ustanove.

Cilj kampanje je **poticati roditelje i druge odrasle da s čitanjem naglas djetetu započnu već od njegova rođenja** kako bi čitanje postalo dijelom svakodnevnog ugodnog druženja roditelja i djece, te kako bi se stvorila posebna emocionalna veza između djeteta i odrasle osobe koja mu čita. Podjednako važan cilj jest poticati roditelje da s najmlađom djecom što prije počnu dolaziti u lokalnu narodnu knjižnicu.

Tijekom kampanje “Čitaj mi!” informacije o dobrobitima čitanja djeci od rođenja roditelji mogu dobiti u svakoj knjižnici te u domovima zdravlja i rodilištima u kojima su postavljeni informativni plakati i letci.

Dodana vrijednost ove kampanje utemeljena je na partnerskom odnosu suorganizatora koje čine: **Hrvatsko knjižničarsko društvo** - Komisija za knjižnične usluge za djecu i mladež, **UNICEF Hrvatska**, **Hrvatsko pedijatrijsko društvo**, **Hrvatsko čitateljsko društvo**, **Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti**, **Hrvatsko logopedsko društvo** koje dobro surađuju, razmjenjuju informacije i ideje te provode aktivnosti kako bi se osiguralo ostvarenje svih ciljeva kampanje.

Brod knjižara

Brod knjižara – brod kulture bio je projekt koji više ne egzistira, ali ga valja istaknuti kao primjer dobre, ali i na žalost prekinute prakse. Projekt je kroz **11 godina trajanja** oplovio više od **80 mjesta na obali i otocima od Umaga do Dubrovnika**. Brojni ugledni hrvatski pisci plovili su njime i promovirali hrvatsku pisanu riječ čak i do najudaljenijih otoka poput Lastova, Visa i dr. Misija i cilj Broda su promovirati hrvatsku kulturu i poticati na književno stvaralaštvo, te očuvati

baštinu, posebice dijalekte i narječja krajeva na obali i otocima.

Posebna je atrakcija bila **popratna mobilna knjižara**, koja je barem na jedan dan u mjesta koja u većini slučajeva nemaju knjižare donosila mogućnost kupovanja knjiga.

Međunarodni karakter Brod je stekao kroz projekt Zemlje partnera. **Slovenija** je bila prva 2012. godine a potom su slijedile **Austrija**, **Poljska** i **Mađarska** te **Sjedinjene Američke Države**. Na Brodu su boravili priznati autori iz tih zemalja čime su povezani mnogi domaći i strani pisci te je omogućena suradnja na kulturnom i prevodilačkom planu.

U svom programu Brod svake godine pružao je posjetiteljima **besplatne** kazališne predstave, književne večeri s autorima, promocije knjiga, koncerte te edukativne radionice za djecu i mlade.

https://mvinfo.hr/clanak/godine-ne-citanja-primjeri-dobre-prakse-poticanja-citanja-i-kupovanja-knjiga

Tajne hrvatskih privatnih kolekcionara (1.): Bez zanesenih sakupljača ne bi bilo ni muzeja

29. Nives Matijević

Novinarski projekt:
Tajne hrvatskih privatnih kolekcionara – istraživača i čuvara kulturne baštine

Elektronička publikacija: Zagrebi

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka: 19. prosinca 2022.

Privatni kolekcionari obavljaju lavovski posao u prikupljanju i očuvanju hrvatske baštine često rasute po svijetu, a nekadašnje privatne zbirke postajale su osnova zbirki muzeja kakve danas znamo. Usto, privatnici mogu brže reagirati kad se nešto zanimljivo pojavi na tržištu, za razliku od muzeja koji imaju smiješne i svake godine sve manje iznose za otkup predmeta

Istraživanje, prikupljanje i valorizacija hrvatske kulturne i povijesne baštine nacionalni je interes, za realizaciju kojeg se nažalost valjda oduvijek odvajalo premalo javnog novca.

S druge strane, u Hrvatskoj postoji duga i snažna tradicija privatnog kolekcioniranja, prije svega umjetničkih djela, knjiga, ali i raznih drugih predmeta koji svjedoče o prošlosti pojedinih gradova i regija ili sistematski posloženi daju podroban uvid u neki segment čovjekove djelatnosti. Tako je primjerice još u 17. stoljeću **Nikola Zrinski** bio veliki sakupljač različitog novca, odnosno jedan od prvih numizmatičara na našim prostorima.

Burzovni igrač Floričić otkupio od Francuza Kopačevu ostavštinu

Privatni kolekcionari su u prošlosti, a čine to i danas, obavili lavovski posao u prikupljanju i očuvanju hrvatske baštine, često rasute po svijetu, a nekadašnje privatne zbirke postajale su osnova zbirki muzeja kakve danas znamo ili su bile poticaj za osnivanje muzeja. Ulažući golemu energiju, vrijeme i novac u prikupljanje djelića povijesti i kulture, kolekcionari su nam omogućili da vidimo i spoznamo cjelovitiju sliku nekog razdoblja, kulture, umjetničkog opusa, vlastitog nacionalnog identiteta…

Početkom 2022. hrvatska javnost mogla je u Meštrovićevom paviljonu (HDLU) u Zagrebu razgledati veliku i važnu izložbu djela hrvatsko-francuskog umjetnika **Slavka Kopača**. Većinu postava činila su djela iz zbirke u vlasništvu burzovnog igrača i investitora iz Pule **Kristijana Floričića** i njegove supruge **Tamare**. Floričići su 2017. godine brzo reagirali doznavši da se Kopačeva ostavština prodaje na aukciji u Francuskoj, te su otkupili i dopremili u Hrvatsku oko 350 Kopačevih djela, koja je on za života čuvao u svom ateljeu.

Inače, Kopačev rođak, **Berislav Kopač** i njegov otac **Viktor** bili su kolekcionari numizmatike, a njihova je nasljednica 2001. godine kolekciju Kopač s više od 2000 medalja, plaketa i novčića donirala Arheološkom muzeju u Zagrebu. Nešto rimskih i drugih novčića završilo je u muzeju Slavonije u Osijeku.

Ugledni hrvatski kolekcionar numizmatike **Marko Šarinić** sustavno već godinama među ostalim iz inozemstva doprema numizmatičke predmete od važnosti, a predmete iz svoje značajne zbirke medalja, kolajni i žetona posudio je za brojne izložbe i stručne radove.

Od hrvatskih slikarica do muzeja ambalaže

Već davne 1982. zagrebački kolekcionar, sudac **Veljko Malinar**, koji je cijeli život bio posvetio sabiranju ordena, kolajni, spomenica, minijatura i diploma o odlikovanju donirao je Hrvatskom povijesnom muzeju svoju u Europi jedinstvenu zbirku, jer je želio da nakon njegove smrti ostane sačuvana u cjelini. Kao najznačajniji kolekcionar odlikovanja u Hrvatskoj uspio ih je prikupiti više od 2500 iz raznih zemalja i razdoblja, sa značajnim udjelom onih iz doba Habsburške monarhije. Stotine odlikovanja iz Malinarove zbirke, malih remek-djela zanata i dizajna za koje je potrebno veliko umijeće izrade, moglo se prije nekoliko godina razgledati na izložbi 'za čast i slavu' u Hrvatskom povijesnom muzeju.

Grad Zagreb vlasnik je 30 zbirki i ostavština iznimne kulturno-povijesne vrijednosti koje su od 1946. gradu darovali kolekcionari, umjetnici, ugledni građani i njihovi nasljednici, među kojima je zbirka **Josipa Kovačića** 'Hrvatske slikarice rođene u 19. stoljeću', s više od tisuću slika, crteža, grafičkih listova…

Zagreb je vlasnik i zbirke ambalaže koju je prikupio i donirao **Ante Rodin**, koji se cijeli radni vijek bavio ambalažom i tehnologijom pakiranja. Od oko 6000 predmeta u zbirci najveći dio su boce za alkoholna i bezalkoholna pića iz raznih razdoblja, a zbirkom upravlja Muzej grada Zagreba.

Kad ne otkupljuju, kolekcionari dojavljuju muzejima

Privatni kolekcionari važni su suradnici brojnih muzeja, bilo da se radi o otkupu predmeta ili zajedničkim projektima poput izložbi za koje posuđuju predmete iz svojih zbirki, ističe **Tea Perinčić**, ranije ravnateljica, a danas kustosica Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka (PPMHP).

"Osim što od privatnih kolekcionara otkupljujemo predmete, oni nam često dojave informacije o predmetima koji su nam od interesa, a njima nisu. Tako smo posredovanjem jednog kolekcionara u Zagrebu otkupili srebrni pehar, koji je bio dar u zahvalu za službu **Vjekoslavu Spinčiću**, izuzetno važnoj osobi za povijest Kastva. Općenito, mislim da dobro surađujemo, a bez nadopune naših saznanja njihovim specifičnim znanjima ne može se stvoriti prava slika ili interpretacija nekog vremena, procesa proizvodnje, pa i kulture.

Ono oko čega se ponekad sporimo je pitanje vrijednosti muzejskih zbirki – koje po njima nisu potpune, pa ih stoga smatraju nedovoljno vrijednim. Za razliku od kolekcionara, koji obično prikupljaju serije istog proizvoda, jer primjerice za filateliste i numizmati-

čare sitne razlike imaju vrijednost, u muzeologiji je predmet nositelj priče, pa zapravo nije važno imati nekoliko desetina istog predmeta sa sitnim razlikama“, objašnjava Tea Perinčić.

Zbirka s desecima tisuća pivskih etiketa

Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja surađuje i s Hrvatskim numizmatičkim društvom, pa je tako u muzeju 2020. održan 9. međunarodni numizmatički kongres u Hrvatskoj, kojom je prilikom predstavljena i muzejska numizmatička zbirka. Numizmatičari su im važni zbog svojih znanja o vrijednosti pojedinih novčića, koje oni kao kustosi u toj mjeri nemaju. Surađuju i s Filatelističko-numizmatičkim društvom Rijeka i uvijek ih, kaže, mogu pozvati zatrebaju li pomoć u tumačenju filatelističkih predmeta.

Godine 2016. u sklopu festivala craft piva u perivoju Guvernerove palače, sjedištu muzeja, u Velikom atriju su u suradnji s Hrvatskim filatelističkim savezom izložili dio kolekcije pivskih etiketa iz goleme zbirke zagrebačkog kolekcionara **Zdenka Krištafora**, koja broji desetke tisuća etiketa iz cijelog svijeta.

“Kad sam pripremala izložbu ‘D’Annunzio – Božić 1920’, nekoliko riječkih kolekcionara razglednica i fotografija bili su mi od velike pomoći kod upotpunjavanja slike grada u to vrijeme. Jedan od kolekcionara razglednica, **Vladimir Smešny**, prodao nam je po fer cijeni velik dio svoje kartografske zbirke, nesretan što njegova djeca nisu pokazala baš nikakav interes za njegovu strast prema baštini grada Rijeke. Zaključio je da je prestar, da zbirku nema kome ostaviti i da je najbolje da je udomi u muzeju. Zauzvrat, moja se kolegica **Margita Cvijetinović** dobrano naradila da mu pomogne pripremiti za objavu tri toma njegova Kataloga riječkih motiva na razglednicama početka XX. stoljeća 1901.do 1906.. A mi smo opet dobili na raspolaganje digitalnu verziju njegove kolekcije razglednica, što nam je od velike koristi”, kaže kustosica.

Stručnjaci iz muzeja podučavaju kolekcionare-amatere

“Nedavno mi je u muzej došao jedan kolekcionar starih karata s Cresa. Ali tek je počeo i ne zna o tome mnogo, a ne zna ni održavati te karte. Pokazala sam mu kako će istražiti vrijednost karte, datirati je, čistiti, (ne lijepiti selotejpom!), dobaviti beskiselinske omotnice, te gdje i u kakvim uvjetima pohraniti i izlagati karte. Sretna sam da sam to znanje mogla s njim podijeliti, a na kraju kao kustosi iz javnog muzeja mi to i moramo činiti i uvijek smo spremni dati savjet o načinima čuvanja građe. Naš muzej pomaže lokalnim zajednicama da ostvare svoje lokalne zbirke ili interpretacijske centre, pa i privatnim kolekcionarima da predstave ono što imaju. Ako je pomoć na razini savjeta kako predstaviti građu, kako je čuvati ili kako je interpretirati, onda je to besplatno, ali ako se radi o složenijim projektima, gdje se izrađuje elaborat interpretacije i funkcioniranja muzeja, to naplaćujemo.

Ima slučajeva da kolekcionar pretendira da ima muzej, a zapravo je u jednoj sobi izložio samo svoju kolekciju i to ne s puno naracije. Tada ćemo rado dati savjet kako izlagati i interpretirati u muzeološkom smislu. Kolegice su bile u nekoliko mjesta u okolici Rijeke kod ljudi koji imaju etno kolekcije. Tu tek zna biti svega i svačega. Moj je problem što odmah idem kritički i izbacim nešto što nema poveznice, pa to vlasnicima teško pada. Ali, naša je dužnost da na poziv kolekcionara pogledamo zbirku, zabilježimo da postoji i pomognemo da se objavi i registrira pri Muzejskom dokumentacijskom centru (MDC)”, objašnjava Tea Perinčić.

Privatni sakupljači brže reagiraju

“Po svemu do sada mislim da je suradnja s privatnim kolekcionarima s našeg područja dobra, no sve ovisi o inicijativama kustosa i o tome koliko su u kolekcionarima spremni prepoznati suradnike. Povremeno nam se interesi isprepliću, ali s obzirom da doista imamo ograničena sredstva za otkup građe – a iznosi su svake godine sve manji i sve smješniji – stvarno ne mislim da smo konkurencija. Ako se ne varam ove smo godine za otkupe imali oko 30.000 kuna, a stvarno imamo raznolike zbirke. A s takvim proračunom nije baš jednostavno kupiti lijep komad namještaja ili neku dobru sliku. Neki put se s prodavateljima dogovorimo da platimo na rate. Sredstva za otkup uglavnom su naši vlastiti prihodi, a ostatak iz proračuna osnivača, a to je županija. Od Ministarstva kulture za tu svrhu ne dobivamo sredstva. Zato mi nekad bude baš drago kad neki predmet završi kod privatnog kolekcionara,

dobronamjernog zaljubljenika u kulturnu baštinu, koji zna kako upravljati građom, jer znam da mi to ne možemo kupiti.

Osim toga, privatni kolekcionari koji raspolažu financijskim sredstvima mogu brže od muzeja reagirati i otkupiti nešto u pravo vrijeme. Mi smo ovisni o budžetu u kojem je unaprijed isplanirano koliko smijemo potrošiti na otkup građe. Postoje i rebalansi, pa se sredstva mogu prebaciti, ali to traje, a i za veće iznose trebamo i odobrenje osnivača, pa i stoga ne možemo baš brzo reagirati kad se nešto pojavi na tržištu, za razliku od privatnika. Problem se može pojaviti ako se dogodi da kolekcionar dobavi/kupi predmet koji je ukraden ili prokrijumčaren. To može biti i predmet s ilegalnog tržišta, kao i dobavljen pljačkanjem arheoloških nalazišta ili pak krivolovom, ako govorimo o prirodoslovnoj zbirkama. Muzeju se to ne bi smjelo dogoditi, jer moramo imati ovjeru da se radi o legalno nabavljenom predmetu, da bi ga mogli primiti kao dar ili otkupiti“, zaključuje Tea Perinčić.

https://zagrebi.hr/tajne-hrvatskih-privatnih-kolekcionara-1-bez-zanesenih-sakupljaca-ne-bi-bilo-ni-muzeja-nacionalne-bastine/

Zabranjeni pesticidi i dalje ilegalno stižu na naše tržište, gdje je RH s eko proizvodnjom?

30. Marinko Petković

Novinarski projekt:
Kako je hrana u krizi postala oružje i gdje je tu domaća poljoprivreda?

Elektronička publikacija: Agroklub.com – Poljoprivredni portal

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka: 16. studenoga 2022.

Broj ekoloških poljoprivrednika u Hrvatskoj se gotovo udvostručio u posljednjih šest godina, pa tako danas imamo registrirano njih ukupno 6.402, što je povećanje sa 7,92 iz 2019. godine na 9,12 posto, kazao je dr.sc. **Silvio Šimon**, iz Uprave za stručnu podršku razvoju poljoprivrede na 8. HR Eko Formu u Zagrebu.

Ovaj nacionalni ambasador eko poljoprivrede ističe da novi Akcijski plan za razvoj ekološke poljoprivrede još nije i donesen te većina mjera, odnosno intervencija po novom, stupa na snagu 2024. godine. No, već sada se zna da će godišnje biti dva javna poziva za subvenciranje ove proizvodnje. Novost je, napominje, da je omogućena dodatna potpora za troškove certificiranja od 60 eura po ha kod prijelaza na ekološki uzgoj za prvih 10 ha, odnosno za prvih pet ha kod održavanja ekološkog uzgoja.

Do 2030. godine 14 posto eko poljoprivrednika

Kako se čulo, novost je i da korisnici koji prelaze na ekološki uzgoj, a planirano je da to bude 14 posto do 2030. godine, (iako EU planira njih 25 posto u istom razdoblju op.a) obvezni su koristiti dodatnih četiri do šest sati individualnog savjetovanja. Između ostalog se to odnosi i na obvezu držanja najmanje 0,5 eko uvjetnog grla po ha, iznimno na krškim pašnjacima najmanje 0,3 eko uvjetna grla po ha. Najavljeno je i obilježavanje Dana eko poljoprivrede, koji se u EU obilježava 23. rujna.

HR ekološko vinogradarstvo u brojkama + što se mijenja s potporama?

Šimon je naveo da se sa 1.100 ha ekoloških vinograda ili 6,9 posto udjela u njihovom ukupnom broju,

Hrvatska svrstala **među 10 vodećih zemalja** u svijetu. Najavio je i bolje povezivanje proizvođača i potrošača ovih proizvoda, nego što je to bio slučaj na platformi trznica.hr, te mogućnost otkupa eko proizvoda po regijama, kao što je to slučaj u drugim zemljama. Uz to, ubuduće će biti jednak iznos potpore što se tiče prijelaznog razdoblja, kao i za postojeće eko proizvođače, a predviđene su i demo farme za ekološku poljioprivredu, koja je okosnica ambicioznog Zelenog plana EU-a, koji ima za cilj do 2050. godine učiniti Europu klimatski neutralnim kontinentom.

Prema njegovim riječima, i proizvođačke organizacije imaju mogućnost biti ekološke te se nada da će taj oblik udruživanja proizvođača, posebno onih manjih, zaživjeti jače na domaćem tržištu.

Jača pritisak na eko poljoprivredu

Najbolji eko poljoprivrednik u EU **David Pejić**, koji je bio jedan od četiri panelista na Forumu te održao predavanje pod nazivom Eko poljoprivreda-prilika, kazao je da se ova poljoprivreda s udjelom od samo 1,6 posto na globalnoj razini, nalazi tek na početku puta. On je dodao da je kontaminacija, kao što je voće puno pestricida, u porastu, jer istraživanju u Kaliforniji pokazuju da 80 posto ispitanika još uvijek koristi **glifosat**, globalno najrasprostranjeniji herbicid, koji se u SAD prestao prodavati privatnim korisnicima, ali je i dalje široko prisutan u poljoprivredi. Njegova uporaba u EU upravo istječe, a Hrvatska je glasovala protiv produženja roka uporabe za još jednu godinu, podsjetio je Pejić.

Govoreći o velikim ekološkim izazovima, kazao je da je broj ekoloških problema veći od broja njihovih rješenja. Naveo je primjer **freona**, plina koji uzrokuje raspadanje ozonskog omotača, a koji nas štiti od štetnog UV zračenja. Dakle, trebat će puno vremena i truda da se vrati ekološki kotač u '70. godine prošlog stoljeća, jer je i izbacivanje olovnog benzina iz široke uporabe išlo presporo.

Direktorica Ekološkog instituta Ecologica **Sonja Karoglan Todorović**, kazala je da jača pritisak na eko poljoprivredu zbog razlike u cijeni proizvoda. Ona je istaknula ulogu gradova u zelenoj tranziciji jer preko 70 posto stanovništva EU živi već u njima, te ističe važnost zelene Javne nabave za zdravu prehranu stanovništva.

Zagreb tržište od 27 milijuna zdravih obroka

S druge strane, upozorila je na trome nacionalne politike, jer ni naš nacionalni plan za eko poljoprivredu još uvijek nije donesen. Ona drži da bi javni novac trebao ići za javno dobro. Svjetlo u tunelu, kaže, je Grad Zagreb koji je golemo tržište od 27 milijuna zdravih obroka godišnje, što sa zagrebačkim Zelenim prstenom, odnosno županijom koja se već opredijelila za 100 posto ekološku poljoprivredu iznosi ukupno 35-36 milijuna obroka. Najavila je o skori pilot-projekt zdravih obroka u nekoliko škola i dvije gradske bolnice.

Karoglan Todorović je istaknula svijetle primjere gradova Beča i Kopenhagena koji su pažljivim planiranjem, na duge staze, riješili pitanje zaštite okoliša i proizvodnje hrane na ekološki prihvatljiv način, kao i zbrinjavanje otpada.

Rekordna proizvodnja pesticida

Direktorica Biovege **Jadranka Boban Pejić** upozorila je da se pesticidi zabranjeni u EU u njoj i dalje proizvode te preko trećih zemalja ilegalno uvoze na hrvatsko tržište, a vjetar i podzemne vode, nemaju granica. Uz to, ističe da je ove godine proizvedeno čak 4 milijuna tona pesticida u svijetu, što je 30 posto više nego 2018. godine, a EU ih želi smanjiti za 50 posto do 2030. godine.

Rast troškova proizvodnje hrane, napominje, nije zaobišao ni eko poljoprivredu, a drži da je njezina viša cijena, posljedica veće kvalitete. Boban Pejić drži da je do toga došlo zbog rasta cijena energenata, te krize kad su se potrošači počeli okretati više konvecionalnim proizvodima. No, ako smanjimo golemo **bacanje hrane**, koje iznosi 35 posto, onda ćemo imati više novaca za zdraviju hranu.

Priznanja HR Eko foruma ove su godine dobili pročelnik za poljoprivredu i ruralni razvoj Zagrebačke županije **Josip Kraljičković**, tvrtka **Bovan** za eko maslinovo ulje i 10.000 stabala maslina u Nadinu te start up brend **Biteme**.

https://www.agroklub.com/eko-proizvodnja/zabranjeni-pesticidi-i-dalje-ilegalno-stizu-na-nase-trziste-gdje-je-rh-s-eko-proizvodnjom/81917/

Otpad je mainstream tema u cijelom svijetu, a u nas?

31. Sanja Knjaz

Novinarski projekt:
Otpad u raljama lokalnih moćnika

Elektronička publikacija:
točkanai.hr

Broj objavljenih članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
26. listopada 2022.

Kriza gospodarenja otpadom će, ako se brzo ne učine značajne promjene, poprimiti velike razmjere diljem planete, pa tako i u granicama Lijepe naše.

Razvojem gospodarstva i društvenih potreba, ***zbrinjavanje otpada*** odnosno mudro i strateško ***gospodarenje otpadom*** postaje sve veći problem kako na globalnoj razini, tako i u Hrvatskoj. Značajni problemi učinkovitog gospodarenja otpadom u našoj se državi između ostaloga ističu u okvirima prostornih i financijskih usklađivanja s propisima koje nalaže Europska unija, a adekvatno zbrinjavanje otpada sa sobom donosi brojne probleme. Uz eksponencijalan rast njegove količine na globalnoj, ali i lokalnoj razini, gospodarski otpad uzrokuje različite oblike zagađenja okoliša te negativno utječe na biološki sustav čak i njegovim adekvatnim gospodarenjem.

Loše ***upravljanje gospodarskim otpadom*** ima negativan utjecaj na ljudsko zdravlje, kvalitetu vode, zraka i tla, te klimatskih promjena koje direktno i indirektno utječu na život na planetu. O svim tim stvarima slušamo manje-više iz dana u dan, no koliko zapravo stvarno marimo i mare li dovoljno oni koji bi trebali educirati i voditi nas „obične" građane?

Naime, ***odlaganje otpada*** danas više nije tema o kojoj se, kao donedavno, govori ili govorilo samo na stručnim konferencijama. Otpad je tema koja je postala mainstream u cijelom svijetu, s traženjem rješenja, novih tehnologija i poštivanja ne samo zelenog plana već i snažnog promišljanja o društvenoj odgovornosti i budućnosti.

Što se tiče same legislative, u Hrvatskoj postoji niz pravilnika, zakona, uredba i direktiva koje definiraju gospodarenje otpadom, no problem je i što se ta legislativa tumači na različite načine. Nacionalnom strategijom zaštite okoliša i Nacionalnim planom djelovanja za okoliš, utvrđeno je da je neodgovarajuće gospodarenje otpadom najveći problem zaštite okoliša u Hrvatskoj. Količina otpada raste, a infrastruktura koja bi taj otpad trebala zbrinuti nije dostatna. Sustav gospodarenja otpadom ne funkcionira u potpunosti, među ostalim i stoga što se propisi kojima se utvrđuje gospodarenje otpadom ne provode u cijelosti.

Novi Zakon o gospodarenju otpadom

Hrvatska je lani, podsjećamo, dobila ***novi Zakon o gospodarenju otpadom*** kojim se propisuju mjere u svrhu zaštite okoliša i ljudskoga zdravlja sprječavanjem ili smanjenjem nastanka otpada, smanjenjem negativnih učinaka nastanka otpada te gospodarenja otpadom, smanjenjem ukupnih učinaka uporabe sirovina i poboljšanjem učinkovitosti uporabe sirovina te povećanjem recikliranja i ponovnog korištenja reciklata, što je nužno za prelazak na ***kružno gospodarstvo*** i osiguranje dugoročne konkurentnosti Republike Hrvatske i Europske unije.

Da, novi Zakon o gospodarenju otpadom u potpunosti je Hrvatsku stavio u ciljeve kružnog gospodarstva, reći će ***Aleksandra Anić Vučinić***, profesorica na Geotehničkom fakultetu i predsjednica Hrvatske udruge za gospodarenje otpadom HUGO. Dodaje da je pitanje politike i nadležnosti u gospodarenju otpadom ozbiljan problem.

Iz Ministarstva gospodarstva i održivog razvoja RH, pak naglašavaju kako se sustav gospodarenja otpadom u Republici Hrvatskoj razvija niz godina. Od pristupanja Europskoj uniji 2013. godine, Hrvatska mora ispuniti ciljeve u gospodarenju otpadom koji se odnose na povećanje recikliranja i smanjenje odlaganja otpada.
Novim Zakonom o gospodarenju otpadom stvorena je zakonska podloga za aktivnosti usmjerene kružnom gospodarstvu, odnosno sprječavanju nastanka otpada, pripremu za ponovnu uporabu i recikliranje otpada, sukladno EU dokumentima – Europskom zelenom planu, Akcijskom planu za kružno gospodarstvo i novoj Industrijskoj strategiji.

Naglasak je na osmišljavanju rješenja bez otpada, zadržavanju proizvoda i materijala u upotrebi čime se omogućava obnavljanje prirodnih sustava, što zahtijeva intenzivnu suradnju svih dionika u sustavu kao što su industrija, poljoprivreda, obrazovanje, financije i dr.

Prijelaz na kružno gospodarstvo znači da je ključno usmjeriti svježe investicije i u sektor gospodarenja otpadom, posebno u infrastrukturu i tehnologije prikupljanja, sortiranja i recikliranja otpada, s ciljem osiguranja dugoročnog i stabilnog tržišta i opskrbe visokokvalitetnim sekundarnim sirovinama dobivenima iz otpada.

Usporedno s inicijativama u sektoru gospodarenja otpadom prioritet je uspostava okvira politika za održive proizvode vezano za dizajn održivih proizvoda, jačanje položaja potrošača i javnih naručitelja, te primjenu načela kružnosti u proizvodnim postupcima.

U vezi investiranja u sektor gospodarenja otpadom koristit će se sredstva iz financijskog razdoblja EU 2021. – 2027. Promicanje prelaska na kružno gospodarstvo i Nacionalnog plana oporavka i otpornosti (NPOO) u okviru komponente C 1.3. Unaprjeđenje vodnog gospodarstva i gospodarenja otpadom za projekte iz područja gospodarenja otpadom te izrade potrebnih dokumenata koji omogućuju korištenje sredstava iz fondova EU u razdoblju od 2021. do 2027., a koje uključuje Plan gospodarenja otpadom Republike Hrvatske za sljedeće plansko razdoblje 2023. – 2028. koji je u izradi.

Pritom su osigurana sredstva iz EU fondova za sufinanciranje projekata izgradnje postrojenja za obradu

i recikliranje pojedinih vrsta otpada, opreme za odvojeno sakupljanje otpada te sanaciju i zatvaranje odlagališta otpada. Vezano za to, kontinuirano se objavljuju javni pozivi za dodjelu sredstava koji su namijenjeni jedinicama lokalne samouprave ili tvrtkama. Svaki projekt koji se prijavljuje ima obvezu koristiti najbolje raspoložive tehnike.

Sve navedeno rezultiralo je smanjenjem odlaganja otpada na 58% u 2021. s početnih 82% 2013. godine te povećanjem odvajanja i oporabe otpada na 32% u 2021. s početnih 15% 2013. godine. Vezano za gospodarenje otpadom primjenjuje se red prvenstva gospodarenja otpadom s kojim su u suglasju ***Centri za gospodarenje otpadom***.

No, unatoč legislativi na nacionalnom nivou Hrvatska i dalje ima veliku stopu odlaganja u odnosu na ostale europske zemlje, kao društvo se sporo pomičemo u smjeru rješenja tog gorućeg problema. Velik broj jedinica lokalne samouprave prihvatile su važnost kružnog gospodarenja otpadom kao nešto nametnuto, a ne nešto što je potrebno i nužno. U resornom ministarstvu upozoravaju da je prijepor lokalnog stanovništva na bilo koji projekt gospodarenja otpadom u pravilu uzrokovan nedostatkom točnih informacija i edukacije stanovništva na čemu se kontinuirano mora raditi, ponajprije na lokalnoj razini, što, naravno, uključuje i odgovornost lokalne samouprave za pravilnu implementaciju legislative skrojene prema pravilima EU.

Najveća odgovornost leži na lokalnoj samoupravi

Marko List, direktor tvrtke Consultare za pružanje usluga poslovnog savjetovanja i upravljanja u području obnovljivih izvora energije, poljoprivredno-prehrambene industrije, zaštite okoliša i gospodarenja biootpadom, ocjenjuje da je velik broj jedinica lokalne samouprave prihvatilo važnost kružnog gospodarenja otpadom kao nešto nametnuto, a ne nešto što je potrebno i nužno. Čini se da jedinice lokalne samouprave najčešće čine samo one nužne korake, ono prema čemu su se obvezale bilo domaćim ili europskih zakonodavstvom. Za razliku od njih, hrvatsko gospodarstvo radi puno brže korake i traži svoje prilike ka kružnom gospodarstvu. No, dobro je da su mnogi prepoznali važnost te teme, te polako i građani postaju svjesni da se nešto u tom području mora učiniti, a onda kroz pritisak javnosti raste i pritisak na sve aktere kružnog gospodarenja. Uzroke nedovoljnom razumijevanje te problematike možemo naći u nedostatku političke volje, nesposobnosti pojedinaca, a i nepovjerenju građana u cjelokupni sustav, ocjenjuje List.

Uglavnom, svi se slažu da glede gospodarenja otpadom stvari „kiksaju" najviše na lokalnoj razini, serijal tekstova pod nazivom „Otpad u raljama lokalnih moćnika" će u svojim nastavcima nastojati rasvijetliti ovu goruću hrvatsku problematiku.

https://tockanai.hr/biznis/otpad-je-mainstream-tema-u-cijelom-svijetu-a-u-nas-62935/

DR. NOGALO O NAMJERNOM UNIŠTAVANJU PROJEKTA SREBRNJAK:

‘Zbog Tomaševića ostat ćemo i bez bolnice i bez 60 milijuna eura! Iza svega su koruptivne i nečasne radnje’

32. Damir Kramarić

Novinarski projekt:
Sve učestalije povrede prava na zdravstvenu zaštitu i pomor umirovljenika - kako stanje popraviti?

Elektronička publikacija: Promise.hr

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka: 2. studenoga 2022.

”Tomašević ne može govoriti da država stopira obnovu Zagreba, jer upravo on stopira izgradnju najmodernije dječje bolnice u ovom dijelu Europe. Propadne li projekt, već uplaćenih 432 milijuna kuna za Hrvatsku je propao novac, a Zagreb će ostati bez bolnice u kojoj bi se sva djeca mogla liječiti. To je najčišći i najvrijedniji projekt u Zagrebu, a Grad Zagreb ga ne želi!”, upozorava dr. Nogalo pa dodaje da doživljava stalni reket i mobbing i nakon što je Tomaševićeva garnitura preuzela vlast. Od Vrhovnog suda su, veli, tražili reviziju pravomoćne presude koja ga je rehabilitirala i vratila na posao u bolnicu?! No, unatoč progonu, Nogalo ne misli odustati

Trebala je to biti najljepša hrvatska priča – projekt koji bi čuvao zdravlje djece, svijetlio izvrsnošću u korupcijskom mraku te budio nadu u bolje sutra. No, izgleda da je korumpirana žabokrečina već ugasila i tu iskru. Da se, valjda, ne proširi dalje.

Riječ je o 60 milijuna eura iz EU fondova, odnosno o gotovo pola milijarde kuna koji već godinama trunu na računu Ministarstva znanosti, umjesto da služe za izgradnju nove dječje bolnice i centra izvrsnosti na zagrebačkom Srebrnjaku.

Sav taj novac odgovorni u Gradu Zagrebu i Republici Hrvatskoj odlučili su, prema svemu sudeći, baciti u smeće! Rokovi za projekt, naime, nepovratno teku, a silni milijuni – umjesto da služe za izgradnju translacijskog centra i moderne dječje bolnice – i dalje propadaju.

'Boje se kada pitate zašto milijuni propadaju'

Je li problem u tome što europski novac treba pravdati i teško ga je krasti? U tome što bi se pojedinci mogli obogatiti ako na atraktivnoj lokaciji, umjesto bolnice, izgrade nešto unosnije? Ili u nečem trećem? – upitali smo bivšeg ravnatelja Dječje bolnice Srebrnjak i kreatora projekta centra izvrsnosti u novoj dječjoj bolnici na Srebrnjaku.

Doktor Nogalo jedva je dočekao da ga novinar nazove. Objasnio je i zašto:

"Odgovorni za ovaj skandal najviše se boje medija i javnosti, odnosno onih koji pitaju zbog čega 432 milijuna kuna propada te zašto Grad Zagreb i Republika Hrvatska ne žele najmoderniju dječju bolnicu za nula kuna. Nadaju se da će to proći ispod radara i pasti u zaborav. No, neću to dozvoliti jer je ovaj vrijedni projekt, praktički, i moje životno djelo", vrlo emotivno o ovoj temi već u uvodu govori Boro Nogalo.

'Prije izbora govorio drugačije; zašto je prevario birače?'

Podsjeća da je nakon njegove smjene bilo čak pet natječaja za novo vodstvo bolnice, te tvrdi da takvo odugovlačenje i nečinjenje ne može biti slučajno.

"Naravno da u takvoj situaciji sve stoji i da imamo pat poziciju. Gradonačelnika Tomaševića treba pitati zašto je tako, odnosno zbog čega se toliko premišlja te zašto se ne želi sastati s nama koji smo osmislili tada najbolji projekt i koji smo pokrenuli cijelu priču? Valjalo bi ga pitati zbog čega uporno ne daje suglasnost za prvu fazu projekta", istaknuo je dr. Boro Nogalo, među pacijentima, njihovim roditeljima te zdravstvenim osobljem – vrlo popularni bivši ravnatelj Srebrnjaka.

Napomenuo je da je Tomašević na svojim predizbornim skupovima jasno i glasno govorio da je to **najvrijedniji zagrebački projekt** i da projekt Dječje bolnice Srebrnjak treba dovršiti.

"Okupljeni građani na tim su skupovima skandirali: 'Srebrnjak, Srebrnjak', a skandirali su i moje prezime. Bio sam tamo jer sam vjerovao da se zajedno borimo protiv bivšeg gradonačelnika Bandića, odnosno protiv korupcije pod njegovim okriljem. Glasači u Zagrebu prepoznali su da je projekt Srebrnjak ono što žele. Zašto je Tomašević sve to zaboravio? To njega trebate pitati", nije krio ogorčenje doktor Nogalo.

Podsjetio je da je novac za taj i u europskim razmjerima veliki i projekt na račun u Hrvatskoj uplaćen još 2019. godine.

Nije stajalište žičare bez veze na Brestovcu

"Pričaju o neiskorištenih pet i pol milijardi iz Fonda solidarnosti, a o ovome se šuti. Zato što bi htjeli da afera prođe ispod radara. No, neće moći! Na Srebrnjaku treba biti najmoderniji znanstveno istraživački centar za translacijsku medicinu u ovom dijelu Europe. Hrvatska nikada u svojoj povijesti nije dobila takav projekt. Kada EU odobri 60 milijuna eura, to znači da je riječ o 'major projektu' kojega moraju odobriti sve njegove članice. Najstrašnije je da je projekt vrhunski ocijenjen od strane nezavisnih EU eksperata i odobren od svih članica EU, da je novac odavno uplaćen, a da se najsuvremenija dječja bolnica u ovom dijelu Europe i centar izvrsnosti na Srebrnjaku još uvijek ne grade. No, lako je dokučiti zašto je tako. Bolnica Srebrnjak posjeduje vrijednu i atraktivnu nekretninu na Brestovcu i staru zgradu bolnice, a i dobro bi bilo prenamjeniti Srebrnjakovih 432 milijuna kuna svojim 'igračima'. Moglo bi se tu i nešto drugo graditi, a ne dječja bolnica, jer nije novo stajalište žičare bez veze izgrađeno na **Brestovcu"**, tumači doktor Nogalo.

Priča o bolnici u Blatu je čista demagogija

S ogorčenjem je komentirao i farsu oko tobožnjeg skorog početka izgradnje nove Dječje bolnice u zagrebačkom Blatu (na mjestu započete, a nikada dovršene Sveučilišne bolnice pokraj Save).

"Nacionalna bolnica u Blatu je najobičnije 'Potemkinovo selo'. Podrgrijana obećanja o izgradnji te bolnice su čista politička demagogija, odnosno bacanje floskula

pred birače. Pa već 40 godina govore o početku radova na toj bolnici, a i dalje tamo imamo najobičnije ruglo. Nacionalna bolnica nam treba, da se razumijemo, no činjenica je da će, ako projekt i bude odobren, to krenuti tek za sedam do deset godina. Sve je to, dakle, na vrlo dugom štapu jer treba proći rigorozne EU procedure. Na Srebrnjaku, s druge strane, imamo gotov i odobren projekt, imamo novac na računu, što znači da modernu dječju bolnicu praktički već sutra možemo dobiti za nula kuna! To je najčišći i najvrijedniji projekt u gradu Zagrebu, a Grad Zagreb ga ne želi! Jer da želi, Tomašević bi dao suglasnost za faziranje i projekt bi išao dalje", decidirano tvrdi dr. Nogalo.

Pita se potom zbog čega zagrebački gradonačelnik sada govori da je projekt stao jer se bivša uprava svađala s Bandićem?

"Nismo se svađali s Bandićem, već smo se borili protiv korupcije, kao što se i on tada borio. No, sada je promijenio ploču. Svega jednom u godinu i pol smo se sastali s Tomaševićem u vezi s najvećim projektom u gradu Zagrebu. Svo to vrijeme zagrebački gradonačelnik ne donosi odluke, iako ih je dosad trebao donijeti pet-šest. U pozadini pokušaja zaustavljanja projekta su, očito, nečasne i koruptivne radnje!", tvrdi dr. Nogalo.

'Laž je da će Grad morati vratiti sav novac'

Tumači da Tomaševićeva priča prema kojoj će Grad Zagreb morati vratiti 432 milijuna kuna, nikako ne stoji.

"Grad Zagreb u cijelom projektu prema ugovoru sudjeluje sa svega 9,5 milijuna kuna za PDV – što je bio neprihvatljiv trošak za EU", napominje bivši ravnatelj Dječje bolnice Srebrnjak.

Objašnjava da bi Tomašević samo trebao potpisati par rečenica u kojima se navodi da Grad podržava faziranje Dječje bolnice Srebrnjak.

Zašto još nisu povukli jamstvo od Kamgrada?

"On i to koči. Pitajte ga zašto Grad još uvijek nije povukao jamstvo u vrijednosti od 17,5 milijuna kuna od Kamgrada, nakon što se Kamgrad u proljeće ove godine pod sumnjivim okolnostima odlučio povući iz projekta. Ne znam tko savjetuje gradonačelnika, ali znam da nitko u **zdravstvu** u Hrvatskoj nije dobio tako veliki projekt kao što je projekt Srebrnjak, što znači da ga savjetuju krivi ljudi. Očekivao sam da će dozvoliti da dovršimo taj projekt, no izgleda da sam se prevario. Jer i nakon što su ljudi iz 'Možemo!' preuzeli vlast, doživljavam **stalni** reket i mobing", upozorava bivši ravnatelj Dječje bolnice.

Kaže da je aktualna ravnateljica Dječje bolnice Srebrnjak, dakle osoba koju je izabrao Tomaševićev Upravni odbor, pred Vrhovnim sudom pokrenula reviziju pravomoćne presude prema kojoj se on treba vratiti na isto radno mjesto u bolnicu?!

Ne žele da se stručnjaci vrate u RH

"Nakon što me je Županijski sud vratio na radno mjesto u Srebrnjak, novo vodstvo bolnice htjelo je srušiti tu odluku! No i Vrhovni je sud stao na moju stranu. Dogodilo se, dakle, da je pravda zadovoljena, a nepravda nije ispravljena. No, vremena ima dovoljno da se to ispravi i da se projekt završi. Preduvjet je da se gradonačelnik napokon pokrene i počne donositi odluke", u dahu je rekao Nogalo.

Posebno je istaknuo da Tomašević nema moralno pravo govoriti da država stopira obnovu Zagreba nakon potresa, kada upravo on stopira odobrenu i unaprijed plaćenu izgradnju najmodernije dječje bolnice u ovom dijelu Europe.

"Propadne li projekt, tih 432 milijuna kuna za Republiku Hrvatsku je propao novac! Još važnije, Zagreb i Hrvatska će ostati bez najmodernije dječje bolnice u kojoj bi se sva djeca iz Hrvatske, ali i djeca iz okolnih zemalja, mogla liječiti. Najmlađi više ne bi morali putovati izvan Hrvatske na kardiološke, dermatološke, pulmološke preglede i na liječenje. Sve to mogli bi činiti u novoj bolnici na Srebrnjaku. Sada odlaze u Linz, Munchen i druge gradove na Zapadu. Osim toga, nakon izgradnje nove bolnice i translacijskog centra u Zagreb bi se vratili mnogi vrsni liječnici te druge stručnjaci koji su otišli van. Jer CCTM Srebrnjak bi bio inkubator razvoja i struke i novih znanstvenih projekata od svih koji imaju ideju i kompetencije.

Imaju koristi od slanja djece van

No, očito je da nekima u Hrvatskoj to ne odgovara. Oni ne žele da se 'mozgovi' vrate te da mladi i kreativni liječnici ostanu ovdje, jer bi to ugrozilo, očito, njihove interese a i mnoge 'autoritete'. Neki imaju koristi od slanja djece na preglede u inozemstvo, pa ne žele da se ta praksa zaustavi. Vladajuća oligarhija ne želi, dakle, oazu izvrsnosti u hrvatskoj žabokrečini, kao što nisu htjeli ni jaku Plivu, ni Imunološki zavod**,** ni INA-u u hrvatskom vlasništvu… Zbog guranja sebičnih interesa, a zanemarivanja općeg dobra, sve u Hrvatskoj i propada", podvlači dr. Nogalo.

Bivši ravnatelj Dječje bolnice Srebrnjak i glavni autor odobrenog EU projekta Dječjeg centra za translacijsku medicinu Dječje bolnice Srebrnjak govorio je i o ulozi ministra zdravstva te ministra znanosti i obrazovanja u cijeloj priči. Kaže da Beroš i Fuchs svo vrijeme samo šute te ne čine išta kako bi se realizirao dragocjeni projekt na Srebrnjaku.

Akademska zajednica koči projekt iz sebičnih interesa

"Oni namjerno peru ruke i svu odgovornost prebacuju na gradonačelnika Tomaševića, koji, pak, ne znam iz kojih interesa preuzima odgovornost propasti projekta. I akademska zajednica koči ovaj projekt zbog sebičnih interesa. Poznato je da su u nekoliko navrata KBC Rebro i Medicinski fakultet u Zagrebu pokušali na takozvani neprijateljski način preuzeti naš projekt. Unatoč tome, Tomašević imenuje u Upravno vijeće Dječje bolnice Srebrnjak ponovno ljude s Medicinskog fakulteta i iz bolnice Rebro. To je kao da u Upravu zagrebačkog Dinama stavite ljude iz Hajduka, Osijeka i Rijeke, dakle osobe u očitom sukobu interesa. Sve to upućuje na svjesno i namjerno opstruiranje i uništenje ovog dragocjenog projekta", zaključuje dr. Boro Nogalo.

Dr. Goluža: Tko je tu lud? Najviše će ispaštati bolesna djeca

Skandalozni manevar kojim su ministar Beroš i gradonačelnik Tomašević pokušali, prema svemu sudeći, pažnju javnosti skrenuti s uništenog projekta Srebrnjak na tobožnju skoru izgradnju bolnice u zagrebačkom Blatu, komentirao je nedavno i **dr. Trpimir Goluža**, liječnik ginekolog i nekadašnji predsjednik Hrvatske liječničke komore u **objavi pod naslovom**: '**Tko je tu lud? EU, Vili, Tomo ili svi mi?**'.

Budući da post razotkriva samu srž rijetko viđenog 'teatra apsurda', ovdje ga prenosimo:

"Nakon što su udruženim djelovanjem uspjeli gotovo nemoguće i ubili visoko vrijedan EU projekt izgradnje Dječjeg centra za translacijsku medicinu DB Srebrnjak pri čemu su nezapamćeno izblamirali grad i državu pred nadležnim tijelima EU-a, gradonačelnik Tomašević i ministar zdravstva Beroš odlučili su, u neposrednoj blizini stare Sveučilišne nikad izgrađene "bolnice" u Blatu, izgraditi Dječju nacionalnu bolnicu!

Umjesto realizacije već dobivenog europskog projekta najviše kategorije na Srebrnjaku, udružili su se u neizvjesnost dobivanja sredstava za novi projekt u Blatu. Pri tome su svjesno bacili u vjetar par desetaka milijuna kuna potrošenog gradskog novca i svjesno se odrekli već dobivenih 432 milijuna kuna europskog novca. Da apsurd bude veći, gradonačelnik i ministar sredstva za gradnju bolnice u Blatu namjeravaju dobiti iz Europske Unije. Zašto bi Europska Unija sredstva za izgradnju bolnice dala dokazano nesposobnim i potencijalno korumpiranim kandidatima?

Čak i da nam EU progleda kroz prste i dodijeli potrebna sredstva, teško je očekivati da bismo novu bolnicu mogli "dobiti" prije 2027. g. Bilo kako bilo, zbog nerazumnih gradonačelnikovih i ministrovih građevinskih manevara oko dječje bolnice najviše će ispaštati bolesna hrvatska djeca.

Umjesto da ih se već od sljedeće godine liječi u najsuvremenijoj europskoj dječjoj bolnici, bolesna djeca će morati na najviši europski standard liječenja pričekati više godina, a možda ga nikad neće ni dočekati.

Jer zagrebačko je Blato već pokazalo da gradnja bolnice u političkom mulju može završiti u živom blatu!", napisao je dr. Goluža.

https://promise.hr/zbog-tomasevica-ostat-cemo-i-bez-bolnice-i-bez-60-milijuna-eura-iza-svega-su-koruptivne-i-necasne-radnje/

JESU LI SVE PETICE IZ OSNOVNE ŠKOLE JEDNAKO VRIJEDNE

Inflacija super odlikaša raste iz godine u godinu

Godinama već svjedoci smo enormnog porasta broja odlikaša, a u javnosti se već odavno govori o inflaciji petica. Jesu li sve petice u Hrvatskoj jednako vrijedne? Obični građani koji imaju djecu školarce, ali i prosvjetari, kategorički će, bez razmišljanja, kratko reći – ne.

Iako rangiranje osnovnih škola po kvaliteti ne postoji (na određenom uzorku testiranjem učenika provodi se samovrednovanje, ali njegovi rezultati ne daju ni približne odgovore na ono što bi roditelji željeli znati), u javnosti je stvoren subjektivan dojam kako su neke škole bolje od drugih. U povjerljivom razgovoru čak će pojedini nastavnici ili ravnatelji naglasiti da je neka škola bolja od druge, ali relevantnih pokazatelja za takve procjene još uvijek nemamo. Odnosno, ono što iz brojnih podataka, anketa, testova i ostalih načina uvida u rad pojedine škole, stručnjaci mogu zaključiti, a ministarstvo imati, ne plasira se širokoj publici. Sve kako se u javnosti ne bi stvorio dojam da dijete pošto poto treba upisati baš u određenu školu.

Superinflacija odlikaša, kako mnogi nazivaju poplavu petica u osnovnim, ali i srednjim školama, dovela je do toga da u javnosti postoji skepsa prema ocjenama, dovodi se u pitanje njihova vjerodostojnost i znanje učenika. Roditelji su skloni nastavnike i učitelje izlagati pritisku sve kako bi im dijete dobilo što bolju ocjenu, odnosno peticu, a pritiska nisu pošteđena ni djeca zbog čega ih sve veći broj ima zdravstvenih poteškoća – najčešće depresiju i anksioznost.

33. Irena Kustura Rosandić

Novinarski projekt:
Jesu li petice iz svih osnovnih škola jednake i treba li uvesti prijemne za srednje škole

Elektronička publikacija:
Portal Sve za pet

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
3. rujna 2022.

Izraz nezadovoljstva

Nastavnici, ukoliko su izloženi pritisku roditelja, najčešće idu linijom manjeg otpora i učeniku poklone višu ocjenu od one koju njegovo znanje zaslužuje. Sav apsurd trke za peticom i svega onoga što je prati, pokazala je ove godine nastavnica biologije iz zagrebačke iz Osnovne škole Borovje koja je svim učenicima od 5. do 8. razreda, njih oko dvjesto, zaključila ocjenu odličan.

Zaključivanje je izgledalo ovako: "Ne prepoznaje temeljne pojmove i stručno nazivlje… Niti uz pomoć učitelja ne uspijeva reproducirati najjednostavnije nastavne sadržaje… 1 1 1 1 1 1 5. Zaključeno: Odličan, 5." ili : "Usvojenost bioloških koncepata: 2 1 3… Prirodoznanstvene kompetencije 2 1… Zaključeno: Odličan, 5."

Ravnateljica škole Branka Štefok Boradžija za medije je rekla da taj postupak ne odobrava, ali da ga razumije. – To je izraz nezadovoljstva i razočaranja u sustav vrednovanja. Jer to znači da nakon čitave školske godine, sve ono praćenje, provjeravanje, ocjenjivanje, nema nikakvoga smisla ako svi oni na kraju moraju imati zaključnu ocjenu odličan, kazala je ravnateljica.

Slično su prokementirali mnogi iz prosvjetnih krugova, uključujući i pojedine sindikalne čelnike. Tako je predsjednik Sindikata „Preporod" **Željko Stipić** medijima kazao da je ta nastavnica za njega osoba godine. Objasnio je da razlika između 90 posto, koliko učenika često ima peticu iz nekog predmeta i stoposto koliko je petica nastavnica biologije zaključila učenicima nije velika.

– Ovih 100 posto, to je poruka, ovih 90, 80 ili 70 je užas. Ali učestali užas u našim školama, komentirao je Stipić za medije kada je slučaj odlikaša iz biologije dospio u javnost.

Prema ažuriranim podacima mjerodavnog Ministarstva znanosti i obrazovanja prosječan opći uspjeh 313 284 učenika osnovnih škola bio je 4,48, a odlikaša je bilo 58,59 posto ili 181 257.

Učenika sve manje, odlikaša sve više

U ukupnom broju odlikaša u osnovnim školama onih s 5,0 bilo je 75 066 ili 24,27 posto. Broj super odlikaša raste iz godine u godinu. Primjerice od 167 449 učenika od petog do osmog razreda u školskoj godini 2013./2014. odličnih je bilo 59 646 ili 35,82 posto. Od njih prosjek 5,0 imalo je 16 737 ili 10,05 posto. U školskoj 2021./2022. godini manji je ukupan broj učenika, ali je broj odlikaša i super odlikaša veći. Kolika je razlika najbolje pokazuju postoci. Od ukupno 160 513 učenika od petog do osmog razreda, odlikaša je bilo 66 735, a među njima čak 17 772 ili 11,14 posto onih koji su imali samo petice.

Petice i dodatni bodovi na račun rezultata s natjecanja trebali su odlikašima osigurati upis u željenu školu. No, to i nije ubijek bilo tako, pa se znalo dogoditi da su i super odlikaši, odnosno učenici s uspjehom 5,0 ostajali neupisani u željenu gimnaziju.

I sami profesori, ali i ravnatelji, potvrdit će da ocjene iz osnovne škole ne odgovaraju uvijek znanju učenika. Učinio je to ovih dana u razgovoru za Briefing Jutarnjeg lista i ravnatelj Prirodoslovne škole Vladimir Prelog i predsjednik Udruge zagrebačkih ravnatelja **Zlatko Stić** kazavši da su nastavnici, a prema njegovim riječima 90 posto je žena, izloženi pritiscima roditelja i da u strahu popuštaju i daju veće ocjene.

– Nitko ih za to ne može kriviti. Roditelji im prijete po osnovnim školama, da će ih sačekati na uglu. Upadaju im u kabinete. Preplaše se i povećaju ocjenu. To su 90 posto nastavnice, žene. Ne može 80 posto učenika završiti s odličnim uspjehom. Toga nikada nije bilo. Ne mora roditelj biti utjecajan svojom pozicijom u društvu. Dovoljno je da je agresivan. Prosvjetari nisu zaštićeni kao službene osobe i bilo je napada na njih koji su završili oslobađajućim presudama što je sramotno, kaže Stić koji moguće rješenje vidi u uvođenju male mature koju bi učenici polagali na kraju osnovne škole pod nadzorom nastavnika iz drugih škola.

Hoće li uvođenje prijemnih ispita smanjiti pritisak na nastavnike i smanjiti inflaciju superodlikaša pokazat će se za dvije tri godine.

https://svezapet.hr/obrazovanje/inflacija-super-odlikasa-raste-iz-godine-u-godinu/

direktno

ISTRAŽIVANJA

PERCEPCIJA KORUPCIJE UNIŠTAVA HRVATSKU Građani ne vjeruju političarima i sudovima, a slučajeve podmićivanja prijavili bi policiji i medijima

34. Darko Markušić

Novinarski projekt:
Koliko stoji liječnik, koliko profesor ili policajac? Pošto političar ili sudac?

Elektronička publikacija: Direktno.hr

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka: 30. rujna 2022.

Percepcija korupcije u javnosti i sama korupcija među najvećim su problemima hrvatskog društva. Gotovo da ne prođe tjedan, a da hrvatski mediji ne pišu o nekom slučaju korupcije ili trgovanja utjecajem ili uslugama.

O grijehu struktura govorio je još 1997. godine zagrebački nadbiskup kardinal **Josip Bozanić**, dok je nedavno o problemu korupcije govorio i mons. **Mate Uzinić**, riječki nadbiskup koadjutor, a uskoro i metropolit te zapadne crkvene pokrajine.

Za Poslovni.hm Uzinić je kazao: "korupcija je nešto što truje svako društvo, ona je, kako je rekao **papa Franjo,** gori grijeh od bilo kojeg drugog grijeha, jer ona stvara jedno grešno ozračje. Riječ je o strukturama zla koje zarobljavaju sve koji su uključeni u cijelu tu priču".

Gotovo da nema područja, tj. djelatnosti u kojoj se ne bilježi problem korupcije, no svakako najvidljiviji, ali i najproblematičniji su segmenti sudstvo, državna uprava, policija, prosvjeta, zdravstvo…

Političari su tu naravno pod najvećim svjetlom javnosti, no to ne znači da su ostali slojevi društva imuni ili izuzeti od korupcije, jer svaka radnja ima najmanje dvije strane, onu koja daje i onu koja prima mito. A problem korupcije i navikavanje na korupcije počinje već u djetinstvu, prilikom davanja poklona učiteljici ili odgajateljici u vrtiću.
Sam pojam korupcije označava, prema **Transparency Internationalu**, zlouporabu određenih ovlasti u privatnu korist, označava pokvarenost.

Korupcija, prema Wikipediji, označava podmitljivost u pravnom smislu kazneno djelo zlouporabe povjerenja ili dužnosti koju se obnaša u upravi, sudskoj vlasti, gospodarstvu, politici, školstvu, kulturi i umjetnosti te u negospodarskim subjektima ili organizacijama, radi stjecanja materijalne ili nematerijalne koristi na koju nema pravnu osnovu. Korupcija označava, najkraće rečeno, potplaćivanje.

Ministarstvo pravosuđa i uprave korupciju navodi kao svako odstupanje od postavljenih normi odnosno zloupotrebu javnih ili službenih ovlasti s ciljem ostvarivanja osobnih probitaka ili probitaka povezanih osoba, bilo da se radi o javnom ili privatnom sektoru.

Hrvatsku je proteklih godina napustilo više desetaka tisuća ljudi. Najveći dio napustio je Lijepu našu iz egzistencijalnih razloga, no dio njih kao motive iseljavanja naveo je i druge razloge. Korupcija je upravo jedan od vodećih.

Demograf **Tado Jurić** smatra tako da je glavni uzrok iseljavanja nepravda u hrvatskom društvu, odnosno korupcija, klijentelizam i gubitak nade, ocijenivši kako posljedično iseljavanjem raste i razina korupcije.

Istraživanje GONG-a iz 2021. o "Institucionalnim izvorima ukorijenjenosti korupcije u Hrvatskoj" ukazalo je kako je korupcija nužno povezana s političkim institucijama.

Dario Čepo s Katedre za sociologiju Pravnog fakulteta u Zagrebu zaključio je kako "institucije nisu samo područje ili polje unutar kojih se odigravaju koruptivne prakse, nego svojom strukturom, načinom formiranja, pravilima i normama koje njima upravljaju čine motor koji pogoni koruptivnu praksu na svim razinama političkoga i društvenog djelovanja".

Istraživanje je političke stranke detektiralo kao generatore korupcije.
Prema redovitom godišnjem istraživanju Transparency Internationala se prema percepciji korupcije u pravilu nalazi pri dnu zemalja članica Europske unije, a gotovo da nema područja gdje korupcija nije prisutna.

Primjerice, od anketiranih čak trećina (36 posto) povlačila je veze za korištenje usluga u zdravstvu, a svaki sedmi – gotovo 15 posto anketiranih – prije pandemije Covida-19 – priznalo je davanje mita za usluge u zdravstvu.

Prema posljednjem (travanj 2022. godine) istraživanju EU Barometer, kao jedinstvenog izvora podataka za Europsku uniju, koji potvrđuje veliku raširenost problema korupcije u Hrvatskoj: https://www.scribd.com/document/597738541/The-Eurobarometer-Istra%C5%BEivanje-korupcije-travanj-2022.#

Kao glavna područja davanja, odnosno primanja mita i zlouporaba ovlasti navode se političke stranke, političari na svim razinama, kao i dužnosnici koji izdaju građevinske dozvole i odobravaju poslove na javnim natječajima, ali i policija te sudovi.

Kao značajna područja korupcije – više od 40 posto ispitanika – navodi porezne vlasti, zdravstvo i razne inspekcijske službe.

U Hrvatskoj tako primjerice gotovo polovica ispitanika smatra kako je normalno za javnu uslugu dati poklon, a svaki šesti ispitanik smatra kako je za uslugu prihvatljivo dati i novac.

Alarmatni su i postoci koji potvrđuju visoku percepciju korupcije. Jednakih 87 posto ispitanika (na uzorku od 966 osoba) kao uzrok korupcije navode prebliske veze poslovnog sektora i politike te čak korupciju navode kao dio poslovne kulture u Hrvatskoj!

Poražavajuće, čak 81 posto ispitanika smatra kako su političke veze jedini način da se uspije u poslovanju, tj. u poslovnom sektoru!

Zanimljivo je i da ispitanici iz Hrvatske, ako bi prijavili korupciju, učinili bi to prijavom policiji, specijaliziranoj agenciji za borbu protiv korupcije ili medijima. Ispitanici u Hrvatskoj u značajno većoj mjeri vjeruju medijima u odnosu na druge članice Europske unije, što znači da napori hrvatskih medija u razotkrivanju slučajeva korupcije u proteklom razdoblju u hrvatskoj javnosti ipak nisu prošli neopaženo.

https://direktno.hr/direkt/percepcija-korupcije-unistava-hrvatsku-gradani-ne-vjeruju-politicarima-i-sudovima-a-slucajeve-podmicivanja-prijavili-bi-policiji-i-medijima-289912/

Djeca s teškoćama kroz sport žive ispunjen život pun mogućnosti

35. Sanja Bubalo

Novinarski projekt:
Udruge i njihove uloge u životima bolesne djece i djece s teškoćama u razvoju

Elektronička publikacija:
Dječja posla

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
16. srpnja 2022.

Djeca s teškoćama preko Udruga su uključena u razne sportske aktivnosti

Stolni tenis, trčanje, boćanje, plivanje, terapijsko penjanje, samo je nebo granica kada su djeca s teškoćama u pitanju. A ona tu granicu i svakodnevno pomiču.

Mnogima je upravo sport bio pružena ruka spasa koju su znali prihvatiti i pomoću njega pronaći svoje mjesto u svakodnevici.

No, nije uvijek lako naći svoj put. Kako, gdje, što moje dijete može, a što ne. Veliku ulogu u traženju mjesta pod suncem svakako igraju Udruge, pogotovo u malim mjestima gdje je roditeljima ponuđena često samo jedna jedina mogućnost.

Kako sve to izgleda u praksi, a ne samo na internetu i u teoriji, provjerili smo u nekoliko Udruga i s nekoliko roditelja.

Jadranka Blagus, bivša paraolimpijska reprezentativka u stolnom tenisu, danas između ostaloga trenira djecu s teškoćama u Stolnoteniskom klubu invalida osnovanom pod Ustanovom URIHO.

Pokušala nam je opisati koliko to znači i djeci i njoj samoj.
- Djeci neopisivo puno znači bavljenje sportom. Radimo s djecom različitih vrsta i intenziteta oštećenja. Kada vam dođe neko dijete koje prvo ne zna i ne može niti držati reket, pa onda to savlada, pa uspije prebaciti lopticu preko mreže, a vi vidite njegov ponosni osmijeh… to nema cijene – započela je Jadranka opisivati velike emocije koje se svakodnevno proživljavaju u Klubu.

Dodaje kako je bilo djece koja nisu uopće imala ravnotežu, koja nisu mogla stajati kako treba, već su se pridržavala za stol da bi mogla igrati. No, uz redovite treninge, koji se, usput, održavaju svakodnevno, ta djeca ne samo da se danas drže na nogama, već i planinare!

Svakodnevnim treninzima vesele se i veliki i mali. Raspored se što je više moguće prilagođava djeci i njihovim školskim obvezama, mogućnostima roditelja i ostalim potrebama.

Trenerici Jadranki, priznala nam je, ništa nije ni teško ni naporno. Dječji osmjeh najveći joj je motiv. Iako ima licencu za trenera, taj posao obavlja volonterski, a u Ustanovi URIHO zaposlena je na drugoj pozicija, Ipak, uživa u svakom trenutku.

- Klinci uživaju u međusobnim druženjima, putovanjima, turnirima, medaljama… Roditelji isto vide koliko njihovoj djeci sport pomaže, koliko im podiže samopoštovanje, kako djeluje na motoriku. Presretni su i oni i mi zajedno s njima – kazala nama je Jadranka.

Klub Stki organiziran je kao udruga pod krovnom ustanovom URIHO, a većina osoba iz kluba zaposlena je u URIHU. Oni su im uz Zagrebački športski savez i najveći "donatori", ali sredstava, priznala je Jadranka, uvijek nedostaje.

Treba im loptica, a i reketi, posebno guma na njima, potrošna su roba. Oni s kojima djeca igraju nisu obični reket s kioska već stoje poprilično novaca.

Udruga je prije tri godine uspjela doći do sredstava iz Europske unije, a pritom su najveći dio novca trošili na odlaske na turnire i natjecanja. Oni podmiruju sve za male sportaše i jednog člana njihove pratnje što najčešće bude roditelj.

Desetogodišnji Vid Komar trenira upravo stolni tenis kod Jadranke. Išao je na plivanje, nogomet i ovo je sport u kojem se pronašao.

- Otkako trenira, Vid se jako promijenio, ne samo kao sportaš, iako su mu se povećale brzina i ravnoteža. Gušta tamo, ima i starije ekipe i svi paze na njega. Ide na pripreme, izlete ne mogu se požaliti – ispričala nam je Katarina Coha, njegova majka.

Dodaje kako je Vidu sport bio spas od stalnih terapija te prilika da se snađe u nekoj novoj situaciji. Svakim novim osvojenim bodom naraste mu samopouzdanje, ali često i njihovo, roditeljsko zadovoljstvo.

No, ima i nekih primjedbi.

- Smatram da bi neke stvari trebalo popraviti, prvenstveno organizacijske jer se zna dogoditi da odlasci na natjecanja budu nejasni i na brzinu odrađeni. Putnici, što s tjelesnim što s intelektualnim teškoćama dobiju malo ili nimalo informacija o planu ili programu putovanja. Na tim stvarima bi trebalo svakako poraditi – komentirala je Katarina.

Da organizacija ovisi o nizu faktora, a jedan od najbitnijih su financije, ispričala nam je Patricia Hrenek, voditeljica dijela projekta Special Power League pri udruzi Floorball klub Hidraulika Kurelja iz Donje Stubice.

Treneri uključeni u ovaj projekt rade uz minimalnu naknadu, a velik broj ih i volontira. Za sredstva se pak udruga bori kroz donacije, sponzorstva, prijavom na razne natječaje.

Voljeli bi, kaže Patricia, osigurati sredstva za njihov rad jer su to osobe koje su specijalizirane i senzibilizirane za rad s djecom.

Ova udruga stacionirana je u Krapinsko-zagorskoj županiji, a projekt je tamo privukao 21 dijete s teškoćama. Najmlađe ima svega tri godine.

Projekt Special Power League na svu sreću kao partnere ima brojne sportske klubove te je djeci omogućeno da osim spomenutog floorballa isprobaju i druge sportove, tj. košarku i nogomet. Treninzi se održavaju dva do četiri puta tjedno ovisno o dostupnosti trenera.

Drugih sličnih inicijativa za uključivanje djece s teškoćama u sport na tom području – nema. Što je, mogli bismo slobodno primijetiti žalosno, jer Patricia kaže da su djeca oduševljena.

– Jako su sretni što postoji mjesto gdje mogu obući dres, trenirati i družiti se s vršnjacima. Treninzi nisu obavezni, nitko ne bilježi koliko tko često dođe, ali broj djece na treninzima potvrđuje koliko ih to sve zanima – objasnila je.

Prilika da se djeca s teškoćama uključe u nešto *cool* kao što je floorball radosno su pozdravili i roditelji kojima se ne pruža previše sadržaja za njihove mališane.

- Roditelji su iznimno zadovoljni i zahvalni što im se omogućilo uključivanje djece u ovakve aktivnosti. Primjećuje se čak i razlika u kvaliteti njihova života. Kada djecu dovedu na aktivnost, imaju vremena malo se opustiti i predahnuti, a nakon odrađenog treninga uživati u dječjoj sreći i uzbuđenju. Rekla bih da ovaj projekt rasterećuje i njih – potvrdila je Patricia.

Cilj Udruge je, napomenula je, povećati broj kvalitetnih trenera kako bi se time povećala i mogućnost uključivanja još većeg broja djece s područja njihove županije.

U malim mjestima nije čudno da nedostaje sadržaja za djecu s teškoćama, pa je tako mama jedne djevojčice odlučila sama pokrenuti udrugu na Hvaru i nazvala je “Perle”.

Ana Franetović uspješno vodi udrugu koja okuplja oko 70 članova, od čega su njih 40 djeca.

Nije neskromna kad kaže da je Udruga bila pravi spas za otok jer za djecu s teškoćama nisu do tada postojali nikakvi sadržaji osim u Splitu.

- Sada djeca imaju dva do tri sata na dan ponuđene razne aktivnosti. Imamo sportsku dvoranu, bazen s loptičama, razne sprave. Svatko se zabavlja i trenira prema svojim mogućnostima. Stalno se trudimo osigurati nove i zanimljive sadržaje. Dobili smo tako dron i onda nam dva tri puta na mjesec dolazi čovjek koji njime upravlja i pokazuje djeci kako manevrirati. Dolazi nam i logoped i drugi stručnjaci koji rade s djecom – opisala je Ana samo dio aktivnosti koje Udruga nudi.

Napominje kako im roditelji zahvaljuju što postoje, što im djeca nisu vezana uz kuću, što imaju kombi i organiziraju izlete po Hvaru.

- Znate kako je, naporno je biti stalno s djetetom. Zato su roditelji najsretniji kada ga negdje smjeste na par sati i mogu za svojim poslom, a klinci uživaju, sade cvijeće, druže se, imaju radionice keramike – nabrojala je Ana.

Njoj samoj, kao majci neverbalne djevojčice, vlastita Udruga puno znači.

- Ona se preko Udruge bavi trčanjem i hodanjem. Dnevno prevali i do šest kilometara što je izvrsno jer ima puno energije koju treba potrošiti – pojasnila je Ana.

Novac dobivaju iz proračuna grada Hvara, ali i kroz razne natječaje i donacije. Sredstva troše na plaće šest zaposlenika i nabavku didaktičke opreme. Usto, plaćaju i stručnjake koji kao vanjski suradnici rade s djecom, a tu su i režije, struja, internet… Troškovi se nakupe, ali djeca su ipak na prvom mjestu.

Na drugom kraju Hrvatske, u Čakovcu, Tajana Kovač, mama jedanaestogodišnjeg Roka ipak je imala više izbora kada su aktivnosti po pitanju.

Tako se Rok na nagovor prijatelja okušao u terapijskom penjanju. Djevojci koja se tek educirala oko djece s teškoćama i koja je tek pokretala Udrugu Rok je bio nešto kao “pokusni kunić”, no sve je ispalo izvrsno. Oboje su se oduševili onim drugim i Rok je postao prvi član Udruge GRIP.

Iako se satovi plaćaju jer Udruga drugačije ne bi mogla podmiriti troškove, Tajana kaže da itekako vrijedi svaka kuna koju je platila.

- Rok ima spinu bifidu i penjanje se itekako pozitivno odrazilo i na njegovo psihičko i fizičko stanje. Zadovoljna je što ima nešto u čemu je dobar i u čemu se može dalje razvijati. Penjanje je individualan sport pa tu nema previše druženja te moram priznati kako nam taj aspekt nedostaje. Također, korona je sve zaustavila, prije toga su bili na putu u Poreču i bilo je izvrsno. Trenerica najavljuje daljnje takve aktivnosti – ispričala nam je Tajana.

Istaknula je kako najveće poboljšanje vidi na Rokovoj kralježnici, jačanju mišića trupa i držanju skolioze pod kontrolom.

Rad Udruga izrazito cijeni i smatra ih korisnima.

- Udruge jako pozitivno djeluju na korisnike. Nude se sadržaji prilagođeni njihovim mogućnostima, djeca se druže, a roditelji imaju mogućnosti razmijeniti mišljenje sa sebi sličnima – objasnila je.

Kada su pak djeca s teškoćama u pitanju, nemaj usvi iste fizičke mogućnosti za bavljenje određenim sportom. No da je u boćanju svatko dobrodošao potvrdio nam je to i Željko Klepač, trener i igrač u Udruzi Boćarski klub DDZ "Željko Klepač" i predsjednik Hrvatskog saveza boćanja osoba s invaliditetom.

- Boćanje je specifičan sport, namijenjen i onima s najtežim invaliditetom. Uvijek kažem, ako možeš treptati, možeš i boćati. Naši najmlađi klinci imaju 10 godina, a posebnost boćanja je ta da već sa 14 mogu krenuti na ozbiljna natjecanja koja, ako se dalje razvijaju, završe paraolimpijadom – rekao nam je Željko.

U boćanju je već dugi niz godina te se, ispričao nam je, nagledao svega. Odrastanja djece kroz sport, njihovu socijalizaciju kroz zajedničke aktivnosti, kako mnogi od njih izlaze iz svojih zona komfora i postižu izuzetne rezultate.

- U sportu djeca pobjeđuju sram, upoznaju sebi slične, jedni od drugih uče. Pa tu su zajednička slavlja nakon pobjeda, kampovi koje organiziramo. Puno je koristi – zaključio je Željko.

Što se financija tiče, klub se dobro drži, financiraju se preko Hrvatskog olimpijskog odbora, preko sponzora, no Željko ističe da je manjim klubovima na lokalnoj razini puno teže te oni uglavnom kao udruge pokušavaju doći do sredstava preko lokalne zajednice i donacija.

Novac uglavnom odlazi na opremu, a nije ništa manje zahtjevan i odlazak na natjecanja te klub pruža financijsku podršku koliko je to god moguće. Naime, osoba s teškoćama uza se vodi i asistenta i trenera, a to iziskuje veću svotu novca.

Suzana Einbuchler čiji sin Marko trenira boćanje dugih 12 godina za taj sport ima samo riječi hvale. Marko je, objasnila je, kroz njega stekao prijatelje, ali i nanizao sportske uspjehe.

- Sport je u našim životima neprocjenjiv jer Marko je kroz njega mogao iskazati svoje mogućnosti. Ne mogu niti reći kako mu je samopouzdanje naraslo kada se naša vitrina napunila medaljama i peharima – sretno je s nama podijelila Suzana.

http://www.djecjaposla.com/djeca-s-teskocama-kroz-sport-zive-ispunjen-zivot-pun-mogucnosti/

SAVJETI STRUČNJAKA

DR. VESNA GALL: Problem vezan uz porod najprije će prepoznati ginekolog koji prati trudnoću

Stres je sigurno bio jedan od okidača za nepovoljni ishod trudnoća u pandemiji koronavirusa

Dinamičan dan dr. sc. Vesne Gall u Kliničkom bolničkom centru Sestre milosrdnice u Zagrebu. Tog ponedjeljka dr. Gall bila je dostupna gotovo svima, rodiljama, ženi koja je rodila četvrti put carskim rezom, trudnicama u ambulanti, novinarima za razgovor.

Dr. Gall završila je studij Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu 2002., a trenutačno obnaša dužnost voditeljice odjela Rađaonice u Klinici za ženske bolesti i porodništvo KBC Sestre milosrdnice u Zagrebu. Začetnica je i organizatorica puno domaćih i međunarodnih simpozija te predsjednica Hrvatskog društva za psihosomatiku u ginekologiji i porodništvu.

Na početku našeg razgovora dotaknuli smo se pandemije koronavirusa koja sudeći prema dr. Gall nije značajno utjecala na odnos prema trudnicama i rodiljama.

36. Petra Begović

Novinarski projekt:
Mentalno zdravlje žena, trudnica i majki – govorimo glasnije i pružajmo podršku jasnije

Elektronička publikacija:
She.hr

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
29. prosinca 2022.

„Bolnička skrb tijekom pandemije je bila jednaka kao i prije. Pratnja na porodu u našoj bolnici nije bila moguća zbog epidemioloških mjera koje su obzirom na naša prostorna ograničenja to zahtijevale.“

Osobito u razdoblju pandemije koronavirusa, ali i svakodnevno je važna briga o mentalnom zdravlju žena, trudnica i majki koje su smještene u KBC Sestre milosrdnice.

„Kada je u pitanju mentalno zdravlje, brinemo o našim pacijenticama i na taj način. Na raspolaganju su nam kolege psihijatri s kojima dobro surađujemo, a pomažu ženama kojima su verificirane psihičke bolesti ili jednostavno, trebaju psihološku podršku. U Klinici za ženske bolesti i porodništvo KBCSM nalazi se i Hrvatsko društvo za psihosomatiku u ginekologiji i porodništvu osnovanog pri HLZ-u. Glavne aktivnosti ovog društva su edukacija osoblja za mentalne poremećaje i stanja u kojima se mogu naći žene svih dobi i stanja, primjerice žene koje pate od kronične zdjelične boli, žene koje su u postupku medicinski potpomognute oplodnje, žene u menopauzi, trudnice, babinjače, itd.“

To je mlado Društvo koje kroz različite tečajeve i simpozije nastoji educirati medicinsko osoblje kako prepoznati žene kojima treba pomoć i potom na koji način im pomoći.

Nužna bolja komunikacija s primarnom zdravstvenom zaštitom

„Željeli bismo uspostaviti bolju komunikaciju s primarnom zdravstvenom zaštitom. Kada nam trudnice pred kraj trudnoće dođu u bolnicu u tako kratko vrijeme nije lako ostvariti potrebno međusobno povjerenje koje je iznimno važno za uspješnost ne samo porođaja nego općenito liječenja. Upravo zbog toga može se dogoditi da tijekom kratkog boravka u bolnici ne prepoznamo određena mentalna stanja koja zahtijevaju pomoć osim ako ju žena sama ne zatraži. Stoga je važno da i primarni ginekolozi budu educirani i senzibilizirani na psihičke promjene ili odstupanja koja će lakše prepoznati ili iz razloga što poznaju pacijenticu kroz duži period, ili će zbog ostvarenog međusobnog povjerenja pacijentica sama izložiti tegobe svojem liječniku i zatražiti pomoć. Tijekom trudnoće oni pacijenticu prate tijekom 8 mjeseci i to na mjesečnoj bazi.“

Nažalost, obzirom na sadašnju situaciju i nedostatak primarnih ginekologa, ovakvo praćenje kroz duži period je otežano.

Stres mijenja imunološki sustav.

Dr. Gall istaknula je povećani broj kasnih pobačaja te ranih prijevremenih porođaja u bolnici tijekom razdoblja pandemije koronavirusa. Do toga je dolazilo gotovo na tjednoj bazi i značajno češće nego ranije. Moguće da je stres je bio jedan od glavnih okidača.

„Stres mijenja imunološki sustav. Trudnice su bile u stresu te potom i sniženom više tjeskobnom raspoloženju tijekom dužeg perioda obzirom na pandemiju, kao i svi zapravo, ali i u akutnom stresu uzevši u obzir i potres. U takvom stanju sniženog raspoloženja, metaboličke promjene mogu biti uzrokom aktivacije procesa odgovornih za nepovoljan ishod trudnoće. U tim situacijama ženama smo osigurali razgovor sa psihijatrom prije nego li napusti bolnicu. Važno nam je da žena dobije smjernice kako se nositi s boli i tugom jer su u suprotnom patnja i bol vrlo često dio obiteljskog kruga žalovanja iz kojeg nije lako izaći, a neke obitelji ne izađu nikada. Želimo biti prisutni i pomoći koliko god je to moguće.“

Primjetno je i da se s obzirom na slabljenje pandemije koronavirusa smanjuje nepovoljnih ishoda trudnoća u tim tjednima, barem na razini naše bolnice.

Carski rez

S obzirom da je doktorica Gall na dan razgovora operirala ženu koja je rodila četvrti put carskim rezom, razgovarali smo o tom načinu porođaja i koliki broj carskih rezova je dopušten.

„Velik broj carskih rezova, dakle više od tri se ne preporuča, no žena ima pravo odabira hoće li se upustiti u sljedeću trudnoću ili ne. Teško je ulaziti u razloge zašto se netko izlaže riziku – npr. žena može promijeniti partnera s kojim gradi novi život te želi dijete*; želi ublažiti životnu tragediju ili nepravdu koja joj se dogodila; pritisci okoline... Životne priče su nevjerojatne, tužne i sretne. Iako su svjesne su rizika i znaju da nije preporučljivo uopće ići u trudnoću poslije višestrukih operativno dovršenih prethodnih trudnoća žene same odlučuju. Naše je razgovarati, objasniti, a onda i poroditi.“*

Sve je više trudnica koje rađaju carskim rezom. Iako je ženama mlađe životne dobi lakše iznijeti trudnoću i bolesti organizma su rjeđe, trendovi u svijetu pokazuju da se kasnija dob u kojoj žene rađaju neće mijenjati. Kasnija dob nosi svoje rizike za komplikacije trudnoće. Razlozi zbog kojih se žene kasnije odlučuju na trudnoću su vrlo opet različiti. Kasnije ostvarivanje partnerstva, kasnije ostvarivanje financijskog statusa ili nemogućnost zanošenja zbog čega su nam u porastu i trudnoće iz postupaka medicinski asistirane reprodukcije.

Organizam žene u dvadesetim i četrdesetim godinama nije isti

„Jako puno toga smo u posljednjih dvadesetak godina naučili o metaboličkim procesima koji utječu na razvoj određenih bolesti u trudnoći te njihov utjecaj na ishod trudnoće. Javlja se neka nova terminologija i klasifikacija određenih stanja ili bolesti. Zahvaljujući tome dijagnostika kao i praćenje trudnoće je drugačije sa smanjenjem rizika za nepovoljan ishod trudnoće i to ne samo za fetus nego i za majku. Organizam žene u dvadesetim i četrdesetim godinama nije isti“, ističe dr. Gall. Različito podnosi i odgovara na zahtjeve koje trudnoća sama po sebi nosi.

U ranije objavljenim tekstovima ovog serijala žene su nam rekle da su se susrele s doktorima koji su naglasili da je ginekologija specifično područje i da vrlo često ni sami ne znaju odgovor na neka pitanja koja danas sve više i više muče mlade parove. S tom tvrdnjom slaže se i dr. Gall.

„I ne mogu znati odgovore na sva pitanja. Naš organizam je vrlo sofisticiran, stalno otkrivamo nove mehanizme koji sudjeluju u svim metaboličkim procesima. To možemo primijeniti na cijelu medicinu, nije samo riječ o ginekologiji. U tom području govorimo iz iskustva i onoga što se bazira na znanosti dakle što je dosad dokazano, ali opet nas to na neki način i ograničava. Kompleksnosti samog organizma još dodatno pridonosi i utjecaj okolišnih faktora na metaboličke i genetske predispozicije tijela. Vrlo je zahtjevno i gotovo nemoguće u potpunosti shvatiti naše tijelo. Još uvijek učimo. Nekad treba priznati da ne znamo, to su za sada naša ograničenja kao znanstvenika i to nije sramota reći. Da sve znamo sve bolesti bi bile izlječive.“

Važno je pratiti i fizičko i mentalno zdravlje

Sve više se govori o mentalnom zdravlju. To smatra i dr. Gall koja u svom poslu vidi da je jako važno promatrati čovjeka kroz njegovo fizičko i mentalno zdravlje.

„Prije još koje desetljeće je bila generalna uvreda uputiti pacijenticu psihijatru. Danas je i svijest ljudi o mentalnom zdravlju drukčija. Sve više smo kao društvo svjesni potrebe da osim dobrog fizičkog stanja budemo i dobrog mentalnog stanja što je uostalom i definicija zdravlja. Mentalna higijena jednako je važna kao i fizička. Nije sramota priznati da imamo problem, ali je sramota ne učiniti ništa u njegovom rješavanju“. Ipak, obzirom da se upravo dio mentalnih problema, dakle NE BOLESTI nego problema javlja kao fizički problem, prvo treba isključiti bolesti tijela, a potom posumnjati u psihički uzrok određenog problema.

Dr. Gall smatra da tu ima puno prostora za napredak. *„U svijetu je normalno da gotovo svatko ima svog psihoterapeuta, no klinička psihologija u Hrvatskoj još nije tamo gdje bi trebala biti, ali mislim da ide u tom smjeru. I tu postoji mogućnost za napredak. Mi u bolnici dajemo podršku, ali psiholozi npr. objašnjavaju što je stres, kako izgleda proces žalovanja, upoznaju osobu s tugom kao fiziološkom reakcijom. Oni nas uče kako se nositi sa svim tim, a to je samo jedan od primjera kako nam mogu pomoći.“*

Svo osoblje bolnice, ali i liječnici u primarnoj zdravstvenoj skrbi trebaju brinuti o ženi. Dr. Gall na kraju zaključuje:

> *Cjelina je više od zbroja njenih dijelova. Sve možeš izbrojati, ali ako ih ne znaš posložiti u cjelinu, to će biti samo dijelovi. Tako je ključ povezati znanja stručnjaka iz različitih područja medicine, a pacijentu pristupiti kao cjelini mentalog i fizičkog, mislim da možemo očekivati najbolji mogući ishod dijagnostike i liječenja.*

https://she.hr/dr-vesna-gall-problem-vezan-uz-porod-najprije-ce-prepoznati-ginekolog-koji-prati-trudnocu/

VAPAJ INVALIDA RADA 'Bolje da se ubijem, nego da se razbolim…'

Prevencija nastanka invaliditeta je ključna - ulaganje u adekvatno radno mjesto, primjerene pauze, redovno održavanje provjeravanje ispravnosti strojeva, obuka radnika samo su neke od mjera koje bi se mogle poduzeti

U radno–intenzivnim djelatnostima, poput ugostiteljstva i industrijske proizvodnje, često se događa da radnice ili radnici postanu u nekoj mjeri invalidi rada. Zbog nošenja tacne i karakterističnog položaja ruku konobari nerijetko imaju problema s ramenima, a zbog puno stajanja s nogama i proširenim venama. Nakon tridesetak zgrbljenih godina provedenih na neprikladnim stolicama ispred šivaće mašine, radnice u tekstilnoj industriji suočavaju se s problemima s kičmom, bolovima u leđima, ramenima ili grčenjima šaka.

– Radila sam u Orljavi 36 godina, od svoje devetnaeste. Cijeli život sam tu provela. Imam 55 godina, operirala sam kuk dva puta i ne mogu hodati kako treba ni dugo stajati, a ne mogu u invalidsku penziju. Trebala bih raditi i dalje, neka mi netko kaže kako… Ima jedna žena koja je radila s nama, ostala je bez obje noge i nedavno dobila kolica, pa je sad sretna što može u njima prijeći 12 km. A ni ona ne može dobiti papire za penziju – kaže jedna radnica požeške Orljave, tvornice koja je završila u stečaju u srpnju 2021. i čije su radnice većinom nepriznati invalidi rada kojima fali još nekoliko godina do mirovine. Tvornici više nisu potrebne, a drugi ih ne žele zaposliti.

37. Ana Vragolović

Novinarski projekt:
Osobe s invaliditetom u svijetu rada – kroz zakon do poboljšanja prava

Elektronička publikacija:
IN-PORTAL.HR

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
9. prosinca 2022.

Otkaz i minimalna otpremnina – zahvala radniku za 20 godina rada i polomljenu kičmu

Koliko je slučajeva postupnog gubitka radne sposobnosti i nastanka invaliditeta zbog rada teško je reći, jer 'nema čvrste osnove za praćenje' i 'ne pripadaju kategoriji strogo definiranih profesionalnih bolesti', navodi se u izvješću unutar Registra za profesionalne bolesti za 2021. Ipak, izvješće potvrđuje da radni uvjeti u Hrvatskoj redovito stvaraju poremećaje zdravlja koji bitno narušavaju i radnu sposobnost i kvalitetu života radnika. Također, kao priznate profesionalne bolesti, na drugom mjestu su bolesti nastale zbog prenaprezanja zglobova, kostiju i slično (na prvom mjestu su zarazne bolesti).

Jedan radnik radio je posao zbog kojega je dnevno preko leđa prebacivao i tonu teškog tereta. S vremenom počinje imati sve više problema s kralježnicom i postaje osoba s invaliditetom. Međutim, birokracija je zamršena – da bi dobio neku naknadu, njegov problem bi najprije trebao biti klasificiran Zakonom o listi profesionalnih bolesti, kaže nam Ivana Unger, savjetnica u Udruzi invalida rada Zagreba.

– Radnik bi mogao podnijeti zahtjev za utvrđivanje postotaka tjelesnog oštećenja i za utvrđivanje radne sposobnosti. Na temelju rezultata mogao bi ostvariti prava propisana Zakonom o mirovinskom osiguranju. Pravo na naknadu za tjelesno oštećenje koje je posljedica ozljede na radu ili profesionalne bolesti radnik bi imao samo ako bi oboljenje bilo priznato kao profesionalna bolest – kaže Unger.

Međutim, radnik iz naše priče radio je u jednoj firmi preko 20 godina, zadnjih nekoliko godina odlazio na bolovanja zbog raznih terapija, i na kraju dobio otkaz i samo minimalnu zakonsku otpremninu. To je bio odgovor i zahvala poslodavca radniku za izrabljivanje koje je trpio preko dva desetljeća.

I tekstilne radnice iz našeg primjera u teoriji imaju prava po raznim zakonima. Prema Zakonu o mirovinskom osiguranju trebale bi imati pravo na invalidsku mirovinu ili na profesionalnu rehabilitaciju.

– Uvjeti za stjecanje prava na profesionalnu rehabilitaciju su sljedeći: da je do smanjenja radne sposobnosti došlo prije 55 godine života i da je ispunjen uvjet mirovinskog staža za invalidsku mirovinu, a to je da dužina mirovinskog staža pokriva 1/3 radnog vijeka – objašnjava Unger. Ipak, to pravo radnica može ostvariti tek nakon što se utvrdi smanjenje radne sposobnosti, a ako bi i nakon provedene rehabilitacije ostala nezaposlena više od pet godina, mogla bi steći pravo na privremenu invalidsku mirovinu.

Tekstilne radnice iz našeg primjera nemaju vremena čekati da se utvrdi sve što se treba utvrditi – potreban im je neki izvor prihoda odmah, a kako se čini, zakoni ne obuhvaćaju ovakve situacije.

Nakon nesreće primorana raditi na istom radnom mjestu

Druga strana medalje su nesreće na radu. Prema podacima Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje u 2020. godini bilo je prijavljeno gotovo 14.500 ozljeda, a 12.500 ozljeda dogodilo se na mjestu rada.

Marija je doživjela nesreću na radu i postala osoba s invaliditetom. Objašnjava nam u kakvoj se situaciji našla i s kakvim se preprekama unutar sustava susrela.

– Viljuškarom mi je zdrobljeno stopalo i gležanj koji sam naknadno operirala, ali ostalo je trajno oštećenje. Uz to, u prometnoj nesreći oštećena mi je kičma, a koljeno operirano već dva puta i čekam sljedeću operaciju. Radno mjesto mi je isto kao i posljednjih godina. Radim na blagajni, imam stolicu te radno vrijeme ujutro zbog terapija. To radno vrijeme je jedino što se prilagodilo nakon nesreće.

U slučaju da radnik koji doživi ozljedu više ne može raditi posao koji je radio, prema Zakonu o radu poslodavac bi mu trebao ponuditi odgovarajuće radno mjesto. Međutim, realnost je drugačija. Marija je tražila promjenu radnog mjesta – javljala se na natječaje unutar firme za administratorske poslove, ali dobivala je samo odbijenice.

– Zadnji pregled imala sam na Medicini rada 2019. godine, a u nalazu mi je navedeno da nisam sposobna za to radno mjesto. To nije utjecalo na promjenu radnog mjesta, jer po Zakonu poslodavac nije dužan poštivati nalaz. U mom slučaju firmi se javila i Pravo-

braniteljica s obrazloženjem i prijedlogom na temelju rješenja o invalidnosti, koji bi poštovao nalaz i stručno mišljenje, međutim, ni to nije utjecalo na bilo kakvu promjenu radnog mjesta.

Nakon nesreće Marija je dobila naknadu za ozljedu, ali 'prejadnu', kaže, 'jer je firma osigurana na najmanji mogući iznos'.

Već neko vrijeme pokušava naći drugi posao, ali je zasad dobila samo jedan poziv na razgovor i kasnije odbijenicu.

– Čini se da je zapošljavanje osoba s invaliditetom samo mrtvo slovo na papiru. A da ne kažem da se zbog toga osjećam diskriminirano jer nema nikoga da stane uz mene, a vjerujem da tako prolazi većina ljudi.

Osim što je teško naći posao sa smanjenom radnom sposobnosti, treba napomenuti da mnogi ostaju na trenutnom poslu pod svaku cijenu, čak i ako nemaju odgovarajuće uvjete i ako postoji rizik da se invaliditet dalje razvija, jer od nečega moraju preživjeti.

Radije kazna nego prilagodba ozlijeđenom radniku

Drugi čest slučaj jest odmazda nad radnicima – poslodavci pronalaze rupe u zakonima i izbjegavaju zadržati ozlijeđenu osobu, pa joj daju otkaz. Ponekad čak radije plaćaju kazne, jer smatraju isplativijim platiti kaznu nego imati visoke troškove zbog prilagodbe radnog mjesta i zadržavanja ozlijeđenog radnika.

Ivana Unger smatra da je najčešći uzrok nesreća na radu loša ili čak nikakva primjena zaštite na radu.

– To je zapravo poražavajuća činjenica jer su Zakonom o zaštiti na radu definirani brojni uvjeti i načini same zaštite na radu i njihova bi svakodnevna primjena u velikoj mjeri spriječila brojne nesreće – tvrdi ona.

Sindikalni povjerenik Sindikata graditeljstva Hrvatske Ljubomir Pintarić, koji je ujedno i član Nacionalnog vijeća za zaštitu na radu, govori specifično za sektor.

– Nesreće se često događaju u tvrtkama manjeg obujma (do 50 zaposlenih), gdje se zaštita na radu prepušta vanjskim tvrtkama pa dolazi pretežito do improvizacije, odnosno do izvođenja radnih operacija na nepravilan način. U većim i organiziranim tvrtkama manje dolazi do ozljeda na radu, jer imaju ili službenu zaštitu na radu ili ovlaštenike poslodavaca koji brinu o sigurnosti i zdravlju radnika. Veliki plus je ako imaju i povjerenike radnika za zaštitu na radu.

Navodi da 'drugi uzroci mogu biti premor radnika, veliki broj odrađenih sati tokom tjedna gdje popušta koncentracija, možda nezadovoljstvo osobnim primanjima i drugi čimbenici koji utječu na koncentraciju radnika'.

Nakon nesreće radnik odlazi na bolovanje i većinom nema pravo ni na kakvu dodatnu naknadu, osim troškova plaće. Zakon o obveznim odnosima propisuje da naknada ne smije biti manja od 70 posto osnovice za naknadu plaće, pa onda većina poslodavaca koristi 'priliku za uštedu' i isplaćuje tek 70 posto. K tome, u osnovicu nisu uračunati dodaci na plaću poput božićnica, uskrsnica, regresa, nagrada itd. I ovaj primjer ukazuje na suludost nekih zakonskih odredbi – životni troškovi se zbog bolesti povećavaju, a ne smanjuju! Sustav bolovanja najtočnije je opisala jedna radnica riječima: 'Bolje da se ubijem, nego da se razbolim…'.

Nepostojeća odgovornost poslodavca

Iako se prema statističkim podacima veliki broj ozljeda na radu događa na radnim mjestima, odgovornost poslodavca je minimalna.

– Članak 25. Zakona o zaštiti na radu propisuje da poslodavac odgovara po načelu objektivne odgovornosti ili presumirane krivnje. To je najblaži oblik krivnje i na poslodavcu je da dokaže da nije kriv za štetu koju je radnik pretrpio – objašnjava Unger.

U praksi poslodavci najčešće nastoje zataškati ozljede.

– Kod manjih poslodavaca često se s radnikom dogovara da kaže da se ozljeda dogodila kod njega, a ne na poslu kako ne bi odgovarao za ozljedu, jer je to podijeljena odgovornost – kaže Pintarić.

To potvrđuje i sljedeći primjer. U jednoj tiskari radnica si je mašinom za klamanje proštepala prste, odnosno

slomila par prstiju i nagnječila šaku. Direktor joj je rekao da kaže da se udarila vratima od auta, jer se bojao inspekcije koja bi mogla uočiti još niz drugih nepravilnosti i nepoštivanja mjera zaštite na radu.

Kako su nam pokazali naši sugovornici, postoji čitav niz zakona i drugih propisa koji reguliraju postupanje i prava radnika u slučaju ozljeda na radu i profesionalnih bolesti – Zakon o zaštiti na radu, Zakon o radu, Zakon o mirovinskom osiguranju, Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju, Zakon o listi profesionalnih bolesti i drugi.

– Navedeni zakoni se međusobno isprepliću i nadopunjuju u reguliranju područja ozljeda na radu i profesionalnih bolesti. Poboljšanja postojećih zakonskih rješenja su svakako potrebna i mi očekujemo da će ista nastupiti u skorije vrijeme, jer smatramo da trenutna zakonska rješenja ne štite dovoljno položaj radnika u slučajevima ozljeda na radu i profesionalnih bolesti – objašnjava Unger.

Isto potvrđuje i praksa – postojeća zakonska rješenja treba doraditi da bi se obuhvatile situacije koje trenutno nisu obuhvaćene. K tome, trajanje postupaka utvrđivanja smanjenja radne sposobnosti i pojave invaliditeta treba skratiti koliko je maksimalno moguće.

Važni su i mehanizmi nadzora i kontrole odgovornosti.

– Stalnim nadzorom privremenih gradilišta i kontrolama istih probuđuje se svijest prema zaštiti na radu – zaključuje Pintarić. Unger dodaje kako bi se kažnjavanjem poslodavaca koji ne poštuju mjere takve poslodavce 'ipak natjeralo na poštovanje i provedbu propisanih mjera zaštite'.

Nadalje, prevencija nastanka invaliditeta je ključna – ulaganje u adekvatno radno mjesto, primjerene pauze, redovno održavanje provjeravanje ispravnosti strojeva, obuka radnika samo su neke od mjera koje bi se mogle poduzeti. Uz sve navedeno, važno je reći da se i radnici sami mogu pobrinuti za bolju zaštitu na radu: odabirom povjerenika za zaštitu na radu i kroz sindikalno organiziranje, odnosno, uređenje tog područja kroz kolektivne ugovore. O tome ćemo govoriti u idućem tekstu.

https://www.in-portal.hr/pretraga/26852/vapaj-invalida-rada-bolje-da-se-ubijem-nego-da-se-razbolim

Korado Korlević, učitelj i astronom: Homo sapiens je proživio svoje najbolje vrijeme na Zemlji. Stiže nam vrijeme kaosa, što je dobro, jer kaos otvara prilike!

38. Iva Perdec

Novinarski projekt:
VIŠNJAN (HRVATSKA) ZASLUŽUJE BAJKU: Dovedimo Elona Muska u domovinu Nikole Tesle da nadogradi životno djelo Korada Korlevića, višnjansku oazu znanja i rasadnik genijalaca

Elektronička publikacija:
Teleskop.hr

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
20. prosinca 2022.

Korado Korlević, rođen je u Poreču, 1958. godine, gimnaziju je završio u Puli, Pedagoški fakultet u Rijeci, a počasni doktorat dodijelilo mu je Sveučilište u Zadru. Jedan je od osnivača Zvjezdarnice Višnjan, Znanstveno edukacijskog centra, te nekoliko edukacijskih, znanstvenih i ekoloških udruga. Trenutno se bavi: istraživanjem motivacije u edukaciji, astronomijom malih tijela, promicanjem astronomije i znanosti, projektiranjem i izradom instrumenata i opreme i projektima zaštite prirode. Da bi edukaciju visoko motiviranih i darovitih mogao podići na novu razinu, bavi se i vremenskim određivanjem otvaranja ključanica kaosa i procjenama statističke težine tehnoloških i društvenih vektora. Na wikipediji piše da je astronom, a on se smatra učiteljem i ne misli da je zato, kako kažu njegovi sugovornici, skroman. Dapače…

Smatrati se učiteljem jako je oholo

Nisam jezičar, ali pogledamo li značenje riječi učitelj, u kršćanstvu ima samo jedan učitelj, svi ostali su nastavnici ili nastavljači njegova posla. Zato, smatrati se učiteljem je zapravo jako, jako oholo.

Cijelo vrijeme, kaže Korlević, pokušava shvatiti i naučiti kako pomoći djeci koja imaju dar, ali koja imaju i probleme, kako ih izvući da uspiju iskoristiti svoj talent.

Naša je politika potpuno zakazala. Bi li netko od naših političara možda mogao u budućnosti odgovarati za veleizdaju, jer je odlučio obezglaviti ovu naciju, jer je nije ulagao u pripremu novih generacija za novo doba?, pita se Korlević.

Mi ćemo biti nacija zadužena četkati Nijemcima leđa i plesati u suknjicama od slame kao domoroci, jer nećemo biti ravnopravni ostatku svijeta. Ako se investira s jedne strane, pritom mislim na asistente za djecu s teškoćama u nastavi, onda gospodo, izvolite, investirajte i s druge strane u asistente za potrebe nadarene djece. Zar naša djeca ne zaslužuju biti ravnopravna!? Jer, znate, mogu oni biti iznimno nadareni i pametni, ali sjetite se samo sebe u ranjivim godinama, koliko ste sumnji imali, koliko strahova i nedoumica, a nitko o vama nije razmišljao, nego bi rekli „pametni su oni, pa neka se snađu“. Ali, ne snalaze se, znamo po broju onih koji ne završe škole, ni fakultete, imamo pokolj na strani darovitih, jer ta djeca nemaju podršku, a imaju puno sumnji u životu, kaže Korlević.

Nerijetko u svojim javnim istupima ističe da smo u bespoštednom ekonomskom ratu, elektronika ide naprijed, tehnologija, medicina, znanost, sve…, a mi u specijalne jedinice investiramo nula!

Stvara li država školu ili škola državu

Zašto se, recimo, ne ugledamo u Izrael. Osnovni je moto Izraelaca: „Previše smo mali da bismo si mogli dopustiti da nam i jedan talent propadne!“ Taj bismo moto trebali zalijepiti na sva vrata u Ministarstvu obrazovanja. Izraelska država za potrebe darovite djece izdvaja oko 20 milijuna eura godišnje. Znači, za cijenu jednog osrednje skupog nogometaša, Izrael financira svoja dva godišnja programa za darovite, a radi se o najboljem programu na svijetu. Osim državnog novca, nadarene podupiru s nekoliko milijuna dolara godišnje nekolicina jako bogatih Židova. Oni su zaslužni za izgradnju znanstvenih centara u koja djeca odlaze poslije nastave razvijati svoje talente na polju znanosti. Ti su centri ekvivalent, recimo, glazbene škole, a unutra je 30-ak ljudi, eksperata za biologiju, fiziku, robotiku, elektroniku.

Kada upitate Korlevića ima li izgleda da se njegov način rada kakav prakticira s djecom na višnjanskim edukativnim programima, uvede u hrvatske škole, odgovara neizravno:

Treba odlučiti tko ima prednost: stvara li država školu ili škola treba stvarati državu? Hoćemo li napraviti takvu školu koja će stvarati građane budućnosti i dobre ljude? Pitanje je mogu li uopće opstati zajednice koje mrze djecu, a kad se vidi što službena politika radi sa školstvom onda ispada da naša zajednica mrzi djecu.

Znanje naše djeca, kaže Korlević, već nose u džepu u mobilnim telefonima, a škola ih i dalje fila podacima umjesto da ih odgaja i potiče otkrivati i razvijati njihove talente.

Najvažnije što učitelji moraju prenijeti djeci je strast. Trebamo investirati u seoske učitelje. Samo jedna četvrtina učenika živi u Zagrebu i oni imaju i ptičjeg mlijeka. Raditi znanstveni festival ili piknik u Zagrebu je kao zalijevati more. Odite u Voćin, Brinje, u Vukovar…

I, što bi trebalo napraviti da stvari počnu funkcionirati?

Treba dozvoliti da Hrvatska bude svima država jednakih šansi. Za početak, dozvoliti meni da radim. Ako pogledamo, Zvjezdarnica Višnjan ne spada u hrvatske znanstvene ustanove, ne spada u edukacijske ustanove, nemamo pravo pristupa natječajima Ministarstva znanosti i obrazovanja, nemamo pravo pristupa bazi OVID i drugim znanstvenim digitalnim bazama u Hrvatskoj. Nemamo pravo prijave na natječaj sredstvima za razvoj društva, Hrvatske lutrije, ne smijemo projektirati i izrađivati astronomsku opremu, jer je trgovački sud zabranio. Moramo plaćati porez na dobit i biti u sustavu PDV-a, a Zvjezdarnica Višnjan je neprofitna organizacija. I onda mi, jasno, kolege postavljaju pitanje: „Korado, jesi li ti normalan?“ I ja sam si isto postavio to pitanje, i pogledam na wikipediju. Kaže: ako radiš, a nitko te nije pitao da radiš, i mučiš se, a nitko ti nije zahvalan, onda imaš

„masochistic personality disorder“. S tim da sam išao tražiti i dalje i našao sam drugo objašnjenje, koje kaže: „Budi promjena koju želiš vidjeti u svijetu“ (Mahatma Gandhi). I to tražim i od vas, vi ste oni klinci koji ste uspjeli preživjeti, izvolite biti ti koji će pomagati djeci da se provuku. Država ih, vidimo, neće motivirati, odgajati i podupirati da izraze svoju darovitost te da izrastu u eksperte, edukatore i lidere sposobne stvarati i upravljati svijetom koji dolazi, koji će biti sposobni voditi znanstvene institucije, biti sposobni voditi istraživanja i gurati slijedeći korak.

Pokušajte dočarati kako bi u tzv. idealnom društvu ili makar pristojno uređenoj zemlji, danas, nakon 40 godina vašeg i pregalaštva stotine profesora, mentora, asistenata, izgledao i bio organiziran višnjanski astronomsko-znanstveno-edukacijski centar, od ljudstva do objekata i sadržaja?

Sve što mogu zamisliti, mi upravo i radimo, samo što ide sporo. Pokraj Zvjezdarnice polako raste kampus, radimo projekt četiri biološka laboratorija, Višnjan nije samo astronomija, nego puno više i šire od toga. Zahvaljujući 3000 donatora koji su nam kroz crowfunding kampanju donirali novac, prošlih smo godina napravili novu predavaonicu, radionicu za razvoj teleskopa, a još je dosta toga u pripremi. Miran sam. Onaj dio koji nam trenutno nedostaje je smještajni kapacitet. Ima li ljudi koji žele doći i pomagati? Čak i da. Nemamo ih gdje smjestiti, jer se Istra razvijala gradeći vile i bazene, a nama ne trebaju ni vile ni bazeni nego objekt u kojem možeš spavati da ne pokisneš. I radimo i na tome.

Rekao mi je vaš asistent Petar Čuček da ste ovih dana, radeći strateški plan za iduće razdoblje, zaključili da vam nedostaju četiri osobe za optimalno provođenje vaših planova?

Petar je bio skroman. Kad pogledamo koje su hrvatske potrebe, točnije koliko bi djece trebao biti uključeno u programe našeg tipa, radi se, gledamo li ostvareni srpski standard, o minimalno 1500 djece, ili 3000 učenika uzmemo li izraelski model. I to su posebni rezidencijalni programi pri kojima djeca rade na projektima. Da bismo se mogli približiti barem minimalnom standardu, moramo povećati prostorne uvjete i broj mentora. Naš maksimum je jedne godine bio 700 učenika koji su prošli kroz naše rezidentne programe, ali smo Petar i ja shvatili da pokušamo li s tim brojem djece ići i iduće godine, da ćemo nas dvojica izgorjeti i nestati. Sa sadašnjim kapacitetom možemo godišnje kroz naše programe provesti ukupno 350 učenika koji bi bili sa nama po sedam dana i radili bi na projektima. Idealno bi bilo da godišnje možemo odraditi programe sa 3000 polaznika.

Kako funkcionira istraživačka stanica Petnica u Srbiji?

Petnica godišnje bez problema može odraditi programe sa 750 učenika, ali ima i više od 3000 polaznika kad se uzmu u obzir svi oblici rada, recimo, i rad s nastavnicima. U Petnici je 27 zaposlenih. Oni nemaju problem s laboratorijskim prostorom, smještajem, imaju hotel sa 80 soba!

Tko je stao iza Petnice, država, privatni kapital?

Soroš jednim dijelom, drugim dijelom Svesrpski sabor, pa država pred tolikim novcem koji je stigao izvana više nije mogla zatvarati oči i morala se priključiti. Ali, onaj dio koji je pritom loš, kad se država umiješala, onda se htjela miješati u sve, tako da mi ne bismo htjeli kopirati Petnicu, jer to nije dobra priča za nas. To je model primjeren socijalizmu, prisutnost države i njezino uplitanje u sva pitanja, način na koji se vertikalno prenosi odgovornost nije nešto što želimo imati u Višnjanu. Kad bismo htjeli kopirati nekoga onda bi to bilo nešto između onoga što radimo sada i United World Colleges. To bi bio idealan sustav kakav trenutno egzistira na pametnim mjestima u svijetu za raditi sa svom djecom koja žele probati biti znanstvenici ili inženjeri. Ne trebaju to nastaviti raditi, niti ikad postati znanstvenici ili inženjeri, ali treba im dati priliku da prokušaju, da vide sviđa li im se, mogu li se pronaći u tome ili ne, ima jasnu viziju Korlević.

Budimo realni, tražimo nemoguće

Svoj sam novinarski projekt osmislila pod egidom „Višnjan zaslužuje bajku: dovedimo Elona Muska u domovinu Nikole Tesle da nadogradi životno djelo Korada Korlevića, višnjansku oazu znanja i rasadnik genijalaca”. Zvuči na tragu „šezdesetosmaškog” duha

i znamenite parole „budimo realni, tražimo nemoguće!" Je li usitinu nemoguće takvo što očekivati, pritom Elon Musk samo simbolizira nekog mogućeg filantropa koji bi podigao višnjansku oazu na razinu, evo recimo, srpske Petnice? Ekstremno bogati Hrvati još uvijek se bave prvobitnom akumulacijom kapitala i još nisu osvijestili da ni njihovim potomcima, koliko god imali, neće biti dobro u siromašnom, zaostalom i beznadnom društvu. **Zašto su nekoć bogati, ali i samo bolje stojeći, te neki crkveni dostojanstvenici i na ovim prostorima imali osjećaj za dobrobit zajednice i obilato potpomagali napredak i građenje pojedinaca i društva, ostavljali im čitave imetke, a danas se razmeću, skupljaju jahte i dvorce, a kupuju alibi savjesti korporativnim donacijama zajednici?**

Osobe tog tipa bi dale jako puno čak i da daju samo komadić svoje struke i profesije. Mi jesmo u svojem poslu rada s djecom dobri, ali sam siguran da samo s menadžmetnom katastrofa. Nama bi dobro došlo imati nekog tko ima iskustvo u menadžentu i tko bi rekao „okej do ovdje se moglo ovako, ali sljedeći razvojni korak mora se mijenjati, ne samo prostor, metoda, rad, odgovornost..." Nemam pojma kako bi trebalo izgledati, sad lovimo ljude da se to napravi. Možda će doći. Ja ne bih sad otpilio sve ljude koji imaju novac, a ne daju. Nije to baš tako. Mi smo s crowfunding kampanjom napravili nešto što smo mislili da je nemogće, našlo se 3000 ljudi koji su nam donirali novac, neki su dali 50 kuna, ali neki i 20.000 kuna. Oni su dali jer su htjeli da se to desi, to je fenomenalna priča i na nama je odgovornost da moramo uspjeti.

Musk mi se dobro uklopio u priču, jer osim što ga Tesla na simboličkoj razini povezuje s Hrvatskom, njegovih su tisuće satelita u Zemljinoj orbiti, a vi ste svojedobno kazali da bi višnjanski astronomi mogli zarađivati i živjeti od čišćenja svemirskoga smeća i svemirskoga rudarenja. Zar to nije plan vrijedan pokušaja?

Ah, ništa od toga, Musk reagira brzo. On je već pronašao načina da čisti svoje smeće u Svemiru i bez nas.

Vaša kći Petra bila je dio tima ovogodišnjeg dobitnika Nobelove nagrade za medicinu i fiziologiju Svantea Paaboa. Ona je na PMF-u završila molekularnu biologiju koja je, tvrdite, znanost 21. stoljeća. Što je najznačajnije za dobrobit čovjeka što trenutno molekularna biologija istražuje i razvija?

Sve. Sad smo dirnuli u ono što je operativni sustav čovjekovih stanica. Mi danas moramo samo vidjeti gdje je zapisano ono što je loše i kako to popravljati. Jedino što smo si isto tako uzeli ovlasti koje u pričama imaju bogovi. Mi zbilja radimo nešto što je izvan svega dosad poznatoga, što se čak ni u legendama nisu sjetili napisati. Da se vratim kćerima, ionako su mi znale zamjeriti da sam sa svima, samo nisam dovoljno s njima. Petra razvija protokole za analizu starog DNA, dakle ona je razvijala protokol da se DNA neandertalca može ići čitati u prošlost. I jedna i druga kćer same su došle do toga čime će se baviti, znale su da neće u astronomiju da ne budemo svi u istom poslu. I kad je starija izabrala biologiju, mlađa je rekla da iz principa ide u društvene znanosti i ona je trenutno koncept artist za video igre.

Koja je opasnost da se dosezi znanosti zloupotrijebe?

Koliko je bila opasnost kad su izmislili šibice i donijeli ih doma, da dijete uzme šibice i zapali zavjese? Moraš naučiti dijete da zavjese ne smiješ zapaliti, bez obzira što bi lijepo izgledalo. Pred znanošću su brojna delikatna i jako važna etička pitanja, poput besmrtnosti, vječnoj mladosti, dizajniranoj djeci, i jako se promišlja o njima.

Često kad pogled upirete u budućnost, spominjete filmsku satiru Idiocracy, koja govori o distopijskom svijetu, zaglupljenom komercijalizmom, antiintelektualizmom i dominacijom niske kulture. Je li uistinu moguće da pokraj svega što je čovjek otkrio i stvorio, ode u obrnutom procesu, da tako dramatično degradira i tako nisko padne?

Dobro, ipak ne onoliko kao u filmu, film je karikiran, politički je jako nekorektan, ali činjenica je da već svjedočimo dekadenciji Zapadne civilizacije i eroziji sustava vrijednost. Živimo trenutno u društvu koje se podijelilo na, doslovce, potrošače i one koji nisu potrošači, na građane. I kako može funkcionirati takvo

društvo? Bit će jako, jako puno konfliktnih situacija, a onda će se događati još nešto drugo, veliki nesrazmjer u mogućnostima, ne mislim pritom na imanje ili nemanje novaca, nego mogućnosti koje se pružaju i jednima i drugima ovisno o tome koliko su spremni raditi, riskirati, uložiti strasti u posao koji ih zanima. Dolazi nam jako neobično društvo, ali nadamo se s najmanje nasilja u povijesti svih mogućih društava.

A nama se čini da nasilje posvuda eskalira?

Mediji! Za 15 minuta ili često i u realnom vremenu znamo nešto što se događa u centralnoj Africi ili Južnoj Americi. Koliko je Rimljanima trebalo da saznaju da nema više Pompeja i Herkulaneja? Nestanu ti dva grada, a ti to doznaš tek za nekoliko godina.

Gdje smo sve zabrljali mi u Hrvatskoj? Recimo, samo na primjeru Višnjanske zvjezdarnice, koja je među nekoliko najvažnijih na svijetu, a ni danas u Hrvatskoj nema status znanstvene ustanove, a sve što se oko nje događa(lo) gotovo 40 godina nije zaslužilo niti status edukacijskoga centra. Zašto višnjanska oaza znanja nema sustavnu, kontinuiranu i jaku institucionalnu podršku?

Vrlo jednostavno, zbog Zakon o ustanovama. Da smo u Sloveniji, onda bismo po njihovom Zakonu o zavodima bili jednakopravni sa zavodima koji su državni. Ali, u Hrvatskoj ne postoji jednakopravnost za ustanove. Recimo, Institut Max Planck nije došao ovdje napraviti svoj laboratorij za genomiku neandertalca, nego su kosti iz Vindije nošene u Leipzig. Max Planck je htio napraviti svoj laboratorij negdje od Cavtata do Rovinja, ali Zakon o ustanovama ne dozvoljava da ustanova koja nije javna, tj. državna bude izvan sustava PDV-a, da ne plaća porez na dobit. Zašto? Zato što kad su pisali Zakon o ustanovama onda se pazilo da se ne bi dogodilo da se ugroze ustanove koje su državne. Mijenjani su zakoni da bi Kaufland i Lidl mogli biti jednakopravni na teritoriju Hrvatske, ali nije mijenjan zakon i da bi, na primjer, Institut Max Planck smio djelovati i biti jednakopravan Institutu Ruđer Bošković, pa mi naše najveće bogatstvo, znanje, izvozimo. To je i razlog zašto je nezavisnim znanstvenim ustanovama jako teško djelovati. Nemamo jednakopravnost subjekata iz područja znanosti i tehnologije i to je upropastilo istraživačke laboratorije Končara i Plive koji su se morali prebaciti na neku proizvodnu djelatnost da bi mogli opstati, jer im država nije priznala da su jednakopravni kao laboratoriji Ruđer Bošković. Tu smo mi nemoćni. Ta ideja da država mora biti vlasnik svega intelektualnog je loša. Mi smo još uvijek nešto između socijalizma i čuvanja nacije na sve moguće načine s potpuno iskrivljenim pogledom na to što je važno za naš narod. Kod nas je jedino država ta koja ima pravo imati pamet, a to nije dobra ideja. Ispada da kad netko dobije izbore da mu inteligencija naraste 200 posto i da može imati sve pod sobom. To tako ne funkcionira.

Otkud vam energija i entuzijazam da okupljate sve te mlade ljude i prenosite silno znanje i tako 40 godina? Je li to i zato što ste sačuvali dio djeteta u sebi?

Apsolutno. Taj dio je sigurno jako važan. Ali, rekao bih da ipak samo radim svoj posao.

Ja bih ipak rekla da vi živite svoje učiteljsko poslanje.

Da, u pravu ste, to jest više od posla, to je moj poziv, moja misija. Osim što sve što radim, radim iz strasti i gušta, radim i iz inata. A spoj strasti i inata prava je „bomba“.

Imate li kakvu predodžbu kakav bi mogao biti epilog rusko-ukrajinskog rata?

Bude li se tražilo da nitko ne izgubi, bit će to neopisiva nepravda prema Ukrajini. Bude li se tražilo da Rusija izgubi, nema više Rusije, slijedi raspad Rusije na jedno sedam država. Pretpostavljam da postoje modeli koji se rade i primijenit će se ovisno o trenutku. Model da treba sačuvati Rusiju nastao je kad je odabran vojni politbiro u Kini. Znači tebi treba sigurna sjeverna granica Kine, a ne da tamo imaš šest malih državica.

S druge strane postavlja se pitanje da li stvarno stanovnici Sibira nakon svega imaju pravo ne imati Moskvu za vratom? U principu, da. Nameće se i pitanje ima li Kina pravo da joj se vrati sjeverna Mandžurija koja joj je oduzeta 1860.?

U svojim istupima često govorite da će idućih 35 godina biti jako teško i komplicirano. Na što konkretno mislite?

Bit će jako puno onoga što se zove ključanice kaosa. Otvarat će se tjedno i dnevno, ali to je i loše i dobro, jer će ti omogućavati da radiš i stvaraš. Ako nema kaosa, ne stvara se ništa novo, nego se reproducira staro. Kaos otvara prilike i uvijek je tako bilo.

Onda je Hrvatska zemlja puna prilika?

Ulazak u šengenski prostor znači na mnoge načine da nismo više među 3.5 milijuna ljudi, nego nas sad ima 400 milijuna. Pred nama je puno posla, moramo odgojiti sljedeću generaciju koja mora odraditi mnoge poslove iz informatike, besmrtnosti, nove tipove robota, nove metalurške tehnologije. Kako toj djeci uopće objasniti da je to važno, kako ih motivirati, a već unaprijed znamo da nitko od izvrsnih neće ostati tu? Oni su previše dobri da bi uopće pokušavali gubiti vrijeme u Hrvatskoj. Ali, kad govorimo zašto će svijet biti bolje mjesto, nije se mislilo na Hrvatsku, Hrvatska ja sa 3.5 milijuna stanovnika predgrađe jednog, recimo, Teherana. Naše tržište i naša prilika je Europa, što god radili ne smijemo više razmišljati u okvirima Hrvatske.

To je prilika i za Višnjan, tj. za višnjanski astronomski i znanstveno-edukacijski centar?

Jasno, i za nas. Mi rastemo kontinuirano. Ponekad razmišljam bismo li možda mogli rasti brže kad bi i imali novaca. Ali, postoji nešto što se zove organski rast. Recimo, zasadimo neku biljku i odlučimo da ćemo ju zalijevati i hraniti s puno vode i puno gnojiva, ne bi li je prisilili da brže raste. Ali, neće biti dobro, biljka će propasti. Mi u Višnjanu još nismo sigurni kako ćemo i kojim ritmom organski rasti s projektima kojima smo predani. Pogledajmo samo kroz povijest koliko je trebalo danas znamenitim kampusima i koledžima da izrastu u respektabilne ustanove. Ni Cambridge ni Oxford ni Harvard ni mnoga druga sveučilišta nisu izrasla u deset godina. Iza njih su stoljeća rasta. Prvo trebaš stvoriti sustav vrijednosti, a bivši učenici su ti koji će nastaviti. Ne radi se ovdje samo o zidanju zgrade, ti zidaš intelektualce i profesore koji moraju nastaviti sljedeći ciklus. Zgradu brzo podigneš, ali ljudi se dulje grade. Nama se sad dogodilo da imamo zatvoreni sustav mentora, asistenata, predavača, imamo čak među polaznicima i djecu bivših učenika, jer mi radimo već 40 godina, i primjećuješ da oni žele da i njihova djeca dobiju sustav vrijednosti koji su i oni, njihovi roditelji, kod nas svojedobno dobili. Na taj način se prepoznaju i Oxford i Cambridge i Harvard… Taj dio sad razvijamo, a ako se primi, izrasti će, a onda će sve doći samo po sebi i zgrada i ljudi, iako s ljudima imamo problem jer nam odlaze. Odgojiš ih i napraviš ih neopisivo sposobnima i dobrima, a onda nam oni odlaze daleko, jer im je ovdje previše skučeno. Najčešće odlaze u Veliku Britaniju, Njemačku, Nizozemsku i Norvešku, jer su to mjesta na kojima se da raditi. I Švicarska nije loše mjesto, ali tamo treba preživjeti drukčiji mentalitet. Mjesto na kojem možeš biti kreativan iziskuje i određenu dozu kaosa, a u Švicarskoj toga nema, tamo je sve cakum-pakum. Mora postojati kaos, a ne da ti netko, kao u Švicarskoj, pokupi svo lišće u parku, a kreativac hoće hodati nogama kroz lišće platana, dijete u njemu hoće baš to. Švicarska je dobro mjesto za fizičare i kemičare koji razmišljaju u kućicama. Danas su najveća kreativnost i stvaranje čudesa u Paolo Altu, u Kaliforniji, a Brazil će vjerojatno biti u skoroj u budućnosti top destinacija. To su mjesta na kojima kreativnost ima slobodu letjeti.

Vi često govorite da će se čovječanstvo relativno brzo svesti na dvije milijarde stanovnika, jer se mladi više neće htjeti razmnožavati. Ne demantira li vas ipak jugoistok Azije koji i dalje raste, kao i ukupan broj stanovnika na Zemlji?

Tko me demantira? Treba samo stvari gledati u desetljećima, a ne u godinama. Uzmimo za primjer Iran u kojem je prije 30 godina bilo osmero djece po ženi, a sada je ispod 1,4. Isto je s Alžirom, Tunisom. U trenutku kada se ženama da informacija, a mnoge žene su je već dobile, da postoji drugi svijet, da ona može odabrati koliki će broj djece imati i koliko im se može posvetiti, onda žene biraju manje djece, a veću posvećenost.

Dobro, i koliko će nas 2100. godine biti na Zemlji?

Manje od dvije milijarde! Ove sadašnje generacije i one koje dolaze se neće htjeti razmnožavati, ili će se razmnožavati jako malo.

Je li to dobro za planet Zemlju?

Ne, nije dobar tako nagli pad, jer roboti vjerojatno neće moći zamijeniti broj ljudi koji će nedostajati za mnoge poslove i djelatnosti i nama će kvaliteta života pasti.

Znači, možemo reći da sada živimo u najboljem vremenu?

Možda smo ga čak i prošli. Neki spominju da je najbolje vrijeme bilo kraj sedamdesetih godina 20. stoljeća kad je dosegnut vrh inteligencije. Za intelektualce su to bile najbolje godine, imali su najveću publiku i kreativnost. Danas su oni koji su sposobni daleko sposobniji nego što su najsposobniji bili tada, prije 40, 50 godina, samo što su danas jako sposobni, jako rijetki. Iako, bilo kakvo korištenje riječi inteligencija može izazvati krivo shvaćanje, jer ne postoji samo jedna inteligencija. Na žalost, testira se samo ona akademska, rješavanje zagonetki, a ne ispituje se kakva je mudrost i drugi aspekti. Dakle, ja ne bih rekao da su današnje generacije manje inteligentne, nego da su u prosjeku manje sposobne opstati nego prijašnje. Ali, kad pogledamo ekstreme, današnje najjače karike su jače nego prijašnje, ali najslabije karike su još slabije nego su bile prije. Mi danas vozimo aute koji su prije 50 godina bili znanstvena fantastika, da s tim današnjim autom odete na utrku formule 1 prije 50 godina, pobijedili biste. Tehnološki razvoj nam je čudovišan. Danas pokupiš amaterskog igrača tenisa iz Zagreba i staviš ga u konkurenciju Wimbledona prije 50 godina, bio bi prvak. Mi smo postali jako profesionalni i dobri u onome što radimo, ali ne možemo reći da je taj svijet perspektivan za djecu. Jer u današnjem svijetu oni se povode za nekim influencerom koji uspijeva zaraditi, slikajući se, bude role model, i što vide curice, da mora biti blonda, mršava, putovati po svijetu i slikati se. Kaže netko ja bih volio živjeti u doba Rima, ma znaš što bi bio u doba Rima, rob! Koliko je bilo aristokracije i bogatih!? Šačica! Mi danas živimo fenomenalan život koji je prešao u dekadenciju i nove generacije ne osjećaju potrebu za stvaralaštvom i osobnim doprinosom napretku. Još gore je ako odemo u Istru i Dalmaciju, tamo je zavladalo prokletstvo položajne rente. Sagradiš bazen i tri apartmana, ne ideš ni u školu, samo rentaš. I što se dogodi ako ti se netko u obitelji razboli, a terapija košta 750.000 eura. Ode bazen i kuća, jer hoćeš spasiti člana obitelji. Znači, nemojmo skupljati apartmane i bazene nego znanje. To znamo iz židovskog odgoja. Oni bi bili nestali 100 puta da nisu investirali u ono što im nitko ne može uzeti, a to su znanje i radne navike. Znate koliko je Židovima trebalo da se osove na noge u Americi? Godinu dana. Umrežili su se i radili opet u svojoj profesiji. Najveće bogatstvo koje imamo je ono što imamo ispod kose. I mi ćelavi, isto, hahaha.

Je li vam žao što nećete moći svjedočiti kako će za 200 godina izgledati naš planet? Koliko uopće vaša percepcija seže u budućnost, što možete predvidjeti?

Mi astronomi razmišljamo milijunima godina unaprijed. Prosječan čovjek teško si može predočiti milijune i milijarde godina unazad i unaprijed.

Homo sapiens zapravo ima jako kratak rok trajanja i nas će zamijeniti strojevi. Ali, ne treba zbog toga paničariti, strojevi su naša djeca. Nije tvoje dijete samo ono koje si rodio, nego je tvoje dijete i ono koje si odgojio. Postanu li strojevi inteligentni i krenu li u Svemir bez nas, mi ljudi možemo biti sretni, jer su oni naša djeca.

Malo je poznato da zapravo vi i vaše višnjansko društvo imate najviše nekretnina u Hrvatskoj?

Prema zakonu, države ne mogu biti vlasnice svemirskih objekata, ali privatne kompanije i privatne osobe mogu. E sad, budući da smo mi otkrili oko 1400 svemirskih tijela, a neka su i velika, mi posjedujemo goleme površine, veličine nekoliko Hrvatska, koje nam se vrte oko sunca.

Povijest nas uči da će vlasnik svemirskih tijela biti onaj tko prvi stavi „topovnjače“ pokraj njih?

Da, Nizozemci bi otkrili otok, a onda bi Englezi uz njega parkirali svoju topovnjaču.

Hoće li tako biti jednog dana i gore?

Ne znam. Sve je aktualnije pitanja hoće li netko biti u stanju napraviti topovnjaču. Naša civilizacija gubi kreativni i proizvodni potencijal da to napravi. Da bismo napravili topovnjaču koju bismo parkirali u Svemiru, nas bi trebalo biti 15 milijardi, a među njima jako puno inženjera. Padne li broj stanovnika, nama će tehnologija dobrim dijelom nazadovati, jer jednostavno neće biti dovoljno eksperata koji bi ju unapređivali.

https://teleskop.hr/hrvatska/korado-korlevic-ucitelj-i-astronom-homo-sapiens-je-prozivio-svoje-najbolje-vrijeme-na-zemlji-stize-nam-vrijeme-kaosa-sto-je-dobro-jer-kaos-otvara-prilike/

Ženski potpis na novoj glazbi (1. dio)

Muzej **Fanny & Felix Mendelssohn** otvoren 2018. u Hamburg-Neustadtu stoji kao podsjetnik na sestru i brata koji su obilježili epohu romantizma. Dvoje glazbenih genijalaca iz obitelji hamburškog bankara Abrahama Mendelssohna u djetinjstvu su dobili podjednako vrhunsku naobrazbu, ali im je strogi otac odredio posve različite životne uloge normirane patrijarhalnom kulturom njemačke buržoazije ranog XIX. stoljeća.

Fanny je u petnaestoj uručeno pismo s očevom direktivom – *„Muzika* će možda biti njegova *profesija, dok za tebe može i mora biti samo ukras"*. Mlađi brat Felix poslije je postao toliko slavan da ga je u Buckinghamskoj palači kao velika obožavateljica ugostila kraljica Viktorija. Fanny je ostala skrivena od svijeta zajedno s impozantnim skladateljskim opusom od 450 djela koja je smjela objavljivati samo pod bratovim imenom.

Njemački pedantnim muzikološkim istraživanjima prava veličina Fanny Mendelssohn (1805-1847) ustanovljena je tek 150 godina kasnije, makar je još 1970-ih njena dotad nepoznata kompozicija „Ostersonate" omaškom bila pripisana Felixu. U njeno doba, i bez roditeljske direktive, glazbena umjetnost bila je isključivo muški poziv. Ženama dopuštena samo kao salonska razbibriga mladih dama iz visokog društva.

Jedina iznimka s grandioznom internacionalnom karijerom u XIX. stoljeću bila je legendarna pijanistica i skladateljica **Clara Shumman**, u našim krajevima duboko štovana i zapisana u kolektivnu memoriju

39. Ilko Čulić

Novinarski projekt:
Ženski potpis na novoj glazbi

Elektronička publikacija:
Ravnododna.com

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
25. kolovoza 2022.

1990-ih kad je njen portret osvanuo na novčanici od 100 maraka.

Muška dominacija u klasičnoj kompoziciji, koju je kod nas pobijedila samo kontesa **Dora Pejačević** privilegirana svojim plemićkim porijeklom, nastavila se kroz XX. stoljeće i automatski se preslikala na raspored glavnih uloga u stvaranju popularne glazbe. U tradicionalnom muškom zanimanju tek je **Carole King** u 1960-ima potpuno zablistala kao planetarno uspješna pop hitmakerica. Među starijim kompozitorima i tekstopiscima iz Tin Pan Alleya, njujorške „tvornice hitova" koja je pokrivala glavninu američkog muzičkog biznisa prije vinilne epohe, zapamćena su se tek dva ženska imena – **Dorothy Fields** i **Theodora Morse**.

Afroamerička blues scena imala je svoje kraljice **Billie Holiday** i **Bessie Smith**, ali tantijeme od njihovih uspjeha ubirali su muški suradnici. Jazz pjevačica **Alberta Hunter** napisala je stihove pjesme „Downhearted Blues" kojom se 1923. proslavila Bessie Smith. Ploča je za šest mjeseci prodana u nevjerojatnih 800 000 primjeraka, međutim autorica teksta nije dobila ni cent.

Rani rock'n'roll bio je još jedna muška disciplina. **Big Mama Thorton** snimila je „Hound Dog" četiri godine prije Elvisa, ali autorski se ostvarila tek 1968. kad je **Janis Joplin** preuzela njenu pjesmu „Ball and Chain". U međuvremenu su kontrakulturni pokret i seksualna revolucija 1960-ih počeli izvlačiti u prvi plan briljantne folk rock kantautorice poput **Joni Mitchell**, a hipi heroina **Grace Slick** napisala je fascinantne psihodelične himne „Somebody to Love" i „White Rabbit" za svoj bend **Jefferson Airplane**.

A gdje smo tu mi?

Uvijek u zakašnjenju za svijetom, ali ipak uključeni u lomljenje vjekovnih predrasuda.

Upečatljiv i neizbrisiv ženski potpis u domaćoj pop glazbi pojavio se početkom 1970-ih s bokeljsko-zagrebačkom pjesnikinjom **Majom Perfiljevom** koja se proslavila stihovima antologijskih pjesama Indexa „Da sam ja netko" i „Sanjam". U to doba su ovim krajevima predstavljena i dva ženska kantautorska role modela koji, s periodičnim prilagodbama novim stilovima i tehnologijama, funkcioniraju do danas. Beograđanka **Maja De Rado** bila je prva domaća kantautorica s muškom pratnjom, okupljenom u akustičarskom sastavu i kazališnoj družini **Porodična manufaktura crnog hleba**, dok se sarajevska šansonjerka **Jadranka Stojaković** nametnula kao najjača solo kantautorica i napravila blistavu karijeru. Za razliku od nje, Maja De Rado povukla se nakon jedinog albuma „Stvaranje" iz 1974. Prethodio mu je singl „Moja Mande", snimljen na Braču i prigodno otpjevan na bračkom dijalektu.

Beograd je dao i **Sanjalice**, najtraženiji ženski električarski sastav iz 1960-ih ovjekovječen na tri EP ploče sa solidnim prepjevima svjetskih hitova i šarmantnom obradom „Marijane" Dubrovačkih trubadura. Zagrebačke električarke **Lutke** i Šizele, nažalost, nisu ostavile nikakve tragove u diskografiji. Za odvažnije autorske pokušaje sa ženskim potpisom ipak je trebalo pričekati dolazak punka i novog vala.

https://ravnododna.com/zenski-potpis-na-novoj-glazbi-1-dio/

UTJECAJ PROJEKTA GORNJI HORIZONTI NA PODRUČJE DUBROVAČKO – NERETVANSKE ŽUPANIJE (I)

Akademik Muriz Spahić: Hrvatska je prešutno odobrila projekt Gornji horizonti zbog kojeg dolina Neretve može postati slana pustinja

40. Nikolina Metković

Novinarski projekt:
Utjecaj projekta Gornji Horizonti na područje Dubrovačko-neretvanske županije

Elektronička publikacija:
Južni

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
23. prosinca 2022.

Za vlasti entiteta Republike Srpske u Bosni i Hercegovini on je ostvarenje hidroenergetskog sna još od sredine '60-tih godina prošlog stoljeća, za veliki dio znanstvenika, ekoloških aktivista i poljoprivrednika iz Hrvatske i BiH to je štetan i nedovoljno istražen projekt koji će dolinu Neretve, njene pritoke Bunu, Bregavu i Bunicu te ušće Neretve pretvoriti u pustinju. Gornji horizonti su hidroenergetski megaprojekt čijom bi se konačnom realizacijom dvije milijarde kubika vode iz sliva Neretve prevelo u sliv Trebišnjice.

Da bi se to moglo učiniti potrebno je u BiH izgraditi tri velike hidroelektrane – Dabar, Nevesinje i Bileća. Dok znanstvenici i šira javnost upozoravaju na njegovu štetnost, vlasti Republike Srpske nastavljaju s realizacijom projekta.

30 posto sliva Neretve prevelo bi se u sliv Trebišnjice

Tek što su sredinom 80-tih godina prošlog stoljeća okončali Donje horizonte, vlasti bivše države okrenule su se planovima za izgradnju Gornjih horizonata, a kako bi iskoristiti potencijal voda nevesinjskog, dabarskog, fatničkog i gatačkog polja.

No, Gornje horizonte vlasti bivše Jugoslavije nisu nikada započele jer nisu imali gotove studije za nastavak projekta. Ipak, sredinom '90-tih vlasti Republike Srpske počinju s izradom planova i studija kako bi iskoristili potencijal voda za proizvodnju električne energije koju bi potom prodavali susjednim zemljama. Prema projektu potrebno je izgraditi tri nove hidroelektrane - Nevesinje, Dabar i Bileća i duž Nevesinjskog, Dabarskog, Gatačkog i Fatničkog polja branama i tunelima prevesti 30 posto voda iz sliva Neretve u sliv Trebišnjice.

Znanstvenici upozoravaju kako će tim činom od doline Neretve nastati pustinja, a vlasti Republike Srpske uvjerevaju u suprotno te 2016. počinju s izgradnjom dovodonog tunela za HE Dabar, najvažniju od triju hidroelektrana u sustavu Gornjih horizonata. Inženjeri se žale kako na dijelu tunela imaju problema s vodama koje se procjeđuju iz podzemlja, no radove ne zaustavljaju jer trebaju biti okončati do proljeća. U posao bi potom trebali biti uvedeni Kinezi, koji bi, kad počnu, u roku od četiri godine trebali izgraditi branu i HE Dabar.

Akademik Muriz Spahić: Bojazan od isušivanja doline Neretve je opravdana

Akademik Muriz Spahić iz susjedne BiH, osnivač Udruženja geografa BiH i bivši dekan na Prirodno - matematičkom fakultetu u Sarajevu, koji se godinama bavio istraživanjem rijeke Neretve, već dugo vremena upozorava na štetnost Gornjih horizonata. Iz Republike Srpske, navodi, nikada nisu podastrli konkretne elaborate iz kojih je vidljivo da Buna i Bunica prevođenjem voda neće presušiti.

- Neretva se svojom dužinom od 225 kilometara ubraja u najduže riječne tokove u BiH. Kroz projekt Donji horizotni na Trebišnjici su najprije izgrađene HE Grančarevo i HE Trebinje, a nakon toga se njene vode od oko 35 m3/s tunelom usmjeravaju prema HE Dubrovnik u Platu. Istovremeno s projektom Donji horizonti, rađeni su planovi za realizaciju Gornjih horizonata neretvanskog sliva kojim bi bile zahvaćene vode krških ponornica od Gatačkog, preko Nevesinjskog, Dabarskog i Fatničkog polja prema Trebišnjici, odnosno HE Dubrovnik. - kazao je akademik Spahić i dodao kako je bojazan od isušivanja opravdana.

- Projektom bi bile zahvaćene vode s lijeve slivne površine Neretve kojim bi se onemogućilo doticanje vode u postojeće hidrografske sustave Donje Neretve. S obzirom na veliku hidrološku i hidrogeološku složenost istočnog slivnog područja, bivša država je odustala od Gornjih horizonata zbog nedostatnih hidrogeoloških istraživanja. Bilo je naime puno nepoznanica o negativnim utjecajima Gornjih horizonata na hidrografski sustav u delti Neretve. - rekao je akademik Spahić.

- Gornji horizonti su od entiteta RS proglašeni megaprojektom i potom je postupno započela realizacija izgradnje umjetnog sustava šest hidroakumulacija i sedam hidroelektrana međusobno povezanih kanalima i tunelima prema Trebišnjici radi daljeg korištenja voda u energetske svrhe. Na taj se način oko dvije milijarde kubika vode godišnje umanjuje u dotjecanju u Neretvi, dok se istovremeno za tu istu količinu vode obogaćuje hidrografski sustav Trebišnjice čije bi se vode preusmjerile prema hidroelektrani u Dubrovniku. Prirodni hidrografski sustavi u slivu Neretve, koji obuhvaćaju Gornje horizonte, uglavnom su orijentirani prema srednjoj i donjoj Neretvi. Tako najviše krško polje u tom dijelu sliva, Gatačko, površinske vode usmjerava kroz ponor Srđevići prema vrelima Trebišnjice u Bileći. Isto je s ponorima u manjem Cerničkom polju. Glavnina ponornih voda iz Fatničkog polja je usmjerena prema vrelu Trebišnjice, a jedan manji dio tih voda usmjeren je prema rijeci Bregavi. Zalomka, najveća ponornica u Nevesinjskom polju, usmjerena je prema vrelima Bune i Bunice. Svi ti hidrografski sustavi su prije hidromeliorativnih zahvata u Donjim horizontima bili uglavnom usmjereni prema Neretvi i manjim dijelom podzemno prema Jadranskom moru. - ispričao je akademik Spahić.

- Planirani hidrološki zahvati u Gornjim horizontima podrazumijevaju umjetno preusmjeravanje i povezivanje hidrografskih sustava ponornica od Nevesinjskog polja do Bilećkog jezera preko Dabarskog i Fatničkog polja, kaskadno prema postojećim nadmorskim visinama. Dakle, tako se podzemne vode koje su završavale u pritokama rijeke Neretve preusmjeravaju prema Trebišnjici i na taj način ostavljaju bez vode: Bunu, Bunicu, Bregavu, Gornje ili Deransko jezero u Hutovu blatu, ali i podzemne hidrografske sustave,

pukotine, kanale i kaverne koji završavaju vruljama po dnu Jadranskog mora. - rekao je akademik.

Posljedice se već osjećaju, a u Hrvatskoj je prevagnuo politički interes

Akademik Spahić upozorava kako se posljedice zbog izmjena vodnog režima već osjećaju.

- Posljedice umjetne promjene vodnog režima već se odražavaju na izvorima i vrelima donje Neretve i njene delte. Posebno su izražene ljeti zbog nedostatka padalina. Tada se podzemni krški recipijenti prazne, a popunjava slana morska voda i tako se šire areali podzemnog zaslanjivanja što se negativno održava na biodiverzitet priobalnog područja. Osim toga, smanjeni proticaj Neretve doveo je do umanjenja transporta riječnih nanosa, preko kojih se Neretva na ušću razlijevala u veće i manje rukavce. Zaslanjivanje je već problem, a postat će ozbiljan kad završi planirani projekt Gornjih horizonata, kad se vode iz sliva Neretve umjetno prevedu u hidrografski sustav Trebišnjice. - kazao je akademik Spahić te naglasio kako su BiH i Hrvatska, budući da je Neretva međunarodna rijeka, kroz prekograničnu suradnju zajedno trebale provesti određena istraživanja.

- Istraživanja je trebalo raditi zajedno tim više što europska direktiva o vodama zabranjuje prevođenje voda iz jednog sliva u drugi. Treba istaknuti da su na srednjoj i donjoj Neretvi Počitelj, Blagaj, mostarski Most i Stari grad Mostar koji su upisani na listu svjetske baštine, koje BiH mora očuvati u prirodnom ambijentu. Gubljenjem bilo kojeg prirodnog elementa, u ovom slučaju dijela Neretve, BiH gubi kredibilitet kao potpisnica Konvencije o svjetskoj baštini. Isto važi i za Hrvatsku, kod koje je prevagnuo politički interes kad je svojevremeno nakon potpisivanja memoranduma s predstavnicima entiteta RS-a o izgradnji HE Dubrovnik 2 na bazi preusmjerenih voda iz Gornjih horizonata. Hrvatska je prešutno odobrila nastavak projekta Gornjih horizonata dok taj dio sliva i doline Neretve namjerno ne spominje kao svjetsku baštinu. - kazao je akademik te podsjetio na ono na što su mnogi zaboravili.

- Pritoci Buni zajedno s vodama Bunice koji završavaju sedronosnim kaskadama uzduž lijeve kanalske obale Neretve u obliku vodene draperije jedinstveni su prirodni potamološki fenomen te su s izvorima Bune i Bunice još 1968. stavljeni na popis Zaštićene prirodne baštine nekadašnje Jugoslavije. Krško zaleđe ovih lokaliteta seže do Nevesinjskog polja, koje je, nažalost projektom Gornji horizonti uzelo u ozbiljno razmatranje mogućnosti prevođenja ponornice Zalomke u energetski sustav preko Dabarskog i Fatničkog polja do Trebišnjice. - govori Spahić.

- Opravdano se strahuje da će planirani zahvati na Gornjim horizontima vrlo negativno utjecati na održivost postojećih prirodnih pritoka u srednjem i donjem slivu Neretve. Kao posljedica dogodit će se zaslanjivanje krških recipijenata u donjoj Neretvi što će imati nesagledive posljedice. - kazao je akademik Muriz Saphić.

Izgradnjom sustava Gornjih horizonata, koja se isključivo zbog nedostatka sredstava jer riječ je o iznimno skupom projektu, odvija sporo, posljedice na cijelom području bosanskohercegovačkog i hrvatskog juga mogle bi biti katastrofalne jer prevođenje voda iz sliva Neretve u sliv Trebišnjice, strahuju znanstvenici, poremetit će cijeli hidrosustav.

Posljedice po čovjeka i prirodu osjećaju se još od izgradnje Donjih horizonata. Trebišnjica već nema dovoljno hidropotencijala dok bi umjetnim prevođenjem dvije milijarde kubika vode godišnje iz sliva rijeke Nereve, plodna dolina Neretve mogla postati slana pustinja jer zaslanjenje poljoprivrednih površina već uzima maha.

https://www.juzni.hr/akademik-muriz-spahic-hrvatska-je-presutno-odobrila-projekt-gornji-horizonti-zbog-kojeg-dolina-neretve-moze-postati-slana-pustinja.html

Mali bend na velikom festivalu

"Najveći domaći open-air festival u Hrvatskoj" na van se trudi izgledati bajno, ali iza zavjesa djeluje prilično očajno, ako pitate domaće glazbenike. S njima je o uvjetima rada na popularnom zagrebačkom INmusicu razgovarala Dunja Kučinac.

Decembar je mjesec u godini u kojem se protokolarno po svim medijima piše o tome koliku će cifru koji od glazbenika s domaće estrade zaraditi za nastup u "najluđoj noći". S obzirom na našu namjeru da u ovoj seriji tekstova pišemo o kreativnim industrijama upravo iz perspektive radnih uvjeta, a time i zarade umjetnica i kulturnih radnika, i nama se praznični kraj godine učinio kao dobra prilika da zavirimo u novčanike domaćih glazbenica. Međutim, umjesto u bekstejdž šljokicama prekrivenih novogodišnjih pozornica na kojima se vrte i broje deseci tisuća eura, odlučili smo provjeriti za koje novce i u kakvim uvjetima sviraju naši muzičari na "najvećem domaćem open-air festivalu u Hrvatskoj", popularnom zagrebačkom INmusicu. Ove je godine proslavio petnaesti rođendan i upisao se na listu dvadeset najiščekivanijih festivala godine portala New Musical Express, zajedno s nizom najvećih svjetskih festivala, a prema procjenama organizatora kroz njega je ove godine u četiri dana prošlo oko sto tisuća posjetitelja. Ovaj niz impresivnih brojki, nažalost, prekida se čim se dođe do teme festivalskih honorara za domaće glazbenike, barem sudeći prema onome što su s nama podijelili članovi dvaju bendova s kojima smo porazgovarali.

41. Dunja Kučinac

Novinarski projekt:
Radni uvjeti u kreativnim industrijama u Hrvatskoj

Elektronička publikacija:
Bilten - regionalni portal

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
21. prosinca 2022.

Oni su ovom prilikom htjeli ostati anonimni kako ne bi kojim slučajem ugrozili perspektivu budućih nastupa na INmusicu jer im je on, kako ćemo čuti nešto dalje u tekstu, važan dio bendovskih biografija bez obzira na uvjete u kojima sviraju. Iz istog razloga, u tekstu ćemo varirati rodove i nećemo specificirati kakvu glazbu sviraju niti kojih su godina njihovi bendovi nastupali.

Toplo pivo i parizer

Nismo očekivali ništa slično novogodišnjim astronomskim desecima tisuća eura, ali s obzirom na to da je ipak riječ o velikom komercijalnom festivalu, iznenadilo nas je da, kako kažu naši sugovornici, lokalni glazbenici na INmusicu uglavnom mogu očekivati samo – astronomske nule. "Nismo nikad dobili honorar. Nismo ga ni tražili s obzirom na to da smo iz kontakata s drugim domaćim bendovima koji su svirali prijašnjih godina znali da nema nikakvog smisla da uopće pitamo. Nitko od njih ga, koliko mi znamo, nije dobio", govori jedan od mojih sugovornika, a druga osoba potvrđuje istu stvar i dodaje da im je rečeno da honorara nema jer festival nema dovoljno budžeta za njega. U zamjenu su tražili dnevne ulaznice za prijatelje, ali nisu dobili ni njih. Obrazloženje da nemaju financija, tvrdi moj sugovornik, teško im je prihvatiti jer na INmusicu ne svira puno domaćih izvođača niti oni traže visoke honorare. Na to nastavlja: "Mislim da ne plaćaju jer glume svojevrstan *showcase* festival, koji trenutno ne postoji u Hrvatskoj, te koriste situaciju što ovdašnji bendovi nemaju drugi način da kvalitetno prezentiraju svoj rad, a pogotovo svoje nastupe uživo. Sve bi to bilo čak i prihvatljivo da te izvođače tretiraju s kakvim takvim poštovanjem u svim drugim aspektima."

Tretman i ugošćavanje domaćih glazbenika, takozvani *hospitality*, posebno je problematičan aspekt festivala iz vizure svih osoba s kojima sam razgovarala, a slično, kažu, pričaju i njihovi kolege sa scene. Financijski im, tvrde, ništa nije bilo pokriveno. "Hrana i piće jedva da postoje. Bendovi dobivaju po jedan, najjeftiniji mogući sendvič, jednu bocu od pola litre vode od festivalskog sponzora, i ako su sretni – jedno pivo, također od festivalskog sponzora. Namjerno naglašavam da je piće od festivalskih sponzora jer u svakoj drugoj situaciji kada se u *backstageu* dijeli piće koje osiguravaju sponzori, toga ima zbilja na bacanje. U slučaju INmusica, ako bend ima recimo 5 osoba, *host* će donijeti *sixpack* i iz njega izvaditi jedno pivo tako da bude točno jedno pivo po osobi." To da nigdje drugdje nisu dobili tako loše gostoprimstvo što se tiče osvježenja posebno ističe i moj drugi sugovornik, opisujući svojim riječima, očigledno, to isto sponzorsko pivo i taj isti sendvič koji je rezerviran za domaće glazbenike: "Gdje god da sviraš uglavnom je princip da dobiješ barem tri bona za piće i neki catering. Na INmusicu nismo dobili nikakve bonove nego otprilike jedno i pol toplo pivo po osobi i sendvič s lokalnog kioska 1998. – četvrt kruha, parizer i komad sira."

Ovaj minimalizam, da ne budemo maliciozni i nazovemo sendvič i pivo škrtarenjem, treba smjestiti u specifičan kontekst mjesta i vremena, ističu moji sugovornici: "Ako se uzme u obzir da su tonske ujutro i rano popodne, dakle bendovi već oko 11 h ujutro moraju biti na lokaciji, imaju tonsku te najčešće ostaju na festivalu sve do navečer, jer je s vozilom ili teško ili nemoguće napustiti lokaciju prije kraja svih događanja, te da se radi o kraju 6. mjeseca, kada zna biti jako vruće, onda se lagano dolazi do zaključka da ovakav *hospitality* nije samo nepristojan, nego je doslovno nehuman." Druga sugovornica dodaje da to za bend zapravo znači trošak: "Jako dugo si tamo s tim jednim pivom ili bocom vode i sendvičem, nemaš kamo izaći, a na festivalu je sve užasno skupo i rijetko tko tamo može potrošiti ispod kakvih 150 kuna, nedajbože da želi nešto pojesti."

Izvođači s naše scene, tvrdi jedan od mojih sugovornika, prolaze kroz sustavno nepoštivanje, a *hospitality* koji su opisali je najlošiji koji su doživjeli na festivalima: "Konkurira i za općenito najlošiji kad uzmemo u obzir sve moguće angažmane od najvećih do najmanjih klubova, od velikih gradova do najmanjih sela, od iskusnih organizatora do potpunih amatera." Drugi festivali na kojima sviraju, kaže, pokrivaju honorar i troškove i drugačije se odnose prema glazbenicima: "Osiguravaju hotelski ili hostelski smještaj te backstage koji se dijeli s još jednim ili dva benda i koji je bogato opskrbljen hranom i pićem. U pravilu poštuju sve što bend traži u *hospitality rideru*. Iznimaka ima, no nijedna nije toliko sveobuhvatno loša kao INmusic." Moji sugovornici pritom dodaju da su tehnika i radnici

oko stejdža jaka strana festivala: "Imamo jako dobro iskustvo s tehničarima i toncima, svi su jako profesionalni i ljubazni, ali mimo toga, ti si tamo kao na traci. Manjka neki *human touch.*" I drugi sugovornik ističe da nemaju nikakve zamjerke na tehničko osoblje i opremljenost pozornice, ali dodaje: "INmusic se zbilja potrudi da na van sve izgleda bajno, ali iza zavjesa je poprilično očajno."

Na pitanje pristaju li svirati besplatno i na ostalim festivalima ili u nekim drugim prigodama, moji sugovornici redom odgovaraju da to rade samo u aktivističke i humanitarne svrhe, ili ako je u pitanju neki "prijateljski đir". Osim toga, jedino radi čega pristaju svirati bez honorara je veliki potencijal za promociju, a upravo je to i razlog sviranja na INmusicu: "Puno je lakše kasnije nešto bukirati. INmusic jako dobro izgleda u CV-u. Osim toga, nama je nakon giga dolazilo masu ljudi, bukera, ali i ljudi koji vole glazbu i imaju frendove u drugim zemljama pa kasnije znamo točno kome se trebamo javiti kad idući put radimo turneju. Mi se uvijek zajebavamo da nećemo svirati za pivo i putne, ali za pivo, putne i takav promo ipak hoćemo."

Bez obzira na promociju koju im je festival donio, moji su sugovornici iznimno kritični prema neplaćanju honorara domaćim glazbenicima, kako u kontekstu činjenice da je riječ o velikom komercijalnom festivalu, tako i općenite važnosti da se prepozna i prizna rad koji stoji iza svakog nastupa i koji treba biti plaćen. "Mislim da ih, naspram svih velikih i skupih izvođača, ne bi puno koštalo da plate sve lokalne bendove. Čak da plate simbolične cifre od 100 ili 200 eura po bendu, mogli bismo si barem pokriti cugu i hranu svih dana na festivalu, a oni to u budžetu ne bi ni osjetili. Nije mi jasno zašto barem simbolički ne podržavaju lokalne bendove. To bi bilo i korektno i motivirajuće. Naprosto je korektno platiti za nečiji rad." Jedna od sugovornica napominje da svaki izvođač posve sigurno daje dodanu vrijednost INmusicu: "Festival se može pohvaliti time da podržava i gradi lokalnu scenu, a ima i više materijala za objave na socijalnim mrežama čime pumpa vidljivost cijelog festivala. Svaki taj 'mali' izvođač će se potruditi da svima razglasi da svira na 'velikom' festivalu jer mu je to velika stvar, a ne samo jedan od nastupa. Svaki izvođač, bez obzira na 'veličinu' zaslužuje poštovanje, ako ne kao umjetnika, onda barem kao čovjeka koji za cjelodnevni angažman treba hranu, piće i udobno mjesto za odmor i pripremu za nastup."

Nema se za honorare?

Na ovom ćemo se mjestu odmaknuti par koraka unazad kako bismo dobili nešto širi kadar i iskustva neplaćenih domaćih glazbenika stavili u kontekst aktualne javne kulturne politike i nastojanja festivala da dobije veću podršku zagrebačke vlasti. Ovog je ljeta, naime, direktor INmusica Zoran Marić istupio u medijima s opomenom Gradu Zagrebu da trenutna financijska potpora grada nije dostatna, da komparativno gledano nije na razini podrške lokalnih vlasti sličnim festivalima u drugim europskim gradovima te da se INmusic neće moći više održati bez snažnije javne potpore i strateškog partnerstva s Gradom. Iz Grada su pak uzvratili da planiraju nastaviti podržavati festival te naglasili da, osim kroz natječaj Gradskog ureda za kulturu, međugradsku i međunarodnu suradnju i civilno društvo koji je festivalu ove godine dodijelio 200 tisuća kuna, podrška INmusicu dolazi i od Holdinga koji mu omogućava besplatno korištenje triju jarunskih otoka u trajanju od 42, odnosno 20 dana (a komercijalna cijena te usluge iznosi oko 400 tisuća kuna), kao i Turističke zajednice Grada Zagreba koja je ove godine festivalu dala 1.750.000 kuna, dok je od Hrvatske turističke zajednice festival dobio 900 tisuća kuna.

Dodajmo ovdje još par podataka koje smo pronašli među rezultatima programa javnih potreba u kulturi Grada Zagreba i Ministarstva kulture i medija RH posljednjih nekoliko godina. Brojke pokazuju da je Vibro Limes d.o.o., firma koja organizira INmusic, kroz program glazbene djelatnosti od Grada Zagreba u 2021. godini primila 100 tisuća kuna, dok je potpora 2018. i 2019. iznosila 220, a dvije godine prije toga 250 tisuća kuna. Od Ministarstva kulture i medija RH na inovativnim umjetničkim i kulturnim praksama INmusic je ove godine dobio 50, a prethodne četiri godine po 100 tisuća kuna. Prije nego se vratimo na javne potrebe u kulturi, ovom pasusu posvećenom brojkama dodat ćemo i da je Vibro Limes 2021. godine imao 410.446 kuna dobiti, a da je *pristupačna* cijena festivalske ulaznice ove godine varirala od 300 kuna

za *earlybirdere* do 649 kuna tijekom samog festivala. Pitanja je li cijena karte zaista "prilagođena kupovnoj moći domaće publike" i jesu li javne donacije i ostali prihodi festivala visoki ili niski ovom prilikom će ostati otvorena. Međutim, pitanje koje se u ovom tekstu neminovno nameće jest sljedeće: bi li, kako, koliko i zašto gradska (a onda i nacionalna) kulturna politika trebala javnim novcima (ili eventualnim strateškim partnerstvom) podržavati manifestaciju koja, kako čujemo, ne plaća nastupe domaćih glazbenika i ne osigurava im adekvatne uvjete za rad? Tom pitanju daje na važnosti i relativno nedavna vijest da je Zoran Marić izabran za člana jedne od radnih grupa za sudjelovanje za izradu Prijedloga Plana razvoja kulture Grada Zagreba.

Problem da (adekvatno) plaćen rad umjetnica i kulturnih radnika najčešće nije kriterij natječaja kroz koje se financiraju programi javnih potreba u kulturi na lokalnoj i nacionalnoj razini u Hrvatskoj znatno je, dakako, širi i od INmusica i od glazbenog polja i tiče se cijele kulturno-umjetničke scene. Dugogodišnje smanjivanje ili stagnacija potpora i guranje na tržište doveli su do normalizacije prakse neplaćanja ili potplaćivanja cijelog niza umjetnica i kulturnih radnika, a kolektivi poput Platforme za radne uvjete u kulturi Za K.R.U.H. upozoravaju da samo javna kulturna politika koja će u sebe integrirati i imperativ pošteno plaćenog rada može biti razvojna, stati na kraj beskrajnoj eksploataciji i doista podržati domaću kulturnu scenu. Utoliko bi Grad Zagreb, kad je u pitanju daljnja (i potencijalno još veća) podrška INmusicu kao "važnom pop-kulturnom fenomenu koji pozicionira Zagreb na pop-kulturnu kartu Europe na najbolji način" trebao prioritizirati to da se lokalna glazbena scena pošteno plati za svoj doprinos. Osim do njih, nadamo se da će stara vijest da aplauz i svjetla reflektora ne plaćaju stanarinu i režije, kao i to da glazbenici ne žele i ne bi trebali svirati za (jedno) pivo što prije doći i do samih organizatora tog "pop-kulturnog fenomena".

https://www.bilten.org/?p=43638

Antonia Viljac, planinarka, HGSS-ovka, pustolovna poduzetnica, čudo prirode: Nije lako, ali je bar gušt, haha...

Penje se na najveće svjetske planinske vrhove po ledu, snijegu i olujnim vjetrovima, spušta se u zemaljsko podzemlje po blatu, studeni i mraku, pentra se po okomitim klizavim stijenama, ljulja se i visi s nebodera, tvrđava i tornjeva na konopima, kopa po zemlji i kamenju pijukom i motikom, pjeva, vodi rekreativne pustolove po kanjonima i šumama i visoravnima, spašava planinare u nevolji, traži nestale po gudurama, vere se po skliskim ledenjacima... a uz to je mlada žena i ima jedva *pedeset kila s cipelama* (kako bi neki rekli) i pritom je uglavnom nasmijana i dobro raspoložena... Postoji li netko takav uopće? Postoji. Ime joj je: Antonija Viljac.

42. Goran Šimac

Novinarski projekt:
Žena

Elektronička publikacija:
TRIS

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
18. studenoga 2022.

Antonija Viljac, mlada Šibenčanka (35) doista je osoba kakva se rijetko sreće. ***Čudo prirode***, kako bi se pojednostavljeno reklo. Svojim začudnim i zavidnim vještinama i sposobnostima, poduzetničkim i pustolovnim duhom, hrabrošću i odvažnošću, te duljom listom alpinističkih i planinarskih pothvata koji su dostatni za napuniti debeli uzbudljivi životopis već u 35. godini života, prava je osoba za ugodan, sadržajan, inspirativan i zanimljiv razgovor. A usput je, u skladu s temom ove rubrike, izvrsna za razbijanje i i brisanje stereotipa i retrogradnih uvriježenih mišljenja o ženama kao **tzv. slabijem spolu.**

Slabiji spol? Kako da ne… Neki ni u deset muških života ne bi dospjeli vidjeti i doživjeti što je Antonija dospjela u svega desetak godina. Među posljednjim takvim doživljajima je uspon na himalajski vrh **Amu Dablam**, nevjerojatno lijepu, ali opasnu planinu. Netom se sa svojim životnim i, kako kaže, penjačkim partnerom Leom Grubelićem i klupskim kolegom Lukom Dubravicom vratila iz Nepala gdje su nakon iznimnih napora i dugotrajne ekspedicije došli do vrha te planine (više na Trisu).

- Nakon 10 sati penjanja, stijena, leda i snijega, po vjetru od 50 km/h i temperaturi od oko minus 27 stali smo na vrh. Hvala našim sherpama Furbi i Mingamaru šta su nas strpljivo vodili kroz ovaj zahtjevni uspon. Koliko god je predivna toliko je teška za popeti se! Emocije su nam totalno pomiješane, prsa i glava će mi puknuti od sreće i ponosa, a toliko nas je satralo da se osjećam nenormalno jadno, iscrpljeno i slomljeno. Ovo je jedan od težih i napornijih uspona na području Nepala. Kombinirano penjanje u snijegu, ledu i stijeni od kampa 2 do vrha, naravno konstantno ukopčani u bloker (sprava za penjanje). Napravili smo s vrha spuštanja po užetu (absajla) za 6 života. Upala sam u pukotinu 2 puta, baš ono ostala visiti… smotana sam. Ne mogu niti zamisliti minuse dok sunce nije izašlo. Nožni prsti mi trne i veličine su krumpira, ruke idu na bolje. Ozbiljno sam dehidrirana i jedva hodam. Moj najveći pothvat od kad sam u svijetu planinarstva, tj. u zadnjih 12 godina. Evo ukratko, pa kad se smiri glava… – javila se javnosti u svojoj emotivnoj poruci **Antonija** netom nakon uspona na Amu Dablam.

Razgovarali smo netom prije njezina polaska u Nepal, pa ćete u tekstu naići na najavu uspona na himalajski vrh, ali to nije baš previše ni bitno. S obzirom da se poznajemo od ranije, razgovaramo na 'ti'…

Otkad si po planinama?

Dvanaest godina sam u svijetu planinarstva i planinarenja, još od vremena kad sam bila studentica u Zagrebu. Kada sam se vratila u Šibenik učlanila sam se u šibenski Hrvatski planinarski klub Sveti Mihovil. I onda je sve krenulo. Studirala sam ekonomiju i menadžment, međutim kada sam počela raditi u toj struci, shvatila sam kako nisam ja baš za to, te kako nije to za mene jer nisam sretna u uredu. Onda sam dala otkaz na jednom radom mjestu i uz pomoć poticaja sa zavoda za zapošljavanja otvorila svoj obrt za pustolovni turizam. U Mihovilu smo 2016. godine počeli kao mi mlađi i nadobudniji digli visokogorstvo, digli na višu razinu, da tako kažem, te smo se aktivirali. Krenuli smo na Mont Blanc, pa smo godinu iza toga otišli na najviši vrh Europe, na Elbrus u Rusiji i već tu na Elbrusu se rodila ideja za odlazak na Aconcaguu, najviši vrh Južne Amerike, 6962 metra. Tamo smo otišli nas troje iz kluba: Leo Grubelić, Anka Dujić i ja. Time smo htjeli odati počast i našem prvom predsjedniku kluba Zlatku Prginu koji je tamo poginuo 1999. godine prilikom uspona Mihovilaca. Unatoč našem teško usponu, jer smo se penjali onako kako se ekspedicija Mihovilaca penjala ranije, bez usluga agencija, vode, hrane i svega ostaloga, uspjeli smo. Unatoč tome što smo sami sebi otežali cijeli uspon, uspjeli smo. U međuvremenu smo se penjali i na Grossglockner 'via normale' kako se to kaže, te alpinističkim smjerom. Slijedio je i Ararat u Turskoj, vrhovi po Švicarskoj… Naime, kad se pripremamo za neke veće uspone često se pripremamo u Alpama, tako da se možemo aklimatizirati i pripremiti za ekspedicije po svijetu. Sad idemo nakon dvije i pol godine čekanja u Nepal na jedan zahtjevniji tehnički uspon na Ama Dablam u Himalajama, visok 6812 metara što će trajati oko 25 dana…

Za sve to nije potrebna samo luda glava, kako će mnogi reći. Potrebne su i zavidne vještine i valjda ozbiljno školovanje…

Da. Završila sam brojne škole u Hrvatskom planinaskom savezu: opću planinarsku školu, alpinističku školu, speleoškolu, i sportskopenjačku školu, visokogorski tečaj i vodič sam planinarskih izleta, te članica Hrvatske gorske službe spašavanja sa svim završenim tečajevima. Još me čeka samo ispit za gorskog spašavatelja. Ne stignem, odugovlačim s tim ispitom, jer nemam vremena. Kako sam osnovala svoju firmu, nemam vremena sjediti kući, čitati i spremati se i učiti za ispit. Nadam se da ću na proljeće 2023. godine na taj ispit.

Spašavala si mnoge kao članica HGSS-a…

Baš zato što smo Leo i ja šest godina skupa: dosta smo po planinama, i po Hrvatskoj i po Bosni, dogodilo nam se nekoliko puta slučajevi da smo se našli na lokaciji gdje se dogodila nesreća. Imali smo i nekoliko helikopterskih spašavanja, pružanja prve pomoći. Čini se da dobro dođemo u planini: s našim obukama i znanjem… haha. Na primjer smo imali spašavanja i na skijanju, pa na Aconcagui smo imali jedno spašavanje na 6000 metara, na Prenju smo čekali helikopter sedam sati na velikim minusima s unesrećenima… Tako da smo se našli više puta na nekim čudnim mjestima u nekim čudnim situacijama. Valjda to rako mora biti kad si aktivan po planinama. Hrvatske planine su predivne. Niske su ali nam odlično dođu za kondicijske pripreme. Sami sebi zadajemo neke teške ture u jednom danu, tipa Paklenica – Sveto Brdo – Vaganski vrh u jednom danu, s oko 35 kilometara. Ili Biokovo koje nema lake staze… U stvari, mi kada čujemo na televiziji da će biti crveni meteoalarm i uvjeti opasniji, mi u stvari tek tad idemo u planinu jer takvi uvjeti nas čekaju na većim visinama. Naša bura nam dobro služi da se dobro pripremimo.

I to ti nije bilo dosta nego kad se vratiš s pustolovine ideš na posao, opet u neku vrstu pustolovine…

Imam agenciju za pustolovni turizam (**Šibenik Outdoor Adventure op.a.**), ali i za visinske radove i industrijski alpinizam. Otvorila sam firmu prije tri i pol godine i to mi je bio jedan od većih pothvata u životu. Tek sad sam došla na svoje: radim ono što volim. Jest da radim sedam dana tjedno i ponekad i 15 sati dnevno, no sretna sam. I najbitnije je to što kao sama sebi šefica mogu sama sebi dati godišnji odmor od 30 dana i otići u Nepal. Možda se bavim s malo opasnijim djelatnostima i poslovima, ali nema veze, jer smo mi za to osposobljeni. Upravo smo sad završili tečaj za IRATA, što je kratica za Industrial Rope Access Trade Association, globalnu međunarodnu asocijaciju za radove na visini i teško pristupačnim lokacijama. Osposobljena sam da mogu raditi na naftnim platformama, brodovima, tankerima i visokim zgradama. Prva žena u županiji. Eto bar sam to…

Kako te gledaju kada dođeš kao žena, a ne kao muškarac većih tjelesnih dimenzija na takve zahtjevne zadatke?

Nekad kad odem na sastanke i kad me vide ti moji poslodavci nekad im bude čudno. Pa čak i kad vodim ljude na *ferate*, na uspone na planine. Neki ljudi kad me vide onako malo budu začuđeni, no kada im kažem i da sam član HGSS-a i da se godinama bavim planinarenjem i alpinizmom onda im bude lakše. Valjda kad me vide na prvu ne očekuju baš da sam sposobna. Uglavnom se pozitivno iznenade. Koncesionar sam već tri godine na *via ferata* u kanjonu rijeke Čikole, koju smo igrom slučaja s klubom HPK sv. Mihovil izgradili 2015. godine. To mi je u stvari primarna aktivnost. Teren poznajem kao da sam kući. Kao da sam doma. Ljudi su oduševljeni. Ove godine je bilo najviše Francuza i Nijemaca. Ljudi uglavnom nisu ni svjesni da se samo pola sata vožnje od Šibenika skriva mali raj. Još uvijek to nije previše razvikano, tako da se ljudi uglavnom pozitivno iznenade, jer obično idu i na Krku gdje uglavnom bude previše ljudi. Onda dođu kod mene, pa budemo sami i to im bude doista super. Vodimo djecu od 6 godina do 90 godina života… haha. Moj životni i penjački partner Leo me inspirirao na to. Sretna je okolnost da smo se našli u klubu. Isto razmišljamo, tako da jedan drugoga podržavamo u našim planovima. U stvari, da nije bilo njega ne bi niti otvorila agenciju. On je bio broj jedan koji je rekao: pa ajde moraš to otvoriti, pa to si ti. Onda sam prikupila hrabrost….

Hm. Znači iza jedne uspješne žene ipak stoji neki muškarac…

Je, je… Jedan drugome smo nekad sidro, a nekad dajemo krila. Ovisno o situaciji, haha… Ali pametno u to idemo.

Malo ljudi zna da si posljednjih desetljeća jedan od pogonskih motora uglednog glazbenog festivala – Večeri dalmatinske šansone…

Tako je. Branko moj Viljac zvan Gaža (Antonijin otac op.a.) je pokretač i direktor festivala šansone već 25 godina. Evo ove godine sam proslavila već 20 godina da radim: počela sam kao hostesa, ali u međuvremenu sam unaprijeđena do voditelja marketiške službe, pripreme akreditacija, organizacije smještaja, hrane i svega onoga što treba raditi oko takvog događanja svih tih dana. Trčati po gradu i svašta nešto ludo obavljati.

Radim s umjetnicima, skladateljima, aranžerima… slavnim osobama, tako da se onda moram iz gojzerica i blata presvući nekad u haljinu i fine cipele, te se počešljati. Srećom pa to traje samo pet, šest dana. Zato sam ove godine odmah nakon Šansone otišla na Pelješac planinariti. Potičem iz kulturnih krugova, ali ipak me život odveo u te neke pustolovne izazove… Prije sam radila na festivalima i raznim festivalima, eventima, kako se to kaže sada, potom radila godinama na Međunarodnom dječjem festivalu: prvo od malih nogu kao članica zbora, a potom na svakojake načine. Radila sam i u HNK-u u u Šibeniku, i eto – evoluirala.

Šibenik je zgodno mjesto za ono čime se baviš…

Šibenik je središte svijeta. Možemo gdje hoćemo. I za planine, i za penjanje, i taj spoj mora i planina koji je idealan. Blizu smo i Bosne i Hercegovine za skijanje, planinarenje i drugo. A u našem Mihovilu, u našem klubu sam do prije dvije godine tajnica i blagajnica, a već osam godina sam i urednica godišnjaka – časopisa Helop koji je 2020. godine dobio nagradu za najbolju planinarsku publikaciju u Hrvatskoj.

HPK Mihovil, kojega godinama vodi Mate Protega jedan je od najmnogoljudnijih klubova u Dalmaciji, a dobitnik je i državnog priznanja za najbolju sportsku udrugu, ako se ne varam…

Tako je. Radi se o dosita vrlo uspješnom klubu koji okuplja veliki broj članova, i ima niz sekcija, počev od speleološke, planinarske, penjačke itd. Ekspedicije na brojnim kontinentima su česte: primjerice je u svega nekoliko mjeseci ove godine dvadesetak naših članova pohodilo Nepal. Trenutačno smo najbrojnija udruga – ima nas više od 300. A kad sam ja došla bilo nas je 60-ak. Čini se da je stvarno planinarenje postalo popularno. Tako se mi šalimo da je grad sa 0 metara nadmorske visine ima 3 kluba i jedan penjački, što je stvarno super.

I nije to sve. Koliko mi je poznato, aktivna si i u popularizaciji šetnji kroz prirodu…

Za turističku zajednicu smo osmislili i označili preko 40 pješačkih staza i taj projekt se nastavlja. Markirat ćemo sve staze kroz ovu zimu, tako da naši lokalci i turisti preko web stranice mogu vidjeti koje sve staze imamo, skinuti GPS trag i na siguran način se kretati po tim stazama.

Sudjeluješ i u arheološkim istraživanjima?

Radimo i opasnije i zahtjevnije arheološke iskope. Uvijek me nekako život odveo da sam i na Čikoli kopala u špiljama gdje su se nalazili nalazi iz neolitika, pa za Nacionalni park Krka prvi put u povijesti otkopavamo tvrđave – na utvrdi Trošenj u kanjonu rijeke Krke. Radili smo i na Ključici. Igrom slučaja održavam i sve četiri tvrđave u Šibeniku kao vertikalni vrtlar. Čistim i uređujem tvrđave od obraštaja i raslinja da budu ljepše za posjetitelje kad dođu, viseći na konopu…

Vertikalni vrtlar? Nekima je teško i horizontalno vrtlarenje…

Ma ja uglavnom visim na konopu i uživam. Ljudi se uglavnom čude kad me vide, bude im simpatično. Ispada da ponekad više fotografiraju mene nego tvrđavu. Nije im jasno: žensko pa visi i još nešto čupa iz zida na 10 metara visine.

Dakle: slabiji spol – malo sutra…

Tako je, samo treba imati malo volje, mentalne, a ponekad i fizičke snage za to izdržati.

Nije lako, ali je bar gušt, haha…

https://tris.com.hr/2022./11/aantonia-viljac-planinarka-hgss-ovka-pustolovna-poduzetnica-cudo-prirode-nije-lako-ali-je-bar-gust-haha/

PROF. GAVIN D'COSTA O ŽIDOVIMA U NAUKU CRKVE Prijateljstva i ljubav mogu održati i katolike i Židove te biti svjetlo narodima (5/6)

Ovaj feljton naglašava kako je došlo do preobrazbe odnosa kršćana i Židova te aktualnom kršćansko-židovskom dijalogu i njegovim perspektivama. Bavi se međuodnosom kršćanstva i židovstva, teološkim i kulturalnim odrednicama međureligijskoga dijaloga u svjetlu deklaracije *Nostra aetate* te na taj način želi pridonijeti razvoju dijaloga Katoličke Crkve i židovstva.

43. Ivan Tašev

Novinarski projekt:
Kršćansko-židovski odnosi: put od uzajamnoga optuživanja do dijaloga

Elektronička publikacija:
Hrvatska katolička mreža

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
27. prosinca 2022.

Zašto je Božji savez s Izabranim narodom neopoziv? Sudjeluju li Židovi svojim običajima danas u spasenju? Je li stvaranje države Izrael ispunjenje sna o obećanoj zemlji obećanja koje je Stvoritelj dao izabranom narodu? Što je to katolički cionizam? – neka su od pitanja i promišljanja na koja je odgovore pokušao ponuditi profesor katoličke teologije sa Sveučilišta u Bristolu dr. Gavin D'Costa. On je vrsni poznavatelj kršćansko-židovskih odnosa, na tu temu izdao je više knjiga. Bio je i savjetnik u Papinskome vijeću za međureligijski dijalog, a 1998. bio je gostujući profesor na Papinskom sveučilištu Gregoriana u Rimu. Rođen je u Keniji, došao je u Englesku 1968. i završio prvi stupanj engleskoga i teologije na Sveučilištu u Birminghamu, a doktorirao je na Cambridgeu.

Božja obećanja i darovi židovskome narodu su neopozivi

Što je temelj suvremene katoličke doktrine prema židovskome narodu?

PROF. D'COSTA: Glavna pozitivna učenja nalaze se kod sv. Pavla, u poslanici Rimljanima, poglavljima 9-11. Katolička Crkva ne može izmišljati doktrine, ali mora objasniti objavu. Događaj holokausta pozvao je kršćane na dubinsko preispitivanje. Njemačka je imala duboke kršćanske korijene. Papa Ivan XXIII. bio je zabrinut što je tradicija koja je tvrdila da je Bog Židove prokleo i odbacio stvorila antižidovske osjećaje. To je bio argument francuskoga povjesničara Julesa Isaaca. Nijedna središnja doktrina Crkve nije zahtijevala „promjenu", ali „optužba za bogoubojstvo", kako su je nazivali, morala se riješiti. Pavlova poslanica Rimljanima bila je ključna za ponovno promišljanje. Rimljanima 11, 29 često se citira u službenim katoličkim učenjima kako za vrijeme tako i nakon Drugoga vatikanskog koncila (1963.-1965.).

Učenja Koncila mogu se sažeti ovako:

1. Božja obećanja i darovi židovskome narodu su neopozivi (Rim 11, 29). To znači da Bog voli židovski narod, „izabranike", i ima svrhu i plan za njih u svijetu. Neće odustati od svoje vjernosti i ljubavi.

2. Gledište da su Židovi prokleti zbog odbacivanja i Kristove smrti je odbačeno. To nikada nije bio dio učiteljstva Crkve. To odbijanje nalazi se u Deklaraciji Drugoga vatikanskoga koncila *Nostra aetate*, br. 4. Svakako, Židovi su bili svjedočili Isusovoj smrti, ali ne mogu svi Židovi tada ili sada biti optuženi ili prikazani kao prokleti i krivci. Iz toga će kasnije mnogo toga slijediti. Ako nisu prokleti i odbačeni, ne može se reći da je njihov savez zastario.

3. Katolička Crkva u kasnijim je učenjima odbacila ono što se naziva „model dvaju saveza": postoji jedan savez za Židove (judaizam) i jedan savez za pogane (Crkvu). To bi imalo problematične implikacije. To bi bilo u suprotnosti sa sljedećim utvrđenim doktrinama: da je Bog došao spasiti sve ljude kroz Krista; da je sve spasenje od Krista; da je ispunjenje Božjega djelovanja kroz njegov židovski narod u povijesti Staroga zavjeta pozivanje pogana da budu dio toga saveza. Crkva je mjesto gdje se Židovi i pogani okupljaju kako bi slijedili židovskoga mesiju.

Dakle, imamo napetost s kojom se moramo nositi: Crkva ne djeluje neovisno o savezu sa židovskim narodom, ali niti zamjenjuje židovski narod kao „Božji" narod. Na početku smo dugoga puta.

Pronaći tragove Božje ljubavi prema židovskom narodu

Spomenuli ste Deklaraciju *Nostra aetate*, ali postoje i brojni drugi crkveni dokumenti i izjave, teološka razmišljanja i intervencije više papa koje nastoji ublažiti dugogodišnji antagonizam između katolika i Židova. Koji biste izvor Vi preporučili za čitanje i proučavanje i u čemu vidite njegovu vrijednost?

PROF. D'COSTA: Ključni dokumenti Drugoga vatikanskoga koncila su Dogmatska konstitucija o Crkvi (1964.), paragrafi 14-16 [*Lumen gentium*] i Deklaracija o odnosu Crkve prema nekršćanima (1965.), paragraf 4 [*Nostra aetate*]. Nažalost, *Lumen gentium* se ponekad zanemaruje, jer je *Nostra aetate* preuzela sve naslovne priče! Jedini dokument koji bi svatko trebao pročitati bio bi dokument Povjerenstva za odnose sa židovstvom iz 2015. pod nazivom „Neopozivi su Božji darovi i poziv" (Rim 11, 29). Podnaslov dokumenta jest: „Razmišljanje o teološkim pitanjima katoličko-židovskih odnosa u povodu 50. obljetnice *Nostra aetate*". Zašto taj dokument? Budući da se odnosi na sve druge dokumente koje su iznjedrile institucije učiteljstva od 1964. godine. Dokument ocrtava povijest dijaloga koji se odvijao između Židova i katolika od 1964. godine. Ocrtava značajna postignuća i blagoslove toga dijaloga do 2015. godine. Ocrtava glavna pitanja koja tek treba razjasniti – i pokušava ih razjasniti. Imajte na umu, jasno daje do znanja da to nije autoritativan dokument sa snagom učiteljstva.

Najvažnije je sada utvrđeno učenje da su suvremeni rabinski judaizmi nasljednici biblijskih obećanja iz Staroga zavjeta. Kada katolici žele znati kako Bog djeluje, prvo gledaju na Krista i njegovu Crkvu; ali sada se mogu osvrnuti i na židovsku religiju. Tamo će pronaći čitanja vlastitoga Svetoga pisma, Staroga zavjeta (koji Židovi nazivaju hebrejskom Biblijom),

što bi moglo pomoći u produbljivanju katoličke vjere i naučiti kako ta posebna zajednica razumije Sveta pisma koja dijelimo. Tamo će pronaći tragove i oblik Božje ljubavi prema svome židovskom narodu i biti izazvani složenošću povijesti spasenja. Tamo će pronaći izazove u pogledu kršćanskoga ponašanja prema tim voljenim ljudima i moraju priznati da su neke teološke tradicije koje tvrde da Crkva zamjenjuje židovski narod – netočne. Ponavljam, ne postoji formalno prethodno učiteljstvo Crkve koje dovodi u pitanje taj proces.

Odabrao bih dvije točke koje bih istaknuo u smislu neriješenih pitanja:

1. Prvo, je li Božja spasonosna milost prisutna u njegovom savezu sa židovskim narodom? Ako je judaizam savez sa živim Bogom, onda se postavlja to pitanje. Dokument na to pitanje odgovara „da“, ali također priznaje napetost koju taj odgovor stvara. Citiram iz br. 36: „Da su Židovi sudionici u Božjem spasenju teološki je neupitno, ali kako je to moguće bez izričitoga priznavanja Krista, jest i ostaje nedokučiva božanska misterija.“

Dvije stvari o toj izjavi. U dokumentu se koristi riječ „sudjeluje“. Ne iznosi hrabriju tvrdnju: Židovi su spašeni kroz judaizam ili da je judaizam sama po sebi spasonosna religija. Ono je zapravo nadahnuto ranijom tradicijom koja je bila prisutna kod Augustina i Tome Akvinskoga te Firentinskoga koncila – tri izvora su također navedena kao izvori koji sadrže antižidovske osjećaje! U ta tri izvora nalazimo shvaćanje da židovske prakse i molitve imaju kvazisakramentalni status. Oni su bili sredstvo komuniciranja živoga Božjega odnosa s njegovim narodom. Dodatna misao da su te molitve i prakse sada nevažeći očito je dovedena u pitanje, pod pretpostavkom da Židov djeluje u dobroj vjeri. Dakle, to je način da shvatimo kako židovski narod „sudjeluje“ u Božjem spasenju. Druga točka ove izjave jest zanimljiv potez odbacivanja vrlo tradicionalnoga odgovora na pitanje: Može li osoba koja umre ne upoznavši evanđelje bez svoje krivnje biti spašena? Odgovor koji je 1948. postavio nekadašnji Sveti uficij u poznatom slučaju Feeney priznao je ideju implicitne vjere ili *votum ecclesia* (implicitna želja za krštenjem u Crkvi) za one koji su iskreno tražili Boga – ali nisu znali za evanđelje. Dokument se ne oslanja na tu tradiciju. To je važno pitanje koje zahtijeva daljnja istraživanja.

2. Drugo, dokument se bavi pitanjem „misije“ (stavci 40-43). Kaže da razumije zašto su Židovi toliko osjetljivi na to pitanje budući da je misija značila iskorijenjivanje židovskoga identiteta – a time i likvidaciju židovskoga naroda. Rekao sam to dramatično jer je iskreno. Dokument kaže da posebna misija obraćenja Židova („institucionalna misija“) nije dio karaktera Crkve u prošlosti ili budućnosti. Mislim da je to pogrešno jer običnom čitatelju to nije povijesno točno. Terminologija korištena u dokumentu u ovom je slučaju vrlo specijalizirana! Dokument jasno kaže da „dijalog“ nije moguć bez „svjedoka“ tako da pojedinci koji sudjeluju u dijalogu ne mogu izbjeći svjedočenje o onome za što vjeruju da je istina. Kaže da se svjedok također smatra dijelom misije. Taj pomalo zbunjujući dio postavlja možda više pitanja nego što daje odgovora.

Što je najzanimljivije, u tom dijelu također postoji gesta prema novom i najvažnijem pitanju: nužnosti razumijevanja Crkve sastavljene od Crkve pogana i Crkve obrezanja (43). To je pitanje o kojem ćemo u budućnosti još mnogo čuti. Zašto? Zato što logika prihvaćanja židovskih običaja i molitava (s očitim rezervama – katolici vjeruju da je Mesija došao; Židovi ne), zahtijeva da preispitamo načine na koje židovski identitet u Crkvi postaje važan dio crkvene prirode. To je bio slučaj s ranom Crkvom u kojoj je jeruzalemska zajednica poštovala židovske zakone, a one zajednice s poganima u Crkvi koja se širila nisu. A moglo se častiti i poštovati i jedno i drugo. Moramo se prisjetiti, Isus je bio Židov kao i njegova majka i učenici i prakticirali su sve te rituale i molitve unutar mesijanskoga horizonta.

Isusovim molitvama, postupcima i učenjima mora se dati židovski kontekst

Je li spojiva vjernost katoličkoj vjeri i poštivanje činjenice da svako spasenje dolazi od Isusa Krista koji je bio Židov? Mnogi to zaboravljaju… Kako te korijene našega Spasitelja danas prihvaća suvremeno kršćanstvo?

PROF. D’COSTA: Jasno, ono što sam rekao ranije pokazuje da su te dvije činjenice vrlo kompatibilne.

Nijedno se ne može potisnuti ili zaboraviti bez narušavanja cjelovitosti evanđelja. Suvremeni će kršćani početi dublje cijeniti Bibliju, Stari i Novi zavjet, liturgiju i središnje doktrine Katoličke Crkve – jednom kada kršćanstvo vide kao židovsku mesijansku religiju koja proširuje savez na narode. Prihvaćanje tih židovskih korijena vraća vjernosti biblijskom svjedočenju.

Kada katolik svjedoči svoju vjeru i izražavaju vlastiti identitet, prihvaćaju li time i dio židovske kulture i vjere?

PROF. D'COSTA: Da. Počeo sam duboko cijeniti Stari zavjet i počeo uviđati veze između njih te radikalnu mesijansku preobrazbu Staroga u Novi. Ta preobrazba ne oslobađa Židova, već ga proširuje na mene, nežidova. Isto tako, Isusovim molitvama, postupcima i učenjima mora se dati taj židovski kontekst da bismo ih ispravno razumjeli. Papa Franjo nastavio je tradiciju koju je započeo papa Ivan XXIII. Franjo je rekao da je „unutar svakoga kršćanina Židov". Prije toga papa Ivan Pavao II. rekao je za židovski narod da su „naša starija braća po Abrahamovoj vjeri". A prije toga Ivan XXIII. rekao je židovskoj delegaciji „Ja sam Josip vaš brat". Kao nežidovi, moglo bi se reći da postajemo duhovni Židovi. Mi nismo etnički Židovi. Uvijek postoji nova opasnost u takvom jeziku ako završi time da etnički Židovi još jednom iskorjenjuju valjanost i vrijednost židovskoga postojanja.

Obnova izraelskoga kraljevstva?

Vi govorite o katoličkome cionizmu i njega vidite kao primjer obećavajuće i konkretne paradigme za budući kršćansko-židovskoga dijaloga. Mnogima je taj pojam nepoznat, možete li ga pojasniti, što on znači?

PROF. D'COSTA: Koji su darovi i obećanja koje je Bog dao židovskome narodu? Pitanje zemlje središnje je za većinu židovskoga svijeta, dio saveza. Ta je ista tema središnja za Stari zavjet. Nemoguće je čitati Stari zavjet bez uvida u tri teme koje se tiču zemlje.

Prvo, bilo je to bezuvjetno obećanje i dar, kako bi židovski narod mogao štovati Boga kao svjetlo narodima. Zemlja se ne daje kao odmaralište ili nekretnina. Ima obveze i zahtjeve prema ljudima.

Drugo, od Židova se zahtijevalo da prakticiraju pravdu i milosrđe nad zemljom, s obzirom na biblijskoga „stranca". Ne mislim da su Palestinci stranci u zemlji. Kao i mnogi židovski cionisti, vjerujem da Palestinci moraju dobiti domovinu, u skladu s međunarodnim pravom i normama pravde. To bi mogla biti stvarnost ako je zajamčeno da se takva domovina neće koristiti kao baza za napad na Izrael. Žalosna je istina danas da bi to jamstvo bilo vrlo teško. Katolički cionizam ne može ni na koji način poniziti ili učiniti sekundarnim važnost zemlje za Palestince. Ali katolici mogu s pravom biti kritični i prema Palestincima i prema Židovima u pogledu razboritih i političkih odluka u sukobu.

Treće, Isus vidi obnovu izraelskoga kraljevstva u Djelima apostolskim 1, 6 kao dio Božjega plana. Ali Isus je jednako nepokolebljiv da nitko ne zna čas, čak ni Sin Čovječji ni anđeli. Stoga, afirmacija katoličkoga cionizma ne može povlačiti za sobom gledište da je moderni Izrael početak „posljednjih vremena". Moglo bi biti. Moramo biti oprezni i pronicljivi. Nadalje, Levitski zakonik 18, 28 upozorava da će ljudi „biti ispljuvani" ako budu neposlušni. To ne potkopava bezuvjetno obećanje, ali pokazuje da ne možemo nedvosmisleno čitati modernu povijest, ograničavajući moguća Božja djelovanja.

Katolički cionizam dio je otkrivanja objave

Je li katolički cionizam politički ili religijski fenomen?

PROF. D'COSTA: Katolički cionizam jest prepoznavanje obećanja zemlje kao teološke stvarnosti. To nije dio stvarne politike koja djeluje između zemalja i država. Sveta Stolica je 1993. potpisala Temeljni sporazum s Državom Izrael koji se temeljio na pravnome i diplomatskome priznanju. Katolički cionizam drugačiji je korak. To je dio otkrivanja objave. On možda neće promijeniti stvarnost na terenu i možda će je učiniti još težom, ali Crkva je uvijek bila pozvana naviještati evanđelje. To je razlog postojanja Crkve. Politički pritisci su stvarni. Istočne Crkve, uključujući Crkve ujedinjene s Rimom i one koje to nisu, protive se tome potezu. Tome se protive i muslimanske zemlje koje okružuju Izrael. Obje skupine bile su uključene u opoziciju *Nostra aetate*

na Drugome vatikanskome koncilu. Tom popisu treba dodati i katolike koji na ta zbivanja gledaju kao na dio europskoga kompleksa krivnje. Kao katolik, čovjek se treba zauzimati za dijalog sa svim tim skupinama i njihove brige ne mogu se jednostavno odbaciti.

Napetosti dovode do teških praktičnih problema

Podrška Izraelu i cionističkim pokretima često se veže s desnom političkom tradicijom i evangelicima. Imate li teološko objašnjenje za taj fenomen?

PROF. D'COSTA: To je duga priča koja počinje u Engleskoj s biblijskim prijevodom i komentarom, Scofield Reference Bible (1909./1925.). Utjecao je na mnoge britanske evangelike i bio je dio priče o potpori Ujedinjenoga Kraljevstva domovini u Izraelu. Scofieldova Biblija odnesena je u Sjedinjene Američke Države i uz njenu sliku Izraela kao obećane zemlje, odjeknula je kod mnogih koji su došli u Sjedinjene Američke Države kao zemlju meda i mlijeka. Također ga je potaknula popularna literatura koja govori o apokaliptičnom scenariju kraja vremena koji je zaokupio maštu američkih evangelika. Konačno, evangelici obično shvaćaju Bibliju doslovnije od katolika (a katolici su možda zanemarili tu vrstu čitanja). Ti čimbenici djelomično pomažu objasniti evangeličku potporu cionizmu. Katolički cionizam je suzdržaniji u svojim tvrdnjama.

Koje su postojeće teološke napetosti u kršćansko-židovskim odnosima? Možete li dati kratki uvid u ono što predstavlja glavne prepreke u tom dijalogu koji se vodi na razini Povjerenstva Svete Stolice za odnose sa židovstvom?

PROF. D'COSTA: Dvije su glavne napetosti. Jedno je pitanje misija o kojem sam već govorio. Uz to, postoji ozbiljna nelagoda među mnogim Židovima sa Židovima koji slijede Isusa. Tehnički gledano, oni su otpadnici. Dijalog katolika s judaizmom postaje težak ako katolici aktivno podržavaju židovske otpadnike. Zamislite Židove koji podržavaju otpadničku katoličku skupinu! Te napetosti dovode do nekih vrlo teških praktičnih problema. Crkva ne može odustati ni od jedne od tih briga.

Druga napetost jest oko spasonosne učinkovitosti judaizma, ili bolje rečeno njegovoga „sudjelovanja u Božjem spasenju" dok se i dalje drži da je misterij kako se to može dogoditi bez eksplicitnoga znanja o Kristu. Židovi, razumljivo, osjećaju da u tim katoličkim tvrdnjama ima malo prikrivanja. To je učenje također posebno problematično za konzervativne i tradicionalističke katolike jer se čini da napušta središnji zahtjev evanđelja i crkvene tradicije. Teolozi se moraju pozabaviti tim – i mnogim drugim pitanjima.

Usred tih napetosti postoji toliko toga što obećava i što je najvažnije, prilika da se potaknu istinska i duboka prijateljstva puna poštovanja između Židova i katolika. Prijateljstva i ljubav mogu održati obje zajednice i biti svjetlo narodima. Moramo pokušati održati prijateljstvo usprkos različitim i često suprotstavljenim uvjerenjima.

https://hkm.hr/feljton/prof-gavin-dcosta-o-zidovima-u-nauku-crkve-prijateljstva-i-ljubav-mogu-odrzati-i-katolike-i-zidove-te-biti-svjetlo-narodima-5-6/

Klikni.hr

Bila je prva školovana slikarica, voljela je žene, muškarci su je ismijavali, režimi zatvarali i pljačkali...

Pola ulice, galerija u gradskom muzeju, nekoliko dokumenata iz matica rođenih u Državnom arhivu... Malo je tragova u Bjelovaru danas po kojima bi se moglo zaključiti da je ondje rođena Nasta Rojc, velika slikarica domaće moderne. Iako je jedno od najznačajnijih imena u gradskoj kulturnoj povijesti, u javnom prostoru se rijetko spominje, a mnogi njezini sugrađani ni ne znaju za nju.

Godinama je o njoj šutjela i likovna struka. Sama Nasta Rojc nakon Drugog svjetskog rata povukla se iz javnosti i polako tonula u zaborav. Tek posljednjih nekoliko godina, desetljećima nakon što više nije među živima, njezin rad ponovno je postao zanimljiv povjesničarima umjetnosti i likovnim stručnjacima pa su zaredale analize njezinih slika i života. U njezinim autobiografskim zapisima i drugoj pisanoj ostavštini važno mjesto zauzima i grad u kojem je došla na svijet i u kojem je provela djetinjstvo.

Nasta Rojc rođena je u Bjelovaru 6. studenog 1883. godine, u imućnoj građanskoj obitelji. Njezin otac Milan bio je odvjetnik, jedno vrijeme i ministar prosvjete u Austro-Ugarskoj i prvoj Jugoslaviji. S obzirom na dobre imovinske prilike, znanje je stjecala u dobrim školama, među kojima su bile i umjetničke škole u Beču i Münchenu te je postala jedna od prvih akademski obrazovanih slikarica u Hrvatskoj. Sanjala je i o odlasku u Pariz, no ta joj se želja nije ispunila.

U jednoj od svojih biografija puno piše o ranom djetinjstvu i praznicima koje je provodila na obiteljskom

44. Slavica Trgovac Martan

Novinarski projekt:
Zaboravljene žene bilogorskog kraja

Elektronička publikacija: Klikni.hr

Broj objavljenih članaka: 8

Datum objave izabranog članka: 16. srpnja 2022.

imanju Rojčevo u Gudovcu. Bili su to dani istinske sreće za Nastu Rojc, a Rojčevo će kasnije poslužiti kao inspiracija za više njezinih umjetničkih djela. Obitelj Rojc je inače živjela u samom gradu, u kući u ulici koja danas nosi ime po Nasti Rojc i njezinu ocu Milanu, dok su na Rojčevo odlazili na ladanje. Obje kuće u međuvremenu su pronašle nove vlasnike.

Nasta Rojc je od malih nogu 'iskakala' i nije se uklapala u društvene norme svoga vremena. Rano je odbacila vjeru, postala svjesna neravnopravnosti između žena i muškaraca, užasavala ju je pomisao na brak i djecu. Ipak, 1910. udaje se za slikara Branka Šenou. Bio je to brak samo na papiru i, ironično, svojevrsni Nastin bijeg u slobodu. Naime, ona je bila homoseksualka, a isto se vjerovalo i za Šenou. U braku su ostali sve do njegove smrti 1939., no zajedno su živjeli tek nekoliko godina. Nasta Rojc u Zagrebu je godinama živjela sa životnom partnericom, Britankom Alexandrinom Onslow koja se na ovim prostorima zatekla tijekom Prvog svjetskog rata, dok je kao medicinska sestra pomagala srpskim vojnicima na Solunskom frontu. Kasnije, za vrijeme NDH, obje su se uključile u pokret otpora, kratko vrijeme provele su u zatvoru, no nakon rata doživjele su teško razočaranje. Nova jugoslavenska vlast uzela im je dio imovine te su završile na prosjačkom štapu. Onslow je umrla 1949. godine, dok će njezina družica u siromaštvu i samoći poživjeti još 15 godina – umrla je na svoj 81. rođendan, 6. studenog 1964. godine.

Čitav njezin život obilježilo je umjetničko stvaralaštvo. U ranom djetinjstvu je svirala ‹gusle›, kako je zvala svoju violinu, bila je nadarena za pisanu riječ, no najveća joj je ljubav bilo slikanje. Kista i platna uhvatila se u ranoj mladosti, a tijekom školovanja i kasnije oko sebe je uvijek nastojala okupiti druge žene sa sličnim afinitetima. Organizirala je ‹ženske izložbe› u Austriji, diljem tadašnje Jugoslavije, a 1927. s kolegicama je osnovala Klub likovnih umjetnica. Čitavo to vrijeme sama je predano slikala i stvarala. Kratko vrijeme s partnericom Onslow provela je u Engleskoj gdje su također nastala neka od njezinih vrijednih djela.

Njezin rad godinama je bio zanemarivan, često su je vrijeđali, i to uglavnom muški kolege koji su Rojc i ostale domaće umjetnice nastojali ograničiti na područje primijenjene umjetnosti. S vremenskim odmakom, to se može protumačiti i kao svojevrsni pokušaj eliminacije konkurencije. Jer, kvaliteta umjetničkih djela hrvatskih slikarica nije zaostajala za onim što su stvarali muškarci, no upravo zbog ženskog potpisa na dnu platna, radovi umjetnica bili su – jeftiniji.

Unatoč takvoj nekolegijalnosti i opstrukcijama, bjelovarska slikarica se dvadesetih i tridesetih godina prošloga stoljeća isticala u umjetničkim krugovima. Bila je poznata po slikanju pejzaža, ali i vrlo tražena portretistica. Svojim djelima slala je snažne poruke i dokidala stereotipe. Prva je autorica drag autoportreta – u muškom odijelu se naslikala 1914., devet godina prije nego što će isto učiniti Britanka Romaine Brooks i izazvati senzaciju u umjetničkim krugovima na zapadu.

Ni u novije vrijeme kritičari i povjesničari umjetnosti neće biti skloni Nasti Rojc i ona će često ostajati u sjeni muških kolega. Najbolji primjer za to su bilješke o tzv. *Münchenskom krugu*, koji podrazumijeva skupinu hrvatskih slikara koji su se početkom 20. stoljeća, između 1905. i 1910. godine, školovali u Münchenu. Pritom se u medijima i udžbenicima iz povijesti umjetnosti uglavnom spominju samo Miroslav Kraljević, Vladimir Becić, Josip Račić i Oskar Herman. No, u isto vrijeme u Münchenu se, na Frauen Akademie, kod profesora Heinricha Knirra, školovala i Nasta Rojc. Tijekom školovanja ona se intenzivno družila sa spomenutom četvorkom, o čemu piše i u svojim autobiografskim zapisima. Kolege, posebice Kraljević, cijenili su njezin rad pa se može pretpostaviti kako je iz *Münchenskog kruga* izostavljena samo zato što je bila – žena.

Počekom ovoga stoljeća Nasta Rojc sve se češće spominje u javnom prostoru. U bjelovarskom muzeju je 2004. dobila 'svoju' galeriju, 2014. godine u Zagrebu je održana velika retrospektivna izložba njezinih djela, 2019. o njezinom životu je objavljen strip, ponovno je zanimljiva likovnim kritičarima… Nakon godina šikaniranja i zanemarivanja, nepravda nanesena velikoj umjetnici počinje se ispravljati…

https://www.klikni.hr/aktualno/2022./07/16/bila-je-prva-skolovana-slikarica-voljela-je-zene-muskarci-su-je-ismijavali-rezimi-zatvarali-i-pljackali/

Hrvatska u vrijeme visoke inflacije i niskih očekivanja

Nekidan je u Zagreb i Hrvatsku svratila demokratkinja Nancy Pelosi, predsjednica Zastupničkog doma američkog Kongresa, koja je, vjerojatno, na odlasku s te funkcije, jer joj predstojeći američki *midtermsi* ne daju puno šanse da mandat na tom mjestu ponovi. Po svemu sudeći, zamijenit će je vođa republikanaca i političar iz Kalifornije Kevin McCarthy. Ali, nas će ovdje puno manje zanimati jedna politička karijera na zalasku, a puno više pravi razlog njezinog dolaska u Hrvatsku. Naime, ona je skupa s ukrajinskim i hrvatskim predsjednikom parlamenta, kao i s brojnim drugim političarima iz Europe i svijeta nazočila sjednici tzv. Krimske platforme. Riječ je o međunarodnoj parlamentarnoj inicijativi od prošle godine, s ciljem da se Krim i druge ukrajinske pokrajine na ovaj ili onaj način deokupiraju. Naš je premijer, čini se i ovaj puta bezuspješno, reintegraciju istočne Slavonije – obavljenu prije dvadeset i pet godina – nuđao okolo kao onaj politički kalup u koji bi se mogle ugurati i sudbine Ukrajinskih Krajinā. Premijerov prijedlog izgledao je blesavo i onda kad ga je prvi puta predstavio, a danas izgleda upravo karikaturalno, pogotovo ako se u obzir uzme to da su Srbi iz istočne Slavonije, koji su "deokupirani" prema modelu istočno-slavonske reintegracije i Erdutskog sporazuma, s rezultatima novog popisa stanovništva izgubili i onu jadnu šaku prava koja su imali u proteklom periodu, a čijoj se punoj implementaciji kroz ovih četvrt stoljeća aktivno protivio upravo Plenkovićev HDZ.

45. Rade Dragojević

Novinarski projekt:
Hrvatski ulazak u eurozonu

Elektronička publikacija:
Forum.tm

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
28. listopada 2022.

U svakom slučaju, Hrvatska je i ovaj puta pokazala maksimalnu snishodljivost prema direktivama iz Europske unije i općenito iz europskog političkog centra. Hrvatska se, kao što se zna, i inače jako angažirala oko rata u Ukrajini, što je posebno diglo živac predsjedniku Zoranu Milanoviću, koji bi da oko tog sukoba Hrvatska bude bitno diskretnija i da kao mala i zapravo ne pretjerano bitna zemlja u međunarodnim odnosima na sve to gleda povučenije i, po mogućnosti, iz zadnjih redova. Osim Krimske inicijative, kojoj je, kako rekosmo, Hrvatska bila ponosni domaćin, premijer je najavio i da ćemo primiti određeni broj ukrajinskih vojnika na obuku, također smo među prvima osudili ruski napad, praktički odmah dan nakon invazije, promptno smo uveli napadaču sankcije (iako, neiskreno, jer se s Rusijom trguje i dalje), zatim smo pružili svu moguću skrb ukrajinskim izbjeglicama koji, samo jedan primjer, u početnim mjesecima svog izbjegličkog boravka u Hrvatskoj primaju mjesečnu novčanu naknadu koja nerijetko iznosi više od prosječne penzije u nas, itd, itsl.

Političko lakajstvo kao razvojni resurs

Postavlja se pitanja, čemu ovolika kooperativnost Hrvatske, pa čak, prema nekim komentatorima, i pretjerano izlaganje zemlje opasnoj situaciji koju ne možemo sami kontrolirati. Teško je povjerovati da Plenkovića i njegovu vladu na takve poteze tjera samo i isključivo altruizam i ljubav za pravdu. Neki su analitičari, posebno oni iz ekonomske struke, već zaključili da ovakva masivna kolaboracija domaće vlade i briselskih i anglo-američkih političkih struktura zapravo predstavlja jedan vid razvojnog resursa (a što nam drugo u uvjetima temeljite deindustrijalizacije i preostaje, nego da nekako pokušamo kapitalizirati našu potpunu slizanost s evropskim političkim ciljevima), na kojeg Hrvatska jednostavno mora računati i koji trenutačno obilato eksploatira. Hrvatska je, kao što se zna, u razvojnom smislu, uglavnom monokultura osuđena na iskorištavanje prirodne rente (sunce, more, pijesak) i na gotovo potpuno okretanje prema turizmu i granama koje se deriviraju iz te industrije. Veliki paketi fondovskih sredstava koji pristižu u Hrvatsku, posebno u posljednje vrijeme, imaju dvostruki karakter. S jedne strane u uvjetima pandemije, potresa, rata i recesije takvi briselski "helikopterski" novci, svakako, pomažu. S druge strane, dugoročno gledano takvi financijski aranžmani cementiraju i dosad teško promjenjivu poziciju Hrvatske kao visokoovisničke i niskorazvijene zemlje. O klimavim razvojnim temeljima zemlje, Neven Vidaković, predavač na Zagrebačkoj školi ekonomije i menadžmenta, kaže sljedeće: "Visoko oslanjanje na turizam i sredstva EU-a za Hrvatsku predstavljaju slabost. Oni mogu biti samo dodatak, a ne ključan faktor u kreiranju ekonomske obrane protiv potresa na tržištu...".

Ovakva politika Hrvatske ipak nije neki izuzetak na svjetskoj političkoj sceni. Takav tip poslušništva iz računice ima čak i svoje ime – *running dog politics* – politika pudlice. Hrvatska je sitna zemlja i puna je različitih geopolitičkih strahova, pa je takav tip servilne politike možda čak i shvatljiv. Doduše, ima i prestrašenijih od nje. Recimo, jedna još sitnija i još uplašenija Litva prošle je godine opozvala svog ambasadora u, ni manje–ni više, nego strašno velikoj Kini, jer da se ona strogo protivi kineskoj antitajvanskoj, a zapravo antiameričkoj politici. Kad je riječ o Litvi, da kažemo i to da se tu radi o ekstremnom primjeru izdresiranog američkog podanika koji redovito i glasno laje na sve strateške suparnike SAD-a, prije svega na Rusiju, dobijajući u zamjenu za takvu bespogovornu lojalnost obilnu gazdinu zaštitu. Tako je, primjerice, bivši američki predsjednik George W. Bush u svom govoru 2002. godine u Vilniusu rekao: "Svatko tko bi odabrao Litvu za svog neprijatelja, automatski postaje neprijateljem Sjedinjenih Američkih Država." Te su njegove riječi ugravirane na ploči na zgradi gradske vijećnice u Vilniusu, i primjer su rijetko viđenog političkog lakajstva, čak i u okvirima općepoznate političke puzavosti istočnoevropskih zemalja.

Konzulska vremena

Dobro, ima takvih satelitskih država još. Recimo u nama susjednoj Bosni i Hercegovini nedavno su u sarajevski gradski park postavili bistu Paddyju Ashdownu, bivšem Visokom predstavniku u Bosni i Hercegovini. Postavljati bistu administrativnom predstavniku međunarodne zajednice koja prema toj istoj BiH nerijetko vodi krajnje ciničnu politiku, čini se u najmanju ruku neukusno, a svakako je krajnje vazalski. Iako, nije taj engleski lord i barun bio ni toliko loš, a svakako nije bio najgori od brojnih novovjekih *konzula* u današnjoj Bosni. Recimo, raskrinkao

je slavnom salvetom Tuđmana kao *wanna be* zavojevača i otkrio njegove ekspanzionističke namjere prema Bosni i Hercegovini, a i dok je bio na dužnosti Visokog predstavnika uporno se protivio hrvatskoj agresivnoj politici prema Bosni.

Međutim, povijest pokazuje da takvo udvorničko ponašanje rijetko kad urodi uspješnom društvenom reprodukcijom zemlje. Baš je spomenuta Bosna i Hercegovina dobar primjer toga da ideološko suglasje s političkim centrom ne mora nužno dovesti do razvojnog probitka. Naime, Bosna i Hercegovina slovila je unutar nove socijalističke Jugoslavije kao ona federalna jedinica koja je vladajućim političkim idejama bila predana bez ostatka. Svakako je na ideološkoj liniji Bosna bila puno više nego bilo koja druga republika ili pokrajina. U drugu je Jugoslaviju, Bosna skupa s Kosovom i Makedonijom, te 1945. godine ušla kao najnerazvijeniji dio nove federacije. Unatoč svoj toj ideološkoj ispravnosti i unatoč tome što je Jugoslavija kao zajednica ravnopravnih naroda, bila daleko egalitarnija i pravednija od današnjeg europskog kondominija, Bosna iz te iste federacije pedesetak godina kasnije, opet skupa s Kosovom i Makedonijom, u razvojnom smislu izlazi kao posljednja, jednako onako kako je u nju na razvojnom repu i ušla. I Hrvatska je dobar primjer da biti politički sikofant ne znači nužno da ćeš društveno i privredno avansirati. Ona je prije desetak godina ušla u Europsku uniju s velikim nadama i željama, da bi odmah po svom ulasku u rečenu asocijaciju bila zgurana u suteren evropske zgrade, i tu, bez obzira na visok stupanj političkog beskičmenjaštva koji uporno pokazuje, skupa s Bugarskom i Rumunjskom obitava do dana današnjeg.

Ako društvo stagnira, a privreda ne napreduje – a u hrvatskom slučaju to je evidentno – tko onda uopće profitira od gore opisanog političkog podstanarstva? Svakako da u ovakvim i sličnim slučajevima jedino tko izvlači korist jest sama država, koja je u našem slučaju samo maska za HDZ, za jednu te istu vladajuću stranku koja već desetljećima crpi svojevrsnu političku rentu iz hrvatskog klečanja pred europskim središtem. Sva ta ogromna financijska pomoć koja u ovo postpandemijsko vrijeme i vrijeme visoke inflacije pristiže iz europskih fondova zapravo puno manje služi općedruštvenim ciljevima, a puno više vladajućoj stranci koja se priprema za naredne izbore, bili oni redovni ili izvanredni. U tom usko-stranačkom smislu možemo shvatiti i većinu aktualnih vladinih mjera, kao što su zaštitne cijene na energente i naftne derivate, kao što su jednokratne novčane pomoći penzionerima i uvođenje obiteljskih mirovina, kao što je plan izgradnje stotinjak vrtića u narednom razdoblju i dr. Istina, ovo potonje, ako najave resornog ministar Radovana Fuchsa tu ne služe samo u puke predizborne svrhe, može imati i socijalni učinak.

Sudbina liftboja

Hrvatska je, dakle, već čitavo jedno desetljeće redoviti klijent europskog fonda za nerazvijene, koji se u novoj inačici zove kohezijski fond. Uza sve to povlači obilna dodatna, najčešće nepovratna sredstva i iz drugih razvojnih fondova, a sve to zbog svoje prije spomenute maksimalne političke lojalnosti. Međutim, čini se da sve to neće biti dovoljno da se ostvari onaj žuđeni ekonomski napredak i povećanje životnog standarda. Ma koliko god se odnosi u Europskoj uniji u formalnom smislu definirali kao dobrovoljni, ravnopravni i konsenzualni, oni se u stvarnosti ipak temelje na direktivnosti, patroniziranju i disciplinirnju. Uostalom, da nije tako, bi li se EU grozila "neposlušnim" članicama poput Mađarske ili Poljske. Istina, drugo je pitanje da li se te prijetnje kasnije doista i obistine ili ne. Također, da se odnosi između EU-a i njegovih članica ne temelje samo na "nevinom" odnosu "pružatelja usluga" i "primatelja usluga", kako to eufemistički naziva eurokracija, nego da je tu prisutna ta tzv. meka moć, dobar primjer upravo je naša zemlja.

Naime, međunarodna politika i financije definiraju Hrvatsku kao perifernu ili poluperifernu zemlju i ta pozicija sa sobom nosi nemala ograničenja. Čak i kad bi Plenković i njegovi hadezeovci bili političari od formata i kad bi im na srcu bila samo dobrobit svih građana – što je nešto što se nikad neće dogoditi – manevarski bi im prostor za dostizanje tih i takvih ciljeva bio nužno sužen. O toj političkoj zadanosti i svedenosti zorno govori i recentni intervju s Jehanom Arulpragasamom, novoimenovanim direktorom Ureda Svjetske banke u Hrvatskoj i Sloveniji. On u tom intervjuu, čak i bez nekog posebnog okolišanja,

Hrvatskoj u skoroj budućnosti predviđa nastavak tzv. strukturnih reformi, nagovještava dodatni pritisak na rad i radnike te savjetuje Hrvatskoj daljnji ostanak u niskoakumulativnoj privrednoj grani kakva je turistička. Tako u tom intervjuu možemo pročitati da su recepti za napredak uvijek jedni te isti – pod egidom povećanja produktivnosti traži se dodatni pritisak na rad, pod egidom smanjenja navodno krajnje korumpirane administracije, zahtijeva se smanjenje javnog sektora, a traži se i obrazovna reforma koja pretpostavlja novo opterećenje za ionako potplaćene učitelje, nastavnike i nastavno osoblje.

U intervju s novim direktorom Ureda Svjetske banke možemo vidjeti da on o izgledima za Hrvatsku kaže sljedeće: "…potrebno je produženje radnog vijeka da ljudi ne napuštaju rano svoje poslove te povećanje participacije na tržištu rada… potrebno je ukloniti umjetne zapreke na tržištu rada…". Što se mirovinske reforme tiče novi direktor ne bi ništa mijenjao, i dalje bi ostavio dva špekulantska privatna mirovinska stupa, "…smatramo da je štednja za mirovine u drugom i trećem stupu ključna te da sustav ne bi trebalo ukidati." Također, drži da su privatni mirovinski fondovi bolji gazde od državnog: "Vraćanje štednje u prvi stup, odnosno u proračun, značilo bi da je država danas može potrošiti i buduće generacije opteretiti obvezom isplata mirovina." Ovo možda u nas i može biti slučaj, ako imamo na umu da državom ravna jedna krajnje pokvarena i krajnje pljačkaški raspoložena politička garnitura. Prema direktoru Svjetske banke, ne piše se dobro ni našim obrazovnim radnicima. Naime, predviđa im se reforma obrazovanja u kojoj će glavni forte biti "prelazak na cjelodnevnu nastavu". Jasno je da ovdje nisu na prvom mjestu interesi djece, a još manje nastavnika. Cilj je da se rasterete roditelji, ali ne iz nekih socijalnih razloga, nego samo zato da ih se liši neproduktivnih poslova oko roditeljstva i da im ostane više vremena za intenzivnije privređivanje. Dakle, sprema nam se na samo rad do smrti, nego i "cjelodnevni rad".

Lumpenrazvoj lumpendržave

Ali, ono što direktora ovdašnjeg Ureda Svjetske banke razotkriva kao običnog trgovačkog putnika koji nam uvaljuje jeftine fore iz domene međunarodne trgovine i financija, jest njegova ocjena o mjestu turizma u strukturi ovdašnje privrede. S tim u vezi zaključuje da "prepreka bržem rastu Hrvatske nije ovisnost o turizmu". To će reći da je ostanak Hrvatske u djelatnosti s malom dodanom vrijednošću i dalje karta na koju igraju vanjski financijski centri. Sugovornik je posebno sardoničan kad kaže: "…da se Hrvatska poput Njemačke više oslanja na prerađivačku industriju, a manje na turizam, stope rasta bi se povećale, ali ne koliko biste očekivali." Drugim riječima, ostanite tu gdje jeste, među liftbojima, nosačima kofera, u *cimer fraj* turizmu i apartmanskoj ponudi. Za bolje i niste! I ne sanjajte o njemačkom standardu!

Eto, to je manje–više ta siva društveno–politička slika Hrvatske u mjesec–dva do ulaska u eurozonu, u vrijeme kraja jeftinih energenata i kraja niske inflacije i u vrijeme općeg pesimizma i smanjenih očekivanja, između ostaloga i zbog rata koji se nad sve nas nadvio kao ultimativna opasnost. Ma koliko Plenković od Hrvatske pravio najboljeg prijatelja Bruxellesa, ma koliko se dodvoravao političkom centru, sva mu ta politička ekvilibristika neće pomoći da se odmakne od onoga što je Hrvatskoj namijenjeno u svjetskoj podjeli rada. A to je najbolje opisao Andre Gunder Frank, istina na primjeru Južne Amerike, ali, bogami, vrijedi i za južnu Europu: "'Evropska' lumpenburžoazija stvorila je 'nacionalne' lumpendržave koje nikada nisu stekle istinsku samostalnost već su jednostavno bile, i ostale, snažan instrument lumpenburžoaske politike lumpenrazvoja".

https://forum.tm/vijesti/hrvatska-u-vrijeme-visoke-inflacije-i-niskih-ocekivanja-7819

točkanai.hr
MEDIJ ZA BIZNIS

Marsela Car: Čovječanstvo ne bi napredovalo da su se čekala idealna rješenja

Iako Hrvatska malo kasni za zapadom i generalno imamo manje resursa za nabavu opreme, naša prednost je da smo dosta snalažljiv narod pa uspijemo često pronaći dobra zaobilazna rješenja, kaže doktorica znanosti i programerka Marsela Car

Do prije dvadesetak godina većina populacije pojam umjetne inteligencije vezala je uz znanstveno-fantastične filmove i knjige, a riječ robot koristila se uz strojeve čovjekolikog oblika koji neobično hodaju i govore. No, malo po malo *umjetna inteligencija* i razni roboti uvukli su se u naše živote tako da gotovo više i nema područja u kojem se ne koriste, iako ljudi ponekad toga nisu ni svjesni. Vrsta robota su i popularni robotski usisavači koji danas u brojnim domovima olakšavaju neke dosadne poslove i štede naše vrijeme.

Iako neki ljudi i dalje pod pojmom umjetna inteligencija (engleski artificial intelligence - AI) misle na umjetne oblike života koji su inteligentniji od čovjeka, većina ju doživljava puno šire i smatra umjetnom inteligencijom gotovo svaku vrstu tehnologije koja služi za obradu podataka. Ako ste do ovog članka došli putem objave na Facebooku Točke na i velika je vjerojatnost da je odluku da vam se objava koju sada čitate prikaže - donio algoritam na temelju umjetne inteligencije.

Umjetna inteligencija je znanstvena disciplina, poput matematike ili kemije, a najveće izazove u tom području savladava dio koji se zove robotika. Ona kombiniranjem strojnog i dubokog učenja te velike količine podataka izrađuje robote koji odrađuju složene procese iz stvarnog života. Upravo to što robotima možemo rješavati dosadne radnje jedan je od razloga što se ***Marsela Car*** zaljubila u robotiku. Ona

46. Zinka Kocijan

Novinarski projekt:
Žene iz sjene

Elektronička publikacija:
točkanai.hr

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
27. prosinca 2022.

je ove godine na zagrebačkom Fakultetu elektrotehnike i računarstva (FER) obranila doktorat "Podatna robotska manipulacija u agrotehničkim zahvatima zasnovana na strojnom i dubokom učenju". Karijera ove tridesetogodišnje Zagrepčanke doista je impresivna. Nakon završenog MIOC-a diplomirala je na FER-u s pohvalom *cum laude* na smjeru Elektrotehnika i informacijske tehnologije, ima dvije dekanove nagrade, nagradu Josip Lončar, stipendiju Ministarstvo znanosti i obrazovanja te Grada Zagreba, stipendiju Nacionalnog programa *Za žene u znanosti*…

Na čemu trenutačno radite?

Nakon doktorata zaposlila sam se u tvrtki Forsight kao software developer, a uz to sam i dalje angažirana na istraživačkim projektima na FER-u. Forsight je fokusiran na razvoj softwarea za nadzorne kamere, a moja je uloga programirati rješenja. To je područje koje se iznimno brzo razvija, a u prilog tome ide zakonska legislativa koja npr. u Americi propisuje da tvrtke moraju imati autonomne sustave za nadzor sigurnosti. Pretežno smo koncentrirani na gradilišta pa radimo rješenja koja signaliziraju da npr. netko ne nosi kacigu ili je ušao u gradilište izvan radnog vremena. Isti tren se pali lampica ili alarm. Zahvaljujući tome velika gradilišta ne moraju imati zaposlene ljude čiji je posao cijeli dan gledati u monitore i pratiti što se dešava, što može biti jako iscrpljujuće.

Kod vas nema dvojbe da je umjetna inteligencija dobra stvar za čovječanstvo?

Moram priznati da je meni uzbudljivo vidjeti kako se dosadne, ponavljajuće stvari mogu dogoditi same. Svakako vidim prednost u tome da nam ostaje više vremena baviti se nečim kreativnim. Ljudi sada mogu sjediti u hladu i čitati knjigu, a prije su satima plijevili korov sagnuti u polju. Sada taj posao može obavljati robot zahvaljujući montiranoj kameri koja tu sliku šalje neuronskoj mreži (neuronska mreža je metoda strojnog učenja inspirirana načinom učenja na koji je uređen ljudski mozak, op. a.) koja prepoznaje što je korov koji treba iščupati. A nikog ne bole leđa.

Jasno je da ste zagovornik, no što vidite kao negativnu stranu umjetne inteligencije?

Iz moje programerske perspektive negativno je kad sustav ne radi dobro. Npr. sustav može upaliti alarm i ako mačka neovlašteno uđe u gradilište, a taj problem sigurno ne bi imale ljudske oči. Upravo zbog nesavršenosti ovih sustava, ponekad je nužno pristati na kompromise. Tu se javljaju etičke dvojbe, tj. želimo li imati više *false positive* klasifikacija (kada je podatak svrstan u neku klasu, a nije iz te klase) ili *false negative* klasifikacija (kada podatak nije svrstan u klasu kojoj pripada). U praksi to znači da izaberemo, prilikom donošenja odluke o tome hoće li nekome banka odobriti kredit, želimo li biti oprezniji pa postaviti visok prag i odbiti neke ljude koje možda ne bismo trebali ili postaviti niži prag pa dati kredit ljudima koji ga možda u budućnosti neće moći otplaćivati. Ili u slučaju primjene u medicini, vjerojatno ćemo sustav projektirati opreznije pa reći za više ljudi koji nemaju tumor da možda imaju tumor, nego napraviti sustav koji bi propustio detektirati neke tumore. Uz to postavlja se i pitanje, ako je umjetna inteligencija ta koja je donijela odluku, tko je onda odgovoran za posljedice? Je li to programer ili onaj tko je zadatak dao programeru? Tu se raspršio odgovornost.

Treba li se koristiti nešto što ne može biti idealno?

To što nešto nije idealno nije dovoljan razlog da to ne bismo koristili. Situacija nikad ne može biti idealna i da je čovječanstvo čekalo da neka rješenja postanu idealna nikad ne bi bilo napretka u društvu.

Koji su to istraživački projekti na kojima ste angažirani na FER-u?

Radim na dva istraživačka projekta Laboratorija za robotiku i inteligentne sustave upravljanja (***LARICS***) koji je u sklopu Zavoda za automatiku i računalno inženjerstvo FER-a. Prvi projekt, na kojem sam i doktorirala, bavi se robotikom u poljoprivredi. Zove se ***Specularia*** (naziv nastao izdvajanjem akronima naziva projekta Structured Ecological CULtivation with Autonomous Robots in Indoor Agriculture, op. a.) i cilj mu je razviti robotski sustav koji će pomoći poljoprivrednicima uzgojiti voće i povrće. Drugi projekt je trenutačno u intenzivnijoj fazi i radimo ga u suradnji s poliklinikom **Radiochirurgia** u Svetoj Nedjelji. Naš je zadatak razviti sustav za

preciznu detekciju tumora na rendgenskim slikama koji bi se uklopio u njihov napredni robotski sustav za zračenje. Oni već sada rade jako precizna zračenja pomoću markera. Ovim projektom omogućili bismo korištenje istog tog sustava, ali bismo se umjesto na markere, oslanjali na umjetnu inteligenciju, i u praksi bi liječenje bilo manje rizično za pacijenta.

Kako je došlo do suradnje poliklinike i FER-a?

Poliklinika Radiochirurgija raspisala je natječaj financiran iz europskih fondova za razvoj inovativnih sustava u liječenju raka, na koji se LARICS prijavio. Kako je prijavu napravio upravo moj mentor s doktorskog studija, a ja sam se bavila neuronskim mrežama za detekciju u robotici, onda sam po prolasku na natječaju ostala raditi u tom timu. Formalno taj projekt traje do kraja ove godine, no mi ćemo svakako na tom problemu nastaviti raditi. Zadovoljni smo rezultatima, ali osjećamo da možemo još puno toga postići.

Koliko vas je u timu?

Na razvoju dijela za detekciju pomoću neuronskih mreža nas je petero, a još dvojica kolega su angažirana na upravljanju robotom. Tu su i dvojica kolega iz tvrtke koja se bavi problemima na granici umjetne inteligencije i medicine. Oni su zaduženi za vizualizaciju podataka tj. da oni doktorima budu prikazani u odgovarajućem sučelju tj. formatu.

Koja je vaša uloga?

Zadužena sam za dio vezan uz neuronske mreže i pripremu podataka. Procjenjujem imamo li dovoljno kvalitetnih podataka, možemo li si pomoći s javno dostupnim podacima pa ih prilagoditi… Srećom danas postoji jako puno *open science* projekata i inicijativa pa imamo na raspolaganju velik broj rezultata, podataka i postupaka znanstvenih istraživanja, samo moramo naći ono što nam je primjenjivo. U zadnjih dvadesetak godina se tako pojavilo jako puno novosti i otkrića, pogotovo u dubokom učenju. Postoje cijeli setovi javno objavljenih, naravno anonimiziranih, medicinskih podataka koje možemo koristiti.

Od kud dolazi ta ljubav prema robotici?

Uvijek sam voljela pronalaziti rješenja za probleme, a poseban je izazov kad potreba dolazi iz stvarnog svijeta. Problem na kojem radimo nije apstraktan i izmišljen, već realan i njegovim rješavanjem možemo nekome spasiti život. Što može biti bolje od toga?

To nije vaše jedino koketiranje s medicinom. Vi ste članica i startupa PsyFlux koji se bavi razvijanjem uređaja za mjerenje intrakranijskog tlaka (tlak cerebrospinalne tekućine koja obavija mozak i leđnu moždinu, op.a). Lani ste za taj projekt na Startup Factoryju dobili i nagrade. Kako je došlo do te suradnje i u kojoj je fazi sada taj projekt?

Drago mi je da je i taj projekt nastao iz potrebe rješenja stvarnog problema. Četvero nas je u timu, troje smo inženjeri elektrotehnike s FER-a, a ideja je došla od Hrvoja Barića koji je specijalizant neurokirurgije. On je u svom poslu primijetio jedan praktični problem i pitao nas vidimo li neko tehničko rješenje za njega. Mi smo se bacili na to, razradili ideju senzora za praćenje intrakranijskog tlaka, a onda je prezentirali na Startup Factoryju te dobili sredstva da možemo krenuti u realizaciju. Otvorili smo zajedničku firmu, a u međuvremenu dobili sredstava i iz Europske unije.

Vidite li se u poduzetništvu?

Iako smo nas četvero suvlasnici firme i dalje vidim dosta nedostataka u poduzetništvu u Hrvatskoj pa trenutačno ne mogu reći da je to smjer u kojem se vidim. Trošenje velike količine vremena na birokraciju i papirologiju svakako nije nešto što mi se sviđa.

Zanimljivo je da je prvi fakultet koji ste upisali bila medicina?

Da, upisala sam Medicinski fakultet koji sam zapravo željela paralelno studirati s FER-om, no tada sam imala informaciju da mogu biti redovan student samo na jednom fakultetu pa sam nakon prve godine medicine ipak izabrala FER. Nisam se vidjela u medicini za cijeli život, jer mi je falio taj inženjerski i matematički dio. Ali i dalje je to nešto što me zanima. Kasnije sam saznala da možda i nisam trebala tako brzo odustati, jer postoje ljudi koji su uspjeli završiti oba fakulteta paralelno. Drago mi je

da imam to iskustvo s medicine i ono mi sada olakšava komunikaciju s liječnicima.

Oduvijek ste znali da je matematika vaša ljubav?

Da, matematika je uvijek bila na prvom mjestu. Jedno od mojih ranih sjećanja iz djetinjstva je zgrada Prirodoslovno-matematičkog fakulteta u Zagrebu na kojoj velikim slovima piše Matematika. Uvijek sam naginjala tehničkoj struci unatoč kratkom izletu u medicinu. Uostalom završila sam i Prirodoslovno-matematičku gimnaziju, popularni MIOC, i to mi je vrijeme ostalo u jako lijepom sjećanju.

Može li Hrvatska biti konkurentna u robotici?

Uspijevamo držati korak sa svijetom. Iako malo kasnimo za zapadom i generalno imamo manje resursa za nabavu opreme, naša prednost je da smo dosta snalažljiv narod pa uspijemo često pronaći dobra zaobilazna rješenja. Tako je moj tim Laboratorija za robotiku i inteligentne sustave upravljanja bio 2020. godine s desetak timova iz svijeta u finalu prestižnog natjecanja koje organiziraju Ujedinjeni Arapski Emirati u Abu Dhabiju s ciljem stimuliranja istraživanja na području robotike. Mi smo inače gledali s divljenjem neke od tih timova i fakulteta, a sad smo bili među njima i roboti su nam jednako dobro radili. I ove godine je naš laboratorij u finalu, a glavna nagrada je 2 milijuna dolara.

Imate li uzor?

Nemam uzore, ali uživam vidjeti kad netko od kolega i prijatelja postigne neke iznimne rezultate.

Jeste li razmišljali da karijeru nastavite u inozemstvu?

Ne isključujem tu mogućnost u budućnosti, ali za sada to nije opcija jer sam trenutačno iznimno zadovoljna poslovima kojima se bavim. Ako bih otišla to sigurno ne bi bio odlazak u neki laboratorij već jedino u neku veliku industrijsku firmu da steknem i takvo iskustvo.

Kako vidite svoju budućnost?

Moj jedini plan je da uvijek imam mogućnost izbora, da su stvari koje radim šarolike i da to ostane tako. Sviđa mi se ova kombinacija koju sad imam gdje radim u tvrtki na konkretnim stvarima koje su odmah primjenjive na tržištu, a imam i znanstvene projekte kojima pomičemo granice jer su na rubu mogućeg. A tu je i naš startup i izlet u poduzetništvo. Imam taj unutarnji poriv raditi nešto što će pomoći ljudima.

Imate li savjet koji biste dali mlađoj verziji sebe?

Sigurno bih išla u MIOC, to bi ostalo isto, a vjerojatno bih upisala master u inozemstvu. Poručila bih si da malo više eksperimentiram i idem glavom kroz zid, a da malo manje igram po pravilima i budem poslušna.

She Figures 2021.

Ravnopravnost žena i muškaraca jedna je od temeljnih vrijednosti Europske unije.

Prema podacima studije She Figures 2021. koju je objavila Europska komisija u suradnji s državama članicama u odnosu na prosjek EU-27 te države članice i ostale povezane države (ukupno 55 država), Hrvatska je na 13. mjestu (53,9 %) po udjelu žena s doktorskim diplomama, dok je prosjek EU-27 48,1 %, odnosno na 36 mjestu.

Kod udjela samozaposlenih žena u znanosti i inženjerstvu i informacijsko-komunikacijskim tehnologijama Hrvatska se nalazi na 1. mjestu (43,8 %) od 24 države članice EU, dok je prosjek EU-27 24,8 %.

Udio žena u području istraživanja u Hrvatskoj iznosi 48,4 % (11. mjesto), dok je prosjek EU-27 32,8 % (37. mjesto).

Publikacija She Figures 2021. koristi dostupne statistike za praćenje stanja istraživanja i inovacija u vezi s rodnom ravnopravnošću u Europi i šire, pružajući usporedive podatke i analizu za otprilike 88 pokazatelja.

https://tockanai.hr/poduzetnik/marsela-car-covjecanstvo-ne-bi-napredovalo-da-su-se-cekala-idealna-rjesenja-64786/

ŠTO SE SVE SKRIVA U VELIKIM DUBINAMA OTOKA VISA?

47. J. Tea Katunarić Kirjakov

Novinarski projekt:
Suvremene tehnologije i znanstvena dostignuća u zaštiti podvodne kulturne baštine

Elektronička publikacija: Gorgonija.com, portal o moru i ronjenju

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka: 29. prosinca 2022.

U prošlim člancima upoznali smo tehničko ronjenje i sofisticirane instrumente uz pomoć kojih se otkrivaju oku nevidljive strukture u dubokim morima. Ovo ljeto u dubinama otoka Visa uz pomoć gotovo svih opisanih tehnoloških dostignuća otkriveno je pet, do sada, nelociranih i neidentificiranih aviona tipa B-24 Liberator iz Drugog svjetskog rata.

Istraživanje je provedeno u suradnji The Defense POW/MIA Accounting Agency (DPAA) Ministarstva obrane SADa, University of Delaware/Project Recover i School of Marine Science and Policy, Ministarstva obrane R Hrvatske, Ministarstva kulture i medija R Hrvatske, Sveučilišta u Splitu - Umjetnička akademija i Ronilačkog centra Manta iz Komiže na Visu. The Defense POW/MIA Accounting Agency (DPAA) je osnovana 2015., a Project Recover 2016. godine s ciljem pronalaženja američkih vojnika koji se nalaze na popisu ratnih zarobljenika (POW - prisoners of war) ili nestalih u akciji (MIA – missing in action) u prošlim ratnim sukobima u cijelom svijetu. Nakon otkrića olupine bombardera B-24 Liberatora Tulsamerican s južne strane otoka Visa 2009. godine Ministarstvo obrane SADa započelo je projekt potrage za nestalim pilotima potonulih američkih vojnih aviona u Jadranu.

Na otoku Visu se od 1944. godine nalazio aerodrom za prihvat oštećenih zrakoplova koji su letjeli prema vojnoj bazi u Foggi na jugu Italije nakon obavljenih misija. Dvadeset i sedam savezničkih aviona skupa sa svojom posadom nije uspjelo sretno sletjeti na otok već se moralo prinudno spustiti na more nakon čega su potonuli u velike dubine i nestali. Po dosjeu Missing Air Crew Report (MACR) Ministarstva rata SADa koji se otvarao 48 sati nakon nestanka aviona zna se i točan broj stradalih pilota i vojnika te njihova imena.

Pravim detektivskim pristupom započela je potraga za avionima u podmorju Visa tijekom dva tjedna u kolovozu 2022. godine. U istraživanju su sudjelovali američki i hrvatski arheolozi, znanstvenici, tehnički ronioci i hrvatski vojni časnici. Za pretragu morskog dna do dubina od 110 metara koristilo se s dva autonomna podvodna vozila AUV tipa REMUS 100. REMUS je kratica za Remote Environmental Monitoring UnitS. Konstruiran je u Woods Hole Oceanographic Institution, SAD prvenstveno za ispitivanje okoliša kao lagano i ekonomično autonomno podvodno vozilo. Ono zamjenjuje rad čak 16 tehničkih ronioca. Zbog svojih izvrsnih karakteristika REMUS se danas koristi za razne svrhe. Njime se pretraživalo morsko dno 2014. godine nakon pada Malezijskog putničkog aviona 370 u ocean. Oba REMUSa korištena na Visu skupa s timom sa Sveučilišta iz Dalawera u ovom se trenutku nalaze na Antarktici gdje ispituju život i kretanje pingvina. Za pretragu dna na Visu na AUViove REMUS 100 po prvi puta su zajedno bili namontirani bočni sonari s frekvencijama od 600 i 1200 kHz, magnetometar i podvodna fotografska kamera visoke rezolucije s blicevima.

Na osnovu informacija ribara kojima su se mreže ili tunje zadivale na određenim mjestima, pa su se čak u njih i uhvatili komadi aluminija, odredila su se šira područja pretrage gdje bi se mogli nalaziti avioni. AUVu REMUSu 100 su dane precizne koordinate kretanja koje zatvaraju pravokutno polje. Sveukupno je skenirano 24 kilometra kvadratna morskog dna. Svaku večer, nakon cjelodnevnog snimanja, dobiveni podatci su se obrađivali i pregledavali. Zabilježene su sve potencijalne lokacije ostataka aviona ili drugih zanimljivih struktura. Nakon višestrukih provjera, određeno je pet pozicija na kojima se, s velikom vjerojatnošću, moglo pretpostaviti da se nalaze ostatci aviona.

Na svih pet lokacija zaronili su tehnički ronioci s rebriderima uz pomoć skutera kako bi provjerili da li se zaista radi o o avionima, utvrdili stanje dijelova aviona, pronašli identifikacijske brojeve i napravili fotografije za izradu fotogrametrijskog 3D modela. Na tri pozicije nalaze se cjelovitiji ostatci aviona s krilima i većim dijelom trupa. Na dvije pozicije nalaze se razasuti dijelovi aviona koji su se raspali pri silovitom udaru o morsku površinu. Ovo je najveći broj aviona pronađenih u jednoj misiji. Svi avioni su tipa B-24 Liberator. Oni su uz avione tipa B-17 bili glavni američki bombarderi za napade na strateške ciljeve na europskom ratištu. Liberator je bio četveromotorni bombarder s deset članova posade. Mogao je postići brzinu od 297 milja na sat i nositi do 5.800 kilograma bombi na dalekometnim misijama. Tehnički ronioci su pronašli identifikacijsku pločicu u kokpitu jednog od aviona i serijske brojeve na strojnici drugog aviona po kojima je utvrđen identitet tri aviona. U njima je nastradalo dvadeset troje članova posade vođenih kao nestali u akciji već preko sedamdeset godina. Utvrđivanjem mjesta njihove pogibelji od sada se mogu voditi kao poginuli u akciji. U ovom trenutku nije donesena konačna odluka hoće li se pokušati pronaći i posmrtni ostatci poginulih američkih vojnika. Ako se istraživanje nastavi u tom smjeru procedura iskapanja i analize bile bi slične onima iz 2017. godine kada su se iskopavali i DNK analizama utvrdili posmrtni ostatci posade aviona B-24 Tulasmeican. Velika razlika prilikom ovog istraživanja bi bila radna dubina koja dosiže i do 100 metara pa bi cijela akcija tehnički bila zahtjevnija. To bi, nakon istraživanja feničanskog brodoloma kod Xlendia na Malti, o čemu smo pisali u prvom članku ove serije, bilo svega drugo podvodno istraživanje kulturne baštine na dubinama od stotinjak metara u svijetu.

Kako bi se olupine aviona mogle precizno proučiti napravljen je niz fotografija za izradu 3D modela koji omogućuje proučavanje detalja olupine na kopnu.

Potraga za nestalim avionima i članovima posade provedena je u sklopu projekta Valorizacija tehnolo-

gije strojnog učenja (ML) za identifikaciju mjesta pada zrakoplova pod vodom. Cilj projekta je naučiti računalo uz pomoć posebnog kompjuterskog programa da samo prepoznaje određene objekte, u ovom slučaju avione, iz mnoštva prikupljenih podataka kako bi se olakšao pregled velike količine prikupljenih informacija i omogućila brža i preciznija identifikacija aviona.

Imena aviona i posade pronađenih u ovoj misiji ne smijemo još otkriti dok ne prođu sve potrebne procedure Ministarstva obrane SADa pa nas uzbudljivi nastavak ove priče čeka uskoro.

U ovogodišnjim istraživanjima su sudjelovali voditelj misije dr.sc. Mark Moline, glavni arheolog dr. Dan Davis, hrvatski voditelj arheologinja Tea Katunarić Kirjakov, dr.sc. Matthew Breece, dr.sc. Erik White, dr.sc. Leila Character, studentica Lizzie Snyder, tehnički ronioci Andi Marović, Paolo Iglić, Ewan Kovac, Lorenc i Aniska Marović, protuminski ronioci hrvatske ratne mornarice Željko Stanković i Vlaho Vlatković.

https://gorgonija.com/2022./12/29/sto-se-sve-skriva-u-velikim-dubinama-otoka-visa/

“Kraljeva” Luka za ugodan život na selu, u blizini metropole

Život u Luki ne bi mijenjali ni za što. Zagreb je na petnaestak minuta, do Zaprešića se može prošetati, a živite u okruženju prirode, gdje vam ne fali ništa što ima u gradu, mišljenje je stanovnika naselja Luka, istoimene općine u Zagrebačkoj županiji, smještene tridesetak kilometara od centra Zagreba, a samo nešto više od desetak kilometara od Zaprešića.

Luka ima veliku prednosti i povezanost i u činjenici da kroz nju prolazi željeznička pruga Zagreb Čakovec i državna cesta D1.

“Sigurno da imamo sreću da smo tako smješteni i nema potrebe za seliti bilo kuda. Ljudi ovdje žive situirano i dobro. Djeca se školuju, radnih mjesta ima, naravno tko hoće raditi. Luka pruža sve mogućnosti i ljudi to prepoznaju”, uvjereni su stanovnici općine Luka, koju čine naselja: Krajska Ves; Luka; Pluska; Vadina i Žejinci. Dan Općine se obilježava 2.travnja, kada je na taj dan je prvi puta osnovana Općina Luka daleke 1926. godine.

Do danas se taj prostor naslonjen na glavni grad Republike Hrvatske razvijao i dosegao vrlo zadovoljavajući stupanj, s kvalitetnim sadržajima za život svojih stanovnika i standardom iznad prosjeka.

48. Ivica Buljan

Novinarski projekt:
Selo - stanje, razvoj i prespektive seoskih sredina u suvremenom okruženju

Elektronička publikacija:
ZG Express

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
11. studenoga 2022.

Suvremno selo sa suvremnom školom

Sa svojim sumještanima o dobrim uvjetima za život u Luki slaže se i načelnik općine Darko Kralj, koja po najnovijem popisu broji 1341 stanovnika, ističući kao Luka pruža sve potrebne uvjete za kvalitetan život.

"Mi smo izrazito dobro povezani prometno s gradovima Zaprešić i Zagreb. Željeznica je nedavno modernizirana i potpuno i za samo 30 minuta ugodne i lagane vožnje smo u centru Zagreba. Povezani smo i autobusima ZET-a čijih osamnaest polazaka radnim danom te s dodatnih petnaestak dolazaka vlakom nudi vezu s nama velikim i susjednim gradovima svakih pola sata, što je za jedno mjesto poput našeg velika prednost", navodi Kralj koji posebno apostrofira i važnost izgradnje nove škole u Luki, koja je otvorena upravo za ovu školsku godinu.

Učenici će ići na jednosmjensku nastavu s mogućnošću produženog boravka. Nakon 110 godina stara školska zgrada otišla je u povijest, a učenici će u novoj školi imati standarde 21. stoljeća. Investiciju vrijednu gotovo 22 milijuna kuna u cijelosti je financirala Zagrebačka županija. Dobrodošlicu u novu školu učenicima i nastavnicima poželio je župan Stjepan Kožić, koji je tom prilikom kazao kako nema ljepšeg načina započeti školsku godinu nego otvaranjem prekrasne nove škole, što je u Zagrebačkoj županiji postala prava tradicija.

"Možemo sa zadovoljstvom reći da u Luki otvaramo jedno novo poglavlje kada je u pitanju obrazovanje", kazao je Kožić. Škola se prostore na skoro dvije tisuće kvadratnih metara i moći će primiti 240 učenika u 10 učionica te sa svim drugim popratnim prostorijama za djelatnike škole.

Načelnik Kralj ističe kako je izgradnja škole neprocjenjiv dobitak za cijeli kraj , jer je upravo školstvo važna demografska mjera za ostanka mladih obitelji u ovom kraju, a nadaju se i poticanju novih, što se svakako očekuje u budućnosti.

"Kada je u pitanju broj stanovnika važno je spomenuti da mi nismo nešto zabrinjavajuće pali s brojem žitelja. Prirast stanovništva mogao bi biti i veći, ali na drugoj strani ima više doseljavanja u naše mjesto , što samo po sebi govori da je Luka ugodno mjesto za život", kaziva Kralj.

Kralj nam priča i o planovima te sadašnjoj dotegnutosti razvoja općine: "Za sada smo zadovoljni razvojem, ali naravno treba i nadalje ulagati. Do prije izvjesnog vremena stanovništvo ovoga kraja je zaposlenje tražilo u Zagrebu i Zaprešiću. Situacija sada se okrenula i velike firme iz Zagreba ili izmještaju svoje pogone ili dolaze nove, a neki od njih su došli u našu poduzetničku zonu. To nam uveliko pomaže da zaposlimo domaće lljude, jer potražnja za radnom snagom je velika pa smo mi općina koja trenutno nema nezaposlenih. Primjerice trenutno radimo na projektu 'Zaželi' u sklopu kojeg bi se trebali baviti pomoću u kući i starijim ljudima, a nažalost nismo uspjeli naći na području općine devet nezaposlenih žena. Isto tako nam je prednost da smo naslonjeni i na općinu Jakovlje, a koja također na svom području ima dosta firmi, koje traže zasposlenike".

Dodaje kako je prošlogodišnji proračun bio nešto veći i iznosio je 9 milijuna kuna. Svoj doprinos punjenju proračuna zasigurno daju i transportna tvrtka Lagermax, čije dvije firme djeluju na području Luke te firma VM2, koja se također bavi transportom, skladištenjem i pakiranjem.

Domaći proizvodi

No pored tih pogona u Luki se stanovništvo se i nadalje bavi tradicionalnom poljoprivrednom proizvodnjom pa tako od domaćeg stanovništvo iz obližnjih gradova nabavljaju domeće proizvode.

"Razvijeni su OPEG-evo , a imamo i zavidnu proizvodnju meda. Naravno nije to kao što je nekada bilo, jer samim procesom modernizacije naše općine dolazi do promjena pa je tako stanovništvo na raspolaganju sve ono nužno kao i u gradu od liječnika i ambulante, ljekarne, nekoliko trgovina mješovitom robom i sve drugo što je na dohvat zbog čega se ne mora ići u grad. To se dakako osjeti i ljudi koji su doselili vrlo su zadovoljni, jer su dobili sve, a po puno povoljnijoj cijeni", navodi Kralj, koji posebno ističe zadovoljstvo i činjenicom da imaju razvijen i predškolskih odgoj od jaslica do vrtića.

"Ponosni smo na te dosege kao i na razvijen društveni život za koji su najzaslužnije udruge koje djeluju u našoj općini od NK Mladosti, pa istoimenog tekwando klub, koji postiže dobre rezultate na državnoj razini. Imamo također i biciklistički klub te udrugu Foto film amateri Luka, gdje se bave i robotikom. I naravno naše nezaobilazne vatrogasce, jer bez njih ne bu išlo...", raspoloženo će Kralj, koji također u svoje dosege kao načelnika od 2009. ubraja i plinifikaciju te potpuno elektrifikaciju javne rasvjete, izgradnja nogostupa kao i stalno poboljšanje standarda stanovnika općine Luka.

I dok je prema onome što nam govore stanovnici Luke svijetla budućnost to mjesto ima i bogatu povijest, koja je prema podacima početkom 20. stoljeća imala posve drukčiju sliku od sadašnje.

Jedno od naselja u općini Pluski imalo je dvije kurije: Pluska Gornja, vlasništvo drevne hrvatske vlastelinske obitelji Ladany, pod čijim je patronatom osnovana nekadašnja župa sv. Roka u Krajskoj Vesi, i Pluska Donja, vlasništvo obitelji Halper-Sigetski i sjedište porezne općine Pluska. Na nekadašnjem Halperovu imanju rodio se godine 1929. jedan od najpoznatijih suvremenih hrvatskih slikara Ivan Lesiak, a kuriju Halperovih opisala je i spisateljica Marija Jurić-Zagorka.

Zanimljivo je da je u Žejincima, na brežuljku pored zaseoka Tuđmani, gdje se 1865. rodio djed prvoga hrvatskoga predsjednika Franje Tuđmana Ivan Tuđman, još je ranije nestalo manje vlastelinsko dobro Preteršje koje je pripadalo obitelji Novak.

U Žejincima svakako treba posebno spomenuti naselje Halambeki: na prekrasnoj blagoj uzvisini smjestio se niz drevnih drvenih kuća, a u tom zaseoku nema još ni jedne jedine „zidanice".

Bogata povijest

Od glavne ceste u Žejincima, uz potok Luku još je početkom 20. stoljeća vodila prema Gradu Vadini cesta od drvenih pragova. Nije poznato je li cesta cijelom svojom dužinom bila aleja koju su s obje strane omeđivale goleme stare jele, ali od tzv. Petkova mosta do dvorca Vadine jest.

Grad Vadina, čiji su se ostaci očuvali do danas, bio je jednokatnica, dugačka četrdesetak metara, koja se u povijesnim ispravama spominje već poslije 1500. godine pa je tako, uz dvorac Radakovo, u kojemu je između ostalih stolovao i hrvatski ban Petar Erdody (1504-1567), zacijelo bio jedna od najstarijih građevina ovog područja. U Vadini je neko vrijeme živio vadinski zet i muž Barbare plemenite Bušić "de Vadina", Stjepan pl. Ožegović, protonotar, otac Metela Ožegovića Barlabaševačkoga, jedne od ključnih figura hrvatskoga političkog života u doba ilirizma.

Bogatu povijest ima župna crkva sv. Rok u Luki, koja je sagrađena je 1864. Godine, nakon što je izgorio župni dvor uz drvenu župnu crkvu u Krajskoj Vesi sredinom 19. stoljeća. Današnja crkva je jednobrodna gotička građevina koja je u posljednje vrijeme evidentirana kao regionalni spomenik kulture. Uz crkvu se nalazi župni dvor i poveći zemljišni posjed.

Budućnost je u djeci, a škola je pri tome kako smo već ranije naglasili iznimno važna. Tako je u Luki od 1873. godine kada je i formalno utemeljena škola pod pokroviteljstvom nadbiskupa zagrebačkog Josipa Mihalović.

Godine 1873. u ondašnjim Narodnim novinama bio je raspisan natječaj kojim se traži orguljaš za župnu crkvu, a taj orguljaš ujedno bi bio i učitelj na novoustrojenoj "učioni" tj. školi.

Prvi učitelj koji je učiteljevao od 1874. do 1901. godine, dakle punih 27 godina, bio je Ivan Vitković. Školski obveznici su bila sva djeca starija od 7 godina koja po zakonu moraju polaziti školu, a školski sposobnjaci samo ona djeca koja su tjelesno i duševno zdrava za polazak nastave.

Iako je prve godine bilo popisano čak 212 sposobnjaka, nastavu je polazilo, zbog nedostatka prostora samo 70 učenika (40 dječaka i 30 djevojčica). Sve do 1912. godine škola je bila jednorazredna. Ujesen 1912. škola postaje dvorazredna. 31. prosinca 1912. svečano je dovršena i otvorena nova školska zgrada, u kojoj se nastava održava i danas.

Od godine 1913. na školi rade dva učitelja, od 1925. tri, od 1927. četiri a od 1951. šest učitelja… I kao što

smo gore naveli danas je to suvremena škola sa svom potrebnom infrastrukturom.
O važnosti komunikacije u Luki se i te kao vodi računa pa su tako u Osnovnoj školi Luka imali nedavno i tjedan u kojem su obilježili Europski (tje)dan jezika. Naime 26. rujna slavi se kao Europski dan jezika diljem Europe. Tom prilikom se osvješćuje učenike o važnosti znanja stranih jezika, a učitelji ih još više potiču i motiviraju da strani jezici, iako mnogobrojni i različiti spajaju ljude, grade prijateljstva i time otvaraju mnoga vrata.

"Tako su i učenici naše škole zajedno s učiteljicom njemačkog jezika obilježili ovaj dan, naučili nešto o tome i dobro se zabavili", navode u školi.

Stanovnici Luke ističu kako je važno upoznati svijet, ali vratiti se svojim korijenima i živjeti u mjestu gdje si rođen je još važnije.

https://zgexpress.net/kraljeva-luka-za-ugodan-zivot-na-selu-u-blizini-metropole/

EKSKLUZIVNO TONČI TADIĆ: Putin samo prijeti u "prazno" nuklearnom bombom

49. Andrea Latinović

Novinarski projekt:
Međunarodni odnosi u svijetu globalnog rata, s utjecajima na Hrvatsku, mijenjanje postojeće slike svijeta, ali i opasne tendencije zatiranja ljudskih prava pod krinkom bolesti

Elektronička publikacija:
Portal Objektiv

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
22. studenoga 2022.

Nekadašnji saborski zastupnik Hrvatske stranke prava, **Tonči Tadić, svojevremeno je proglašen i za najboljeg i najaktivnijeg parlamentarca, a po struci je nuklearni fizičar. Otišao je iz aktivne politike i vratio se poslu kojega najbolje zna; i dalje radi na Institutu ''Ruđer Bošković" u Zagrebu**, na Zavod za eksperimentalnu fiziku, u Laboratoriju za interakcije ionskih snopova.

U javnosti se ponovno počeo pojavljivati odmah nakon ruske invazije na Ukrajinu, kada je ruski despot **Vladimir Putin** počeo prijetiti svijetu uporabom nuklearnog oružja, podižući tenzije i strah na najvišu razinu. Tadić je sve ove mjesece smireno objašnjavao da je to samo zastrašujući blef diktatora koji očito broji zadnje godine na tom mjestu, precizno analizirajući zašto do toga neće doći.

Razlozi za napad na Ukrajinu koje je Putin navodio bili su, u najmanju ruku, bizarni?

Putinov govor emitiran ujutro uoči opće invazije na Ukrajinu pokazao je što on doista želi; ni manje, ni više, nego smjenu vlasti u Kijevu ''sastavljenu od narkomana i kriminalaca" te ''denacifikaciju" Ukrajine, a sve, naravno, u korist ukrajinskog naroda te napose Rusa u Ukrajini ''koji već osmu godinu trpe genocid". To je tek mali dio posve bizarnog nastupa patuljastog ruskog diktatora s licem fiksiranim

botoksom, koji je 50 minuta objašnjavao kako po njemu ne postoji nikakva ''ukrajinska nacija", jer su to sve zapravo Rusi, ne postoji ni Ukrajina kao država, jer je umjetno stvorena, ne postoji ni ukrajinska crkva, jer su je umjetno stvorili stranci (Austrija), ne postoji ni ukrajinska povijest, ni baština, jer su obje ruske! Svi koji tvrde suprotno su, naravno, kriminalci i nacisti, a na njemu je da štiti ruski narod od takvih, pa čak i onaj dio Rusa koji sebe (barem zasad) smatra Ukrajincima. Na čelu tih tzv. ukrajinskih nacista je, jasno, ukrajinski predsjednik **Vladimir Zelenski** (inače Židov!), koji nije svoje političke protivnike potrovao, pobio, pozatvarao, ili prognao, kao što je to svojima učinio Putin. No, stvarni razlog se provlačio ''između redaka": spriječiti Ukrajinu da bude što bliže EU i NATO, a izvan ruske orbite, za što mu treba marionetska vlada u Kijevu.

Umjesto naoružanog ''ugroženog ruskog stanovništva", kojim je skrovito upravljala ruska vojna obavještajna služba GRU i ograničenog ratnog sukoba u Donbasu, dobili smo otvorenu i opću invaziju Ukrajine koju bez skrivanja i zadrške izvodi Vojska Rusije.

Putin je tim napadom ujedno prekršio niz međunarodnih sporazuma koje je Rusija potpisala?

U prvom redu je Sporazum o mirnom razdruživanju SSSR-a iz rujna 1991. godine, kojega su potpisali predsjednici i premijeri Rusije, Ukrajine i Bjelorusije, a u kojemu jasno stoji da će sve tri zemlje poštovati teritorijalne suverenitete ostalih zemalja potpisnica. Rusi su se tada obavezali na čuvanje teritorijalnog integriteta Ukrajine i to je eksplicitno napisano, što sada krše! Drugi sporazum je onaj Budimpeštanski, kojim je 1994. Ukrajina pristala eliminirati svoj nuklearni arsenal od 1900 nuklearnih bojnih glava, koji je u to vrijeme bio veći od Kine, Francuske i Velike Britanije zajedno. Kompletno oružje Ukrajina je mirno predala Rusiji, a sigurnosni jamci sporazuma bile su Rusija, SAD i UK.

Zašto se na početku invazije smatralo da SAD i UK previše burno reagiraju na ruske prijetnje Ukrajini, mnogi podržavatelji ruske politike glasno su tvrdili, što čine i danas, kako su upravo SAD i UK ''ratni huškači", a takve su optužbe dolazile i iz Kremlja. Ljudi, zapravo, nisu razumjeli povijest ruskih gaženja međunarodnih sporazuma i stalnih napada na Ukrajinu u posljednjih dvjestotinjak godina?

Da, SAD i Ujedinjeno Kraljevstvo reagirale su odmah i to vrlo oštro, jer ih je na to obvezivao upravo Budimpeštanski sporazum i sigurnosna jamstva dana Ukrajini. Naravno, možemo promišljati što bi bilo da je Ukrajina zadržala taj nuklearni arsenal, koliko bi ih koštalo njegovo održavanje i slično, ali, posve je sigurno da u tom slučaju ne bi bilo ni ''ruskih SAO Krajina" na istoku Ukrajine, niti sadašnje invazije na Ukrajinu. Kod nuklearnog oružja vrijedi, naime, jasno pravilo: nitko ne ratuje protiv zemlje koja ga ima i svi ga se nastoje domoći kako ne bi bili predmetom međunarodnog pritiska, ili agresije pa je stoga ukrajinski potez iz 1994. time još čudniji, ali razumljiv u duhu povjerenja u ''bratski narod".

Umjesto ova dva stvarna sporazuma koja Rusija prešućuje jer ih krši, često se spominjao nepostojeći navodni ''sporazum o neširenju NATO-a na zemlje Istočne Europe". Riječ je, zapravo, o usmenom obećanju koje je američki ministar vanjskih poslova **George Baker** dao sovjetskom vođi **Mihaelu Gorbačovu** 1990. da se NATO neće širiti na zemlje SSSR-a, niti na zemlje Varšavskog pakta. Ta njegova izjava nikada nije potpisana kao sporazum, a dana je čelniku SSSR-a u trenutku kada su još postojali i Sovjetski Savez i Varšavski pakt. To, međutim, danas nakon raspada SSSR i Varšavskog pakta više ne vrijedi, jednako kao što nakon 1918. i raspada Austro-Ugarske nisu više vrijedila usmena jamstva o međunarodnim odnosima koja je svojedobno **Vittorio Emanuele** dao **Franji Josipu**.

Moskva godinama uvjerava svoje građane kako je Ukrajina ''leglo korupcije" i najkorumpiranija država Europe. Kada slušate ''putinofile", oni tu tezu o korupciji ponavljaju kao svojevrsnu ''mantru", u nedostatku pravih argumenata.

Ruska propagandna mašinerija govori o Ukrajini kao o korumpiranom režimu, no na listi Transparency Internationala, uostalom, vidi se da je korupcija u Ukrajini manje prisutna nego u Rusiji.

Koje su najveće Putinove loše procjene, zbog čega je razvidno da Rusija gubi rat?

Putinova invazija na Ukrajinu temeljila se na četiri posve krive obavještajne procjene. Prva je bila da će se onih 40 posto Ukrajinaca koji govore ruski dići na ustanak čim ruska vojska stupi na tlo Ukrajine. No, polovica njih se osjeća Ukrajincima, iako govore ruski, jer je ukrajinski bio stoljećima potiskivan. A i dobar dio onih koji se osjećaju Rusima sretni su što žive u Ukrajini, a ne u Rusiji pod vlašću Putina.

Druga procjena bila je da nitko na Zapadu neće reagirati, kao što nije ni kod napada na Gruziju 2008., niti nakon aneksije Krima i uspostave ''SAO Krajina" u Donbasu 2014. Radi toga, a posebno radi poniznog ponašanja Njemačke i drugih EU članica ucijenjenih ruskim plinom, Putin je logično zaključio kako može bez bojazni narediti invaziju na Ukrajinu. Međutim, dobio je žestoki odgovor od EU i od NATO-a, koji nikada nisu bili toliko ujedinjeni kao danas. No, da su mu se ranije oštrije suprotstavili, ovoga rata vjerojatno ne bi ni bilo! Kao što Hitler ne bi napao Poljsku da Zapad nije šutio kod pripajanja Austrije i Čehoslovačke.

Posebno su zgroženi bili čelnici Njemačke i Francuske, koji su Vladimira Zelenskog uvjeravali da neće biti ruske agresije, jer im je to Putin mjesecima i godinama osobno jamčio, mirno im lažući u oči. Ukrajina radi umirivanja od strane Francuske i Njemačke nije na vrijeme mobilizirala svoju vojsku, niti nabavila veću količinu oružja. Onda su svi shvatili da ih Putin je godinama lagao pripremajući ovakvu invaziju – jer ovo se ne priprema preko noći, niti je posljedica ove, ili one ''ukrajinske provokacije".

Treća ključna kriva ruska procjena bila je da će se ukrajinska vojska raspasti i predati, jer nisu spremni za ovakav rat. No, to se nije dogodilo ni u prva tri dana rata, unatoč iznenađenju i silovitosti ruskog napada, ni za tjedan dana, pa ni do danas. Rusi su u napad na Ukrajinu, državu s 44 milijuna stanovnika, poslali 200.000 ljudi (u usporedbi sa 180.000, koliko je Hrvatska poslala u napad na SAO Krajinu!). No, na bojištu je ubrzo bilo 245.000 Ukrajinaca iz stalne vojske i 220.000 pričuve, uz teritorijalnu obranu. Svi su dobro znali svoj posao te su zaustavili, ili usporili ruske prodore. Kako je to moguće? Zato što ovaj rat traje već osam godina te je na bojištu u Donbasu veliki broj Ukrajinaca stekao borbeno iskustvo.

Putin je 20 godina gradio image ruske vojske kao nesavladivog stroja koji ''melje" sve pred sobom, pa kud ne bi ''samljeo" Ukrajinu? Na bojište je zato poslao mali broj ljudi u ograničenu ''Specijalnu operaciju", jer tko bi se odazvao na opću mobilizaciju ako majčica Rusija nije ugrožena od strane invazije?

Četvrta kriva procjena bila je da će Zelenski pobjeći, jer je glumac, a ne političar. No, glumac se pokazao itekako dorastao novoj ulozi kao izvrstan komunikator i govornik, koji puta patetičan, ali svakako daleko bolji ratni vođa od Putina. U brojnim parlamentima nastupio je video vezom, osiguravajući potporu Ukrajini. Njegova odluka da ostane u Kijevu i po cijenu smrti bila je presudna za moral vojske i naroda!

Uvjereni ste da Putin i Rusija ne mogu dobiti ovaj krvavi rat, a Ukrajinci su nevjerojatno hrabri borci, uz pomoć kompletno ujedinjenog naroda i strahovite logistike Zapada?

Ne, Putin ovaj rat ne može dobiti i toga je sve više svjestan. Plaši se ispasti gubitnik na domaćoj sceni, a dobro zna kako je prošao **Nikolaj Romanov** prije sto godina nakon poraza u Prvom svjetskom ratu. Zato se zanosi mišlju da će taktika **Ratka Mladića**, odnosno, mahnito razaranje gradova donijeti pobjedu u vrlo krvavom i bespoštednom ratu. Kako Putin uopće misli postići pobjedu? Protjerivanjem deset milijuna Ukrajinaca? Likvidacijom njih još toliko? Pa svi preživjeli Ukrajinci će u idućih pet generacija toliko mrziti Ruse da nikome ne bih bio u koži od tih ruskih okupacijskih snaga.

Putin je uspio u nečemu čemu se nije nadao: ujedinio je sve Ukrajince (čak i one donedavne ''rusofile"), NATO i EU protiv sebe. Sankcije nametnute Rusiji od SAD, EU, Japan, Kanade, UK i Australije do sada su neviđene u opsegu i učincima, nadilazeći one iz doba Hladnog rata. To će bez sumnje razoriti rusko gospodarstvo, koje se neće desetljećima oporaviti.

Tome treba dodati pokidane gospodarske i znanstvene veze Rusije s najrazvijenijim dijelom svijeta. Doduše, neki od političara u EU (primjerice, **Viktor Orban**, ili austrijski socijalisti), bili bi najsretniji da Ukrajina kapitulira, kako bi mogli nastaviti koristiti ruski plin kao da se ništa nije dogodilo, makar poginulo milijun Ukrajinaca. Isto vrijedi i za međunarodne korporacije koje bježe iz Rusije. No, da sada itko od njih otvoreno pokaže simpatije za Putina, građani bi ga prezreli.

Ruska nuklearna prijetnja?

Ruska invazija na Ukrajinu, najvažniji međunarodno-politički događaj prve polovice 21. stoljeća, rat je neviđen po veličini i žestini još od Drugoga svjetskog rata. Uz to, rat se vodi u zemlji koja ima 16 aktivnih nuklearnih reaktora, uz onaj zloglasni černobilski (pogašen i pod betonskim sarkofagom, zajedno s još tri pored njega). Drugi je presedan serija ruskih prijetnji uporabom nuklearnog oružja protiv NATO-a, odnosno, protiv Ukrajine. Obje su nuklearne prijetnje izazivale silan strah u Hrvatskoj, ali i u drugim zemljama EU-a. Sve je, naravno, praćeno tipično ruskim izjavama ''kako je ruski narod sposoban trpjeti više od naroda u EU-a", odnosno, kako je ''rusko nuklearno oružje najmoćnije na svijetu".

Pokušajmo zato smireno razmotriti koliko su obje nuklearne prijetnje realne, kako ona s ruskim razaranjem neke ukrajinske nuklearne elektrane, tako i ona s (ograničenim) nuklearnim ratom koji bi započela Rusija na tlu Ukrajine. Pri tome treba imati u vidu da je bitan problem dugotrajna kontaminacija tla, koju uzrokuje rasuto nuklearno gorivo. Njega pak u nuklearnoj bombi ima najviše nekoliko desetaka kilograma, dok pri razaranju nuklearke govorimo o rasipanju desetaka tona nuklearnog goriva! U Hirošimi je od prve nuklearne bombe smrtno stradalo 140.000 ljudi, no grad je danas jednako, ili više naseljen kao 1945. U Černobilu je pak smrtno stradalo nekoliko desetaka ljudi, no tamo se ljudi neće vratiti nikada zbog silne radioaktivne kontaminacije zemljišta.

Od spomenutih 16 ukrajinskih reaktora samo su dva slična bivšemu, černobilskom, ali su vrlo blizu zapadne granice Ukrajine, dakle, na području koje sve bolje štiti ukrajinska protuzračna obrana. Svih je ostalih 14 reaktora ruskog VVER tipa, vrlo slični ovomu u NE Krško, gdje je sam reaktor čelična posuda, smješten unutar betonskog bunkera stijenke debljine gotovo dva metra, uz osam cm čelika. Takav oklop teško je, ili nemoguće probiti topništvom, odnosno, potrebna je doista jaka eksplozija da bi se tomu naškodilo. No i tada problema može biti samo ako dotični reaktor radi. Praksa je, međutim, da se reaktori gase u jeku ratnih sukoba, radi njihova kontroliranog i postupnog hlađenja.

Naime, zaustavljanje nuklearne reakcije ubacivanjem kontrolnih šipki ne znači kraj posla, jer reaktor ostaje vruć s vrlo velikom akumuliranom toplinskom energijom. Zato mu je u postupku hlađenja nužno dovesti električnu energiju sa strane, radi pokretanja pumpi za hlađenje. Dođe li u tom trenutku do topničkog razaranja uklopnog postrojenja, u pitanje dolazi hlađenje reaktora, što može uzrokovati pregrijavanje i eksploziju.

Zato su približavanjem ratnih operacija u NE Zaporižje brzo pogašena i ohlađena četiri od šest tamošnjih reaktora. Usred te operacije Rusi su gađali upravnu zgradu i uklopno postrojenje, ali, nasreću, bez većih posljedica. Presedan je, međutim, u povijesti ratovanja, to što NE Zaporižje služi kao rusko topničko i raketno uporište iz kojeg Rusi mahnito danomice razaraju gradove Nikopolj i Marhanec na suprotnoj obali Dnjepra. Ruski su topnički i raketni sustavi među zgradama reaktora, dok su u prostorijama s turbinama smješteni ruski kamioni sa streljivom. Sve to čine u nadi da će isprovocirati uzvratnu paljbu Ukrajinaca po spomenutoj nuklearki. Ukrajinci vjerojatno gađaju Ruse, ali to čine precizno dronovima, pazeći da ne oštete ni reaktore, ni ostalu opremu, a posebno ne bazen s istrošenim nuklearnim gorivom koji je čitav kilometar dalje od ruskih topničkih položaja. A samo se idiot skriva iza nuklearnog reaktora!

Nikakva ruska nuklearna bomba nad Ukrajinom neće dovesti do postizanja tog cilja. Najprije, nuklearne bombe ni pri prvoj uporabi u povijesti 1945. nisu dovele do kapitulacije Japana. Naime, Japan nije kapitulirao zbog nuklearnih bombi, nego zbog ulaska SSSR-a u rat, shvativši da su ostali međunarodno posve izolirani te da im prijeti podjela na sovjetsku i američku okupacijsku zonu.

Zato ni u ovom ratu moguća ruska nuklearna bomba ne bi dovela do kapitulacije Ukrajine, nego bi otvorila Pandorinu kutiju užasa. Ruska nuklearna bomba nad Kijevom pretvorila bi Zelenskog i svu ukrajinsku vladu u mučenike. Rat ne bi stao, nego bi Ukrajina ubuduće odbijala bilo kakve pregovore s Rusima kao divljacima. Od Rusije bi se odmaknule sve dosad neutralne zemlje, kao od pomahnitale države koja se koristi nuklearnim oružjem u ograničenom sukobu i agresiji protiv nenuklearne zemlje. Rusija bi međunarodno bila izolirana unutar UN-a, kao Sjeverna Koreja. U samoj bi Rusiji pak bilo jako teško objasniti čemu je silnoj ruskoj vojsci bila potrebna nuklearna bomba u ograničenoj ''Specijalnoj operaciji", koja i nije pravi rat?!

Za jedne je Putin ''genij", za druge ''psihopat"?

Ovakva Putinova prozirna dječja logika zapravo je na tragu svega što smo vidjeli u ovom ratu od 24. veljače 2022. Naime, u javnosti posve ravnopravno egzistiraju dvije slike Putina. Po jednima on je ''genijalni strateg", ''lukavac s mudrim potezima kojeg se ne da navući", ''sve ovo što radi je isplanirao" (čak i poraze na ukrajinskom bojištu?!). Za druge je pak on ''luđak", ''poremećeni lik", odnosno, ''dao se navući na rat", ili je ''bio na to prisiljen". Pazite, Putin ne može biti istodobno i ''genijalni strateg koji vuče lukave poteze" i ''neuračunljiv lik koji se da navući ili biti prisiljen na nešto". Ili je jedno, ili je drugo!

Po mojem sudu, on nije ni jedno ni drugo. Putin je naprosto prosječno inteligentan čovjek, ali do srži pokvaren i zainteresiran samo za svoju poziciju na čelu Rusije, koju pak želi opet pretvoriti u SSSR. Uz to je oportunist te beskrupulozno koristi svaku priliku koja mu se ukaže, dok kompromisne i mirotvorne prijedloge doživljava kao slabost. Otpor svojim planovima, posebno ako dolazi od strane nuklearnih supersila, doživljava vrlo ozbiljno, no istodobno prezire zemlje koje smatra slabijima od sebe. Zapravo, mentalitet vrlo sličan Miloševiću, a čak su im i retorika i imperijalne strategije iste.

Putinove prijetnje nuklearnim oružjem imaju pak posve drugu svrhu, po svoj prilici dati do znanja da je spreman pregovarati kako bi zadržao osvojena područja Ukrajine i tako skratio rat. No, šanse da Putin doista upotrijebi nuklearno oružje u Ukrajini su male. Treba jasno reći da Hrvatska ne bi imala nikakvih posljedica od nuklearne bombe koja bi bila bačena na Ukrajinu. Ali, to se neće dogoditi. Uostalom, ako ta jedna bomba doista dovodi do kapitulacije Ukrajine, zašto je nije upotrijebio na samom početku rata, recimo, nakon poraza kod Kijeva? Nije i neće iz istih razloga kao ni sada, jer se Ukrajina radi te bombe neće prestati boriti.

https://objektivno.hr/ekskluzivno-tonci-tadic-putin-samo-prijeti-u-prazno-nuklearnom-bombom-128463

Goran Kostić – Kosta, od studenog do novembra

Od druge polovice pa prema kraju neusporedivih osamdesetih u Zagrebu, tada drugom najvećem gradu i kulturnom centru Jugoslavije, pojavila se posljednja generacija istinski važnih i radikalnih rok bendova. Svi su redom bili izvan glavne struje, s malom ali odanom publikom, i gotovo svi puleni nezavisnog izdavača i diskografa **Zdenka Franjića**. Fascinantno: za razliku od ranijih valova, kad bi se pojavljivali bendovi u naletima, stilski ili ambicijom grupirani, ovi nisu bili ni zagrebački niti velegradski. Svi su dolazili iz drugih, po pravilu manjih gradova, ili pak iz duboke provincije – Vinkovci, Pula, Knin… Svi osim jednog – zagrebačke grupe *Studeni Studeni*, žestokog, takozvanog „garažnog“ rokenrol benda, s pjesmama jakog zvuka ali s jasnim melodijama, songovima brzog tempa sviranim svjesno rudimentarnim stilom. Vodio ih je **Goran Kostić** zvani Kosta, gitarista, pjevač i autor benda. Čovjek inače upadljivo visokog rasta, krupne pojave, ali od onih krupnih ljudi koji zbog svoje figure ne djeluju prijeteće nego upravo obratno, kao neki „nježni divovi” koje bi čovjek najradije da zagrli. I Kosta je, naravno po stilu i senzibilitetu prvo, a možda da malo i prikrije tu svoju meku stranu, hodao ulicama Zagreba u „uniformi za generacijsko raspoznavanje”, u pankerskoj crnoj kožnoj jakni s patentnim zatvaračima i bedževima, s imidžom koji su „kvarile” potpuno nerokerske naočale za vid (pripavši tako jednoj zasebnoj liniji ljudi u našem rokenrolu, „cvikeraša”, od pokojnog **Miše Aleksića**, preko **Sanina Karića**, do **Saleta Verude** iz KUD Idijota). Ako bi Kostu čovjek mrvu bolje upoznao,

50. Đorđe Matić

Novinarski projekt:
Doprinos srpske manjine hrvatskoj kulturi

Elektronička publikacija:
P-portal.net

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
22. prosinca 2022.

vidio bi da prvi dojam nije bio slučajan: kao kontrast svojoj fizičkoj građi, bio je ličnost neobične osjetljivosti i dobronamjernosti u ophođenju. To će se poslije vidjeti i u naizgled gorkim, zapravo još uvijek kasnotinejdžerskim stihovima o otuđenju i sličnim uobičajenim tropama takvih bendova, ali ispod površine u stvari fragilnim, uznemirujućim tekstovima iz prve faze benda. Kosta je imao kratak staž i prije Studenih: dolazio je iz panka, svirao ranije u bitnoj grupi *Blitzkrieg* i onda oformio samo svoj bend.

Bio je doduše prije Koste tu i prvi frontmen, odličan, prosto napravljen za scenu, siguran u sebe, prilično drčan i u mnogočemu Kostin antipod, pa je pjevač ubrzo nestao, a vođa benda preuzeo vokale. Možda se izgubilo nešto na scenskom nastupu, no dobilo se zasigurno na emociji. Bili su *Studeni studeni* čudna kombinacija kao takvi: golemi, dominirajući Kosta, pa neki šutljivi bubnjar koji je inače vozio taksi, basista isto nekakav osobenjak, drugi gitarista nesimpatičan „alternativni šminker" (kod nas tada mogućom kombinacijom), vrlo slabe tehničke proficijencije.

Ponovo, za razliku od proteklih generacija gdje su grupe čim uhvate neki uspjeh kretale i ka ozbiljnosti i profesionalizmu, ovdje se bend održavao u prilično kaotičnim, neprofesionaliziranim uvjetima. Ali, bili su marljivi i „grizli su", svirali su svuda gdje je bilo prilike, otvarali za mnoge, često mnogo slabije grupe, svirali sa stilski bliskim grupama, ponekad bili „hedlajneri" na malim klupskim svirkama, ponajviše u klubu „Đuro Đaković", čak i u „hramu" samom, u „Kulušiću", često i u KSET-u i sličnim mjestima gdje se u to doba neprestano sviralo, kao da se znalo da će to biti posljednji nalet nečeg važnog u muzici koja je obilježila drugu polovicu vijeka kao nijedna druga, a onda malo prije nego će izgorjeti, završila sa svojom dotad najžešćom i najmanje komercijalnom formom.

Boja Zagreba

Studeni studeni nakon nekih demo-snimaka napokon izdaju i ploču, „malu", produženi singl, ali bez obzira, ipak pravu ploču, vinilnu, nešto što je u ono doba, što današnji muzičari teško da mogu znati, značilo nevjerojatno postignuće za ovakvu vrstu bendova. Taj EP, „Čisto kao suza", u nezavisnoj nakladi „Search&Enjoy", spada u jedno od onih posebnih, istinski vrijednih (polu)underground izdanja. Bilo je još zvučno sličnih bendova u to doba. Ali ton, boja Kostinog glasa imali su nešto posebno, naročitu supstancu, teško dokazivu, a osjetnu gotovo isključivo generacijski i gradski. U toj boji je bilo nešto sasvim specifično i posebno *zagrebačko*. Nastranu što su imali i pjesmu „Ona leti iznad Zagreba", ali i bez te eksplicitne lociranosti to je boja glasa pjevača alternativnog rokenrol benda s kraja osamdesetih u Zagrebu, glavnom gradu SR Hrvatske, u federativnoj Jugoslaviji, zvuk i *farba* koja nije mogla doći od drugdje, baš onako kako **Canetov** ton i fraziranje nisu mogli doći od drugdje osim iz Beograda.

Iz toga tona, unatoč žuđenom izrazu urbane rokerske ogorčenosti i „istine", neka naročita, dobro skrivena krhkost i ranjivost mogle su se osjetiti tu, pakirane u jaku gestu i žestoku, s pankom ukrštenu ritam i bluzersku oštru pratnju distorziranih gitara i svedene, sasvim bazične ritam-sekcije.

Kao i toliko rokera koji su potpuno promijenili ovaj grad, pjevajući o njegovom samom srcu, o centru, a da nijedan od njih nije dolazio odatle, nego iz novih naselja, s periferija ili čak izvan grada, tako je i Kosta živio van centra.

Kad je već godinama bila izgrađena linija glavnih novozagrebačkih naselja niklih zaredom u malo vremena – Savski Gaj, Zaprođe, Utrine, Trnsko, Sopot, Siget, Travno, pa još kasnije Dugave i Sloboština – posljednji od kvartova koji je izrastao preko Save bilo je Središće, nekako drugačije i izdvojeno, onako građeno na komadu livade uz glavnu cestu ka centru. Kosta je živio u tom tihom, jedva primjetnom kvartu koji su uličnom otrovnom aluzijom na sastav stanovnika sarkastičnom igrom riječi zvali – „Srbišće".

Srbišće kao usud

Ovaj tekst slučajno izlazi 22. decembra, na datum, znat će svako ko je svjesno proveo godine do kraja pretposljednje dekade vijeka u nas, kad se u Jugoslaviji obilježavao Dan armije.

Kostin otac bio je oficir JNA. Takozvano „vojno lice", što je Kostu stavilo u dugu i nezaobilaznu „lozu" vođa

i članova naših rokenrol bendova i potomaka vojnih lica, oficirskih sinova koje su, još jednom zagrebačkom premetaljkom, nazivali „vojna grla".

Kostin bend prvi veći izlet u širu javnost pravi krajem 1990. godine – u posljednjoj godini kad je u Zagrebu još bila moguća takva situacija: sin ide u garažu na probu svog rokenrol benda dok tata oficir ide u kasarnu ili vojni institut na svoju mirnodopsku dužnost i zanimanje.

A onda dolazi sljedeća, 1991. godina. Dok bend dobija sve veći publicitet po muzičkoj štampi u gradu i izvan Zagreba, širom centara Jugoslavije, dok planira svirke i sljedeće korake i u ostatku zemlje, Kostin identitet rok-gitariste u očima okoline pada, a sve jače raste drugi dio identiteta i svodi se na ono čega je metafora promijenjeno ime njegova kvarta – Kosta je za mnoge odjednom sve manje Zagreb, a sve više *Srbišće.*

Na „odmor" s kojeg nema nazad

U odvratno, pakleno ljeto 1991, kad je sve otišlo đavola u krvavom plamenu, Kosta odlazi s ocem u Niš, navodno na odmor, a onda tamo i ostaje. Nema mu druge uostalom. Pod pritiscima užasnog vremena i pod prijetnjom sasvim konkretnih ljudi više se i nema gdje vratiti. Ni nekad bliskima čak. Kad bi dojučerašnjeg Zagrepčanina i aktera rokenrol scene netko iz njegovog društva, iz bendova u kojima je svirao i društva u kojem se kretao, kasnije i spomenuo, to bi često bilo onim tako tipičnim ovdašnjim, obranaškim i sramnim gardom, namrgođenim i kao smrt hladnim refleksom po kojem se skoro uniformno čulo stotinu varijanti iste rečenice, a koja se svodila na pranje ruku i hinjenu i pravu ljutnju u poznatom grupnom refrenu: „nije mi jasno zašto je otišao, mogao je ostati".

Iako je mnogo godina poslije Kosta smirivao loptu u javnosti i govorio da mu nikad nitko ništa ružno nije rekao i čak, zapanjujuće, da „rat nije bio razlog", istina je, naravno, drugačija. Kosta je bio prisiljen otići iz svoga grada. Pritisaka ima raznih, naime, u milion varijeteta, barem smo to naučili ovdje i da je kako god okreneš Goran Kostić morao otići – to je činjenica, unatoč Kostinoj kasnijoj pomirljivosti i milostivosti. Sve drugo je laž.

Tako počinje druga, nikada očekivana ni pretpostavljena faza životna. „Rezervna", slučajna, nikad kao prva. Ali trebalo je nastaviti živjeti, i naravno svirati. U Nišu obnavlja bend s drugim članovima, i simboličnom i sarkastičnom gestom, mijenja mu ime u „Novembar".

Srbija je zatvorena, osiromašena, ali i željna dobrog zvuka. Zbog toga domaće grupe sviraju kao nikad. Paradoksalno, tada, devedesetih, u Srbiji pod sankcijama kao da su alternativne i nezavisne, „nekomercijalne" grupe svirale su više nego ikad prije – doimalo se da što je bend žešći i radikalniji, više svirki će imati. Kosta je tu situaciju pametno iskoristio i svirao mnogo i često, svakako snimao neuporedivo više nego ranije – s novom postavom snima i izdaje nekoliko albuma, a na prvom i vjerojatno najboljem surađivao je s jednim od najbitnijih ljudi prijašnje i mnogo poznatije generacije rok-glazbenika – sam **Milan Mladenović**, veleautor i martir legendarne grupe Ekatarina velika, svirao je na jednoj pjesmi Novembra, točnije staroj pjesmi Studenih koju je Kosta donio u niško izbjeglištvo. Šta ti je rat – bazičnom ritam gitaristi Kosti, dionice svira jedan od najraskošnijih gitarista u povijesti naše scene.

Zagrebačka ekavica

Tu tužnoj i nježnoj ironiji nije kraj. Kosta je pisao nove pjesme, ali donio je u šturoj, izbjegličkoj popudbini i one koje su od grupe *Studeni studeni* učinile zagrebačku rokenrol andergraund atrakciju kraja osamdesetih – te pjesme sad je pjevao ekavicom. Ne mogavši pak izvršiti posljednju i potpunu promjenu i prilagodbu identiteta do kraja: iako su pjesme postale ekavske, akcent pjevačev je ostao onaj isti i čujno nepromijenjen – zagrebački dakako. Nešto trajno žalosti kad se slušaju te pjesme, pjevačev izgovor, boja i ton. Oni nekako ne spadaju tu gdje su po drugi put zaživjele.

Kosta je uporno gurao naprijed, trošio se fizički i nervno, u teškoj i nezdravoj Srbiji devedesetih i poslije u olako obećanom raju nakon Petog oktobra 2000. Rok-gitaroš i autor, sa sad već preko dvadeset godina iskustva, nikada se nije predao ni odustao od svog stila i načina svirke, što bi vjerojatno isto bilo i da je ostao u svom prvom gradu, u scenariju još jedne od naših

priča o još jednoj neodživljenoj, nedogođenoj, prekinutoj budućnosti.

Prošle su te strašne godine, prošlo je mnogo godina i stvari su se promijenile. Istinski promijenile. Važne, suštinske stvari koje su sudbinski mijenjale živote nagore i odjednom, surovo, kao da su se pak, uvježbanim našim kolektivnim mehanizmom, zaboravile. Najlakše su zaboravljali oni koji su platili najmanju cijenu i koji su bilo aktivno, bilo pasivno, nečinjenjem, učestvovali u rušenju i razdvajanju koje je uništilo ili okrnjilo zauvijek tolike živote.

Ljudi su se ponovo počeli povezivati, naročito oni od kulture, među prvima su muzičari lako i nestrpljivo opet krenuli prelaziti nove granice. Nastale su čitave „kulturne arheologije", pogotovo u istraživanju negdašnjeg rokenrola iz jugoslavenskih gradova, manjih i većih. Budio se ponovo interes za mala i zaboravljena imena i grupe. Rok-entuzijasti, sakupljači i arhivisti, tražili su i sistematizirali te skrajnute muzičke pojave i vraćali im tekstovima, reizdanjima i portalima novi život, makar takav, arhivski. Sve je bolje osim zaborava i zabrane pamćenja.

Vratio se iz Zagreba, posredstvom jednog entuzijasta naročito, i interes za Kostu i njegovu grupu, onu nišku ironično preimenovanu, ali i prvu, najbitniju, zagrebačku.

I baš kad se počelo govoriti čak i o koncertu u Kostinom prvom (i možda jedinom) gradu, štoviše i u originalnoj postavi, došla je u ljeto, u julu prije pet godina očajna vijest. Kosta je umro, u Nišu.

Slomljeno srce

Nije da je kao toliko puta odavde odjeknula ona gromka tišina. Reakcije su bile brojne, pune deklarirane tuge i s mnogo sentimentalnosti i žala za „boljim vremenima" (pa što to nisu rekli onih prvih godina, uzgred, da su ono prije bila „bolja vremena", nego tek sad?), opraštali su se razni s nekadašnje scene, neki privatno, neki javno, ko više, ko manje, i na razne načine. Bilo je i in memoriama i nekrologa i po medijima. Ali sve je to uglavnom bilo slinavo, neiskreno, s pogledom ustranu da se sakrije to malo srama što je ostalo, ako ga je ostalo i ako ga je uopće bilo, a nad vlastitim ponašanjem i šutnjom spram svoga talentiranog sugrađanina koji je ni kriv ni dužan platio životnu kaznu kao posljedicu kolektivne pomahnitalosti. U onim rijetkim slučajevima tugovanja za sugrađaninom što su si dozvolili oni kojima sve nije još bila prekrila, ili se u međuvremenu kao prašina s ramena otresla, samouvjerenost u vlastitu historijsku pravednost, i nakon otrežnjenja dugo potisnuta istina da je sve ono bila jedna potpuna laž, ispod svega skutrio se bio najsakriveniji osjećaj među svim – to da su zapravo toliki ispali neopjevane kukavice, koje za svoj kukavičluk nisu odgovarale ni pred sobom, a kamoli pred nekim sudom javnosti i osnovne etičnosti što su je bili izdali tako lako, brzo i bez suviše razmišljanja, hladno. Moglo bi se reći – bez srca.

Kosta je umro, s pedeset i jednom godinom, od bolesti uzrokovane srčanim problemima. Prostije rečeno – od srca.

Oni koji su ga znali od nekad, iz prvog, najmoćnijeg, najradosnijeg perioda, znali su poslije toliko godina i svega pravi razlog: umro je od slomljenog srca.

https://p-portal.net/goran-kostic-kosta-od-studenog-do-novembra/

■ ISPOVIJEST OVISNIKA ■

Neću ti reći da mi je žao, pokazat ću ti

Filipova dugotrajna borba s ovisnošću o drogama započela je nevino u 5. razredu kada je popio prvi gutljaj alkohola. Pokušavao sam impresionirati svoje prijatelje kako dobro podnosim alkohol, priznaje on.

Prijatelji su ga na kraju upoznali s travom i amfetaminima, i to sve iste godine. Ubrzo je shvatio da njuši sve više i više te stvari. Izgubio je san i apetit.

Kad sam legao, čuo sam samo glasne otkucaje srca jer sam već tada ispoljavao klasični simptom euforije koji se dobije od amfetamina.

Ali amfetamin je skupa droga i ubrzo se počinje razvijati začarani krug droge i alkohola koji na kraju dovodi do još jednog poroka – krađe. Uzeo bih novac iz majčine torbice i nasilno otvorio ormarić svojih roditelja kako bih ukrao nakit.

Draga mama i tata, dragi prijatelji, iskoristio sam vas, manipulirao, lagao i slomio vam srce, kaže Filip u svojoj ispovijesti.

Dok si ti mama isplakala more suza za mene, ja sam bio u parkiću i drogirao se. I nije me bilo briga. Ne tražim oprost. Bio sam zao, bez savjesti, bez vrijednosti i morala. Proveo sam te kroz pakao i kajem se zbog toga. Neću ti reći da mi je žao, pokazat ću ti.

51. Goranka Jelinčić

Novinarski projekt:
Ranjive skupine: Ovisnost kod mladih od osnovne škole do fakulteta

Elektronička publikacija:
Portal Sve za pet

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
4. prosinca 2022.

Djela govore više od riječi.

Rekao sam "Žao mi je," svaki put kad sam zeznuo - i onda ponavljao to ponašanje uvijek iznova. Moje su riječi bile laži. Čak sam i sam vjerovao u te laži.

Kad sam se osjećao krivim, lagao sam. Kad sam se bojao, lagao sam. Kad sam bio ljut ili sam se osjećao stjeran u kut, lagao sam. Ako sam imao dobar dan, lagao sam.

Lagao sam o drugim ljudima, pogotovo ako su me suočili s mojom ovisnošću.

Lagao sam o tome koliko sam potrošio, kada sam potrošio, što sam potrošio, gdje sam išao i koliko sam potrošio. Sve moje laži bile su usredotočene na to kako se drugi ponašaju, što mi je omogućilo da zažmirim na stvarnost oko sebe.

Moji prijatelji i obitelj bili su zabrinuti za mene. Vidjeli su moj pad i pokušali to riješiti.

Ali nisam bio otvoren za taj razgovor.

Ako je netko bio zabrinut za mene, on je bio taj koji je imao problem. Uzeo sam, mama, tvoju ljubav i brigu i optužio te da si luda za kontrolom. Krivio sam tebe za sve što sam učinio. Ako si mi pokušala stati na put, osjećao sam se ljutito i izdano. Koristio sam argumente da potaknem svoju ovisnost. Bio sam samouvjeren u pogledu svojih postupaka. Uostalom, bila si ti kriva! Bilo je trenutaka srama, ali obično već iduće jutro sve je to isčeznulo. Nisam siguran zašto se to događalo. Možda je za postojanje ovisnosti potreban izgovor. Uvijek sam tražio razloge opravdanja.

Sada znam da sam uništio najvrednije i najvjernije ljude u mojem životu. Mamu, tatu, stariju sestru i šogora. Oprostite mi ako možete.

Prije liječenja i odvikavanja mislio sam da sam ja taj koji patim. I bilo je donekle tako. Ali ne vjerujem da sam patio u onoj mjeri u kojoj je patila moja jadna obitelj. Uostalom, bio sam napušen. Oni nisu. Tada sam bio emocionalno nedostupan svima koji su me voljeli. Svoje potrebe stavljao sam ispred njih.

Bio sam verbalno uvredljiv, financijski neodgovoran i nepouzdan. Bio sam otrovan za svakoga tko mi se našao na putu. Ovisnici maltretiraju svoje obitelji.

Ako se vaša voljena osoba bori s ovisnošću, treba joj podrška.

Da je moja obitelj nastavila trpjeti moje nasilno ponašanje i nastavila me podržavati, ne bih se sada prisjećao te mučne prošlosti.

Ne bih bio čist i trijezan, a iskreno, mislim da ne bih bio ni živ. Ali živ sam i jako sam im zahvalan na tome.

Od tada je prošlo godina. Naučio sam da je otpuštanje zapravo briga. Moja je obitelj odstupila od mene, s ljubavlju. Potražili su pomoć i omogućili mi da iskusim posljedice svojih postupaka. Upravo su me te posljedice natjerale da se otrijeznim. Kad sam preuzeo odgovornost za svoje postupke, stvari su se počele mijenjati. Najveći dar moje trijeznosti danas je druženje s ljudima koje volim. Kao i svaka obitelj, i mi imamo svoje probleme, ali prednost je što smo naučili kako živjeti u miru, ljubavi, povjerenju i skladu. Moja priča nije neobična. Postoje milijuni ovakvih priča i sve imaju jednu zajedničku stvar – netko je posegnuo za pomoći. Ako vi ili netko koga poznajete treba pomoć, potražite ju!

Filip se nada da se ovisnost o drogama može zaustaviti i vjeruje da netko tko je prije tako nisko pao, može ustati i postati pokretačka snaga u zajednici.

https://svezapet.hr/aktualno/necu-ti-reci-da-mi-je-zao-pokazat-cu-ti/

WWW.SISAK.INFO

Dosadašnji tijek obnove objekata u vlasništvu i u nadležnosti Grada Petrinje

52. Danijel Prerad

Novinarski projekt:
Javna nabava u projektima obnove Banovine i Sisačko-moslavačke županije nakon potresa

Elektronička publikacija:
Sisak.info

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
17. prosinca 2022.

Područje Petrinje najteže je stradalo u potresu 29. prosinca 2020.

Na petrinjskom području stradali su mnogi javni i privatni objekti. Kao i ostali gradovi i Grad Petrinja provodi obnovu niza javnih zgrada, koje su u njegovu vlasništvu i kojima upravlja, čija će se obnova uglavnom financirati iz Fonda solidarnosti EU, a preko nadležnih minstarstava.

Točne podatke i detalje o broju dosadašnjih projekata koje je Grad Petrinja obavio tražili smo pismenim putem 23. studenog, a nakon jedne usmene požurnice 12. prosinca smo dobili sljedeći odgovor "zbog zaista velike zauzetosti službenika koji rade na navedenim predmetima, informacije koje tražite dostavit ćemo Vam do kraja godine.". Obzirom je rok za ovaj projekt kraj godine, podatke koje smo od drugih dobili za nekoliko dana, ne možemo čekati. No, temeljem javnih izvora u ovom tekstu donosimo informacije o dosadašnjem tijeku obnove na objektima u nadležnosti Grada Petrinje i tvrtki u gradskom vlasništvu, zaključno s 10. prosincem.

Čak 94 milijuna kuna , uključujući PDV, vrijedan je projekt cjelovite obnove Doma kulture u Petrinji. Time taj objekt postaje najskuplji projekt obnove u cijeloj Sisačko-moslavačkoj županiji. **Primjerice, cjelovita obnova Nove bolnice u Petrinji koštat će 46 milijuna kuna, a četiri višestambene zgrade sa ukupno 64 tipska stana u Petrinji će se graditi za 55,5 milijuna kuna.** Zgrada „Hrvatski dom" upisana je u registar kulturnih dobara RH pod brojem 2122, kao dio zaštićene Kulturno povijesne cjeline grada Petrinje, ali nije zaštićena kao pojedinačno dobro.

Javni natječaj za izradu projektno-tehničke dokumentacije i izvedbu radova cjelovite obnove potresom oštećene zgrade **Pučkog otvorenog učilišta Hrvatski dom Petrinja** raspisan je bio 18. kolovoza **uz procijenjenu vrijednost od 29,644 milijuna kuna + PDV**. Za obnovu ovog objekta iz Fonda solidarnosti je preko Ministasrtva obrazovanja 18. srpnja odobreno 38.322.391,84 kn.

Na natječaj, tijekom kojeg je bilo puno izmjena dokumentacije, stigla je samo jedna ponuda i to višestruko veća od procjene. Tako je i 18. listopada prihvaćena ponuda tvrtke **Strabag d.o.o. u iznosu od 75,2 milijuna kuna + PDV, tj. 94 milijuna kuna s PDV-om čime je to, za sada, u SMŽ uvjerljivo najskuplja obnova jednog objekta oštećenog u potresu**.

Zanimljivo je kako je, unatoč procjeni ispod Europskog praga javne nabave, a koji iznosi 5,382 milijuna eura, tj. 40,472 milijuna kuna, u startu raspisana javna nabava visoke vrijednosti kojom se mogu prihvatiti i ponude više od tog praga, kao da su se očekivale ponude veće od procjene.

Ministarstvo znanosti i obrazovanja donijelo je Odluku o financiranju operacije unutar Poziva "Obnova infrastrukture u području obrazovanja oštećene potresom" dodjelom bespovratnih financijskih sredstava Gradu Petrinja u visini od 38.322.391,84 kune za Cjelovitu obnovu potresom oštećene zgrade Pučkog otvorenog učilišta Hrvatski dom Petrinja.

U obrazloženju odluke piše „Realizacijom ove operacije provesti će se mjere sanacije u cilju sprečavanja daljnjeg propadanja građevine uzrokovanog atmosferalijama, pripremit će se projektno tehnička dokumentacija te izvesti radovi cjelovite obnove, a sve sukladno Zakonu o obnovi te Zakonu o gradnji za energetsku obnovu. Cjelovitom obnovom će se unaprijediti energetski status zgrade, te će doći do ušteda u potrošnji energenata više od 20% jer se zgrada nalazi unutar Kulturnopovijesne cjeline grada Petrinje. Po cjelovitoj obnovi zgrada će biti potpuno funkcionalna te će moći nastaviti obavljati djelatnosti iz područja kulture i obrazovanja."

Tijekom provedbe javne nabave, naručitelj Grad Petrinja radove nabave dijeli na dvije faze. Ukupni rok za izvršenje svih radova i usluga je 18 mjeseci od dana uvođenja u posao izrade projektno-tehničke dokumentacije, a pojedini rokovi su:

a) Faza 1: 5 mjeseci od dana uvođenja u posao izrade projektno-tehničke dokumentacije

b) Faza 2: 18 mjeseci od dana uvođenja u posao izrade projektno-tehničke dokumentacije

Očekivani rok za uvođenje u posao izrade projektno-tehničke dokumentacije je 15 dana od dana potpisa ugovora. Ugovor je potpisan 26. listopada.

„Sredstva smo osigurali u Fondu solidarnosti Europske unije putem Ministarstva znanosti i obrazovanja. Vrijednost ovog Ugovora je 94 milijuna kuna s PDV – om. Iako zgrada nije pojedinačno zaštićeno kulturno dobro budući je unutar zaštićene povijesno – kulturne cjeline grada Petrinje radovi se moraju izvoditi sukladno smjernicama koje je dalo Ministarstvo kulture i medija i tu će izvođač zaista trebati biti oprezan, dakle govorimo o kompleksnim radovima ali veselimo se kvalitetnom izvođaču i vjerujemo da će svi ugovoreni radovi biti izvedeni s voljom i na vrijeme. Što se tiče samog Ugovora radi se o dvije faze, u prvoj fazi će se izvesti projektiranje i konstruktivna obnova zgrade, a u drugoj fazi ide cjelovita obnova. Rok Fonda solidarnosti znamo, međutim, ukoliko izvođač zbog objektivnih okolnosti ne uspije završiti radove do tog zadanog roka sredstva će biti osigurana iz nekih drugih izvora." – **rekla je gradonačelnica Petrinje Magdalena Komes** prilikom potpisivanja ugovora s tvrtkom Strabag d.o.o.

No, ono što je jasno je da prema podacima Ministarstva obrazovanja nije odobren cijeli iznos od 94 milijuna kuna iz Fonda solidarnosti nego 38.322.391,84 kune za „Cjelovitu obnovu potresom oštećene zgrade Pučkog otvorenog učilišta Hrvatski dom Petrinja, kojom će se unaprijediti i energetski status zgrade", dakle za naknadno razdvojene obje faze radova koje vrijede, uključujući izradu dokumentacije, 94 milijuna kuna.

Na pitanje Odakle će se osigurati razlika sredstava, iz gradske uprave odgovor nismo dobili.

No, ono što je jasno iz dokumentacije je kako je stanje objekta, zbog izloženosti dvije godine atmosferilijama te zbog nezaštićene krovne konstrukcije puno gore nego je opisano u elaboratu zatečenog stanja koji je bio priložen javnom natječaju. To se vidi i iz jedne od primjedbi potencijalnih ponuđača u dokumentaciji.

Inače, **Gradu Petrinji odobren je ukupni raspoloživi iznos od 77.271.141,84 kune** za zgrade prijavljene preko poziva za dodjelu bespovratnih financijskih sredstava namijenjenih obnovi financiranoj iz Fonda solidarnosti Europske unije (FSEU).

Povjerenstvo za odabir projekata Ministarstva kulture i medija prihvatilo je projektne prijedloge temeljem čega je Ministarstvo kulture i medija donijelo dvije odluke o dodjeli bespovratnih financijskih sredstava Gradu Petrinja u visini od **29.506.250,00 kuna za projekt izrade projektne dokumentacije i provedbe mjera zaštite zgrade Gradske vijećnice, te 9.442.500,00 kuna za projekt izrade projektne dokumentacije i provedba mjera zaštite zgrade Stare klaonice "Gavrilović"** gdje Grad planira urediti Centar za mlade.

Spomenuli smo već kako je Ministarstvo znanosti i obrazovanja donijelo je Odluku o financiranju operacije unutar Poziva "Obnova infrastrukture u području obrazovanja oštećene potresom" dodjelom bespovratnih financijskih sredstava Gradu Petrinja u visini od 38.322.391,84 kune za Cjelovitu obnovu potresom oštećene zgrade Pučkog otvorenog učilišta Hrvatski dom Petrinja.

Do sada je odabran izvođač projektne dokumentacije za objekt Stare klaonice.

Grad Petrinja je početkom ožujka sklopio Ugovor sa Središnjim državnim uredom i preuzeo provedbu postupka nabave za projektiranje i radove na 28 objekata pod kulturnom zaštitom u centru grada.

„Mi smo sa Središnjim državnim uredom, koji je nadležan za obnovu, i Ministarstvom kulture i medija, sklopili tripartitni sporazum, odnosno ugovor, kojim smo preuzeli i projektiranje i izvođenje radova na 26 objekata u centru grada. Kada govorimo o tom segmentu, tu govorimo o objektima stambeno-poslovno-obiteljskim kućama i građevinama i to je onaj dio koji financira Ministarstvo kulture za projekte i eventualne radove u ovoj godini, nadamo se da će biti radova krajem godine. Ministarstvo kulture je osiguralo 20 milijuna kuna u svom proračunu.", **rekla je svojedobno o tome gradonačelnica Petrinje Magdalena Komes.**

Od tih 26 objekata za jedan je odabran izvođač radova, a za još tri izvođač projektne dokumentacije.

23. studenog izabran je izvođač radova na **obnovi tzv. Gradske munjare u Petrinji, na Šetalištu Kajetana Knežića**. Natječaj je objavljen 10. listopada uz procijenjenu vrijednost radova od 8,792 milijuna kuna + PDV. U roku su stigle četiri ponude, a kao najpovoljnija odabrana je ponuda tvrtke **MIPCRO d.o.o. iz Ivanca u iznosu od 7,49 milijuna kuna + PDV**. Ponuda ove tvrtke je jedina bila unutar procijenjene vrijednosti, a kriterij odlučivanja kod odabira ekonomski najbolje ponude bio je 60 % cijena, 30 % iskustvo stručnjaka te 10 % jamstvo izvedbe radova. MIPCRO je dobio 95 bodova, najviše od svih. Na odluku nije bilo žalbi te je 2. prosinca sklopljen ugovor o radovima.

Radovi na obnovi zgrade gradske Munjare krenut će početkom sljedeće godine, a rok za izvođenje radova je 11 mjeseci.

U proteklom razdoblju završena je još i projektna dokumentacija, tj. projekt za cjelovitu obnovu, za tri zgrade – pojedinačna kulturna dobra na adre-

sama Antuna Turkulina 11, Ivana Gundulića 2 te dr. Franje Tuđmana 11.

I **Privreda d.o.o. Petrinja**, komunalna tvrtka u vlasništvu Grada Petrinje aktivna je u postupcima javne nabave vezane uz obnovu infrastrukture.

Tako je 23. rujna odabran izvođač radova na **sanaciji šteta od potresa na sustavu odvodnje – projekt aglomeracija Petrinja**. Natječaj je raspisan 8. kolovoza uz procjenu vrijednosti od 15,828 milijuna kuna + PDV, u roku do 9. rujna su stigle dvije ponude, a kao ekonomski najpovoljnija odabrana je ponuda **tvrtke Brodska Posavina d.o.o. iz Slavonskog Broda u vrijednosti od 25,97 milijuna kuna + PDV**. Drugi ponuditelj dostavio je ponudu na 36,848 milijuna kuna + PDV.

30. studenog raspisan je ponovljeni natječaj za **projektiranje i sanaciju šteta od potresa sustava vodoopsrkbe – lokalni vodovodi** uz procjenu vrijednosti radova od **7,93 milijuna kuna + PDV**. Rok za dostavu ponuda je 21. prosinac. **Riječ je o ponovljenom natječaju obzirom je isti već bio poništen 19. listopada, uz identičnu procjenu vrijednosti radova, jer nije pristigla na njega nijedna ponuda.**

8. studenog poništen je i natječaj za projektiranje i sanaciju šteta od potresa vodocrpilišta Pecki sustava vodoopsrkbe Grada Petrinje. Natječaj je raspisan 7. listopada, a procijenjena vrijednost je bila **5,935 milijuna kuna + PDV**. Na njega je prispjela u roku samo jedna ponuda, no 8. studenog ponuda se odbija jer je višestruko iznad procjene vrijednosti. **Vodotehnika Zagreb ponudila je 14,948 milijuna kuna + PDV**, pa je Privreda d.o.o. poništila natječaj. **Novi natječaj do 15. prosinca nije bio raspisan.**

Privreda Petrinja je 16. rujna donijela odluku o odabiru izvođača za **projektiranje i sanaciju šteta od potresa sustava odvodnje – stara mreža odvodnje** odabravši zajedničku ponudu **tvrtki Solmex d.o.o. Zagreb i Palir d.o.o. Zagreb u iznosu od 23,593 milijuna kuna + PDV**. Natječaj je raspisan 10. lipnja, a nakon uložene žalbe na dokumentaciju i izmjena dokumentacije zbog grešaka naručitelja 30. kolovoza su otvorene ponude. Drugu ponudu je ponudila tvrtka IND-EKO d.o.o. Rijeka u iznosu od 29,9 milijuna kuna.

Nakon odabira Solmexa i Palira IND-EKO se žali te Državna komisija za kontrolu postupaka javne nabave usvaja njihovu žalbu te zbog grešaka naručitelja prilikom odabira i u dokumentaciji te poništava 20. listopada Odluku o odabiru, određuje da se tvrtki IND-EKO plati 70.000 kuna troška žalbe i određuje da se u roku od mjesec dana donese nova odluka o odabiru. Privreda Petrinja do 15. prosinca još nije donijela novu Odluku o odabiru u ovom slučaju.

No, Privreda Petrinja d.o.o. uspjela je ipak privesti kraju natječaj za **projektiranje i sanaciju šteta od potresa sustava vodoopskrbe – stara mreža vodoopskrbe**. Javni natječaj je objavljen 13. lipnja, procjena vrijednosti radova je bila 27,069 milijuna kuna + PDV, rok je za dostavu bio 1. srpnja, a u roku je stigla samo jedna ponuda. Ponuda tvrtke **A & M d.o.o. Vukovar je 18. srpnja i odabrana, u ponuđenom iznosu od 30,938 milijuna kuna + PDV**. Na ovu odluku nije bilo žalbi.

Dan kasnije, 19. srpnja, donesena je i odluka o odabiru izvođača radova na **hitnim radovima sanacije šteta od potresa na sustavu vodoopskrbe Grada Petrinje**. Natječaj je objavljen 1. lipnja, procjena vrijednosti radova je bila 6,015 milijuna kuna + PDV, na njega je prispjelo pet ponuda, a po kriteriju 70 % cijena, 10 % jamstvo te 20 % iskustvo stručnjaka odabrana je 19. srpnja ponuda tvrtke **Temporium gradnja d.o.. iz Zagreba u iznosu od 6, 438 milijuna kuna + PDV**. Na ovu odluku nije bilo žalbi.

https://www.sisak.info/2022./12/17/dosadasnji-tijek-obnove-objekata-u-vlasnistvu-i-u-nadleznosti-grada-petrinje/

VIJESTI I SAVJETI

Ispovijest gerontodomaćice koja je skrbila o onkološkim pacijenticama: „Našem društvu nedostaje empatije“

Milica se prije desetak dana vratila s operacije štitnjače. Problemi su počeli još proljetos, no liječnicima je trebalo nekoliko mjeseci da uspostave dijagnozu. Sve je bilo jasno nakon što su joj se kao posljedica ubrzanog rada štitnjače izbuljile oči.

Baš u vrijeme kad se razboljela Milica je prestala raditi na projektu Zaželi na kojem je kao gerontodomaćica brinula o onkološkim pacijenticama. Ugovor joj je isticao u travnju 2022., a iskustvo i kvalifikacija koju je stekla pomogli su joj da vrlo brzo pronađe drugi posao. Sada brine o starim i nemoćnim ljudima, no ono što je prošla i spoznala skrbeći o onkološkim pacijenticama ne da se, kaže, usporediti ni s čim.

Tri njezine korisnice, sve odreda relativno mlade žene, umrle su u istom mjesecu, u razmaku od svega tjedan dana. Sljedeći mjesec umrla je i četvrta korisnica. Suočiti se u tako kratkom vremenu s tolikim smrtima ovoj krhkoj, emotivnoj ženi, sigurno nije bilo lako.

No, ono što je proganja do dan danas opća je nebriga i ne empatija koju društvo pokazuje prema svojim najugroženijim skupinama, a kojoj je svjedočila, iz dana u dan.

„I samoj mi kroz život nije bilo lako. Za vrijeme rata sam iz Slavonije doselila u Zagreb s tada maloljetnom kćerkom. Kako bismo preživjele znala sam paralelno raditi po dva, tri posla. Dizala bih se u četiri sata ujutro i kući vraćala u 10 sati navečer. No, uvjeti u kojima je živjela Terezija, prenerazili su me“, priča Milica.

53. Ivana Kalogjera Brkić

Novinarski projekt:
Živjeti s rakom

Elektronička publikacija:
Nismo same

Broj objavljenih članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
30. prosinca 2022.

Sudbina svih onkoloških pacijentica koje je upoznala kroz projekt duboko ju je potresla. Neke od njih nakon što su oboljele supruzi su ostavili same s malom djecom, neke su bile zatvorene u četiri zida i nisu mjesecima izašle na zrak. No, Terezija je doista, u punom smislu te riječi, za društvo bila osoba s margine.

Bolovala je od metastatskog raka dojke koji se proširio na kosti. Supruga je izgubila nesretnim slučajem, a djeca su je napustila. Živjela je sama u derutnom podrumskom podstanarskom stanu, bez osnovnih higijenskih uvjeta, zaboravljena i odbačena od svih.

„Ta se žena nije imala gdje okupati jer nije imala kupaone. Zamislite sada ženu koja boluje od metastatskog raka, a koja se ne može normalno oprati. Jednom tjedno bi joj došla patronažna sestra, malo ju je pobrisala gazom i oprala joj kosu, no to je samo kap u moru njezinih svakodnevnih potreba“, kaže Milica te dodaje kako je uz Tereziju, kako je bolest napredovala, netko trebao biti 24 sata dnevno, a ne jedanput tjedno po najviše dva sata.

Ljuti je što socijalna radnica koja je brinula o Tereziji, nikada nije došla da je pita kako je i što joj je potrebno. Jednom su Terezija i Milica same taksijem otišle do centra za socijalnu skrb. Prvo su više od sat vremena sjedile u parku ispred centra i čekale da ih netko primi. A onda je socijalna radnica sišla i pred njima listala registratore te nabrajala koje sve papire Terezija mora prikupiti.

A žena se jedva kretala. Bez tuđe pomoći iz podrumskog stana nije mogla ni na ulicu, a pred kraj života više nije mogla nikamo ni uz tuđu pomoć. Pa čak ni do toaleta koji se nalazio u hodniku, pod stepenicama, a koji je služio i kao spremište za hranu jer frižidera u stanu nije bilo.

„Nevjerojatno mi je da nitko, ni Terezijina liječnica, ni socijalna radnica, ni patronažna sestra koja je dolazila u stan, nije poduzeo neke korake da se ženu izmjesti u neke humanije uvjete kako bi dostojanstveno umrla. Ja sam dala sve od sebe, pomogla sam joj koliko sam mogla, no sustav bi morao biti bolje i drugačije organiziran“, kaže Milica kojoj nije jasno zašto u Gradu Zagrebu nema ni jednog hospicija za ljude u potrebi, niti se o tom problemu javno govori.

„Stalno se govori o tome kako treba izgraditi novi Dinamov stadion, a o stvarnim životnim problemima koji muče građane, a među kojima je i problem smještaja za teško bolesne i umiruće ljude, ni riječi“, kaže te zaključuje: „Baš smo društvo bez empatije.“

Uvjerila se u to više puta i dok je svoje korisnice pratila u bolnicu na terapije i preglede kod liječnika.

„Kad vide da vozite ženu u kolicima, koja teško i sjedi, malo je ljudi koji će vas pusti do šaltera. Prije će pasti preko kolica. Ili kad pokušavate s bolesnom osobom ući u tramvaj, nitko vam se neće pomaknuti“, priča Milica koju je posebno pogodio odnos zaposlenika hitne koji su na njezin poziv došli po Tereziju i odvezli je u bolnicu. Dva i pol tjedna nakon toga Milici su javili da je Terezija umrla. Sama i napuštena od svih.

„Hitnu smo čekali četiri sata, a kad su došli bolničari su se prvo pred ženom koškali kako će je po tim silnim stepenicama iz podruma iznijeti na ulicu. Na kraju su je iznijeli deki. To je bilo jako ružno i bolno, tim više što je sve što su tom prilikom rekli čula i Terezija“, priča Milica kojoj je i dan danas pred očima tužna slika usamljene teško bolesne žene koja se bori za svaku minutu svog života.

„Mislim da je svaki čovjek zaslužio dostojanstven kraj. Nitko od nas ne bira bolest. Zaista je vrijeme da se nešto počne sustavno rješavati. Dio obveza socijalne države preuzele su na sebe udruge, no nama treba jasno definiran model potpore. Kad naiđete na osobu koja socijalno potpuno zapuštena, kao što je bila Terezija, morali bi znati kome ćete se javiti da se mehanizmi skrbi pokrenu i da onda budete sigurni da će se to doista i dogoditi i da će sustav tu osobu adekvatno zbrinuti“, zaključuje.

https://nismosame.com/savjeti/ispovijest-gerontodomacice-koja-je-skrbila-o-onkoloskim-pacijenticama-nasem-drustvu-nedostaje-empatije

Nogomet/fudbal kao prvi faktor pomirenja (1)

Feljton Nogomet /fudbal kao prvi faktor pomirenja govoriće o uticaju politike na ovaj sport i dešavanjima na terenu i oko njega od početka sukoba u Vukovaru i okolini, preko perioda rata, mirne reintergracije sve do danas.

Većina hroničara ratnih zbivanja na prostoru bivše Jugoslavije reći će da je rat u ovoj državi, početkom devedesetih godina prošlog veka, počeo sukobom navijača na fudbalskoj utakmici između **zagrebačkog Dinama i beogradske Crvene Zvezde** u maju 1990. godine.

Sport uopšte, a pogotovo fudbal, bili su idealni za podstrekivanje međunacionalnih sukoba, a ono što se dešavalo u Prvoj ligi polako se prenosilo i na niže lige, lokalne fudbalske terene. Bujanje nacionalnih strasti, netpreljivosti, a kasnije i sukoba, videlo se i na fudbalskim terenima u **Vukovaru** i njegovoj okolini. Sam grad i sama vukovarska opština tada su bili višenacionalni u kojoj su većinu činili **Srbi** i **Hrvati**, sa znatnim udelom Jugoslovena kao i brojnih nacionalnih manjina.

Već u **leto 1990.** godine na fudbalskim terenima dešavaju se promene. Tada najuspešniji klub sa ovog područja koji je igrao Republičku nogometnu ligu, grupa istok, **Sremac iz Bogdanovaca**, menja svoje ekavsko ime u **Kroacija**. Godinu dana kasnije ispostaviće se da je Kroacija najuspešniji klub ove lige i da će

54. Srđan Sekulić

Novinarski projekt:
Nogomet – fudbal kao prvi faktor pomirenja

Elektronička publikacija:
Srbi.hr

Broj objavljenih članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
18. studenoga 2022.

osvojiti prvo mesto i ostvariti pravo na Međurepubličko-pokrajinsku ligu sever, u kojoj neće nikada zaigrati.

Već u tim momentima političko-nacionalna netrpeljivost prenosi se i na sportske terene, a taj naboj oseti se i na lokalu. Vređanja, pogrdni povici, uvredljiva skandiranja prisutna su na svim stranama, a prvi zabeležen sukob u **Vukovarskim novinama** i prekid utakmice desio se u **Lovasu** početkom novembra 1990. godine.

Naime, na utakmici između domaćeg **Partizana** (koji će samo nekoliko meseci kasnije promeniti ime u Lovas) i **pačetinske Sloge** dolazi do prekida u 73. minutu. Pomenute novine od 10. novembra 1990. godine navode detalje i razloge prekida iz zapisnika sa utakmice koje potvrđuju sudije ovoga susreta **Zlatko Vrančić**, **Ivan Lukić** i **Ivan Odor**: „Grupa od 4-5 gledalaca, verovatno pod uticajem alkohola, bila je veoma bučna i bacala je petarde. Ni jedna nije pala na teren. U trenutku kada su gledaoci počeli upućivati ružne reči na račun Svetog Save, nogometaši iz Pačetina su napustili teren na poziv trenera Rašića i rukovodstva kluba. Pozdravili su se sa domaćinima i otišli. Do tada, utakmica je bila veoma fer."

Početkom 1991. godine na zasedanju konferencije klubova Nogometnog saveza opštine Vukovar dolazi do **apela da se osigura bezbednost na fudbalskim terenima**. Međutim, stvari na terenu postaju drugačije pogotovo nakon događaja na **Plitvicama** 31. marta, a prva zabeležena neodigrana utakmica u Vukovarskim novinama na nivou opštinske lige je ona između **Omladinca** iz **Tompojevaca** i **Vranduka** iz **Klise** kada Omladinac ne dolazi u Bobotu gde je Vranduk igrao svoje domaće utakmice.

Potom sledi i nedolazak Lovasa u **Berak**, a nakon događaja u Borovu (selu) od 2. maja sve više utakmica je neodigrano. Slična je situacija i u višim ligama kada **Borovo** ne igra čak tri utakmice za redom, dok će vrlo brzo **bobotski Borac** i **borovska Sloga** biti izbačeni iz Međuopštinske lige sever zbog nedolazaka na gostujuće utakmice.

- Liga je 1991. godine završena, ali uz puno problema. Jesen 1990. je prošla normalno, međutim već u proleće je bilo problema. Bilo je slučaja da klubovi iz jednog mesta nisu hteli da idu da igraju u drugo mesto. Smatram da nije bilo razloga za to, ali verovatno je to bilo neko drugo pitanje. Međutim i tada je važilo pravilo da ako klub ne ode na dve utakmice izbacuje ga se iz lige tako da je bilo i kalkulacija. Na kraju liga je završila i koliko me sećanje služi u ligi **NS Vukovar** prvo mesto su osvojili **Negoslavci**, a u grupnom prvenstvu mislim da je prvak bio **Srem** iz Čakovaca. Tada je **Kroacija** iz **Bogdanovaca** bila prvak Republičke lige i kao takva se plasirala u Međurepubličku ligu gde je trebala da igra sa klubovima iz centralnog dela Srbije sa Vojvodinom, Semberije u Bosni i Slavonije – ističe **Zlatko Vrančić** današnji predsednik Nogometnog središta Vukovar, a tada aktivnog sudije i člana izvršnog odbora fudbalskih sudija.

Nogomet u Hrvatskoj

Gotovo sve lige na ovom području završavaju se bez kompletno odigranih utakmica, uz dosta problema, pa čak i manjih sukoba, a jedan od njih desio se u **Pačetinu** na utakmici protiv **Lovasa** kada ponovo dolazi do ružnih scena od strane publike, no srećom bez većih posledica. O ovom događaju je u Vukovarskim novinama objavljeno čak i saopštenje fudbalskog kluba Lovas od 29. juna 1990. godine. Ostaje i činjenica da je Grupna liga NSO Vukovar (tada najniža po rangu) ostala zvanično bez šampiona jer utakmica između vodećih **Bršadina** i **Srema** iz Čakovaca koji su imali isti broj bodova i istu gol razliku, nije nikada ni odigrana, a poslednji pokušaj da se odigra trebao je biti na gradskom stadionu u Vukovaru.

Usledio je rat, stradanja i razaranja, a po delimičnom smirivanju ponovo počinje da se igra fudbal, ovaj put jednonacionalni. U Hrvatskoj se stvaraju nove lige, dok se unutar Republike srpske Krajine takođe organizovano igra fudbal.

- Kada je došla ta 1991. godina u izbeglištvu je formiran Nogometni savez opštine Vukovar i to od onih ljudi koji su se u to vreme zatekli u Zagrebu. Tada sam na predlog **Vlatka Šede** izabran za predsednika Nogometnog saveza opštine Vukovar. Mi smo u to vreme prionuli ka poslu da vidimo kakvo je stanje sa klubovima, da li postoji mogućnost da se neko od njih uključi u takmičenja. U decembru 1991. u

Zagrebu je osnovan **fudbalski klub Vukovar `91**, a sa radom je krenuo i fudbalski klub **Kroacija** iz Bogdanovaca. Ta dva kluba su se uključila u takmičenja, mi smo sa strane Nogometnog saveza opštine Vukovar preduzeli sve da zaštitimo te klubove, odnosno njihove igrače, tako da smo se izborili da se svi igrači sa ovog područja mogu privremeno registrovati, da budu matični članovi svojih klubova, ali da mogu nastupati za druge klubove. Kroacija iz Bogdanovaca uključila se u Drugu hrvatsku ligu, a Vukovar `91 bio je u Trećoj ligi. To je trajalo dve godine i nakon toga je došlo do spajanja ta dva kluba jer je bilo teško imati dva kluba i zbog broja igrača i zbog finansijskih sredstava, što smo mi zagovarali celo vreme. Taj zajednički klub je delovao do 1995. godine kada se ugasio jer je jednostavno to bilo neodrživo. Mi smo u tom periodu i dalje kao savez postojali, uključili se u rad Županijskog saveza, a ja sam tada postao član Izvršnog odbora županijskog saveza Vukovarsko-sremskog – objašnjava Vrančić.

Vukovar `91 je svoje utakmice kao član Treće lige istok morao da igra u **Slatini** jer nije bilo razumevanja da svoje utakmice igra u Zagrebu gde su bili svi igrači smešteni. Treniralo se na pomoćnom terenu stadiona Maksimir, a **Kroacija** je svoje utakmice igrala u Zagrebu.

Fudbal u Krajini

U istom periodu, u Vukovaru i njegovoj okolini aktiviraju se brojni klubovi, neki od njih sa novim imenima pa tako imamo primere da se **Sloga** preimenuje u **Vukovar**, **Vranduk** iz Klise u **Obilić**, **Lovas** u **Dušan Silni**, **Hvizda** iz Petrovaca u **Slobodu**, **Srem** iz Čakovaca u **Srpski mač** itd. Tokom avgusta 1992. godine usvaja se **Statut Fudbalskog saveza Republike srpke Krajine**, a na konfereneciji klubova istočne Slavonije i zapadnog Srema dogovoren je i početak takmičenja.

Uprkos teškom vremenu i ratnom stanju, fudbal postaje nešto više od igre. Dolazi do uzbuđenja, velike konkurencije, pojave dobrih igrača, a samim tim i dobrog kvaliteta.

- Za **Obilić** iz **Ostrova** igrao sam od 1993. do 1995. godine kada prelazim u **FK Vukovar**. Obilić je tada bio član Druge lige, a Vukovar Prve lige Krajine. Sa Obilićem smo napravili jedan lep uspeh kada smo došli do polufinala kupa gde smo pobedili Negoslavce, ali tadašnji prvaci saveza odlučili su da ponište ovaj rezultat i diskvalifikuju nas jer smo imali jednog igrača koji je bio registrovan u Srbiji što je tada bio uobičajen slučaj jer je mnoštvo igrača bilo registrovano i ovde i u Srbiji – priča Đorđe Lukić, današnji sportski direktor **Vuteks Sloge** i predsednik Obilića iz Ostrova.

- Sa 27 godina prelazim u Vukovar koji je 1996. osvojio kup tadašnje Sremsko – baranjske oblasti, a finale se igralo na stadionu Borovo. Bilo je tada predivnih igrača i u odnosu na recimo današnju Prvu županijsku ligu mnogo su odskakali od današnjih igrača i mogu da ih uporedim sa igračima recimo trenutne Druge i Treće lige Hrvatske. Lige su bile lepo organizovane i dobro vođene. U to vreme bio sam i trener juniora Vukovara sve do reintegracije kada prelazim u Vuteks Slogu. Ta juniorska ekipa Vukovara bila je tri puta i prvak Krajine, a najveći protivnici bili su nam Vuteks i Borovo – navodi Lukić.

U tom periodu na sremsko-baranjskom prostoru dominiraju klubovi poput **Vukovara**, **Vuteksa**, **Borova**, **Borca** iz Bobote, **Hajduk Mirka** iz Mirkovaca, **Darde**, Šparte iz Belog Manastira, **Sinđelića** iz Trpinje, **Negoslavaca**, **Sloge** iz Borova, **Sloge** iz Pačetina, **BSK-a** iz Bijelog Brda.

Nakon **Bljeska** i **Oluje** fudbal se igra na prostoru istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srema, odnosno tadašnje Sremsko-baranjske oblasti. Lige na pomenutom prostoru postojaće sve do 1998. godine, a sa sveukupnom reintegracijom dolazi do reintegracije i u fudbalu.

http://srbi.hr/nogomet-fudbal-kao-prvi-faktor-pomirenja-1/#lat

IZ PRVE RUKE: DUBRAVKA VUKOJA

Dubravka Vukoja, ratna novinarka, osnivač prvog ratnog radija u Republici Hrvatskoj 1991. godine, dragovoljka Domovinskog rata, pjesnikinja, predsjednica i osnivačica udruge „Žene u Domovinskom ratu" Bjelovarsko- bilogorske županije, članica HNIP-a i ZRI-a HRT-a.

Ratne novinarke iz 1991. godine danas su rijetki svjedoci ratnog užasa u Hrvatskoj, brojnih zločina nad svojim narodom: braniteljima, civilima i djecom. Svjedoci smo razaranja i rušenja Domovine, bez ikakvog razloga i povoda od strane bezumnog, osvajačkog i ubilačkog neprijatelja.

- Biti novinar, do ratne 1991. godine u mirnodopskim uvjetima, obavljati uobičajene novinarske zadatke, te preko noći, odjednom, doživjeti nametnuti rat. Rat, koji smo do tada gledali samo na tv ekranima, odjednom je tu pokraj tebe u tvojoj zemlji! To je neopisivo stanje u kojemu se čovjek nađe, iznenadno i ne planirano. Moj život više nije bio moj, okrenuo se je za 180 stupnjeva i ti više nisi ti, podsvijest ti govori da si svakodnevna neprijateljska meta i da opasnost prijeti na svakom koraku, da je neprijatelj svuda oko tebe, od petokolonaša do domaćih izdajnika druge nacionalnosti i vjeroispovijesti. Životne odluke, trebaš doslovno donositi u minutama… Prvo, kako i kuda zbrinuti, malu djecu, Žanu i Željka? Zagreb, Nazorova 14, adresa moji roditelja, majke Margarete i oca

55. Dubravka Vukoja

Novinarski projekt:
Ratne novinarke

Elektronička publikacija:
Portal Žene u Domovinskom ratu

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
7. prosinca 2022.

Ivana! Odlučila sam, unatoč životne opasnosti, ostati i braniti Domovinu Hrvatsku! Mnogi su me tada i za vrijeme rata a i kroz sva ova desetljeća pitali, koji je to bio glavni poticaj u meni da donesem tako čvrstu odluku.

- Rođena sam u Hrvatskoj, roditelji, bake i djedovi su mi svi Hrvati, Hrvatska je moja Domovina a to nisam smjela do tada glasno govoriti, tako su nas učili naši, od prvih koraka u životu… Uvijek sam se pitala, zašto!?

Kada sam krajem listopada 1990. primijetila da se u susjedstvu u kasnim večernjim satima tajno okupljaju poznata lica srpske nacionalnosti, od ranije poznati kao buntovnici protiv svega što ima predznak „hrvatsko“, shvatila sam da se „nešto sprema“, ali na rat nisam niti pomišljala, jer smo mi imali baš lijepi obiteljski život, novu kuću, dvoje djece, životinje i sve što treba mladoj obitelji. Tek kada sam slučajno otkrila da se „komšije“ naoružavaju, shvatila sam svu opasnost i ozbiljnost situacije. U meni se je probudio neki bunt i otpor, prema onima zbog kojih nikada nisam smjela naglas reći tko sam i što sam, jer bi moj otac mogao dobiti otkaz na poslu, a on je bio hranitelj obitelji. Hrvatske pjesme pjevali smo iza dobro zatvorenih duplih vrata, dok su baka i djed uvijek nešto tiho šaputali o komunističkim zločinima nad Hrvatskim ljudima, koji su odlazili za kruhom u Njemačku i nisu se nikada vratili u Domovinu. Jedan od nestalih je i moj stric Miško koji je otišao zaraditi novac za tek rođenog sina.

- U ljeto 1991. prijavila sam se u Krizni štab Grubišno Polje s ciljem direktnog uključivanja u obranu Domovine. Tadašnji povjerenik Vlade RH daje mi ratni zadatak: „Hitno osnovati ratni radio i to od nabavke cjelovite opreme, montaže radio stanice do organizacije rada za početak emitiranja ratnog programa“. Osnovni cilj bio je medijski povezati zapadnu Slavoniju s javnim medijem, HRT-om, kako bi istina s ratnih područja došla do cijele Hrvatske i svijeta.

- Ponosna sam, što sam uz nekoliko domoljuba i stručnih ljudi s našeg područja uspjela ostvariti najveći projekat života, koji je ušao u povijest, 17. rujna 1991. kada sam točno u 12 sati, uzbuđenim glasom u eter rekla: “Dobar Vam dan, drage naše slušateljice i slušatelji, ovdje Hrvatski ratni radio Grubišno Polje na frekvenciji 103,1 MHz !…“ Tog dana, bila sam najsretnija mlada novinarka na svijetu! Bila sam svjesna svoje domoljubne zadaće u Domovinskom ratu. Moj tehničar, Željko Smola i ja znali smo da smo postali jedina veza između naših branitelja na ratištu i građana koji su s nestrpljenjem čekali svaku našu vijest.

- Za mene je prestao dotadašnji život. Više „nemam“ obitelji, moj dom postaje radio stanica, sve sam podredila ratnim uvjetima života, postaje mi jasno da sam u ratu na samo kilometar udaljenosti od jakog četničkog uporišta u Velikoj Peratovici i da moramo braniti i obraniti Hrvatsku. Nisam osjećala u sebi strah već neki čudan osjećaj u tijelu prepun adrenalina da se događa nešto silno veliko i važno za sve nas! Preko noći, u neposrednoj blizini dobro naoružanih srbočetničkih pripadnika, postala sam ratna novinarka, braniteljica Domovine s fotoaparatom, snimačem i telefonom! Povijesni, 17. rujan je dan koji ću pamtiti cijeli život, prvi puta u eteru se je čulo: HRVATSKI RADIO, slušatelji su dolazili spontano i donosili nam kazete sa starim domoljubnim pjesmama koje su do tada bile zabranjene javno emitirati, čak i pjevati. Još i danas pamtim sreću na licima slušatelja. Uslijedile su brojne prijetnje telefonom, da će mi djeca stradati, da će me mrak progutati, da će mi dignuti kuću u zrak… Ne znam kako, ali dobila sam još veću snagu, izgubila sam potrebu za snom i hranom. Kući sam odlazila samo po čistu odjeću i nahraniti životinje, obavezno sa malim pištoljem u torbici.

- Izvještavam za Hrvatski radio Zagreb s bojišnica, vojno redarstvenih operacija: Orkan 91., Papuk 91., Bilogora 91., Otkos 10 i VRA Bljesak. Javljam se s ratišta direktno u program HRT-a s „motorolom“ jer nismo imali druge tehnike za javljanje. Život mi je bio u stalnoj opasnosti, a što sam danas živa mogu zahvaliti jednom branitelju iz Pakraca, koji me je srušio na zemlju dok je u toj sekundi pored mene proletio četnički metak iz okolnog Pakračkog brda. Tada sam osjetila najveći strah u životu i doživjela šok, svjesna da je pretanka nit između života i smrti.

- Ponosna sam, što sam dragovoljno stupila u obranu i stvaranje Domovine Hrvatske, za razliku od mnogih

mladih ljudi koji su otišli u sigurnost stranih zemalja, kukavički su se vratili u oslobođenu Hrvatsku i danas imaju veća prava od ranjenih branitelja koji su danas na margini našeg društva. Nikada, za vrijeme rata, nisam mogla ni zamisliti da ću danas bespomoćno gledati u ratnog invalida kako kopa po kantama smeća, tražeći plastične boce, kako bi prehranio obitelj. To me boli i kao čovjeka i kao braniteljicu da dojučerašnji neprijatelji svega Hrvatskog, danas uživaju privilegije, zaštićene abolirane skupine, te besramno optužuju ljude koji su branili i obranili Hrvatsku. Boli me da danas slobodno šeću silovatelji naših žena, među kojima je i jedna moja kolegica… Kazne za zločine i zločince, čije se dobro zna ime i prezime, čekaju vrijeme kada će moja generacija zauvijek otići. Na sreću, iza nas ostaju ratni novinarski zapisi, tonske snimke i snimljeni filmski materijal koje će svjedočiti istinu o stvaranju Hrvatske na najbrutalniji način.

- Pripadnik sam 77. samostalnog bataljuna i danas moram priznati da nas je rat, sve, potpuno promijenio, proživjeli smo i doživjeli što nije niti jedna generacija, prije, a vjerujem i želim da neće ni poslije nas. U meni još živo žive slike: teško ranjenog i umirućeg branitelja, mrtvih civila, posljednji ispraćaji prijatelja - branitelja, ruševine, eksplozije i požari.

- Za svoj doprinos u Domovinskom ratu, Odlukom prvog predsjednika RH dr. Franje Tuđmana, odlikovana sam: Redom Hrvatskog Trolista, dobitnica sam Spomenice Domovinskog rata 1990- 1992., i dobitnica sam Medalje Bjelovarsko-bilogorske županije za izuzetan doprinos u demokratskom usmjerenju i promicanju ugleda županije. Posebno su mi drage Zahvalnice postrojbi u kojima su bili moji prijatelji i poznanici, branitelji s kojima sam bila na ratištu jer smo svjedoci povijesnog stvaranja Hrvatske a svaki dan nas je sve manje i manje… Odlazimo zauvijek sa samo 53 godine života prosječne starosti… zbog razočaranja, tuge, nezadovoljstva, siromaštva, oboljenja od malignih bolesti, duševnih i tjelesnih boli, suicida… Vjerujem, da će jednog dana svjetlo ljubavi i mira nadvladati zlo, a mi više nikada nećemo ići u rat!

https://zene-domovinski-rat.hr/intervjui/udruga/iz-prve-ruke-dubravka-vukoja

Gordana Pavić srpska pesnikinja koja ne zna za prepreke

Tema Srpkinje i društveno ženski odnosi odvodi nas na kulturnu scenu. Gordana Pavić pesnikinja iz Daljasvojim je stvaralaštvom i aktivnostima snažno vezana za život zajednice te značajno doprinosi bogatijem kulturnom nasleđu srpskog naroda u Hrvatskoj. Svoju inspiraciju ne pretvara samo u stihove, osmislila je imanifestaciju koja čuva tradiciju života u srpskim selima.

U **opštini Erdut** zaživela je nova manifestacija pod nazivom **„Prelo – Zlatne ruke vredno rade"**. Kulturno-umetnički program koji nas vraća u prošlost osmislila je i organizovala **pesnikinja Gordana Pavić**. **Predsednica Udruženja penzionera i oštećenih penzionera opštine Erdut** ovim je programom odala počast setnim sećanjima članova udruženja i svojih sumeštana. Tako je u daljskom **Domu kulture** 22. decembra održano prvo Prelo.

– Namera nam je da to postane tradicija. Pričaću anegdote koje sam zapamtila iz vremena kada sam bila mlađa. Nisam nikada bila na prelu, ali ispričaću šta sam saznala od moje **majke Jule** i mojih **komšinica Dade**, **Keke**, **majke Garave**, **majke Zore** i drugih. Prelo se održavalo kako bi se ljudi okupljali, zbližili i družili, tu su se rađale ljubavi, ugovarale svadbe, čijalo se perje, kominjao kukuruz, prelo se, vezlo se, štrikalo. Na prelu se razgovaralo i ogovaralo, osetvi, žetvi ali se pretresalo i sve šta bi se dešavalo u selu. Pripremala su se domaća jela, suhomesnati proizvodi od šunke,

56. Jadranka Jaćimović - Ivan

Novinarski projekt:
Srpkinje i društveno - ženski odnosi

Elektronička publikacija: Srbi.hr

Broj objavljenih članaka: 7

Datum objave izabranog članka: 23. prosinca 2022.

kobasice, slanine, čvaraka, krompira u rerni do sira. Bilo je i pogačica, lepinjica, krofni, a pila se rakija i vino –priča nam Gordana koja ističe da je ova manifestacija nastala iz želje da se bar nakratko odvojimo od savremene tehnologije i način života koji ljude otuđuje jedne od drugih.

– Da se rešimo interneta, tableta, mobilnih telefona, da se družimo i budemo zajedno. Ljudi su se odvojili jedni od drugih i to ne valja. Prelo se održavalo samo u zimskom periodu, gotovo svaki dan, ali uvek kod nekog drugog domaćina. To se dešavalo na selu u dugim zimskim noćima, a okupljale su se žene i devojke, dolazili su i mladići. Pričale su se stare priče o hajducima, vešticama, carevima i zmajevima. Te priče su uglavnom pričale bake – objašnjava Gordana Pavić koja ne krije želju za druženjem i prisnijim odnosima koji su nekad krasili život na selu.

Podršku Prelu dala i društva iz okolnih mesta

Tokom Prela u daljskom Domu kulture žene su kao nekada plele, heklale, vezle, a sve je upotpunjeno kulturno–umetničkim programom koji je povezao ne samo meštane Dalja nego i okolnih mesta. Tako su svoj doprinos ovom programu osim domaćeg SKUD-a „Branko Radičević" dali i zdravičar **Slobodan Nešić** iz SKUD-a **„ J.J. Zmaj" iz Bijelog Brda** i **Muška pevačka grupa „Naši koreni" iz Borova.** Stihove **„Zdravicu prelu"** koje je napisala pesnikinja Pavić recitovao je Slobodan Nešić.

– Ja nisam živeo u vremenu kada su se održavala prela, ali se sećam priča naših starih. Pričali su kako je to bilo lepo, kako su uživali, veselili se, pričalo se i pilo. Sve što oživljava starinu, što je tradicija i što predstavlja srpski narod, ono što je izvorno moramo i trebamo da podržimo. Bila mi je čast kada me je gospođa Gordana pozvala i izrazila želju da recitujem njenu pesmu – izjavio je Slobodan Nešić.

Istovremeno srećna i setna bila je 84-godišnja **Jelena Ilišević** iz Dalja. Ona se prisetila svojih mladih dana, kad je sa radošću posećivala prela, družila se i veselila svakom okupljanju. Njena su sećanja podstakla Gordanu da organizuje prvo daljsko Prelo pod motom „Zlatne ruke vredno rade".

– Bilo je to druženje, u kućama se okupljalo i po 15 momaka i devojaka, prelo se, plelo, štrikalo. Pripremala se hrana,bilo je svega i to nam bilo nešto najlepše i najveselije. Nekada smo zaigrali i kolo, plesali bi i momci i devojke. Bila jeto milina i jako lep deo naših života. Toga već jako dugo nema, zato sam predložila da pokušamo da organizujemo prelo kako bi se sakupili i da ne zaboravimo, to je naša starina – priseća se Jelena Ilišević.

Iako slepa Gordana neumorno stvara od ranog detinjstva

Ovo dešavanje i novu manifestaciju koja je okupila meštane Dalja, ali i komšije iz okolnih sela osmislila je GordanaPavić koja neumorno stvara još od ranog detinjstva. Rođena je 1948. godine u Dalju, a pohađala je Školu za decuo štećenog vida „Veljko Ramadanović" u Zemunu. Daleke 1958. godine otkrila je ljubav prema pisanju koja nije prestala do danas. Radila je na centrali **Vodovoda Osijek** od 1968. do 1991. godine. Danas živi i stvara u roditeljskojkući u Dalju.

Gordana je veoma aktivna i učestvuje na svim pesničkim susretima na području **istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srema**, predsednica je Udruženja penzionera i oštećenih penzionera opštine Erdut, članica **Gradske organizacije saveza slepih Novi Sad**, **Udruženja slepih Osijek**, **Srpskog kulturnog društva „Prosvjeta" pododbora Dalj** i počasnačlanica **Udruženja žena Dalj**. Saradnica je **Radio Borova** i **Radio Dunava**, časopisa „Bijela pčela" i saradnica svih zvučnih i **Brajevih glasila za slepe i slabovide osobe** koja izlaze u **Srbiji** i **Crnoj Gori**. Slepa je rođenja, a tom hendikepu nije dozvolila da zavlada njenim životom, ispunila ga je onim što voli.

– Pisanjem se bavim od daleke 1958. godine, pisala sam tada pesme o lutkama, klackalicama, ljuljaškama, a posle i osvemu drugome. Prva moja pesma koju sam napisala je **„Nasmejan čovek"** koju sam posvetila mom **slepom profesoru Jovanu Vasiljeviću** koji mi je bio drugi otac, da nije bilo njega ja sigurno ne bih bila ovo što sam danas. Pišem o ljubavi, o ljudima i njihovim osobinama, o noćima i o onim besanim, dobijem svakakve inspiracije. Pronalazim je svuda, čitajući, slušajući priče, inspirišu me ljudi a ponekad

se inspiracija pojavi sama od sebe – priča nam Gordanakoja ne krije da nije uvek lako i da se iza svega krije upornost, trud i obrazovanje.

– Jako sam se trudila i uz pomoć mojih profesora, nastavnika i vaspitača na koje često mislim i danas. Moja je škola moj ponos i da nisam otišla i pohađala je ne znam šta bi se desilo sa mnom – ističe Pavić.

„Sve pišem i objavljujem na srpskom jeziku i pismu"

Od 1989. do danas objavila je roman **„Teku kapi vrline"** i zbirke pesama **„Sećanja"**, **„Blago očima"**, **„Pesma ume"**, **„Vruć vetar"**, zbirku pripovedaka **„Tetka Slavkina baština"**, zbirku pesama **„Uteši, Bože"**, zbirku pesama za decu **„Zlatokosa"**, knjigu aforizama **„Složna braća ne žive zajedno"**, zbirku pesama **„Čudotvorac"**, knjigu dramskih tekstova **„Moj brat na visokom položaju"** i zbirku pesama **„Višnja na krilu sunca"** i **„Svetle tačke naših života"**.

– Poslednja knjiga objavljena je u oktobru 2021. mada je mnogi je zovu „Svetle tačke naših života" to nisu ničije svetle tačke nego samo moje. Nova knjiga je završena i **„Dnevnik moje svakodnevnice"** je u štampi – najavljuje nam Gordana novu zbirku pesma.

Sve što stvara pisano je na srpskom jeziku, a njene se knjige mogu pronaći **u bibliotekama u Vukovaru**, **Dalju**, **Borovu ali i u Republici Srbiji**.

– Sve pišem i objavljujem na srpskom jeziku i pismu. Moj maternji jezik je srpski, ja sam Srpkinja i ne upotrebljavamni jedan drugi jezik. Izdavanje knjige pomogne mi **Srpsko kulturno društvo Prosvjeta**, **Veće srpske nacionalne manjine**, **Zajedničko veće opština i moja opština**. Tu su i moji prijatelji. Moje knjige se mogu pronaći u bibliotekama kao što je **Zaharija Orfelin u Vukovaru**, **biblioteka u Dalju**, **u Prosvjeti u Borovu**, **ima ih u Matici srpskoj u Nacionalnoj biblioteci u Beogradu** – navodi pesnikinja.

Problemi koji tište književnike koji pišu na maternjem jeziku, kaže Gordana, najviše se odnose na nedovoljna finansijska sredstva i izdavaštvo. Njoj su te probleme otklonili podrška srpskih kulturnih ustanova i lokalne zajednice.

– Besparica. To je ono što sve tišti, mnogi izdaju svoje knjige sami i nemaju podršku izdavača kao što je moj slučaj. Uvek sam imala veliku podršku mojih komšija, sugrađana i lokalne zajednice. Ta je podrška veliki doprinos mom stvaralaštvu, da je nisam imala ja ne bih mogla da stvaram – objašnjava Gordana.

„Neću da sedim u zapećku i da budem slepa Gordana"

Iako slepa ova je žena organizator manifestacija, predsednica udruženja, članica brojnih organizacija, saradnik medija i aktivan član društva. Krase je neumorni stvaralački duh, pozitivna energija i ljubav prema ljudima.

– Uvek kažem da neću da sedim u zapećku i da budem slepa Gordana. Kada sam bila dete znala sam da se razočaram i kažem ja to ne mogu, a moj pokojni profesor Jova kaže reci ja to hoću, ja to mogu i ja to moram i ti ćeš sve moći. Uvek se setim te njegove rečenice i kada nekada budem tužna i nešto ne mogu, jer naravno da imam i takvih dana, ja kažem; ja to hoću, ja to moram. Osim pisanja jako volim da se družim, da šetam iako mi postaje sve teže da hodam a i nemam uvek pratnju. Jako volim goste i društvo – kaže Gordana i za kraj razgovora poručuje.

– Mnoge žene nisu aktivne i ja se na to ljutim. Poručujem im da budu aktivne, da izlaze iz kuće, da se šetaju, druže, da zovu goste u kuću, da osnivaju ili se učlane u udruženja, da nešto rade.

https://srbi.hr/gordana-pavic-srpska-pesnikinja-koja-ne-zna-za-prepreke/

Grozdana Ribičić, ravnateljica najbolje knjižnice u Hrvatskoj: Potičemo čitanje kod djece i mladih – to je naše bogatstvo i snaga

57. Ana Fabijanović

Novinarski projekt:
Kroz ušicu igle / kultura u vrijeme previranja: sloboda ili dogma – kako se opredijeliti

Elektronička publikacija:
News portal HIA

Broj objavljenih članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
21. studenoga 2022.

KROZ UŠICU IGLE - Ove je godine Gradska knjižnica Marka Marulića (GKMM) iz Splita proglašena najboljom knjižnicom u Hrvatskoj, a ravnateljica Grozdana Ribičić u više je svojih dosadašnjih izjava za medije isticala svoje zadovoljstvo postignutim, ali i trudom i marom svojih suradnika. Naglašavala je i da ju je pandemija u jednome dijelu također nagnala na neke inovativne pomake. U našem razgovoru saznajemo i mnoge druge važne detalje o toj lijepoj i uspješnoj knjižnici te kako ona, kao ravnateljica, gleda na svoj posao, kako ga organizira i što se sve u GKMM-u posjetiteljima nudi, jer razvidno je, osjeća se veliki entuzijazam što je i ključ tog velikog rezultata i uspjeha.

- Koliko dugo ste ravnateljica te iznimno važne kulturne institucije grada Splita, ali i šire, Gradske knjižnice Marka Marulića i kako ste se nastavili na ono što se prije radilo, što ste novoga ponudili stalnim i mogućim korisnicima?

- Ravnateljica sam od srpnja 2019. godine. Želja mi je bila napraviti veće iskorake u radu knjižnice, od većeg broja korisnika i bolje raspoređenosti knjižničnih usluga na području Splita ali i šire jer GKMM Split obnaša ulogu matične knjižnice za cijelu Splitsko-dalmatinsku županiju. Želja mi je bila brže i bolje usvajati i primjenjivati nove smjernice i uloge u radu narodnih knjižnica kojima i naša knjižnica pripada. Naravno, nisam mogla planirati pandemiju koja nas je sve stubokom poremetila. Ali, mi smo upravo u vrijeme pandemije pokrenuli brojne, velike i manje projekte. Pronašli smo snagu da stvaramo, da budemo inovativni i kreativni, uporni i ustrajni. Upravo u to vrijeme, ostvarili smo nekoliko strateških ciljeva koje sam planirala u svom mandatu ostvariti. Nešto je došlo neočekivano i neplanirano, ali se odlično uklopilo u naša stremljenja.

- U obrazloženju proglašenja Vaše knjižnice najboljom u Hrvatskoj stoji i ovo: - Važan iskorak knjižnica je napravila prijavom na poziv na natječaj "Čitanjem do uključivog društva" u okviru Operativnog programa "Učinkoviti ljudski potencijali" te je uspješno prijavila projekt "Za dobre vibre – čitaj libre" na EU-ove fondove. - U tome je 'caka', zar ne, jer u stihu i u dijalektu je naslov projekta?

- Da, i tu smo bili zaigrani i kreativni. Trebalo je brzo reagirati i prijaviti što prije projekt. Trebali smo naći naziv projektu i kolegica Vesna Oštrek, motivirana godinom Judite i Marka Marulića smislila je ovaj zgodan slogan. Naime, u Godini Marka Marulića i 500. obljetnice prvotiska Judite knjižnica je organizirala i realizirala brojne projekte i programe, od izložbe „Marko Marulić – europski humanist" u suradnji s Nacionalnom i sveučilišnom knjižnicom u Zagrebu, suradnje s Muzejom grada Splita na velikoj multimedijalnoj izložbi „Judita 500 – 500. obljetnica prvotiska epa Marka Marulića", kratki film o Juditi, objavljivanje slikovnice književnice Andrijane Grgičević i ilustratora Marina Baučića „Marul i Judita – priča glasovita" koja je od Ministarstva kulture i medija otkupljena za potrebe hrvatskih knjižnica, multimedijalni projekt Marulovim stopama...

Projekt udomljavanja ostavština velikih i znamenitih dalmatinskih osobnosti

- Delmatina je respektabilna, vrlo vrijedna zamisao koja se već i ostvaruje: važnim osobama iz kulturnog života Dalmacije koji nisu više s nama dati prostor da ostave svoj trag vrlo je važno. Time uvijek podsjećaju na svoje djelo, rad ali i život. Zadržala bih se na Jakši Fiamengu, jer je o velikome Delmati podosta ovih dana govorio njegov sin Gibboni. Zanima me kako ste došli do njegovih/Jakšinih knjiga, koliko ih je i što još ima taj prostor 'rezerviran' – uputite čitatelje gdje je, jer je dislociran - za poznatoga Komižanina i što će još ponuditi?

- Krajem 2019. godine, na savjet Anele Borčić s Visa, zvao me nećak pok. Jakše Fiamenga, Denis Fiamengo, i pitao bismo li prihvatili Jakšinu kućnu biblioteku u donaciju. Knjige je naslijedila njegova kćerka Maja Fiamengo. Dugo je pokušavaju darovati ali je teško naći mjesto za smjestiti je. Naime, njegova procjena je bila da je riječ o 3.000 knjiga. Poslije će se pokazati da je riječ o više od 6.000 knjiga. Kao neki naš knjižnični ogranak – knjige iz svih područja ljudskog znanja i djelovanja. Velik dio njih je iz književnosti i teorije književnosti. Mnoge od njih sa zanimljivim posvetama Jakši. Neke raritetne. Sjetila sam se da su u susjedstvu Radunice, u kojoj je Jakša živio i u kojoj se nalazila njegova knjižnica, zapušteni naši, knjižnični prostori, u Zagrebačkoj 4, aneksu zgrade bivše Velike Realke. I tamo smo prebacili Jakšine knjige te krenuli u bitku za dobivanje sredstava za uređenje tih prostora. Sljedeće godine, donacijom ostavštine Ljube Stipišića Delmate, uz pomoć arhitekta Dinka Peračića i vanjske suradnice Herci Ganze, zaokružili smo cijelu priču i pokrenuli Knjižnicu Dalmatinu – novi poetsko-glazbeni odjel s Jakšinom kućnom bibliotekom i Delmatinom spomen sobom, uključili profesore i studente UMAS-a na popisivanje Delmatine građe, pokrenuli recitale i promocije u dvorištu zgrade u sklopu Splitskog ljeta, promocije mladih pjesnika i susrete unutar knjižnice...

- Tu koristite prostore van vaše knjižnice ali ste vi kao GKMM ipak glavni organizator svega. Je li

tako i kad je o Miljenku Smoji riječ – što se nudi i gdje?

- Ne, to su sve naši prostori, naše knjižnice. Dajemo im novi duh i sadržaj. Preuređujemo ih u atraktivne kulturne gradske punktove i funkcionalne knjižnične prostore. S donacijom Fiamengove kućne biblioteke i Delmatine ostavštine rodila se ideja o „Zavičajnoj kući GKMM“ – projektu udomljavanja ostavština znamenitih dalmatinskih ličnosti u knjižničnim prostorima GKMM-a. Naime, knjižnica je za uređenje spomen sobe Miljenka Smoje dobila određena sredstava pa smo se obratili našem sugrađaninu, fotoreporteru Feđi Klariću koji je odlučio knjižnici darovati autentičnu Smojinu sobu koju je dobio u nasljedstvo. Odlučili smo je ukomponirati u našu Knjižnicu Žrnovnica koja se nalazi u neposrednoj blizini Smojinog posljednjeg počivališta. Upravo smo predmete iz sobe dali na restauraciju i naručili projekt uređenja sobe. Vjerujemo da će sve biti gotovo do Smojinog stotog rođendana, 14. veljače 2023.

Bibliobus za više od 60.000 stanovnika SDŽ koji nemaju pristup knjizi

- Značajan je još jedan pothvat. Ugovorom iz 2021. godine s Ministarstvom kulture i medija i Nacionalnom zakladom za razvoj civilnog društva dobili ste gotovo četiri milijuna kuna. Tim se novcem financira ponovna djelatnost bibliobusa nakon gotovo 30 godina. Što će se sve napraviti i kakvi su planovi - gdje će bibliobus nuditi knjige, u kojim mjestima, na koji način jer veliki je to zadatak, zar ne? Dolazak knjige u manje sredine koje nemaju knjižnice je važno poslanje – na dobrobit čitanja i knjige.

- Sretni smo zbog uspješno prijavljenog i prihvaćenog projekta. Dodijeljenim nepovratnim sredstvima financiraju se nabava i opremanje bibliobusa, djelatnici u bibliobusnoj službi i brojne popratne aktivnosti. Projekt traje dvije godine, do rujna 2023. i upravo nabavljeni autobus oprema se u Sloveniji opremom koju smo specificirali i naručili. Radimo na vizualnom dizajnu koji bi trebao biti veseo i atraktivan i istovremeno „pletemo“ mrežu bibliobusnih stajališta po našoj županiji. Javili smo se svim općinama i naseljima koji nemaju osiguran pristup knjizi, a njih je mnogo. Više od 60 000 stanovnika naše županije nema pristup knjizi. Sigurno nećemo moći sve obuhvatiti ali velik dio njih hoćemo. Odazvale su se općine koje imaju u svom okrilju naselja koja imaju potrebu za našim uslugama. Među njima su Omiš, Sinj, Trilj, Vrgorac, Hrvace, Klis, Dicmo, Šestanovac, Lovreć, Podbablje, Zmijavci, Zagvozd.
Bibliobus bi trebao stići u siječnju 2023. i vrlo brzo nakon toga i krenuti našom županijom. Vrijednost ovog projekta za GKMM je početak dobre i tijesne suradnje sa Splitsko-dalmatinskom županijom, koje do tada nije bilo, a ovim su projektom, u svojstvu projektnog partnera, obvezni održavati bibliobusnu službu i nakon završetka projekta. U sklopu projekta potaknuli smo uređenje još jednog zapuštenog knjižničnog prostora, podruma Knjižnice Trstenik, koji je u postupku preuređenja za skladišni prostor Knjižnice Trstenik, ali i za spremišni prostor bibliobusne službe i radni prostor njezinih djelatnika.

Besplatni upis za djecu do 14 godina

- Mnogobrojne su popratne aktivnosti u GKMM (uostalom imate i prekrasnu dvoranu za razne manifestacije, kao i prostor u predvorju za izložbe itsl.) Što sve nudite onima koji dođu po knjige? Vidjela sam na vašoj web-stranici da imate podosta likovnih aktivnosti, filmskih, obilje programa za mlade..., a njih doista treba privući čitanju – to je ulaganje u budućnost. Recite nešto o programima za djecu i mlade, ali i kakav je odaziv...

- Kao prvo, jako smo ponosni što ćemo od 1. prosinca ove godine krenuti s trećom fazom osiguravanja besplatnog upisa za djecu do navršene 14 godine života. To nam je jedan od osnovnih strateških ciljeva. Uspjeli smo, prve dvije faze, pokrenuti u teškim vremenima pandemije jer smo imali i imamo dobru potporu od našeg osnivača Grada Splita. Dovršavamo fazu prenamjene kotarskog prostora u knjižnični pa ćemo vrlo brzo otvoriti još jednu knjižnicu za djecu i mlade u kotaru Mejaši. Bit će to prvi kulturni sadržaj u kotaru prepunom mladih obitelji s djecom.

GKMM s se velikom pozornošću skrbi o poticanju knjige i čitanja kod djece i mladih i to od najranije dobi. Knjižnica od otvaranja nove, suvremene Središnje knjižnice 2008. ima razrađenu strategiju

rada s djecom i mladima ali i svima onima koji rade i bave se s njima, od roditelja pa nadalje. Cijela je lepeza različitih programa i aktivnosti namijenjenih njima, ovisno o dobi i njihovim afinitetima. U skladu s tim i cijela je lepeza različitih suradnika i partnera koji nam pomažu u njihovoj realizaciji. To je bogatstvo i snaga knjižnice. Brojni su volonteri angažirani u tim aktivnostima.
Ova je godina proglašena Godinom mladih pa su i naše aktivnosti dodatno usmjerene na njih. Uz čitaonice, likovne radionice, čitateljske klubove i sve već uobičajene aktivnosti knjižnice u radu s njima, ove smo godine, pokrenuli radionice Lego maratona, radionice Lego robotike, 3D printanja, šahovsku radionicu, Tjedan Harryja Pottera, književni „speed dating", projekt „Upoznaj splitske filmaše", „Animaroolic" – međunarodni festival animiranog filma, susrete s mladim književnicima, „Comicator" -festival strip kulture, 10 godina Škole gitare na bazi sluha. Među prvim knjižnicama u Hrvatskoj pokrenuli smo knjižnični TIK TOK. Za primjer, jedan video imao je 106.000 pregleda. Preko njega, na zabavan način preporučujemo i knjige.

- Ciljana skupina mogu i moraju biti i stariji ljudi, umirovljenici koji imaju više vremena za čitanje, ali vole i druge aktivnosti. Što njima nudite?

- Za njih su bila teža vremena zbog pandemije i strogih epidemioloških mjera pa je dugo čitaonica dnevnog i tjednog tiska bila zatvorena, a što je oni rado koriste. Manje su, zbog toga, posjećivali i naše promocije, predavanja, izložbe. Manje su nam volontirali jer se neki i tako angažiraju u knjižnici. Manje su „ćakulali" s našim djelatnicima. Izlazili smo im u susret i posuđivali više knjiga, produžavali, rezervirali i na sve načine pokušali im olakšati i za njih teška vremena. Prije pandemije imali smo dobro posjećene informatičke radionice za umirovljenike. Vjerujemo da se sve pomalo vraća na staro, tako i naš rad s umirovljenicima.

- Razgovarate li vi i vaši knjižničari s posjetiteljima knjižnice kako bi imali povratnu informaciju o vrijednosti onoga što im dodatnoga uz knjige nudite i ako je odgovor da - je li to 'osluškivanje' korisno?

- Još uvijek, osnovni način rada s korisnicima je direktan kontakt, bez obzira na to što smo uveli i posudbu e-knjige, tako da je jako važno da djelatnici imaju socijalne vještine u komunikaciji s korisnicima. Još uvijek, a to nam je i misija, knjižnica je mjesto susreta, razmjene ideja i mišljenja, mjesto edukacije, svojevrsno utočište za svoje građane. Plan je sljedeće godine napraviti novu strategiju rada Knjižnice za naredne godine i u skladu s tim planira se napraviti anketa među korisnicima kako bi nam njezini rezultati bili smjernica u kvalitetnoj izradi nove strategije.

https://www.hia.com.hr/izdvojeno/intervjui/item/30274-grozdana-ribicic-ravnateljica-najbolje-knjiznice-u-hrvatskoj-poticemo-citanje-kod-djece-i-mladih-to-je-nase-bogatstvo-i-snaga

J

CRNA STATISTIKA

Broj ubojstava žena od strane bliskih osoba iz godine u godine je u porastu. Je li sustav zakazao?

58. Dušan Miljuš

Novinarski projekt:
Fenomenologija femicida u Hrvatskoj – uzroci, posljedice, kaznena politika

Elektronička publikacija: Jutarnji.hr

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka: 18. studenoga 2022.

Muškarac koji je ubio suprugu u Novalji i onaj koji je izbo nožem suprugu u Gospiću prekršili su mjere zabrane prilaska

"Nemoj, nemoj, što to radiš?" Bilo je to posljednje što su čuli neki od susjeda u Čakovečkoj ulici u Borovu naselju oko 19 sati 29. listopada iz kuće u kojoj je živjela 38-godišnja knjigovotkinja osnovne školi Borovo s dvoje djece. Te večeri kod nje je bila i prijateljica, a došao je i 45-godišnji **S. A.**, Vukovarac s norveškom adresom s kojim je bila u vezi nakon razvoda.

Ubrzo nakon tih riječi zvuk sirene Hitne pomoći proparao je maglovitu noć i medicinski tim pokušao je sve da bi spasio život majci dvoje djece. Zbog teških ozljeda nožem u trbuh žena je preminula iste večeri u Memorijalnoj bolnici "Dr Juraj Njavro" u Vukovaru. Njezina partnera već nakon sat i pol policija je uhitila. Ustanovit će da je imao 1,7 promila alkohola u krvi.

Ovo je kratki opis posljednjeg u nizu ovogodišnjih ubojstava koji, iako hrvatski zakoni ne poznaju kategoriju "femicida", možemo klasificirati u kategoriju ubojstava počinjenih na štetu žena, a počinili su ih uglavnom supruzi, bivši supruzi, djeca ili izvanbračni partneri.

Poražavajuća statistika

Prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova, majka dvoje malodobne djece 13. je žrtva i poražavajuća je statistika da su od ukupno 26 ubojstava u Hrvatskoj u njih 13 bile žene. U usporedbi s 2021., iako je brojkama nezahvalno "licitirati", bila su dva ubojstva manje na štetu žena - njih 11.

Od ukupnog broja ubojstava na štetu članova obitelji, odnosno bliskih osoba, u 10 mjeseci 2022. evidentirano je 19. Njih 12 je počinjeno na štetu žena, što je čak za 35,7 posto više u odnosu na isto razdoblje 2021. godine, kada je evidentirano 14 ubojstava na štetu članova obitelji, a osam ih je počinjeno na štetu žena. Do 30. listopada 2022. 65 žena je teško ozlijeđeno, a u 2021. teško ih je ozlijeđeno 97.

S obzirom na podatak da je osumnjičeni i za ovaj zločin bio evidentiran zbog kaznenih djela, od MUP-a smo još ranije zatražili podatak imaju li evidenciju koliko je osumnjičenih za ubojstvo žena u trenutku izvršenja ubojstva ili pokušaja ubojstva imalo neku od zaštitnih mjera, poput zabrane približavanja, ali odgovor je da MUP nema takvu evidenciju.

Takav podatak bude poznat tek kad se slučaj nasilja dogodi i to počinu istraživati mediji, kao što se to dogodilo kad je **Jure M.** (36) 22. kolovoza ove godine nožem izbo 27-godišnju suprugu i njezina prijatelja. Svega nekoliko dana ranije prijavila ga je za prijetnje smrću, ali mu nije bio određen istražni zatvor, već samo mjere opreza zabranom približavanja.

Neefikasne mjere opreza

Desetak dana kasnije, 31. kolovoza **D. G.** (54) dočekao je oko osam sati svoju suprugu **B. G.** (39) ispred butika i usmrtio je, a nakon toga je počinio samoubojstvo u obiteljskoj kući. Svega 20-ak dana ranije dobio je sudsku zabranu prilaska zbog nametljivog ponašanja. Svake se godine u povodu obilježavanja Nacionalnog dana suzbijanja nasilja nad ženama, 22. rujna objavljuju statistike, prigodna obraćanja o tome što će se poduzimati da se to nasilje spriječi, pa je tako bilo i ove. Međutim, svjedoci smo da je broj ubojstava žena od strane bliskih osoba iz godine u godine u porastu. S pravom se postavlja pitanje - je li sustav zakazao?

Do kraja ove godine, kako nam je odgovoreno iz Ministarstva pravosuđa i uprave, u tijeku su e-Savjetovanja o izmjenama Kaznenog zakona, Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, Zakona o kaznenom postupku i Zakona o sudovima. U tijeku su i analize Pravilnika o načinu izvršenja mjera opreza i Pravilnik o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve. Educirat će se i specijalizirati suci u predmetima nasilja u obitelji i nasilja prema ženama, a mreža podrške žrtvama kaznenih djela proširit će se na još 10 sudova. Hoće li to biti dovoljno?

Može li itko jamčiti da će 38-godišnjakinja koja je ubijena u Borovu naselju 30. listopada ujedno biti i zadnja u nizu žena ubijenih u 2022. godine od bliskih osoba? To je pitanje na koje je teško znati odgovor, ali poznavajući hrvatski "ritam zločina", teško je biti optimist.

https://www.jutarnji.hr/vijesti/crna-kronika/broj-ubojstava-zena-od-strane-bliskih-osoba-iz-godine-u-godine-je-u-porastu-je-li-sustav-zakazao-15276982

DEMOS MEDIA

Dijasporom jačajmo Hrvatsku – zaključak s osvrtom na recentne događaje....

59. Snježana Nemec

Novinarski projekt:
Dijasporom jačajmo Hrvatsku - Odnos RH prema njenim građanima u dijaspori

Elektronička publikacija:
Demos Media

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
29. srpnja 2022.

Kroz sam zaključak sažet će se odnos službene politike prema dijaspori, Hrvatima u Bosni i Hercegovini i hrvatskoj nacionalnoj manjini, s osvrtom na Hrvate u Republici Srbiji i na neke recentne događaje. Dat će se i sud kao iskaz prihvaćanja ili poricanja samog sadržaja odnosa, uz afirmativne prijedloge.

Iako je odnos službene politke Hrvatske prema dijaspori godinama prolazio različite faze, a kroz istraživački i znanstveni dio doživio razne interpretacije, čini se da je tek sada ozbiljnije stavljen u središte zanimanja i potrebe djelovanja. Sami odnosi kretali su se od euforije i politike pomirenja domovinske i iseljenje Hrvatske u razdoblju obrane od velikosrpske agresije i stvaranja samostalne države, kada je dijaspora dala neprocjenjiv doprinos kroz materijalne, moralne, kulturne i političke potpore, do 2000. godine kada su veze u potpunosti prekinute. Razlozi ovakvih odnosa, kroz koje je bila razvidna i svojevrsna indiferentnost službene politike prema dijaspori mogu se sažeti u jednoj rečenici - Ne možete dati drugome ono što sami nemate. Drugim riječima, u vrijeme tranzicije, uslijed institucionalne prilagodbe, pokušaja građenja same političke kulture, odnosno promjene naslje-

đenog ponašanja i sustava vrijednosti koji je i danas vidljiv, političkog utjecaja na gospodarstvo, velikog javnog duga, izostanka nacionalne identifikacije, domoljublja koje je poprimalo krivu konotaciju, izostala je i sama vizija budućih odnosa prema dijaspori, a posljedično je raslo i nepovjerenje dijaspore. Naravno, kroz sve ove godine govori se o puno složenijem odnosu i percepciji politike pa i same javnosti koja je imala sliku radikalne i polupismene dijaspore i dijaspore koja na izborima nema pravo glasa, posebno kada se uključe Hrvati iz BIH koji nisu dijaspora, iako se o ovom pitanju u javnom i političkom diskursu godinama vode rasprave koje se oslanjaju na različite defincije dijaspore. Ovakvu sliku i kritiku koja nije konstruktivna i na tragu diskurzivnog treba mijenjati na relaciji vlast-mediji-javnost jer, prije svega proizlazi iz nedovoljne informiranosti, neznanja i predrasuda koje onemogućuju i drugu točku gledišta.

S pozicije važnosti političke i gospodarske uloge dijaspore na globalnoj razini te činjenice da Hrvatska nema utjecaj na globalne promjene i globalno tržište, uključivanje dijaspore, kao ozbiljnog razvojnog potencijala na nacionalnoj i lokalnoj razini nije samo pitanje logike, već i potrebe. Dijaspora ima sposobnost iskazivanja otpornosti globalizaciji, u smislu znanja, vještina i tehnologije, ali je i protuteža današnjem iseljavanju te, na tragu istog treba, prije svega razviti kvalitetnu mrežu političkih i ekonomskih odnosa koji će biti trajni i na kojima će se graditi budućnost. Za navedeno je potrebno mapiranje dijaspore po zemljama kako bi se prikupili svi relevantni demografski i društveno ekonomski podaci, od podataka o dobi, spolu, obrazovanju, ekonomskom profilu do samog tržišta. Nakon navedenog procesa može se započeti i sa aktivnostima.

Polazeći, također od osnovne postavke važnosti ljudske populacije u kontekstu društvenog djelovanja, kompleksne iseljeničke i migracijske problematike te činjenice da na globalnoj razini pa tako i u Hrvatskoj stanovništvo stari, potrebno je stvoriti jasne strategije i koncepte odgovora, odnosno „cementirati“ gospodarske dobitke jačanjem produktivnosti te usvojiti fiskalno održive sustave potpore starosti. Sve su to izazovi na koje Hrvatska mora odgovarati i tražiti rješenja koja leže i u jakoj povezanosti sa dijasporom.

Unatoč ostvarenom napretku, bez aktivnog uključivanja dijaspore u politički i gospodarski život Hrvatske, bez stvaranja dijaspore kao živog dijela koji će sudjelovati u donošenju odluka, teško će se ostvariti kvalitetna i dugoročna suradnja Jedan od načina je izravno uključivanje dijaspore u samu strategiju razvoja Hrvatske te omogućavanje da kroz izmjene Ustava i Izbornog zakona budu izabrani u Hrvatski sabor.

Za sve navedeno, potrebno je promijeniti samu paradigmu, odnosno redefinirati odnos prema dijaspori u kontekstu realnosti koja ulazi u samu bit, konceptualnosti koja definira sadržaj odnosa te stvaranja povjerenja vjerodostojnosti i transparentnosti službene politike. Bez snažne političke volje i detektirani ljudski, financijski i infrastrukturni resursi i potencijali, prednosti i slabosti, neće biti dovoljni za jače povezivanje s dijasporom i stvaranje sveobuhvatne politike.

I samo pitanje odnosa službene politike Hrvatske prema Hrvatima u BiH prolazilo je kroz faze, od nadmoći i dominatnosti, do faze indiferentnosti i zanemarivanja ustavne dužnosti, a u konačnici i samog izostanka domoljublja.

Godinama službena politika nije imala jasnu vanjsku politiku i strategiju pa se s jedne strane kroz retoriku naglašavao interes jedinstvene BiH, a s druge otvarao prostor sumnji da nije u potpunosti za cjelovitu BiH. Ovakva retorička i dijalektička sredstva za postizanje cilja, međunarodnu politiku i javnost dovodi u zabludu. I nedavna rezolucija u Bundestagu kojom se Hrvatska, zajedno sa Srbijom poziva na distanciranje od separatističke politike u BiH na neki način potvrđuje navedeno.

U kontekstu Daytonskog sporazuma u kojem je Hrvatska kao supotpisnica dužna pratiti i osigurati provođenje istoga, izostale su aktivnosti i rješenja te pokušaji utjecaja na međunarodnu zajednicu, u trenutcima kada su se ugrožavala prava Hrvata kao konstitutivnog rada.

Neke pozitivne promjene danas su vidljivije kroz aktivnosti službene politike, posebno na posljednjem

summitu u Bruxellesu, gdje se predsjednik Vlade posebno založio za BiH te kroz hrvatske zastupnike koji u Europskom parlamentu ukazuju na potrebu uspostave jednakopravnosti svih konstitutivnih naroda te sugeriraju određena rješenja.

Gospodarska, kulturna zdravstvena, obrazovna, socijalna financijska potpora Hrvatima u BiH je kontinuirana i važna, posebno kada se govori o strateškim projektima, no ne i dovoljna, uzimajući u obzir dugotrajnu krizu u BiH, svu složenost i ozbiljnu podijeljenost društva te činjenicu da je dolazilo do postupnih promjena u izbornom zakonodavstvu BiH koje su dovele do narušavanja konstitutivnosti i jednakopravnosti hrvatskoga naroda.

Budući da teško mogu utjecati na donošenje političkih odluka od vitalnog nacionalnog interesa, Hrvati u BiH su najveći gubitnici. Postojećim Izbornim zakonom zakinuti su za legitimno pravo odlučivanja o svom legalnom predstavniku i dovedeni u situaciju da jedan konstitutivni narod bira predstavnike drugog konstitutivnog naroda. S druge strane, treba napomenuti i da su i sami hrvatski političari u BiH bili razjedinjeni, mjenjali svoj stav oko ustavno-pravnog uređenja države te da su nerazumnim i neodgovornim postupcima, stavljajući osobni interes ispred općeg i zajedničkog pridonijeli neravnopravnom položaju Hrvata.

Ni sama međunarodna zajednica u BiH sve ove godine nije iskazala jasan koncept reformi za rješavanja krize niti je jasno pokazala potrebu institucionalne jednakosti Hrvata. Tvrdnju, unutar rasprava, argumenata i logičkog zaključivanja kako ista ne poznaje dobro BiH teško je logički opravdati, ali postoji onaj dio koji govori da zapad ne zna što učiniti sa protektoratom, kao sredstvom kojim bi se trebao osigurati pravni poredak. Međutim, posljednji potez visokog predstavnika Christiana Schmidta o izmjeni Izbornog zakona i Ustava Federacije BiH kojim bi se zaustavilo preglasavanje Hrvata i omogućilo funkcioniranje u Federaciji BiH daje optimizam da se odstupa od uobičajenog djelovanja, iako iskustvo govori o oprezu i činjenici da preuranjene ocjene nisu uvijek dobre. Kada se govori o pojmu međunarodna zajednica treba imati u vidu da se isti različito definira i shvaća.

Optimalno rješenje za BiH leži u multietničkoj suverenoj državi, odnosno političkoj volji domaćih političara i postizanju zajedničkog dogovora oko pravnog uređenja države i jednakopravnosti Hrvata, Bošnjaka i Srba. I samo pristupanje BiH kao punopravne članice EU zasigurno bi pridonijelo smanjenju političkih tenzija i uređenju pravne države, no čini se da je pred BiH još dalek put, imajući i u vidu da je EU nerijetko razjedinjenja te da nema volje i moći za ozbiljne promjene, iako se na bruxellskom summitu pojavo tračak nade da bi uskoro BiH mogla slijediti Ukrajinu i Moldaviju, uz preduvjet provođenja ključnih reformi, posebno oko ustavne reforme i izbornog zakona. Da li se navedeno može dovesti u korelaciju s posljednom odlukom visokog predstavnika o promjeni Izbornog zakona i Ustava Federacije BiH, ostaje za vidjeti.

Hrvati u BiH sa sadašnje pozicije bez pomoći Hrvatske, njenih mogućnosti i jasno definiranih mehanizama te činjenice da se polako osnažuje na međunarodnom planu, teško će riješiti probleme i čini se, da je za sada vjerojatnije iseljavanje i traženje rješenja za vlastiti život izvan BiH.

Pitanje nacionalnih manjina je složeno, a sam položaj je različito uređen u pojedinim državama pa tako i položaj Hrvata kao autohtone manjine koja živi na području današnjih dvanaest europskih država (Austrija, Bugarska, Crna Gora, Češka, Italija, Kosovo, Mađarska, Sjeverna Makedonija, Rumunjska, Slovačka, Slovenija i Srbija). U svim zemljama osim Slovenije, Bugarske i Sjeverne Makedonije s kojom je potpisan bilateralan sporazum o zaštiti nacionalnih manjina, Hrvati su priznati kao nacionalna manjina. (Središnji državni ured za Hrvate izvan RH).

Sama činjenica da na međunarodnoj razini godinama nema precizne i općeprihvatljive definicije manjine te da u EU izostaje jedinstven model ostvarivanja prava istih, na neki nači implicira i sam stav prema manjinama. Međunarodne institucije, s jedne strane pokušavaju pitanje nacionalnih manjina staviti u svoju nadležnost, prije svega u zaštiti ljudskih prava, a s druge strane vrše pritisak na manje zemlje (iako puno veći i dugotrajniji problemi postoje u drugim puno većim europskim državama) te instrumentaliziraju nacionalne manjine s ciljem ostvarivanja stra-

teških interesa na određenom području. (Siniša Tatalović, Europski modeli ostvarivanja prava nacionalnih manjina).

Bez obzira na navedeno, sam odnos prema manjinama je, prije svega izraz demoktratičnosti, gdje Hrvatska u odnosu na druge zemlje, uistinu prednjači.

U kontekstu međunarodnih odnosa, manjine mogu igrati vrlo važnu ulogu u stvaranju dobrosusjedskih odnosa. Međutim, ova činjenica ne nailazi na plodno tlo kada govorimo o Hrvatima u Srbiji, prije svega zbog kompleksnog odnosa između Hrvatske i Srbije, tako da i svaki pokušaj pomoći hrvatskoj nacionalnoj manjini u prepoznavanju njihovih prava i ostvarenju istih, metaforički rečeno udara o zid.

Iako su napravljeni određeni pomaci u poboljašnju položaja Hrvata, s naglaskom na posljednji, kada je u novom sazivu Narodne skupštine Srbije izabran čelnik Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini Tomislav Žigmanov, Srbija i dalje Hrvatima odriče pravo na jednakost. Navedeno, u osnovi pokazuje kako ne postoje zakonski okviri koji će zaštiti čovjeka pa tako i nacionalnu manjinu, ako ne postoji politička volja u kojoj diskriminacijska politka neće nalaziti svoje mjesto.

Pritisci na Hrvate u Srbiji, širenje straha i medijska blokada i dalje su prisutni, stoga ne čudi da Hrvati nisu integrirani u društveni i politčki život Srbije. S druge strane ovakva segregacijska politika nameće asimilaciju i odustajanje od identiteta kao jedino rješenje, iako je asimilacija pitanje slobodnog izbora.

Ako povučemo paralelu između politike pristupa Srbije prema srpskoj manjini u Hrvatskoj, ista stalno nameće to pitanje. Ovakav pristup je većinom u funkciji stalnog podizanja političkih tenzija, čemu svjedoči i zadnji potez predsjednika Vučića oko nenajavljene posjete Jasenovcu i Pakracu te govori i o tome kako uspostava demokratskog sustava traži novu svijest koja će proizaći iz te iste demokracije.

Činjenica je, da je službena politika Hrvatske, posebno u posljednje vrijeme kroz razne programe i projekte potpore, sve učestalije kontakte i susrete te kroz moralnu potporu, u smislu da su u potpunosti dio hrvatskog naroda dala značajan doprinos jačanju položaja Hrvata, međutim bez jasno definirane strategije koja će uključivati i sve specifičnost pa i korekcije hrvatske diplomacije u Srbiji koja je izlazila iz diplomatskih okvira, na što je više puta i upozoravano, sve navedeno neće biti dovoljno u zaštiti prava Hrvata u Srbiji.

U kontekstu navedenog Hrvatska bi trebala biti politički angažiranija u svojim zahtjevima i zaštiti prava Hrvata, koristiti i svoj sve veći međunarodni ugled te se pozivati na međunarodne i europske instrumente zaštite manjskih prava, iako iste ne utječe na odredbe nacionalnog zakonodavstva. Jer, kako je izjavila predsjednica Hrvatskog nacionalnog vijeća u Srbiji Jasna Vojnić: „Čim netko dođe, čim su leđa Republike Hrvatske tu, odmah je situacija drugačija. Isto tako, ako se dogode napadi ili pritisci i RH stane iza nas, pritisci se smanje."

S obzirom da hrvatska javnost nema dovoljno informacija o hrvatskim manjinama izvan Hrvatske pa tako i o Hrvatima u Srbiji, i politika i mediji bi trebali navedeno promijeniti, posebno imajući u vidu politiku Srbije koja još uvijek nije na tragu pomirenja i mirnog života, na što se, uostalom i obvezala te da istoj nedostaje politička volja kako bi ubrzala bolji položaj Hrvata u Srbiji. Treba, također češće i bez ikakve dvojbe isticati i pozitivne priče te same aktivnosti Hrvatske u poboljšanju položaja Hrvata u Srbiji.

Zaštita nacionalnih manjina sastavni je dio međunarodne zaštite ljudskih prava i kao takva spada u oblast međunarodne suradnje. Načelo i reciprocitet u učinkovitom sudjelovanju nacionalnih manjina u javnom životu ogledalo je demokracije i neprihvaćanja diskriminacije.

https://demosmedia.hr/2022./07/29/dijasporom-jacajmo-hrvatsku-zakljucak-s-osvrtom-na-recentne-dogadaje/

[TUP BUDUĆNOSTI] 'Jedno mjesto susreta i stvaranja može napraviti razliku!'

60. Andrea Falkoni Račić

Novinarski projekt:
TUP budućnosti

Elektronička publikacija:
Dulist.hr

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
22. studenoga 2022.

Revitalizacija 9 tisuća 'kvadrata' prostora nekadašnje Tvornice ugljenografitnih i elektrokontaktnih proizvoda, poznatije kao TUP, u samom je začetku. Vizija Grada Dubrovnika, njenog novog vlasnika, jest da prostori TUP-a u Gružu budu novo mjesto društvenog okupljanja, ali istovremeno i centar stvaranja novih radnih mjesta gdje se fokus miče s uslužne gospodarske djelatnosti na kreativnu industriju. No, unutar zidova nekadašnje tvornice kreativnosti ni danas ne nedostaje, o čemu svjedoče brojni poduzetnici i kreativci koji su posljednjih godina javnim sadržajima oživjeli prostor ove bivše gruške tvornice. Svojim radom i djelovanjem nastoje izgraditi urbani identitet Gruža, koji je zapravo oduvijek bio mjesto susreta i stvaranja. Ne treba zaboraviti ni na činjenicu kako su se okupljeni u Inicijativu TUP – urbana četvrt zalagali da TUP ostane u rukama Grada i građana. I u tome su uspjeli. Stoga su u promišljanju budućnosti ovog prostora nezaobilazna stanica. Svoja razmišljanja u dvorištu bivše tvornice s nama su podijelili **Krešo Glavinić**, **Kristina Mirošević**, **Ivana Tepšić**, **Hrvoje Bubalo** i **Marjan Žitnik**.

TUP može promijeniti trendove

- Ovo je posljednja zaokružena prostorna cjelina koja po nama ima snage, kad se transformira, promijeniti trendove u Gradu, prvenstveno odumiranja društvenog života i stvaranja čisto i isključivo turističke ponude – mišljenja je Glavinić, inače voditelj Muzeja crvene povijesti, koji nam je napomenuo kako je TUP,

izvan pojedinačnih poduzetničkih i umjetničkih priča važan iz nekoliko razloga. Jedan od njih tiče se i industrijske baštine Dubrovnika 20. stoljeća koja više ne postoji.

- Gledajući s tog povijesno baštinskog aspekta, ovo je zadnja industrijska cjelina koju TUP čini sa Solskom bazom, koja jest zaštićena kao kulturno dobro. Stoga je važno i vrijedno ovakav prostor očuvati, tim više jer se u ovom kompleksu stvara nova vrijednost te prostor ne zjapi prazan – ističe Krešo. Na njega se nadovezala Kristina Mirošević, koja je kao autorica postava i dizajnerica sudjelovala u stvaranju Muzeja crvene povijesti, a vlasnica je Sudija Bonsenjo.

- Prostor ima ogromni potencijal i brojne se strategije razvoja poklapaju s ovim što se tu već događa. Brojne su mogućnosti i smjerovi daljnjeg razvoja, koji bi Dubrovniku vratili život grada i odmaknuli ga od života destinacije – smatra.

Zapravo, naši sugovornici su složni kako je TUP idealna prilika za odmicanje od monokulture, od isključive ovisnosti o turizmu.

Mladi poduzetnik i IT-jevac Marjan Žitnik pokretač je inicijative Maritimo Recycling, a plan mu je reciklirati plastiku iz mora i raditi nove proizvode.

- Nije ovo ništa novo. Svaki grad koji drži do sebe ima sličnih primjera prenamjene starih objekata, čak i kulturnih u hub-ove ili starih tvornica u inkubatore. Split i Zagreb rade dosta po tom pitanju i čim se stvori jedna kritična masa cijeli grad se preporodi – iznosi Žitnik, a na njega se nadovezao Hrvoje Bubalo iz kluba Dubina: 'Tek kad su na jednom mjestu svi ti ljudi, tek onda nastaje magija i kreću prave stvari'.

Kako pomiriti kreativnost i okove regula?

No, još uvijek se ne znam kakva će se sve to magija 'kuhati' unutar TUP-a. Odgovor na to pitanje trebao bi dati interdisciplinarni tim stručnjaka, a u radnoj skupini je i Kristina Mirošević.

- Voljela bih da je nas više u radnoj skupini jer mi imamo bolji input, tu smo već neko vrijeme, saživjeli smo s prostorom i imamo uvid s terena. Ne gledamo na ovo samo kao na neki projekt – iznosi nam Kristina. Naši sugovornici smatraju kako bi se u promišljanja o budućnosti TUP-a trebao uključiti širi krug ljudi, od predstavnika Gradskog kotara Gruž do civilnog sektora budući da su u timu danas gotovo isključivo zaposlenici Grada.

- U prijavi za europski projekt spominjalo se da će tu biti predstavnici kotara, civilnog sektora, puno širi krug nego što je ovaj danas. Istaknuto je kako će se sve raditi u više faza pa se nadamo da je ovo možda samo 'core' koji ima razraditi metodologiju. Mi ovdje imamo i predstavnike civilnog sektora, privatnike, mi živimo u Gružu... Taj krug bi trebao biti puno širi i uključivati i stručnu javnost, arhitekte, predstavnika kotara, nas ovdje... Nadamo se da će se u sljedećem koraku, kad se razvije metodologija kojom će se određivati što i kako, uključiti veći broj ljudi – mišljenja je Glavinić.

Kad je već spomenuo EU projekt nismo mogli ne dotaknuti se programa Novog europskog Bauhausa, kroz koji će se ovaj prostor transformirati. Kako objasniti Novi europski Bauhaus?

- Teško pitanje. Mislim da nitko ne može objasniti Novi europski Bauhaus – kroz smijeh nam je rekao Krešo. Naime, pitanje je kako pomiriti Bauhaus, koji bi trebao biti pošteđen regula i poticati kreativnost s Europskom unijom koja je, ističe Glavinić, sazdana od regula i zakona.

- Kako napraviti okvire koji kreativu ne sprječavaju, a osiguravaju poštivanje zakona i pravičnu raspodjelu financija? - pita se Glavinić te navodi kako Novi europski Bauhaus na principu Dubrovnika jest revitalizacija industrijske baštine koja više nije prikladna ili nije moguća iz '101 razloga' na lokaciji na kojoj jest te transformacija u nekakav kreativni i društveni hub.

Sadržaji za širu korist

- Što to znači? Može značiti krcato toga, a može ne značiti ništa. Prerano je za davati odgovore što će točno tu biti. Ovdje bi se prvenstveno trebalo 'gurati' sadržaje koji su okrenuti prema zajednici, koji daju neku širu korist zajednici. Uzet ću za primjer klub Dubinu, privatni poduzetnički projekt koji daje dodanu

vrijednost izvan osnovnih parametara zapošljavanja ljudi, plaćanja PDV-a, prireza, najma... Rade naime dodatni, kvalitetan program koji u Dubrovniku nitko drugi ne radi, građani ga nemaju gdje čuti, a to ih kulturno i društveno obogaćuje i to je primjer kako je neki poduzetnik u jednu ruku i društveno odgovoran. Takvih sadržaja može biti mnoštvo, od recikliranja plastike do muzeja i kulture... Svi mi radimo dodatno izvan samog našeg projekta. Netko može reći – muzej samo naplaćuje ulaznice, ali mi radimo i sa školama, imamo besplatne izložbe i predavanja za zajednicu – objašnjava Krešo Glavinić.

To je ono što oni, izvan svojih poduzetničkih priča, daju građanima. Na to se nadovezao i Bubalo.

- Od samog početka nismo željeli raditi samo petak i subotu, a da pet dana toliki prostor stoji zatvoren. Posebno kad znamo da u Dubrovniku svima nedostaje prostora. Stoga smo odlučili da u sklopu kluba funkcionira i Kulturni centar s predavanjima, izložbama, radionicama za djecu, satovima tanga... - istaknuo je.

Iako su nam rekli kako je u ovom trenutku, bez dijaloga šireg kruga ljudi, teško reći kakav bi to sadržaj trebao biti u bivšoj tvornici, nismo mogli ne postaviti pitanje kakvih sadržaja po njima nedostaje i je li ovo idealna lokacija za filmski sudio, kojega je najavio vlasnik, Grad Dubrovnik. Odgovor na to dao nam je Krešo.

Filmski studio?

- Deset godina sam u filmskoj industriji. Ne znam sve, ali vjerujem da filmski studio u TUP-u nije realan u gabaritima ozbiljnog filmskog studija. Hoće li to na kraju biti neka mala prostorija u kojoj će se moći snimati video blogovi ili će djeca raditi vježbe za snimanje, mislim da se takav 'filmski studio' može napraviti. To bi bilo u redu jer to jest kreativna industrija, ali ozbiljni filmski studio treba puno veću kvadraturu i ova lokacija jednostavno ne odgovara – mišljenja je Krešo. Smatra kako nije na njemu za reći koji bi se sve sadržaji ovdje mogli smjestiti, ali bi trebalo ići stazama koje su oni već 'utabali'.

Sadržaja se dotaknuo i Bubalo otvorivši pitanje nedostatka prostora za umjetnike.

- Družimo se s dosta umjetnika i svima njima nedostaje prostora za atelje, za izložbe. Imamo dosta mladih umjetnika 'freških' s Akademije koji nemaju prostor za raditi – govori nam Bubalo, koji smatra kako bi se i taj problem mogao riješiti kroz TUP. Nadovezao se na to i Glavinić iznijevši ideju kako bi se primjerice Hrvatskom društvu likovnih umjetnika Dubrovnik mogao dati jedan prostor, koji bi se mogao razdijeliti u četiri atelijera i dati ih na godinu, dvije umjetnicima kako bi svi dobili priliku za završiti svoje radove.

Pitali smo ih i strahuju li od komercijalizacije i kako je spriječiti.

- Jedino na način da radna skupina stvarno bude što šira i da se iskreno pristupi tome. Treba oformiti širi krug radne skupine kako bi se analizirale potrebe građana. Treba vidjeti što građanima treba. Možda se kroz tu analizu pokaže da im je više potrebno nekih drugih stvari, a ne onih koje mi mislimo. Ne treba zaboraviti da se Grad za kupnju TUP-a zadužio te treba biti financijski odgovoran i treba napraviti balans između komercijalnog i nekomercijalnog sadržaja – rekao je Glavinić.

Od multifunkcionalne hale do IT-ja

Dobit bi Grad mogao ostvarivati kroz jednu od bivših tvorničkih hala. Ideju nam je iznijela Ivana Tepšić iz 'Dubine'.

- Ovu halu vidim kao multifunkcionalnu halu u kojoj se mogu organizirati razni sajmovi, koncerti izložbe u velikim gabaritima jer prostor ima veliku visinu. Mogle bi postojati i tribine koje se mogu sklopiti... - Ivanina je vizija.

S druge strane, Žitnik, inače IT-jevac, dotaknuo se upravo te branše.

- Ovdje vidim veliki potencijal upravo za IT. Mladim IT-jevcima treba stol za kompjuter, pregrada, internet, struja. Treba im pet kvadrata i to se može iskoristiti kao pravi IT hub. Toga u Dubrovniku nema. Nemaš gdje ni digitalnim nomadima ponuditi nešto, ni mladim IT firmama, veliki je zahvat kad krećeš u biznis iznajmiti ured i plaćati struju, internet, režije i ljude... - objašnjava Žitnik.

- Ima jako puno smjerova u kojima se može krenuti. Zato je bitno da se čuju različita stajališta. Grad je naravno tu krovna institucija koja će reći što i kako, ali treba se sve sagledati iz raznih aspekata. Imamo primjer i Christianije u Kopenhagenu, kreativni hub napravljen na mjestu starog brodogradilišta, a koju posjeti godišnje 2 milijuna posjetitelja – rekao je dalje Glavinić na što se nadovezao Žitnik s primjerom Zagrebačkog inovacijskog centra Zicer u Zagrebu.

- To su 'kapunare', svaka od 10 kvadrata te ih poduzetnici mogu iznajmiti za tisuću kuna mjesečno, što je ludilo jer u Dubrovniku ne možeš prostor naći ispod 5 tisuća kuna, pogotovo ne neki ured – iznio je.

Sličan prijedlog iznijeli su, rekla nam je Kristina, gradonačelniku.

- Može se napraviti poduzetnički inkubator za naše mlade koji su završili fakultet, vratili se u Dubrovnik i nemaju što raditi pa završe u turizmu jer nemaju izbora. Jedna hala može biti multifunkcionalna za izložbe, food sajmove... uz 'živu' ulicu s nizom obrtnika, umjetnika... - objasnila je Kristina. Na taj bi način, dodala je Ivana, ljudi tu mogli pronaći sadržaja za ostati cijeli dan.

Mjesto za upoznati život lokalaca

Dodali su svemu tome još jednu dimenziju. Onu turističku. To bi, smatra Bubalo, bilo mjesto na kojem bi posjetitelji mogli stvarno upoznati nas, naš način života, ono čime se bavimo s odmakom od kulise povijesne jezgre i turizma.

- Turisti ne sretnu nikoga domaćega po Gradu, sretnu konobara iz Makedonije, bukera iz Srbije. Nemaju uvid u život lokalaca već samo u turističku kulisu koja nije baš realno stanje života u gradu – smatra Bubalo.

Kod kreiranja budućeg sadržaja, na prvom mjestu trebaju biti građani, naglasio je još jednom Glavinić.

- Trebaju svi ući u proces iskreno. Ući hrabro i reći svoje mišljenje da dobrobit grada bude na prvom mjestu jer su ovo kupili svi građani Dubrovnika i njima to mora ostati, oni moraju biti u fokusu. E sad, pitanje je kroz koji način materijalizirati dobrobit građana, je li to kroz povećanje radnih mjesta, kroz povećanje kulturne i društvene ponude... Upravo bi to trebala saznati radna skupina. To je cilj, on je uvijek deklarativno tu i uvijek se govori da je sve za građane, ali stvarno se nadamo i vjerujemo da će ovaj put to stvarno biti za građane, a ne za engleska vjenčanja – smatra Krešo Glavinić.

- Zadnjih 20 godina 'turbo' turizma i milijardi koje su prošle kroz grad, i nije baš da se nešto poboljšao život građana. Pogoršao se, kvaliteta života se pogoršala i to je trenutno najgore – nadovezao se Hrvoje.

Iskreno su nam rekli kako se nisu nadali da će Grad kupiti TUP. 'Svaka čast gradonačelniku', rekla je Kristina i dodala: 'Nama je ovo ravno čudu'.

Svi su su složili kako TUP ima snagu promijeniti trend, jer – jedno mjesto, istaknula je Ivana, može napraviti razliku. Vide oni to i danas jer...

- Ljudi kad dođu ovdje, uhvati ih neka energija. I oni bi nešto htjeli napraviti – ističe Kristina.

Očuvanje industrijske note

Iako će na to pitanje bolje odgovoriti arhitekti, naše sugovornike smo pitali treba li sačuvati autentičnost prostora. Rušiti ili ne?

- Ne treba rušiti. Trebalo bi sačuvati industrijsku notu, ali naravno da treba neke stvari srediti i napraviti put – odgovara nam Ivana. 'Ništa po meni ne treba šminkati, baš je fora ovako kako jest', mišljenja je Marjan.

- Ovdje ima arhitektonskih momenata koje ne možeš više replicirati. Ja sam ušao u mali prostor od 65 kvadrata, unutra je bila željezna galerija koja je trebala ići na kidanje, ali to sam spriječio zadnji dan jer sad za takvu galeriju treba 30-40 tisuća eura. Ona je zdrava, prepiturali smo je i to dava čar tom cijelom prostoru. Takvih momenata ovdje je 'milijun'. Većina unutarnjih instalacija može se iskoristiti za atrakciju koju ne možeš više replicirati – dodao je dalje Žitnik.

Tijekom razgovora s mladim kreativcima, posebno su nam naglasili kako njima nitko nije u TUP-u prostor poklonio. Svi oni plaćaju uredno najam, a svoje su

prostore, koji su bili derutni, sami uredili i u njih uložili.

Kad je riječ o budućem korištenju Glavinić smatra kako bi se sve manje prostore moglo dati u povoljniji najam, kakav je sada. Privatnik je, napomeno je Glavinić, to smatrao tržišnim najmom te bi ga sigurno bio povećao da se moglo.

- Pokazalo se da je taj najam skroz prihvatljiv nama svima, ima i između nas malih odstupanja u cijeni, ali to je sve ok. Naše prostore smo svi sami sredili i u njih dodatno ulagali. Na taj način se može raditi i dalje s manjim prostorima, koje bi ljudi sami sredili pa grad tu nema ulaganja. Međutim, treba se urediti cesta, velika hala, azbestni krov, fasada... - napomenuo je Glavinić.

Ideja za budućnost TUP-a svakako ne nedostaje. Sad se čekaju daljnji koraci vlasnika i početak jedne nadamo se lijepe urbane priče.

https://dulist.hr/tup-buducnosti-jedno-mjesto-susreta-i-stvaranja-moze-napraviti-razliku/797986/

AGROPORTAL.HR

Značaj žene za razvoj ruralnog turizma Hrvatske

61. Antonia Hohnjec

Novinarski projekt:
Položaj i uloga žena u obiteljsko poljoprivrednim gospodarstvima

Elektronička publikacija: Agroportal.hr

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka: 11. prosinca 2022.

Promatra li se sveukupni značaj žene za razvoj ruralnog turizma u Hrvatskoj možemo istaknuti kako je njezina uloga od davnina prepoznata kao promicateljice tradicije, kulturne baštine, gastronomije i sveukupnog načina života te djelovanja na selu. Žene i djevojke svojim sveobuhvatnim djelovanjem u kontekstu razvoja ruralnog turizma predstavljaju, slobodno možemo reći, najvažniju kariku.

Važnost žene kroz povijest

Na konferenciji Ruralne Europljanke - „European Rural Women“, koja se održala 24. i 25. listopada 2022. godine u organizaciji Hrvatske udruge za turizam i ruralni razvoj „Klub članova Selo“, iz Instituta za turizam sudjelovala je **doc. dr. sc. Jasenka Kranjčević** s prezentacijom „Baština i identitet ruralne žene Hrvatske“ u kojoj je ukazala na bogatstvo baštine ruralnih žena kao dijela europske baštine i na potencijale prezentacije identiteta.

Doc. dr. sc. Jasenka Kranjčević se u prezentaciji osvrnula na prošlost, gdje je još sredinom 19. stoljeća došlo do potražnje za baštinom i identitetom ruralne žene, koji su se mijenjali tijekom vremena u odnosu na neke kriterije koji su u datom vremenu bili interesantni. Identitet ruralne žene već je na početku 20. stoljeća dobio veliki zamah. Naveden je primjer plakata Zagrebačkog velesajma s početka 20 stoljeća gdje je upravo ruralna žena bila glavni fokus poslovne promidžbe kao subjekt poslovnog turizma.

Doc. dr. sc. Jasenka Kranjčević je istaknula kako je kroz povijest postojao velik međunarodni interes za ruralne žene Hrvatske, u prvom redu etnologa, turista, književnika, povjesničara, slikara, poduzetnika, ali i industrijalaca.

"Hrvatska ruralna žena je sa svojim rukotvorinama sudjelovala 1905. godine u austrijskom muzeju u Beču, 1906. godine u Londonu, a 1909. godine hrvatska ruralna žena bila je u Berlinu", spomenula je gospođa **Jasenka Kranjčević**. U tom kontekstu, dodala je, može se vidjeti kako je tada hrvatska ruralna žena bila prepoznata sa svojim aktivnostima i to na međunarodnom polju.

Gospođa **Kranjčević** je istaknula kako se Hrvatska početkom 20. stoljeća svijetu prezentirala upravo kroz svoju baštinu i tradiciju, uglavnom koristeći motive hrvatskih nošnji koje su prezentirale žene. Tako su postojale marke na kojima su bile prikazane žene u hrvatskim narodnim nošnjama. O velikom interesu za hrvatsku tradiciju, dovoljno govori i podatak kako je američki "National Geographic" još davne 1908. godine napravio reportažu o hrvatskim ruralnim ženama.

Ovo je potrebno istaknuti imamo li i u vidu važnost očuvanja tradicije i svega onoga što i danas hrvatske ruralne žene rade po tom pitanju. Kroz moderne i sve prisutne načine promoviranja, ruralne žene u turizmu možda danas imaju i veću ulogu nego tada, jer je Hrvatska prepoznata kao jedna od ljepših destinacija koje turisti danas biraju za svoj odmor. Upravo ti današnji suvremeni turisti, pogotovo oni financijski moćniji, žele vidjeti "skrivene" adute naše zemlje i upoznati se s njezinom tradicijom. Žene su te koje ipak u većini njeguju tradiciju očuvanja narodnih nošnji i običaja.

Možemo se složiti s riječima **doc. dr. sc. Jasenke Kranjčević** da je ruralna žena Hrvatske sukreatorica europske kulturne baštine, čuvarica specifičnog europskog kulturnog identiteta i nositeljica inspiracija promjena i održivog razvoja.
Ovdje treba dodati kako i hrvatski Institut za turizam želi pokrenuti i projekt s ciljem osnaživanja položaja i uloge žena u turizmu Hrvatske kroz različite kreativne programe prepoznavanja, edukacije, prezentacije i umrežavanja vlastite baštine identiteta za održivi razvoj turizma.

Razvoj turizma mora uključivati djelovanje žena

Govoreći na spomenutoj konferenciji, dekan Veleučilišta u Virovitici, **doc. dr. sc. Dejan Tubić** je u okviru izlaganja na temu "Ruralni turizam za žene: vrijeme je za promjenu" istaknuo kako je revitalizacija hrvatskih ruralnih područja jedan dugotrajan i izazovan posao, no bez uključivanja žena u sve segmente društva, od politike do ekonomije, psihologije i edukacije i dalje, taj je cilj nemoguće realizirati. Također, naglasio je kako razvoj turizma u ruralnim područjima direktno utječe na mogućnost zapošljavanja žena, popravlja demografsku sliku ruralnih područja, sprječava depopulaciju stanovništva, ali i stvara nova tržišta za poljoprivredne proizvode. Istaknuta je važnost turizma kao strategije za osnaživanje žena u ruralnim područjima, jer potiče osnaživanje spolova i zajednice kroz društvene, ekonomske, političke i psihološke aspekte života. Razvoj turizma u ruralnim područjima također utječe na poticanje lokalne kulture, tradicije i povijesti kojima je poveznica turistička namjena te time jača nacionalno dostojanstvo i samopouzdanje.

Govoreći o značaju žena u turizmu, **Jovana Čutul**, predsjednica udruge "Žene za otok" s Krka, ističe da se u obzir uvijek moraju uzimati specifične značajke pojedinog ruralnog područja. "Područje Krka, Cresa i Malog Lošinja ulazi u najrazvijeniju skupinu jedinica lokalne samouprave, otok Krk je povezan mostom te ima i aerodrom zbog čega je iznimno dobro povezan, nezaposlenost je minimalna, skoro možemo reći da je ona ovdje izbor. Radi se o prostoru s pozitivnim

prirodnim prirastom i doseljavanjem. Zbog svega navedenog možemo uvidjeti da prostor kvarnerskih otoka nema probleme koji su prepoznati na nacionalnoj razini, već neke druge", smatra gospođa Čutul.

"Govoreći o položaju žena u ruralnom turizmu, one su pružateljice usluga smještaja, domaćice i njegov temeljni stup. One su te koje dočekuju goste te prvi dojam gosta o destinaciji ovisi upravo o njima. Izravan kontakt temelj je iskustva koji turist danas želi te su žene upravo one koje to pružaju u ruralnim krajevima, posebice u privatnom smještaju. Zato je bitno raditi na njihovom osnaživanju i edukaciji, ali ponajviše vidljivosti. Moment „vidi kako je ona uspjela, mogu i ja" je iznimno važan za žene ruralnog područja", smatra gospođa Čutul.

Europa koja je usmjerena osnaživanju ruralnih žena

Hrvatskoj se kao punopravnoj članici Europske unije otvaraju dodatne mogućnosti za razvoj i financijsku podršku u segmentu poljoprivrede pa tako i za žene koje su nositeljice OPG-ova ili to tek žele postati. Postoji niz financijskih i edukacijskih potpora koje su isključivo namijenjene ženama te usmjerene u ruralna područja.

„Podaci Međunarodne organizacije rada iz 2018. pokazuju da bi se globalna poljoprivredna proizvodnja mogla povećati za 2,5 do 4 posto u najsiromašnijim regijama svijeta, a broj pothranjenih ljudi smanjiti za 12 do 17 posto samo kada bi se ženama dale jednake mogućnosti kao što ih imaju muškarci", istaknula je zastupnica u Europskom parlamentu, gospođa **Sunčana Glavak**.

„Točno je da se žene na selu diljem svijeta suočavaju s diskriminacijom kada je u pitanju vlasništvo nad zemljom i stokom, jednaka plaća, sudjelovanje u tijelima donošenja odluka i pristup resursima, kreditima i tržištu. Međutim, sve se više prepoznaje presudna uloga koju žene i djevojke imaju u osiguravanju održivosti ruralnih kućanstava i zajednica, poboljšanju ruralnog života i općeg blagostanja. Kada su žene ekonomski i društveno osnažene, one postaju liderice i nositeljice promjena za ekonomski rast, društveni napredak i održivi razvoj", komentirala je eurozastupnica **Sunčana Glavak**.

„Ruralni razvoj i žene u kontekstu ruralnog razvoja česta su tema plenarnih rasprava u Europskom parlamentu. Žene čine značajan udio poljoprivredne radne snage u EU-u (67 posto), uključujući neformalni rad, i obavljaju najveći dio neplaćene skrbi i kućanskih poslova u obiteljima i kućanstvima u ruralnim područjima. Jednako tako daju značajan doprinos poljoprivrednoj proizvodnji, sigurnosti hrane i prehrani, upravljanju zemljištem i prirodnim resursima te izgradnji otpornosti na klimatske promjene. Europski parlament u svojim je rezolucijama u više navrata istaknuo da su žene u ruralnim područjima pokretačice promjena za održivi ruralni razvoj", istaknula je eurozastupnica **Glavak**.

Dodala je kako u Europskom parlamentu razumiju kako je u ovom trenutku najbitnije osigurati financijsku i savjetodavnu podršku mladima koji odluče živjeti na selu i od sela. „U Hrvatskoj, primjerice, udio mladih žena nositeljica poljoprivrednih gospodarstava prati jednaki trend u odnosu na mlade muškarce nositelje poljoprivrednih gospodarstava, no razlika je vidljiva u ekonomskoj veličini poljoprivrednog gospodarstva koja je niža kod žena. U aktualnom financijskom razdoblju, i kroz Nacionalni program oporavka i otpornosti, i kroz Višegodišnji financijski okvir, osigurana su iznimna sredstva za jačanje poljoprivrede, regionalni razvoj i održivi turizam", istaknula je zastupnica **Sunčana Glavak**.

Bez žena nema ni razvoja turizma

S obzirom na veliku ulogu žena u razvoju hrvatskog turizma, mjerodavne institucije trebale bi još i više raditi na modelima potpora i osnaživanju ruralnih žena. Treba uzeti u obzir i razdoblje pandemije korona virusa koje je izazvalo ekonomsku stagnaciju i krizu u kojoj su ruralna područja itekako bila pogođena, a samim time direktno i žene koje vode poljoprivredna gospodarstva i kućanstva. Hrvatska teži dinamičnom i uspješnom ruralnom turizmu na koji se veže i razvoj poljoprivrednog sektora kroz OPG-ove koji omogućuju ekonomsku stabilnost.

Žene i turizam nedvojbeno imaju snažnu poveznicu. Njihovo ispreplitanje uloga, mogućnosti, značenja i vrijednosti u razvoju hrvatskog turizma oduvijek je bilo isticano i prepoznato. Tako je i danas. Njihove

su uloge još više snažno povezane kroz moderne interaktivne mogućnosti, bilo da je riječ o proizvodima, uslugama ili samoj prezentaciji kraja kroz djelovanja žena samostalno ili kroz obiteljsko poljoprivredna gospodarstva.
Možemo reći kako bez žena nema ni razvoja turizma, pogotovo onog ruralnog i održivog. Uloga žena u razvoju ruralnog turizma Hrvatske istaknuta je kroz povijest kroz različite segmente djelovanja, od poslovnog do turističkog, što susrećemo i danas u gotovo svim društveno-socijalnim okvirima.

Ruralna žena i dalje je prisutna kroz brendiranja različitih proizvoda i usluga, istaknuta je u promociji Hrvatske kao turističke destinacije, no što je najvažnije, hrvatske seoske žene i dalje vrijedno čuvaju tradiciju i prenose je na nove generacije. U konačnici, to je ono najvažnije - da naša baština ostane sačuvana.

Ruralna žena je promicateljica i čuvarica hrvatske tradicije bez koje nema napretka ruralnog turizma.

https://www.agroportal.hr/vijesti/45754

4/7 Hrvatske toplice – voda koja liječi – kultura i baština hrvatskih toplica TOPLICE LIPIK

62. Snježana Dukić

Novinarski projekt:
Hrvatske toplice –voda koja liječi – kultura i baština hrvatskih toplica

Elektronička publikacija:
Web portal Domoljubnog radija

Broj objavljenih članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
23. prosinca 2022.

Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju Lipik – ustanova je iza koja se nalaze jedne od najljepših toplica sjeverozapadnog dijela Lijepe naše. Lipik – mali grad na sjeverozapadu Slavonije stoljećima je poznato turističko i lječilišno središte. Bogatstvo geotermalnih izvora vode na tom području i pitoma ljepota kraja bili su dovoljni da Austrougarska Monarhija, točnije carica Marija Terezija, jedina žena koja je vladala Habsburškom Monarhijom, upravo Lipik izabere za svoju ljetnu rezidenciju, u kojoj će i plemstvo Austrougarske Monarhije uživati u ljekovitim kupeljima te opuštati se u krajolicima toga divnog kraja. Stanovnici Lipika ponosni na svoje naslijeđe i bogatstvo prirode velikodušno na tim izvorima zdravlja ugošćuju sve kojima je blagodat geotermalne vode i prirodno okruženje obnavlja snage i pospješuje fizičko zdravlje.

Okružene stoljetnim perivojem, bogatim parkovima, prirodnim izvorima ljekovite termalne vode, Toplice Lipik mjesto su puno blagodati u kojima su uživali još i stari Rimljani. Toplice Lipik imaju višestoljetnu tradiciju u liječenju baziranu na ljekovitim svojstvima vode čiji kemijski sastav ima izvanredna ljekovita svojstva. Spojem prirodnih blagodati, modernih medicinskih dostignuća i stručnog osoblja, u Toplicama Lipik pripremaju se rehabilitacijski programi upravo prilagođenispecifičnim potrebama svakog pojedinca.

Brojni su dokazani zdravstveni učinci lipičke termomineralne vode: od smanjenja bolova kod vratobolje i križobolje, reduciranje bolova kod osteoartritisa i upalnog reumatizma različite naravi, pozitivnog učinka na bol kod neuroloških bolesti i pozitivnog učinka nakon operacija zglobova i kralješnice. Boravak u Lipičkim toplicama pozitivno utječe na povećanje pokretljivosti u zglobovima, a termalna voda utječe i na jačanje mišića, te smanjenje bolne napetostiu mišićima. Utječe i na poboljšanje cirkulacije. Naročito kod oteklina potkoljenica, a djeluje i na smanjenje osjećaja umora te utječe na poboljšanje općega stanja. Prema preporuci liječnika za pozitivne učinke trajanja kupanja u termomineralnoj vodi je do 60 minuta. Kako bi termomineralnu vodu učinili što dostupnijom velikom broju ljudi, bez obzira imaju li liječničke uputnice i korištenje usluga fizikalne terapije na teret Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje ili dolaze u toplice u privatnom aranžmanu, na terapijske vježbe u bazenu po preporuci liječnika, toplice imaju zatvorene bazene za građanstvo, koji su, uz plaćanje ulaznica, dostupni za rekreativno kupanje i relaksaciju širem krugu ljudi.

No i sam boravak u Toplicama Lipik, okruženim stoljetnim perivojem, blagotvorno će djelovati na bilo kakve tegobe.Prema povijesnim izvorima, Lipik je najsjajnije razdoblje doživio između Prvog i Drugog svjetskog rata kada je svrstan u krug najpoznatijih europskih lječilišta, a tvrdi se kako su se od davnina u Lipiku 'upoznavali ljudi, spajale kulture i uvriježili različiti načini života'. Lipik je uvijek slovio kao rezidencijalno odmaralište za dame i gospodu, ali i mjesto okupljanja svih generacija.

Ovo turističko i lječilišno središte Slavonije, osim po ljekovitoj vodi i Toplicama, poznato je po Ergeli lipicanera, izvorskoj vodi i proizvodnji stakla. Lipik je u Domovinskom ratu razrušen do katastrofalnih razmjera. No, danas se užurbano radi na obnavljanju grada i izgradnji novih sadržaja. Osim što jamči ozdravljenje u Toplicama, Lipik i danas najbolje sadržaje pruža kroz turističku ponudu vezanu za prirodne aktivnosti, šetnje kroz neobarokni perivoj i povijesno-tematsku pješačku stazu, aktivni odmor kroz terensko jahanje, pješačenje, adrenalinska uzbuđenja na gotovo 300 kilometara biciklističkih staza, ribolov i lov, te brojne gradske i tematske manifestacije. I zato Lipik i danas nosi epitet zdravstveno-turističkog bisera Požeško-slavonske županije, koji doista nudi odmor kakav se treba doživjeti!

https://domoljubniradio.hr/2022./12/23/4-7-hrvatske-toplice-voda-koja-lijeci-kultura-i-bastina-hrvatskih-toplica-toplice-lipik/

Zašto se u Hrvatskoj šuti o silovanjima pripadnika HVO-a

Dubravica. Nadioci. Rotilj. Podgrađe. Lapsunj. Duge. Raštane. To su neka od sela u Bosni i Hercegovini u kojima su vojnici HVO-a silovali žene i muškarce. Za ta mjesta vjerojatno nikad niste čuli. Ostala su: Ahmići, Vitez, Kiseljak, Prozor, Vareš, Mostar... Zločini seksualnog nasilja koje su počinili vojnici HVO-a dokazani su pred Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) van razumne sumnje: za te je zločine osuđeno trinaest vojnika i časnika HVO-a, uključujući i najviše civilne i vojne zapovjednike Herceg-Bosne. Riječ je ipak o nepotpunoj slici: stručnjaci Haškog suda u više su navrata upozorili kako sudska praksa MKSJ "ne daje ukupnu sliku seksualnog nasilja počinjenog u ogromnim razmjerima" u ratovima devedesetih na području bivše Jugoslavije. Odnosi se to i na zločine HVO-a.

"U julu 1993. godine tri pripadnika Vojne policije iz osiguranja Jadranka Prlića pokupili su dvije djevojke s ulice i silovali ih." To je navod iz dijela prvostupanjske presude šestorici civilnih i vojnih zapovjednika Herceg-Bosne u kojemu se opisuju seksualni zločini u Mostaru. Činjenična akribičnost opisa u presudama Haškog suda čini te zločine samo još potresnijima. "Za vrijeme operacija prisilnog premještanja (iz zapadnog, "hrvatskog", u istočni, "bošnjački" Mostar, op.a.) koje se nastavilo u februaru 1994. godine, vojnici HVO-a silovali su Muslimanke i nad njima činili druge akte seksualnog nasilja", navodi se u presudi. "Dana 13. juna 1993. godine, dok su pripadnici HVO-a iseljavali Muslimane iz četvrti Dum u zapadnom Mostaru, muslimanske žene su bile silovane."

63. Boris Pavelić

Novinarski projekt:
Zaboravljena djeca rata u Hrvatskoj

Elektronička publikacija:
Forum.tm

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
18. prosinca 2022.

"Polovinom jula vojnici HVO-a silom su ušli u stan jedne žene i silovali je dok su njena djeca spavala u susjednoj sobi. Šesnaestogodišnja djevojka prijavila je da su je vojnici HVO-a prisilili da se skine, pretukli su je i silovali 24. augusta 1993. godine, nakon napada na Raštane (seoce na rubu Mostara)." Drugi navod: "Dana 4. septembra 1993. godine dva pripadnika Vojne policije i osam vojnika HVO-a iz jedinice Vinka Pandurevića ušli su u stan jedne Muslimanke. Jedan vojni policajac gurnuo joj je prst u vaginu i anus prije nego što su u sobu ušli drugi i počeli joj jedan za drugim stavljati penis u usta, što je trajalo dva sata. Nakon toga su je istjerali iz njenog stana u zapadnom Mostaru."

U mostarskom naselju Centar II, "krajem septembra 1993.", dogodilo se ovo: "Vojnici HVO-a silovali su nekoliko Muslimanki, uključujući šesnaestogodišnju djevojku i još jednu ženu. Vojnik HVO-a pod nadimkom Dinko odveo je jednu ženu zajedno s njenim mužem i svekrom u jednu sobu i naredio joj da se skine. Kad je ona to odbila, vojnik ju je brutalno udario, strgao joj odjeću i silovao je pred mužem i svekrom. Zatim su je tokom tri sata redom silovala osmorica vojnika, dok je Dinko tukao njenog muža zato što plače. Nju su zatim prisilili da liže čizme jednom vojniku, te je izveli iz zgrade van zajedno s porodicom i prisilili je da se ponovo skine na sred ulice, pred drugim Muslimanima."

Nadioci su zaselak Ahmića u općini Vitez, u srednjoj Bosni. Haške presude Anti Furundžiji i Miroslavu Brali rekonstruirale su ovako: "U maju 1993. godine pripadnici Džokera, antiterorističkog voda 4. bojne Vojne policije HVO-a, odveli su jednu bosansku Muslimanku u svoj štab, takozvani 'Bungalov', na ispitivanje. Jedan od pripadnika Džokera, Miroslav Bralo, više puta ju je silovao i grizao joj bradavice, dok ju je ispitivao lokalni komandant Džokera Anto Furundžija. Za vrijeme ispitivanja prisilili su je da stoji gola pred oko četrdeset vojnika. Toj ženi su prijetili nožem, kojim su prelazili preko unutrašnje strane butina, i rekli su joj da će joj odsjeći intimne dijelove ako Furundžiji ne kaže istinu o aktivnostima njene porodice, o njenom odnosu s vojnicima HVO-a i o njenim navodnim vezama s Armijom BiH. Furundžija je nastavio ispitivati ženu, kao i još jednog zatočenika koji je ženu poznavao i bio joj prijatelj, kako bi ih natjerao da daju informacije. Bralo joj je zaprijetio smrću i silovao je u usta, vaginu i anus i pred drugim zatočenikom, u prisustvu vojnika. Bralo je više puta ejakulirao po tijelu žrtve. Ženu su zatim odveli u drugu kuću u Nadiocima, gdje su je pripadnici Džokera višestruko silovali u periodu od maja do jula 1993. godine, za šta je Bralo znao." Citirani opisi navedeni su u knjizi "Procesuiranje zločina seksualnog nasilja u nadležnosti Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju" koju su uredili glavni tužitelj MKSJ Serge Brammertz i njegova zamjenica Michele Jarvis; riječ je o nezaobilaznom izdanju koje iscrpno, i vrlo samokritički, analizira i sažima praksu Haškog suda u istraživanju, procesuiranju i kažnjavanju seksualnih zločina u ratovima na području bivše Jugoslavije.

U Hrvatskoj, o seksualnim zločinima u ratu govori se rijetko; o zločinima HV-a još rjeđe; HVO-a pak - nikad. "U općini Kiseljak selo Rotilj je bilo prepuno ljudi koji su bili natrpani po kućama koje su ostale čitave; nisu imali lijekova niti dovoljno vode i hrane. Selo je bilo poprište ubistava i fizičkog nasilja, uključujući silovanje, te je u stvari pretvoreno u zatočenički centar HVO-a jer ga stanovnici nisu smjeli napustiti. (...) Jedan svjedok je ispričao kako je cijelo naselje Rotilj postalo neka vrsta koncentracionog logora gdje su vojnici HVO-a ulazili u tamošnje kuće kad god im se prohtije, te noću silovali Muslimanke."

Zapovjednik Glavnog stožera HVO-a Slobodan Praljak izdao je 23. listopada 1993. zapovijed snagama HVO-a da "srede situaciju u Varešu bez milosti prema bilo kome". Krajem tog mjeseca, "vojnici HVO-a su silovali dvije Muslimanke." "Tri vojnika su provalila u stan jedne žene, koju je zatim jedan vojnik silovao u usta i anus pred drugom dvojicom vojnika. Tri vojnika su brutalno silovala drugu ženu." U obližnjem selu Stupni Do, u kojemu je HVO počinio masakr nad civilima, "komandanti i vojnici HVO-a silom su istjerali bosanske Muslimane iz njihovih kuća i skloništa, a žene podvrgnuli seksualnom nasilju." "Krajem oktobra 1993. godine jedan vojnik HVO-a nasilu je istjerao sedamnaestogodišnju Muslimanku iz njenog skrovišta, stavio joj pištolj u usta i silovao je u podrumu." Pustio ju je kad mu je dala "100 njemačkih maraka". "Druga žena je bila prisiljena skinuti se do gola pred

vojnicima HVO-a u jednoj kući. Kad im je rekla da ima menstruaciju, naredili su joj da se odjene i nisu je prisilili na seksualni odnos. Vojnici su je nakon toga izveli van, poderali joj majicu i pred ostalim je seljanima hvatali za grudi."

Općina Prozor. "U augustu 1993. godine pripadnici HVO-a prijetili su oružjem, seksualno zlostavljali i silovali nekoliko Muslimanki, žena i djevojčica zatočenih u Podgrađu. Dva pripadnika HVO-a brutalno su, uz prijetnju oružjem, silovali najmanje jednu ženu u Lapsunju. Pripadnici Vojne policije i HVO-a silovali su Muslimanke u Dugama i pustili su muškarce s drugog područja da uđu u selo i počine silovanja. Vojnici su uz prijetnju oružjem odvodili žene i djevojke, uključujući i jednu maloljetnicu iz sela u Prozor i na druge lokacije gdje su ih držali nekoliko sati; kad su ih vratili, bile su uplakane i odbijale su da kažu šta im se dogodilo. Pripadnici HVO-a i Vojne policije stalno su ponižavali muslimanske žene i djevojčice prisiljavajući ih da se skidaju gole uz muziku, da im gole poslužuju hranu ili da se skidaju pred svojim očevima."

U selu Dugama, kamo je u kolovozu 1993. HVO odveo zatočene žene, djecu i starije iz Prozora, pripadnici "Kinder voda" HVO-a "silovali su nekoliko muslimanskih žena i djevojčica. Jedna svjedokinja je u svom iskazu svjedočila da ju je brutalno silovao vojnik HVO-a koji joj je prijetio oružjem. Nakon toga su je tri vojnika odvela u neki stan u Prozoru gdje ju je jedan od vojnika pokušao silovati. Ona je tada imala šesnaest godina." Druga žena svjedočila je o silovanju jedne žene, ali i da su dva vojnika HVO-a u prosincu 1993. nju osobno "više puta" silovali i vrijeđali "zbog njene etničke pripadnosti". Jedan od njih rekao joj je: "Nisi ti ništa kriva, tvoja jedina greška je što si balijka".

https://forum.tm/vijesti/zasto-se-u-hrvatskoj-suti-o-silovanjima-pripadnika-hvo-7838

Svjetske putospisateljice

Taran N. Khan: Žena koja je prehodala Kabul

64. Lora Tomaš

Novinarski projekt:
Svjetske putospisateljice: počeci, konteksti i suvremene iteracije

Elektronička publikacija:
Kritika-hdp

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
9. studenoga 2022.

U novom prilogu iz serije „Svjetske putospisateljice“ Lora Tomaš razgovara s indijskom spisateljicom Taran N. Khan o njezinoj iznimnoj knjizi o Kabulu koja donosi razgovore s lokalnim stanovništvom, ekscentričnim filmašima, knjižarima i arheolozima te opisuje krugove života na bazarima i posvuda raštrkanim grobljima i koja se mjestimice čita kao poezija

„Moje sjećanje počinje na mjestu s kojega gotovo sigurno nisam krenula, pa ipak sam nekako onamo dospjela. Ali prvo čega se sjećam hodanje je tržnicom imena Mandayi, na južnoj strani rijeke Kabul“, piše **Taran N. Khan** u uvodu svoje knjige *Shadow City: A Woman Walks Kabul* (2019.), tekstu koji se temelji na dugim razdobljima koja je ova indijska novinarka, od 2006. do 2013. godine, provela u Kabulu, hodajući i zapisujući njegovu svakodnevnicu.

Khan je odrasla u Aligarhu, školovala se u Delhiju i Londonu, a trenutno živi u Mumbaiju. Članci su joj objavljivani u Indiji i izvan nje, u publikacijama kao što su *Guernica*, *Al Jazeera*, *The Caravan* i *Himal Southasian.* Dobitnica je različitih stipendija i rezidencija, među ostalim švicarskih fondacija Jan Michalski i Pro Helvetia. U Kabul je stigla pet godina nakon što su Amerikanci i njihovi saveznici svrgnuli talibane.
Knjiga *Shadow City* nije samo iscrpan izvještaj s terena, iz grada dramatično okruženog planinama i, zbog svoga strateškog položaja i afganistanskih prirodnih resursa, vječito na sjecištu svačijih interesa, nego i povijesno-teoretski potkovan tekst s nekoliko stranica bilješki i bibliografijom na kraju, tekst kojim je svejedno rasuta i perzijska poezija. Bacimo li pogled na sadržaj, uvod i sedam naslovljenih poglavlja, vidjet ćemo da je to grad koji jest i nije, zastrt velom, grad kao niz pokretnih slika i grad satkan od odsustava, ali grad u koji se ipak možeš vratiti, više puta. Naslovi tih poglavlja, kao i sâm naslov knjige, pružaju nam uvid u autoričinu poetiku, otkrivaju njezinu namjeru da prenese priče koje se inače ne čuju, ili se ne čuju dovoljno glasno, potisnute propagandom i/ili površnosti mainstream medija.

Khan svoje kabulske priče gradi i na senzornim podražajima, mjeri gradacije svjetla, pokušava razlikovati mirise na tržnici, sjeća se što je sviralo na radiju i kakav je bio osjećaj tla pod nogama. Pristupom temi i sugovornicima srodna je autoricama poput **Svetlane Aleksijevič** ili **Anne Badkhen**, kojima se i divi; u njezinoj se knjizi može očitati isto strpljenje i suosjećajnost, ali i želja da se na površinu izvuku teške istine. Katkad joj se ipak čini da je možda najistinskiji oblik reportaže poezija, rekla mi je Khan u nedavnom razgovoru, koji smo vodile putem e-maila. I doista, njezina se podacima gusto premrežena knjiga, koja nam donosi razgovore s lokalnim stanovništvom, ekscentričnim filmašima, knjižarima i arheolozima dok opisuje krugove živopisnim bazarima i posvuda raštrkanim grobljima, mjestimice čita kao poezija. Podsjeća nas da se unutar grada uvijek kriju gradovi.

Povratak u Kabul i priče iz sjene

Khan je u Kabul stigla poslom, da bi podučavala videoprodukciji grupu tamošnjih medijskih radnika, a zbog svih priča koje je o tom gradu tijekom života slušala od djeda, taj joj se prvi susret učinio kao povratak. Stigla je onamo s mužem i prijateljem, i grad im se toliko svidio da su iznalazili razloge da mu se narednih godina vraćaju koliko god su mogli. „U to je vrijeme afganistanski medijski sektor bio u porastu i bilo je uzbudljivo gledati kako ti ljudi pričaju vlastite priče, ostvaruju suradnje i aktivno istražuju grad“, rekla mi je Khan. „Bio je to dobar dio razloga zbog kojeg mi se Kabul učinio fascinantnim: istraživala sam ga u društvu Kabuljana koji su sa mnom dijelili svoje priče i živote.“

Khan je novinarka iz regije, paštunskih korijena, ali nije sigurna bi li to nazvala prednošću, rekla mi je, jer svatko ima svoje, drugačije iskustvo Kabula. Ona je naišla na prihvaćanje i toplinu, i mnoga pitanja o životu u Mumbaiju, poznatim filmovima i indijskoj popularnoj kulturi, jer su žene za talibanskog režima, kad nisu smjele nikamo, u zamračenim sobama gledale bolivudske filmove. Khan je oduvijek gajila osjećaj naklonosti prema tom gradu, rekla mi je, i možda su joj ga zato Kabuljani tako spremno otkrivali.

No iako je već tad u različitim publikacijama objavljivala pojedine reportaže iz Kabula, morala je dosta toga izostaviti, često upravo ono što komplicira monolitne i jednoznačne narative. „Kao indijskoj novinarki koja piše za međunarodnu publiku, poznati su mi zahtjevi da se priča pojednostavi“, rekla mi je Khan. „Prilično je to česta pojava diljem medijskog prostora, ali svejedno frustrirajuća. Nije Kabul pretjerano poseban slučaj, ali mislim da je želja za pojednostavljivanjem priča iz Afganistana doista intenzivna. Sjetite se svih onih članaka koji su talibansko osvajanje Kabula objašnjavali pozivajući se na bitke iz kolonijalnog doba, kao da stoljeća u međuvremenu nisu ništa promijenila.

Pisala sam o Kabulu, nailazila na nevjerojatne priče koje sam htjela dalje istražiti, bez obzira na to što je bilo teško naći adekvatnu publikaciju za takve članke. Na primjer, bila je ta jedna priča o Naheedi, mladoj ženi koju je tijekom građanskog rata do smrti ganjala milicija u njezinu vlastitom susjedstvu. Ili ona o mladom arheologu koji je pokušavao spasiti kompleks budističkih hramova u srcu jednog od najvećih kabulskih groblja. Radila sam na tim pričama dok nisam shvatila da su više od anegdota, da su dobar način da

se predstavi neko drugo lice grada." Na kraju su one izrasle u knjigu koju su, kao i te prve reportaže, isprva odbijali urednici i izdavači. Ponajviše zato što su htjeli da to bude memoarska proza.

„O novinarima u Kabulu objavljene su mnoge knjige, koje su na kraju poprimile formu memoarske proze, ali mene nije zanimalo da napišem još jednu", rekla mi je. „Za mene je grad bio srce knjige, a moje prisustvo potrebno samo toliko da osvijetlim neku njegovu novu stranu, ili da uspostavim neku poveznicu koja bi mogla biti zanimljiva – s Aligarhom, mojim djedom, ili nekim drugim sjećanjem. Dugo sam radila na strukturi. Htjela sam da bude dovoljno otvorena da čitatelji mogu pronaći vlastite poveznice. Da ostavi dovoljno prostora za lutanje, za ispunjavanje tišina čitateljskim promišljanjima. Jedna mi je čitateljica nedavno rekla da je, dok je ovako čitala o Kabulu, imala osjećaj da poznaje taj grad. Tad sam osjetila da sam uspjela u tom naumu."

Dvonožna arheologija

Khan je, kaže u knjizi, odrasla u intelektualnoj i konzervativno-liberalnoj muslimanskoj obitelji. Kao tinejdžerki u Aligarhu, svijet s one strane kućnih vrata bio joj je „jednako dalek kao i udaljeni kontinent"; za razliku od svojih rođaka, u njega bi izlazila samo kao turistkinja pod nadzorom. Kad je tek stigla u Kabul, upozorili su je da ne hoda. Ali ona je hodala. Hodala je „gradom koji pati od amnezije", kako piše, gradom za koji zaboravljamo da je postojao i prije 3 000 godina, da je nekada bio kozmopolitski. Slojevi su se u Kabulu nataložili jedni na druge, toliko da se čini da Kabul nema povijest. Khan je hodanjem otkopavala tu povijest, fragment po fragment, piše, nazivajući to „svojevrsnom dvonožnom arheologijom", što je prilično riskantna zanimacija ako uzmemo u obzir da je Kabul jedno od najgušće miniranih područja na svijetu, gdje su opasni dijelovi označeni crvenim kamenčićima, a očišćeni bijelim.

„Katkada mi se čini da je hodanje jedini pravi jezik kojim se može opisati neko mjesto. Osjećaj vlastitih stopala na tlu, položaji koje zauzimaš dok se krećeš kroz različite terene, male prilagodbe u stavu dok komuniciraš s različitim ljudima, sjećanja na druga mjesta koja nosiš u svom tijelu dok dolaziš u novi prostor. Hodanje je zaista cjelovito i sveobuhvatno. Kad sam započinjala ovu knjigu, zamislila sam je kao knjigu šetnji, jer je odnos tijela i prostora i ranije bio važan u mom radu. Čak su i ograničenja tog odnosa dio priče. Sjećam se, na primjer, svih onih priča koje su se pripovijedale u unutarnjem dvorištu mog doma iz djetinjstva, jer se od žena očekivalo da večeri provode kod kuće. Sva ta iskustva i sjećanja utjecala su na to kako sam se kretala Kabulom. Ondje sam shvatila da je ideja rizika fluidna, rizik se ne nalazi uvijek ondje gdje ga očekuješ."

Khan je hodala i intuitivno. Smatra da karte i vodiči pokušavaju nametnuti autoritet, dati ti popis lokacija ili zdanja koja onda moraš označiti kvačicom. Poziva se i na **Rebeccu Solnit** i njezin klasik *A Field Guide to Getting Lost* (2005.), jedan od rijetkih naslova koje sam ostavila na svojim policama nakon nedavnoga velikog svođenja stvari na najmanju mjeru. „Visoko u Himalaji mogu se naći fosili morskih školjaka; ono što je bilo i ono što jest su različite stvari", piše Solnit.

„Svaki se grad mijenja, neki brže od drugih, i nikada se nije moguće vratiti na isto", rekla mi je Khan. „Prošlost Kabula zakopana je pod novijom povijesti nasilja. Pokazao mi je to moj cimer, dr. Shah, koji je odrastao u Kabulu, a potom većinu života proveo vani. Kad se vratio, otkrio je da su sjećanja na grad njegove mladosti zatrpana u žurbi da se grad obnovi nakon 2001. godine. Kao da nikada nije postojao, kao da ni njegova sjećanja na njega nisu stvarna. Ali u Kabulu se toliko mjesta, koja se na prvu čine prozaičnima, može iščitati kao svojevrsne spomenike. Pisala sam o razorenim kućama na Jada-e-Maiwandu, bulevaru u srcu grada. Ili slikama nestalih rođaka na zidovima, u albumima tolikih kabulskih obitelji. Komplicirana je to prošlost koja uvijek iznova bukne u krajoliku i imaginaciji, iako je pretpostavka da ona uopće ne postoji toliko snažna da nam se često čini da je jedina prošlost Kabula tih zadnjih 40 godina rata."

Hod kroz tekst

Na kraju krajeva, što je to što nas smješta u neki grad, u neki prostor – tijelo ili jezik/tekst? Za Khan je, osim ljudi koje je srela kroz posao, koji su joj postali prijatelji i postepeno joj otkrivali grad, ulogu vodiča kroz Kabul odigrao i njezin djed (kojeg je uvijek zvala

baba), iako sâm nikada nije ondje bio. „Godine 2006., kad sam se prvi put vratila iz Afganistana, za svaku priču koju bih mu ispričala, on bi imao ponešto za dodati, nešto što bi mi razotkrilo grad na neki nov, zanimljiv način. Činio je to i za druga mjesta, na primjer London, ili Budimpeštu, mjesta koja su bila urezana u njegovu maštu. U slučaju Kabula, činilo se da se s velikom lakoćom snalazi u njegovoj prošlosti i njegovim običajima, bio je upućen u kulturne veze uspostavljene u našoj regiji. Primjerice, ispričao mi je o čuvenim putovanjima urdskog pjesnika **Muhammada Iqbala** Afganistanom, o ljubavnoj priči u perzijskom epu *Šahnami*, o Rudabi, princezi Kabula. Istovremeno su me male ljubaznosti i geste koje sam zamijetila u Kabulu podsjetile na njegovu svakodnevnu rutinu. Navodila sam se njegovim pričama tijekom lutanja Kabulom, slijedila njegov trag, postavljala njegova pitanja. Zahvaljujući njemu, shvatila sam da je moguće lutati gradom na ovaj bogati, slojeviti način: kroz sjećanja i pripovijesti, poeziju i jezične mostove koji vode na neka druga mjesta. Možda je neke ideje sada lakše shvatiti, nakon prisilnog mirovanja tijekom pandemije, kad su mnogi od nas naučili lutati i istraživati svijet na nove načine, kroz slojeve sjećanja, mitologije, poezije. Tako danas gledam na Kabul, kad se čini da se još više povukao u tišinu."

Autoričino je iskustvo Kabula posredovano i kroz druge tekstove i poglede, uglavnom zapadnjačke i muške, ali njezina je knjiga svjestan odmak od njih – ona na svjetlo dana iznosi ono predviđeno i prešućeno, jer je i sama autorica, mogli bismo reći, bolje opremljena za razumijevanje afganistanskih kodova: jezičnih, kulturoloških i društvenih. „Pretpostavljam da sam htjela aludirati na činjenicu da je Kabul gusto ispisan teren. Ali dok sam istraživala i skupljala materijal za svoju knjigu, brzo sam shvatila da su teme za koje sam zainteresirana, ili prostori u koje sam htjela zaviriti, prilično različiti od već uspostavljenog i obrađenog terena. Svi ti prethodno objavljeni tekstovi gotovo su u potpunosti definirali općeprihvaćeni diskurs o Afganistanu, i kao takvi imaju svoje mjesto, ali shvatila sam da ima mjesta i za ono što sam ja htjela reći, o čemu sam ja htjela progovoriti. Znala sam da ima smisla pisati o malim, svakodnevnim zbivanjima koja mi se učine zanimljivima; priče na koje sam nailazila bile su vrijedne toga da budu zapisane, itekako vrijedne toga da ih se čuje. Poput onih o piknicima petkom popodne, odlascima u salone ljepote ili kod krojača. Pa čak i priče o mentalnim oboljenjima i traumama od kojih su patile žene s kojima sam se svakodnevno susretala. Sve su to bili glasovi koje je trebalo zabilježiti, koji su mi pružili raznolikiju, složeniju sliku grada. Smatram da upravo te nijanse odražavaju realnost sukoba ili onog što nazivamo politikom. Fascinira me činjenica da se tako malo raspravlja o tome kako izvještavati o ratu, kako opisivati posljedice sukoba, iako su se metode ratovanja toliko promijenile u suvremeno doba. Ako želimo govoriti o preko četiri desetljeća dugom ratu u Afganistanu, znamo li gdje su točno prve crte tog bojišta? Milijuni krhotina tog nasilja na toliko su se mnogo načina tijekom generacija urezali u živote običnih Afganistanaca, a tragovi rata u svakodnevnom životu posvuda su u Kabulu. Bilo mi je ključno to dokumentirati. Saznati, primjerice, koju cijenu plaćaju mladi Afganistanci za zlouporabu droge i proizvodnju opijuma, možemo li i to uračunati u cijenu rata?"

Pitala sam je nestaje li Kabul sada, zbog recentnih političkih promjena u Afganistanu (prošlogodišnje ponovne uspostave talibanskog režima) i drugih globalnih fokusa, iz naše (književne) imaginacije, iz publikacija i izvještavanja? „Da i ne", rekla mi je Khan, „ovisno o tome koga slušate. Teže je naći spomen Kabula u mainstream medijima, naravno. Ali ne mislim da to znači da izostaju glasovi o Kabulu, ili oni iz Kabula. Ti su glasovi bili s nama neko vrijeme – po mom mišljenju, priča o afganistanskim slobodnim medijima jedna je od malog broja istinskih uspjeha nakon intervencije 2001. godine. Ti su glasovi također veoma složeni: ne govore svi Afganistanci na iste načine i ne žele svi iste stvari. Postoje razlike u mišljenjima između onih koji žive u Afganistanu i dijaspore. Ali mainstream žudnja za pojednostavljivanjem znači da su te esencijalne dijaloge i neslaganja preuzeli 'stručnjaci' koji možda ne mogu ponuditi ništa novo. Ta tišina i to brisanje duboko su problematični za sve Afganistance, muškarce i žene."

Žene, rizik i ideja nesretnih završetaka

Ranije u ovom razgovoru, Khan je spomenula da rizik nije uvijek lako predvidjeti, da nas opasnost katkada čeka ondje gdje je ne bismo očekivale, dok

drugdje sasvim izostaje. Pitala sam je odvlači li se žene od rizika, ako nikako drugačije, onda tako što ih se proglašava nepromišljenima, naivnima, neodgovornima. I što misli o sve neprohodnijim diskursima sigurnosti? „Ono na što sam ja naišla uklapanje je rizika u prostore koje žene nastanjuju“, rekla mi je Khan. „Da, smatra se riskantnim da žene lutaju, da budu vani bez svrhe, na ulicama vlastitoga grada, bez ikakva razloga. I uvijek nam se iznova serviraju priče o tome kako su odvažne žene skupo ‘platile’ rizike koje su poduzele. Nema sretnih završetaka za žene koje izađu u svijet bez dopuštenja, koliki god bio razmjer toga svijeta. Moraju se suočiti s posljedicama. Kao pripovjedačice, kao novinarke, smatram da se moramo oduprijeti tomu, ispitati ideju takvih završetaka i takvih moralnih univerzuma. Dopustiti ženama da same biraju kako vide vlastite završetke, koji često uopće ni nisu mjesta na kojima njihova priča prestaje, već samo dio prijeđenog puta.“

https://kritika-hdp.hr/taran-n-khan-zena-koja-je-prehodala-kabul/

zagrebancija
prvi novinarski portal o Zagrebu

Kvartovi- duša našeg grada

Predsjednici VGČ-a: Komunikacija s građanima je ključna za rad vijeća!

Svi su predsjednici gradskih četvrti složni da građani najviše pritužbi imaju na promet i u mirovanju i u kretanju, neadekvatan asfalt u ulicama i otpad

Građani postaju svjesniji uloge vijeća mjesnih odbora i vijeća gradskih četvrti, složni su mnogi predsjednici vijeća gradskih četvrti. Ono što im je još nepoznanica jest što je u nadležnosti mjesne samouprave, a društvene mreže izvrsna su platforma za komunikaciju s građanima i prezentiranje aktivnosti vijeća gradskih četvrti i mjesnih odbora. Neki su se u rad vijeća u svojim početcima uključili upravo kao građani, predlagajući određena rješenja.

– Mislim da se diže svijest građana. Ja sam osobno ušao u vijeće jer sam prvo kao građanin predlagao rješenja. Prvo sam ušao u opoziciju, a onda na vlast. Društvene mreže su doprinjele da je sve bliže građanima, da se uključuju, da su informirani o tome što radimo. Mi na taj način skupljamo i povratne informacije građana što nam uvelike pomaže u radu i znamo što nam je sljedeće činiti. To je dobra stvar i mislim da građani postaju sve svjesniji uloge vijeća graskih četvrti – rekao je Dražen Lučanin, predsjednik Vijeća gradske četvrti Črnomerec.

65. Margarita Weisz

Novinarski projekt:
Mjesna samouprava u Zagrebu

Elektronička publikacija:
Zagrebancija.com

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
25. prosinca 2022.

Sličnog je razmišljanja i predsjednik Vijeća gradske četvrti Maksimir, Svibor Jančić, na području čije gradske četvrti se održavaju i ispitivanja javnog mnijenja građana, ali i suradnja s drugim gradskim četvrtima.

– Vjerujem da se građani i njihova svijest mijenja, sudeći po upitima koje primamo od građana. Ima dosta komunikacije s građanima. Volim reći i da smo mi tome doprinjeli. Građani se trebaju obratiti mjesnim odborima, nekad odgovaraju brže, nekad sporije, građani moraju shvatiti da ti ljudi koji su tamo imaju svoj svakodnevni posao. Primjerice, u mjesnom odboru Bukovac, građani su htjeli sudjelovati na sjednicama. Naši mjesni odbori u gradskoj četvrti često provode i ispitivanja javnog mnijenja. Imali smo ispitivanje javnog mnijenja zajedno i sa gradskom četvrti Peščenica-Žitnjak. To je ta suradnja gradskih četvrti koja je potrebna – objasnio je predsjednik Vijeća gradske četvrti Maksimir, Svibor Jančić.

Upravo je na vijećnicima i samom predsjedniku vijeća gradske četvrti da aktivnosti približi građanima. Iako vijećnici i predsjednici vijeća sada primaju simbolične naknade za rad u vijeću i mnogi imaju svoje redovite poslove uz rad u vijeću, ipak im je dužnost savjesno obavljati svoj posao.

– Posao predsjednika vijeća gradske četvrti je svakodnevni posao. Potrebno je pratiti Plan malih komunalnih aktivnosti kao najvažniji akt vijeća gradskih četvrti. No, najvažnije je raditi na svakodnevnim pitanjima građana, održavati sastanke s građanima. Mi smo nedavno primjerice imali sastanak s građanima Ježdovca kako bismo saslušali njihove probleme. To je bit posla predsjednika vijeća gradske četvrti – izjavio je predsjednik Vijeća gradske četvrti Novi Zagreb-zapad, Tomislav Vukoja.

Pitanje većih ovlasti vijećima gradskih četvrti je i pitanje financija. Donedavno su vijeća gradskih četvrti u proračunu imala stavku koja je već unaprijed bila namijenjena određenim projektima, pa se postavljalo pitanje koliko su vijeća samostalna ako već imaju zadane projekte. Ta praksa je sada ukinuta, ali sredstva koja vijeća dobivaju, slažu se gotovo svi vijećnici vijeća gradskih četvrti, nisu dovoljna za sve projekte.

– Novaca nikad dosta za sve projekte, ali idemo uvijek s ključnim problemima, a onda manje zahvate rješavamo naredne godine ili negdje tijekom godine u rebalansu – izjavio je Tonko Bogovac, predsjednik Vijeća gradske četvrti Novi Zagreb-istok.
Svi su predsjednici gradskih četvrti složni da građani najviše pritužbi imaju na promet i u mirovanju i u kretanju, neadekvatan asfalt u ulicama i otpad. Često oni i ne mogu učiniti sve po tim pitanjima.

– Građani nam se javljaju često s upitima oko prometa u kretanju, da se vozi brzo i traže uspornike. To je primjerice, nadležnost MUP-a. Mi možemo poslati upit, ali oni odlučuju o tome – rekao je Robert Faber, predsjednik Vijeća gradske četvrti Donji grad.

Planovi malih komunalnih aktivnosti već se pripremaju za narednu godinu – predsjednici najavljuju – uvažit će se zahtjevi mjesnih odbora i komunicirat će se s građanima.

https://www.zagrebancija.com/predsjednici-vgc-a-komunikacija-s-gradanima-je-kljucna-za-rad-vijeca/

Turizam kao afirmacija tradicije i negacija tradicionalizma

Često se u govoru o umjetnosti, modnoj kreaciji, uređenju interijera, o turističkim sadržajima i popratnoj ugostiteljskoj ponudi, također o političkim programima i koječemu drugome – mogu čuti ili pročitati preuzetne formulacije poput „uspješan spoj tradicije i modernosti“ ili pak „pobjeda suvremenoga nad tradicionalnim“. Čak i ako uzmemo u obzir da pojmovi *tradicija* i *modernost* nisu jednoznačni, nego višeznačni odnosno semantički metaforični – nadaje se zamjedba da su navedene formulacije površne i umnogome promašene, svojstvene razgovornomu funkcionalnom stilu koji ne uzima u obzir znanstveni diskurs te pravo značenje, opseg i doseg dotičnih pojmova i međusobne odnose s njima povezanih fenomena.

Ne bi trebalo posebno napominjati da modernost uglavnom nije isto što i suvremenost, pa se tek u ponekim kontekstima atributi *moderno*[1] i *suvremeno* mogu rabiti sinonimno. No znatno je veća poteškoća s imenicom *tradicija*. Ona se, naime, obično razumijeva kao relikt prošlosti, kolektivna uspomena na kulturni identitet, kult povijesno proživljenih i komemoriranih kulturnih vrijednosti stanovite ljudske zajednice, kao nešto čemu pripada u svakom slučaju dimenzija prošlosti. – A takvo je razumijevanje posve pogrešno. Jer premda je tradicija vrijednosno ukorijenjena u plodnome humusu prošlosti, ona se održava u stalno izmičućem i trajno prisutnom *sada*, razgranava se i ozelenjuje u neprekinutom rastu i razvoju, prenoseći tako životodajne sokove koji hrane mnoge univerzalne principe i njihove plodove, pa stoga dominantna (mjerodavna i usmjeriteljska) dimenzija tradicije nije prošlost – nego budućnost. U suprotnom bi se tradicija lišila uloge prenošenja i predaje, čime bi prestala biti tradicijom te bi zamrla. A mrtva tradicija zapravo nije tradicija.

66. Marito Mihovil Letica

Novinarski projekt:
Suživot s turizmom između autentičnosti i simulacije

Elektronička publikacija:
Portal Hrvatskoga kulturnog vijeća

Broj objavljenih članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
1. rujna 2022.

T. S. Eliot i razumijevanje tradicije

I ovdje će nam pomoći etimologija, koju je Ciceron tumačio kao ònō pri čemu se „dokaz izvodi (izmamljuje) iz moći samog imena". Naime, pojam *tradicija* dospijeva iz latinskoga jezika, gdje *traditio* znači ´prenošenje´, ´predaja´. Među brojnim definicijama tradicije ističe se jasnoćom i obuhvatnošću ova koja kaže da je riječ o „skupu svih prijašnjih ljudskih znanja, mnijenja, predrasuda, umišljaja, običaja, navika, obreda, mitova i slutnji sačuvanih usmenom ili pismenom predajom, ali i umjetničkim djelima i rukotvorinama, o cjelokupnom kulturnom, znanstvenom i povijesnom iskustvu čovjekova razumijevanja svijeta u svim njegovim duhovnim i praktičnim objektivacijama".[2]

Od navedene realne definicije tradicije poželjno se vratiti na nominalnu odnosno etimološku (koja govori o prenošenju i predaji), ali s nakanom da joj antitetički suprotstavimo (kao korak prije sinteze koju skolastički mislioci nazivahu *via eminentiae*) misli znamenitog američko-engleskoga književnika Thomasa Stearnsa Eliota, koji je o tradiciji rekao da se „ne može naslijediti, i ako vam je do nje stalo, morate je stjecati uz veliki napor".[3]

O neotklonjivoj povezanosti tradicije i suvremenosti odnosno, prikladnije rečeno, o suvremenosti kao dijelu tradicije (dijelu koji proishodi iz prošlosti i prethodi budućnosti), napisao je Eliot sljedeće misli vrijedne citiranja: „Smisao za povijest uključuje opažanje, ne samo onog što je u prošlosti prošlo, nego i onoga što je u njoj sadašnje; smisao za povijest čovjeka prisiljava da piše ne samo s instinktima svoje vlastite generacije, već i s osjećajem da cjelina europske književnosti od Homera i, unutar nje, cjelokupna književnost njegove vlastite zemlje egzistira simultano i sačinjava simultani poredak. Taj smisao za povijest, koji je smisao za bezvremeno jednako kao i smisao za vremenito, ali i bezvremeno i vremenito uzeto zajedno, jest ono što pisca čini tradicionalnim. A to je, u isti mah, ono što u pisca budi najjasniju svijest o njegovu položaju u vremenu, svijest o njegovoj suvremenosti."[4]

„Tradicija je živuća vjera mrtvih – tradicionalizam je mrtva vjera živih"

U istome je eseju Eliot istaknuo: „Netko je rekao: ´Mrtvi su nam pisci daleki zato što *znamo* mnogo više nego što su oni znali´. Točno, a oni sami su upravo što mi znamo."[5] U vezi s time treba istaknuti Eliotovu aforističnu misao da „preko živih pisaca mrtvi ostaju živi" („… through the living authors that the dead remain alive").[6]

Potrebno je razlikovati *tradiciju* od *tradicionalizma*, koji se iskazuje tradiciji radikalno suprotstavljen. Jer tradicionalizam – kao retrogradni svjetonazor i opasna ideologija – programatski je oponent progresizmu – a bez progresizma je tradicija ne samo realno nemoguća nego i logički nezamisliva. Premda tradicija dospijeva iz prošlosti te raste i razlistava se crpeći hranjive sokove iz korijenâ koji sežu duboko u negdanja vremena, ona živi u sadašnjosti, čineći kulturni identitet *trajno suvremenim* – pri čemu se dominantnom (mjerodavnom i usmjeriteljskom) dimenzijom žive i životodajne tradicije, iskazuje *budućnost*. U suprotnom bi tradicija posustala, zamrla, izgubila identitet u vremenu i nestala.

Možemo dakle reći da premda se doimaju sličnoznačnima, a nekima možda i istoznačnima – pojmovi *tradicija* i *tradicionalizam* imaju uvelike udaljena i različita, štoviše i *suprotstavljena* značenja. Bivaju kontrarni kao život i smrt. Tradicija je svojevrsni život – tradicionalizam umiranje i smrt. U tome je smislu Jaroslav Pelikan, povjesničar kršćanstva sa Sveučilišta Yale, godine 1983. iznio, na Eliotovu tragu, aforizam osobite izražajnosti: „Tradicija je živuća vjera mrtvih – tradicionalizam je mrtva vjera živih. I, pretpostavljam da bih trebao dodati: tradicionalizam je ono što tradiciji daje tako loš glas" („Tradition is the living faith of the dead, traditionalism is the dead faith of the living. And, I suppose I should add, it is traditionalism that gives tradition such a bad name").[7]

Sakralna arhitektura: katolička tradicija vs. pravoslavni tradicionalizam

Razliku između tradicije i tradicionalizma možemo iz posve određene perspektive razmotriti komparativnim pregledom graditeljskoga nasljeđa, navlastito sakralnoga. Učinit ćemo to uz neke ograde i dodatna razjašnjenja, posebno ističući da u takvome diskursu valja jednim dijelom otupiti Pelikanovu aforističnu oštricu koja govori o tradiciji kao živućoj vjeri mrtvih i tradicionalizmu kao mrtvoj vjeri živih. Jer kršćanski

vjernici ne samo da mogu imati nego i imaju živu vjeru (ònī koji ju imaju, tautološki rečeno) neovisno o religiji odnosno konfesionalnoj pripadnosti. Ali kada govorimo o povijesti sakralne arhitekture, ne možemo previdjeti i prešutjeti da se na tome području kod katolika očituje tradicija, a kod pravoslavaca je na djelu tradicionalizam.

Naime, za razliku od katoličke umjetnosti, kojoj su svojstvene kreativnost i interpretiranje – značajke pravoslavne umjetnosti jesu imitativnost i kopiranje. I bez osobitoga poznavanja povijesti umjetnosti dade se lako zamijetiti da istočnokršćanska arhitektura uglavnom ostaje vjerna romanici, odnosno oponašanju i neznatnom prilagođavanju bizantskih srednjovjekovnih uzora. Tomu primjerice svjedoči hram svetoga Save u Beogradu, golema i nakaradna armiranobetonska replika inače umjetnički i kulturnopovijesno veoma vrijednih srednjovjekovnih crkava izgrađenih u bizantsko-srpskome stilu, odnosno u duhu „raške škole“.

Nipošto ne želim prešutjeti – premda se čini izvjesnim da ću naići na neslaganje među dijelom čitatelja – da takvih pristupa ovodobnoj sakralnoj arhitekturi ne manjka ni na katoličkoj strani, posebice u Hrvatâ. Vjerujem da će i bez preciziranja biti jasno na koju smjeram neskladnu i umjetnički bezvrijednu crkvu, smještenu na visoravni u unutrašnjosti. Ne mareći za *genius loci* ni za tradiciju katoličkoga sakralnoga graditeljstva, njezini su projektanti megalomanski imitirali i zaigrano karikirali stanovitu uzmorsku i ljupkim minimalizmom obilježenu starohrvatsku predromaničku kamenu crkvicu, koja osvaja čovjekov duh dojmljivom uzvišenošću i oblikovnom kanoničnošću. Njezinom su se armiranobetonskom replikom – golemom, ali ni po čemu velebnom – suvremeni hrvatski graditelji, svjesno ili nesvjesno, utjecali tipičnomu pravoslavnom pristupu sakralnomu graditeljstvu, gdjeno je tradicionalizam zatomio tradiciju. Dakle, starohrvatsku predromaničku crkvicu – koja ni po čemu nije i ne može biti pravoslavna – imitirali su i uvećali utječući se pravoslavnomu tradicionalističkom pristupu. A na zakonitome natječaju stručno izabrani modernistički projekt – umjetnički izvrstan i u najboljemu duhu katoličke zapadnokršćanske tradicije – napušten je i odbačen. Nažalost, taj loš graditeljski slučaj i svojevrsni izgred u prostoru, zapravo notorni primjer sakralnoga kiča, ne biva jedinim takve vrste u domovini nam Hrvatskoj.

Ne će biti suvišno ponoviti, kako bi se izbjegla mogućnost pogrešnoga razumijevanja: nasuprot pravoslavnoj umjetnosti, kojoj su svojstveni imitativnost i kopiranje – katoličku umjetnost odlikuju kreativnost i interpretiranje. Neki povjesničar umjetnosti ili upućeniji turistički vodič može na brojnim primjerima diljem hrvatske obale i unutrašnjosti predočiti zainteresiranim turistima kako je zapadno kršćanstvo tijekom brojnih stoljeća u duhu vremena prihvaćalo i obogaćivalo sve relevantne europske, a time i svjetske, povijesno-umjetničke stilove. Zorni je tomu primjer trogirska katedrala svetoga Lovre, UNESCO-ova zaštićena svjetska baština, na kojoj su zbog višestoljetne izgradnje i obnavljanja obuhvaćeni u osobitoj susljednosti brojni stilovi: romanika, gotika, venecijanska cvjetna gotika, renesansa, barok, a piramidalni vrh zvonika uokviruju četiri manirističke skulpture. Dakle, graditeljski pristup nije bio imitiranje i nekreativno nasljedovanje stilova svojstvenih minulim razdobljima, nego su graditelji gradili, i nastavljali graditi, u duhu svojega vremena. To je veličanstveni primjer tradicije zagledane u sadašnjost i usmjerene prema budućnosti.

Turizam i tradicija

Pravilno vrednovanje i prezentiranje tradicije na poseban način dolazi do izražaja u turizmu, gdje se međuodnosi iskazuju uzajamnima i dvosmjernima pa možemo govoriti o *turističkim funkcijama kulture* i *kulturnim funkcijama turizma*. U mnoštvu definicija kulturnoga turizma nije lako pronaći najprikladniju, ali sljedeća mi se doima obuhvatnom, jasnom i vrlo prikladnom, kao i pridodana joj napomena:
„Kulturni turizam jest takva vrsta turizma u kojem su cilj turističkih posjeta muzeji, izložbe, koncerti, ili je pak takva vrsta turizma vezana uz materijalnu, tj. ´izgrađenu ´ baštinu – od velikih religijskih spomenika do svjetovne arhitekture. / No za mnoga tradicionalna društva diljem svijeta spomenički je lokalitet manje važan. To je osobito vidljivo u lovačkih i sakupljačkih naroda u kojih usmena tradicija ima najveću snagu. Pripadnici takvog društva osjećaju svoju baštinu podjednakom vrijednošću kao što stanovnik Pariza

osjeća Louvre ili Eiffelov toranj, ili je pak i ne osjećaju kao baštinu. Tako baštinu jednoga takvog tradicionalnog društva označuju priče, pjesme ili plesovi koji prelaze iz generacije u generaciju, a ne crkve sagrađene od cigle ili kamena."[8]

Kulturnoj baštini svojstvena je stabilnost u vremenu i prostoru odnosno postojanost ili kontinuitet. No turizam – budući da nije statičan fenomen, nego ga obilježava dinamičnost – mijenja i preoblikuje takvo poimanje baštine. Turizam „utječe na samu tradiciju, baštinu odnosno kulturu. U nekim se zajednicama tradicija čak i mijenja upravo radi turizma; ona se izmišlja ili stvara. Moderno društvo prisiljava ljude na stvaranje vlastitih tradicija, a jedna od najsnažnijih modernih tradicija upravo i jest turizam."[9]

Izmjene i izmišljanja tradicije

Kada je dakle riječ o interakciji kulturne baštine i turizma možemo govoriti o tradiciji u službi turizma i o turizmu kao modernoj tradiciji. K tome se neotklonjivo susrećemo s fenomenom *izmišljanja tradicije* ili, u nešto blažem zahvaćanju u stvarnost i običajnost, njezine *izmjene*. Brojna turistička odredišta na jadranskoj obali, ali i na kontinentu, prikazuju kao dio tradicije događaje koji to nikada na taj način nisu bili. Takvi su događaji, primjerice, maškare koje se odnedavno održavaju ljeti, u vrijeme turističke sezone, kako bi sve bilo podređeno i prilagođeno turistima odnosno njihovoj potrebi za *eventima* i spektaklima.

Ne bi trebalo posebno podsjećati da su maškare, kao veseo i razuzdan događaj, vezane uz crkveni kalendar, uz hod kroz godinu, pa se u skladu s time održavaju zimi, neposredno prije korizme obilježene suzdržavanjem i odricanjem. Maškare u ljetnim mjesecima – kao nešto između izmjene tradicije i njezina izmišljanja – gube tradicionalnu funkciju, ali dobivaju novu, *turističku*. A krug se na osobit način zatvara ako ponovimo već rečeno: da je turizam svojevrsna moderna tradicija. Stoga će se i za ljetne maškare, u mjestima gdje zažive u kontinuitetu i budu prihvaćene kao turistička manifestacija, govoriti da su „već postale tradicionalne".

Kao primjere posvemašnjega izmišljanja tradicije treba spomenuti sve učestalije manifestacije koje pokušavaju oživjeti i inscenirati događaje i običaje koji su, navodno, u određenim gradovima, mjestima ili sredinama prisutni od srednjega vijeka ili čak od još ranijih vremena.[10] Tu ne mislim na viteški ples „Moreška" u gradu Korčuli, na turnir u srednjovjekovnome samostreličarstvu koji se održava u okrilju *fjere* u gradu Rabu ili na slične običaje i manifestacije s određenim dugim trajanjem i stanovitom razinom autentičnosti – nego smjeram na posve izmišljene i uvelike komične pseudo-tradicije povezane s još davnijim vremenima od srednjovjekovnih, poput jedne povezane s kraljem Arturom. Naime, na mrežnim stranicama Turističke zajednice mjesta Igrane u Makarskome primorju, možemo pročitati sljedeće:

„Da je Lucius Artorius (kralj Artur), rimski vojskovođa, živio i vladao ovim prostorima u 2. stoljeću, znanstvenici potvrđuju mnogim materijalnim dokazima. / Legenda kaže da je prije svoje smrti Artur tražio mjesto na kojem će odložiti svoj mač. To mjesto nazvao je majčinim imenom, Igrane. / Pronađete li taj mač u dubinama igarske vale, zasigurno će vam koristiti samo ako njim budete rukovali putem ljubavi i dobrote."[11]

Lijepa je i plemenita, ali ne i odveć uvjerljiva priča o maču „ljubavi i dobrote", gdje se oružje kao instrument i simbol borbe odnosno nasilja promeće u svoju suprotnost, a k tome je vrlo zanimljivo kako se od „znanstvenika" i „mnogih materijalnih dokaza" odmah prešlo na zazivanje legende, ali ni za tu navodnu legendu nitko od stanovnika mjesta Igrane do prije dva desetljeća nije znao. Netko se jednostavno dosjetio dovesti u vezu ime Arturove majke *Igraine* i naziv mjesta *Igrane*. I to ne treba osuđivati – sklon sam očima neutralna promatrača samo konstatirati zanimljiv fenomen: iz svega je nastala i zaživjela manifestacija s mimohodom oklopljenih vojnika pješaka, konjanika, bojnih kola, a upriličuju se i pomorske bitke u kojima sudjeluju suvremene brodice, drvene i plastične, s brodskim motorom, nimalo nalik starorimskima. Turistima je sve to ipak zanimljivo, a domaćini imaju višestruke koristi. (Kada je riječ o tendencioznome povezivanju toponima i antroponima, ne bi nas trebalo odveć začuditi ako se netko bude dosjetio izmisliti i proširiti turističku priču da je znameniti Belgijanac i francuski šansonjer Jacques *Brel*, sudeći

po prezimenu, zapravo dalekim podrijetlom iz *Brela*, mjesta također u Makarskome primorju.)

Autentičnost u međuodnosima kulture, tradicije i turizma

Kao posebno važno nadaje se pitanje autentičnosti turističke ponude. Je li moguće postići autentičnost na području gdje se susreću gospodarstvo, zabava i kultura (u užemu smislu jer su i gospodarstvo i zabava dijelovi kulture shvaćene u širemu smislu)? O tome dr. sc. Daniela Angelina Jelinčić, etnologinja koja se osobito bavi odnosom kulture i turizma, piše:

„Mnogi se zalažu za *kvalitetu* turizma koju donosi autentičan način života zajednice, njihovi običaji i proizvodi, tj. sve ono što zajednica može ponuditi turizmu. Budući da društvo nije statično, već se kreće i, štoviše, mijenja, ne možemo ni od koje zajednice očekivati potpunu autentičnost u načinu života općenito. Postavlja se pitanje što je uopće autentičnost odnosno do kuda seže granica autentičnosti te tko je odgovoran za odluku o autentičnosti neke pojave? Mnogi smatraju da je sama zajednica najkompetentnija za odluku o tome; naime, ako se zajednica dobro osjeća u svojoj (ne)autentičnosti, često je teško inzistirati na promjeni. Sve pojave koje neka zajednica prihvati ili ne prihvati, proizvodi su društva i vremena u kojem ta zajednica egzistira pa je često neosnovano neki proizvod smatrati kvalitetnim samo na osnovi njegove autentičnosti kao jedinog kriterija. Ipak, postoje slučajevi potpuno iskrivljenih prikaza tradicije koji su najčešće rezultat importiranih običaja, a i takvi koji nemaju ni tradicijske ni umjetničke vrijednosti, već graniče s kičem.“[12]

Vjerojatno se još mnogi sjećaju turističkoga slogana „Hrvatska, Mediteran kakav je nekad bio“, koji je bio službeni slogan više od jednoga desetljeća, sve do 2014. godine. Umnogome se pokazao neprikladnim i promašenim jer se hrvatska turistička ponuda u stvarnosti predstavljala kao Mediteran kakav nikada nije bio. Znatno bi prikladniji bio slogan „Hrvatska, živopisna autentičnost tradicije“, premda je i takav preuzetan, „nategnut“ i teško pamtljiv. No, nešto je bolji od spomenutoga već i stoga što Hrvatsku ne svodi samo na njezin sredozemni pojas, nego uključuje i vrijedna turistička odredišta na kontinentu.

Prisjetimo li se već citirane aforistične izjave Jaroslava Pelikana da je tradicija živuća vjera mrtvih, a tradicionalizam mrtva vjera živih – možemo lako razaznati da živi i živopisni turizam treba biti *afirmacija autentične tradicije, a negacija tradicionalizma i svih pomodnih i lažnih tradicija*.

[1] O etimologiji i značenju riječi *mȍdēran*: „posuđeno preko europskih jezika (njem. *modern*, eng. *modern*, fr. *moderne*) iz kslat. *modernus*. Latinska je riječ izvedena od priloga *modo* 'upravo, baš sada', koji je izveden od lat. *modus* 'način, mjera, umjerenost', v. *moda*“; Ranko Matasović, Tijmen Pronk, Dubravka Ivšić i Dunja Brozović Rončević, „Etimološki rječnik hrvatskoga jezika“ (1. svezak A – Nj), Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2016., str. 627. Iz drugoga izvora čitamo o povijesno-kulturnim značenjima i mijenama pojma *mȍdērna*: „(od kasnolatinski *modernus*: nov, novovjekovni, suvremen), pojam kojim se označuje moderno doba, s osobitim naglaskom na kulturna i intelektualna gibanja, a obuhvaća razdoblje od humanizma i renesanse do naših dana (prema nekim tumačenjima započinje 1630. i završava 1940., a prema drugima m[oderna] u užem smislu započinje tek u XVIII. st., ili čak oko 1800., te ne bi trebala obuhvaćati rano novovjekovlje ili rano moderno doba; neki interpreti drže da m[oderna] započinje s prosvjetiteljstvom i završava s I. svjetskim ratom). Potkraj XX. st. (ili i nešto ranije) nadomještaju, sukladno utjecajnim (premda ne i jednoznačno prihvaćenim) tumačenjima, postmoderno doba. Pojam *m[oderna]* treba razlikovati od modernizma (koji označuje posebne fenomene u različitim tematskim područjima). Imenicu *modernité* u značenju novoga nasuprot staromu prvi je upotrijebio 1849. F.-R. de Chateaubriand, a višekratnom ju je uporabom potvrdio Ch. Baudelaire. U njemačkome se prvi tim izrazom koristio E. Wolf, i to tek 1886. (pri čem se ograničio na estetički aspekt moderne) […]“; „moderna“, u: Stipe Kutleša [ur.], *Filozofski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2012., str. 769.

[2] „tradicija“, u: S. Kutleša [ur.], *Filozofski leksikon*, str. 1176.

[3] Thomas Stearns Eliot, *Tradicija, vrijednosti i književna kritika*, Matica hrvatska, Zagreb, 1999., str. 6.

[4] Isto, str. 6-7.

[5] Isto, str. 9.

[6] T. S. Eliot, *The Social Function of Poetry* (esej, 1945.), str. 22. https://www.ukessays.com/essays/english-literature/the-social-function-of-poetry-english-literature-essay.php. Pristupljeno 30. 8. 2022.

[7] Jaroslav Pelikan, *The Vindication of Tradition: The 1983 Jefferson Lecture in the Humanities*. https://www.goodreads.com/quotes/78936-tradition-is-the-living-faith-of-the-dead-traditionalism-is. Pristupljeno 30. 8. 2022.

[8] Ronald G. Seale, „A Perspective from Canada on Heritage and Tourism“, u: *Annals of Tourism Research* 23(2), 1996., str. 484. Citirano prema: Marija Valčić, *Turizam i kultura*, Naklada Jurčić, Zagreb, 2018., str. 122.

[9] Daniela Angelina Jelinčić, „Turizam vs. identitet: Globalizacija i tradicija“, u: *Etnološka istraživanja* 11, 2006., str.

[10] Usp. Isto, str. 168.

[11] „Kralj Arthur“, *Turistička zajednica mjesta Igrane*. https://igrane.org/index.php/hr/21/kralj-arthur. Pristupljeno 30. 8. 2022.

[12] D. A. Jelinčić, *Turizam vs. identitet: Globalizacija i tradicija*, str. 168.

https://www.hkv.hr/izdvojeno/vai-prilozi/i-lj/letica-marito-mihovil/40228-suzivot-s-turizmom-izmedu-autenticnosti-i-simulacije-1.html

VIJESTI I SAVJETI

Prof. dr. Boris Brkljačić: "Rak dojke više nije najčešći zloćudni uzrok smrti u žena"

U Hrvatskoj je 2020. godine zabilježeno 2894 novih slučajeva raka dojke (2869 žena i 25 muškaraca), a iste su pandemijske godine od te bolesti preminule 722 žene, najnoviji su podaci Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (HZJZ).

Usporede radi, pretpandemijske 2019. godine u našoj je zemlji zabilježeno 2999 novih slučajeva raka dojke, dok su od te zloćudne bolesti preminule 752 žene. Iako ćemo posljedice pandemije covida-19 na dijagnostiku i liječenje malignih bolesti moći sagledati tek za nekoliko godina, ohrabrujuće je da smrtnost od raka dojke u Hrvatskoj i dalje pada.

"Zbog starenja stanovništva možemo očekivati da će broj novooboljelih od raka dojke rasti. Većina slučajeva dijagnosticira se u starijih žena, više od 80 posto novooboljelih starije je od 50 godina. Iako u Hrvatskoj možemo očekivati sve veći broj slučajeva raka dojke, smrtnost je u padu. Rak dojke, također, više nije najčešći zloćudni uzrok smrti u žena, već se nalazi na trećem mjestu, nakon raka pluća, koji je na prvom mjestu, te kolorektalnog raka na drugom mjestu", naglasio je prof. dr. Boris Brkljačić, prorektor Sveučilišta u Zagrebu i predstojnik Kliničkog zavoda za dijagnostičku i intervencijsku radiologiju KB Dubrava.

67. Tanja Rudež

Novinarski projekt:
Kako se boriti s pandemijom raka nakon pandemije koronavirusa

Elektronička publikacija:
Nismo same

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
22. studenoga 2022.

Pad smrtnosti od raka dojke u Hrvatskoj dijelom je rezultat provedbe Nacionalnog programa ranog otkrivanja raka dojke, ali i sve bolje dijagnostike i liječenja. "Mi smo s Nacionalnim programom ranog otkrivanja raka dojke počeli 2006. i bili smo među prvima u skupini tranzicijskih zemalja koje su počele s takvim skriningom. Program se kontinuirano odvija 16 godina, samo s jednim kratkim prekidom na početku pandemije covida-19.

Naš smo program prilagođavali u hodu: u početku su se nalazi pisali na papiru, a sad je sve digitalizirano. Kontinuirano imamo odaziv oko 60 posto, s tim da se računa da dio žena, procjenjujem njih oko 10 posto, ide na mamografiju izvan skrining programa. Slovenci, koji su krenuli kasnije od nas, imaju odaziv oko 80 posto, dok s odazivom prednjače Finska, Norveška, Švedska i Island u kojima je odaziv žena na skrining između 80 i 90 posto", pojasnio je prof. dr. Brkljačić, jedan od inicijatora uvođenja Nacionalnog programa ranog otkrivanja raka dojke.

Godišnje se u okviru tog programa učini oko 150.000 mamografskih pregleda. Najveći je odaziv u Međimurskoj, Krapinsko-zagorskoj i Osječko-baranjskoj županiji, a najniži u Ličko-senjskoj, Šibensko-kninskoj i Zadarskoj županiji.

"Žene u dobi između 50 i 69 godina pozivaju se na mamografiju jednom u dvije godine. U nekim europskim zemljama to je sad produljeno do 74. godine, a u nekima se počinje s 45 godina. To je dijelom i pitanje financija: koliko si pojedini zdravstveni sustav može priuštiti. No, važno je naglasiti da je mamografija jedan dio skrininga, na njoj se procijeni ima li žena patološki nalaz koji zahtijeva daljnju obradu. Kod gustih dojki, značajan se dio karcinoma ne vidi na mamografiji. Što je dojka gušća, što je više žljezdanog parenhima, to je manja osjetljivost mamografije, zbog preklapanja na rendgenskoj snimci. To je poznato ograničenje mamografije. Zato svim ženama koje imaju gustoću dojki iznad 50 posto preporučujemo i ultrazvuk. Mamografija je dobra za žene koje imaju masne i involutivne dojke, kod kojih je masno tkivo potisnulo žljezdano. Kako u Hrvatskoj imamo dosta debelu populaciju, kod nas se puno karcinoma otkrije mamografijom", naglasio je prof. dr. Brkljačić.

Kad je startao Nacionalni program ranog otkrivanja raka dojke, Hrvatska je po smrtnosti bila pri vrhu europske ljestvice.

"Kad smo kretali sa skriningom, godišnje je bilo 2300 novooboljelih. U 16 godina ta je brojka narasla za oko 30 posto, s 2300 na oko 3000. Kako nam populacija stari, ta će brojka i dalje rasti. Srećom, mortalitet pada. Bilo je godina u kojima je od raka dojke umiralo i 1000 žena. Radi se više skrininga, a i bolje je liječenje. Prema novim podacima Eurostata, Hrvatska je po smrtnosti od raka dojke na sredini ljestvice, a dugo smo bili pri vrhu", naglasio je prof. dr. Brkljačić.

Naš sugovornik osvrnuo se na pandemiju Covida-19 koja je prouzročila prekide u zdravstvenoj skrbi diljem svijeta, posebno u proljeće 2020. godine.

"U većini zemalja zaustavljeni su i programi probira na rak. Procjenjuje se da je između siječnja i listopada 2020. u svijetu obavljeno 47 posto manje testova probira na rak dojke. Pritom je najveće smanjenje, čak 74 posto, zabilježeno u travnju 2020. godine. Nakon lipnja iste godine više nije bilo značajnijeg smanjenja. I mi smo u Hrvatskoj imali prekid skrininga u prvom pandemijskom valu, u proljeće 2020., kad je došlo do zatvaranja. No, čim je došlo do otvaranja, nastavili smo sa skriningom i pojačali smo tempo pa se puno toga nadoknadilo. Stoga smo zabilježili samo pet posto manji odziv nego u godinama prije pandemije. Prošle godine program skrininga nije se prekidao, a zadnjih mjeseci imamo dobar odaziv", rekao je prof. dr. Brkljačić.

Naš sugovornik oprezan je oko procjene mortaliteta od raka dojke idućih godina, kao moguće posljedice pandemije koronavirusa.

"Kao što je dugo trebalo da mortalitet počne padati, morat ćemo pričekati da vidimo učinke 2020. godine u kojoj žene nisu išle na preglede. Vjerojatno je tada bilo problema i sa ženama koje su imale dijagnozu jer se kasnilo s operacijama, kemoterapijama i zračenjem. No, utjecaj toga na mortalitet ne možemo vidjeti preko noći. Nama je mortalitet od raka dojke padao pet godina zaredom. Narednih godina ne očekujem da će padati, možda će malo porasti", zaključio je Boris Brkljačić.

“Mislim da će se u idućih 10 godina promijeniti način skrininga kod raka dojke, posebice u žena kojima je to učestala bolest u obitelji. Velike studije pokazale su da je magnetska rezonanca bolja jer promovira skraćeni protokol sa samo jednom postkontrastnom sekvencom. Dosta se rade i istraživanja iz difuzijskih oslikavanja. U Izraelu, gdje na svjetskoj razini imaju najveći broj žena s BRCA mutacijama, već dugo imaju program u sklopu kojeg žene iz takvih obitelji idu na magnetsku rezonancu već u dobi od 25 godina. Zahvaljujući tome jako su smanjili mortalitet jer im ranije otkrivaju karcinom.

Mi u populaciji imamo puno manje BRCA mutacija, no kad genetsko testiranje postane dostupnije i raširenije, trebat će ga promovirati. Jednom kad se testirate, to je za cijeli život: znate jeste li genetski opterećeni ili ne te možete sukladno tome podesiti skrining”, naglasio je Boris Brkljačić.

https://nismosame.com/savjeti/prof-dr-boris-brkljacic-rak-dojke-vise-nije-najcesci-zlocudni-uzrok-smrti-u-zena/

REPRODUKTIVNO ZDRAVLJE U KLINČU POLITIKA (5): Kako je priziv savjesti postao prepreka zdravlju žena

68. Renata Ivanović

Novinarski projekt:
Reproduktivno zdravlje u klinču politika, ideologija i prava na zdravstvenu zaštitu

Elektronička publikacija: Reci.hr

Broj objavljenih članaka: 9

Datum objave izabranog članka: 22. prosinca 2022.

„Napravio sam stotine pobačaja prije nego sam se pozvao na priziv savjesti. Ja zaista jesam protiv pobačaja jer smatram da je to pravo na život. Ali nisam za apsolutnu zabranu pobačaja“, izjavio je ginekolog **Ante Ćorušić**, ravnatelje KBC-a Zagreb, redovni profesor zagrebačkog Medicinskog fakulteta na Katedri za ginekologiju i opstetriciju i predsjednik strukovnog udruženja Hrvatskog društva za ginekologiju i opstetriciju. To javno priznanje jednog liječnika koji je preko noći promijenio praksu u pružanju javnozdravstvene i zakonom zajamčene usluge ženama koje zatraže pobačaj nije danas nekakva novost. Pozivanje na priziv savjesti obavljanja zdravstvenih usluga jer se one kose s njihovim etičkim, vjerskim i moralnim nazorima, prema podacima Hrvatske liječničke komore, iznesenim ljetos na saborskom Odboru za zdravstvo, trenutno prakticira 86 posto liječnika! Konkretno, 359 ginekologa u javnozdravstvenim ustanovama ima priziv savjesti, a pobačaje na zahtjev obavlja 49 njihovih kolega koji se na to pravo zajamčeno im Zakonom o liječništvu nisu pozvali.

Kroz 20 godina od uvođenja prava na priziv savjesti u zdravstvo dogodilo se da upravo one zdravstvene usluge koje se odnose na reproduktivno zdravlje građana i građanki postaju nedostupne. Liječnici s prizivom savjesti svoje pozicije brane sa stajališta individualnog prava što može biti održivo sve dok se ne dogodi da takvo individualno pravo ne uđe u masovnu primjenu, jer bolnice više nemaju mogućnosti tu uslugu jamčiti liječnicima bez priziva savjesti. I to se dogodilo!

Priziv savjesti može se iskazati samo iznimno - ne i trajni svjesni izbor

Pravo na priziv savjesti, naime, nije neograničeno pravo. Štoviše, podvrgnuto je ograničenjima te se na njega može pozivati iznimno. Ono je ograničeno drugim zakonima, ograničeno je interesom javne sigurnosti, zaštite javnog reda, zdravlja ili morala te zaštitom prava i sloboda drugih ljudi. Njime se ne smiju nametati religijski stavovi niti se reproducirati diskriminacije i nejednakosti.

Priziv savjesti se ne koristi kao rezultat dobrovoljnog i svjesnog izbora, kako se on danas doslovno koristi u zdravstvu, nego kao priziv savjesti na situaciju koja je pojedincu u određenom momentu prisilno nametnuta. A to zasigurno nisu situacije u kojoj se nalaze liječnici ginekolozi, koji su u momentu izbora te specijalizacije jako dobro znali da su zdravstvena usluga prekida trudnoće, kao i zdravstvena usluga pobačaja na zahtjev, one koje su pozitivnim hrvatskim propisima građankama zajamčene. Kao što su znali da će se u svojoj liječničkoj praksi s potrebama pacijentica za tim uslugama susretati, jer one u konačnici znače pružanje zdravstvene zaštite. A prizivom savjesti pojedinaca ni na koji način ne bi se smjela onemogućiti dostupnost zdravstvenih usluga i skrbi, a to je upravo ono što se događa. Na priziv savjesti pozivaju se čak studenti medicine, specijalizanti ginekologije, te je danas postala sasvim normalna situacija da liječnici koji se zapošljavaju u javnozdravstvenim ustanovama u radni odnos ulaze s prizivom savjesti. U Hrvatskoj je sve više bolnica u kojima svi liječnici i medicinske sestre imaju priziv savjesti na postupke pobačaja. A sve manje onih koji umjesto njih mogu pacijentima pružiti tražene usluge, što bolnica mora osigurati, ali često to nije ni u mogućnosti.

„Nedavno mi je došao mladi par, oboje imaju 16 godina, djevojka je došla na pregled, nakon što je bila u Sloveniju zbog pobačaja. Susjednu državu nije birala jer je tako otpočetka htjela. Štoviše, kad je ustanovila trudnoću mladi je par otišao u bolnicu, a djevojka je tražili medikamentozni pobačaj, jer je to bila rana trudnoća. Bolnički je ginekolog, ispričala je, bio jako neugodan što uopće pomišlja na pobačaj da bi ih potom uputio svom dobrom prijatelju, kolegi liječniku, koji pobačaje radi kod kuće. Dakle, umjesto na medijakamentozni upućuje je na zahvati i to prijatelju koji pobačaje radi u svojoj kući. Sva je sreća da je djevojka, a pretpostavljam i njezin mladić, bila dovoljno prisebna i da ga nisu poslušali. Skupili su novac, njihova je obitelj bila upućena u situaciju i medikamentozni pobačaj djevojka je napravila u Sloveniji. To je ono što se u stvarnom životu ljudima događa. Da ih se gura u ugroze zdravlja i života. Dakle, tu imamo liječnika s prizivom savjesti u javnozdravstvenoj ustanovi koji bez problema djevojci savjetuje da pobačaj, koji on ne želi nadzirati, obavi u nekakvom stanu“, kazala nam je ginekologinja **Jasenka Grujić**, specijalistica za ginekologiju i porodništvo iz Poliklinike Grujić koja se već pola stoljeća bavi medicinom i jedna od malobrojnih u Hrvatskoj koja se godinama zauzima za regulaciju priziva savjesti u zdravstvu i pravo na besplatnu i dostupnu zdravstvenu uslugu pobačaja. Sudjelovala je u izradi prijedloga novog zakona o pobačaju koji bi u skladu sa zahtjevom Ustavnog suda još iz 2017., trebao zamijeniti stari Zakon koji datira od 1978. godine.

Gotovo 90 posto ginekologa u prizivu savjesti

Je li se takav masovan priziv savjesti liječnika i zdravstvenih djelatnika predviđao, možda i planirao, te 2003. kad je pravo na priziv savjesti kroz čl. 20. uvedeno u **Zakon o liječništvu**? Kad je pravo uvedeno, prvo kroz spomenuti Zakon o liječništvu, malen je broj liječnika iskazao priziv savjesti. Međutim, već iste godine pravo na priziv savjesti proširio se i kroz druge zakone medicinske djelatnosti; Zakon o sestrinstvu, Zakon o dentalnoj medicini, da bi se naposlijetku 2012. našao i u Zakonu o medicinski potpomognutoj oplodnji gdje se na njega mogu pozvati i nezdravstveni djelatnici koji bi trebali provesti ili sudjelovati u provođenju postupaka medicinski potpomognute oplodnje. Vrata

su mu širom otvorena, pa se na priziv savjesti mogu pozvati i farmaceuti, koji nisu ovlašteni pisati recepte, ali ih provode, kao i primalje kojima je to pravo dato Etičkim kodeksom primalja.

„U jednom momentu u svojoj sam se liječničkoj praksi počela suočavati s problemom priziva savjesti kolega u bolnicama. Počelo je to 2014., dakle deset godina nakon uvođenja prava na priziv savjesti u Zakon o liječništvu. Do tada smo ponešto o tome čuli, ali ne i u praksi imali iskustva s nedostupnošću zdravstvenih usluga. Odjednom su se žene, moje pacijentice koje sam uputila u bolnicu, najčešće na Sveti Duh, jer su htjele pobačaj, počele vraćati očajne da ih je tamo liječnik izgrdio i da na pobačaj ne mogu, jer da se to u bolnici više ne radi. I pacijentice su bile zbunjene, nisu shvaćale što to znači kad su im liječnici rekli da su u prizivu savjesti. Mislile su da se šale“, prisjeća se ginekologinja Grujić i nastavlja: „Dakle, mi smo od uvođenja priziva u Zakon imali deset godina tijekom kojih se o tome ništa nije govorilo. Očito je u tom razdoblju u bolnicama bilo dosta liječnika koji su to radili, koji nisu imali priziv savjesti, tako da je ta usluga ženama zahvaljujući njima bila dostupna. Kad su ti stariji kolege otišli u mirovinu, mladi liječnici su se zapošljavali već s prizivom savjesti“, prisjeća se ginekologinja Grujić koja je uskoro s profesoricom i pedijatricom te docenticom Medicinskog fakulteta **Gorjanom Gjurić** i ginekologom **Dubravkom Lepušićem** pokrenula Inicijativu liječnika za regulaciju priziva savjesti.

„Shvatili smo kako ovo vodi u ugrozu reproduktivnog zdravlja. Reproduktivno zdravlje žena je nešto oko čega treba postaviti temelje cijele javnozdravstvene zaštite. A sve dok imamo institut priziva savjesti u zdravstvu, a posebice kad znamo da se on evidentno koristi za onemogućavanje zdravstvenih usluga u reproduktivnom zdravlju žena, govorimo o kršenju ljudskih prava. Liječnici i zdravstveni radnici koji se pozivaju na priziv savjesti građanima čine nedostupnu javnozdravstvenu uslugu u tri zdravstvene situacije; kod pitanja pobačaja, kod medicinski potpomognute oplodnje i kod pružanja usluga zaštite od začeća, dakle kontracepcije. Pa imamo i farmaceute koji će se pozvati na priziv savjesti i ne izdati djevojci ili ženi kontracepciju. Sve su to kršenja prava na zdravlje, koje u sekularnoj državi moraju biti ostvariva. Tako velik broj liječnika s prizivom savjesti treba tumačiti političkim razlozima, a ja bi rekla i direktnim interesnim uplivom Crkve u sekularnost države. Uvjerenja koja Crkva propagira su da život počinje začećem, kad je riječ o pobačaju, da začeće dolazi od Boga, a ne intervencijom medicine, kad je riječ o medicinski potpomognutoj oplodnji. I naposlijetku za Crkvu je ženina prvenstvena uloga u društvu, zajednici i obitelji reprodukcija ili prokreacija, pa zaštita od začeća, pouzdana i sigurna kontracepcija njoj nije prihvatljiva. Štoviše, kontracepciju adolescenti ne bi ni smjeli koristiti, jer je seksualna apstinencija prije braka ono za što se Crkva zalaže. Taj set uvjerenja katolička crkva propagira putem svojih poklisara na najvišim pozicijama zdravstvene vlasti, a to je jedna mreža ljudi koji su i na tim krilima došli do pozicija moći i vladanja javnozdravstvenim sustavom. I doveli do toga da on više nije u mogućnosti pružati zakonom zajamčenu zdravstvenu zaštitu i usluge svojim građankama i građanima kao zdravstvenim osiguranicima“, navodi ginekologinja Grujić.

Inicijativa liječnika za regulaciju priziva savjesti

Inicijativa liječnika za regulaciju priziva savjesti uskoro je, 2015. uz pomoć udruge CESI u Novinarskom domu organizirala prvi u nizu okrugli stol na temu priziva savjesti u medicini, kako bi se o ovom rastućem problemu počelo javno i argumentirano govoriti. Profesorica Gorjana Gjurić, koja se pitanjem priziva savjesti u medicini i njegovim posljedicama duže bavila, naglasila je kako je pravo na priziv savjesti prihvatljivo ako je autentično, ako je osigurano da će drugi stručnjaci/inje ispuniti primarnu dužnost prema pacijentu/ici, ako nisu neposredno ugroženi život ili zdravlje pacijenta/ice te ako se ne proizvodi diskriminacija. Već tada je jasno ukazivala na zlouporabu prava na priziv savjesti. Na tom je okruglom stolu profesor **Herman Haller** iz Rijeke prvi puta predstavio medikamentozni pobačaj kao novu metodu kod koje nema kirurškog zahvata već se propisuju određeni lijekovi koji dovode do pobačaja. Međutim, pitanje priziva savjesti ostaje isto kao i kod kirurškog pobačaja. Doktor Dubravko Lepušić je iznio svoja iskustva iz prakse te se osvrnuo na pitanje autentičnosti priziva savjesti. Istaknuo je i potrebu osnivanja Povjerenstva za reproduktivna prava žena pri Ministarstvu

zdravlja radi definiranja i dodatne zaštite prava žena. Profesorica prava iz Rijeke **Dalida Rittossa** je govorila o ustavnosti priziva savjesti liječnika/ica u slučajevima pobačaja. Istaknula je kako se u konkretnom slučaju ustvari radi o dva jednakopravna ustavna prava koja dolaze u koliziju i to prava na privatnost i pravu na slobodu savjesti, a oba navedena prava se mogu ograničiti. Pritom je važno načelo razmjernosti koje služi balansiranju tih prava. Osvrnula se i na praksu Vrhovnog suda SAD-a te Ustavnog suda Njemačke, kao i na praksu Europskog suda za ljudska prava prema kojoj države, pored negativne obveze, imaju i pozitivne obveze u vidu poduzimanja određenih mjera kako bi se provodilo pravo na privatnost. Doktorica Jasenka Grujić Koračin u svom je izlaganju preporučila da se priziv savjesti u medicini uredi tako da ne potire druga ljudska prava, ne priječi dostupnost legalne zdravstvene zaštite i ne izaziva diskriminaciju. Založila se i tada za reguliranje navedenog na zakonodavnoj razini, ali na precizniji i detaljniji način nego što to trenutno postoji prema Zakonu o liječništvu.

Pučka pravobraniteljica za regulaciju priziva savjesti

Sedam godina kasnije na istom tragu o nužnoj potrebi boljeg reguliranja priziva savjesti kroz zakonodavstvo, progovorila je ove godine i pučka pravobraniteljica **Tena Šimonović**. Zbog sve većih posljedica njegove primjene u zdravstvu na zdravlje žena upozorava godinama i pravobraniteljica za ravnopravnost spolova **Višnja Ljubičić**.

Pučka pravobraniteljica je u lipnju ove godine objavila **Analizu** primjene priziva savjesti, a u zaključcima ističe kako na razini zdravstvenog sustava postoji sve veći broj onih koji se pozivaju na priziv savjesti, zbog čega žene za zahvat pobačaja ili prekida trudnoće moraju odlaziti u inozemstvo, što je mnogima zbog cijene nemoguće. Procjenjuje se da se čak 40 posto pobačaja u Hrvatskoj napravi ilegalno.

U lipanjskom dokumentu o prizivu savjesti Pučka pravobraniteljica naglašava kako je priziv savjesti u zdravstvu ograničen zaštitom zdravlja i ne smije biti prepreka pristupu zakonom zajamčenim zdravstvenim uslugama. Stoga je potrebno sustav urediti na način da pravo doista funkcionira u praksi: „Potrebno je promijeniti način na koji se pozivanje na priziv savjesti provodi. Osobito je pri tome potrebno spriječiti zloupotrebe priziva savjesti te osigurati da zdravstvene ustanove pravovremeno pružaju zdravstvene usluge, odnosno obavljaju zakonite pobačaje."

Daje preporuke i što napraviti, pa je prva izmijeniti odredbe zakona iz područja zdravstva kojima se regulira priziv savjesti, kao i podzakonskih akata, čime bi se priziv savjesti regulirao za različite kontekste te specifično u kontekstu prekida trudnoće. Tu su i preporuke o transparentnosti i pravodobnom informiranju pacijentica o svim njezinim pravima i mogućnostima da ih ostvari. To podrazumijeva ažuran registar liječnika koji se pozivaju na priziv savjesti, kao i službeni popisa ustanova koje su ovlaštene za provođenje pobačaja. Kao jednu od mogućnosti za raspravu o regulaciji priziva savjesti pravobraniteljica predlaže i uvođenje prekršajne odgovornosti ustanova koje su ovlaštene za provođenje pobačaja, ali u kojima on pacijenticama ipak nije dostupan zbog propusta u organizaciji rada.

Priziv savjesti i zabrana zamrzavanja zametaka

Stav katoličke crkve o početku života, prema kojem život počinje začećem (ističemo katoličke jer nisu sve crkve istog stajališta po tom pitanju) istovjetan je argumentu kakvoga kao osobno uvjerenje ističu ginekolozi koji se na priziv savjesti pozivaju prilikom odbijanja pružanja točno određenih zdravstvenih usluga u domeni reproduktivnog zdravlja. Zanimljivo je evocirati kako su se liječnici o tom pitanju javno izjašnjavali i to ne oko pitanja pobačaja, nego sasvim suprotno, oko pitanja uređenja novog zakona o medicinski potpomognutoj oplodnji.

Bilo je to 2009., a glavnu je riječ oko krojenja novog MPO zakona imao tadašnji ministar **Darko Milinović**, inače ginekolog. Jako se zalagao za prijedlog da se kroz zakon zabrani zamrzavanje embrija s argumentacijom da život počinje začećem. Forsirao je da se u kriopohranu ide samo s jajnim stanicama, unatoč argumentima struke, liječnika i biologa, da bi to bili uzaludni postupci, jer jajna stanica u kriopohrani nije

toliko stabilna kao zametak. Unatoč argumentima da bi takva zabrana zamrzavanja zametaka dovela i do bespotrebnog zdravstvenog izlaganja mnogih žena koje su ušle u MPO postupke kad postupke ponavljaju. Umjesto zamrznutih zametaka morale bi ponavljati punkcije jajnih stanica, što podrazumijeva i veći broj hormonalnih stimulacija, što se zamrzavanjem zametka izbjegava.

Međutim, uvjerenje da život počinje začećem, a ne znanstveno utemeljene činjenice medicinske struke i prakse, uskoro je doveo do Zakona o MPU-u po kojem je bilo zabranjeno zamrzavanje embrija. Osim što je to izazvalo smijeh i ruganje svih medicinskih zajednica drugih zemalja, brojni su parovi tada u MPO postupcima izražavali negodovanje, jer u njima sada više nisu bile primjenjivane dokazano najbolje medicinske prakse za uspješnost postupaka i očuvanje reproduktivnog zdravlja. Pobunile su se domaće i međunarodne organizacije civilnog društva za borbu za ljudska prava i protiv diskriminacije žena, pa je pod tim pritiscima Zakon nakon tri godine izmijenjen, a zamrzavanje zametaka omogućeno.

Zašto život ne počinje spajanjem muške i ženske stanice

Kada su to liječnici koji se pozivaju na pravo priziva savjesti argumentirajući to osobnim uvjerenjem da život počinje začećem toga postali svjesni, budući konsenzus o njegovom početku uopće ne postoji.

Zanimljive uvide u odgovor na ovo pitanje, ali i pitanje početka života, dala je ginekologinja Grujić u jednom od tekstova koji je poslužio kao temelj za izlaganje na ovu temu 2017. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. U tekstu argumentirano ukazuje na činjenicu da je život kontinuitet, da on u neprekinutom nizu traje već više od četiri milijarde godina te da ne postoji znanstveni konsenzus oko pitanja kada embrij postaje ljudsko biće. Grujić je tekst naslovila "Zašto ateistkinja zaziva Tomu Akvinskog":

„Dio medicinske zajednice je, naivno ili s namjerom, podlegao konzervativnim pritiscima i pritiscima Crkve još pri donošenju Zakona o pomognutoj oplodnji 2009. Ovi pritisci imali su za cilj uzdignuti plod (zigotu, embrij, fetus) na razinu subjekta i nosioca temeljnih ljudskih prava (prava na život). Takvim uzdizanjem bi se onemogućili neki postupci pomognute oplodnje, ali i pobačaji. Što se dogodilo? Ustavni sud je 2009. Klinici za ženske bolesti Zagreb, a u namjeri rješavanja zahtjeva o ustavnosti Milinovićevog zakona o MPO-u, postavili pitanje: "Od kog se časa može uzeti da embrij postaje ljudsko biće?» Liječnici su odgovorili: «Za nas život počinje spajanjem muške i ženske spolne stanice.»

I od tada u nas protuaborcionisti mašu ovom skandaloznom simplifikacijom.

Zbog čega je ta izjava zapravo simplifikacija?

Nepostojanje jednoznačne definicije što je zapravo "život" i specifično "ljudski život" onemogućuje definiranje njegova početka. Život je proces, univerzalan i promjenjivih oblika, život je kontinuum.(Lewis, 2013.).

Gamete (spermiji i jajna stanica) žive su i prije no što se spoje, njihov životni potencijal garantira životni potencijal zigote (oplođene jajne stanice). Tajnu, ako tajna uopće postoji, nosi dezoksiribonukleinska kiselina i njeni odnosi s drugim molekulama.

Nadalje, liječnici svojom izjavom "za nas život počinje spajanjem ženske i muške spolne stanice" uopće ne odgovaraju na pitanje koje je postavio Ustavni sud. Pravnici su očito pretpostavili da postoji razlika između zigote i embrija i formiranog ljudskog bića. No odgovor koji su dobili, nedostojan akademske razine koju vrhunski liječnici predstavljaju, reducirao je spoznaje o kompleksnom procesu kakav je oplodnja, ali i niz činjenica u vezi s fetalnim razvojem, odgovorivši na upit Ustavnoga suda izjavom ravnom protuaborcijskoj propagandnoj poruci.

Udžbenik medicinske embriologije za studente medicine navodi: razvoj ljudskog bića počinje oplodnjom (Sadler, 2008.). I doista iz dvije gamete s polovičnim brojem kromosoma nastaje euploidna individua, u Homo sapiensa 46XY kao muško i 46XX kao žensko. Dakle, radi se o razvoju pojedinog ljudskog bića, o procesu čiji je početak oplodnja, a ne o početku života.

Tekst u cijelosti požete pročitati **OVDJE** (https://www.index.hr/vijesti/clanak/ginekologinja-za-index-zivot-pocinje-zacecem-to-je-krivo-na-vise-nacina/2376918.aspx?index_ref=naslovnica_vijesti_teme_i_komentari_d).

Zagovornici priziva savjesti to pravo zagovaraju izuzetno selektivno i samo kad je riječ o ženama. Primjerice, kad se 2014. donosio Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola, pravo na priziv savjesti željeli su iskazati pojedini matičari, socijalni radnici, suci i drugi koji bi trebali sudjelovati u sklapanju takvih partnerstava i dodjeljivanju djece na skrb istospolnim parovima. Od Vlade i Sabora nisu dobili pravo na priziv savjesti s obrazloženjem da "službenici imaju obvezu svim građanima osigurati jednako učinkovit pristup svim javnim uslugama". I imaju i trebaju. Međutim, kako to da takvu obavezu ne trebaju imati liječnici u sustavu javnog zdravstva koji je također javna usluga?

Kad pravo na priziv savjesti dođe do suda

Slučaj kršenja prava na zakonom zajamčen prekid trudnoće koji je prije manje od pola godine na noge digao cijelu zemlju, slučaj Mirele Čavajde o čijim smo epilozima **pisali** u prethodnom tekstu ovog serijala, mogao bi biti i prvi sudski predmet uskrate reproduktivnih prava. Europski sud za ljudska prava prije dvije godine presuđivao je u jednom predmetu koji se ticao prava na priziv savjesti. Tužiteljice su bile dvije primalje iz Švedske, a tužile su bolnicu zbog uskrate prava na priziv savjesti. Nisu, naime, dobile posao u dotičnim bolnicama nakon što su se pozvale na prigovor savjesti kod pobačaja. Europski sud je u tom slučaju ustvrdio da primaljama nisu prekršena ljudska prava i to jednoglasno čime je poslao jasnu poruku da se prizivom savjesti od strane zdravstvenih radnika, kao načinom borbe protiv prekida trudnoće, ne može manipulirati u području zaštite ljudskih prava.

U lipnju ove godine, o čemu smo **pisali**, u javnost je izašao još jedan slučaj teškog kršenja prava na pobačaj žene koja ga je zatražila u KBC-u Osijek. Pacijentica M. obratila se u KBC Osijek u veljači ove godine kako bi napravila kirurški pobačaj koji je navodno i napravljen o čemu svjedoči otpusno pismo pacijentice. Tri tjedna nakon zahvata pacijentica doznaje da je i dalje trudna te se ponovno obraća istoj bolnici gdje joj tumače da zbog navodne infekcije, za koju pacijentica tada prvi puta doznaje, pobačaj nije bio moguć. Tom prilikom saznaje i da je navodno prošao rok u kojem je moguć pobačaj na zahtjev, iako to nije bilo točno. Četveročlana komisija je na temelju nalaza napisala objašnjenje da se radi o gestacijskoj dobi preko 10 tjedana i da se pacijentica nije javila na kontrolni ultrazvuk na vrijeme i da pobačaj više nije legalan. Nitko nije preispitivao kako je moguće da je kirurški zahvat iza sebe ostavio netaknut plod niti zašto su joj trudnoću računali od zadnje menstruacije, a ne od začeća kako piše u zakonu. M. se nakon toga javlja Hrabrim sestrama, udruzi žena koja pruža informacije i pratnju na pobačaj te na zahvat odlazi u Nizozemsku.

https://reci.hr/aktualno/reproduktivno-zdravlje-u-klincu-politika-5-kako-je-priziv-savjesti-postao-prepreka-zdravlju-zena/

HRVATSKA KATOLIČKA MREŽA

Petir i Juretić jednoglasne: Vjernice koje jasno izražavaju svoje stavove glasna manjina u javnosti stavlja u centar izrugivanja

69. Marija Pandžić

Novinarski projekt:
Uloga i valorizacija žena različitih religija i vjeroispovijesti tijekom pandemije koronavirusa

Elektronička publikacija:
Web portal Hrvatske katoličke mreže

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
11. rujna 2022.

Koju ulogu žena ima danas u suvremenom društvu i što to znači biti vjernica danas? Kroz projekt „Uloga i valorizacija žena različitih religija i vjeroispovijesti tijekom pandemije koronavirusa" donosimo priče žena različitih struka koje imaju istaknutu ulogu u svojoj vjerskoj zajednici. Kroz razgovor sa ženama koje su pripadnice različitih religija i vjeroispovijesti razgovarat ćemo o njihovoj ulozi kao žena. Osobito je zanimljivo kako one same sebe kroz svoj poziv i kako se kroz njega ostvaruju kao osobe. Portal Hrvatske katoličke mreže u pet dijelova donosi priče žena različitih struka, religija i vjeroispovijesti. Ono što ih spaja je otvorenost i ljubav prema Bogu i čovjeku.

Marijana Petir: Za mene je politika poziv i osobno smatram da sa više dobrih i odgovornih ljudi u politici i politika može biti bolja

Jedna od žena u Hrvatskoj koje su se istaknule u javnosti po svom jasnom vjerskom opredjeljenju je zastupnica u Hrvatskom saboru Marijana Petir. Naime, ona je već treći put izabrana za Hrvatski sabor, a jedan mandat provela je kao europarlamentarka. Kako je u razgovoru otkrila Petir, vrijeme pandemije koronavirusa svima je promijenio život. To nas je razdoblje naučilo, kaže, da se sloboda i zdravlje ne smiju uzimati zdravo za gotovo, ali i natjeralo ljude da dobro razmisle o prioritetima. Dobili smo priliku preispitati se zaboravljamo li u jurnjavi za ovozemaljskim stvarima i uspjesima ono što je doista važno – s jedne strane Boga koji bi nam trebao biti na prvom mjestu, a s druge strane ljude koji su nam važni, ali im to ne stignemo dovoljno često pokazati, ističe zastupnica Petir.

"Kao političarka upućena sam susresti se s ljudima, čuti što mi imaju za reći, odgovoriti na njihove zabrinutosti, u suradnji s njima potaknuti projekte koji našoj zajednici i domovini mogu donijeti dodanu vrijednost… Iako su u vrijeme koronavirusa u Hrvatskoj epidemiološke mjere bile fleksibilnije u odnosu na ostatak Europe i svijeta, ipak su postojala određena ograničenja i nisam se mogla susretati s građanima koliko sam željela, ali sam nastojala, koristeći sva tehnološka postignuća i kanale komunikacije, s njima biti u kontaktu, a sve one koji su željeli ili sam smatrala da mogu dati svoj doprinos radu Odbora za poljoprivredu kojim predsjedam, uključivala sam putem online platforme u rad sjednica kako bi se njihov glas čuo. Oduvijek sam bila svom poslu u potpunosti posvećena, a da je tako i dalje, govori činjenica da sam u deset najaktivnijih zastupnika/ca u Saboru, a Odbor za poljoprivredu drugi je po aktivnostima. Za mene je politika poziv i osobno smatram da s više dobrih i odgovornih ljudi u politici i politika može biti bolja. Zato vjernici laici ne bi trebali bježati od politike pa i pod cijenu ranjavanja vlastitih ruku, a oni koji se tom pozivu odluče odazvati, moraju se educirati baš kao i za svaki drugi poziv, kako ne bi zbog neznanja bježali od odgovornosti ili postali promotori populizma i demagogogije, govoreći ono što neki žele čuti, umjesto čineći ono što je dobro za narod i državu."

Marijana Petir istaknula je kako je vjera sastavni dio njezinog života i poručuje kako ne može biti vjernica samo na misi, a kada prijeđe crkveni prag postati odjednom nešto drugo.

"Da sam vjernica ne trebam posebno naglašavati jer je to vidljivo iz mog života i mog političkog djelovanja u kojem nastojim očuvati vrijednosti na kojima počiva naše društvo. Kršćanstvo je glavna sila koja je utjecala upravo na te vrijednosti koje ja živim, ali vjerujem da ih živi danas i većina u Hrvatskoj pa i u Europi. Mora se napomenuti kako su upravo razgranati kršćanski korijeni u Europi utjecali na priznavanje vrijednosti ljudske osobe s njezinim neotuđivim dostojanstvom, svetosti ljudskoga života sa središnjom ulogom obitelji, važnosti obrazovanja i slobode misli, slobode govora i vjeroispovijesti, kao i zaštiti prava pojedinaca i skupina, na promicanje solidarnosti i općeg dobra te na priznavanje dostojanstva rada. Na kršćanskim korijenima temelji se i nastojanje da se politička moć podvrgne zakonu i poštivanju prava pojedinaca i naroda. To mi je uvijek na pameti i kao političarka se osjećam odgovornom ne samo za one koji su mi dali svoj glas, već za cijeli naš narod i našu domovinu. Svjesna sam da postoje oni koji razmišljaju drugačije i imaju različite poglede od mene, no nerijetko se događa da neki svoje neslaganje ne znaju izraziti u okviru civiliziranog dijaloga već koriste rječnik kojem je cilj uvrijediti me baš zato što sam žena i vjernica. To demoniziranje posebno dolazi do izražaja ukoliko se otvore teme vezane uz ljudska prava, poput prava na život ili slobodu vjeroispovijesti, i u tim raspravama 'samoproglašeni ljudskopravaši' padaju na testu jer ona prava koja traže za sebe, s lakoćom odriču drugima."

U razgovoru za Hrvatsku katoličku mrežu Petir je ocijenila kako položaj žena s istaknutim vjerskim uvjerenjima u Hrvatskoj nije bitno različit od položaja žena u Europi.

"Europa, iako kršćanska, zbog neke tzv. političke korektnosti niječe svoje korijene, pa onda, unatoč tome što su kršćani, a u slučaju Hrvatske, konkretno katolici, većina, naoko djeluje kao da smo manjina i to

ona koju niti jedna institucija niti zakon ne štiti. Biti političarka koja programski pripada desnom centru i još k tome jasno artikulirati svoje stavove koji proizlaze iz vrijednosti utemeljenih u Evanđelju, u Hrvatskoj se doima kao smrtni grijeh koji bi prema ponašanju i agresiji nekih trebao imati svoj epilog u kamenovanju. Da se razumijemo, to se kamenovanje i događa kroz grube riječi i uvrede, portretiranje kojem je zadatak prikazati vas kao osobu koja nije u skladu s vremenom, koja ima nazadne stavove i u koju možete udarati kao u vreću jer ne zaslužuje bolje. Tako se, nažalost, osim pojedinaca, ponašaju i neki mediji, ali što je žalosno, čak i državne institucije čija je uloga štiti ljudska prava i žena vjernica, ali to uredno ne čine."

Saborska zastupnica Marijana Petir govoreći o ulozi žena u suvremenom društvu naglašava da nema toga što žene ne mogu.

"Mi žene možemo se othrvati koječemu i proživjeti svašta. Takvog smo kova da sve svoje uloge, a imamo ih više u isto vrijeme, možemo odraditi vrhunski jer nas pokreće srce – najjači mišić u ljudskom tijelu. Suprotno očekivanjima, smatram da ne trebamo skrivati svoje osjećaje niti misliti da sve moramo izdržati onako 'po muški'. Da su ovom svijetu potrebni samo muškarci, žena ne bi niti bilo. Ovom svijetu su potrebne i žene i muškarci i zato se ne trebamo natjecati s njima već trebamo zajednički raditi da od ovog svijeta učinimo bolje mjesto za život. Uzor su mi sasvim obične žene koje sa beskrajnom strpljivošću i ljubavlju oplemene sve čega se dotaknu. Istovremeno su i nježne i jake, kreativne i željne učenja, savjesne i radišne. I ne znam kako sve uspiju stići napraviti u danu koji traje samo 24 sata i pri tome ostati svoje. I Božje. Ali uspijevaju. Zato su one prave heroine!"

Bernardica Juretić: Žene koje su istaknute u javnosti i ističu svoja vjerska uvjerenja, vrlo često su izrugivane i ismijavane od glasne manjine kao i medija koji su izgubili kritičnost i objektivnost

Da je u javnosti bila otvoreno prozivana zbog svojih vjerskih uvjerenja, potvrdila nam je i psihologica i ravnateljica Doma za odrasle osobe ovisnike o alkoholu, drogama, kockanju i drugim oblicima ovisnosti "Zajednica Susret" Bernardica Juretić koja je 2016. kratko obnašala dužnost ministrice socijalne politike i mladih. Kako je rekla Juretić, nikad nije bila diskriminirana u svom radu zato što je žena, ali jest zato što je vjernica. Već 32 godina predano radi s ovisnicima kojima želi promijeniti život nabolje.

"Nikada se nisam osvrtala na svoj posao kao žena, odnosno, ne gledam obavlja li muškarac ili žena neki posao nego kako ga obavlja. Tako sam i sama djelovala i djelujem u bilo kojoj službi. Znam da se često žene promatra kroz prizmu seksualnosti no, na žalost, često same žene tomu doprinose. Puno više sam osjećala 'prozivanje' zbog svoga 'pedigrea' i vjerskih uvjerenja koja nikada nisam krila. Naravno, prozivanje nije bilo eksplicitno, ali u pozadini je moj pedigre mnogima bio crvena krpa. To me nikada nije obeshrabrivalo niti sam se na to osvrtala, a čvrsto obećajem i da neću. Što se same politike tiče, ja se nikada nisam osjećala kao političar nego kao osoba s iskustvom koja je svoje znanje i sposobnost stavila u službu svome narodu još 1990. kada sam do 2000. radila bez radnog staža, bez zdravstvenog i mirovinskog osiguranja. Isključivo iz entuzijazma. Ljudski život nema cijenu, a bez lažne skromnosti, mogu reći da smo moji suradnici i ja spasili puno više od jednog života."

Juretić danas radi kao ravnateljica Doma za odrasle osobe ovisnike o alkoholu, drogama, kockanju i drugim oblicima ovisnosti "Zajednica Susret". Prema njezinim riječima, "Zajednica Susret" postoji 32 godine te objašnjava kako nije bilo jednostavno 'preživjeti' do danas.

"Gospodin je preda me stavio mnoge izazove ali, uz Njegovu pomoć, oni su savladani i dan danas ih savladavamo. Nije bilo lako početi raditi s ovisnicima koji su bili osuđivani od cijelog društva, a i dan danas su. Posebice u vrijeme rata kada su mnogi imali 'recept' kako se riješiti ovisnika, a to je: sve u minsko polje ili sve na Goli otok. Prvih deset godina nismo bili sustavno financirani ni od koga, ali Gospodin se brinuo i pomogao svojom providnošću da preživimo. Došli smo do 23 zaposlenih, 128 korisnika, 4 terapijske zajednice, 3 savjetovališta. Sve to je funkcioniralo i za sve je bilo dovoljno sredstava iako se mnogo puta dogodilo da dođe kraj mjeseca i nema kune na računu, ali nikad se nije dogodilo da se Gospodin nije

pobrinuo i da smo nekome ostali dužni. A i vrijeme je bilo drukčije. Unatoč osudi ovisnika, ljudi su bili otvoreniji. Posebno političari onog doba. To je bila razlika kao od neba do zemlje – političari devedesetih i ovi danas. Mi smo cijelo vrijeme pokušali senzibilizirati javnost da je problem ovisnosti problem koji može pokucati na svačija vrata i da nema recepta kako to izbjeći. No, i dan danas se mnogi toga srame i skrivaju ili se ne žele s tim suočiti. Pandemija koronavirusa nas nije omela u našem poslu. Otežavala nam je život i funkcioniranje kao i svima, ali nismo dozvolili da ugrozi naš rad. Gospodin nas je i zaštitio i nismo imali većih problema i kod djelatnika ni kod korisnika. A korisnicima koji nisu na tretmanu, a trebali su našu pomoć, cijelo vrijeme smo bili dostupni u našima savjetovalištima u Splitu i Zagrebu kao i online."

Juretić smatra kako je žena, općenito govoreći, obezvrijeđena.

"Svedena je vrlo često na seks simbol, a kada se pak njena uloga brani, opet se brani iz krivih razloga i temelji se na krivim polazištima. Žene koje su istaknute u javnosti i ističu svoja vjerska uvjerenja, vrlo često su izrugivane i ismijavane od glasne manjine kao i medija koji su izgubili kritičnost i objektivnost ili su plaćeni da propagiraju ono što nema veze sa pravim vrednotama."

Naša sugovornica vjeruje kako žena ima veliku ulogu i odgovornost u društvu, ali, nažalost, mnoge žene toga nisu svjesne ili to obezvrjeđuju.

"Uloga žene treba biti vidljiva, ali nenametljiva. Kroz povijest smo imali krasnih svetih žena od onih koje su i proglašene blaženima i svetima do naših majki i baka. Uzor žene u politici mi je bila pokojna Vera Pivčević Stanić koja je bila čvrsta žena sa stavom, ali i puna humanosti, velikodušnosti, pravičnosti. Nama vjernicima uzor žene treba biti Blažena Djevica Marija i nema straha da ćemo zalutati. Naravno da će nam se mnogi 'napredni' rugati, ali to je njihov problem, a ne naš", poručuje Bernardica Juretić.

https://hkm.hr/zivot/ne-diraj/

zagrebancija
prvi novinarski portal o Zagrebu

Kako slaba izlaznost na izborima u BiH ne ide na ruku Hrvatima?

70. Leonarda Lujić

Novinarski projekt:
Hrvati i izborni proces u BiH

Elektronička publikacija:
Zagrebancija.com

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
15. listopada 2022.

U svim državama bivše SFRJ jedan od ključnih problema kada su izbori u pitanju jest slab odaziv birača. Iz toga razloga već su napravljene brojne studije i istraživanja zašto je to tako i koliko slab odaziv birača šteti razvoju demokracije na ovim prostorima.

U Bosni i Hercegovini situacija je još specifičnija zbog drugačijeg izbornog modela.

U odnosu na 2018. godinu, ove se godine osjetio pad odaziva birača. 2018. godine na opće izbore u Bosni i Hercegovini izašlo je 54 posto birača. Ove godine ta je brojka 50 posto.

– Ukupan odaziv je 50 posto, kada govorimo o redovnim biračkim mjestima. Prema ovim podacima, glasalo je 1.644.044 birača. U entitetu Federacija Bosne i Hercegovine izašlo je 973.653 birača (48 posto), u Republici Srpskoj 638.076 (53 posto) i Brčko distriktu 32.315 birača (44 posto) – rekao je predsjednik CIK-a BiH Suad Arnautović na dan izbora.

Na prvim održanim izborima u Bosni i Hercegovini 1996. izašlo je čak 83 posto birača. 1998. godine izlaznost je bila 74 posto, 2000. godine 65 posto, 2002. godine ta je brojka pala na 55 posto i od tada se nije previše mijenjala. Sve to svjedoči trendu pada broja glasača. Taj pad ne ide na ruku Hrvatima u Bosni i Hercegovini, koji ionako nisu zadovoljni izbornim sustavom u Bosni i Hercegovini. Naime, Bošnjaci i Hrvati u Predsjedništvo BiH izabiru Bošnjaka ili Hrvata, a imaju pravo na jedan glas. U posljednjih nekoliko ciklusa pokazalo se da Bošnjaci preglasavaju Hrvate izabirući Željka Komšića u Predsjedništvo Bosne i Hercegovine. Time, slažu se mnogi hrvatski politički analitičari, ne poštuje se volja hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini, a Željko Komšić proglašen je i nepoželjnom osobom u nekoliko općina gdje su na vlasti načelnici iz HNS (Hrvatskog narodnog sabora).

Omer Čevra, politički analitičar iz Sarajeva za Slobodnu je Dalmaciju komentirao što bi veća izlaznost na izborima mogla značiti za konačni rezultat izbora.

– Komšić ima izbornu bazu unutar najbrojnijeg naroda u BiH, posebno u centrima gdje i dalje postoji jedan snažan neokomunistički sentiment i jugonostalgičarska romantika. Tijesna bitka na bošnjačkoj fronti mogla bi utjecati na konačan rezultat između Komšića i Krište, jedino ako bi izlaznost unutar hrvatskog korpusa bila znatno veća nego u prethodnim ciklusima, što je također malo vjerojatno – piše Slobodna Dalmacija.

Prema tome, uz izborni zakon koji ne ide na ruku Hrvatima u Bosni i Hercegovini, problematika leži i u činjenici slabog odaziva hrvatskih birača u Bosni i Hercegovini. Ono što su primjetili mnogi politički analitičari, Bošnjaci u prosjeku imaju 10 posto veću izlaznost od Hrvata na općim izborima.

– Neovisno o tome koliko će hrvatskih pozicija bošnjačke stranke i njihovi birači oteti Hrvatima, jako važno da izlaznost među Hrvatima bude što veća. Nažalost, u prethodnim izbornim ciklusima izlaznost među Bošnjacima je barem za 10 posto bila veća od izlaznosti Hrvata u BiH. S obzirom na to da Bošnjaci imaju dva relativno izjednačena kandidata za svog prvog člana Predsjedništva BiH, teško je predvidjeti koliko će glasova dati Komšiću kao kandidatu za drugog bošnjačkog člana Predsjedništva. Stoga je, ako hrvatska izlaznost bude barem 15 posto veća od izlaznosti na prethodnim izborima, moguće da Borjana Krišto postane hrvatska članica Predsjedništva BiH – komentirao je za Slobodnu Dalmaciju Ivan Vukoja s Instituta za društveno-politička zbivanja iz Mostara.
Iako su izmjenama postizbornog koaliranja Christiana Schmidta umanjene mogućnosti preglasavanja Hrvata u Domu Naroda, ipak ostaje to jedno mjesto u Predsjedništvu BiH, oko kojeg se vode polemike i morat će se ići u izmjene izbornog zakona. No, i slab odaziv ukupnog broj birača, a posljedično i Hrvata još je jedna tema za analizu, oko koje će se trebati povesti računa pri dijalozima i raspravama oko izbornog zakona BiH.

https://www.zagrebancija.com/kako-izlaznost-na-izborima-u-bih-ne-ide-na-ruku-hrvatima/

NOVOSTI

Potres bih zadavila golim rukama

71. Dragan Grozdanić

Novinarski projekt:
Mentaldemija

Elektronička publikacija:
Portal Novosti

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
5. prosinca 2022.

Prije drugog i razornog potresa na Baniji 29. prosinca 2020. bila sam jedna, a nakon toga postala sam druga osoba. Slobodno me ovom prilikom nazovite **Snježana**, ako je već velik broj žena tijekom 1960-ih na Banovini rođeno pod tim imenom. Potresi koji su pogodili moj gradić učinili su mi život u protekle zamalo dvije godine ovisnim o antidepresivima. Cijelo to vrijeme dolazim u Vrapče jednom mjesečno na pregled, to se naziva izvanbolničkim liječenjem, pri čemu mi pomažu moja liječnica, radni terapeut (posebno u zdravim pogledima na život), zatim psiholozi u okviru individualnih i grupnih terapija, koje su bile ponešto jenjale u jeku pandemije Covida-19. Vjerujem osoblju, to je moja druga familija, puno mi pomažu da ne bih napravila nešto što ne treba. Moje dijagnoze su anksioznost i depresija.

A kako se sve zbilo? Jasno se sjećam: prvi potres, 28. prosinca u 6 sati i 28 minuta jakosti 5,0 prema Richteru, zatekao me u dvorištu. Za više od pola stoljeća života tek sam možda dvaput doživjela blaga podrhtavanja zemlje. Dok sam se pridržavala za ogradu, gledala sam ugao kuće, šokirala sam se kako

je plesao lijevo-desno. A kad se zemlja smirila, ja sam postala još nemirnija, pa sam popila tabletu za smirenje. Psihijatra sam povremeno posjećivala od 1999. godine jer sam razvila anksioznost kao posljedicu rata na našem području (gotovo godinu dana provela sam kao prognanica na jednom našem otoku). Otada uzimam tablete za smirenje Misar. Ali to možeš kontrolirati, popiješ jednu ujutro i vidiš ako ti treba još jedna tijekom dana.

Na dan razornog banijskog potresa od 6,2 prema Richteru, 29. prosinca u 12 sati i 19 minuta, zatekla sam se u tramvaju u Zagrebu nakon što sam obavila liječničku pretragu. Tramvaj se zaustavio dvije stanice prije autobusnog kolodvora, otkuda sam kanila natrag za Petrinju. Sve je stalo, osim što se zemlja gibala. Zamalo sam se onesvijestila, kad je neki putnik kazao: "Bio je jak potres..." Pomogao mi je izaći iz tramvaja, nisam mu zapamtila ime. Ruka mi je drhtala dok sam na mobitelu tipkala kućni broj: uzalud, linije su pukle. Jedna gospođa, valjda je nekog uspjela dobiti, rekla je: "Ima poginulih na Baniji."

Sjela sam na kolodvorsku klupu, ljudi su prolazili, meni se činilo da stoje, poput semafora. "Jeste li dobro?" nešto kasnije uspjela sam upitati sina i supruga. Bus je bio krcat, umjesto za sat i nešto kući sam tog dana stigla nakon pet sati vožnje. Kad sad razmišljam o tome, vidim helikoptere, hitnu pomoć koja u pravilnim razmacima vozi u smjeru Zagreba, neizvjesnost; devastiranu ulicu u kojoj stanujem, mnoge porušene dimnjake, srušene zidove. No nakon poslijeratne obnove čini se da je naša kuća ipak dobro prošla. U nju nisam željela ući, bilo me je strah, unutra je sve bilo razbacano, božićni bor završio je u uglu, regal koji ne mogu ni četvorica pomaknuti došao je na pola prostorije, čaše slomljene. Kuća i ja postale smo kao dva stranca, kao oni koji se više ne vole, razumjet ćete me. Ispod jedne nadstrešnice u dvorištu naložili smo vatru. Zimske noći koje su uslijedile provodila sam spavajući u automobilu, pa sam se od hladnoće učestalo razbolijevala.

Nakon što sam nazvala svoju psihijatricu, nisam mogla ni riječi prozboriti. Samo sam plakala i plakala. Zatim sam joj rekla: "Ne osjećam se dobro, posebno nakon potresa, spavam vani, ne funkcioniram." Vjerujem da sam prije toga imala i slom živaca – lupala sam glavom o kućni zid kad bi zatreslo malo jače. A treslo je i nadalje, posebno noću, dakako, toga se svi sjećaju, svakih sat-dva. Ma da mogu, uhvatila bih za vrat taj potres i zadavila ga. Onaj huk ispod zemlje je strašan. Sva se naježim. Stalno sam time opterećena. Pa rupe koje su se otvorile u zemlji poput onih u Mečenčanima. Liječnica mi je naložila promptni dolazak u ordinaciju. U siječnju 2021. došla sam na pregled, nakon toga sam prvi put u životu dobila antidepresive, koje sada uz lijek za smirenje redovito uzimam.
Strahujući i dalje od potresa koji bi me mogao zateći u zatvorenom prostoru, u kući se nisam usudila ni istuširati; suprug mi je donosio u dvorište maramice i odjeću. Koristila sam priručni zahod u sklopu dvorišne ljetne kuhinje. U kuću nisam ušla puna dva mjeseca. Utabala sam jednu stazu u dvorištu, samo sam hodala po njoj. U gradić sam otišla četiri mjeseca nakon potresa i to uz pratnju. Uznemirivao me pogled na ruševine, na ljude u kontejnerima.

No meni se pomoglo, bez lijekova ne mogu više funkcionirati. Da nije tako, vjerojatno bih završila unutar zidova Vrapča. Ne želim ni pomisliti što bi bilo da ne uzimam terapiju. Mislim da u suprotnom ne bih s vama ni pet minuta razgovarala. Ne godi mi boraviti ondje gdje ima više ljudi. Postoje dani kad se ne osjećam dobro, pusti me onda na miru. Suprug, koji je dosta stariji od mene i koji je prošao ratište, možda razumije tu moju potrebu, možda i ne. U takvoj bezvoljnosti katkad preležim i veći dio dana. Misli me tada odvode naprijed, unazad, nepovezano, vrtim neki bespotreban film.

Kakav je to film, pitate se. Recimo, opterećuje me, iskreno, i rat u Ukrajini. Sjećam se eksplozije nuklearke u Černobilu 1986., kad sam bila trudna sa starijim sinom, bilo mi je tek nešto više od 18 godina. Kad se to dogodilo, na vijestima je bilo rečeno da je trudnicama i maloj djeci strogo zabranjeno izlaziti na otvoreno. Na kraju je ipak sve dobro prošlo, zasad.

Mislim da se svaka druga osoba muči sama sa sobom, a mnogi bi trebali uzimati terapiju. To nije nikakva sramota. Prepoznajem u drugima vlastite simptome, uspjela sam jednu kolegicu nagovoriti da ode na pregled kod psihijatra. To su one eksplozivne osobe,

koje puknu na sitnice od kojih je život satkan. I ja sam takva, kad prepoznam laž, kad vidim nepravdu. Pa posao, obitelj, stanje u državi, a mi na Baniji i sami znate koliko smo siromašniji od ostatka države. Ja sam na bolovanju već tri godine, do daljnjeg, radila sam kao proizvodna radnica na normu. Razvila sam i visok tlak, probleme sa srcem. Za cijelo to vrijeme primam 1.400 kuna plus suprug dobije 3.500 kuna mirovine. Pitate se kako gledam na budućnost. Razmišljam o tome da ne bude gore od ovog, da kontroliram svoju bolest. Volim vrt, cvijeće, to me opušta. Volim svoje unuke, oni me motiviraju za dalje.

Vidite, ja sam tri dana prije prvog potresa sanjala taj isti potres. Skočila sam iz kreveta, izašla napolje, susjedi ne reagiraju, a ja bježim, i onda se probudim. Nisam nikome pričala o tome sve dok se nije dogodio potres 28. prosinca. Da sam to odmah nekome ispričala, rekli bi mi da sam luda. Ali konačno sam se vratila u svoju kuću. Teško onima koji već dvije godine stanuju u kontejnerima širom Banije. Ja sam oduvijek bila pozitivna osoba, ali tek u zadnje vrijeme ponešto više kontaktiram s ljudima. Terapija mi je pomogla, tek sada vidim, ispravila je polako moj pogled na stvari. Svakako, tu je i razumijevanje najbližih u obitelji i kolegica. Mentalne bolesti ne bi trebale biti tabu. Ali mnoge je i dalje stid pričati o svojim mentalnim problemima. Zato ću se ja i nadalje držati svojih terapeuta, potresu usprkos.

Ispovijest naše sugovornice s Banije s kojom smo razgovarali u prostorijama Klinike za psihijatriju Vrapče, a čiji će identitet iz razumljivih razloga ostati skriven, potvrđuje naša očekivanja o potresu kao mogućem okidaču za razvoj mentalnih bolesti ili za povećanje broja oboljelih.

https://www.portalnovosti.com/potres-bih-zadavila-golim-rukama

Obrambena suradnja s Francuskom

72. Igor Tabak

Novinarski projekt:
Vanjska politika RH i odabir strateških partnera u obrani

Elektronička publikacija: Obris.org

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka: 28. prosinca 2022.

Nema nikakve dileme da je nakon studenog 2021. godine procvala obrambena suradnja Republike Hrvatske i Francuske. Svemu tome nedvojbeno su uz politiku kumovali i poslovi javne nabave, kojima se krenulo kupovati robe za hrvatski obrambeni sustav, ali i mimo toga. No prije nego što se posvetimo toj temi, napomenimo kako svijet ipak nije počeo lanjskog 25. studenog, jer je i određeno partnerstvo dviju država postojalo i ranije - iako se možda nije tako često spominjalo, nije se baš dobro ni vidjelo, a definitivno već dugo nije bilo baš svako malo na ustima domaćih dužnosnika kao u zadnje vrijeme.

Nije tajna da politička, „strateška“ i obrambena suradnja Republike Hrvatske i Francuske Republike ima izuzetno promjenjiv raspon. U nekim fazama tijekom posljednjih tridesetak godina ona je bila iznimno aktivna i javno prominentna, da bi onda uslijedile faze zatišja i niskog publiciteta. Nažalost, kako to vole istaknuti zli jezici, faze intenzivnih odnosa tu redovito koincidiraju s periodima velikih hrvatskih ambicija na europskome polju, da bi se onda stvari smirile do iduće prilike. Prva takva faza bilježila se krajem rata, tijekom 1995. i onda 1996. godine, kada je Hrvatska nastojala ući u Vijeće Europe, organizaciju kojom od rujna 2019. predsjeda bivša hrvatska ministrica vanjskih poslova Marija Pejčinović Burić. Naime, nakon ulaska Slovenije u to tijelo 1993. i onda Makedonije krajem 1995. to je članstvo u Zagrebu doživljavano posebno važnim - dapače, toliko važnim da se tadašnji predsjednik Franjo Tuđman navodno baš radi osiguravanja podrške Lijepoj našoj tada odlučio za kupovinu europskih putničkih aviona Airbus na

račun dotadašnjih letjelica američkog Boeinga - što se sasvim slučajno poklopilo s predsjedanjem Francuske Europskim vijećem u prvoj polovici 1995. godine, da bi isporuke letjelica u RH trajale od 1998. do 2000. godine uz posebno pitanje plaćanja iznimno nepovoljnih zateznih kamata. Za takvu odluku spominjale su se i zasluge Hrvoja Šarinića, koji je baš u to doba navodno imao veze i s ulaskom francuskog građevinskog konzorcija Bouygues u cestogradnju u Istri. Baš u tom kontekstu opet pojedini „zli" novinari navode i anekse ovog cestovnog ugovora iz 1999. godine, kojima se RH kao davatelj koncesije obvezala podmirivati sve troškove koncesijskog društva koje oni ne podmire kroz redovne prihode - čime je država koncesijskom društvu praktično nadoknađivala manjak zbog smanjenog opsega prometa. Sasvim slučajno je ovo fantastično potpisivanje cestovnih aneksa, kao i dovršetak isporuke Airbus aviona, stiglo baš pred francusko predsjedanje Europskim vijećem u drugoj polovici 2000. godine.

Za iduće francusko predsjedanje trebalo je pričekati drugu polovicu 2008. godine kada se, opet sasvim slučajno, u prvoj polovici te iste godine Hrvatska odlučila obnoviti svoju flotu Airbus putničkih aviona. Hrvatski mediji su tada izvještavali kako se posao izričito tempiralo prije početka francuskoga predsjedanja, a narudžba četiri aviona A319ceo („current engine options") trebala je biti realizirana do 2012./2013. godine, uz cijenu od oko 175 milijuna dolara (s uvećanjem od po tri posto svake godine do datuma isporuke). Kako se tada pisalo, jedan od razloga ovoga posla bilo je *„jačanje hrvatske pozicije u Francuskoj, koje bi trebalo dovesti do ubrzavanja ritma pristupnog procesa RH u Europsku uniju, s ciljanim datumom u 2009. godini"*. Naravno, do tog ciljanog roka već je postalo jasno kako u državu stiže ekonomska kriza, a onda je i premijer Ivo Sanader 1. srpnja 2009. javnosti poručio *„Doviđenja i hvala vam svima na suradnji"*. No, to nije moglo omesti posao kupovine aviona u kojem su bili sklopljeni svi potrebni ugovori, zajedno s kaznenim odredbama radi neopravdanog odustanka od narudžbe. Zato se taj zanimljiv zrakoplovni posao nastavio - te je u idućih nekoliko godina prvo bio odgođen zbog gospodarske krize, a onda zbog provedbe restrukturiranja u hrvatskom avioprijevozniku.

Do 2015. se tu obvezu kupnje uspjelo pretvoriti u nabavu četiri nova aviona A320neo („new engine option"), kataloške cijene oko 400 milijuna USD - s rokom isporuke 2021. i 2022. godine. No, ni te se najave nisu ispunile, te se plaćanje i isporuku ovih letjelica dalje odlagalo temeljem pandemije i izradom strategije za novi razvojni ciklus poduzeća. U međuvremenu, došlo je vrijeme za još jedno francusko predsjedanje Vijećem EU, od siječnja do lipnja 2022. godine - pa su opet na stol došle i zrakoplovne teme. Dvomotorni borbeni avioni Rafale kupljeni su temeljem natječaja formalno postavljenog za jednomotorne lovce, samo nekoliko tjedana prije nastupanja Francuske na čelo EU, te kao uvod u *„godinu isporuke"*. Nekoliko mjeseci kasnije, 29. studenog 2022. godine te uoči očekivanog ulaska Hrvatske u schengensku zonu i monetarni euro-sustav, riješila se i nova faza trakavice o hrvatskoj kupovini Airbus aviona iz 2008. godine. Naime, potpisan je novi ugovor kojim se taj posao opet konvertira, ovoga puta u kupovinu 6 putničkih aviona Airbus A220 nespecificirane cijene, čija se isporuka očekuje do 2026. godine. Samo deset dana kasnije, kroz Vladu RH i MORH je protutnjala i francuska prodaja još i protuzračnih projektila Mistral 3 u ukupnom iznosu od oko 72 milijuna eura s uračunatim PDV-om - posao koji možda predstavlja i zadnje ovogodišnje izričito spominjanje „strateškog partnerstva" s Francuskom.

Obrambena suradnja RH i Francuske

Prvi „Sporazum o vojnoj suradnji između Ministarstva obrane Republike Hrvatske i Ministarstva obrane Francuske Republike" potpisan je još 7. listopada 1997. u Parizu od strane tadašnjeg načelnika Glavnog stožera Oružanih Snaga RH, generala Pavla Miljavca (po ovlaštenju ministra), te njegovog kolege s francuske strane, načelnika Glavnog stožera Oružanih Snaga Francuske Republike generala Jean-Philippe Douina. S tim je temeljem Hrvatska dočekala i političke promjene 2000. godine, da bi se idućih godina obrambena suradnja dvije države razvijala dobro - s naglaskom na provedenu francusku reviziju stanja u Hrvatskoj ratnoj mornarici (tzv. Audit), te projekt dugoročne vojno-tehničke suradnje u području telekomunikacijskih sustava vrijedan 27 milijuna eura koji se ostvarivalo suradnjom francuskog Thalesa s hrvatskim Pomorskim centrom za elektroniku (PCE).

Francuska i Hrvatska početkom srpnja 2010. sklopile su još i tzv političku deklaraciju „Strateškog partnerstva“, koju su u Zagrebu potpisali tadašnji premijeri Jadranka Kosor te François Fillon. Kako je već tradicionalno, reguliranje ikakvih provedbenih aktivnosti temeljem tog općenitog dokumenta ostavljeno je razini tzv. „Akcijskih planova“ - od kojih je onaj za razdoblje 2010. do 2012. godine bio potpisan odmah sa samom deklaracijom, dakle 9. srpnja 2010. u Zagrebu; te daljnji za razdoblje 2014. do 2017. godine 2. ožujka 2015. u Parizu, a za razdoblje 2018. do 2021. godine - 6. travnja 2018. u Zagrebu. Treba napomenuti kako se tu radilo o sredstvima za praćenje provedbe Strateškog partnerstva potpisanog 2010. godine, dok je tim temeljem onda 2011. bio sklopljen i „Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i Vlade Francuske Republike o uzajamnoj zaštiti klasificiranih podataka“, te je pokrenuta i intenzivnija suradnja, prvenstveno na polju unutarnjih poslova.

Tek 14. srpnja 2013. bio je potpisan i idući „Sporazum između Vlade Republike Hrvatske i Vlade Francuske Republike o suradnji na području obrane“. Tog dana, osim prvog sudjelovanja OS RH na velikom godišnjem vojnom mimohodu, u Parizu je boravila i velika hrvatska delegacija. Uz predsjednika Ivu Josipovića, te ministra obrane Antu Kotromanovića, ondje su bili i načelnik GS OS RH Drago Lovrić, te pomoćnik ministra zadužena za obrambenu politiku - tako da nije bilo ni čudno kada se uz niz obrambenih sastanaka osvježilo i temelje obrambene suradnje dvije države. Spomenuti sporazum su ovoga puta potpisala dvojica ministara, Kotromanović i Le Drian, a akt je na snagu stupio 1. listopada 2016. - dakle, nekoliko tjedana nakon parlamentarnih izbora 11. rujna 2016. godine, u periodu prije formiranja 14. Vlade RH na čelu s premijerom Andrejem Plenkovićem.

Nažalost, kao i u brojnim godinama do tada, relativno je malo konkretno vidljivih aktivnosti hrvatskoj javnosti govorilo išta detaljnije o tijeku tog sklopa odnosa. Iz službenih izvora saznaje se tek kako je jedna od temeljnih aktivnosti obrambene suradnje tijekom tog perioda bila institucija „strateške konzultacije na razini pomoćnika ministara/ravnatelja“ - tijekom koje se razmjenjivalo stavove i mišljenja o Zajedničkoj sigurnosnoj i obrambenoj politici (CSDP EU), uključujući i rasprave o stabilizaciji prostora Zapadnog Balkana/Jugoistočne Europe. Iako se tijekom više od desetljeća obrambene odnose Hrvatske i Francuske gledalo prvenstveno kao „odraz ukupnih bilateralnih odnosa dviju država“, te ih se službeno ocjenjivalo kao „dobre i obostrano korisne“, ipak je tu prije svega na stvari bilo jedno veliko zatišje i rutina.

Komponente tog rutinskog komuniciranja može se sažeti prema tipu provođenih aktivnosti, i to prvenstveno na:

1. već spomenute sigurnosno-obrambene konzultacije na razini pomoćnika miinistra ili ravnatelja u Ministarstvu obrane,
2. kontekst Europske unije (prvo sudjelovanje Hrvatske ratne mornarice u okviru operacije EUNAVFOR Somalia ATALANTA 2009. bilo je na francuskoj fregati ACONIT, OS FR također pružaju logističku potporu sudjelovanju OS RH u EU NAVFOR Somalia ATALANTA u okviru svoje baze u Džibutiju; Francuska je uputila časnika za vezu u MORH u razdoblju hrvatskog predsjedanja Vijećem EU s ciljem pružanja stručne pomoći i prijenosa francuskih iskustava po pitanju poslova povezanih s predsjedanjem; kako bi se djelatnici MORH-a i OS RH što kvalitetnije pripremili za predsjedanje Vijećem EU, od francuske strane je organiziran tečaj o Zajedničkoj sigurnosnoj i obrambenoj politici EU uz organiziran posjet Parizu i Bruxellesu za osoblje koje uključeno u poslove predsjedanja; Hrvatska i Francuska zajedno sudjeluju u 5 PESCO projekata: 1) Military Mobility, 2) Network of Logistic Hubs in Europe and Support to Operations, 3) CBRN Surveillance as a Service i 4) Upgrade of Maritime Surveillance 5) Air Power),
3. kontekst NATO saveza (deklarirana hrvatska motorizirana satnija sudjelovala je u NATO Response Force pod zapovjedništvom francuskih snaga za brzi odgovor (Rapid Reaction Corps) 2014.g., a zajedničko sudjelovanje hrvatskih i francuskih OS u njemačkoj borbenoj skupini NATO aktivnosti ojačane Prednje prisutnosti u Litvi),
4. specijaliziranu suradnju ratnih mornarica (ukrcaji časnika HRM na francuske brodove, suradnja protuminskih postrojbi, posjeti francuskih

brodova, sastanci stručnih skupina i razmjena znanja),

5. relativno skromnu suradnju ratnih zrakoplovstava (susreti akrobatskih skupina „Krila Oluje“ i „Patrouille de France“ u Hrvatskoj i zajedničko letenje te sudjelovanje Krila Oluje na francuskim aeromitinzima - gdje je javno bio zabilježen prvi posjet „Krila Oluje“ Francuskoj, sredinom srpnja 2017. godine, te zajednički programi prilikom gostovanja skupine „Patrouille de France“ 2019. i 2021. godine u Zadru),
6. kopnenih vojski (zajedničko uvježbavanje prednjih zračnih motritelja u Hrvatskoj),
7. izobrazbe (učenje francuskog jezika, školovanje časnika na vojnim školama u Francuskoj i Hrvatskoj),
8. izobrazbe (učenje francuskog jezika, školovanje časnika na vojnim školama u Francuskoj i Hrvatskoj),
9. te po pitanju vojne industrije (posjeti izaslanstava sajmovima naoružanja i vojne opreme – ASDA, EURONAVAL, EUROSATORY, Le Bourget).

Ipak, ove razne aktivnosti uvelike su tekle i mimo konkretnog konteksta nekog posebnog „strateškog partnerstva“, koje ih je tek politički uokvirilo u jedan širi državni kontekst - da bi onda ti odnosi u studenom 2021. opet intervencijom politike bili uklopljeni u jedan novi okvir širih bilateralnih odnosa. Pri tome si je i Ministarstvo obrane pažljivo ostavilo prostora napomenom kako će ikakvo potpisivanje dodatnih ugovora i sporazuma o proširenju obrambene suradnje „*ovisiti o budućim dogovorima Hrvatske i Francuske o razvoju obrambene suradnje*“. Naravno, temelj za to su opet „*konzultacije predstavnika MORH-a i MOsFR, na godišnjim razinama*“ kao izraz zajedničkih interesa u području obrane i sigurnosti.

Bujanje zajedničkih interesa

Pri tome nije teško uočiti kako su ti zajednički interesi itekako krenuli bujati tijekom protekle godine dana. Osim što su tijekom posjeta francuskoga predsjednika Emmanuela Macrona Hrvatskoj 25. studenog 2021. dvije države potpisale novo „Hrvatsko-francusko strateško partnerstvo“, odnos je zacementiran i istodobnim sklapanjem niza ugovora vezanih uz kupovinu francuskih rabljenih borbenih aviona Rafale. No taj posao - vrijedan prema Francuskoj oko milijardu eura - osim što je praktično odmah krenuo u plaćanje, izgleda da je predstavljao tek početak brojnih aktivnosti - koje se po svojem intenzitetu (ali i cijeni) itekako razlikuju od svega viđenog nakon slične političke deklaracije iz 2010. godine. Osim što je Republika Hrvatska zadnjih godinu dana zabilježila više posjeta raznih plovila francuske Ratne mornarice nego u proteklom desetljeću, Zagreb su preletjeli francuski avioni Rafale, a posjeti domaćih vojnih delegacija sajmovima obrambene industrije u Francuskoj najednom nisu više bile tek prilika da se nagađa o probijanju domaće industrije na francusko tržište. Naime, dok se prije ljeta ove godine još moglo sa zanimanjem komentirati ministra Marija Banožića kako na vojnom sajmu Eurosatory isprobava francuski protuzračni sustav Mistral 3 vrlo kratkoga dometa (VSORAD) - početkom prosinca ove godine u javnosti je iznenada onda izronila i vijest kako se za neobjavljeni broj primjeraka ovog lakog oružja iz proračuna izdvaja čak 72 milijuna eura (preko 542 milijuna kuna).

Riječ je tu o kupovini koja je provedena mimo elementarne transparentnosti, čiji je ugovor sklopljen 9. prosinca ove godine u Ministarstvu obrane između ministra osobno i predstavnika francuske tvrtke MBDA, te u čijem se kontekstu izrijekom spominje i „Strateško partnerstvo“ Hrvatske i Francuske. Naime, uz ovu kupovinu navodno postoji i nekakva francuska donacija nejasnog broja lansera ovog PZO sustava, koji bi trebali poslužiti za neposrednu obranu zrakoplovne baze u koju se od kraja 2023. misli smjestiti kupljene borbene avione Rafale. Doduše, dok bi ti avioni trebali krenuti pristizati u Hrvatsku krajem 2023. godine, njihova bi PZO zaštita možda mogla stići i prije - dok se tek općenito čulo kako glavnina takvog naoružanja kupljenog iz Francuske kreće u RH stizati tijekom 2024. godine. Nažalost, ovakvi djelomični navodi, praćeni zbrzanim investiranjem relativno ozbiljnih iznosa novaca, predstavljaju glavninu aktualnog strateškog partnerstva Republike Hrvatske i Francuske Republike.

https://obris.org/hrvatska/obrambena-suradnja-s-francuskom/

FEMINISTYLE

Suvremeno majčinstvo – između nadzora i prisnosti

73. Tihana Bertek

Novinarski projekt:
Obitelj, roditeljstvo, brak – suvremeni izazovi

Elektronička publikacija:
VoxFeminae.net

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
10. studenoga 2022.

Nedavno sam nabasala na jednu Facebook grupu o roditeljstvu u kojoj su majke razmjenjivale informacije o tome koje dodatke prehrani daju svojoj djeci. Spominjali su se liposomalni C vitamin, beta-glukan, koenzim Q10, riblje ulje, omega-3 i drugi sirupi i pripravci, dok se one "konzervativnije" majke odlučuju za probiotike, kurkumu, vitamin C/D i med s propolisom. Za polovicu tih stvari nisam ni znala što su, a kamoli da bi ih trebala davati svom djetetu od dvije ili tri godine. No, ove majke djelovale su vrlo informirano i samopouzdano u svojim odlukama – naposljetku, uložile su određeni trud i vrijeme u to da istraže što je najbolje za njihovo dijete. A svaka majka zna što je najbolje za njezino dijete. Ili…?

"Ništa ne karakterizira kompleksnost modernog života bolje od izazova i muka, izbora i odluka današnjih roditelja," pišu **Willmott** i **Nelson** u svojoj studiji suvremenog života. Godine 2009. Amerikanka **Lenore Skenazy** izazvala je burne reakcije izjavom da je pustila svoje devetogodišnje dijete da se samo vozi u metrou (neki su je čak proglasili "najgorom majkom na svijetu"). Nekoliko godina kasnije, u SAD-u se događaju situacije da majke posjećuje socijalna služba jer su djecu ostavile u parku bez nadzora. I kod nas se situacija promijenila u proteklih par desetljeća. Dok je još u mojoj generaciji bilo uobičajeno igrati se vani i vratiti se doma tek kad bi netko iz kućanstva viknuo kroz prozor da je ručak gotov, danas je dječje slobodno vrijeme puno strukturiranije i nadziranije. Dječji

parkovi imaju ograde, djecu vozimo autom u školu (po mogućnosti do samog ulaza), dječje slobodno vrijeme ispunjeno je izvanškolskim aktivnostima, a roditelji koriste aplikacije za praćenje te redovito komuniciraju s razrednicom i drugim roditeljima kako bi osigurali da je u školi sve ok.[1]

Je li svijet doista postao opasniji za djecu, ili su roditelji postali svjesniji rizika? I je li ta anksioznost opravdana?

Brojna istraživanja pokazuju da se u proteklih nekoliko desetljeća značajno smanjila količina vremena koje djeca provode vani i u samostalnoj igri, a povećala se količina vremena koje djeca i roditelji provode zajedno (što je prepoznao i kapitalizam pa tako, primjerice, mnogi šoping centri imaju igraonice u kojima možete ostaviti djecu dok obavljate kupovinu). Istraživanja u Velikoj Britaniji i SAD-u pokazala su da je vrijeme koje roditelji provode sa svojom djecom znatno poraslo u samo dva desetljeća (1970.–1990.). Sve navedeno nije nužno ni dobro ni loše, ali je posljedica promijenjene društvene percepcije djetinjstva, kao i vrijednosti vezanih uz odgoj.

Sociolog **Frank Furedi** u svojoj knjizi *Paranoid Parenting* (2002.) navodi da je današnje roditeljstvo uvelike oblikovano kulturom straha. "Unatoč tome što djeca nikad nisu bila zaštićenija i zdravija nego danas, nikad prije nismo ulagali toliko energije i brige u njihovu sigurnost," piše Furedi. Više nego ikad prije osjećamo potrebu da budemo na oprezu, da identificiramo i uklonimo potencijalne prijetnje[2] te da djetetu osiguramo uspješnu budućnost, što stvara stres i anksioznost budući da ne možemo neprestano nadzirati dijete i u potpunosti ga zaštititi od svih negativnih iskustava. Na istom tragu, u svojoj knjizi *Sukob*, **Élisabeth Badinter** piše o "nježnoj tiraniji majčinskih dužnosti": "ne samo što su majčinske obaveze postale sve ambicioznije, sve mučnije, nego uz njih idu još i tjeskoba i nervoza." Stoga, možemo reći da odnos roditelja, odnosno majke i djeteta nije nikad bio prisniji, ali ni stresniji.

Frank Furedi ističe da većina roditelja koje je intervjuirao za potrebe knjige odgoj djeteta vidi gotovo kao neku vrstu pripreme za rat. O čemu je riječ – na što to pripremamo našu djecu? S jedne strane imamo svijet odraslih, koji percipiramo kao toksičan (prepun nezdrave hrane, kriminala, nemilosrdne tržišne logike, nasilja na televiziji ili u videoigrama, štetnih sadržaja u medijima i na internetu), a s druge strane imamo nevino i neiskvareno dijete, koje moramo držati podalje od opasnosti što je dulje moguće. Riječ je o ideji "svetog djeteta," odnosno svojevrsnoj sakralizaciji djetinjstva koja je posljedica povijesnih promjena u percepciji odnosa roditelj-dijete, koji danas ima izraženu emotivnu dimenziju – što nije uvijek bio slučaj.[3]

Prema povjesničaru **Carlu Degleru**, veličanje djeteta odvijalo se usporedno s veličanjem tradicionalne uloge žene u kućanstvu (ako je majčina posvećenost najbolje jamstvo djetetove dobrobiti, slijedi da su njezini drugi interesi od sekundarnog značaja, moralno manje vrijedni), i ova dva procesa učvrstila su sliku idealne obitelji. S obzirom da je roditeljstvo socijalni konstrukt, odnosno rezultat svakodnevnih interakcija, diskursa i praksi, dominantni roditeljski stilovi odražavaju aktualne društvene vrijednosti. U tu kompleksnu jednadžbu ulaze klasni status roditelja, rasa, etnička pripadnost, vjera, politička uvjerenja, mjesto stanovanja, stupanj obrazovanja, radno mjesto, itd.

Tatjana Takševa objašnjava da "majke internaliziraju društveno prihvaćene ideale" te "oblikuju svoje prakse majčinstva u reakciji na, i često u skladu sa, dominantnim društvenim diskursima o 'ispravnom' odgoju djece, da bi tako povećale njihove šanse za osobni i profesionalni uspjeh u vanjskom svijetu." Zbog tog sveprisutnog pritiska čak i majke koje možda ne preferiraju normativni stil odgoja (ili si ga ne mogu priuštiti) ipak primjenjuju neke njegove elemente (primjerice, koristit će platnene pelene jer su bolje za okoliš ili upisati dijete na neku besplatnu slobodnu aktivnost). Furedi piše da roditelji promatraju jedni druge, strahujući kakav će dojam ostaviti: "majke i očevi osjećaju da su pod stalnom prismotrom, stoga nužno izvode svoje roditeljske dužnosti [ne samo za svoje dijete, već] za druge roditelje."

[1] Termin "helikopter-roditelj" opisuje roditelje koji iskazuju pojačani interes za akademski uspjeh djeteta, a popularizirao ga je Ned Zemen u tekstu članku o roditeljima koji "oblijeću" profesorice/ice svog djeteta (*Newsweek*, 1991).

[2] IT kompanije koje nude aplikacije, kamere i druge alate za sigurnost potiču roditeljsku brigu jer im to donosi profit.

[3] Vidi: Viviana Zelizer, *Pricing the Priceless Child: The Changing Social Value of Children*, 1994.

Iako je majka oduvijek imala primat u uspostavi i održavanju privrženosti s djetetom, kako objašnjava pedagoginja **Barbara Kušević**, tek je s 20. stoljećem počela biti percipirana kao ključna i nenadomjesna osoba u djetetovu razvoju. U tom smislu majčinske dužnosti ne uključuju više samo tjelesnu i emocionalnu brigu, već i pomnu pažnju prema psihološkom, društvenom i intelektualnom razvoju djeteta. "Time je," piše Kušević, "društveni pritisak na majke postao izrazit, pa se u drugoj polovici 20. stoljeća javljaju različiti termini koji označavaju društveno poželjne inačice majčinstva posve fokusiranog na potrebe djeteta" (npr. helikopter roditeljstvo, paranoično roditeljstvo, intenzivno majčinstvo, povezujuće majčinstvo, itd.).

Pojačani fokus na dobrobit djeteta Élisabeth Badinter povezuje i s promjenom društvenog položaja žene – mogućnošću žena da kontroliraju rađanje, da imaju plaćeni posao i sudjeluju u javnom životu – jer dijete više nije nešto što nam se naprosto *dogodilo*, već nešto što smo svjesno *odabrale*. "Kad odlučimo da ćemo imati dijete, to za sobom povlači sve veće odgovornosti. Majka koja sanja o savršenom djetetu, morat će za to platiti cijenu … Implicitan nalog ove nove dominantne ideologije glasi: 'Majke, dužne ste im dati sve'," upozorava Badinter.

Iako rodna ravnopravnost polako i mukotrpno, ali (nadajmo se) ustrajno napreduje, a muškarci preuzimaju dio kućanskih poslova, žene i dalje obavljaju disproporcionalno više skrbi, što rezultira stresom, anksioznošću, osjećajem krivnje i iscrpljenosti, ističe Kušević. U tom smislu društveni pritisak na majke da se u potpunosti posvete djetetu doprinosi održavanju *statusa quo*, tj. određenog položaja žene. To potvrđuje i istraživanje blogova za mame u Francuskoj objavljeno ranije ove godine, čije autorice navode da je intenzivno majčinstvo u službi patrijarhata jer promiče rodne stereotipe, potiče žene da šutke prihvate opterećenje kućanskim poslovima i odgojem te pripadajući mentalni rad, namećući tako neostvarivi ideal majčinstva.

https://voxfeminae.net/feministyle/suvremeno-majcinstvo-izmedu-nadzora-i-prisnosti/

Što donosi Strategija upravljanja rizicima od katastrofa do 2030. godine?

74. Dražen Najman

Novinarski projekt:
Potresni i drugi sigurnosni rizici u Gradu Zagrebu i Republici Hrvatskoj

Elektronička publikacija:
Zaštita

Broj objavljenih članaka: 11

Datum objave izabranog članka:
7. prosinca 2022.

Poplave, potresi, požari, epidemije i pandemije, ekstremne temperature, suše, snijeg i led, onečišćenje mora, klizišta, sve su to rizici s kojima smo se suočili u proteklih godinu, dvije. Preostale su nam još industrijske nesreće, nuklearne i radiološke nesreće, zaslanjenost kopna i bolesti bilja, s kojima se srećom nismo morali uhvatiti u koštac.

Ovo je, naime, popis grupa rizika s kojima se naša zemlja može susresti, a dio su Strategije upravljanja rizicima od katastrofa do 2030. godine. Riječ je o prvom dokumentu koji predstavlja sveobuhvatan, jedinstven i proaktivan pristup upravljanju rizicima od katastrofa, usmjerava aktivnosti i ulaganja na području upravljanja rizicima, što podrazumijeva sve faze upravljanja rizicima od katastrofa, od prevencije, pripravnosti do odgovora na katastrofe.

"Donošenje ove Strategije, kroz koji su planirana 82 projekta ukupne vrijednosti 13.627.711.496 kuna, dodatna je potvrda da Hrvatska već poduzima sve potrebne korake u cilju povećanja spremnosti i otpornosti na katastrofe", rekao je ministar Božinović prilikom predstavljanja nacrta Strategije.

Upravljanje katastrofama

Činjenica je da u posljednje vrijeme lokalni i globalni događaji mijenjaju način razmišljanja o upravljanju katastrofama. Utjecajem klimatskih promjena dolazi do ekstremnih vremenskih nepogoda i njihovih posrednih i neposrednih posljedica. Zarazne bolesti, industrijske nesreće i druge prijetnje nanose ozbiljnu

štetu ljudima, okolišu i gospodarstvu. Sustav civilne zaštite u RH također se mora prilagoditi novim izazovima, s ciljem učinkovitijeg djelovanja.

"Svjedoci smo sve učestalijih i intenzivnijih pojava katastrofa u svijetu, kojih nije pošteđena ni Hrvatska, a koje su primarno rezultat klimatskih promjena. Analize stručnjaka, pogotovo meteorologa, i njihove predikcije govore o trendu ekstremnih pojava razorne snage s velikim posljedicama po ljudske živote i materijalna dobra, koji nije kratkoročan i koji, nažalost, postaje naša realnost", pojasnio je Božinović nužnost donošenja ovog nacionalnog dokumenta, koji kao preduvjet predstavlja i ključni dokument za korištenje sredstava iz europskih fondova, programa i instrumenata u financijskom razdoblju od 2021. do 2027.

Strategija objedinjuje i određuje prioritetne aktivnosti za upravljanje rizicima od katastrofa, definirana ključna područja intervencije i izvore financiranja tih aktivnosti, te prati ukupna ulaganja u upravljanje rizicima, kao i njihov učinak. Kroz planirane projektne aktivnosti Ministarstva unutarnjih poslova, planira se opremanje, osposobljavanje i poboljšanje pripravnosti i kapaciteta za odgovor u sustavu civilne zaštite uključujući izgradnju, rekonstrukciju, opremanje i stavljanje u funkciju Nastavnog nacionalnog središta civilne zaštite (centralno u Jastrebarskom te ispostave u Divuljama i Bizovcu), Situacijskog središta za koordinaciju provedbe mjera civilne zaštite (u Zagrebu) i pet regionalnih centara civilne zaštite (u Zagrebu, Splitu, Osijeku, Rijeci i Varaždinu). Također je u planu i nabava dva protupožarna zrakoplova putem rescEU Mehanizma unije za civilnu zaštitu te pet višenamjenskih modularno opremljenih helikoptera za pomoć osobama stradalim u nesrećama i katastrofama, kao i za brzi prijevoz timova za spašavanje na mjesto nesreće.

U sklopu Strategije izrađen je i prvi Akcijski plan upravljanja rizicima od katastrofa, kao smjernica za provedbu Strategije do 2024. godine. A jedan dio tog plana odnosi se upravo na požare. Požari otvorenih prostora postali su velik izazov, kako za RH i mediteranske zemlje, tako i za cijelu Europu. Mediteranske zemlje zbog nepovoljnih klimatskih uvjeta najviše su pogođene. Sve dulja i češća sušna razdoblja pogoduju nastanku požara, posebice u priobalnim županijama, i predstavljaju nužnost provedbe mjera prilagodbe klimatskim promjenama. Prema podacima Hrvatskih šuma, Republika Hrvatska ima 2.759.039 hektara šumskih površina. Od navedene površine čak 80 posto u državnom je vlasništvu, a manji dio nalazi se u privatnom vlasništvu.

Požari kao stalna opasnost

U Hrvatskoj se u posljednjih 20 godina prosječno godišnje dogodi 275 šumskih požara koji opožare oko 13.000 ha šuma i šumskog zemljišta. Ostali požari i opožarene površine otpadaju na požare raslinja koji nisu isključivo šumski požari. U zadnjih 40 godina uočen je trend rasta broja požara otvorenog tipa i posljedično njima opožarene površine.

Analizom požara u RH u posljednjih 30 godina uočena su dva vremenska razdoblja s najvećim brojem požara. Prvo razdoblje je u ožujku i travnju, gdje veći broj požara izbija u kontinentalnom dijelu i u vezi je s početkom poljoprivrednih radova. Drugo razdoblje je u srpnju i kolovozu i vezano je isključivo za priobalje i otoke. Također dolazi do požarnih anomalija, tako da se zbog dugih sušnih razdoblja požarni maksimumi pomiču u razdoblja koja do sada nisu zabilježena (2020. godina - zimsko razdoblje i veliki požari raslinja na vrlo niskoj temperaturi). Najugroženija područja su četiri dalmatinske županije, od kojih se posebno ističu Šibensko-kninska i Splitsko-dalmatinska.

Promijenjeni klimatski uvjeti s dugotrajnim sušnim i vrućim razdobljima, koji se posebice javljaju posljednjih desetljeća, izravno utječu na učestalost i intenzitet požara raslinja. Kao jedna od preventivnih mjera za zaštitu šuma i drugog raslinja od požara, izuzetno je važna svakodnevna procjena potencijalne meteorološke opasnosti od požara kao i pravodobna informacija o trenutnim meteorološkim uvjetima na području požara, te prognozirane vrijednosti brzine i smjera vjetra, maksimalne temperature zraka, količine oborina, relativne vlažnosti zraka i dr. nekoliko dana unaprijed. Sve te mjerene i prognozirane meteorološke veličine se primjenjuju kao ulazni podaci u modele procjene opasnosti od požara i modele širenja požara.

A kako prekogranična suradnja može pomoći u upravljanju krizama, prvenstveno požara, i kako povući europski novac vidjet ćemo na primjeru projekta Firespill. Nositelj projekta koji okuplja 14 partnera iz Italije i Hrvatske je Javna ustanova RERA S.D. za koordinaciju i razvoj Splitsko-dalmatinske županije. Potkraj studenog, u organizaciji Splitsko-dalmatinske županije i projekta Firespill, u Splitu je održana radionica tijekom koje su sudionici obišli gradilište budućeg Nastavnog regionalnog središta za osposobljavanje operativnih snaga sustava vatrogastva u Vučevici, na području općine Klis.

Kako se moglo čuti, cilj projekta Firespill je povećanje kapaciteta organizacija hitnih službi, u svrhu poboljšanja prekogranične učinkovitosti kod rješavanja prirodnih i katastrofa uzrokovanih ljudskim djelovanjem, smanjujući pri tome izloženost stanovništva utjecaju opasnosti. Na ovaj način namjera je povećavati sigurnost hrvatskog i talijanskog jadranskog bazena, poboljšavanjem mjera i instrumenata za prevenciju i upravljanje u hitnim slučajevima. Iz ovog Centra će se koordinirati, educirati i osposobljavati osoblje u području zaštite od prirodnih i drugih nesreća, ali i educirati i osposobljavati osoblje u području zaštite od prirodnih i drugih nesreća. Također, predviđeni su izgradnja i opremanje simulacijskih objekata, organiziranje vježbi i seminara za naprednu obuku, poput prekogranične razmjene znanja, te pokazne vježbe spašavanja civila i slično.

Centri za obuku vatrogasnih snaga u Vučevici i Kuli Norinskoj

Izgradnjom Regionalnog centra za obuku vatrogasnih operativnih snaga na Vučevici (SDŽ), Hrvatska hitna služba stat će uz bok najučinkovitijim službama te vrste u Europi i biti primjer dobre prakse na regionalnoj razini. Izgradnja i opremanje ovog centra sufinancirana je bespovratnim sredstvima iz projekta FIRESPILL u sklopu prekograničnog programa INTERREG Italija - Hrvatska. Prema planu grade se objekti A i D te pristupne ceste čija vrijednost iznosi 35.944.999,10 milijuna kuna bez PDV-a (odnosno 44.931.248,88 s PDV-om).

Hrvatska se nada da će Firespill hrvatske hitne službe pozicionirati u sam europski vrh, s obzirom na to da je projektom predviđena nabava vozila, opreme i telekomunikacijskih sustava stožernih zapovjedništava, izgradnja centra za obuku vatrogastva i raznih poligona kako bi se u slučaju elementarnih nepogoda smanjile štete na ljudstvu i imovini te osposobili svi naši stručnjaci za pružanje kvalitetan odgovor na sve izazove koji nas očekuju. Centar u Vučevici imat će suvremene simulacijske sadržaje, organizirati vježbe, seminare za usavršavanje (prekogranična razmjena znanja), pokazne vježbe spašavanja civila i slično.

Središte za usavršavanje u vatrogastvu i civilnoj zaštiti imat će podružnicu u Dubrovačko-neretvanskoj županiji, u Kuli Norinskoj, čija je namjena prevencija požara i drugih opasnosti u dolini Neretve i okolici. Centar za obuku snaga vatrogastva i civilne zaštite u Kuli Norinskoj doprinijet će sigurnosti doline Neretve kao i boljoj pripravnosti žurnih službi. Značajni napori već su posvećeni sudjelovanju građana u procesima planiranja i upravljanja rizikom kroz različite kampanje podizanja svijesti. Ova dva Centra u Hrvatskoj u konačnici će uspostaviti stalnu prekograničnu suradnju s Belvedere di Fabriano Training Parkom (regija Marche) u Italiji, koji će ovim projektom također poboljšati svoju infrastrukturu.

Procijenjeni proračun projekta FIRESPILL je preko 120 milijuna kuna, od čega se oko 65 milijuna kuna odnosi na aktivnosti u Splitsko-dalmatinskoj županiji, najvećim dijelom na izgradnju i opremanje centra na Vučevici. Projekt završava krajem ove godine, a kolika je njegova vrijednost može se isčitati i iz objave na službenim stranicama Ministarstva regionalnoga razvoja i fondova EU gdje stoji da je upravo ovaj projekt, sufinanciran iz Europskog fonda za regionalni razvoj, financijski najvrjedniji. Pripremu za projekt je odradila Regionalna agencija DUNEA u sklopu provedbe projekta 'Znanjem do EU fondova'.

https://www.zastita.info/hr/novosti/sto-donosi-strategija-upravljanja-rizicima-od-katastrofa-do-2030-godine,33819.html

PRAVA I OBVEZE

Iako vlasništvo obvezuje, nema sankcija, pa tako ni obaveze

75. Tin Bašić

Novinarski projekt:
Kaos u zgradi širi se oko zgrade – kako kolektivnu odgovornost proširiti na širu zajednicu

Elektronička publikacija: Savjeti.hr

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka: 3. kolovoza 2022.

Svi smo svjesni svojih prava, no kada su obaveze u pitanju tada nerijetko okrenemo glavu na drugu stranu. Dok se stanje uma 'to je moje' (stan) ne pretoči u 'to je naše' (zgrada), društvo neće krenuti naprijed.

Građani su svjesni svojih prava, svakim danom sve više. I to je dobro. Pravo na nešto, pogotovo pravo na slobodu, izražavanje mišljenja, rad, zdravstvenu njegu, školovanje, temeljne su civilizacijske tekovine. Međutim, prava (barem većina njih) ili proizlaze ili su paralelna s obvezama. Nažalost, svjesnost na određeno pravo često zamagljuje i svijest o obvezama.

Zgradarstvo je eklatantan primjer takvog odnosa. Vlasništvo nad nekretninom (pogotovo stanom u višestambenoj zgradi) često se smatra svetinjom, nedodirljivim i Ustavom zajamčenim pravom na koje se često poziva.

Ustav RH jasno spominje vlasništvo u nekoliko svojih članaka:

- Članak 3.
  - Sloboda, jednakost, nacionalna ravnopravnost i ravnopravnost spolova, mirotvorstvo, socijalna pravda, poštivanje prava čovjeka, **nepovredivost vlasništva**, očuvanje prirode i čovjekova okoliša, vladavina prava i demokratski višestranački sustav najviše su vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske i temelj za tumačenje Ustava.
- Članak 48.
  - (1) Jamči se **pravo vlasništva**.
  - (2) **Vlasništvo obvezuje**. Nositelji vlasničkog prava i njihovi korisnici dužni su pridonositi općem dobru.
  - (3) Strana osoba može stjecati **pravo vlasništva** uz uvjete određene zakonom.
  - (4) Jamči se pravo nasljeđivanja.

- Članak 50.
  - (1) Zakonom je moguće u interesu Republike Hrvatske ograničiti ili oduzeti vlasništvo, uz naknadu tržišne vrijednosti.

Promatrajući i analizirajući stanje u višestambenim zgradama u Republici Hrvatskoj, stječe se dojam da se jedan stavak Ustava zaboravlja, čak ga se i ne spominje. Taj stavak (čl.48. st.2. Ustava) JASNO kaže:

- **Vlasništvo obvezuje. Nositelji vlasničkog prava i njihovi korisnici dužni su pridonositi općem dobru.**

Nakon Ustava RH, Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima koji je stupio na snagu 1. siječnja 1997. godine jasno u svojim odredbama UKAZUJE na OBAVEZE koje proizlaze, odnosno paralelne su s pravom na vlasništvo.

- Članak 30.
  - (1) Pravo vlasništva je **stvarno pravo** na određenoj stvari koje ovlašćuje svoga nositelja da **s tom stvari i koristima od nje čini što ga je volja** te da svakoga drugoga od toga isključi, ako to nije protivno tuđim pravima ni zakonskim ograničenjima.
  - (2) U granicama iz stavka 1. ovoga članka vlasnik ima, među ostalim, pravo posjedovanja, uporabe, korištenja i raspolaganja svojom stvari.

- Članak 31.
  - **Vlasništvo obvezuje** i vlasnik je **dužan pridonositi općem dobru**, pa je općenito prilikom izvršavanja svoga prava **dužan postupati obzirno prema općim i tuđim interesima** koji nisu protivni njegovu pravu, a osobito:
  - vlasnik se, a ni itko drugi, ne smije služiti svojim pravom s jedinim ciljem da drugome šteti ili da ga smeta
  - vlasnik nije ovlašten zabraniti tuđi zahvat u svoju stvar kad je taj nužan radi otklanjanja štete koja nekome neposredno prijeti, a nerazmjerno je veća od one što iz toga zahvata proizlazi za vlasnika, nego je samo ovlašten potraživati naknadu za pretrpljenu štetu

Najveći i jedini problem spomenutih propisa jest činjenica da NE POSTOJE SANKCIJE. Dakle, zakonodavac u Zakonu o vlasništvu i drugim stvarnim pravima nije propisao posljedice za one vlasnike koji krše svoje obveze i koji ne postupaju obzirno prema općem dobru i tuđim interesima.

Sve počinje od kuće

Tijekom života, svatko od nas barem jednom je čuo rečenicu - sve počinje od kuće, od doma, od odgoja. Autor ovoga teksta posebno pamti jednu sličnu, koju je čuo od profesora Glazbene kulture u srednjoj školi koja kaže - *(in die house) Ordnung muss sein!* Da, ne zvuči demokratski i podsjeća na neka ružna vremena ljudske povijesti, no ta je rečenica zapravo temelj razvoja modernoga društva - u kući reda mora biti. Zašto?

Zato što se taj (ne)red izravno pretače (spiralno) na društvo. A kretanje te spirale ili krugova izgleda ovako:

- Dom (kuća, obitelj)
  - Zgrada (susjedi)
    - Naselje (kvart, općina)
      - Grad
        - Država

Ne uzlazimo u kategoriju doma (odgoja, iako bi se o tome moglo puno pisati), nego u drugi krug -

Zgrada. Naime, u radio **emisiji ZGRADonačelnik**, na prvom internet poslovnom radiju PoslovniFM, predsjednik Udruge Upravitelj Joško Šupe izjavio je:

- U zgradama postoji nešto što se zove **kućni red**. Pa prva rečenica tog dokumenta morala bi biti – kada vidiš susjeda, reci dobar dan, nasmiješite mu se, pitajte ga kako mu je zdravlje, ima li problema. Pozitivni odnosi unutar zgrade stvorit će i pozitivne odnose općenito - rekao je Šupe.

Izjava je to nakon rasprave u kojoj se govorilo o prijeko potrebnim zakonskim izmjenama ali i novim propisima koji bi doveli u red život, odnose i pravila igre u zgradi. Naime, prema trenutnim propisima koji 'reguliraju zgradu', gotovo da nema sankcija. Naime, propisi koji to reguliraju su:

- Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima
  - Uredba o upravljanju zgrade
- Zakon o obveznim odnosima (Odnosi se na Ugovor o upravljanju zgrade, čak i na Međuvlasnički ugovor)
- Zakon o gradnji
  - Pravilnik o održavanju građevina
- Zakon o zaštiti od požara
- Zakon o zapaljivim tekućinama i plinovima
- Zakon o tržištu električne energije
- Zakona o energetskoj učinkovitosti
- Zakon o obnovljivim izvorima energije
- Odluka o komunalnom redu (svaki grad donosi svoju odluku)

U spomenutim propisima ponegdje se spominju sankcije fizičkim osobama, osobito u odluci o komunalnom redu koja za svaki grad u Hrvatskoj propisuje pravila ponašanja na javnom prostoru.

No, iako propisuje red i čistoću oko zgrade, pa čak i na samoj zgradi (primjerice, u gradovima koji imaju zaštićene zgrade strogo je propisano što se smije i pod kojim uvjetima raditi na pročeljima zgrada), činjenica jest da komunalni redari ne mogu kazniti zgradu (jer nema pravnu osobnost), nego moraju propisati kaznu svakom suvlasniku ponaosob.

Zamislite koliko bi trebalo vremena da se ispišu kazne svim suvlasnicima u zagrebačkoj Mamutici ili Super Andriji koji imaju nekoliko tisuća suvlasnika.

Zato mnogi dionici zgradarstva u Hrvatskoj traže rješenje zakonodavca. Međutim, 'očekivati da će zakonodavac kaznama i mačem to postići nije realno i to je zabluda. Mačem i bičem nitko neće riješiti naše probleme - ističe Joško Šupe.

Bez sukoba

- Ne može netko 'sa strane' (zakonodavac) riješiti naš odnos. Različiti su spektri problema. Vlasnici moraju biti usmjereni jedan na drugoga, bez sukoba. Imamo u Hrvatskoj primjere dobro održavanih zgrada, ali to proizlazi iz dobre zajednice unutar zgrade - zaključuje Joško Šupe.

Zakonska rješenja mogla bi i trebala bi dati smjer i okvir unutar kojeg se može kretati i postaviti temelj kvalitetnijeg suživota. No, kako se to nije dogodilo od 1997. godine naovamo, a unatoč brojnim najavama resornog Ministarstva prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine, ne treba očekivati da će se to dogoditi u skorije vrijeme.

Zgrada, odnosno suvlasnici zgrade moraju sami postaviti pravila igre. Bez obzira na to kakvog su socio-ekonomskog statusa, obrazovanja, uvjerenja i životnih priča. Zgrada je mikro primjer svake demokracije, svakog društvenog uređenja:

- **Anarhija**
  - *bez vlasti* (prefiks an- znači bez, korijen arch- se prevodi kao vlada ili vlast) je oblik društva u kojem bi se nastojalo poništiti svaki oblik nametnutog autoriteta; mnogi danas anarhiju tumače kao bezvlašće.
  - **PRIMJER U ZGRADI** - suvlasnici se ne drže ni pravila ni propisa, svatko radi što hoće, nema održavanja...
- **Totalitarizam**
  - izraz kojim se od druge polovine 20. stoljeća tradicionalno opisuju politički sistemi u kojima država posjeduje potpunu kontrolu nad društvom, odnosno nastoji nadzirati i upravljati svim aspektima javnog i privatnog života.

- **PRIMJER U ZGRADI** - Zgrada kontrolira svaki aspekt privatnoga života i prava. Sve je podložno potrebama zgrade i suvlasnik ne smije u svojoj nekretnini napraviti ništa bez dozvole 'zgrade'

- **Diktatura**
  - oblik vladavine u kome se sva vlast nalazi u rukama jednog čovjeka ili manje grupe ljudi te koja nije ograničena nikakvim institucionalnim okvirima kao što su ustav, zakoni ili običaji.
  - **PRIMJER U ZGRADI** - Predstavnik suvlasnika (ili upravitelj, ili zajedno) kontroliraju sve. Predstavnik suvlasnika ulazi u stanove suvlasnika kada hoće i zbog čega god hoće, uzima novac iz pričuve kad mu se prohtije

- **Letargija**
  - definirana kao stanje umora, zamora, premora ili nedostatka energije za normalno funkcioniranje organizma. Može biti praćena depresijom, smanjenom motivacijom ili apatijom. Usko je povezana s melankolijom.
  - **PRIMJER U ZGRADI** - Iako letargija nije 'politički pojam', nego zapravo medicinski, to je nažalost pojam koji obilježava stanje većine zgrada u Hrvatskoj. Nema zainteresiranih za poboljšanje života u zgradi, nema interesa za održavanje, nema interesa za poboljšanje kvalitete života.

- **Demokracija**
  - pluralistički oblik vlasti u kojem sve odluke neke države donosi izravno ili neizravno većina njezinih građana kroz izbore.
  - **PRIMJER U ZGRADI** - Suvlasnici izabiru predstavnika suvlasnika koji će ih predstavljati pred upraviteljem i trećim stranama. Sve odluke donose se većinom. Zgrada je održavana, kvaliteta života raste.

Letargija koja obilježava većinu zgrada, pa anarhija, pa diktatura, a tek na kraju demokracija, reflektiraju se i na društvo. Prvo na najbliže društvo - naselje, pa grad, a u konačnici na državu. Ako je osoba nezainteresirana za održavanje i unapređenje nečega čega je suvlasnik, za očekivati je da takav stav ima i prema širem društvenom uređenju.

Problem leži u činjenici da do 1997. godine, nije postojao pojam privatnoga vlasništva. Sve je, zapravo, bilo društveno i slijedom toga 'društveno' se i brinulo i održavalo za zgradu. Uvođenjem pojma privatnog vlasništva, automatski je nastala i obveza za brigu i održavanje tog privatnog. No, pravo na vlasništvo ('to je moje'), vrlo brzo se ukorijenilo u društvo, no pojmovi 'to je naše', 'mi smo odgovorni' nažalost nije.

Kada se stanje razmišljanja 'to je moje' (stan) pretoči u 'to je naše' (zgrada), uslijedit će promjena paradigme u društvu jer će 'to je naše' koje se tiče zgrade, proširiti na 'to je naše' naselje i lokalnu zajednicu.

Do tada, potrebno je raditi na osvješćivanju svih suvlasnika u Hrvatskoj, barem jednog po jednog.

https://www.savjeti.hr/dom/iako-vlasnistvo-obvezuje-nema-sankcija-pa-tako-ni-obaveze/272/

RADIO | PORTAL | NOVINE

Jezik računovodstva i poreza je jezik koji poduzetnici često ne razumiju: O problemima s kojima se poduzetnici susreću razgovarali smo s računovotkinjom Vlatkom Strusa

76. Ivana Vidas

Novinarski projekt: **Financijska pismenost – test na kojem često padamo**

Elektronička publikacija: Internetski portal radio Virovitica i Virovitičkog lista

Broj objavljenih članaka: 7

Datum objave izabranog članka: 10. prosinca 2022.

Računovodstvo i porezi, pojmovi usko vezani jedan uz drugi kako u teoriji, tako i u praksi. Na prvu nas asociraju na mnoštvo papirologije, izučavanje zakona i propisa i ono najvažnije na RAČUNOVOĐE! Teme su to koje se tiču njih dok zatvoreni u četiri zida sjede za računalom i usklađuju papire. Bar tako mislimo svi mi koji obavljamo sve druge poslove osim računovodstva, a zapravo pojmovi su to koji se ponajviše tiču svih nas bez obzira na to što radili i čime se bavili.

Kako smo pisali u dosadašnjim člancimama, teme financijske pismenosti prožete su našim svakodnevnim životima, od planiranja kućnog budžeta do vođenja velikih poduzeća. Temelj za sve je isti, a to je financijsko znanje. No, kako smo se ranije bavili planiranjem osobnih financija, u ovom članku govorit ćemo o poduzetnicima i obrtnicima koji jezik računovodstva i poreza najčešće ne razumiju i ne žele ga razumjeti jer smatraju da će to za njih odraditi netko drugi. Taj netko drugi je računovođa, odnosno to su servisi koji odrađuju taj dio posla za njih. Upravo zbog toga posjetili smo jednu takvu adresu i saznali što sve računovođe, osim posla koji bi primarno trebali obavljati za svoje klijente, rade kako bi poduzetnici uspješno poslovali.

Ona je u računovodstvo zaljubljena već 25 godina, cijeli svoj radni staž posvetila je njemu, prvo kao zaposlenik u različitim tvrtkama, a onda u posljednjih 12 godina odlučila je sve svoje stečeno znanje i ljubav

prema ovom poslu pretvoriti u svoj vlastiti posao. Ona je Vlatka Strusa, vlasnica poduzeća Strusa d.o.o. za računovodstvo, trgovinu i usluge i predsjednica ceha računovođa pri Udruženju obrtnika grada Virovitice. Računovodstvo je za nju struka o kojoj govori s poštovanjem i struka koja ne trpi niti najmanju grešku.

– Krenula sam zapravo u kući, iz hodnika gdje sam si smjestila stol, štampač, računalo i tako je priča počela. Za svaku lipu koja nije bila usklađena i dok nisam shvatila bit računovodstva, pitala sam se mora li ta jedna lipa biti točna, pa je tu bilo i suza, ali u računovodstvu je to tako, nema "fulanja", sve mora biti točno usklađeno. Na početku sam imala dva, tri klijenta koji su i dan danas moji klijenti, posao se malo po malo širio, a misao vodilja bila je imati zadovoljne klijente. Danas imam pet zaposlenih i oko 80-ak stranaka, što obrtnika, što poduzeća, što OPG-ovaca, a praksa u mojem servisu je da svaki dokument koji stranka donese na knjiženje prođe kroz moje ruke kako bih bila upoznata sa svime što se događa sa strankom i mogla joj pomoći s daljnjim savjetovanjima za uspješno poslovanje – započinje tako priču Vlatka koja ističe kako se kroz sve ove godine koliko se ona njime bavi, računovodstvo drastično promijenilo, ponajviše u obujmu posla koji je došao s informatizacijom sustava koji zahtjeva unos gotovih podataka od strane računovođa i ispunjavanje velikog broja obrazaca kojih prije nije bilo.

Da, sve to odrađuju za svoje klijente, obrtnike i poduzetnike, koji vrlo vjerojatno niti ne znaju što je sve potrebno odraditi u smislu vođenja knjiga kako bi, osim pružanja usluga i proizvodnje proizvoda, oni uspijevali u svojim poduzetničkim pothvatima. U ovome poslu promjene su svakodnevne pa poduzetnici često iz svog neznanja, nenamjerno rade greške za koje onda i plaćaju kazne. Upravo to predstavlja problematiku ovoga članka. Neznanje. Za sve su tu računovođe, knjigovodstveni servisi i sl. koji se bave takvim poslovima umjesto poduzetnika, no ono što oni ne mogu odraditi umjesto njih jest donošenje odluka.

– Često poduzetnici nemaju razvijenu svijest o financijskoj pismenosti, a samim time niti znanje iz područja financija što predstavlja problem kod donošenja odluka. Tada mi svojim savjetima možemo utjecati na poduzetnika što napraviti kako bi donio ispravnu odluku, ali ukoliko osoba poduzetnik nema razumijevanje za pravilno financijsko ponašanje, teško je do njega doprijeti i nažalost teško mu je i pomoći – priča nam Vlatka Strusa dodajući kako osim redovnog posla računovodstvene prirode, računovođe nerijetko odrađuju i dio posla za koji nisu plaćeni, a koji je nužno obaviti da bi klijent poslovao uspješno unatoč njegovom neznanju.

– Problem je to što naši poduzetnici ne razumiju sustav računovodstva i kompletnog financijskog poslovanja pa mi računovođe osim Zakona o računovodstvu, Zakona o doprinosima i različitima poreznim oblicima, često moramo zadirati i u zakone pravne prirode. Primjerice Zakon o radu ili Zakon o zaštiti na radu, nešto je što nas uopće ne bi trebalo zanimati, ali nam je nužno njihovo poznavanje za obavljanje poslova za naše klijente – objašnjava Strusa pokušavajući nam dočarati koliko je važno znanje u svakodnevnom poslovanju.

– Pitanja s kojima se računovođe susreću u radu sa svojim klijentima, zaista su različita, od toga da poduzetnici i obrtnici ne znaju što im je sve potrebno za otvaranje obrta ili poduzeća do toga da ne znaju kako u njima odgovaraju prema obvezama – najčešći nesporazumi su kod otvaranja poduzeća, ono ima svoj OIB, ono je pravna osoba i financijska sredstva unutar toga poduzeća zakonski nisu osobno vlasništvo poduzetnika. Tu često dolazimo do problema jer poduzetnici toga nisu svjesni, a za uspješno poslovanje jednostavno svaka kuna mora biti opravdana i dokumentacijski potkrijepljena. U takvim situacijama primorani smo obrazovati poduzetnike kako bi se izbjegle greške koje se u ovom svijetu skupo kažnjavaju – naglašava Strusa te dodaje kako samo oni koji shvate način funkcioniranja poslovanja, podmirenja obveze i koji su financijski disciplinirani danas mogu uspjeti na tržištu.

Iako je ocjena financijske pismenosti u Hrvatskoj još uvijek ispod prosjeka, dosadašnja istraživanja pokazuju da ipak razina znanja raste, a to potvrđuje i naša sugovornica koja kaže kako je s dolaskom mlađih generacija u doticaj s poduzetništvom, vidljivo da je ta razina znanja ipak nešto veća i poslovati s njima ipak je lakše.

Često smo svjedoci situacija u kojima su poduzetnici imali ideju, pokrenuli su poslovanje, a uopće nemaju financijskih znanja, ne znaju što su prihodi, rashodi, financijski izvještaji ili obaveze koje imaju, već ih samo zanima krajnji rezultat, odnosno njihova zarada od toga posla. Za sve između toga, tu je knjigovodstveni servis. I zaista u većini slučajeva tako i je.

Iako poduzetnici ne bi trebali tražiti krivca za svoje neznanje u drugima i iako bi se trebali educirati u ovom području, svakako ostaje pitanje imaju li gdje i od koga učiti?

– Nerijetko imamo problema s državnim institucijama koje poduzetnike kažnjavaju za propuste i greške koje proizlaze iz njihovog neznanja, a gotovo ništa se ne ulaže u edukacije tih istih poduzetnika od strane tih istih institucija. Također, kod nas ne funkcionira sustav obrtničkih komora kojima uredno plaćamo članarine, a za uzvrat od njih netko tko otvara obrt ne može dobiti informacije koje su mu potrebne pri otvaranju obrta već se usmjeravaju prema knjigovodstvenim servisima – iz iskustva nam priča Vlatka koja kaže kako u svom poslovanju pamti situacije u kojima vlasnik građevinskog obrta dolazi u njezin servis po informacije o tome što mu je potrebno na gradilištu i koju zaštitnu opremu mora koristiti.

Da li je sustav podbacio, jesu li poduzetnici prepušteni sami sebi i tko je odgovoran za njihovo neznanje? Odgovor je vjerojatno skriven na nekim višim razinama, no ono što možemo zaključiti da je jezik računovodstva i poreza u najmanju ruku kompleksan, izazovan i dinamičan te možda i najvažnija stavka u poslovanju poduzeća, a bez ljudi koji taj posao obavljaju teško da bi i ona najbolja poduzetnička ideja uspjela.

https://www.icv.hr/2022./12/jezik-racunovodstva-i-poreza-je-jezik-koji-poduzetnici-cesto-ne-razumiju-o-problemima-s-kojima-se-poduzetnici-susrecu-razgovarali-smo-s-racunovotkinjom-vlatkom-strusa/

Moja mala poduzetna zona 6: Razvoj postojećih zona u Istri u trenutnim kapacitetima

77. Tihomir Dokonal

Novinarski projekt:
Moja mala poduzetna zona

Elektronička publikacija:
Poslovni.fm

Broj objavljenih članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
19. prosinca 2022.

Na području Istarske županije postoje 34 poslovne zone: 22 su aktivne, a 12 ih je neaktivno. Ukupna površina zona je 1200 hektara, a najveće među njima su zona Tison u Vodnjanu s 350 hektara i zona Pićan Jug sa 117 hektara. U zonama prevladavaju proizvodne djelatnosti, trgovina na malo, skladištenje te uslužne djelatnosti, kažu u Županiji. Broj poduzetnika koji posluju u pojedinoj zoni varira, a maksimalno ih je 25. Najveći broj zaposlenih, njih preko 700, je u zoni Vidal koja se nalazi na području grada Novigrada.

Većina aktivnih zona ima više od 50 posto prostora za investiranje, pa se ni u jednoj poslovnoj zoni nije javljala potreba za proširenjem. Izgledniji je razvoj postojećih zona u trenutnim kapacitetima, u skladu s ciljevima koji će se definirati Planom razvoja poslovnih zona Istarske županije čija je izrada u tijeku.

A za bolje shvaćanje cijelog prostora pogledajmo i krovne podatke istarskog gospodarstva.

Istarska županija je, po podacima Fine, treća po broju poduzetnika, na petom mjestu je po broju zaposlenih i ukupnim prihodima, dok je na šestom mjestu prema neto dobiti. Na sedmom je mjestu prema produk-

tivnosti rada mjerenom odnosom ukupnih prihoda i broja zaposlenih, na osmom prema ekonomičnosti poslovanja, a na devetom mjestu prema produktivnosti rada mjerenim odnosom neto dobiti i broja zaposlenih.
U 2021. u Istarskoj županiji djelovalo je 11.785 poduzetnika s 51.306 zaposlenih, što je u odnosu na 2020. godinu 5,6 posto odnosno 2703 zaposlena više. U 2021. godini poduzetnici Istarske županije ostvarili su ukupne prihode u iznosu od 37 milijardi kuna (+29,3%), ukupne rashode od 34,8 milijardi kuna (+20,6%), uz neto dobit od 1,8 milijardi kuna.

Istarsko gospodarstvo je raznoliko: razvijena je prerađivačka industrija, građevinarstvo, trgovina, ribarstvo i uzgoj ribe, poljoprivreda i transport. U području industrije razvijena je brodogradnja, proizvodnja građevinskog materijala (vapno, cement, cigla, kamen), duhanskih proizvoda, namještaja, električnih strojeva i uređaja, dijelova za automobilsku industriju, stakla, obrada metala, plastike, drva, tekstila i proizvodnja hrane.

Županija sustavno ulaže u izgradnju poduzetničke infrastrukture putem programa sufinanciranja, poticajnog kreditiranja, osnivanja potpornih institucija, izgradnje i opremanja poslovnih zona, promocije i edukacije. Zahvaljujući strateškom zemljopisnom položaju i dobroj prometnoj povezanosti, očuvanim prirodnim bogatstvima, stabilnoj regionalnoj politici i suradnji s regijama u inozemstvu, Istra je zanimljiva i stranim investitorima.

“Mali i srednji poduzetnici ključni su nositelji napretka naše regije. Njih vidimo kao temelj stabilnosti Istre i u tom je smislu važan daljnji razvoj postojećih poduzetničkih zona. Cilj nam je nastaviti jačati poduzetničku klimu, a ujedno stvarati mjesta novih vrijednosti za sve naše poduzetnike, posebice početnike”, kaže **istarski župan Boris Miletić.**

“Istarska županija ima 34 poslovne zone od kojih je 15 proglašeno strateškim zonama. Planom razvoja će se definirati postojeće stanje poslovnih zona, ustanoviti potrebe tržišta, definirati vizija te smjernice za razvoj poslovnih zona kao i pogodnosti koje će pružati u cilju razvoja poduzetništva. Razvojem poslovnih zona stvorit će se bolji uvjeti za nesmetanu gospodarsku aktivnost poduzetnika, omogućit će im se da prilikom novih investicija koriste povlastice čime će se doprinijeti povoljnijem poslovanju u poslovnoj zoni, a posljedično tome i povećanju konkurentnosti poduzetnika, stvaranju mogućnosti za otvaranje novih radnih mjesta te porastu proizvodnje i izvoza”, tumači župan.

Olakšice na koje poduzetnici mogu računati su smanjenje komunalnih doprinosa, obročno plaćanje, niže cijene otkupa građevinskog zemljišta, poticaji za pripremu EU projekata na području zona te potpore za jačanje poduzetništva žena i osoba u ranjivim skupinama.

Većina projekata koja je planirana u zonama tiče se razvoja komunalne i prometne infrastrukture.

Prema broju zaposlenih i poslovnim subjektima koji posluju na području zone, ističu se poslovne zone Buje, Vinež, Vidal i Galižana.

Poslovne zone Galižana i Vodnjan sjever (Vodnjan)

Na području Vodnjana su dvije poslovne zone: Galižana, koja raspolaže sa 70 hektara uz popunjenost od oko 70 posto, i upala manja zona Vodnjan sjever, površine 35 hektara uz popunjenost od oko 40 posto. U Galižani su se smjestile 32 tvrtke s oko 320 zaposlenika, dok je u zoni Vodnjan sjever svega osam tvrtki. Obje zone evidentirane su u Javnom registru poduzetničke infrastrukture JRPI, što je uvjet za apliciranje na fondove.

Industrijska zona Galižana jedna je od opremljenijih i većih u Istri, a zbog blizine Pule gravitiraju joj mnogi poduzetnici iz susjedstva. U Gradu Vodnjanu-Dignanu ističu kako je to rezultat dugoročnog ulaganja grada u razvoj komunalne infrastrukture.

U posljednje vrijeme provedena su i dva EU projekta: Industrijsku zona Galižana – Prometnice s komunalnom infrastrukturom i Prometnica-cesta 2 u građevinskom području gospodarske namjene Vodnjan-sjever. Zahvaljujući ovim projektima čija ukupna vrijednost premašuje 10 milijuna kuna u dijelovima poslovnih zone izgrađene su fekalna i oborinska kana-

lizacija, elektroenergetska kanalizacija, vodovodna mreža, EKI i javna rasvjeta te kompletna prometna površina (kolnici i nogostupi).

Među tvrtkama koje posluju u dvjema vodnjanskim poslovnim zonama su:
Messer Croatia plin d.o.o., Strojopromet Zagreb d.o.o., obrt Galvanizacija Lovrić, Tubus d.o.o., Rector LNG, Svijet biljaka d.o.o., Italcro d.o.o., Kapeloto beton d.o.o. i Wart metal d.o.o. Riječ je o tvrtkama koje se bave proizvodnjom plastičnih masa, građevinskog materijala ili industrijskih plinova, obradom ili proizvodnjom metalnih proizvoda, trgovinom robom široke potrošnje te izvozom i supstitucijom proizvoda. Što se tiče pogodnosti, poduzetnici su oslobođeni plaćanja komunalnog doprinosa za industrijske hale iznad 3,5 metra visine.

Interes za zonama u južnoj Istri dodatno je porastao zbog preseljenja proizvodnih pogona s područja grada Pule i okolice.

"Utjecaj poslovne zone na jedinicu lokalne uprave ogleda se kroz gradske prihode, kao što je prirez, te zapošljavanje lokalnog stanovništva u djelatnostima za koje su obučeni, a kojih ima sve manje u okruženju. Također, one su prvi pokazatelj povoljne poduzetničke klime na našem području što je vodilja novim poduzetnicima i investitorima u odabiru lokacija poslovanja", ističu u gradskoj upravi Vodnjana.

Poslovna zona Vinež (Labin)

"Primjer naše poslovne zone možda je jedan od onih koji najbolje oslikavaju promišljanje jedne lokalne zajednice koja je kroz svega nekoliko godina uspjela iz jedne ne baš bajne situacije, koja je bila uzrokovana krizom i zatvaranjem ugljenokopa, prerasti u jedan od vodećih poslovnih centara u državi. Naime, nakon tih već spomenutih teških vremena upravo smo kroz stvaranje poslovne zone i privlačenjem investitora stvorili toliko pozitivnu poduzetničku klimu da neke od svjetski poznatih kompanija danas ne mogu svoje poslovanje zamisliti bez Labina", ističe **gradonačelnik Grada Labina Valter Glavičić.**

"Iako smo i turističko središte, nismo kao većina priobalnih gradova fokusirani samo na to, već je industrija iznimno razvijena. Važnost toga najbolje se pokazala nedavno, kada je zbog korona krize turistički sektor minimalno funkcionirao. Vjerujem kako je upravo naša zona i primjer njenog razvijanja idealan za mnoge druge sredine u Hrvatskoj kao snažan poticaj daljnjeg razvijanja hrvatskog gospodarstva", rekao je gradonačelnik Glavičić.

Poduzetnička zona Vinež prostire se na 18,5 hektara. U zoni nema slobodnih čestica za investiranje. Postoji još nekoliko slobodnih čestica u vlasništvu privatnih investitora na kojima još nije započela gradnja novih postrojenja. U skoroj budućnosti planira se aktivirati poduzetnička zona Ripenda Verbanci.

U Poslovnoj zoni Vinež aktivno je jedanaest tvrtki: MCZ d.o.o. Labin, Danieli Systec d.o.o. Labin, Carel Adriatic d.o.o., Novation Tech Istria d.o.o., Euronewpack Alba d.o.o., Bibetech, Linograd t.m.e.k. d.o.o. Labin, B.I.G.A. Grupa d.o.o. Labin, Komunalno društvo 1. Maj d.o.o. Labin, Karlić Gradnja d.o.o. Labin i Prima d.o.o. Labin. Jedanaest tvrtki u Poslovnoj zoni Vinež zapošljava više od 800 ljudi. Većinom se bave proizvodnim ili IT djelatnostima te u manjem obimu građevinskim i uslužnim djelatnostima.

Grad Labin godinama kontinuirano ulaže u poduzetničku zonu. Posljednja značajna investicija bila je izgradnja druge faze prometnice s pripadajućom infrastrukturom u sjevernom dijelu zone koja je završena 2021. Radovi su uključivali izgradnju cjelokupne infrastrukture, prometnice, oborinske odvodnje, vodovodne mreže, odvodnje otpadnih voda, javne rasvjete te elektroničke komunikacijske infrastrukture. Nova prometnica, izgrađena kroz dvije faze s manjim kružnim tokom na svojem kraju, omogućuje lakše i jednostavnije kretanje zonom, ali i jednostavnije spajanje na glavnu prometnicu za teretna vozila.

Potpuno razvijena infrastruktura, uz olakšice pout smanjenje komunalnog doprinosa za 50 posto, od iznimne je važnosti za privlačenje novih tvrtki u Vinež. Osim toga, Gradska uprava i njezini odjeli na raspolaganju su potencijalnim investitorima u realizaciji investicija u zoni.

Poslovna zona Stanica (Buje)

Poslovna zona Stanica raspolaže sa 146 katastarskih čestica na površini od 66,9 hektara. U zoni posluju 22 tvrtke, a značajnije među njima su Bifix d.o.o., Digitron d.o.o., Feroplast d.o.o., Brolex d.o.o., HEP d.o.o., Istra color d.o.o., Tecnoplast istra d.o.o.

Poduzetnička zona Mazurija je u pripremi, a infrastrukturno uređenje uloženo je do sada 107,84 milijuna kuna.

Županijske potpore za jačanje poduzetništva

Istarska županija kontinuirano pruža podršku jačanju poduzetništva kroz razne mjere i programe. Aktualna je kreditnu liniju „Poduzetnik Istarska županija 2020.“, koja se provodi se u suradnji Istarske županije, istarskih gradova, Istarske razvojne agencije, poslovnih banaka te HBOR-a. Radi se o 17. kreditnoj liniji, ujedno najizdašnijoj do sada, s ukupnim kreditnim potencijalom od 410 milijuna kuna. Predaja zahtjeva maksimalno je pojednostavljena te je u organizaciji Istarske razvojne agencije omogućena digitalna predaja zahtjeva za kredit u svega par koraka.

Nadalje, tu je i podrška u vidu poduzetničke potporne infrastrukture, s naglaskom na poduzetničke inkubatore i coworking prostore u Istarskoj županiji, o kojima se informiranje provodi u koordinaciji Istarske razvojne agencije. Istarska županija osigurala je u proračunu za 2022. godinu 1,6 milijuna kuna za ulaganja u digitalnu transformaciju malih i srednjih poduzeća te jačanje konkurentnosti i poticanje rasta malih gospodarskih subjekata u IKT sektoru. Dodjelom nepovratnih financijskih potpora malim i srednjim poduzetnicima potaknut će se njihova ulaganja u digitalnu transformaciju poslovanja i upotreba informacijsko-komunikacijskih tehnologija, čime će se doprinijeti povećanju učinkovitosti njihovog poslovanja i konkurentnosti. Nadalje, želi se potaknuti razvoj inovacija i ubrzanje poslovnih procesa kroz primjenu informatičke tehnologije, razvoj novih IKT rješenja te povećanje broja gospodarskih subjekata u IKT sektoru.

Poduzetnički inkubatori

Na području Istarske županije djeluje i devet poduzetničkih inkubatora i tri coworking prostora u Buzetu, Labinu, Pazinu, Puli, Poreču, Rovinju, Vodnjanu i Barbanu, U njima je tijekom godine pružena podrška za više od 300 poduzetnika.

Istarske razvojne agencije – IDA investirala je u dva poduzetnička inkubatora za poduzetnike početnike u Puli, u kojima je tijekom godina inkubirano više od 90 tvrtki poduzetnika početnika.

Zakupnina za poslovne prostore u poduzetničkim inkubatorima je povlaštena za poduzetnike početnike; prva 3 mjeseca prostor se koristi potpuno besplatno, dok se u sljedećim razdobljima plaća povlaštena cijena zakupa ovisno o razdoblju korištenja poslovnog prostora; za prvu godinu korištenja plaća se 25 posto utvrđene cijene najma, koja ovisi o površini poslovnog prostora. U drugoj godini zakup se plaća u omjeru 50 posto ukupne utvrđene cijene, a u trećoj ugovornoj godini 75 posto utvrđenog iznosa.

U koordinaciji IDA-e, u sklopu ITU mehanizma za Urbano područje Pula, u tijeku je izgradnja i uspostave poduzetničkog centra „Coworking Pula“, čiji je cilj izgradnja i opremanje poduzetničkog centra u samom središtu Pule do jeseni 2023. godine. Radovi uključuju rekonstrukciju i prenamjenu lokacije u prostor bruto površine 1.514 m2 na četiri etaže, koji će sadržavati „open space“ prostore s radnim jedinicama za korisnike, urede, sale za sastanke, multimedijsku konferencijsku dvoranu, „networking“ zone te zonu za slobodno vrijeme.

https://www.poslovnifm.com/gia/gia-hrvatska/moja-mala-poduzetna-zona-6-razvoj-postojecih-zona-u-istri-u-trenutnim-kapacitetima/

bjelovar.info
INFORMATIVNI PORTAL

Češka obec Bjelovar više od sto godina njeguje češki jezik, kulturu i običaje

78. Branka Sobodić

Novinarski projekt:
Promicanje kulture i tradicijskih običaja nacionalne manjine Češke obeci Bjelovar

Elektronička publikacija:
Portal Bjelovar.info

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
12. prosinca 2022.

O Česima na području Bjelovarsko-bilogorske županije dosta se zna i to zahvaljujući prvenstveno pripadnicima te nacionalne manjine koji već godinama rade na očuvanju svoje kulture i tradicije. **Među njima je svakako i predsjednica Češke obeci Bjelovar, Miruška Lončar koja se prisjetila svoje obitelj Kolař.**

– Moja baka se doselila kao petogodišnja djevojčica iz Morave, a djed isto tako. Zanimljivo je da se djed doselio u Kovačicu, a baka u Hercegovac, a djedov brat kad su emigrirali se izgubio i otišao brodom u Ameriku. Godinama kasnije djed je otišao u Ameriku i pronašao svog brata Frimla, a kasnije smo saznali da je on bio u Americi vrlo poznati kompozitor. On ima sina, navodi te nastavlja pričati o svojoj obitelji.

– Moji su roditelji bili poljoprivrednici, oboje su rođeni u Hrvatskoj. Od tate djed i baka su se doselili iz Češke, iz okolice Kolina. Jedni druge su povezivali i zvali, najprije se doselila jedna obitelj pa su zvali druge jer je tamo u Hercegovcu bilo puno zemljišta, oni su nekad krčili šume i sve je bilo zaraslo. Nisu oni bili uz cestu dok nije došla infrastruktura, oni su imali kuće i od blata u polju, no kasnije su se naseljavali uz cestu. Hercegovac je nekad bio češko selo, što sad više nije jer dolazi do miješanih brakova, a stari umiru, govori.

Otkrila je predsjednica Češke obeci i kakve su običaji Česi imali uoči blagdana.

– U Hercegovcu se u subotu prije Božića sve napravilo. Moj tata pokojni je na Badnjak odrezao onoliko komadića kruha koliko je imao stoke, posolio i dao svakom grlu po jedan komadić i u bunar i pričao je da ima iduće godine dosta vode, da stoka rodi i tako dalje. Napravio bi jedan snopić slame i stavljao je u rašlje među šljive, kruške i druge voćke da rode. Brat i ja smo uvijek išli za njim i slušali što on priča tako da je to prenio na nas, kaže.

Zanimljiv običaj održavao se i u vrijeme Uskrsa.

– Uskrsni ponedjeljak je za nas bio doživljaj jer su dečki u 4 sata ujutro išli s korbačima i jao onoj curi koju su našli doma. Mi smo znale ili spavati jedna kod druge ili se rano ujutro dizati i skrivati da nas ne bi našli i onda su oni dobili jaja, ali to je bio prekrasan običaj koji se i danas održava u Hercegovcu. Sad idu djeca, ne idu veliki dečki kao nekad, naglašava.

Ni tu nije kraj bogatstvu čeških običaja.

– U mjesecu maju imali smo majova. Dva dečka, jedan Hrvat i jedan češke nacionalne manjine su nosili kiticu đurđica, a drugi škrabicu u koju su se stavljali novci i piće i išla je limena glazba. U subotu navečer svaka djevojka je dobila jedan prekrasan visoki majpan na kuću i u nedjelju poslijepodne je išla limena glazba kroz cijelo selo i ti dečki su išli kod svake cure gdje su skinuli taj majpan, otišli u kuću i molili roditelje da je puste navečer na zabavu, dali nešto u tu škrabicu i muzika je svirala i tako su dečki vodili djevojku do druge djevojke preko cijelog sela. Danas toga tako nema, danas se voze s traktorima, sve je to već nešto modernije, ističe Miruška Lončar.

Osim toga, Česi su organizirali i zabavu za blagdan svete Kate za koji su dečki curama kupovali naranču ili čokoladu za jedan ples. Sljedeći običaj slavi se i danas, ali u manjem opsegu.

– U srpnju smo imali obžinke, to je završetak žetve. Prije se održavalo svake godine, sada svake druge. Hrana za obžinke se pripremala tjedan dana prije, a po selu su išla kola koja su kupila tko je što imao od živežnih namirnica i tu je bila kolona s konjima, obična kola s plugom, drljače naopako, vršilica i u nošnjama su išle sve besede, prisjeća se **Lončar.** Dodaje kako se taj običaj održava i danas, no na starinski način je ipak bilo nekako prirodnije.

Osim završetka žetve, slavio se i završetak jesenskih radova – posvicenji.

– To je običaj, odredi se koji datum, i tu obavezno se peče guska i knedli sa zeljem. Postoji legenda da je u Češkoj jedan princ za vrijeme kraljevine išao u lov u planine i zalutao. Našla ga je jedna siromašna obitelj koja ga je spasila, koja je imala jednu gusku i brašno i zelje i tako su spekli tu gusku i radili zelje i knedle i spasili princa. Kralj kako bi zahvalio tim ljudima, pozvao je sve siromašne s te planine i napravio veliku gozbu, gusku sa zeljem, otkriva **Miruška Lončar, predsjednica Češke obeci Bjelovar.**

https://bjelovar.info/kultura/ceska-obec-bjelovar-vise-od-sto-godina-njeguje-ceski-jezik-kulturu-i-obicaje/

Hrvatska glazba i regija (4. dio) – kad će završiti rat?

Četvrti dio feljtona bavi se problematikom u kojoj mjeri na današnje glazbene i poslovne strategije utječe propagandna zaostavština rata koji se vodio na ovim prostorima. Konkretno koliko takvo ozračje onemogućuje razvoj hrvatske glazbe u traženju novih potentnih tržišta na teritoriju bivše države.

„Ali oni su srpski bend."

„Da, ali imaju hrvatskog izdavača od samog početka. Nema tu politike. Nisu Bora Čorba. Ne bude to nitko skužio. A i nismo u prajm tajmu."

„Da, ali dosad nismo imali srpske bendove na programu."

Tako nekako je zvučala prva zapreka glazbene kolaž emisije „Ružiona" u kojoj sam sudjelovao kao novinar i koja se 2012. prikazivala jednu sezonu na HRT-u. Razgovor je telefonski vodio producent emisije s nekim od odgovornih s nacionalne televizije. Za one koji ne znaju, emisija je pored vijesti i najava radila dokumentarne priloge od 15-20 minuta u kojima su se predstavljali recentni glazbenici i bendovi, uglavnom rock i hip-hop usmjerenja. Bend oko kojeg su se lomila koplja, u smislu, prikazati ili ne, bio je Goribor.

U tom trenutku tek su bili objavili drugi album „Evo je banja" (baš pravi naziv za dodatno kompliciranje

79. Zoran Stajčić

Novinarski projekt:
Hrvatska glazba i Region

Elektronička publikacija:
Ravnododna.com

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
15. studenoga 2022.

situacije s 'katedralom duha') i nakrcali Veliki pogon Tvornice kulture. Dancing Bear im je bio izdavač od trenutka kad su 2006. nastupili u Puli na, sad već legendarnom, 10. Art & Music Festivalu.

Za mene koji sam radio upravo tu emisiju posvećenu njima bilo je porazno saznanje da, eto, oni trebaju biti prvi srpski bend koji će biti prikazani na HRT-u još od osamostaljenja. Svi mi iz produkcije smo u glavi vrtjeli film unatrag i pokušavali se sjetiti nekog drugog benda ili izvođača 'iz komšiluka' kojeg smo gledali na HRT-u, ali se nismo mogli sjetiti nikog.

Na sreću iz kuće je ta epizoda „Ružione" dobila zeleno svjetlo, ali smo bili upozoreni da će možda biti negativnih reakcija. Na kraju ih na sreću nije bilo, a zadovoljni su se javili i s HRT-a da je ta epizoda imala najveću gledanost od svih dotad prikazanih. Nismo slavili toliko to probijanje leda koliko smo nekako odahnuli u smislu da se konačno vraćamo u neku normalu.

Bili su zadovoljni i iz Dancing Beara obzirom na činjenicu da godinu (ili dvije) prije toga nisu mogli prijaviti debitantski album Goribora na Porin, jer bez obzira što je riječ o hrvatskom diskografu, time i albumu, presudni faktor bio je što nitko od članova benda ne posjeduje hrvatsku putovnicu. A tako je ostalo do današnjeg dana, posebno otkad Porin više nije diskografska nagrada (što je bio u trenutku utemeljenje i jednog perioda nakon toga).

Ova epizodu oko Goribora naizgled se ne tiče teme feljtona, već se doima njenom suprotnošću. No nije tako. Indirektno ona je važna u pojašnjenju i one situacije u kojoj se mnogi hrvatski roditelji hvataju za kosu jer im djeca slušaju, kako kažu; „srpske cajke" i sve ono što posljedično detektira Billboard Croatia Songs, top lista na kojoj su pak hrvatske pjesme prije u domeni incidenta, nego pravila.

Kakve god bile medijske politike, one za posljedicu mogu imati educiranje ili needucirnje publike. Mi trenutno imamo na snazi posljedice needucirnja publike gdje se glazbeni ukus formirao i formira stihijski. Kod nekog iz bunta, kod nekog iz vica, kod nekog jer se želi prikloniti većini svog društva, a kod nekog jer je to jednostavno zavolio i u tome se pronalazi i identificira. Medijski taj ukus u Hrvatskoj nije nigdje oblikovan, ali najveća uloga medija je što nije filtrirala, već u potpunosti sve jednako etiketirala i uglavnom ignorirala prvenstveno zbog rata u prošlosti.

No ratne medijske navike predugo su ostale na snazi. Stasale su nove generacije koje se može optužiti samo zbog urođene ljudske znatiželje da baci pogled i uho u susjedstvo jer jezik nije barijera. Je li se mogao dio njih educirati i voditi navigiranjem kroz bliske scene u susjedstvu? Moglo se. Ali uglavnom nije. Pozitivan primjer Goribora je usamljen. Radilo se o bendu koji pak ni u matičnoj sredini nije bio prepoznat. Uspio je u Hrvatskoj. Tu je pronašao senzibilitet. Tu je potpisao diskografski ugovor i tu ih je glazbena kritika svojedobno poduprla i to iz čistih estetskih pobuda, bila je to obrana dobrog ukusa u pravom smislu. Publika je to prepoznala. Veza koja je tad stvorena, nije izblijedila do današnjeg dana, jer su ljetos vinilna reizdanja bila na vrhu top liste prodaje. Bi li se to ikad dogodilo da prilika nije iskorištena i da su Goribor ovlaš bili prekriženi i strpani u isti koš s koječime sa srpske scene? Ne bi.

Tu postoji još jedna stvar, a to je prilično jak magnetizam između regionalnih scena po sistemu da nitko nije prorok u svom selu. Baviti se glazbom znači da se traga i za prihvaćenjem, posebno ako je riječ o bliskim sredinama. Uz sve, tu je i neizbrisiva glazbena povijest u kojoj se primjeri tko je gdje uspio prepričavaju iz generacije u generaciju. Bijelo dugme je prvo poharalo Zagreb i Beograd, a ne Sarajevo, Električni orgazam i EKV Zagreb, Haustor i Azra Beograd, Buldožer i Lačni Franz sve istočnije od Slovenije prije Slovenije, Mizar sve zapadnije od Makedonije prije Makedonije. Danas je manje poznato i da je Laboratorija zvuka potpuno oduševila prvo zagrebačku publiku i kritiku na Bijenalu, a da se ne govori o tome da ako ikoga u Srbiji pitate koji je najvažniji punk bend svih vremena s ovih prostora da će vam i kritika i slučajni iole upućeni prolaznici reći da su to pulski KUD Idijoti (koji uzgred rečeno u jednom nakaradnom dokumentarnom serijalu o hrvatskoj glazbi nisu bili ni spomenuti).

Taj patern se ponavljao i za vrijeme samog rata kad je Slovenija, doduše neočešana značajnijim ratnim raza-

ranjima, bila svojevrsni slobodni teritorij za cijelu ex Yu scenu. Neki novi hrvatski klinci iz devedesetih i tada su hodočastili u Sloveniju na koncerte Partibrejkersa, Električnog orgazma, Discipline kičme, Đorđa Balaševića, Ramba Amadeusa… Tada su uspostavljeni ne samo glazbeni, već i ideološki temelji prve generacije uistinu nove regionalne scene kojoj nisu trebali okviri nikakve zajedničke države.

Na koncu, taj patern traje i dalje. Pogledamo li samo proteklo desetljeće ne može se pobjeći od činjenice da je beogradski bend S.A.R.S. u Hrvatskoj punio dvorane dok su se u matičnoj sredini svi čudili tome što se događa, da bi se popularnost poslije iz Hrvatske prelila i tamo. Hrvatski bend Lollobrigida predvođen Idom Prester u Zagrebu je bio minorna pojava, a u Srbiji je svako malo bivao pozivan na Exit, a o punim samostalnim koncertima da se i ne priča. Od recentnijih pretpandemijskih godina tu su i primjeri grupa Nipplepeople i Svemirko koji su uspjeli i u Hrvatskoj nakon što su poharali klupsku scenu Beograda i Novog Sada, kao što i mostarski bend Zoster u Srbiji uživa daleko najveću popularnost.

Dok prosječni konzument hrvatskih medija uočava da slavlje Novog vala ne jenjava i dok poučen tim iskustvom zaključuje da već 40 godina nema ničeg značajnog, ispod medijskog radara je prošlo kompletno prošlo desetljeće u kojem je u cijeloj regiji krenuo kantautorski val, gotovo u isto vrijeme u glavnim gradovima Hrvatske i Srbije, da bi se potom proširio posvud. Cijela jedna velika i značajna glazbena priča je startala de facto u malim prostorima čitaonica i okupljalištima kojima nisu primarni koncerti i kulminirala s danas jakim klupskim imenima. Denis Katanec, Lovely Quinces, Irena Žilić, Sara Renar, Stray Dogg, Ana Ćurčin, Kralj Čačka… Paralelno su pred očima publike rasli u Zagrebu i Beogradu od samotnjaka s akustarama do formacija bendova cijelo jedno desetljeće skoro bez ikakve značajnije podrške iz sfere glazbenog biznisa (izuzmemo li kod nekih od njih agilne nezavisne izdavače čija je volja obrnuto proporcionalna ulagačkim mogućnostima), dakle s nulom uloženih sredstava, već samo s talentom i radom. Cijela jedna regionalna scena. Sama od sebe. Skoro pa iz očaja. Više ni u Africi nisu takvi uvjeti za nastanak bilo kakve scene.

Ovdje su spomenuti samo najpoznatiji među mnoštvom njih koji cirkuliraju cijelim ovim prostorom. Hip-hop scene se nisam ni dotaknuo, ali eto mogu i tu malo 'dosoliti' i reći da sam 2019. svjedočio kako je Vojko V kao headliner razvalio pred cca 80.000-100.000 ljudi na Main stageu beogradskog Beer Festa, ali je i prije toga tamo bio na dobrom glasu zbog prijateljstva s jednako opičenim reperom Đorđem Miljenovićem. Trap ovom prilikom neću ni pipnuti iz razloga što bi sve ovo dosad pobrojano trebalo jasno ukazivati da regionalna scena konstantno živahno vrije u brojnim sferama i žanrovima.

Zapita li se itko kakav bi bio glazbeni ukus mlade publike da smo bar u kulturnom segmentu u nekoj 'normali' i da se na vodećim medijskim frekvencijama samo malo apdejtaju na stvarnost? Imali bi Novi val svake godine. Pratilo bi se, kompariralo, raspravljalo i na koncu educiralo na kvaliteti, a ne bi se svako malo palili primitivni alarmi društvene panike da nam je mladež zaluđena ovim ili onim. Na koncu, veliki broj njih i sluša to što sluša jer se ovdje stalno provodi odavno provjereni društveni eksperiment u nadi da će donijeti suprotne rezultate. Ako se pitate koji je to eksperiment, sažet ću ga ovako: ako nekoga priječite u tome da dođe do knjiga, glazbe i sličnih kulturnih alata za dolazak do kvalitetnih informacija, onda je stvarno suludo kasnije se čuditi tome što taj netko ima afinitete divljaka.

Za zdravu validaciju hrvatske glazbene scene izuzetno je važno da se ona u medijskom smislu događa zajedno sa svim scenama u okruženju koje su njoj bliske i s kojima zajednički djeluje na terenu. Preduvjet da se do toga dođe leži u pitanju: Kad će prestati rat?

Taj rat ionako ne može biti dobiven, jer se dosad dovoljno puta pokazalo da je svaki poziv na vile i motike protiv 'užasa s istoka' toliko jalov da nakon njega negdje nikne neka nova folkoteka. To je kao i standard; ljudi će zaboraviti na loše, ako im se ponudi nešto bolje. No mora im se ponuditi, a ne plašiti ih. Samo za to je potrebno malo više znanja i vještina od pukog poziva na paljenje lomača.

https://ravnododna.com/hrvatska-glazba-i-regija-4-dio-kad-ce-zavrsiti-rat/

Agresija Ruske Federacije na Ukrajinu: Povijesni, geopolitički i sigurnosni aspekti (IV.)

Vjerski prijepori Kijeva i Moskve

80. Davor Dijanović

Novinarski projekt:
Agresija Ruske Federacije na Ukrajinu: Povijesni, geopolitički i sigurnosni aspekti

Elektronička publikacija:
Portal Hrvatskoga kulturnog vijeća

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
13. rujna 2022.

U listopadu 2018. godine Carigradska patrijaršija (Vaseljenski ili Ekumenski carigradski patrijarhat) priznala je neovisnost Ukrajinske pravoslavne crkve (UPC). Posve očekivano, u ukrajinskim političkim i medijskim krugovima ova je odluka bila pozdravljena s velikim odobravanjem. Isticalo se kako je nanesen „ozbiljan udarac“ utjecaju Moskve u zemlji i kako je nakon 332 godine prekinuto rusko vjersko tutorstvo u Moskvi.

U Rusiji su priznanje autokefalnosti Ukrajinske pravoslavne crkve protumačili kao legalizaciju crkvenog raskola, tj. legalizaciju „otpadnika iz Kijeva“. Ruska pravoslavna crkva (RPC) upozorila je i na moguće nemire u Ukrajini jer su pojedini crkveni dužnosnici vjerni Moskvi pozvali vjernike da budu spremni braniti crkve i manastire. Za Ukrajince odluka o autokefalnosti UPC-a predstavlja akt osamostaljivanja od Moskve, dok Rusi carigradskog patrijarha optužuju za potpuno podčinjavanje NATO-u i interesima Zapada.

Carigradska patrijaršija najstarija je pravoslavna crkva, carigradski patrijarh prvi je po časti među pravoslavnim episkopima kao svepravoslavni biskup (primus inter pares) i na neki način ima ulogu glasnogovornika pravoslavlja. Međutim, Moskovska patrijaršija je najmoćnija i ima najveći broj vjernika. Jasno je bilo već 2018. kako se radi o sukobu koji će duboko podijeliti pravoslavni svijet i imati ozbiljne vjersko-političke reperkusije.

Sinod Ruske pravoslavne crkve ubrzo je donio odluku o prekidu odnosa s Vaseljenskom patrijaršijom. Ruski svećenici, episkopi i vjernici, odluka je RPC-a, više se ne smiju pričešćivati u hramovima Carigradske patrijaršije, a to znači da ni na Svetoj gori više ne mogu služiti mise sa svećenstvom Carigradske patrijaršije, a vjernici se ne mogu pričešćivati u tamošnjim crkvama na Atosu. Sveta gora Atos administrativno pripada Vaseljenskoj patrijaršiji, a tamo se nalazi ruski pravoslavni manastir Sveti Pantelejmon, ali i druge svetinje koje posjećuju ruski vjernici.

Vjerske zajednice u Ukrajini

Vjerska situacija u Ukrajini za površne je promatrače prilično komplicirana. U Ukrajini sve do pred koju godinu mogli smo govoriti o sljedećim vjerskim zajednicama: 1. Ukrajinska Grkokatolička Crkva, 2. Rimokatolička Crkva (oko 1,5 mil. vjernika, a okuplja uglavnom ukrajinske Poljake), 3. Ukrajinska Pravoslavna Crkva – Kijevski Patrijarhat, 4. Ukrajinska autokefalna pravoslavna crkva, 5. Ukrajinska pravoslavna crkva – Moskovski patrijarhat, 6. vjerska organizacija muslimana, 7. Židovski nadrabinat sa Solomonovim sveučilištem i sjedištem u Kijevu, 8. protestanske zajednice.

Najveći broj vjernika u Ukrajini pripada pravoslavlju. Kijev je bez ikakve dvojbe kolijevka pravoslavlja među slavenskim narodima s obzirom na to da je ovdje još u 9. stoljeću formirana „Kijevska crkva“. Prostor današnje Ukrajine uvijek je bio mjesto sudara Istoka i Zapada. Nakon velikog raskola 1054. dio ukrajinske crkve ostaje vjeran Rimu, a njezini nadbiskupi sudjeluju na općim saborima Katoličke Crkve. Kijevska mitropolija je 1596. zatražila da papa postane poglavar katolika istočnog obreda, a taj je konkordat, kojim nastaje Ukrajinska Grkokatolička Crkva, kasnije nazvan Brestska crkvena unija. Ukrajinska Grkokatolička Crkva, koja uglavnom djeluje na zapadu zemlje, koja je odigrala veliku ulogu u očuvanju ukrajinskog jezika. Sovjetska vlada je 1948. Ukrajinsku Grkokatoličku Crkvu pripojila Ruskoj Pravoslavnoj Crkvi. Streljani su vladike, ali i svećenici koji su odbili jurisdikciju moskovskog patrijarha.

Iako je Kijev bio središta kršćanskog života, u okviru kasnijih ideja o „Moskvi kao trećem Rimu“ crkveno sjedište prenosi se iz Kijeva u Moskvu. Ukrajinski pravoslavni vjernici time gube samostalnost, ne govori se više o „Kijevskoj crkvi“, nego o Ruskoj pravoslavnoj crkvi, a ukrajinski vjernici su podvrgnuti rusifikaciji. Nakon svršetka Prvoga svjetskog rata Ukrajinci su pokušali obnoviti autokefalnost osnivanjem Ukrajinske pravoslavne crkve, no boljševici su nakon preuzimanja vlasti uništili ovu crkvu koja odlazi u ilegalu.

Godine 1990. kijevski mitropolit Ruske pravoslavne Crkve, vladika Filaret (kasniji patrijarh Ukrajinske pravoslavne crkve Kijevskog patrijarhata) uputio je poziv svim ukrajinskim vladikama, poglavarima samostana i svećenicima na skupštinu u gradu Harkivu. Tamo je predloženo osnivanje Ukrajinske pravoslavne crkve za vjernike ukrajinske nacionalnosti. Tadašnji patrijarh Ruske pravoslavne crkve odbio je ovaj prijedlog i zabranio vladikama sudjelovanje u formiranju Ukrajinske pravoslavne crkve, bez obzira što su Ukrajinci. Kako bi zbunio javnost Aleksej se poslužio lukavošću pa je kijevsku metropoliju Ruske pravoslavne crkve preimenovao u „Ukrajinska pravoslavna crkva“ na čelu koje je mitropolit odan Moskvi. Podvala je uspjela pa većina vladika i svećenika nije pristupilo „nacionalnoj“ crkvi, a moskovski patrijarh uspio je od vlade prvog predsjednika Leonida Kravčuka za svoju crkvu osvojiti središta pravoslavlja u Ukrajini – Kijivsko-pečersku lauru (lavru) i Počajivsku lauru. Prva se nalazi u Kijevu, a druga duboko u prostoru grkokatoličke zapadne Ukrajine.

Dvije pravoslavne crkve

Tako su se, nakon osamostaljenja Ukrajine, pojavile dvije “Ukrajinske pravoslavne crkve”, jedna nacionalna, a druga proruska sastavljena mahom od Rusa i manje od proruskih Ukrajinaca. Kako bi se mogle razlikovati uvedeni su nazivi: Ukrajinska Pravoslavna Crkva – Kijevski patrijarhat i Ukrajinska pravoslavna Crkva – Moskovski patrijarhat.

Ukrajinska pravoslavna crkva Kijevske patrijaršije ima najveći broj vjernika, njih oko 14 milijuna. Ukrajinska pravoslavna crkva Moskovskog patrijarha ima oko 9 milijuna vjernika, no procjene govore da broj vjernika pada. Središte Ukrajinske pravoslavne crkve Kijevske patrijaršije nalazi se u Katedrali sv. Vladimira (Volodimira) u Kijevu. Od 1995. godine na čeku je bio već

spomenuti patrijarh Filaret koji je 1997. ekskomuniciran iz Ruske pravoslavne crkve. Središte Ukrajinske pravoslavne crkve Moskovske patrijaršije nalazi se u Kijevo-pečerskoj lavri, u gradu Kijevu. Na njezinu je čelu od 1992. Mitropolit Volodimir, a nakon njegove smrti 2014. Onufrije.

Osim toga, tu je i Ukrajinska autokefalna pravoslavna Crkva. Već je spomenuto da je osnovana nakon Prvoga svjetskog rata (1921. u Kijevu), no nakon dolaska na vlast boljševika ova je crkva u Ukrajini uništena, a središte je premješteno u Sjevernu Ameriku i neke europske zemlje gdje je boravila ukrajinska emigracija. Središte Ukrajinske autokefalne pravoslavne crkve nalazi se u Kijevu u Crkvi Sv. Andrije. Na njezinu je čelu mitropolit Epifanij. Ukrajinska autokefalna pravoslavna crkva ističe argument da je 1686. godine Carigradska patrijaršija pod turskim okupacijskim pritiskom nelegalno prepustila svoju nadležnost nad Ukrajinskom crkvom u Kijevu mlađoj Moskovskoj patrijaršiji odnosno danas Ruskoj pravoslavnoj crkvi te zagovara jedinstvo tri Ukrajinske pravoslavne crkve pod njezinim vodstvom.

Patrijarh Filaret i patrijarh Ukrajinske autokefalne crkve Vladimir (povratnik iz emigracije) kroz godine rada uspjeli su dobiti svećenike, posvetiti vladike, ovoriti nove manastire i širiti utjecaj u puku. Moskovski patrijarh kroz cijelo ih je vrijeme nazivao "rakoslnicima", a sprečavao je i sazivanje Vaseljenskog Sabora na kojemu bi se kanonski utvrdila autokefalnost Ukrajinske pravoslavne crkve.

Ipak, kako je uvodno istaknuto, vaseljenski patrijarh Bartolomej je promijenio situaciju i nakon 30 godina neizvjesnosti, unatoč žestokom protivljenju Moskovskog patrijarhata, prekinuo vezu Ukrajinske crkve s Moskvom i dao joj autokefalnost mimo Vaseljenskog Sabora. Ukinuta je odluka iz 1686. prema kojoj je Kijevska mitropolija predana Moskovskoj patrijaršiji.

Sabor ujedinjenja izglasao je ujedinjenje svih postojećih ukrajinskih pravoslavnih glavnih jurisdikcija: Ukrajinske pravoslavne crkve – Kijevskog patrijarhata, Ukrajinske autokefalne pravoslavne crkve, ali i dijela Ukrajinske pravoslavne crkve Moskovskog patrijarhata. Sabor ujedinjenja izabrao je Epifanija Dumenka – prethodnog mitropolita Perejaslav-Hmeljnickog i Bile Cerkve za svog poglavara, mitropolita Kijeva i cijele Ukrajine. Ukrajinska autokefalna pravoslavna crkva sada je autokefalna, ali bez vlastitog patrijarha, jer do daljnjega tu ulogu preuzima Vaseljenski patrijarh. Službeni naziv ujedinjene crkve je: Pravoslavna crkva u Ukrajini i ona je trenutno jedina legalna pravoslavna crkva na prostoru Ukrajine.

Dakako, odnos Pravoslavne crkve u Ukrajini i Ruske pravoslavne crkve na čelu s patrijarhom Kirilom posve je različit u odnosu na rusku agresiju na Ukrajinu. Patrijarh Kirl rat prikazuje kao legitiman otpor zapadnim vrijednostima i nacizmu. Tek manji dio svećenika Ruske pravoslavne crkve je osudio agresiju. Onufrije nije jasno osudio rusku agresiju.

Grkokatolička Crkva

Na kraju treba spomenuti i veliku važnost Grkokatoličke Crkve. Svećenik Ukrajinske grkokatoličke crkve i medijski djelatnik Orest Wilczynski u razgovoru za portal Bitno ističe da se Ukrajinska Grkokatolička Crkva smatra izravnom sljednicom srednjovjekovne crkve osnovane u Kijevskoj Rusi 988. godine. Pod izravnom je upravom Vatikana, gdje ima i svoj ured, a predsjeda joj nadbiskup Svjatoslav Ševčuk. Ukrajinska Grkokatolička Crkva broji u Ukrajini oko 6 milijuna vjernika, a izvan zemlje prema procjenama još oko tri milijuna.

Wilczynski u spomenutom razgovoru dodaje da su od početka nove ukrajinske revolucije koja se kolokvijalno naziva Majdan katolici bili njezin najaktivniji dio. Tu je jedan od razloga neprijateljstva Janukovičeva režima prema katolicima. I ranije, za vrijeme drugog predsjedničkog mandata Leonida Kučme katolici u Ukrajini su prešutno tretirani kao građani drugog reda. Nešto je bolja situacija bila za vrijeme Viktora Juščenka čija je žena deklarirana grkokatolkinja.

Odmah nakon dolaska Janukoviča na vlast, pripovijeda Wilczynski u razgovoru, buknuo je prvi skandal. „Ukrajinska služba sigurnosti – SBU napravila je pokušaj vrbovanja vlč. Borysa Gudziaka rektora Katoličkog sveučilišta u Lavovu, vršeći na njega pritisak. U čitavu se situaciju uplela američka ambasada te je skandal podignut na međunarodnu razinu. Nakon

toga su uslijedile razne neugodnosti. Katolicima se ometalo dobivanje zemljišta za izgradnju crkava, samostana, pastoralnih centara. Nastali su problemi s pastoralom vojnika. Zaustavljeno je vraćanje crkvi, koje je država otela tijekom komunističkih progona. Počeli su teroristički napadi na svećenike, crkve, samostane diljem istočne Ukrajine. Kad su buknuli prosvjedi Janukovič je zatražio sastanak s nadbiskupom Ševčukom te ga je pokušao prisiliti da pozove ljude da se raziđu, što je mons. Ševčuk odbio učiniti. Naime prema mišljenju Janukoviča, protesti su mogli prestati da je Crkva pozvala na njihovo obustavljanje. Ali umjesto toga i Biskupska konferencija Ukrajine i Sinoda Grkokatoličke Crkve zajedno su oštro osudili državno nasilje. Janukovič je bio bijesan. On nije bio naviknut da mu crkvenjaci kažu 'ne, ne možemo protiv svoje savjesti'. Onda je uslijedila državna prijetnja da će država staviti grkokatolike izvan zakona. Osim toga počeli su namješteni sudski procesi protiv svećenika".

Situacija se za grkokatolike bitno popravila nakon Janukovičeve smjene.

Iz svega navedenog jasno je kako na političku situaciji u Ukrajini, ali i na odnose Kijeva i Moskve utječu i vjerski elementi, posebno s obzirom na prisutnost pravoslavlja u kojemu se često javlja etnofiletizam, tj. pomisao da je nacija iznad vjere. Dok Grkokatolička Crkva, ujedinjena Pravoslavna crkva u Ukrajini i druge manje zastupljene vjerske zajednice daju potporu ukrajinskoj samostalnosti i neovisnosti, Ruska pravoslavna crkva, koja u Ukrajini djeluje uz pomoć svoje filijale koja je ranije nazivana „Ukrajinska pravoslavna crkva – Moskovski patrijarhat", na Ukrajinu gleda kao na teritorij koji državno-politički treba podvrgnuti Rusiji, a vjerski Ruskoj pravoslavnoj crkvi ne priznajući autokefalnost Pravoslavne crkve u Ukrajini. Utjecaj Ruske pravoslavne crkve u Ukrajini opada, no nema dileme da nas u godinama i desetljećima koja su ispred nas i dalje očekuju vjerski prijepori na relaciji Kijeva i Moskve.

Izvori

Đuro Vidmarović: Moj kijevski dnevnik - 23. 3. 2014., 6. travnja 2014.
Đuro Vidmarović: Pohvala jednom novinskom izdanju, 10. travnja 2022.
"Ukrajina – stoljeća borbe za slobodu", Večernji list – specijal, 2022.
Ekskluzivno - ukrajinski grkokatolički svećenik Orest Wilczynski (1): Život za Ukrajince pod Janukovičem bio je nepodnošljiv, morali smo se pobuniti, Bitno, 5. 3. 2014.
Davor Dijanović: Nalazimo se pred velikim raskolom u pravoslavnome svijetu, 17. 10. 2018.
Juraj Kolarić, Pravoslavni, Veritas, Zagreb, 1985.

https://www.hkv.hr/izdvojeno/komentari/d-dijanovi/40293-vjerski-prijepori-kijeva-i-moskve.html

H-ALTER

Slučaj Kajzerica: park se djelomično dogodio

81. Saša Šimpraga

Novinarski projekt:
Zašto nema parka?

Elektronička publikacija:
H-Alter

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
26. rujna 2022.

Savsko smetlište sanirano je nakon Drugog svjetskog rata, a na njegovom mjestu, kao prijelazno, privremeno, rješenje izgrađen je gradski hipodrom. Prvi susjed jedno vrijeme i nekad smetlištu, a danas hipodrumu je Kajzerica – najstariji novozagrebački kvart. Činjenica da se radilo o postojećoj naseobini u vrijeme najintenzivnije izgradnje (planskog) Novog Zagreba, uvjetovala je njeno preskakanje. Izuzetak je tek prva, manja, višestambena zgrada izgrađena u Novom Zagrebu. Kajzerica je čekala na red, u tome rasla pa i doživjela promjenu političkog sustava iz onoga koji je bio s očekivanjima, u onaj bez njih. Tada je izgradnja eksplodirala. Pozicija kvarta koji je zapunjen uglavnom spontano, bez plana i programa, ostavila je malo manipulativnog prostora za spašavanje onoga što se spasiti da. Uz pojedine preuske ulice, u koje npr. ne mogu ući vatrogasna vozila, jedna od dominantnih karakteristika naselja čije građevinske šestice dotadašnje obiteljske kuće uvelike zamjenjuju manje zgrade sa stanovima, manjak je parkovnih površina. Idealna prilika za iskorak otvorila se s izgradnjom

zgrade škole koja je, stjecajem okolnosti, izgrađena na drugoj lokaciji od one za koju je desetljećima planirana i za koju je Generalnim urbanističkim planom bila čuvana livada u Bencekovićevoj ulici u središtu naselja. Pomak u mogućnostima otvorio je i raznolike uzupacijske pretenzije, od vjerskih do trgovačkih, ali je u konačnici ostvarena ona javna i parkovna. No, radi se o procesu koji nije dovršen budući da park nije gotov, već tek naznačen nizom improvizacija koje začudo funkcioniraju. Naime, vlasnička struktura livade koja treba postati središnji park za kvart je izrazito parcelizirana, s pojedinim zemljištima u vlasništu Grada, Republike i nekolicine privatnih osoba, što je uz spomenutu društvenu namjenu po GUP-u, livadu i spasilo od neprimjerene gradnje. S približavajem parkovnom cilju i naznačenim krajobraznim uređenjem, zadnjih nekoliko godina u javnoj namjeni aktivirane su samo javne čestice. Pritom, možda je čak riječ i, na neki način, o najzanimljivijem zagrebačkom parku, ali ne po oblikovanju, dometima ili detaljima, već razmrvljenosti, parceliranosti. Budući park Kajzerica danas je fragmentirani labirint nekoliko odvojenih parkovnih površina, koji u svojoj nedorečenosti nosi izazov budućeg oblikovanja cjeline.

To da se park na Kajzerici konačno, pa makar i djelomično, dogodio, zasluga je kampanje koju je 2015. godine pokrenulo nekoliko građanskih incijativa i udruga (Za Kaj? Za Kajzericu!, 1POSTOZAGRAD, Parkticipacija, projekt Ars Publicae i Hrvatsko društvo krajobraznih arhitekata). Okupljeni oko istog cilja, a to je javni park za kvart koji ga do tada nikada nije imao niti ga je GUP igdje planirao, kampanja je zagovarala da u prvome redu prostor prazne livade u Bencekovićevoj ostane u javnoj namjeni te da se uredi kao javni park. Neke od osobitosti incijative uključivale su i zahtjev da se u sklopu budućeg uređenja parka Kajzerica sade i voćke te Zagreb baš tamo dobije svoj prvi javni voćnjak. Danas na lokalitetu voćke rastu u sklopu nekih od još uvijek privatnih parcela, a neke od njih zasađene su tijekom trajanja spomenute kampanje slijedom koje su se dogodili i prvi pomaci prema parku.

Incijalni zaokret u korist parka rezultirao je isprva uređenjem jedne manje gradske čestice u jugoistočnome dijelu kao prvog od mini parkova u totalu budućeg velikog. Time je poželjna namjena prostora i formalno naznačena i to prije promjene GUP-a. Iako društvena namjena u GUP-u zapravo osigurava veći stupanj zaštite prostora, budući da je sve ono što je zeleno lakše žrtvovati, čak je i Bandićeva gradska uprava, slijedom građanskih incijativa i pritisaka (a valjda i izostankom upornih investitora), prepoznala potrebu parka za kvart. Zadnjim pokušajem izmjena GUP-a, društvena namjena čitave livade prenamijenjenja je u zelenu (Z1 tj. javni park), no budući da do promjena temeljnog gradskog dokumenta ipak nije došlo, za očekivati je da je ta odluka samo odgođena.

U manadatu prethodne gradske uprave, u lokalni Mjesni odbor ušli su i predstavnici Udruge Za kaj? Za Kajzericu! koji su značajno utjecali da se park uređuje i dalje, s drugim pojedinim parcelama koje su bile u javnom vlasništvu i koje su potom krajobrazno oblikovane svaka za sebe. Tako je danas nekolicina parcela uređena bazično, ne osobito nadahnuto tj. krajobrazni pristup je tipično zagrebački. Po organizaciji, sportski sadržaji i dječje igralište smješteni su uz ulicu s istočne strane. Sve privatne parcele u međuvremenu su i ograđene, a jedna od manjih održava se kao ograđeni povrtnjak pa nekako i doprinosi zanimljivosti parka, a s obzirom na veličinu čestice ograda i ne smeta.

Unatoč građanskim zahtjevima od početka kampanje za park, ono što se još uvijek nije dogodilo je nužni otkup svih preostalih privatnih parcela. Jedna od karakteristika aktualne gradske uprave gradonačelnika **Tomislava Tomaševića** je važni zaokret u odnosu na prethodnu administraciju i činjenica da je rasprodaja gradskih čestica zaustavljena. Na Kajzerici to nije dovoljno budući da nekolicinu parcela potrebnih za zaokruživanje parka treba i otkupiti tj. pretvoriti u javno vlasništvo kao javni interes. Određena prednost je da se radi o malome broju, svega njih četiri. Park bi se mogao kvalitetno proširiti i kada bi bile otkupljene već samo dvije najveće, no cilj bi trebao biti svesti sve pod javno vlasništvo i na taj način osigurati odgovarajuću površinu parka za kvart s nekoliko tisuća stanovnika. Jednom objedinjeni prostor tada treba cjeloviti krajobrazno oblikovati. U tome procesu dvije su temeljne prepreke. Prva je nevidljivost teme u javnom prostoru i s time odgovarajućeg (daljnjeg) pritiska javnosti, a druga činjenica da se gradskim proračunom

izdvaja premalo za otkup (raznih) parcela koje grad treba. Moguće rješenje je i u etapnom pristupu okrupnjavanju, baš kako je nastao i sadašnji rascjepkani park.

U međuvremenu situacija na terenu je djelomično i konfuzna, pa je tako jedno manje zemljište na istočnoj strani budućeg parka, a koje je u gradskom vlasništvu, iznajmljeno za parkiralište obližnjeg restorana. Tome nije mjesto u parku. Postepeno opremanje prostora parka Kajzerica nastavlja se i s aktualnim sazivom Mjesnoga odbora koji je predvidio sitne, ali važne sadržajne nadogradnje, pa je tako za iduću godinu, između ostaloga, već planirano i postavljanje punkta za besplatnu pitku vodu i to na dijelu parka u blizini vježbališta. Senzibilitet i osvještenost na razini lokalne samouprave očito postoji.

Posebnost Kajzerice je da se taj prostor urbanistički (više) ne propituje. Pokušaja je bilo, no situacija je dobrim dijelom cementirana i od kvarta se *de facto* odustalo. Premda zgužvan, taj kvart ipak ima onu vrstu šarma koji diskretno pokazuju sva ona mjesta koja nisu u prvome planu i koja ne bi nužno opisali kao atraktivna. Ipak, radi se o drugačijem katakteru u odnosu na planska naselja južno od Save, no odličnoj lokaciji u gradu, posebno važnoj zbog blizine rijeke i (budućeg) Savskog trga (okretišta kod Savskog mosta), a za tamošnje stanovnike i najvažnijemu dijelu grada. Utoliko Kajzerica koja ima mrežu mini dječjih igrališta, zaslužuje park koji po svojim dimenzijama treba odgovarati potrebama naselja i barem ga približiti standardima većine onih novozagrebačkih građenih planski. Svoju atraktivnost pritom može graditi kroz kvalitetni projekt parka i ta mogućnost ostaje otvorenom, dok očekivanja treba povisiti. No, prije svega potrebno je postaviti pitanje može li se park tj. što skoriji otkup preostalih privatnih čestica i njihovo okrupnjavanje, dogoditi bez pritiska javnosti, odnosno da gradska uprava sama od sebe, sukladno svojoj misiji, izgura park do kraja i za Kajzericu osigura (otprilike) standard kakav imaju drugi dijelovi grada u kojem svi plaćaju isti prirez?

https://h-alter.org/planet-zemlja/slucaj-kajzerica-park-se-djelomicno-dogodio/

Sisački Odjel za kirurgiju efikasan i profesionalan

82. Stjepan Bonev

Novinarski projekt:
Stanje zdravstva i pružatelja zdravstvenih usluga na potresom pogođenim područjima

Elektronička publikacija:
Banovina portal

Broj objavljenih članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
15. rujna 2022.

Brzom reakcijom spasili život pacijentici s tri ubodne rane u prsištu

Kirurške ambulante nisu ni izlazile iz zgrade kirurgije Opće bolnice "dr. Ivo Pedišić" Sisak, iako su sami odjeli nakon potresa 29. prosinca 2020. godine bili izmješteni u smanjenom opsegu i broju kreveta u zgradu ginekologije. Nije tada bilo kapaciteta primiti broj pacijenata koji su inače u programima te su pacijenti koji nisu mogli biti zbrinuti slani prema zagrebačkim ustanovama.

Zgrada kirurgije je relativno brzo sanirana, a liječnici su bez obzira na uvjete i okolnosti neprekidno radili koliko se moglo.

Medicinskog osoblja nedostaje, od liječnika po službama do pomoćnog osoblja pa se na Službi za kirurgije snalaze s kadrovima koje imaju. Kao i svugdje u Hrvatskoj, fluktuacija je kadrova, ljudi odlaze tamo gdje procjenjuju da će im biti bolje i teško je taj problem riješiti. Za kroničan nedostatak osoblja teško je pronaći rješenje kada jednostavno nema ljudi na raspolaganju ni na burzi rada.U procesu educiranja su budući specijalisti vaskularne i dječje kirurgije te urologije.

Na odjelu se najčešće rade operacije onkološke kirurgije, debelog crijeva, želuca i kirurgija dojke.

Pročelnik Službe za kirurgiju Opće bolnice "dr. Ivo Pedišić" Sisak dr. Davorin Stojaković naglašava da svi djelatnici na odjelu izvrsno rade svoj posao, međutim često pacijenti ne razumiju da samu bolest nisu dali liječnici i da liječnici uvijek samo žele pomoći.No i uz takve okolnosti sisački liječnici izveli su 23. srpnja nesvakidašnju operaciju.

Te subote, kasno poslijepodne, na hitni kirurški prijam dovezena je vozilom Hitne pomoći osoba s ubodnim ranama u području prsišta i abdomena u hemodinamski lošijem stanju. Pacijentica je primljena u novu zgradu Objedinjenog hitnog bolničkog prijema gdje se skupio cijeli tim: spustio se anesteziološki tim na čelu s dr. Tonijem Tominićem i tehničarkom Vedranom Malović, a izvrsno je bilo i osoblje Objedinjenog hitnog bolničkog prijema."Mene su pozvali kao službujućeg kirurga i odmah smo vidjeli da s pacijenticom hemodinamski nešto nije u redu, odnosno da joj pada tlak. To je najhitnije stanje u kirurgiji. Vidjeli smo samo ubodne rane bez jasnog scenarija što se dogodilo. Napravili smo kompjutoriziranu tomografiju (CT) toraksa i abdomena gdje smo vidjeli da se slijeva krv u područje oko srca (tamponada perikarda) i tu doslovno imate minute za reakciju.", prisjeća se specijalist Opće kirurgije Opće bolnice "dr. Ivo Pedišić" dr. Igor Vrga. Pacijentica je izravno sa CT-a prevezena u operacionu salu gdje je pristupljeno operacionom zahvatu otvaranja prsišta i zbrinjavanja tri ubodne rane na kucajućem srcu. Nakon toga sanirane su i dvije ubodne rane na jetri. Kompletna operacija trajala je oko dva sata.

"To stanje je bilo nepovezivo za životom! Šivali smo kucajuće srce, neprestano nam je curilo sa strane. Anesteziolog je dodavao jako puno doza krvi. Dva puta je srce stalo, potpuno je prestalo s radom. Tu je uskočio i dr. Marin Puhanić koji je ručno masirao srce i vratili smo akciju. Nastavio sam sa šivanjem i ponovno je stalo srce. Jednostavno, pacijentica gubi puno krvi, a srce pumpa. Kao da sito šivate, a curi na rupe van… Nema otpora u srcu. Drugi put kad sam zašio, ponovno smo je vratili u život, stavio sam još jedan šav i onda je bila stabilna.", ispričao je Vrga.

U ovoj nesvakidašnjoj operaciji presudni su bili brzina i borba, a i jedno i drugo bilo je na iznimno zavidnoj razini.

Pacijentica je odležala svoje i nastavila liječenje u drugoj ustanovi, a liječnici su nakon ove teške operacije s pozitivnim ishodom napravili nakon nje još dvije.

Usprkos svim problemima i nedaćama pa i medijskoj blokadi kada su u pitanju medicinski uspjesi i progresivni napretci, ova uspješna, efikasna i profesionalno odrađena operacija dokaz je da liječnici i medicinsko osoblje uvijek mogu pružiti zdravstvenu skrb u bilo kojem trenutku i to na iznimno visokoj razini.

Liječnici u Općoj bolnici "dr. Ivo Pedišić" Sisak slažu se da u bolnici sve funkcionira glatko jer se svi međusobno poznaju te da je to velika prednost jedne "male kuće" u Hrvatskoj.

https://www.radio-banovina.hr/sisacki-odjel-za-kirurgiju-efikasan-i-profesionalan/

ŽIVOT NE BI TREBAO STATI ZBOG TRAUME

U posljednjem tekstu serije "Umjesto vojne, radna mobilizacija – novi migrantski radnici" pitamo se kako se naši novi sugrađani iz ratom pogođene Ukrajine nose s traumom rata iz kojeg su pobjegli. Prvi tekst u kojem smo smjestili probleme radnika i radnica iz Ukrajine u širi kontekst problema s kojima se suočavaju stranici radnici u Hrvatskoj možete pročitati ovdje, a sljedeća tri u kojima donosimo iskustva ukrajinskih radnica koje rade u Hrvatskoj ovdje, ovdje i ovdje.

Kako smo već istaknuli u prijašnjim tekstovima u tematu, vrlo brzo nakon invazije i nakon što su izbjeglice počele pristizati u Hrvatsku formirao se diskurs o Ukrajincima i Ukrajinkama kao novoj radnoj snazi na našem tržištu rada. Međutim, vrlo malo se govorilo o pitanju traume i traumatizacije onih koji bježe od rata i odmah po dolasku u Hrvatsku uskaču u radnu odjeću.

Psihologinja **Dragana Knezić** je tijekom svog rada u Rehabilitacijskom centru za stres i traumu (RCT) radila na rehabilitaciji žrtava torture, kao i s Ukrajincima i Ukrajinkama koji su izbjegli iz rata.

Zanimalo nas je koju su konkretni problemi s kojima su se Ukrajinci i Ukrajinke s kojima je Knezić radila suočavali. "Oni dijele brojne probleme s drugim izbjeglicama, iako se uočavaju i neke razlike", smatra Knezić.

83. Matea Grgurinović

Novinarski projekt:
Umjesto vojne, radna mobilizacija – novi migrantski radnici

Elektronička publikacija:
Radnička prava

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
20. prosinca 2022.

„Očekivano, najznačajniji problemi povezani su s njihovim izbjegličkim iskustvom: činjenicom da su zbog rata na teritoriju njihove zemlje bili prinuđeni napustiti svoje domove, obitelji, poslove i život koji su poznavali i živjeli. Pored toga, budući da ratni sukobi u Ukrajini traju i da su nedavno eskalirali napadi na civilnu infrastrukturu, jasno je da dominira zabrinutost i strah za članove obitelji i prijatelje koji su i dalje u Ukrajini“.

Knezić, međutim, ističe jednu specifičnost za izbjeglice iz Ukrajine, a to je da se radi uglavnom o ženama i često ženama s djecom. „S tim su povezani izazovi brige o djeci u stranoj zemlji u novim, nepoznatim okolnostima, bez obiteljske i socijalne mreže podrške“, dodaje.

Donesena politička odluka o uklanjanju prepreka velika prednost

Međutim, ona ističe da je velika prednost za izbjeglice iz Ukrajine u tome što je donesena politička odluka o primjeni instituta privremene zaštite, čime je omogućeno i uključivanje djece u predškolski odgoj i obrazovanje, „što je silno važno kako za djecu tako i za njihove roditelje“, iako su nam brojni sugovornici istaknuli problem nedostatka mjesta u vrtićima. Uključivanje u predškolski odgoj i obrazovanje nije važno samo zbog osiguravanja kontinuiteta obrazovanja, već se radi i o „osiguravanju stabilizacije, očuvanju uobičajenih životnih rutina, što je silno važno za održavanje mentalnog zdravlja.“

Međutim, određeni broj ljudi još uvijek živi u kolektivnim smještajima, a „iskustvo pokazuje da produženi boravak u takvim vidovima smještaja stvara dodatne teškoće osobama s izbjegličkim iskustvom i otežava oporavak i integraciju. Iako su u kolektivnom smještaju ljudi često jednim drugima podrška i dijele iskustvo, to je ipak način života koji nije uobičajen, česta su neslaganja i sukobi i čini se da je ovim skupinama nešto teže nego onima koji su u pojedinačnom smještaju“.

Međutim, **Natalija Lumezi** iz Isusovačke službe za izbjeglice (JRS) koja također radi s izbjeglicama iz Ukrajine smatra da je psihološku pomoć, koja je ljudima sada uistinu nasušno potrebna, lakše pružati u situacijama gdje su ljudi okupljeni u kolektivnom smještaju, s obzirom na to da je psihološku pomoć – pa i zbog ograničenog broja psihologa – lakše pružati na mjestu gdje je okupljeno više ljudi.

Život ne treba stati radi procesuiranja traumatskog iskustva

Zanimalo nas je koliko su oni i one, a uglavnom su to one, “uskakanjem” u radnu odjeću mogle procesuirati (ratnu) traumu koje su doživjele. Neki su već na autobusima i vlakovima za Hrvatsku tražili posao, preko prijatelja, poznanika ili društvenih mreža.

Knezić kaže da su načini prevladavanja traumatskih iskustava „vrlo različiti i povezani s brojnim individualnim faktorima“.

„Pri tom, događaji koji su potencijalno traumatski i dalje traju i osobe s kojima sam imala priliku razgovarati svakodnevno se s njima nose. To ne znači da njihov život može ili treba stati radi procesiranja traumatskog iskustva. U pravilu ljudi koji su preživjeli traumatske događaje u prošlosti od njihovih posljedica oporavljaju se u isto vrijeme radeći sve ono što je potrebno da prežive i uspostave svoj život u sadašnjosti“, ističe.

Lumezi pak kaže, govoreći iz svoga iskustva, da je „puno ljudi koji su odmah počeli raditi u strašnom stresu jer su se morali naglo uključiti u poslovni proces. Uz to, ti poslovi su uglavnom jako teški, radi se o fizičkim poslovima poput pomoći u kuhinji i slično“.

Oporavak od traume

Oporavak od traume, kaže Knezić, predstavlja sposobnost osobe da živi u sadašnjosti i suočava se sa svakodnevnim životnim izazovima, bez preplavljenosti mislima i osjećajima povezanim s proživljenim iskustvom.

„Važni su preduvjeti oporavka ponovna uspostava sigurnosti i osnaživanje te u ovom kontekstu zapošljavanje i rad zapravo mogu značajno doprinijeti oporavku. Evaluacija različitih intervencija koju smo proveli u jednom ranijem projektu u Rehabilitacijskom centru za stres i traumu pokazala je da su osobe s traumatskim iskustvom imale značajniji pad u simp-

tomima post-traumatskog stresnog poremećaja ako su bile zaposlene, u odnosu na one koje nisu“, ističe.

U ovom su kontekstu političke odluke koje su donesene za izbjeglice iz Ukrajine (za razliku od izbjeglica iz drugih ratom razorenih zemalja) „vrlo važne, korisne i u prilog zaštiti njihovog mentalnog zdravlja i oporavka“, kaže Knezić. Recimo, brzo i administrativno nezahtjevno priznavanje statusa privremene zaštite, što promiče princip ponovne uspostave sigurnosti, od ključne je važnosti za oporavak od traume, kao i pristup tržištu rada bez prepreka.

Možemo se onda zapitati kako u (neprekidnoj) traumi žive svi oni migranti koji nisu ostvarili ”brzo i administrativno nezahtjevno priznavanje statusa privremene zaštite” te žive u vječnoj nesigurnosti.

Izbjeglice i migranti kao povećalo problema u društvu

Teškoće i problemi s kojima se suočavaju izbjeglice u Hrvatskom društvu, uključujući izbjeglice iz Ukrajine, kaže Knezić, „služe kao povećalo kroz koje uvećano i jasno vidimo sve slabosti i disfunkcionalnosti različitih javnih sustava, ne samo tržišta rada. Čini se da je zajednička crvena nit hiper-normiranost i manjak administrativnih kapaciteta da se s takvim zahtjevima nose, te tromost i indolentnost javnih sustava“.

Lumezi, primjerice, ističe nekoliko primjera majki s djecom s posebnim potrebama koje moraju raditi te teško usklađuju obiteljske i poslovne obaveze.

Jedna majka s kojom je Lumezi komunicirala ima troje djece, od čega je dvoje s posebnim potrebama. „Zamislite kakav je to stres, ona ima troje djece, mora prehranjivati obitelj, tek je dobila posao te zbog obiteljskih obveza treba izostajati s posla. Bilo bi dobro da postoji nekakva služba podrške za takve situacije. Uz to, osobe je potrebno psihički osnažiti prije nego se uključe u radni proces“, smatra Lumezi.

Žene s djecom često traže posao na pola radnog vremena; uz to koliko je to teško naći, postavlja se i pitanje je li rad na četiri sata dnevno uistinu rad na četiri sata ili poslodavci zahtijevaju duži ostanak na poslu.

Socio-ekonomski status važna odrednica od koje ovise mogućnosti i prilike

Ukrajinci i Ukrajinke s kojima je Knezić imala priliku razgovarati imaju različita iskustva. Socio-ekonomski status je „važna odrednica od koje ovise mogućnosti i prilike“, kaže ona.

„Jedan broj bolje obrazovanih izbjeglica iz Ukrajine, s boljim poslovima, nastavili su raditi za svoje poslodavce na daljinu. Stječe se dojam da se pretežito radi o radnicama/cima međunarodnih kompanija. Susretala sam i visoko obrazovane Ukrajince i Ukrajinke koji u Hrvatskoj rade poslove daleko ispod svojih kvalifikacija jer im je posao nužan za preživljavanje, a nepoznavanje jezika diktira mogućnost zapošljavanja. I to je prepreka koju relevantne institucije u Hrvatskoj i dalje ne uspijevaju učinkovito riješiti.“

Naravno da ima primjera da su se izbjeglice iz Ukrajine zaposlile u skladu sa svojim kvalifikacijama, dodaje, „kako sa, tako i bez službene nostrifikacije diploma“.

Međutim, čini joj se više da je tu riječ o „želji, sposobnosti i/ili motivaciji pojedinih poslodavaca, i naravno kompetencijama samih Ukrajinki/Ukrajinaca, prije nego učinkovitoj facilitaciji javnih službi i tijela javne vlasti“. Lumezi kaže da je za Ukrajince i Ukrajinke s kojima je ona komunicirala „vrlo deprimirajuće“ to što moraju raditi poslove za koje se nisu školovali. „Ali kad na vagu staviš preživljavanje i sve druge dileme, onda jednostavno stisneš zube i ideš. Bolje to nego ništa“, kaže.

“Važna odrednica mentalnog zdravlja je perspektiva budućnosti i optimizam. Ako je osoba degradirana u odnosu na svoje kvalifikacije i kompetencije, vrlo je vjerojatno da će biti frustrirana i da je njezina perspektiva budućnosti značajno skraćena, a optimizam i nada kao zaštitni faktori kopne”, zaključuje Knezić.

https://radnickaprava.org/tekstovi/clanci/zivot-ne-bi-trebao-stati-zbog-traume

Lupiga

DRUGO MIŠLJENJE ZDENKA DUKE: Loše je biti i američka „korisna budala“

Predsjednik Republike **Zoran Milanović** i predsjednik Vlade **Andrej Plenković** su u osobnom sukobu i taj sukob već dvije godine drma svekolikom hrvatskom politikom. Trebali bi se dogovoriti oko imenovanja veleposlanika, a kako se ne žele dogovoriti, više od dvije godine **nije imenovan niti jedan novi hrvatski veleposlanik** u svijetu. Ne razlikuju se oni toliko idejno ili ideološki u smjeru hrvatske vanjske politike - obojica su eurofili, za Hrvatsku u EU-u, ali Plenković hoće da svi veleposlanici budu „njegovi“, a Milanović misli da ima pravo na imenovanje polovice „svojih“ od tog ukupnog broja veleposlanika, da ne moraju baš svi oni biti puki sljedbenici Plenkovića i HDZ-a. To govori kakva nam je država, a na vidiku ni izdaleka nema kompromisa.

Još i od prije nego što je Putin napao Ukrajinu, Milanović i Plenković **razlikuju se u gledanju na taj rat**, pa u ocjenjivanju uloge SAD-a u njemu, sankcija EU-a prema Rusiji, širenju NATO-a na istok, načinima pomoći Ukrajini. Kako prema Ustavu, „predsjednik RH i Vlada RH surađuju u oblikovanju i provođenju vanjske politike“ (čl.99.), to konkretno znači da bi Plenković i ministar Grlić Radman trebali Milanovića prethodno konzultirati o tome hoće li se Hrvatska dobrovoljno javiti da se kod nas obučavaju ukrajinski vojnici za rat protiv Rusije. Naravno da ga nisu konzultirali jer kontakta Plenkovića i Milanovića nema već dugo.

84. Zdenko Duka

Novinarski projekt:
Hrvatska u mogućem europskom i svjetskom ratu

Elektronička publikacija:
Lupiga.com

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
26. listopada 2022.

Govoriti za Milanovića da je **„ruski igrač“**, „Putinova korisna budala“, kako to govori Plenković već mjesecima i ne jednom, uobičajena je autoritarna, skoro i totalitarna politikantska hadezeovska objeda, na koje smo navikli za vladanja Tuđmana, Karamarka i Plenkovića. Oni koji se ne slažu s njima su **neprijatelji države**, pa kad se stvari izvedu do kraja, onda je i neposredno izabrani predsjednik - državni neprijatelj. I oni iz oporbe koji podržavaju Milanovićev stav za Plenkovića su njegovi „trabanti i nepismeni jataci“

A mi ne živimo niti u Rusiji, niti Bjelorusiji, Sjevernoj Koreji pa niti u Iranu, ma niti u Alžiru, na primjer. Mi smo u zemlji liberalne demokracije gdje bi se slobodno smjeli iznositi i argumentirati i oprečno različiti stavovi. I nitko zbog toga ne bi trebao biti „zgrožen“.

Ovaj posljednji sukob Milanovića i Plenkovića u vezi **obuke ukrajinskih vojnika u Hrvatskoj**, gotovo reprezentativno pokazuje spektar razlika u njihovim gledanjima na rat.

„Ne podržavam tu ideju zato što ne podržavam upetljavanje Hrvatske u ovaj rat više nego što treba. To je dovođenje rata u Hrvatsku. Korektni smo, solidarni i to je to. Kao vrhovni zapovjednik (OS RH) to neću odobriti”, poručio je Milanović i dodao da na ratu u Ukrajini profitiraju mnogi, primjerice “politički paraderi”. A kad je riječ o doniranju sredstava o tome odlučuje vlada a Milanović podržava doniranje «tehničko-materijalnih sredstava (o.a.: Milanović kaže 14 helikoptera!) samo ako ćemo dobiti zamjenska sredstva».

Svi se sjećamo da je 10. ožujka **pao dron na Zagreb**. Ne zna se tko nam ga je poslao, teško da će se ikad saznati. No, vjerojatno malo tko misli da su Ukrajinci pokušali dronom bombardirati Zagreb. Zašto bi? Ali, vjerojatno još i manje ljudi misli da se taj dron, sa daljina od kakvih tisuću kilometara i više, našao i pao ovdje slučajno, da je zalutao. Ma, baš na Zagreb! Dron je, vrlo vjerojatno, namjerno isporučen na grad, kao neka poruka.

Sedam dana ranije hrvatski vojni ataše u Moskvi brigadir Željko Akrap odbio je primiti notu ruskog ministarstva obrane zbog navodnog dolaska 200 hrvatskih plaćenika u Ukrajinu. Bilo je navodno govora i o korištenju zagrebačkog aerodroma za transport oružja u pomoć Ukrajini. To je tada bila prva ruska nota koju su pokušali uručiti jednoj zemlji Europske unije. Baš Hrvatskoj.

Milanović koji zaista ima **predug jezik** i često govori neformalno, a ne kao institucija, kao predsjednik Republike, nerijetko i **bez ikakvog razloga vrijeđa ljude**, nikad nije branio Rusiju, njezin politički sustav ili praksu, nije ničim opravdavao Putinovu krvavu agresiju. Dapače više puta, već na samom početku rata, govorio je za Rusiju da je „opasna“, da je „Rusija mračna država“ i da se „ne osjeća dobro kad im vidi novo oružje“. Kako bi se ikako moglo shvatiti da predsjednik propagira ili navija za opasnu i mračnu državu? Pa, nitko ne želi s Rusima, osim Lukašenka, a i on zato jer mora. Zatvaraju ljude na 15 godina ako išta zucnu protiv vlasti. Neki padnu s balkona ili kroz prozor. Pa tko bi normalan, sa slobodarskim navikama, na primjer, želio živjeti tamo? Kakvi rusofili!? Ali, ne treba biti niti **američka „korisna budala“**. Barem ne više negoli je to danas nažalost nametnuto i nužno.

Istina, Milanović je govorio da je 2014. godine u Ukrajini izveden državni udar (što je naprosto istina, taj udar je pogurao SAD) i govorio je da se NATO ne treba dalje širiti na istok. I da NATO već jest u tom (posrednom) ratu u Ukrajini, a to je isto tako istina. Zašto ne bi bilo dopušteno i prihvatljivo mišljenje da Ukrajinu ne treba primiti u NATO, i ne treba od tamo Rusima prijetiti NATO-ovim raketama, kao što niti Amerikanci 1962. nikako nisu željeli da im se s Kube prijeti ruskim nuklearnim raketama. Zašto bi se moralo ultimativno zahtijevati poraz Rusije i pobjedu Zapada pa i **uz cijenu atomske kataklizme** a ne pokušati razgovarati o miru?

Dobre prilike za pregovore su propuštene i što rat ide dalje objektivno su šanse za pregovore sve manje, Ukrajina je uništena sve više i sve će teže vratiti anektirane teritorije. Od onoga što je Putin kockarski i formalno anektirao u Rusiju, jako teško će odustati bez velikog vraga. Iako nam glavni mediji i većina tzv. analitičara svakodnevno govore o Putinovom očaju i

nagovještavaju brzi poraz, bilo iz panike, očaja, bespomoći, racionalno ili pak samo iz nesputane opake mržnje, on bombardira, ruši i prijeti i bez obzira na sve moćnije oružje koje Ukrajincima na kredit prodaju Amerikanci, ne izgleda da se sprema povući svoje trupe u (staru) Rusiju. I na (našem) Zapadu sve je više propagande a sve manje novinarstva.

Za razliku od prokleto realnog Milanovića, od Plenkovića, na primjer, nikad nismo mogli čuti da su Rusi opasni i mračni. Kad bi to kazao, onda bi defetistički morao priznati da nas Rusi, kao i ostale u Europi, mogu za sva vremena uništiti s jednim ili dva nuklearna projektila. I na istodobnu vlastitu štetu, no svejedno. A Plenkovićeva politika ne priznaje ni trunku sjenke i slabosti, ona je sva u samohvali i samopromociji, optimistička i pozitivna, pobjednička. Plenković je Rusima, „miroljubivima“ kakvi već jesu, nudio „mirnu reintegraciju“ Donecka i Luhanska u Ukrajinu, po čuvenom hrvatskom modelu. Iako je već postojao model koji je usvojen rezolucijom Vijeća sigurnosti UN-a, a zove se Minski sporazum. A naš premijer sada, po modelu SAD-a i Velike Britanije, očekuje zapadnu pobjedu i ruski poraz, bez obzira na moguće posljedice.

To je **politika Europske unije** i tu se Plenković odlično snalazi, to se mora priznati. Ali ta politika nikad dosad nije bila toliko ovisna o američkim ekonomskim i vojnim interesima. A mogućeg izlaza iz najopasnijeg rata u posljednjih 80 godina u Europi nitko ne vidi.

https://lupiga.com/kolumne/drugo-misljenje-zdenka-duke-lose-je-biti-i-americka-korisna-budala

Je li pronađen grob hrvatskog Ghandija, dr. Šretera, po kojem danas obilježavamo Dan mirotvorstva

85. Željko Brkić

Novinarski projekt:
Tabu teme Domovinskog rata u zapadnoj Slavoniji

Elektroničke publikacije:
Klikni.news / Bjelovarac.hr

Broj objavljenih članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
18. kolovoza 2022.

"Mi smo se danas ovdje, pred zgradom Skupštine općine Pakrac, okupili da se vidi i u ovom našem mjestu, u ovoj našoj lijepoj Hrvatskoj i diljem svijeta, da Pakrac nikada ne može biti jednouman, da ne pripada nikome posebno, već svima nama. Da se vidi da i mi Hrvati, Česi, Talijani, Mađari, braća Srbi, svi ljudi dobre volje, jednako želimo mir, ravnopravnost i sreću u pakračkoj općini (…) Želimo da nam se maknu puščane cijevi, kubure, da nam sa makne vojska. Želimo da nas se okane karijeristi koji su nas spremni zbog svoje karijere prodati takozvanoj Krajini kojoj Pakrac nikada neće pripadati. Pitali smo se što bi nam donosila nekakva Krajina. Mi nismo nikada ni teritorijalno, niti kulturno, niti civilizacijski pripadali kninskom području (…) Okanite se tutora iz

Knina i Beograda. Prodat će vas lažni tutori za sitan novac, a vi ćete i dalje s nama živjeti ovdje. Mi vam nikad nismo prijetili i nikada vam nećemo prijetiti. Okanite se ludila. Dajte svoje predstavnike u sva tijela pa ćemo demokratski o svakom problemu raspraviti. Puščanim cijevima, miniranjem, skrnavljenjem naših svetinja nećemo postići ništa. I mi bismo mogli podmetati eksploziv pod vaše kuće, ali to nam ne pada na pamet. Sramota je neizbrisiva za Pakrac da zajedno živimo, a minirate nam vrata crkve u koju ne idete. Razoriste nam Svetoga Josipa koji je prošao i Prvi i Drugi svjetski rat. Ogradite se od ekstremista! Mi vam takvim načinom nećemo vraćati, a vi pokažite tko su ti i ogradite se od njih.

Okanite se pripajanja i prekrajanja (…) Želimo zajedno biti pod hrvatskom zastavom i pod češkom i pod talijanskom i pod vašom srpskom, ali ne stavljajte nam na silu četnička obilježja na Općinu. Nitko od nas nije povlađivao, surađivao, propagirao ustaški pokret. Okanite se četništva i živjet ćemo mirno.

Prijatelji, vidjeli ste protekla događanja u Pakracu. Ona su nam donijela samo zlo. Izgubili smo poslove u poduzećima, vanjske pacijente po bolnicama. Izgubili smo i turiste, koji su i prije bili rijetki. Izgubit ćemo sve što se može izgubiti. Mi odavde ne sijemo strah, već pozivamo na mir, na suživot. Ako nešto ne valja, neka se kaže, ali neka se sklone dinamit, puške, neka se sklone tenkovi s ulica, jer oni neće ništa riješiti. Ovo je Hrvatska, bila jest i bit će!"

Dio je to čuvenog govora dr. Ivana Šretera 30. svibnja 1991. u Pakracu.

Stoga nije čudno da je njemu u čast, odlukom Hrvatskog sabora 18. kolovoz proglašen Nacionalnim danom mirotvorstva.

Dr. Ivan Šteter bio je vođa pakračkog ogranka HDZ-a i predsjednik regionalnog kriznog štaba za zapadnu Slavoniju. On je najviše rangirani dužnosnik ubijen u ratu. Mjesto gdje je pokopan i danas nije poznato.

Otet je na današnji dan u Kukunjevcu u blizini Pakraca. U dokumentu "organa bezbjednosti 32. korpusa JNA" zabilježeno je 24. kolovoza 1991.: „teritorijalci prema neproverenim podacima drže predsjednika HDZ-a Šretera, koga su kidnapovali prvog dana. Sa sobom je imao torbu dokumenata i 52.000 maraka".

Današnji gradonačelnik Grubišnog Polja Zlatko Mađeruh sjeća se da su tog dana imali važan sastanak u Virovitici i dogovarali sljedeće akcije. Šreter je zaustavljen u vozilu, a sa sobom je imao sve dokumente, planove za obranu i popise dragovoljaca s našeg područja. Očito su Srbi zaključili da imaju kapitalca upućenog u sve planove hrvatske strane.

Dr. Šretera su srpski teroristi odveli u logor u selo Bučje iznad Pakraca, nakon čega mu se gubi trag. Njegovi ubojice i njihovi suučesnici ni 30 godina nakon počinjenog zločina nisu pokazali minimum ljudskosti da se otkrije gdje su ukopani i dostojno sahrane posmrtni ostaci velikog čovjeka i mirotvorca.

U objavljenim sjećanjima Slavka Degoricije koji je pregovarao s pobunjenim Srbima, oslobađanje Šretera iz zatočeništva pokušavao je dogovoriti i preko Milorada Pupovca, koji je pak od Degoricije tražio intervenciju u slučaju zarobljavanja dvojice liječnika koji su surađivali s pobunjenim Srbima. Degoricija je dogovorio puštanje dvojice srpskih liječnika na slobodu. Bili su uhićeni jer su otuđili brojne lijekove i sanitetski materijal i nosili ga pobunjenicima. Pupovac je pakizvijestio Degoriciju da nije uspio dogovoriti puštanje dr. Šretera "jer je pobunjenim Srbima potreban liječnik te će, čim osiguraju dolazak drugog liječnika, pustiti dr. Šretera na slobodu".

Srbi, međutim, Šretera nisu koristili kao liječnika, bio im je "ratni plijen". „Bio je jezivo pretučen. Imao je prijelom lijeve podlaktice, lijeve lopatice i bio je sav plav. Nije bilo komadića kože na tijelu koja nije bila plava. Posljednji put sam ga vidio živog 29. kolovoza 1991. Sjećam se 6. listopada 1991. mi je rečeno: Dr. Šreter je ubijen, a tebe ćemo pustiti kad budemo htjeli", izjavio je u dokumentarnom filmu „Časnik mirotvorac" o hrvatskom Ghandiju, također tada zarobljen i mučen dr. Vladimir Solar, bivši ravnatelj bolnice Pakrac.

Lani je Damir Špančić, bivši pakrački gradonačelnik i saborski zastupnik objavio da je prema njegovim

informacijama dr. Ivan Šreter pokopan na groblju u Banja Luci.

U potrazi za posljednjim počivalištem ovog mučenika uključio se i Branimir Glavaš. On se pak poziva na banjolučke izvore: "U noći na Sve svete 1. studenog 1991. vojnim kamionom JNA djelatnici KOS-a, svi iz Beograda, dovezli su tri vreće sa posmrtnim ostacima tri osobe koje su odmah ukopane na groblju u Banja Luci pod oznakom NN.

Prema riječima ovlaštene osobe sa 99,9 postotnom sigurnosti se pretpostavlja da se radi o posmrtnim ostacima dr. Ivana Šretera, gardiste ZNG-a Drage Tutića (koji je nestao istog dana na četničkom punktu gdje je uhićen i dr. Šreter, oko 19 sati), zajedno sa još jednim gardistom čiji identitet do danas nije poznat. Obojica su također mučena i usmrćena, a i danas su na popisu nestalih osoba."

https://www.klikni.hr/aktualno/2022./08/18/je-li-pronaden-grob-hrvatskog-ghandija-dr-sretera-po-kojem-danas-obiljezavamo-dan-mirotvorstva/

Mladi

Edukacijske rehabilitatorice: Nerazumijevanje okoline možda je najizraženije upravo za djecu iz spektra autizma, nisu sve teškoće 'na prvu' vidljive

86. Bjonda Lučić

Novinarski projekt:
ONI SU VRIJEDNI DIVLJENJA Invaliditet ih nije spriječio u ostvarenju ciljeva, pomaknuli su granice i postigli još i više. Podržimo ih!

Elektronička publikacija: Generacija.hr

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka: 27. listopada 2022.

Uloga edukacijskog rehabilitatora je rad na prepoznavanju, ublažavanju i prevenciji razvojnih teškoća kod djece. Rehabilitator uočava prve teškoće i daje procjenu, a potom educira i roditelje kako bi razumjeli potrebe svoga djeteta. U suradnji s odgojiteljima i stručnjacima i roditeljima, rehabilitator utvrđuje i ukazuje na individualne odgojno-obrazovne potrebe djeteta te određuje primjerene oblike i metode rada sukladno njegovim sposobnostima i interesima. O rehabilitatorima, nerazumijevanju okoline i raznim poteškoćama s kojima se susreću u društvu razgovarali smo s dvije mlade rehabilitatorice – *Antonelom Mihaljević* i *Stellom Visković* koje su nam na početku razgovora otkrile koja je uloga edukacijskih rehabilitatora.

"'Animatori, kreatori i realizatori ideje o inkluziji' – definitivno najdraža definicija o edukacijskim rehabilitatorima. Edukacijski rehabilitator uočava potrebe svakog djeteta, prepoznaje teškoće, odabire primjerene tehnike procjene, kreira i prilagođava individualni odgojno-obrazovni plan, pruža podršku roditeljima u prihvaćanju i razumijevanju djetetove teškoće – sve u cilju stvaranja najboljeg mogućeg okruženja za dijete. Baviti se ovim poslom znači živjeti svoj poziv i u taj poziv utkati cijeloga sebe", objasnila je Antonela Mihaljević te dodala: "Da bismo bili dobri na tom putu, moramo se moći zamisliti u koži djeteta s teškoćama, kao i njegovih roditelja, moramo biti puni topline kako bismo mogli prihvatiti svu djecu sa razumijevanjem, a jednako tako trebamo biti prirodni kako bismo mogli iskreno pokazati svoje emocije te vjerovati u suradnju i zajedničke snage koje će dovesti do najboljih rezultata za dijete. Svaki djetetov napredak je veliki 'vjetar u leđa' i svaki njegov osmijeh je nagrada koja nema cijenu", naglasila je Antonela.

"Uloga edukacijskih rehabilitatora je širok pojam s obzirom na širok raspon mogućnosti zaposlenja. Generalno, rekla bih da je najvažnija uloga edukacijskog rehabilitatora u radu s djecom s teškoćama u razvoju poticanje razvoja adaptivnih vještina neophodnih za svakodnevne životne situacije, poboljšanje funkcioniranja te educiranje i senzibiliziranje društvene okoline – vršnjaka, obitelji, stručnjaka u školi, vrtiću i šire zajednice", dodala je Stella Visković.

U Izvješću o radu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2021 godinu istaknuto je kako su upozoravali na diskriminaciju i govor mržnje, kao i situaciju kad su djeca s poremećajima iz autističnog spektra izbačena iz slastičarne uvredljivim i ponižavajućim riječima da "takvu djecu ne vode u grad jer ona spadaju u šumu" pa smo s našim sugovornicama provjerili i smatraju li da okolina zapravo nema dovoljno razumijevanja za osobe s invaliditetom.

"Okolina nije dovoljno upućena u problematiku osoba s invaliditetom pa iz toga proizlazi i nedovoljno razumijevanje za ovu populaciju. Iako, s godinama se razina razumijevanja i prihvaćanja osoba s invaliditetom u zajednicu znatno poboljšala, ali potrebno je još puno truda i vremena da bismo se mogli definirati kao društvo koje prihvaća ovakve različitosti", istaknula je Stella.

Nerazumijevanje okoline je kod nas česta pojava, kaže, a posebice kada je riječ o djeci s poremećajima iz spektra autizma, s obzirom na karakteristike ovoga spektra.
"Svaka dijagnoza je drugačija i svaka osoba u spektru ima različite simptome i potrebe. Budući da su poremećaji iz spektra autizma najčešće karakterizirani teškoćama u socijalnoj interakciji, održavanju i razumijevanju socijalnih odnosa te teškoćama u verbalnoj i neverbalnoj komunikaciji, okolina je važan faktor u pružanju podrške osobama s poremećajima iz spektra autizma i zbog toga je educiranje, informiranje i osvješćivanje društva veoma važno", smatra naša sugovornica Stella.

Uspoređujući poziciju osoba s invaliditetom unazad par godina i danas, istaknula je Antonela, vidimo ogromnu razliku na području integracije osoba s invaliditetom u društvo.

"Danas znamo puno više o njima, oni sami više istupaju u javnost i bore se za svoja prava, upravo je sve više edukacijskih rehabilitatora koji rade na promicanju osoba sa invaliditetom i njihovom uključivanju u društvo. Kako se o svemu tome puno više govori i zna, tako se povećalo razumijevanje od strane okoline. Vodim se onim da uvijek može biti bolje – pa smatram da bi i okolina mogla imati više razumijevanja", naglasila je edukacijska rehabilitatorica Antonela.

"Razumijevanje je uvijek vidljivo od strane onih koji poznaju neku osobu s invaliditetom, a nerazumijevanje od strane onih koji se nikada nisu sa njom susreli. Prema tome, mislim da je nerazumijevanje rezultat neznanja i da osobe s invaliditetom treba što više uključivati u društvo. Na taj način će društvo upoznati sve njihove kvalitete i prvo vidjeti vrijednost osobe kao najvažniju značajku, a tek onda medicinske probleme sa kojima se osoba susreće", dodala je.

"Smatram da je nerazumijevanje najizraženije upravo za djecu iz spektra autizma. Nisu sve teškoće vidljive – osobe sa poremećajima iz spektra autizma nemaju neki karakterističan izgled koji je povezan sa poremećajem,

pa ih najčešće zbog nepoželjnih ponašanja i drugih karakteristika okolina percipira kao neodgojene, bez postavljenih granica… Ovom stajalištu i nerazumijevanju opet pridajem neznanje o samom poremećaju i osobama iz spektra autizma. To su osobe kojima ne trebaju granice i niska očekivanja, njima treba razumijevanje i tolerancija društva, istinska integracija i ljubav", naglasila je Antonela.

Tijekom 2021. godine su pristupačnost i mobilnost bile na trećem mjestu najčešćih pritužbi osoba s invaliditetom, udruga osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama u razvoju, istaknuto je u Izvješću o radu Pravobraniteljice**,** a Antonela i Stella su nam ukratko objasnile i na što se roditelji djece s teškoćama najčešće žale.

Antonela ističe kako su različite priče i putevi koje roditelji djece s teškoćama moraju proći. "Tu možemo govoriti o zastarjelom sustavu i predugom čekanju na dobivanje dijagnoze, maloj dostupnosti tretmana kod stručnjaka, predrasudama od strane okoline, nedostupnosti određenih lijekova koji bi njihovoj djeci olakšali život... Roditelji zaista prolaze sve i svašta, kucaju na mnoga vrata kako bi se izborili za prava svoje djece", smatra. "Najveći problem i glavno pitanje roditelja je što će biti sa njihovom djecom kada njih ne bude, kada ostanu prepušteni sustavu?".

Stella se posebno osvrnula na poremećaje iz spektra autizma.

"Roditelji zasigurno trpe velik teret, susreću se s predrasudama, osuđivanjem, borbama za svoja prava i prava svoje djece… Puno je tu problema s kojima se suočavaju, prepreka koje moraju prijeći, ali mislim da ih najviše brine budućnost njihove djece. Što kada njihova djeca postanu odrasle osobe s poremećajima iz spektra autizma? Sustav odgoja i obrazovanja osobama s poremećajima iz spektra autizma osigurava podršku obrazovnog sustava do 21. godine života, no što nakon toga? Nekako se čini kao da njihov autizam tada prestaje postojati", upozorila je i dodala:

"U većini slučajeva, nakon završenog obrazovanja, djeca ostaju kući pod brigom roditelja. Rijetki su slučajevi zaposlenja osoba s poremećajima iz spektra autizma, a ne postoji ni sustavno organizirana provedba dnevnog boravka koja bi omogućila osobama s autizmom organizirano provođenje slobodnog vremena, posebice kada govorimo o manjim sredinama".

Podsjetimo, sedam godina nakon podnošenja Posebnog izvješća Hrvatskom Saboru Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom istaknula je u svom Izvješću za 2021. godinu da "kao država kršimo temeljna prava osoba s autizmom nepoduzimanjem već definiranih koraka. Iako ulažemo u obrazovanje i rehabilitaciju do 21. godine života, nakon toga nemamo osigurana mjesta za njihov boravak, mobilne stručne timove za podršku u obitelji, niti smještajnih kapaciteta kada obitelj više ne može ili treba odmor. Za sada imamo samo 'gašenje vatre', osiguravanjem hitnog smještaja i to tek kada su u opasnosti sigurnost i život", istaknula je Pravobraniteljica.

Što bismo mogli učiniti da kao društvo postanemo senzibiliziraniji za osobe s invaliditetom?

"Ovdje ću se vratiti na ono da se svi moramo moći zamisliti kao osobe sa invaliditetom kako bismo spoznali koje prepreke moraju prijeći da bi se uopće integrirali u društvo. Kao društvo bismo trebali težiti uključivanju u volontiranje i razne projekte gdje ćemo upoznati osobe sa invaliditetom i odbaciti sve predrasude o njima", objasnila je Antonela.

"Često sam imala priliku čuti kako su osobe iz moje okoline imale predrasude i strah od interakcije s djecom s teškoćama u razvoju, posebice kad je riječ o autizmu, sve dok se nisu našle u takvim situacijama kroz volontiranja i slične projekte. Dakle, jedini način da se društvo senzibilizira je direktno uključivanje osoba s invaliditetom u zajednicu. Potrebno je uložiti još puno napora da osobe s invaliditetom, a samim tim i osobe s poremećajima iz spektra autizma, uživaju prava koja zaslužuju. Svjetski dan svjesnosti o autizmu se svake godine u travnju diljem Hrvatske obilježava održavanjem brojnih aktivnosti i to je jedan od načina na koji se okolina može senzibilizirati", istaknula je Stella.

Suradnja rehabilitatora i roditelja

Suradnja je vrlo bitna, ističe Antonela, jer podrazumijeva razvijanje i održavanje pozitivnog odnosa punog

međusobnog poštovanja koji uključuje obostrano rješavanje problema i donošenje odluka.

"Prije svega, rehabilitator je tu da roditeljima olakša samo prihvaćanje i razumijevanje djetetove teškoće. Roditelji najbolje poznaju svoju djecu i daju najbolje informacije o njima, stručnjak je tu da pristupi na najbolji mogući način i da kreira plan za napredak djeteta, sve u cilju što pozitivnijeg okruženja za dijete. Bitno je da su i stručnjak i roditelji jednako zainteresirani za suradnju jer bi, u suprotnom, planirane korake bilo nemoguće kvalitetno provesti", objasnila je.

Suradnja rehabilitatora i roditelja je od iznimne važnosti, smatra Stella, jer jedno nadopunjuje drugo. "Međusobna komunikacija, kontinuiran rad, uvažavanje savjeta, kritika i protok informacija je bitan za kreiranje dobre radne okoline i radnih uvjeta za dijete i u školi i kod kuće", naglašava.

Uloga edukacijskih rehabilitatora još nije prepoznata u društvu

Veliki dio društva još uvijek niti ne zna čime se mi zapravo bavimo, istaknula je Stella, a samim tim onda ne možemo očekivati niti da prepoznaju važnost naše uloge. Sigurno je da će se to stanje mijenjati i napredovati kroz godine, ali važno je da budemo glasni, dosljedni i strpljivi u svom poslu, naglasila je.

Smatram da još uvijek nismo dovoljno prepoznati u društvu, ističe Antonela, pogotovo u ovom vremenu kada je, nažalost, potreba za edukacijsko-rehabilitacijskom podrškom sve veća. "Pozitivna strana je što postoji sve više inicijativa za stvaranje veće dostupnosti edukacijsko-rehabilitacijske podrške, velikom broju građana u našoj zemlji nije dostupna odgovarajuća stručna podrška u njihovom mjestu stanovanja, a takav oblik podrške teško može nadomjestiti neka druga profesija", zaključila je Antonela.

http://generacija.hr/mladi/edukacijske-rehabilitatorice-nerazumijevanje-okoline-mozda-je-najizrazenije-upravo-za-djecu-iz-spektra-autizma-nisu-sve-teskoce-na-prvu-vidljive/

bitno.NET

ŽENA 2.0

Imamo problem: Sve više žena je samo, a većina župa ne zna što bi s njima

87. Lucija Ćorić

Novinarski projekt:
Žena 2.0

Elektronička publikacija:
Bitno.net

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
12. prosinca 2022.

Prema **podacima Eurostata** od 2009. do 2021. ukupan broj kućanstava porastao je za 9,5%, dok je broj samačkih kućanstava bez djece u tom istom razdoblju porastao za čak 28,5% te je 2021. preko 70 milijuna ljudi u Europskoj uniji živjelo u takvim kućanstvima. Zanimljivo je da po tom pitanju postoji razlika među spolovima, pa tako četvrtina od ukupnog broja žena živi sama, dok je to slučaj tek za petinu od ukupnog broja muškaraca. Dio tih kućanstava svakako otpada na udovce i udovice te rastavljene, ali ovi podaci sasvim očito svjedoče o onome što i sami možemo primijetiti ako smo imalo pozorni za ono što se događa oko nas: sve je više ljudi u kasnim dvadesetima i ranim tridesetima koji žive sami i za koje se čini da je mogućnost braka sve manje izgledna. I pritom se češće radi o djevojkama, ženama.

Njihova okolina različito se postavlja prema tome, ima roditelja koji se ljute, zdvojnih baka i djedova, tetaka koje ih u tome svesrdno podupiru, stričeva punih savjeta, rezigniranih braće i sestara, prijatelja koji su podrška i onih koji ne razumiju. Same te djevojke vjerojatno se također mogu svrstati u neke od tih kategorija, a vjerojatno bi se, kako koji dan, mogle naći u svakoj od njih. U svim tim reakcijama pitanje koje možda dominira jest pitanje u čemu je problem, tko je kriv. Ali ovo nije tekst o krivnji.

U prevladavajućem društvenom diskursu ova se pojava, pak, nikad ne smije poimati kao problem. Uvijek se predstavlja kao civilizacijski i emancipacijski doseg, a oni koji u tome vide problem kao zatucani i zadrti. Ispravnost tih argumenata obično se temelji na očitoj i zaista nepobitnoj činjenici da živimo u dvadeset prvom stoljeću i samim time naša su shvaćanja i navade superiornije svemu što je bilo ranije, po logici koju je davno prozreo **Chesterton**: četvrtak je bolji od srijede jer je četvrtak. No to uzdizanje ženske samostalnosti u ime slavodobitnosti nad navodnim patrijarhatom zapravo je isprazno i nedovoljno, jer je oholost primamljiva za razum, ali u konačnici ne zadovoljava ljudsko srce. Ali ovo nije tekst ni o suvremenoj društvenoj klimi.

Što se Crkve tiče, mora se reći da je ona na tom polju većinom bez stvarnih ideja, a nekako i bez stvarne osjetljivosti za tu društvenu skupinu. Postoje studentski kapelani i postoje obiteljske zajednice. Između je neki zrakoprazni prostor koji zauzimaju oni koji se više ne školuju, ali još nisu zasnovali obitelj. Iako takvih ljudi, a pogotovo djevojaka, ima sve više, zbog čega bi župama trebalo biti u interesu zahvatiti svojom mrežom u taj bazen, dojam je da većina župa ne zna što da radi s njima i, što je najgore, ne zna kako da se postavi prema tom problemu. Često će djevojke od svećenika čuti: „Pa što čekaš?“, s izrečenim ili prešutnim dodatkom da je ljubav ionako samo odluka, važno je samo da je momak katolik. Ovo je tekst o tome.

Ljubav jest odluka i sasvim je jasna motivacija Crkve kada to svojstvo ljubavi gura u prvi plan naspram zaglušujuće buke svijeta koji uvjerava da je ljubav osjećaj. No ljubav jest i osjećaj. Odnosno, da bi se došlo do ljubavi kao odluke, na početku mora postojati i osjećaj. Dvoje ljudi mora osjetiti međusobnu privlačnost, najčešće najprije fizičku. Zanemarivanjem ove komponente, gubi se sve bogatstvo teologije tijela, u ime puritanizma koji je katoličanstvu sasvim stran, a dodala bih i da se kasnijem braku oduzima važno oružje u borbi protiv sila koje ga teže razoriti. Potom, dvoje ljudi tu fizičku privlačnost mora produbiti karakternom i intelektualnom privlačnošću, moraju se naći „na istoj valnoj duljini“, moraju uživati u društvu onog drugoga. Konačno, i najvažnije, to dvoje ljudi mora se osjetiti pozvanima da sklope brak baš jedno s drugim. Dok fizičku privlačnost i karakternu kompatibilnost možemo osjetiti prema mnogo ljudi, poziv je ono što za nas izdvaja jednu osobu od svih ostalih. Sve ovo sukus je propovijedi don Jakova Rađe održane na jednoj od Misa mladih u zagrebačkoj Palmi. Od objavljivanja na Youtubeu prije pet godina do pisanja ovog teksta, taj je audio zapis, pod nazivom „**Kako prepoznati pravu ljubav?**“, preslušan gotovo 100 tisuća puta, što samo pokazuje koliko se mučimo s pronalaskom odgovora na to pitanje.

Naizgled, danas bi trebalo biti lako upoznati i prepoznati pravu ljubav: tehnološki smo povezaniji nego ikad, poznajemo teorije o muško-ženskim odnosima, na raspolaganju su nam razne aplikacije za upoznavanje… No, svi vidimo da to nikad nije bilo teže. Kao što je objašnjeno u ovom nedavno objavljenom tekstu, najveći muški strah jest strah od odbijanja, a mlade muškarce danas na lagan i ugodan bijeg od tog straha najprije navikava sveprisutna pornografija. Aplikacije za upoznavanje nastavljaju na istom tragu: odbijanje svode na „swipe“, pokret prstom, blokiranje na nekoj od društvenih mreža. A to i nije tako strašno, zar ne?

No stvar je u tome da bi trebalo biti strašno, da je suočavanje s tim strahom jedini put da ga se prevlada. Prigodno rečeno: oduševljenje hrvatskom nogometnom reprezentacijom proporcionalno raste s veličinom i moći suparnika kojem se oni ne boje suprotstaviti. Mirno more nikad nije stvorilo vještog mornara, a skrivanje iza ekrana nikad neće stvoriti zrele muškarce. Da, puno je veza, pa i brakova danas započelo upoznavanjem na internetu, ali zaboravljamo da su to većinom ljudi koji nisu odrasli s pametnim mobitelima i aplikacijama koje rješavaju svaki njihov problem, pa je njihovo ponašanje još uvijek u dobroj mjeri oblikovano „analognim“ postavkama. Također, ne znamo kakve to posljedice ima dugoročno, jer brak nije sprint, nego maraton.

Zato se žene s Tinderom i sličnim aplikacijama samo mire. Ne vole ih, nego ih prihvaćaju jer misle da se drukčije ne može. Ne poznajem nijednu koja ih nije barem jednom izbrisala u frustraciji, svjesno ili podsvjesno ljuta što se način na koji upoznajemo muškarce sada ne razlikuje previše od načina na koji

kupujemo odjeću. I kao što je i naša odjeća postala jeftina, tako zapravo osjećamo da se i mi dajemo za premalo, da bacamo biserje pred svinje, ali to ipak radimo jer to rade svi, to je sada tako.
Crkva ne bi trebala nasjesti na to. Daleko važnije od razvijanja katoličkih aplikacija za upoznavanje trebalo bi biti odgajanje mladih za njihov poziv, i to već od vjeronauka za krizmanike. Moramo shvatiti da sve ono što smo donedavno uzimali zdravo za gotovo više ne postoji i da mlade već sada treba, a u budućnosti će ih trebati još i više naučiti kako razgovarati oči u oči, kako pristupati drugima, kako preuzimati rizik, kako živjeti u stvarnom svijetu. Mladim djevojkama možda bi posebno koristilo čuti kako se nositi sa samoćom, jer je to jedan od najvećih ženskih strahova.

Na početku spomenuta epidemija samačkog života traži da se tim pitanjem pozabavimo ozbiljno. Samoća može stvoriti sociopata i redovnika, iznjedriti remekdjelo i ovisnost, odvući u depresiju i u kontemplaciju. U pustinji se zauvijek umire ili se ponovno rađa, trećeg nema. „Trebamo prestati zamišljati edukaciju o ljubavnom životu kroz prizmu muško-ženskih odnosa i kroz perspektivu veze. Pravo je pitanje ono o identitetu: 'Tko sam ja?' Moramo [adolescentima] pomoći da nađu odgovor na to pitanje, da razviju osobnost, da raspakiraju svoju individualnost kako bi jednoga dana, tko zna – jer to nije samo po sebi cilj – bili sposobni živjeti u trajnu bračnom odnosu", kaže belgijska autorica **Thérèse Hargot** u svojoj knjizi „**Seksualna (ne) sloboda**". I doista, brak nije sam po sebi cilj, nebo jest.

Stoga, umjesto da pošto-poto požurujemo katoličke brakove, bolje bi bilo da se fokusiramo na otkrivanje poziva i jačanje povjerenja da Onaj koji nam je taj poziv stavio u srce zna i kako i kada će ga ostvariti. Umjesto da žalimo za prošlim vremenima ili zamišljamo neku idealnu budućnost, bolje bi bilo ostati u sadašnjem trenutku, riječima **Fabricea Hadjadja**, „služiti Božjoj prisutnosti u svemu, otkriti Vječnoga u vremenitom, živjeti na zemlji ljubav koja je – *anque es de noche*, premda tama vlada – već nebeska ljubav".

https://www.bitno.net/obitelj/mladi-veze-samci/imamo-problem-sve-vise-zena-je-samo-a-vecina-zupa-ne-zna-sto-bi-s-njima/

VIJESTI I SAVJETI

Znamo li emocionalno komunicirati?

Maske su pale. Barem one koje smo morali puno češće nositi zbog pandemije koronavirusa, kako bismo zaštitili sebe i druge od moguće zaraze virusom i bolešću COVID-19. Svjedočili smo brojnim polemikama o tome trebaju li se ili ne trebaju nositi maske, pomažu li one ili ne pomažu, vjerujemo li u to i slično. No, namjera ovoga teksta nije dokazivanje da su maske korisne, već propitati kakav je utjecaj maski na naše mentalno zdravlje i ponašanje u društvu, jesu li nam skrivena lica i osjećaji ljudi promijenili odnose prema ljudima, jesmo li osjetili promjene u vlastitom poimanju slobode kada smo stavili ili skinuli te maske, jesmo li proživjeli osjećaj, kako su to neki rekli, kao zatvorenici kada izađu iz zatvora i upitaju se – a što sada? Dodajmo tome i pitanje žive li ljudi i inače s maskama, onim manje vidljivim od maski kakve smo na sebe stavili tijekom pandemije i kako to, pak, utječe na naše psihičko zdravlje.

„Komunikaciju dijelimo na verbalnu i neverbalnu, a neverbalnu čini govor tijela, od čega se velik dio odnosi na govor lica. To bi značilo kako su nas maske komunikacijski limitirale, da ne kažem kastrirale. Maska na nas djeluje kao žičana ograda, kao da s njom šaljemo poruku – ne prilazi. Međutim, skidanje maski je kod mnogih, pak, također izazvalo nelagodu jer smo već kroz to proteklo vrijeme zaboravili adekvatno komunicirati. Iza maski smo se brzo naučili skrivati. Bilo da smo skrivali naše emocije, strah, tugu, ljutnju. Masku smo dobili kao štit za hrabrost. Sada se taj štit polako

88. Dražena Lejo

Novinarski projekt:
Psiho-socijalne posljedice pandemije i kriza na mentalno zdravlje građana

Elektronička publikacija:
Nismo same

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
8. prosinca 2022.

miče i mnogi se žale na osjećaj nesigurnosti. Prvo zato jer ih svi vide, a djelomično i zbog osjećaja nezaštićenosti spram virusa, koji je, iako s pretežno lakšom kliničkom slikom, još uvijek oko nas“, tumači Maja Vukoja, dr. med., spec. psihijatrica s KBC-a Zagreb.

Maske, kao takve, i izuzete iz trenutka u kojem su one mjera protiv galopirajućeg virusa i pandemije – nisu poželjne za ljude i njihovu komunikaciju, smatra doc. dr. Petrana Brečić, ravnateljica Klinike za psihijatriju Vrapče, a najviše zbog održavanja emocionalne komunikacije.

„Sve što radimo, mislimo, govorimo je protkano emocijama. Svaka informacija koju dajemo, svaka riječ ili misao imaju svoju emocionalnu pratnju, koju sami odašiljemo, a s drugih manje ili više dobro iščitavamo. Informacije, dakle, razumijevamo ne samo izrečenim, već i emocionalnom pratnjom. Nažalost, problem današnjeg društva jest upravo slabija emocionalna opismenjenost i posvemašnja orijentiranost na sebe. S jedne strane, slabo nas uče prepoznavati svoje i tuđe emocije, emocionalno komunicirati. A, s druge strane, u gramzivoj individualnoj maniri tijekom života, emocije drugih ljudi ne primjećujemo, niti nas zanimaju, ako nisu u funkciji našeg uspjeha i probitka, ostvarenja osobnih ciljeva. Naposljetku, često ćete čuti kako emocije, zapravo, smetaju. Zašto bi se osjećali loše, tužni, nezadovoljni, demoralizirani, tjeskobni? Cilj života bio bi trajno stanje sreće i zadovoljstva. Iz tog smo razloga nesretni – jer, jednostavno, nismo sretni. Taj emocionalni izričaj oslikava se kroz najfinije pokrete naše muskulature lica, tijela, pogleda i očiju. Ne kaže narodna poslovica bezrazložno kako su „oči ogledalo duše“. Gledajući iz te perspektive, maske su nam zamaglile emocionalnost i pomalo robotizirale naše odnose. Ali, za one koji vole malo više promišljati i za one koji će možda baštiniti i neke koristi iz ove krize, nameće se još jedno pitanje. Zar mi i bez nošenja maski ne živimo slabo se emocionalno uživljavajući, i u osobni i u živote drugih ljudi? Smeta nam što ne možemo vidjeti lice, vidjeti svaki trzaj mišića ili sjaj u oku sugovornika, a istovremeno nam ne smeta kada cjelokupni život, barem velikim dijelom, realiziramo „online“. Sve više i više“, ističe dr. Brečić i dodaje još jednu dimenziju životu pod različitim maskama.

Ako tako gledamo, samo po sebi se nameće pitanje skriva li se upravo u tome i razlog pojedinaca koji su se jako opirali nošenju maski pa i ismijavali one koji su ih nosili? Jesu li oni zbunjeni i prestrašeni ljudi ili pobunjenici i zagovornici sloboda, kako su se nerijetko predstavljali? I koje su to onda razlike među ljudima koji su spremni odreći se svoga komfora i onih koji to nikako ne žele?

Mnoge znanstvenike su, očito, zanimali odgovori na ista ili slična pitanja, pa su provedena i razna istraživanja među suprotstavljenim stranama. Kanadski psiholozi su, primjerice, proveli istraživanje među Kanađanima bez azijskih korijena i Kineza, koji već godinama bespogovorno nose maske, štiteći sebe i druge u pandemiji, ali i od drugih respiratornih bolesti. Očekivano su primijetili da su Kanađani bez azijskih korijena bili oni koji su manje upotrebljavali maske u javnosti, a zaključili su da dob i obrazovanje utječu na njihovu odluku o nošenju maski. Osim razlika dviju skupina u spremnosti nošenja maski prije i tijekom pandemije, psiholozi sa sveučilišta Alberta i Victoria su istraživali i koji su to pokretači kod jedne i druge skupine ljudi, kako bi se otkrile razlike među njima i došlo do zaključaka što bi pomoglo da se bolje razumiju, ali i što bi pomoglo javnozdravstvenim vlastima u prilagodbi javnih kampanja za buduće potrebe. Na koncu su zaključili da povoljne društvene norme, uz informativne kampanje, utemeljene na dokazima i s osobnim apelima, mogu potaknuti veću upotrebu maski i kod ljudi koji nisu iz Azije.

Međutim, to je prilično pojednostavljen rezultat istraživanja, a naši stručnjaci navode da u ljudima postoje i neki dublji, duboko skriveni, emotivni i često neracionalni razlozi opiranja nošenju maski tijekom velikih zdravstvenih ugroza, poput pandemije koronavirusa. Jesu li, dakle, neki dublji razlozi upakirani u tzv. slobodu izbora?

„Bazično gledano, oduzimanje slobode čovjeka može doslovno psihički i fizički razboljeti, ali moramo razlikovati stanja epidemije od, recimo, nevinog čovjeka, koji je završio u zatvoru. Problem s epidemijom koronavirusa jest što ona traje dugo, a bilo je puno oprečnih stavova i mijenjanja mjera. Sve to je dovelo do toga da su ljudi izgubili povjerenje u sustav, zbog čega im je

osjećaj gubitka slobode bio još više naglašen. Zato će se čovjeku, koji je u tom smislu izgubio vjeru u zdravstvo, i nošenje maske činiti kao da stoji iza rešetaka“, mišljenja je dr. Vukoja, koja dodaje da imamo čak i paradoksalnih situacija, u kojima je nekim ljudima u javnim prostorima sada neugodno nositi masku, iako to žele, zbog svih onih koji je ne nose.

Dr. Brečić i dr. Vukoja ističu kako su odluke o (ne) nošenju maski rezultat naše zrelosti, ličnosti, obrazovanja, vjerovanja, odgoja, svjetonazora... kao i cjelokupnog vremenskog i socijalnog konteksta u kojem živimo.

„Jako smo različiti i po odgoju, obrazovanju, interesima, sustavu vjerovanja, a posebno po svom unutarnjem ustroju. U početku pandemije smo manje propitivali epidemiološke mjere, no čim smo se počeli bolje prilagođavati situaciji i bolje kontrolirati strah od zaraze, počela je značajna diferencijacija u stavovima, a i u ponašanju. U tome su karakteristike ličnosti najbolje dolazile do izražaja, kao i sposobnost prilagodbe, anticipacije rezultata naših odluka. Stoga je znak osobne zrelosti donijeti odluku, bez obzira na sve različitosti, a onda iza nje stati i u njoj ustrajati, premda nam ne mora biti najdraža. Odluku donosimo na razini frontalnog režnja, kao što u životu donosimo brojne odluke, koje nam i nisu po volji. Jednostavno smo odlučili nositi maske, kako bi se zaštitili, bili dobro u budućnosti i iskorijenili infekciju. Pritom je posve normalno imati svoje mišljenje i stav i o tome slobodno lamentirati. Dozvoljeno je propitivati štetnost maski, emocionalnu distancu, suvišnost svih poteza i sl. Ali, istodobno bi trebalo moći anticipirati rezultate prilagodbe bez nošenja maski. Možemo li podnijeti taj rizik i je li vrijeme pandemije, kada deseci i stotine ljudi dnevno umire, vrijeme propitivanja? Vremena za valoriziranje je li to bilo potrebno će biti, ali u to vrijeme sve su spoznaje govorile kako je odluka nužna da zaštitimo sebe, svoje bližnje, one poznate i nepoznate. I, naravno, nije problem u različitosti mišljenja. Problem je kada takvo mišljenje postane destruktivno, kada postaje osnova nekonstruktivnog ponašanja i kada posljedice takvog mišljenja počinju ugrožavati druge ljude“, objašnjava dr. Brečić. Dodaje da je jedan od pokazatelja slabe adaptacije i korištenje mehanizama obrane, poput negacije, ismijavanja, podcjenjivanja.

„Određen broj ljudi će se tako svemu rugati, ismijavati, producirati razne teorije, kojima unose nemir, neće poštovati epidemijske mjere. Čak će svojim ponašanjem ugrožavati druge ljude. Time pokazuju kako se, zapravo, ne mogu uspješno i adekvatno prilagoditi stresu. Mi živimo u okruženju, koje generira stavove kako je moje mišljenje uvijek meritorno samom činjenicom da je moje. Pritom, nije važno kako sam ga stekla i s kojih osnova zaključujem. U tome je problem, svi se osjećaju kako su u pravu, bez ostavljanja prostora za drugačija mišljenja“, zaključuje dr. Brečić.

Očito je pred nama još dug put da naučimo kako naše mišljenje, a potom i ponašanje, nije samo naše, ako ono na bilo koji način ugrožava nekog drugog. Puno je, na žalost, danas primjera kojima svjedočimo kako ljudi misle samo na sebe, neizostavno se pozivajući na svoja prava i slobode, a da, pritom, zaboravljaju da demokracija nisu samo prava, već i obaveze. Pa ako smo već skinuli maske i sada nemamo razloga ne čitati tuđe poglede i emocije, onda barem pokažimo i toliko poštovanja prema tim drugima i njihovim osjećajima i pravima. Kako reče pjesnik – nijedan čovjek nije otok sam za sebe. Pa onda bismo, valjda, trebali shvatiti i da nismo okruženi morem, već drugim ljudima i uvažiti i njihova prava i osjećaje.

https://nismosame.com/savjeti/znamo-li-emocionalno-komunicirati/

CroL
LGBT news portal

Gnjevni bog u školskoj klupi: pakao za druge i drugačije

89. Saša Radusin

Novinarski projekt:
Drugačija škola za uspješnije društvo – obrazovna reforma i društvene promjene

Elektronička publikacija:
CroL-LGBT News portal

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
31. prosinca 2022.

Vanda ide u peti razred osnovne škole u jednoj europskoj zemlji, i to je njezina druga škola u desetogodišnjem životu. Iz prve škole je uz pomoć roditelja zapravo rado otišla, gotovo da je i pobjegla. Ispisala se iz svoje kvartovske škole nakon četiri godine vjeronauka i svega što je taj predmet neposredno ili posredno unio u njezin školski, obiteljski i emotivni život.

Naravno, Vanda nije išla na vjeronauk. Za vrijeme vjeronauka provodila je vrijeme s još jednom prijateljicom na hodniku ili u nekoj slobodnoj učionici. Odvojena od svog razreda. Nije to u početku bio neki problem, osim što **ponekad ni roditelji, ni nastavnici nisu znali gdje su im djeca**. U ostale sate sve je bilo ok. Pod odmorima djeca iz razreda zajedno su se igrala, jedva da je itko primjećivao da Vande nema na satu vjeronauka.

"Ja i moja obitelj možda nismo tako dobri kao oni koji vjeruju u boga"

No, s vremenom, možda u drugom ili trećem razredu Vanda je počela razgovarati sa svojim prijateljicama u razredu o vjeronauku i vjeri. Bilo je to uglavnom **nešto o "stricu" Bogu i njegovim fantastičnim moćima, ali i strašnim kaznama**.

"Pitali bi me u razredu", prisjeća se desetogodišnja Vanda, "vjerujem li u boga?"
"Ne, bog ne postoji."

"Ali postoji, kako si onda ti nastala?" graknule bi mi prijateljice. "Paaaa, roditelji su me napravili."

"A tko je napravio tvoje roditelje?"

"Ok, a tko je napravio boga?"

"Pa Majka Božja, naravno."

"A tko je onda napravio Majku Božju…."

Tu bi ovaj mali teološki razgovor o postanku završio slijeganjem ramena, no **takvi su razgovori donijeli Vandi reputaciju čudakinje koja ne vjeruje u boga** već misli da je sve ovo nastalo tek tako, nekim čudom prirode bez boga i njegova plana. "Poslije su govorili da ja i moja obitelj možda nismo tako dobri kao oni koji vjeruju u boga, a jedan dečko mi je vikao i da ćemo vjerojatno gorjeti u paklu".

U paklu, je li, a otkud im to?

"Ne znam….ne znam….", spustila bi glavu zamišljeno kao da ponire negdje u dubinu svojih sjećanja koje možda i nije htjela evocirati.

Bog otac i Djed Mraz

Vanda je polako, u nekim sferama života, **već u drugom razredu morala odrastati brže** od većine svojih školskih kolega. Morala je tražiti odgovore na neka pitanja nekom svojom unutarnjom dječjom logikom. Naravno, da je nešto te logike nastalo i kod kuće s roditeljima ili s bakom i djedom.

No, i baka je, kaže Vanda, "valjda vjernica i ide u crkvu", no Vandu je podržavala da ne vjeruje u boga ako neće. "Ali je i uvijek govorila da se moliti ipak nije loše s vremena na vrijeme i da bi bilo dobro da ide bar malo na taj vjeronauk, možda koju godinu da nauči Oče naš i to"…

I baka je, misli Vanda, nekako najviše vjerovala tek kad zagusti, i po potrebi, zbog susjeda, zbog straha, tko zna. No kod djece ponekad taj osjećaj vanjske potrebe za bogom i njegovom ljubavi nije moguće tako lako utisnuti, **pogotovo ako se na tome nije radilo predano od malih nogu**. Kao recimo s Djedom Mrazom.

Uglavnom, Vandini razgovori s kolegama iz razreda o bogu postajali su sve rjeđi, no ona i njezina prijateljica polako su od subjekata u razredu postajale objekti o kojima se uglavnom šapuće i sve češće ne poziva u igru.

Podijeljeni razred

Podijeljeni razred tako je nastavio još koju godinu, a onda je Vanda zajedno s roditeljima poželjela promijeniti sredinu i stigla u novo društvo, u školu **gdje vjeronauk ima svoju verziju koji se zove religijska kultura** i ne poučava o pravednom gnjevnom bogu koji nevjernike i neistomišljenike kažnjava paklom, već naprosto o svim religijama svijeta, njihovim miješanjima i suživotima.

Djeci tako duhovni autoriteti ne nameću priču o ispravnim i neispravnim obiteljima, pa se slobodno mogu dijeliti po nekim manje teškim pitanjima poput mode, glazbe, serija ili sporta koji prate.

Pitanje koje se nameće iz ove kratke priče koja se dobrim dijelom, barem do odlaska iz škole, može ispričati u gotovo svakom razredu u našoj zemlji jest kako da kao društvo djeci koja ne pohađaju vjeronauk u ovoj zemlji olakšamo školske dane i ne izazivamo podjele na one koji će "gorjeti u paklu i one koji neće".

Djeca sigurno ne vole zamišljati tu sliku bili oni mali ateisti ili vjernici.

Vjeroučitelji bez kontrole

Nećemo polemizirati je li vjeronauku mjesto u javnim školama ili ne i što sve može poći po zlu zbog **pokojeg prezaigranog vjeroučitelja** nad kojim nema ni ravnatelja, ni ministarstva, ni zakona, pa čak ni popa jer je to jedna duga i vječna dilema.

Ali nije jasno **zašto u Hrvatsku ni nakon 30 godina obrazovne politike** koju vodi jedna sekularna ustavna parlamentarna demokracija još uvijek nije uveden

predmet poput religijske kulture koji bi djecu - umjesto da lutaju hodnicima ili se tek zbog straha od većine pridružuju katoličkom vjeronauku - poučavao da svakom svećeniku, vjeroučitelju, ali i bilo kojem autoritetu treba postavljati pitanja poput: "zašto bi obitelj koja ne vjeruje trebala biti gora od one koja vjeruje" i "zašto čovjeku **koji od društva otuđuje milijarde kuna crkva na misi čuva mjesto u prvom redu do oltara**"?

https://www.crol.hr/index.php/politika-aktivizam/10505-gnjevni-bog-u-skolskoj-klupi-pakao-za-druge-i-drugacije

direktno

OD UKRAJINE DO HRVATSKE

Napustila je svoju domovinu s tri kofera: 'Nismo bili u stanju spavati s otvorenim prozorima u strahu da će nas pogoditi bomba'

90. Teddea Senjanović

Novinarski projekt:
Integracija Ukrajinaca u hrvatsko društvo – koegzistencija dviju kultura

Elektronička publikacija: Direktno.hr

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka: 31. prosinca 2022.

Ukrajinski migranti u Hrvatskoj suočavaju se s brojnim izazovima, uključujući ekonomsku nesigurnost, nesigurnost stanovanja, socijalnu izolaciju i nedostatak pristupa zdravstvenoj skrbi. Ovi izazovi mogu imati značajan utjecaj na dobrobit i prosperitet ukrajinskih migranata i njihovih obitelji. Njihovo putovanje počelo je u njihovoj domovini, Ukrajini koju su teška srca napustili nakon ruske agresije.

Iryna Markova u Hrvatsku je došla iz Kijeva.

"Moj je život prije rata bio sjajan", započela je naša sugovornica svoju priču o ratnom putu i dolasku u Hrvatsku, njezinu, danas, drugu domovinu.

Iako je rat počeo još 2014. godine, većinu života provela je u miru, gradeći svoj život u Ukrajini. No situacija se vrlo brzo promijenila, a rat je krenuo u smijeru koji je počeo razarati domove i obitelji diljem Ukrajine. Sve više su na njihove živote počeli utjecati žestoki napadi, a oni su im odoljevali pokušavajući zajednički pomoći ukrajinskim vojnicima.

"Moja obitelj je volontirala, skupljala novac, a ja sam napravila oko 10-ak donacija krvi za naše vojnike. Ponekad razmišljam da nisam napravila dovoljno, da sam mogla dati još više", prisjeća se Iryna.

Prije rata bila je uspješna u svom poslu, radeći kao prevoditeljica te profesorica strane književnosti. Početkom rata izgubila je oba posla što ju je dotuklo s obzirom na to da je majka umirovljena, a sestra i rođakinja, o kojima je brinula, bile su bez posla Kao jedina osoba u obitelji koja je donosila novac, našla se u nezavidnoj situaciji.

To je bio jedan od prvih razloga koji ju je naposljetku i natjerao da krene put Hrvatske, 28. ožujka ove godine.

"Nisam imala dovoljno novca za vlastiti automobil pa je bilo nemoguće da sa sobom povedem obitelj te dva psa koja žive s nama. Organizirani prijevoz je postojao, no jednostavno nije bilo dovoljno mjesta da odemo svi zajedno", kazala nam je.

Uz sve to majka i sestra su oboljele od korone pa su bile previše slabe da krenu na put: "Do zadnjeg sam se trenutka nadala da će rat proći, da nećemo morati napustiti svoju zemlju."

Ireninoj majci je posebno teško pao odlazak, prvi je put u životu trebala napustiti svoj stan, ostaviti cijeli svoj život. No, Iryna je znala - ako idemo, idemo svi zajedno.

"Kada smo napokon shvatili da rat neće završiti, a majka i sestra su se oporavile, krenuli smo na put s vlakom, to je bila jedina opcija s kojom smo mogli povesti i pse.

Cijeli život u tri kofera

Prvi vlak s kojim smo krenuli bio je na relaciji Kyjiv - Lviv (kod Fastova je došlo do oštećenja vlaka), nakon čega smo presjeli na vlak Lviv - Chop. Ni to nije prošlo bez strepnji s obzirom da je vlak kasnio četiri sata zbog ugroze raketom. Stigavši do Chopa uputili su se put Zahonyja na granici s Mađarskom od kuda su putovali do Budimpešte te konačno i do Zagreba", prepričava nam naša sugovornica.

Ženske snage koje su krenule na težak put činile su Iryna, njezina sestra Sofija, majka Luidmyla, sestrična te Irynina najbolja prijateljica Ana. S njima su poveli i dva psa, mlađeg jazavčara Venyju te mješanca Baskervillea.
"Nemamo veliku obitelj pa se nismo imali na koga osloniti osim na sebe. Iako je logična opcija bila ostati u Poljskoj ili Mađarskoj jer su bliže i lakše se vratiti kući, jer naša nada unatoč svemu nije umrla, morala sam odlučivati razumom, a ne srcem. Kako sam završila studij kroatistike te hrvatske književnosti, znala sam kako ću bolje mogućnosti imati u Hrvatskoj te ću se bar kada je u pitanju jezik snaći lakše", objašnjava Iryna.

Sve što su sa sobom mogli ponjeti je tri kofera te još jednu torbu s potrepštinama za pse.

"Bilo je strašno. Mislile su kako neće imati snage, a najveći izazov je proživjela moja majka, jer ne priča ni hrvatski ni engleski", govori.

No na mrežnoj stranici "shelter4ua" pronašli su nevjerojatnu obitelj koja im je vratila vjeru kako će se ipak izboriti sa nesigurnošću u kojoj su se našle.

"Sin gospođe Zorice, vlasnice kuće u kojoj smo završile, stavio je oglas na mrežnoj stranici da imaju kuću u malom selu kod Zagreba u koju mogu smjestiti manju obitelj. Nama nije bilo bitno kako izgleda smještaj, samo nam je bilo važno da budemo na sigurnom te da ljudi prihvate i naše životinje", kazala je.

Iako je sam prilagodba bila teška poznavanje jezika i gospođa **Zorica Bajgot Sagner** koja im je ponudila smještaj, bile su dvije velike olakotne okolnosti u njihovoj integraciji u hrvatsko društvo.

"Naš anđeo, gospođa Zorica, dočekala nas je na kolodvoru sa sinom Davorom, dovezla kući te se pobrinula

da se osjećamo prihvaćeno i voljeno. Pomogla nam je s dokumentima, hranom, savjetima, društvom, a čak je organizirala i mali izlet za nas oko Moslovačke Slatine. S njima smo pronašli onaj dio obitelji koji nam je falio. Zoričina sestra s mužem Željkom svaki je dan dolazila do nas ne bi li nam pomogla te nas uključila u društveni život u mjestu...", prisjeća se Iryna.

No prvi mjeseci psihološki su bili više nego izazovni.

"Nismo bili u stanju spavati s otvorenim prozorima, čak ni blizu njih u strahu da će nas pogoditi bomba. Svaki let zrakoplova ili helikoptera u nama je izazivao tjeskobu, nemir i strah kako će svakog trena netko zapucati", otkriva naša sugovornica.

Unatoč svemu, smatra kako su imali sreće, a sve zahvaljujući Hrvatima i njihovom "anđelu", gospođi Zorici. Bez pomoći udomiteljske obitelji, kaže kako ništa od toga ne bi bilo moguće.

I Irenina majka prošla je dug put adaptacije, no danas već napreduje u svom učenju hrvatskog jezika. Iako, priznaje, nedostaje im druženje sa svojim sunarodnjacima, no oni su se većinom smjestili u neke veće gradove.

Život u Hrvatskoj

Od prvog dana dolaska u Hrvatsku, Iryna je nastavila raditi svoj posao preko interneta, nakon čega ju je firma za koju radi poslala u BiH, a onda i u Poljsku. Sada je ponovno u Hrvatskoj.

"Ana je radila kao konobarica, a sada predaje hrvatski jezik za Ukrajince. Ipak, mami je najteže naći posao s obzirom na to da je profesorica ukrajinskog jezika i književnosti. Sestra je pak otišla zbog studija u Kanadu, no nadamo se da će se vratiti", govori Iryna.

Hrvatska joj je nakon svega ipak postala druga domovina te ne krije koliko je zahvalna ljudima koji su joj pomogli. No, praznina ipak postoji.

"Neprekidno imam osjećaj da sam prognanik, izbjeglica i to je nešto što se ne može izbrisati i oprati. Fizički sam u Hrvatskoj, ali dušom u Ukrajini i to je teško promijeniti. Maštamo o tome da će iduće godine rat završiti i da ćemo se vratiti svom domu", govori hrabra Ukrajinka.

Dok čeka neka bolja vremena, svojim sunarodnjacima šalje poruku: "Ukrajinci su zahvalni Hrvatima na pomoći, ali smanjite očekivanja. Nitko nama nije ništa dužan, a ponajmanje da nam daju smještaj u centru Zagreba ili Splita za 1000 kuna."

Njezin put tek je počeo, a inspirativna priča, nadamo se i mi sami, neka dobije sretan kraj, kako bi Iryna, njezina obitelj, ali i mnogi drugi Ukrajinci, bez straha mogli birati u kojoj od svoje dvije domovine će nastaviti putovanje.

https://direktno.hr/domovina/napustila-je-svoju-domovinu-s-tri-kofera-nismo-bili-u-stanju-spavati-s-otvorenim-prozorima-u-strahu-da-ce-nas-pogoditi-bomba-300896/

U Bukovici, usred ničega, 91-godišnji Jovan Korolija živi sam samcat bez struje, vode, hrane...

91. Davorka Blažević

Novinarski projekt:
„Treća" i nije neka sreća

Elektronička publikacija:
TRIS

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
23. prosinca 2022.

Bukovica. Prosinac 2022. Sve miriše na kišu, iznad prosječno je toplo, čak i u ovom kraju koji znade biti u vrijeme oko Božića i Nove godine surovo hladan. No, ove godine klima se poigrala s kalendarom. Dugo kišno razdoblje zazelenilo je bukovički krš pa se cijeli kraj doima pitomiji. Ipak, žalosno je saznanje da od Kistanja, dublje u zaleđe, možete proći kilometre i kilometre a da jedva sretnete čovjeka. Tamo gdje smo mi krenuli, put Ivoševaca, zaselak Korolije, odavno se ne čuje ni lavež pasa, kamoli glas čovjeka. U samom zaseoku živi nekolicina preostalih ljudi koji nisu mogli ili nisu htjeli preko svog kućnog praga, ali izvan Korolija, podalje u kršu i šikari samo je jedna jedina stara kamena kuća u kojoj sam samcat, živi 91-godišnji Jovan Korolija. Bez struje, vode, hrane, odjeće, štednjaka, bez elementarnih uvjeta za život...

Tvrda je njegova postelja, poput hladnog kamena, a njegova sirotinjska, zapuštena izba, ako ste imalo čovjek, natjerat će vam crvenilo u obraze. Kako je moguće da u današnje vrijeme netko živi u takvim nehumanim uvjetima, a tako star, nemoćan i tako sam…?

Apel na Facebooku još čeka akciju…

Na odlazak k Jovanu potakla nas je objava gerontodomaćice **Nade Stoiljković Tišma** na facebook stranici Kistanje.

- Naš **Jovan Korolija, 91 god.**, treba našu pomoć. Ne trebaju mu novci, treba mu voda, hrana, odjeća, krevet, šporet, tople deke, nema struje i vode, živi u samom kršu. Zato, pomozimo mu da prezimi jer je iznemogao i smrzava se… Mi Žene kosovske doline krećemo sljedeće nedelje. Ko što ima, spasimo jednog samca - napisala je u svom apelu Nada Stoiljković Tišma, uz nekoliko fotografija Jovanovog doma koje govore više od svake riječi.

Na ovu se objavu odmah javio **Nikola Glasnović** iz Kistanja:

- Ja ću mu pomoći, imam šporet, krevet, deke i još dosta toga, znam otprilike di živi, Nada Stoiljković, a možemo sutra ako ste slobodni - brzo je reagirao na dirljivi apel Glasnović.

No, do našeg obilaska Jovana, Nikolina pomoć nije realizirana. Ne njegovom nebrigom…

Krenuli smo u posjet **Jovanu Koroliji** i očekivali da nam se pridruži gerontodomaćica **Nada Stoiljković**. Nismo točno ni znali kako doći do Jovana. Nada, međutim, nije došla. Snalazili smo se sami, pitali rijetke ljude koje smo u Korolijama pronašli, provlačili se uskim kozjim stazama kroz granje i draču, riskirajući da s automobilom ostanemo zarobljeni u bukovičkoj pustoši, na nekom neprohodnom puteljku. Nekako smo se iščupali iz nevolje, ostavili auto na jednoj travnatoj raskrsnici, i nastavili pješke prema Jovanu.

Da nevolja, pa i sramota, bude veća Jovan živi u zaseoku u kojem i načelnik općine Kistanje, **Goran Reljić**, ima svoju "starinu". A načelnik drži do svog rodnog kraja. Čak je i nekadašnju seosku lokvu na kojoj se napajala stoka dao urediti, pretvorio je u pravu atrakciju anticipirajući mogući turistički razvoj toga kraja. Uz nekadašnju lokvu, danas uređeno jezero opasano kamenom, na čijim obalama se namjernik može i odmoriti i uživati u nevjerojatno smirujućem, živopisnom pogledu, nikle su i prve, nove kuće. To je znak moguće budućnosti. No, što je sa sadašnjošću, pogotovo onom koju živi Jovan Korolija?

Ugašena peć, nekoliko neotvorenih konzervi i – pasta za zube?!

Kuća se ulegla od godina i tereta nevolje koja odavno stanuje u njoj. Zajedno s Jovanom koji je pod tim krovom cijeli svoj život. Obilazimo oko kuće uronjene u neki samotni mir, ali nigdje traga Jovanu. Možda je otišao kod suseljana koji živi najbliže njegovoj kući, a i to najbliže vrlo je relativno, kilometar- dva dalje. Kod njega svako jutro, kako su nam kazali seljaci, odlazio na marendu. Što kod njega pojede, to mu je sve. Jovan sebi ne kuha. No, noge ga još služe. A i dobro mu dođe društvo. Iako, sa svojih 91. sluh mu je ostao tek u tragovima…

Ušli smo u dvorište, pogledali jesu li Jovanove ovce u toru ili su na paši, uvjerili se da su sve na broju i to nas nekako navelo da zaključimo da je vjerojatno i Jovan tu. Ali, nigdje ga vidjeti. Ušli smo u dio kuće gdje je peć i stol, nazovimo je kuhinjom, i osim ostataka voštanica i izgorjelih šibica, nema ničeg. Peć ne gori, hladna kao zimski mraz.

Odemo iz te u susjednu prostoriju, a tamo željezni krevet, na njemu teški sukneni pokrivač, čini se, kao da se čovjek koji je bio pod njim odavno izvukao odatle. Preko cijele prostorije rastegnuto uže i na njemu sva Jovanova odjeća. U kutu "sobe" stol na kojem je odloženo nešto nalik na humanitarnu pomoć: nekoliko konzervi, par sapuna, čak i pasta za zube, iako Jovan odavno nema nijednog …

Palimo voštanicu ne bi li bolje osvijetlili ovaj mračni prizor koji je teško spojiti s godinom 2022. Učini mi se da čujem tiho, teško disanje pod pokrivačem na postelji. Je li moguće da je Jovo ipak zgrčen pod njim, u dubokom snu?

Zazovemo ga, blago protresemo, kad ispod prekrivača polako izroni sijeda glava mršavog starca, bunovnog i pomalo dezorijentiranog. Kako i ne bi? Pa tko mu je to nepozvan banuo u kuću? I sami se osjećamo poput lopova, makar smo Jovanu došli s najboljim namjerama i u pratnji njegovog dobrog znanca. Ali, upali smo u njegovu intimu, razbili mu san, a kakva korist od nas, zdvajamo, jer ovo nije naš prvi susret s ljudima

koji žive daleko od civilizacije i daleko od života dostojnog čovjeka. O mnogima smo pisali, njihove teške sudbine objelodanili, sve fotografijama ilustrirali kako bi te tužne prizore napuštenih samaca vidjeli oni koji su pozvani za njih nešto učiniti.

Opet solari, kao i u Parčićima, koji uskoro neće imati komu osvijetliti stol…

Slično smo prije nekoliko godina otkrili i u **Parčićima**, još jednom bukovičkom selu koje je u međuvremenu gotovo potpuno ispražnjeno od svakog života, ostao je tek jedan usamljeni Mohikanac koji se iz svoga doma ne da. Priča iz Parčića završila je spektakularnim postavljanju solarnih panela i paljenjem uličnih žarulja u trenutku kada više, rekosmo, svjetlo nije imalo kome obasjati ni put ni stol…

I kad mi sada netko kaže kako će Jovanu u **Korolije** postaviti solare, kako će taj svečani, velevažni potez države zabilježiti i TV- kamere, znam da se Jovanu dobro ne piše. Jer, ovom usamljenom stracu, ovce su veći prijatelji od ljudi. S njima je od svoje šeste godine, cijeli život je bio čoban, brinuo o svome stadu, a nekad je u njemu bilo i po 60-ak ovaca, pa tako i danas u svojim poznim godinama i dalje s najvećom radošću ulazi u tor gdje se stišće desetak preplašenih ovaca koje Jovanu ulijevaju zadnju želju za životom. Iako star, nemoćan, neuhranjen, gluh, želio bi, priznaje nam, bar još 3- 4 ovce nabaviti. To je jedino što je poželio…

Ono što Jovanu treba je bar jedan topli obrok na dan, po koji sada odlazi do svog suseljana dobra srca koji ga prima za stol i skuha mu nešto toplo što će ga držati cijeli dan. Jovanu treba dnevna skrb, gerontodomaćica koje neće u njegov mračni, hladni, zapušteni dom doći da bi ostavile koju konzervu i lijekove, nego taj dolazak iskoristiti da mu operu staro, zahrđalo posuđe, očistile stol, pokupile smeće, pomele i operale podove, da to srednjovjekovno turobno prebivalište učine koliko –toliko podnošljivijim. Jovan to sam više niti može niti hoće, taj kaos je dio njegovog samačkog života koji mu desetljećima nije nitko "remetio". Davnih je godina, još kao dijete, Jovan obolio od meningitisa, ista sudbina zadesila je i njegovu sestru koja više nije među živima. Imao je, kako nam kazuju njegovi znanci, i brata, no i on je umro. Jovanu je samoća bila pratitelj najveći dio života…

Jovanu treba olakšati starost i samoću

A ima načina da mu se pomogne, ima i donatora, dobrih ljudi poput **Nikole Glasnovića** koji bi mu htjeli pružiti ruku solidarnosti i empatije. Jovan živi od socijalne pomoći, ali tako živi i njegov dobri susjed koji mu je donedavno, dok se i sam nije razbolio, kuhao marendu. Zar **općina**, **država**, **Ministarstvo mirovinskog osiguranja, socijalne skrbi i obitelji**, **Srpsko narodno vijeće**, **SDSS**, ne bi mogli osigurati neku naknadu za tog brižnog čovjeka koji nema od čega kupiti namirnice za oba? Pa ono svoje dijeli s Jovanom na pola.

Jovanu je prijeko potreban dnevni obilazak, a ne dva puta tjedno. Žene kosovske doline učinile su puno, kazuju nam u **Kistanjama**, za ovu starčad rasutu po zabitima **Bukovice**, ali, netko im uvijek promakne. Nekomu se premalo posvete, jer drugi na njih već čekaju. A **Jovan** ne traži ništa, njemu je samoća prirodno stanje. No, ni to njegovo stanje, pogotovo zdravstveno, nije više nimalo optimistično. Dok s njim pričamo uši nam para asmatično sviranje njegovih pluća, ne zvuči nimalo dobro, i na trenutak pomislimo da je veliko pitanje hoće li Jovan i dočekati svjetlo u toj udaljenoj vrleti gdje je davnih dana svio svoje gnijezdo. Sam, samcat. Njemu od obitelji i nema tko doći. Nikad se nije ženio, djece nije imao, njegovi pomrli, i čemu se je njemu u ovim dubokim godinama još nadati?

Jovanovim fotografijama neki su **Kistanjci** odlučili izlijepiti cijelo svoje mjesto ne bi li skrenuli pozornost odgovornih na Jovanovu sudbu. Oni apeliraju da se, ako već država i općina ne mare, donacijama pokuša urediti bar ta jedna prostorija u kojoj spava, da se postave nove keramičke pločice, gips-obloge, da se izolira njegov skromni kutak od vlage i hladnoće. Da mu se olakša zima. I starost…

Pitanje je hoće li njihov glas tko čuti, hoće li na njihov apel tko reagirati. Naposljetku, hoće li pomoć stići prekasno…

https://tris.com.hr/2022./12/u-bukovici-usred-nicega-91-godisnji-jovan-korolija-zivi-sam-samcat-bez-struje-vode-hrane/

I TO JE KLUB: NEUMORNI ORUŽARI, TETE IZ KUHINJE I TAJNICE KOJE NE GUBE ŽIVCE

"Ako grmi s tribina, znamo da je dobro i da naši pobjeđuju. Slično je i za stolom. Ako je mir i tišina, znači da su izgubili, ali ako je pobjeda, onda ne prestaju pričati i šaliti se. Čak i na ručku prije utakmice, osjetim na njima hoće li taj dan biti dobri ili ne"

Mladenka Vrzić, *kuharica Hajduka od 1995. do 2020. godine*

92. Ivana Perić

Novinarski projekt:
Neka ne pati koga smeta – nogometaši i nogometašice kao radnici i radnice

Elektronička publikacija:
Radnička prava

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
14. studenoga 2022.

I povijest i sadašnjost nogometnih klubova, kako kod nas, tako i u svijetu, bilježi se uglavnom kroz priče u tri kategorije aktera: igrači, treneri, navijači. Ako dobro ne funkcionira jedno ili više od to troje (plus uprava), odnekud će se čuti dijagnoza da je klub u problemima.

Pa ipak, klubove stvaraju i na životu održavaju i oružari, domari, zaštitari, kuharice, čistačice, tajnice, blagajnice. Priča jednog takvog radnika zabilježena je sredinom prošlog stoljeća u knjizi o tridesetoj godišnjici Sportskog društva Trešnjevka (1926-1956), koju je 1956. izdao nogometni klub Trešnjevka. U knjižici koju listamo u arhivu Knjižnica grada Zagreba **Đuka Prpić**, oružar u NK Trešnjevka, opisuje se kao "neumoran u radu".

"Prpić sjeda za mali postolarski stolić i počinje svoj posao oružara Trešnjevke. Desetke pari kopački treba neprekidno držati u redu i opravljati. Pa lopte. Kada se igra utakmica pobrinuti se da igrači imaju sve rekvizite spremne za upotrebu. A to nije lak posao u Trešnjevci koja ima četiri momčadi s više od 50 igrača", piše u knjizi. Đuka u svom radu nije usamljen, u posao je uključena čitava njegova familija.

"I njegova žena **Julka** radi bez predaha za Trešnjevku. Njezina mašina za rublje 'zapjeva' svoju pjesmu gotovo svako drugo jutro u pet sati. Koliko stotina dresova i čarapa je prošlo kroz njezine prste. Ona već znade kakova je boja leša na igralištu Šibenika i Odreda, sve preko zamrljanih dresova igrača. Ona osim toga priprema uvijek za svoju veliku porodicu igrača čaj, a katkada i sendviče", navodi se dalje.

Iako je priča Đuke i Julke, porodice koja radi za klub i igrače koji su im "kao porodica", stara sedamdeset godina, prikaz njihova rada ne razlikuje se mnogo od današnjih prikaza takvog rada i radništva. O "sporednim" radnicima u klubovima rijetko imamo prilike čuti, a kad i čujemo nešto, najčešće je njihov (potplaćeni) rad svrstan u domenu ljubavi i brige.

"Oni su mi kao djeca"

Pomičemo se malo bliže prema sadašnjim vremenima, skačemo od Trešnjevke 1950-ih do Splita 1980-ih. Zahvaljujući jednoj novinskoj reportaži, zastajemo u pogonu Hajduka 1985. godine, među čistačicama, praljama, kuharicama, tajnicama. U njoj se spominje **Katarina Wiesner**, telefonistica stalno izložena udarima poziva. "Ona obavi bezbroj razgovora u toku dana, i jedina u domu Bijelih ne gubi živce, nego staloženo odgovara, bilježi i prenosi, odbija i poziva", navodi se u tekstu.

Čitatelje se upoznaje i s glavnom kuharicom u restoranu Hajduka, **Amelijom Velat** iz Pazina. U Hajduku je od 1967. godine glavna kuharica, a uz nju u kuhinji još rade **Anđa Boban**, **Nada Korač**, **Ana Božiković**, **Luca Ruščić** i **Anka Kovačević**. Kuharice igračima dozvoljavaju da ulaze u kuhinju, zaviruju u lonce. Velat objašnjava da se na to ne ljuti, jer su joj oni "kao djeca".

Dodat ćemo ovdje kako se uz Hajduk od samih početaka veže ženski rad "iz sjene" – prvu mrežu na golu Hajduka, za utakmicu koja je odigrana na Kraljevoj njivi (budućem Starom placu) 1911. godine, isplela je i zajedno je s ribarskim mrežama skuhala **Anka Kaliterna**. Navijačice Hajduka sudjelovale su i u radnim akcijama uređenja Starog placa 1950. godine.

O ženama koje drže "tri kantuna Poljuda" mogli smo nešto čuti i u recentnije doba, u reportaži koju su 24 sata objavila 2018. godine. U toj reportaži upoznajemo **Mladenku Vrzić**, koja je nakon Amelije Velat (zaključujemo sami, po godinama koje se navode u tekstovima koje smo o njima pronašli) postala nova glavna kuharica Hajduka.

"U Hajduku sam od 1995. godine, a u tih 23 godine kroz kuhinju su prošle tisuće djece i igrača. Više im ne pamtim lica i imena, ali kad me netko u gradu oslovi s 'teta Mladenka', znam da je taj kao dijete igrao u Hajduku. Puno djece dolazilo je iz Slavonije, iz Dubrovnika, Zadra... Uglavnom kad bi krenuli u peti razred. Teško im je bilo daleko od obitelji, znali bi i plakati, pa bi ih trebalo i utješiti, popričati s njima", kaže Vrzić novinarima. I za nju se navodi da je igračima često bila poput majke.

U tekstovima primjećujemo i da se većina radnica oslovljava s "teta". Izvorne su "tete" one u dječjim vrtićima, ali često u teta-domenu upadnu još i knjižničarke, čistačice, kuharice. Uglavnom se radi o radnicama čiji je rad stavljen u prisniji, pseudo obiteljski kontekst, i u tome uglavnom potplaćen i podcijenjen. Kuhaju, peru, čiste, uče nas, brinu o nama – sve ono što inače radi neka majka, izvan kuće radi neka teta. I radi to iz ljubavi, a ne za plaću.

"Ni bolovanje, ni godišnji odmor u skoro 40 godina"

Poželjeli smo za ovaj tekst obići i pogone NK Rijeka, razgovarati s različitim profilima radnika o kojima klub ovisi. Iz kluba su nam rekli da takav rad iz pozadine itekako uvažavaju i bez njega ne mogu, ali se njihove radnice i radnici u ovom trenutku nisu voljni medijski isticati. Ipak smo doznali za priču o njihovom oružaru **Rustemu Gashiju.**

“Ni bolovanje, ni godišnji odmor u skoro 40 godina! Ali, zato bi se kroz tih 15.000 radnih dana za svaki mogla izdvojiti jedna njegova lijepa riječ, jedna dobra fora za plakanje od smijeha, jedna pružena utjeha ili jedno potaknuto veselje nakon dobre utakmice. Sve su ovo kadrovi života uz ‘Rijeku’ omiljenog riječkog, a zasigurno najpoznatijeg hrvatskog oružara, Kosovara – Rustema Gashija”, započinje tekst o Gashiju na službenim stranicama kluba.

On pak klub opisuje kao svoju najveću ljubav, igrače i ostale radnike kao svoju obitelj. To je ono što ga je guralo i u najtežim vremenima. “Jedno vrijeme je bilo teško, klub je bio bez novaca, mi bez plaće, al’ i tad smo preživjeli. Znao sam da je svima teško pa sam podizao atmosferu. Ma nemoguće ti je to bilo. A onda opet, bilo je i vrijeme kada se nismo morali snalaziti, bilo je svega, nismo kupovali ni prašak za pranje dresova, samo bismo otišli u Brodokomerc i uzeli što nam treba”, priča Gashi.

Uz njega je najdugovječnija radnica Rijeke **Milica Alavanja**, glavna tajnica kluba. “Milica i ja smo tu najduže. Puno se toga promijenilo od tada. Kada smo počinjali, znali smo jako malo. Do danas je ona naučila sve o papirima, a ja sve o travi i opremi i to radimo najbolje šta znamo. A i cijeli nogomet se promijenio za to vrijeme, bitnije su postale pare od igre”, zaključuje Gashi.

Osim što se rad onih koji skrbe za klupsku infrastrukturu često svodi na “rad iz ljubavi”, primjećujemo i cirkuliranje termina “pomoćni radnici”, iako je za svaki klub nužno imati nekoga tko će oprati dresove, održavati igralište, javljati se na pozive. U takvom radu nema ničega pomoćnog ili sekundarnog, ali označavanje nečega kao pomoćnog lakše prebacuje fokus na voljnost samog radnika ili radnice. Oni, ispada, samo malo pomažu klubu zato što klub puno vole.

“Jednako vrijedan rad, ali ih se ne vidi i ne čuje”

Velik dio “pomoćnog osoblja” u klubovima su žene. **Tea Rožman Svedrović** skoro dva desetljeća radi kao sportska novinarka na Hrvatskom radiju. Odnedavno više nije novinarka HRT-a, ali godinama je bila voditeljica emisije Žene u sportu na Prvom programu Hrvatskog radija. Radi se o emisiji koja je često donosila priče o različitim radnicama koje čine sportske kolektive, jedan je od rijetkih mjesta u medijskom prostoru na kojem se u kontinuitetu moglo čuti takvo nešto – izuzetak u (sportskom) novinarstvu.

Rožman Svedrović govori nam kako se žene u sportu od svojih prvih dana bore za ravnopravan položaj s muškim kolegama, u svim mogućim segmentima – plaća, uvjeta rada, korištenja infrastrukture.

“Znamo koliki je nesrazmjer između nogometašica i nogometaša kao najpopularnijeg sporta u Hrvatskoj, a kad pogledamo stanje u nekim manje popularnim i zastupljenim sportovima poput ženskog vaterpola, onda možete dobiti pravi uvid u borbu koju vode naše sportašice i sportske radnice. Gdje su naspram sportaša sportašice, a onda još one koje iza njih stoje. Trenerice, tajnice, čistačice, predsjednice u klubovima i savezima koje jednako vrijedno rade kao i muški radnici, ali jednostavno ih se ne vidi i ne čuje”, govori Rožman Svedrović.

Bilo joj je bitno kroz emisiju neprestano ukazivati na to da nitko ne uspije sam ni u čemu, pa tako ni u sportu. Velika količina ženskog rada koja se krije iza mnogih uspjeha sportaša još uvijek nije razotkrivena, svima vidljiva. “Žene koje sam tijekom godina ugostila u emisiji većinom su govorile afirmativno o svojim kolegama, šefovima, uvjetima rada i slično. Ali, moram istaknuti da dio žena nije htio govoriti pred mikrofonom otvoreno o temi diskriminacije, što sam naravno ispoštovala, kako onda, tako i sada. Ljubav prema poslu, ali prvenstveno prema sportu je nešto što ih je nosilo bez obzira na sve”, kaže Rožman Svedrović.

U sustavu koji rad ne vrednuje adekvatno, kategorija ljubavi često ispada jedino pogonsko gorivo. Ostaje nam tako uska slika “uspješnih” i “zaslužnih”, a u sjeni iza nje još se granaju široki rukavci rada bez kojih života nema i ne može biti.

https://radnickaprava.org/tekstovi/clanci/i-to-je-klub-neumorni-oruzari-tete-iz-kuhinje-i-tajnice-koje-ne-gube-zivce

Europeada – mnogo više od sporta

93. Tatjana Dragičević

Novinarski projekt:
Sport – prilika za pozitivne društvene promjene

Elektronička publikacija:
P-portal.net

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
17. srpnja 2022.

Autobus s igračima nogometnih reprezentacija Srba iz Hrvatske i Hrvata iz Srbije krenuo je u petak 24. jula u popodnevnim satima iz Vukovara i stigao iza ponoći u hotel Ekwirt u Šentprimožu u Austriji. Svi su zajedno pristigli na dugo iščekivanu **Europeadu** – muško i žensko nogometno prvenstvo europskih nacionalnih manjina u organizaciji FUEN-a, krovne europske organizacije nacionalnih manjina.

Na svečanom otvaranju Europeade – Srbi iz Hrvatske, Hrvati iz Srbije, ljubazni domaćini koruški Slovenci, Mađari, Česi i Slovaci iz Rumunjske, Slovenci iz Italije, Nijemci iz Poljske i Italije, Romi iz nekoliko država, Lužički Srbi, Pomaci iz Bugarske i mnogi drugi. „Šaroliko" društvo iz cijele Evrope okupilo se u Koruškoj, u Eberndorfu. Koruški Slovenci, domaćini četvrtog izdanja nogometnog Eura nacionalnih manjina, odmah su na svečanom otvaranju opravdali ukazano povjerenje i ispunili atmosferu pozitivnom energijom. Odlično su organizirali cijelu manifestaciju u desetak gradića pored Klagenfurta.

Odličan start „naših"

Dvadeset reprezentacija muških europskih nacionalnih manjina na Europeadi bilo je raspoređeno u pet grupa, a nogometne reprezentacije Srba iz Hrvatske i Hrvata iz Srbije imale su više nego odličan start. Srbima iz Hrvatske je grupi u E „za zelenim stolom" najprije upisana 3:0 pobjeda bez borbe protiv Mađara iz Slovačke, koji su u zadnji čas odustali od takmičenja. Zatim su u Galiciji sa 2:0 pobijedili Slovake iz Mađarske. Utakmica se igrala u „tropskim" uvje-

tima na 35 stupnjeva, a izabranici selektora **Nikice Gagulića** i pomoćnog trenera **Antonija Dedića** slavili su golovima **Nikole Nešića** iz prvog poluvremena i **Miloša Mirosavljevića** u završnici utakmice. Time su hrvatski Srbi napravili prvi veliki korak prema plasmanu u četvrtfinale turnira, što je bio realan i priželjkivani cilj.

Sutradan su u Šmihelu u utakmici zadnjeg 3. kola u grupi E odigrali neriješeno 1:1 protiv Slovenaca iz Italije. Ponovo su poveli pogotkom Nikole Nešića, ali su talijanski Slovenci izjednačili vrlo brzo nespretnim autogolom nakon pogreške u zadnjoj liniji obrane. Reprezentativci Srba iz Hrvatske borili su se protiv odličnog protivnika i kiše, koja je otežavala igru u drugom poluvremenu, bolje su stajali na terenu i izborili veliki bod koji ih je odveo u među osam najboljih manjinskih ekipa Starog kontinenta. **Marko Jelečki** je savršeno kapetanski „dirigirao“ igrom, **Dimitrije Dujmović** bio je siguran na vratima, sve od sebe dali su svi igrači. Nakon početne dvije pobjede i jednog remija, osvojili su ukupno sedam bodova, što je bilo dovoljno za plasman u četvrtfinale Europeade. Tim se plasmanom ostvario primarni cilj reprezentacije, dobili su samopouzdanje i priliku za plasman u polufinale.

Reprezentacija Hrvata iz Srbije, koji uglavnom dolaze iz Vojvodine, u svojoj su grupi A najprije nadvisili švicarske Retoromane (4:0), a zatim su u drugom kolu pobijedili reprezentaciju Aromuna (5:1). Zadnju utakmicu u grupi izgubili su od domaćina, Koruških Slovenaca (1:4), ali su ih velike dvije pobjede, odnosno osvojenih šest bodova odveli u četvrtfinale „manjinskog Eura”. Kao i Srbi iz Hrvatske, i oni su „upali“ među tri najbolje drugoplasirane ekipe u grupi.

Složni i na terenu i na pozornici

Nakon zadnjeg kola u grupama, u Bleiburgu je održan „**Kulturni dan**“ i ždrijeb za četvrtfinale. Da je Europeada puno više od sporta pokazale su to sve reprezentacije promovirajući svoju kulturu i svoj jezik. Srbi iz Hrvatske zajedno s kolegama iz reprezentacije Hrvata iz Srbije na pozornici su se predstavili **Bajaginom** pjesmom „Moji su drugovi biseri rasuti po celom svetu“. Ostali sudionici imali su pojedinačna predstavljanja, samo su Hrvati iz Srbije i Srbi iz Hrvatske odradili simbolični zajednički nastup čime su na najbolji način potvrdili koliko su u odličnim odnosima od početka zajedničkog putovanja. Time su na najbolji način opravdali i moto Europeade „Together unique“ („Ujedinjeni zajedno“). Dio igrača bio je obučen u šumadijske, dio u slavonske narodne nošnje.

Po silasku s pozornice uslijedio je ždrijeb četvrtfinalnih parova. Kuglice su Srbima iz Hrvatske za protivnike namijenile jaku reprezentaciju Nijemaca iz Poljske, a Hrvatima iz Srbije reprezentaciju Lužičkih Srba. Osim spomenutih reprezentacija, u četvrtfinale ušli su austrijski i talijanski Slovenci, Nijemci iz Italije i Romi iz Mađarske.

Sutradan, u četvrtfinalnoj utakmici u Globasnici usprkos borbenoj igri, Srbe iz Hrvatske nadvisili su Nijemci iz Poljske (1:4). Nažalost, i Hrvati iz Srbije doživjeli su poraz u Šmihelu od Lužičkih Srba (1:3) i tako propustili šansu za sudjelovanje u polufinalu Europeade. Ostao je, naravno, žal za polufinalom koje će obje reprezentacije pokušati ostvariti na sljedećem izdanju ovog multikulturalnog druženja.

Nastup obiju reprezentaciju nastavio se već idućeg dana u razigravanju za konačni poredak u Velikovcu. Srbi iz Hrvatske upisali su još dvije pobjede protiv reprezentacije mađarskih Roma (1:0) i talijanskih Slovenaca (3:0). S Hrvatima iz Srbije bratski su remizirali (3:3). Tako su hrvatski Srbi zauzeli visoko peto mjesto, a srpski Hrvati šesto mjesto u konkurenciji 20 manjinskih reprezentacija. Nema sumnje, odličan je to rezultat za obje ekipe. No, rezultat je ionako sporedan, najvažnije su stečene neraskidive veze među ljudima, veze za čitav život.

Red sporta, red muzike, red druženja

„Da nam je netko prije puta ponudio peto mesto, ne bismo odbili“, iskreno je nakon zadnjeg nastupa rekao selektor reprezentacije Srba iz Hrvatske Nikica Gagulić. Također, selektor reprezentacije Hrvata iz Srbije za područje Srijema, i još uvijek strastveni igrač, **Miodrag Erceg** (52) iz Golbinaca izrazio je zadovoljstvo postignutim rezultatom, naročito kad se u obzir uzme nedostatak zamjenskih igrača i „ne sasvim pravedno suđenje”, kako je istaknuo. Ne umanjujući

važnost sportske borbe, Miodrag je naglasio da je od svega najbitnije stjecanje novih prijateljstva „s našim prijateljima Srbima iz Hrvatske, s kojima smo dijelili isti hotel, isti stol, istu pjesmu…"

„To je nešto što je neprocenjive vrednosti", argumentirao nam je uvijek raspoloženi Miodrag. Njegovo mišljenje podijelio je i igrač Fudbalske reprezentacije Hrvata iz Srbije i FK Tavankuta, **Dositej Oblaković** (23) iz Subotice. Osim prilike za druženjem, za dolazak na Europeadu motivirala ga je sama zamisao da bude dio ovako velikog sportskog događaja, kao i mogućnost da predstavi svoju manjinsku zajednicu, koja generalno nema puno prostora za prezentaciju. Sve je bilo savršeno, od prvog ulaska u autobus gdje su ih čekali Srbi iz Hrvatske, komunikacija je bila doslovno „bratska". U Subotici žive ljudi različitih nacionalnosti i vjera te o tome kako je biti mladi Hrvat u Srbiji, Dositej, inače student KIF-a u Novom Sadu, uopšte niti ne razmišlja.

Da je Europeada u prvom redu prekrasno životno iskustvo slaže se i **Petar Gvozdenović** (28) iz Vojnića, igrač reprezentacije Srba iz Hrvatske i NK Petrova Gora. Baš kao i Dositej, on smatra da nema značajnih razlika između Srba iz Hrvatske i Hrvata iz Srbije. S druge strane, Petar, inače inženjer strojarstva, ističe da se kao Srbin u Hrvatskoj nije uvijek osjećao ravnopravnim, naročito se tako nije osjećao tokom školovanja.

Njegov suigrač **Dragan Gagulić** iz Bobote ističe, pak, da se kao Srbin u Hrvatskoj osjeća ravnopravnim. „Trudim se da održavam i poštujem svoju tradiciju na najbolji mogući način i da ujedno poštujem državu u kojoj živim. Ceo život sam proveo ovde, osećam da tu pripradam", objašnjava Dragan, koji osim što nastupa za reprezentaciju, studira ekonomoju u Osijeku i igra za NK Vuteks Slogu u Vukovaru. Za njega je Europeada, također, predivno iskustvo i jedan od najljepših turnira na kojem je imao priliku sudjelovati. Zadovoljan je osvojenim 5. mjestom i željno iščekuje iduću Europeadu.

Bilo kako bilo, osim što pruža priliku mladim ljudima da ostvare snove i svoje potencijale, sport i takmičenja kao što je Europeada, istovremeno pomažu u približavanju naroda, u prihvaćanju međusobnih razlika, ali i pronalaženju i povezivanju međusobnih sličnosti, koje su posebno prisutne kod naroda bivše Jugoslavije. U to nema razloga nimalo sumnjati – pokazao je to naš domaćin u Koruškoj **Stamenko Radišković** (45), čovjek koji je od strane organizatora bio određen da bude „Katica za sve" Srbima i Hrvatima tijekom Europeade. On je porijeklom iz BiH i srpske je nacionalnosti, a još od rata 90-ih živi i radi u Austriji.

„Europeada je pokazala zanimljive nogometne duele, pokazala je dosta želje za pobjedom, ali i druge stvari bitne za našu zajednicu. Meni je prije svega pružila priliku da steknem nova prijateljstva", govori Stamenko i dodaje: „Red sporta, red muzike, red druženja u ovom fenomenalnom ambijentu, to mi daje nadu i snagu. Ovaj događaj dodatno mi je potvrdio da su u meni ostali duboki korijeni porijekla iako sada već Austriju smatram 'svojom'", iskren je naš domaćin Radišković.

Podrška s najviše razine

Dok su se igrači iz Srbije i Hrvatske predano borili i nadmetali se po prekrasno uređenim koruškim nogometnim terenima, njihovi treneri i organizatori išli su s njima s utakmice na utakmicu, pomagali im, trenirali ih, navijali. Bodrili su ih, snimali, fotografirali, da se zaboravu otmu neki prekrasni trenuci. Svaki povratak s utakmica, nakon pobjeda ili poraza, bio je naprosto koloplet veselja, plesa, pjesme.

Osim stečenih drugarstava i zapaženih sportskih rezultata, ne treba zaboraviti spomenuti da je reprezentacija Srba iz Hrvatske u Koruškoj tokom cijelog takmičenja imala pomoć „s najviše razine". Iz Hrvatske su u Austriju došli i pružili podršku potpredsjednica Vlade RH **Anja Šimpraga**, saborski zastupnik **Boris Milošević**, saborska zastupnica **Dragana Jeckov**, ali i drugi predstavnici Srba u RH, ljudi iz SNV-a, vjerni navijači… Cjelokupne pripreme i sudjelovanje reprezentacije omogućilo je Sportsko rekreativno društvo Srba u Hrvatskoj, čiji je predsjednik **Milan Martinović** cijelo vrijeme bio uz igrače. Njegovo nogometno menadžersko iskustvo je i jednoj i drugoj reprezentaciji donijelo korisne savjete. Uz svoje je reprezentativce cijelo vrijeme bio i glavni koordinator hrvatske reprezentacije **Petar Kuntić**. On nas je detaljno upoznao s položajem Hrvata u Srbiji i još

jednom iskazao zahvalnost za pomoć koja je pružena od strane Sportskog društva i Hrvatskog nogometnog saveza. Nažalost, za sudjelovanje reprezentacije Hrvata iz Srbije na Europeadi izostala je podrška Vlade RS i Fudbalskog saveza Srbije.

Posljednjeg dana Europeade u finalu su pobjedu četvrti put zaredom odnijeli igrači iz Južnog Tirola nadvisivši domaćine, Slovence iz Koruške, minimalnim rezultatom 1:0. Za razliku od svojih kolega, Slovenke iz Koruške uspjele su protiv istih suparnica, Njemica iz Italije, izboriti pobjedu nakon produžetaka, penalima (4:2).

Kako je Koruška podržala svoje Slovence o tome nam je govorio domaćin Stamenko Radišković. Pojasnio nam je da se Koruški Slovenci bore za pravo službenog korištenja svojim jezikom još od 1840. kad je osnovana Slovenska športna zvezda. Ona je danas značajan partner u organizaciji Europeade, a najviše su je podržali baš Republika Slovenija i regionalna samouprava Koruške.

„U Koroškoj djeluje 80-ak slovenskih kulturnih društava, sačuvali su svoje vrtiće, škole, imaju i svoju Slovensku gimnaziju u Klagenfurtu. Veliki problemi još su uvijek prisutni oko upotrebe dvojezičnih tabli jer se lokalni zakoni razlikuju, no, ipak čak 1.500 mjesta ima naznačene dvojezične nazive“, objasnio je Stamenko.

Deset dana za pamćenje

Druženje, upoznavanje novih ljudi, sport, prirodne ljepote Koruške, neiscrpna ljubaznost organizatora i lokalnih ljudi, međusobno razumijevanje i prožeta komunikacija na slovenskom, njemačkom, srpskom, hrvatskom, srpskohrvatskom,… to su samo neki od dojmova koji će nam svima ovu Europeadu zauvijek ostaviti u predivnom sjećanju.

Desetak smo dana obilazili koruška sela i nogometna igrališta, družili se, bilo je jako “toplo” i prijatno prolaziti podno Alpi, preko Karavanki, uz tokove rijeka, pored zelenih jezera, pokraj njiva s raznim kukuruzima, ječmom, pšenicom… pokraj svih mjesta s uređenim krajolikom, pored kuća čiji je izgled uklopljen u okolinu. Za razliku od hrvatskih, srpskih i inih „rubnih” krajeva, bilo je lijepo biti među ljudima koji se mahom bave poljoprivredom ili seoskom turizmom, a od toga dostojanstveno žive.

Deset je dana u Koruškoj proletjelo kao u trenu. Ljubav prema sportu obilježila nam je svima ovo vrijeme, ali prije svega ljubav prema dobrim ljudima koji su bili spremni odvojiti dio svoga slobodnog vremena i dati ga drugima, dati ga društvu koje vapi za pozitivnim pričama u kojima nema osuđivanja i odbacivanja drugih i različitih, društvu koje teži prihvaćanju i borbi za boljitkom. Za bolje ljude, za bolje međuljudske odnose, za bolju zajedničku budućnost… Da, i za bolji osobni sportski rezultat, no, on je u cijeloj ovoj priči ipak sporedan. I zato, svi s nestrpljenjem očekujemo sljedeću Europeadu, novo izdanje takmičenja na kojem se slavi ljudska dobrota, na kojem se otvaraju granice i stvara prostor za dijeljenje emocija, jezika, kulture, vještina i na kojem se učvršćuju sličnosti i pomiruju i slave razlike. Na takmičenju koje jednostavno rečeno – vraća osjećaj smisla.

Reprezentaciju Srba u Hrvatskoj činili su igrači iz brojnih klubova širom Hrvatske, od Dalja i Vukovara do Bijelog Brda, Ličkog Osijeka, Vinkovaca, Vojnića, Gomirja: Dimitrije Dujmović, Stefan Uščebrka, Zoran Kurjega, Marko Jelečki, Srđan Milovanović, Miloš Mirosavljević, Stefan Bingulac, Nemanja Dorić, Nebojša Popović, Dragan Gagulić, Nikola Nešić, Srđan Nedić, Marko Medić, Siniša Mamula, Petar Gvozednović, Marko Kneževič, Valentino Kuprešanin, David Bodza, Slobodan Lukić, Dejan Veselinović.

Reprezentaciju Hrvata u Srbiji činili su: Igor Sabo, Alen Vujić, Mateo Kujundžić, Atila Kemenji, Dositej Oblaković, Ričard Rajčanji, Neven Ivandekić, Saša Nović, Strahinja Miletić, Igor Vidović, Radivoj Draganić, Marko Temunović, Milan Savković, Luka Dulić, Nemanja Todorović, Miodrag Erceg.

https://p-portal.net/europeada-mnogo-vise-od-sporta/

RADIO ROJC

PRAZAN PROSTOR (1) Između glazbe i ideologije

94. Ivan Slijepčević

Novinarski projekt:
Prazan prostor: Definiranje subkulturnih gibanja u Hrvatskoj

Elektronička publikacija:
Radio Rojc

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
3. studenoga 2022.

Vjerni fanovi lika i djela *straight-edge* pionira Iana MacKayeja, čelnog čovjeka bendova *Minor Threat* i *Fugazi*, često ga u intervjuima za raznorazne lokalne fanzine znaju upitati kako definira punk. Jednom je prilikom MacKaye rekao:

"*Evo kako definiram punk: to je slobodan prostor. Može se zvati jazzom, hip-hopom, bluesom, rockom ili beatom. Može se zvati i technom. Za mene je punk rock stanje uma kroz koje sam shvatio da se nove ideje mogu predstaviti u okruženju u kojem profit nema primat*".

Za mnoge ovdašnje alternativce punk je gotovo jedina supkulturna ideja – ili možda ideologija – koja vječito nosi predznak opće nejasnoće, čak i u krugovima koji se u potpunosti identificiraju s dotičnom supkulturom. Postoji poprilično labavi okvir hip-hopa, duba, ili noisea, no – poradi samačke politike pankera, teško je usuglasiti se oko toga što je punk.

Njegova povijest je poprilično slojevita. Punk je tik iza svojeg globalnog nametanja bio pokretačem brojnih društvenih promjena, što ga pozicionira kao silu koja je nadišla primitivnu ideju o žanru i glazbenom pravcu. S jedne strane, njegovi skromni Engleski početci otvorili su izrazito reflektivan prostor u kojem je srednji razred pokušao artikulirati svoj zajednički klasni interes uslijed izrazito nepogodnih uvjeta života. Osim toga, "migrantske" tendencije punka omogućile su rađanje adekvatnog pandana Engleskom

punk rocku, a tu je poziciju zauzeo Američki *hardcore*. Glazbeno sličan punk rocku, hardcore je za cilj imao radikalizirati i dalje de-reakcionarizirati prethodnika. Prije svojeg seljenja u američka predgrađa, njegov je klasni kišobran bio identičan engleskom – ideologija u vlasništvu djece radnika, naraštaja apsolutnog besmisla.

Punk rock – hardcore odnos uspješno je seciran bezbroj puta dosad. U svojoj knjizi *Our Band Could Be Your Life*, Michael Azerrad piše:

"*Izvorna punk scena je gotovo u potpunosti izumrla do 1979. Hipsteri su se zakačili na "arty" post-punk bendove kao što su The Fall, Gang of Four i Joy Division. [Izvorne punkere] zamijenili su snagatori s periferije, iz predgrađa, koji su tek počeli otkrivati brzinu, snagu i agresiju punka. Nije ih bilo briga što se punk već polako počeo odbacivati kao oslabljena sila, sačinjena od dječjih bendova koji se furaju da su Ramonesi tek nekoliko godina prekasno. Bez ikakvih pretenzija, ta su nova djeca ogolila glazbu do svoje srži, potom ubrzala tempo do onog udaranja kemijske o školsku klupu, i rezultat nazvali – "hardcoreom".*"

Tim se sentimentom pozabavio i pisac Barney Hoskyns, napisavši:

"[Ta je nova glazba bila] mlađa, brža i ljuća, prepuna akumuliranog bijesa disfunkcionalnih adolescenata iz Orange Countyja kojima je bilo dosta života u praznom republikanskom raju.".

Ovdašnje punk gibanje bilo je nešto manje polarizirajuće. U Engleskoj utemeljen, anti-Thatcher punk rock i američki anti-Reagan hardcore u Hrvatskoj su našli zajednički jezik, poglavito zbog čestih društvenih turbulencija i mikro-nesuglasica koje se nanovo nameću iz dekade u dekadu.

Primjerice, hrvatska je metropola je svoju "klupsku scenu" učinila pogodnim domom za pankere, što vidimo na primjerima kulturne aktivnosti Vintage Industrial Bara, Močvare, na koncu i nezaobilazne Medike. Suživot tih prostora omogućio je svojevrsnu "normalizaciju" punka jednako kao glazbenog pravca i šire supkulture.

Manji nećak glomaznog glavnog grada – grad Koprivnica – opisuje upravo tu interpretaciju punka kao primarnu (kontra)kulturnu ideologiju. O odnosu između Koprivnice i punka upitao sam glazbenika, glazbenog kritičara, radijskog čovjeka i kantautora Ivana Grobenskog:

"U koprivničkom kontekstu, punk je najmanje glazbeni pravac, a najviše pristup, više i od ideje i od ideologije. Cjelokupna kulturna povijest Koprivnice unazad pedesetak godina ima taj punk pristup, svi ključni akteri nezavisne, alternativne, ali i institucionalne kulture su na ovaj ili onaj način bili punkeri, bilo da su glazbenici, kazalištarci, performeri, slikari, književnici, filmaši, kritičari, izdavači ili nešto treće. Taj punk pristup u glazbi zvuči kao Overflow ili Mariška Bend, u slikarstvu izgleda kao Đegi ili Hipi, u kazalištu kao Crne Šume, u performansu kao Car ili Vincek, u književnosti kao Galović, na filmu kao Gruntovčani, u kritici kao Špoljar, u izdavaštvu kao Šareni Dućan…"

Ovakav odgovor zahtijevao je dublji angažman, a na toj se točki nameće razmišljanje o etimologiji riječi "scena", i u nadi da će načeta lucidnost barem donekle definirati pojam oko kojeg redovno nastaju ekscesi i beskrajne polemike, konačno sam dobio upravo to što sam načelno tražio, uz potrebito proširenje:

"Što za mene znači scena? Ono što ta riječ znači u svom prenesenom značenju: oštar razgovor, ispad, svađa. Scena je ono što je nužno potrebno i jedino što može donekle pod kontrolom držati ludilo i mahnitanje politike i političara."

Uz to da je punku mjesto "uvijek i svugdje, a posebno u institucijama", Grobenski nadodaje:

"FUNK, AK Galerija, Galerija Koprivnica, Muzej Grada Koprivnice, Sinagoga i KKC Pixel, to su sve mjesta u kojima živi taj kontrakulturni duh o kojem govorimo."

Što se Zagreba tiče, koliko je izoliran u svom balonu zbog (u prvom redu) centralizacije punk scene, toliko je i otvoren – ipak je riječ o studentskom gradu koji iz godine u godinu osvježava stanje mladim došljacima. Za komentar sam upitao glazbenika, *bookera* i koncertnog organizatora Antuna Aleksu.

"Osobno smatram kako je punk pored ideje i glazbeni pravac. Dovoljno je već prisutan da ga tako možemo interpretirati. Kako se pravac mijenjao kroz godine, tako se i ideologija vezana uz njega radikalno mijenja. Proces nikada ne prestaje. Nekoć je predstavljao kaos i anarhiju, a danas se više veže uz empatiju i razumijevanje. Punku je mjesto svugdje gdje ima priliku štititi slabije i zalagati se za generalno bolji svijet. Scena za mene predstavlja skupinu ljudi koja okupira određeni kreativni prostor gdje pojedinci ili manje skupine svojim direktnim djelovanjem i/ili interakcijom s kreativnim sadržajem omogućuju napredak i razvoj ostalim pojedincima ili skupinama unutar šire zajednice ljudi."

"Na razini Zagreba", nastavlja Aleksa, *"najzapaženiji su Attack, Močvara, KCM, ima i muzeja i raznih kazališta… duh punka živi posvuda, čak se i često sudara s drugim scenama. Mislim kako kod trap izvođača i publike jasnije uviđam punk iskru nego kod punkera. Punk je, na konkretnom primjeru isključivo te minijaturne scene, samo blijeda nostalgija koja onemogućuje sceni da korača svojim prirodnim ritmom".*

Ipak, valjalo bi umaknuti glavnom gradu i njegovoj rodbini i krenuti putem Rijeke – grada koji se može pohvaliti zanimljivim punk endemima. Tamo sam locirao idućeg sugovornika – Raya Vučinića – Škota, čelnog čovjeka Empeduja Punk Festivala i upitao ga kako i gdje vidi punk u Rijeci.

"U punku prije svega vidim slobodu koje nema nigdje drugdje: slobodu mišljenja, izražavanja, odlučivanja i stvaranja. Dalje, u kontekstu Rijeke, punk drži status velikog, bitnog pokreta koji traje preko 40 godina. Biti pankerom ovdje znači biti dijelom bogate riječke povijesti. Smatram kako je punk prije svega ideja – ideja o toj slobodi koju sam ti spomenuo – onda ideologija, i tek na kraju glazbeni pravac. Kroz glazbu se očituju prve dvije stavke – misli, ideje, kritike današnjeg društva, društvenog poretka i svega između. Na kraju, punk je ipak nešto apstraktno: svatko stvara neki svoj punk i doživljava ga na svoj jedinstven način. Kao takav sigurno bi našao mjesta u institucijama zaduženim za kulturu, pod uvjetom da ga tamo smjeste pravi ljudi."

Kao i ranije, nastavilo se naravno i o tome što se krije iza termina "scena".

"Kratko i jasno: na scenu gledam kao na otvoren prostor za izražavanje. U njemu obitavaju i otvoreni ljudi i otvoreni prostori – uglavnom klubovi. Mi imamo Podrum, Pula ima Rojc, Ljubljana ima Metelkovu…"

Zajednička točka svih gore citiranih razgovora jest akcentiranje potrebe prostora kao prosto fizičke komponente u kojoj se rađa i živi *punk politika*. Element prostora kao metafizičkog, odnosno ideološkog supkulturnog sjecišta naglašava se u podtekstu samih razgovora, gdje su u razvidnom suživotu punk kao glazbeni pravac, ideologija i vrijednosni sustav po čijim načelima punkeri žive i "izvan" same konstitucije punka.

Vraćajući se natrag na MacKayjevu opasku s početka, razvidno je da iako punk sadrži sve navedene komponente (zvučnu dimenziju, ideološki ključ, sustav normi i vrednota, kao i prostor unutar kojeg obitava), u pokušaju definiranja istih uviđa se tendencija nadilaženja njihovih pojedinosti. Svojstva tog *slobodnog prostora* fluidnog su karaktera, mijenjaju se sukladno potrebama i željama njegovih aktera.

Za kraj valja napomenuti da rasprave o tome što je punk i što spada pod njegovu oblast nikada neće prestati, izgledno je da će samo njegovo daljnje postojanje predstavljati jednu specifičnu, nerješivu misteriju.

Sve te nedorečene misli sažeo je pisac Bekim Sejranović:

"Punker sam ostao cijelog života, ne mislim u glazbenom smislu, već svjetonazornom. Punk je za mene svaka pobuna protiv elite, državnog represivnog aparata, pravo biti drugačijim, ma kakva ta drugačijost bila. Punk je oslobođenje, borba protiv sivila malograđanštine, propitivanje podastritih "istina", postavljanje neugodnih pitanja, pričanje nekorektnih priča i što je najvažnije, punk je protest putem individualnosti, subjektivizma, singularizma.

"Uvik kontra", to je punk."

https://radio.rojc.eu/kultura/prazan-prostor-punk-izmedu-glazbe-i-ideologije/

Niske cijene, tezgaroški odnosi

95. Mario Kikaš

Novinarski projekt:
Imena s naslovnice: kako žive i rade naši (književni) prevodioci prevoditeljice

Elektronička publikacija: Kritika-hdp

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka: 27. prosinca 2022.

„Ne baratam točnim podatkom, ali od pedesetak književnih prevoditelja i prevoditeljica koje poznajem tek se dvoje-troje bavi isključivo književnim prevođenjem“, govori nam **Mišo Grundler**, prevoditelj sa skandinavskih i engleskog jezika. On se uz književno prevođenje „bavi i drugim srodnim prevođenjima poput audiovizualnog, kazališnog ili konferencijskog“. Svjestan je da je njegova pozicija atipična jer prevodi s manjih jezika, ali i jezika kultura i država koje izdašno financiraju prevođenje svoje književnosti, poput Norveške i Danske. Uz određene iznimke koje spominje, možemo reći da je doista prava rijetkost da danas netko u Hrvatskoj živi isključivo od književnog prevođenja. Brojni su razlozi za to – od neuređenosti kulturnog sektora (o kojoj smo pisali ranije u ovom tematu), preko mnoštva pravnih i poreznih statusa u kojim se prevoditelji moraju pronaći i snaći, neadekvatnih kulturnih i radnih politika do, jednostavno, lošeg osjećaja koji imate dok pregovarate s izdavačem o cijeni vašeg rada. A ta cijena je – niska. I to je u srži odgovora na naše pitanje zašto se više ljudi danas ne bavi književnim prevođenjem.

IT umjesto prevođenja

A oni koji se njime bave ili pokušavaju naći izlaz iz te struke ili pak prevode u više formi. Iako se ponekad ne osjećaju najugodnije u žongliranju između književnog i, primjerice, konsekutivnog prevođenja jer za potonje jednostavno nemaju dovoljno utakmica u nogama. Poput prevoditelja s ruskog **Ive Alebića** za kojeg bi idealno bilo da se može posvetiti isključivo književnosti i studioznijem prevođenju „svojih pisaca", odnosno onih autora koje iščitava, u čiji je opus upućen i koje bi prevodio s određenom posvećenosti. U tom idealnom scenariju poslanja književnog prevoditelja, krajnji rezultat bio bi kvalitetan književni prijevodi koji, u konačnici, bogati naš književni jezik. Ovako je prepušten, uz par izuzetaka, selekcijama izdavača koje nisu nužno u skladu s njegovim afinitetima. Istovremeno, ne može odbijati prijevode jer mu osiguravaju dio egzistencije. **Alebić** danas predaje hrvatski Ukrajincima u sklopu programa pomoći ukrajinskim izbjeglicama Srpske pravoslavne crkve i Isusovačke službe za izbjeglice. Uz to je odnedavno i u statusu samostalnog umjetnika koji, unatoč činjenici da osigurava tek minimalna socijalna davanja i porezne olakšice, ipak jeste pravni status u kojem egzistira većina naših sugovornika. U razgovoru se dotičemo i ruske agresije na Ukrajinu i njenih geopolitičkih, ali i kulturnih posljedica koje očito utječu na vaš rad ako ste prevoditelj s ruskog. Kaže da rat u Ukrajini i izoliranje Rusije sankcijama jesu utjecali na prevođenje s ruskog jezika kod nas, ali ne toliko na književno prevođenje, a očekuje da će i Europska unija i privatni financijeri poticati prevođenje ruske disidentske književnosti u kontekstu aktualnih geopolitičkih događaja.

Milena Ostojić, prevoditeljica s francuskog, u šali govori da je Nobelova nagrada za književnost **Annie Ernaux** i njoj donijela *Nobel oblige* jer je sad mediji zovu da komentira **Ernauxin** opus i uspjeh. No činjenica da je prevela recentnu nobelovku neće je odgovoriti od nakane da ipak promijeni struku i prepusti se učenju novih jezika – ali ovog puta programskih. Nije ona jedini primjer. IT sektor polako postaje pribježište sve više ljudi iz humanistike i društvenih znanosti, pa i prevodilaštva. Bez obzira u kojoj pravnoj i poreznoj formi bili, od književnog prevođenja ćete teško živjeti, kaže **Ostojić**. Ona je prije koju godinu otvorila paušalni prevoditeljski obrt uz poticaje za samozapošljavanje koje je tada nudila država. Međutim, ubrzo se pokazalo da nema puno koristi od svog novog statusa. Naime, javna medijska kuća HRT, za koju je **Ostojić** redovno prevodila, odbila je izdavati račune svojim vanjskim suradnicima u statusu obrta jer se to tobože kosi s autorskim pravima. Posljedično je to značilo da ju je HRT manje plaćao jer svoj honorar nije dobivala u bruto (preko računa svog obrta), nego neto iznosu (preko autorskog ugovora). Nitko drugi nije tako tumačio autorska prava, osim HRT-a, važnog poslodavca i za prevoditelje, ali i sijaset drugih kulturnih radnika: dramskih umjetnika, filmaša, konferencijskih prevoditelja, audiovizualnih prevoditelja. Na primjeru koji **Ostojić** opisuje, pokazalo se koliko su politike ministarstava rada i gospodarstva, a onda i Hrvatskog zavoda za zapošljavanje neusklađene s potrebama radnika u kulturnom sektoru i konačno, resorom Ministarstva kulture. Nije joj svejedno što napušta struku za koju se školovala, ali i napominje da je ne misli zauvijek i potpuno napustiti. Nada se da će imati vremena za poneki birani projekt za dušu i zaključuje u ironičnom tonu: „Nisam dovoljno bogata ni dovoljno siromašna da se bavim isključivo književnim prevođenjem."

37 kuna po kartici

O tome koliko je jedna nerazumna i neshvatljiva odluka HRT-a indikativna za razumijevanje problema radnika u kulturi govori nam i **Sandra Mlađenović**, audiovizualna i književna prevoditeljica te predsjednica Društva audiovizualnih prevoditelja Hrvatske. Na kraju je trebalo skoro tri godine da HRT zaustavi svoje, prema **Mlađenović**, „nedopustivo ponašanje" i vrati se na stanje prije 2020. kad je počela ova restriktivna praksa. Do te promjene HRT-ove politike došlo je međusektorskim i zajedničkim pritiskom različitih aktera u polju koji su bili pogođeni raritetnim pravnim tumačenjem javnog medijskog servisa, tvrdi **Mlađenović**. Ovaj primjer, uz to što pokazuje inertnost i manjak svijesti HRT-a za probleme svojih vanjskih suradnika, dokaz je sporosti i zatvorenosti naše kulturne administracije u čijoj su ingerenciji i kultura i mediji. Ta činjenica i osjećaj da o prevoditeljima i njihovim pravima nitko ne brine nagnali su **Sandru Mlađenović** da se sindikalno aktivira u sklopu Sindikata novinara i medijskih djelatnika Hrvatske (SNH)

s kojim trenutno radi na osnivanju područnice (audiovizualnih) prevoditelja, ali i nacrtu poglavlja posvećenog freelencerima u kolektivnom pregovaranju koje SNH uskoro pokreće s HRT-om. Prema njenim riječima, to je veliki korak naprijed jer freelanceri su do sada bili potpuno nezaštićeni na javnoj radioteleviziji, ali i općenito u kulturnom polju i na medijskom i izdavačkom tržištu.

Uz javne kulturne institucije poput HRT-a i Ministarstva kulture, za književne prevoditelje najvažniji akteri u polju su izdavači koji su ipak njihovi primarni poslodavci. **Alebić** je imao različita iskustva, ali ipak dominira osjećaj i iskustvo potplaćenosti. Navodi primjer kada mu je poznati i priznati izdavač ponudio 37 kuna po kartici za prijevod književnog djela s ruskog, što je bilo ponižavajuće. **Grundler** se slaže da je odnos prevoditelja i izdavača kod nas dosta „heterogen i ovisi od slučaja do slučaja" te uvjetovan različitim faktorima, ali u konačnici uvelike ovisi o financijskim mogućnostima izdavača. U tom kontekstu, pristojne i pravedne cijene rada uvelike su rezultat javnog financiranja izdavaštva kroz programe Ministarstva kulture, stranih institucija (državnih, ali i privatnih) ili, u nešto manjem obimu, jedinica lokalne samouprave. Ali i u tom slučaju znaju se dogoditi situacije da vama kao prevoditelju ide tek manji dio od, primjerice, prevoditeljskih stipendija stranih instituta, prisjeća se **Alebić** jednog takvog slučaja. On se ne može riješiti dojma da poljem često vladaju „tezgaroški odnosi i osjećaji" koji se najbolje pokazuju kroz pregovaranje cijene honorara ili njegovu isplatu koja zna kasniti ili je rascjepkana na rate pa kapa mjesecima, a nekad i godinama. **Grundler** nije imao ovakva iskustva, ali je također svjestan da to može zahvaliti činjenici da najviše prevodi s norveškog i danskog, za koje „prevoditelje možemo nabrojiti na prste jedne ruke, pa to, sasvim izgledno, utječe i na odnos izdavača prema prevoditelju, kojega će vjerojatno opet trebati za neki sljedeći naslov". Iako se prisjeća situacije kada mu se javio izdavač s kojim nikad ranije nije surađivao, a koji je htio izdati prijevod s danskog: „Ponuđena cijena bila je toliko niska da sam isprva mislio da je riječ o šali, no onda mi je sinulo da taj izdavač vjerojatno inače pronalazi prevoditelje koji, nažalost, pristaju raditi za kikiriki. Uvijek na to kažem: kikiriki je za slonove, ne dajmo da netko od nas pravi slona."

Rad na sindikalizaciji

Unatoč različitim osobnim iskustvima, među našim sugovornicima i sugovornicama prevladava osjećaj da situacija s radnim uvjetima i pravima prevoditelja u izdavaštvu nije dobra i da su nužne promjene. Prvi korak prema tim promjenama bi trebalo biti proaktivnije djelovanje Ministarstva kulture i medija koje bi trebalo uspostaviti okvir za „međusobni dijalog prevoditelja (prvenstveno kroz zastupanje DHKP-a), ministarstva i udruge izdavača kako bi se postigao dogovor o minimalnim prihvatljivim cijenama književnog prijevoda", tvrdi **Grundler**. To je doista minimum minimuma koji se može ostvariti s ciljem zaštite ne samo radničkih prava prevoditelja nego i dostojanstva same struke. Ono što ostaje kao svojevrsna nada, ali i potreba daljnje je djelovanje strukovnih organizacija i prevoditelja na sindikalizaciji članstva i struke, što svi naši sugovornici vide kao nužni preduvjet za poboljšanje radnog i socijalnog statusa prevoditelja u društvu.

https://kritika-hdp.hr/niske-cijene-tezgaroski-odnosi/

Zadar TV

Liga Futsal Dugi Rat

96. Alen Juričić

Novinarski projekt:
Dostupnost sportskih sadržaja u ruralnim dijelovima Dalmacije

Elektronička publikacija:
Zadar.TV

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
17. prosinca 2022.

POD PALICOM JURAJA GRIZELJA PREMIJERNO IZDANJE LIGE FUTSAL DUGI RAT

Sportska priča koja nam se učinila zanimljivom, odvela nas je malo južnije od Splita, točnije u općinu Dugi Rat. Riječ je o ligi Futsal Dugi Rat koju je s nekolicinom svojih prijatelja pokrenuo Juraj Grizelj, bivši igrač splitskog Hajduka, Istre, Šibenika, Karlsruhera, nekolicine hrvatskih drugoligaša te nekoliko islandskih prvoligaša i drugoligaša. Juraj je prije pokretanje lige Futsal Dugi Rat, četiri godine obnašao dužnost izvršnog direktora MNK Olmissuma iz Omiša, a usporedno s tim uspješno je organizirao i Zimsku malonogometnu ligu u Omišu koja se igra još i danas. Paralelno s tim svime je i punopravni član Futsal week teama, koji je pod palicom legendarnog Miće Martića.

„Danas mi je bio posljednji dan u MNK Olmissum. Odlučio sam se nakon fenomenalne 4 godine samoinicijativno napustiti klub. Zahvalan sam svima, a posebno predsjedniku na prilici koju mi je dao u trenutku u kojem je malo tko vjerovao u mene. Ipak, mislim da je zbog određenih razloga došlo vrijeme da podnesem ostavku. Naučio sam puno novih stvari, stekao iskustva u vođenju kluba, vođenju marketinga, komunikaciji na društvenim mrežama… ali najvažnije od svega, stekao sam mnoštvo prijatelja kako na terenu, tako i oko njega. U ove 4 godine, uz naslove prvaka, jednako me je veselilo i vođenje ZOL-a, koji je narastao i svake godine nadmašivao sam sebe. Vjerujem da će se sve nastaviti na ovoj razini na kojoj smo sve gradili protekle 4 godine.“ – napisao je Juraj Grizelj još u srpnju ove godine na svojoj facebook stranici.

Gledajući zemljopisno, Dugi Rat smjestio se na obali Jadranskog mora, na državnoj cesti Split – Dubrovnik (D8), 15 km jugoistočno od Splita, odnosno 3 km zapadno od Omiša. Češljajući povijest, došli smo do saznanja da na nadmorskoj visini od 200 do 250 m, podno planine Perun (južna kosa Mosora), postoje zapuštena naselja Jesenice, Zeljovići, Krug i Duće. Stanovništvo iz tih najranijih naselja godinama se zbog turizma spuštalo prema obali. Ljudi su bili prisutni na ovom području još od kamenoga doba o čemu govore arheološki nalazi u špiljama Turskoj peći i Ponistricama. Trajnu naseljenost potvrđuju gradine i gomile iz kasnog brončanog i željeznog doba. Stanovnici Poljica su gradine podizali na uzvisinama, jer su s njih mogli nadzirati okolna područja. Neke su gomile služile kao groblja, a neke kao granice ilirskih plemena. Na području općine Dugi Rat djeluju sljedeći sportski klubovi: Nogometni klub Orkan, Rukometni klub Hrvatski dragovoljac, Rukometni klub Orkan, Vaterpolski klub Korenat, Karate klub Dalmacija, Kickboxing klub Dalmacija i Jedriličarski klub Orišac.

Ove godine je krenulo prvo izdanje lige Futsal Dugi Rat. Kakvi su dojmovi, koliko ima momčadi? Kako vas je primila lokalna zajednica?

- Poznavanjem stanja "malog baluna" u Dugom Ratu, ideja prve malonogometne lige u mjestu nam se činila jako izvedivom. Vođeni činjenicom da na području općine postoje brojne malonogometne ekipe/udruge koje se već desetljećima natječu po raznim turnirima i ligama odredili smo ciljanu skupinu natjecatelja i krenuli prema njima. Prva sezona FDR sadrži 10 ekipa, igra se po futsal pravilima, 4+1 te većinu ekipa sačinjavaju momčadi iz mjesta, ali ima omiških i splitskih momčadi te iz Kostanja.

Približite nam malo ligu, koji je sistem igranja, kako se momčadi odnose prema ligi, možda je rano, ali i koliko su jake momčadi?

- Govoreći iz iskustva, ali i po viđenom u prvoj polusezoni, momčadi koje su se plasirale u ligu za prvaka su redom ozbiljne i konkurentne i na većem nivou od FDR, što sam uvjeren da će i FDR prvak pokazati na državnoj završnici. Ali imamo i ekipe koje su tu radi druženja, zabave i dobrog termina. Na umjetnoj travi stadiona ŠRC Dalmacija (NK Orkan) uživamo na kvalitetnoj podlozi pod svjetlima reflektora. Momčadi su nakon 9 uvodnih kola razvrstane u ligu za prvaka i ligu za prestiž. Prenose se bodovi samo protiv momčadi koje su ostvarile plasman u ostali dio lige, u proljeće se igra dvokružno tako da je i dalje sve otvoreno.

Kakvi su infrastrukturni uvjeti za ligu? Prati li vas Općina?

- Moram odmah u startu pohvaliti i zahvaliti se općini Dugi Rat, točnije načelniku Bauku koji nas je od prvog sastanka podržao isto kao i NK Orkan ispred kojeg je predsjednik Tokić bio na raspolaganju za sve potrebno kako bi se uhodali u ligu.

Općenito što se tiče sporta, kakve su mogućnosti bavljenja sportom u općini Dugi Rat?

- Dugi Rat pruža opcije za sportaše, ali ne i adekvatne uvjete. Jedna sportska dvorana, univerzalnih gabarita s tribinom bi promijenila krvnu sliku mjesta, jer i u nedostatku boljih uvjeta mjesto ima Nogometni klub Orkan s omladinskom školom, muški i ženski rukometni klub, kickboxing, brojne malonogometne i ostale sportske udruge, našu malonogometnu ligu, malonogometni turnir kroz kojeg ljeti procirkuliralo više od 10 000 ljudi.

Imate li Vi osobno nekakve planove za budućnost koje nam već sad možete otkriti?

- Usko vezano za ligu cilj je stabilizirati se i ostati u samoodrživim okvirima. Izgledno je domaćinstvo amaterske završnice gradskih liga u Dugom Ratu u svibnju, a za ostalo nema bombastičnih najava, neka govore djela i događaji.

https://zadar.tv/2022./12/17/liga-futsal-dugi-rat/

Sudbine baštine: kako su pronađena blaga naših predaka postala definicija spasa od zaborava

Tradicionalno, pred velike blagdane, u brojnim se domovima diljem zemlje iz škrinja i ormara, često starinskih masivnih, vade lancuni, pokrivači, perine, jastuci, stolnjaci, vezovi, tabletići, ali i narodne nošnje. Na godišnje provjetravanje i preslagivanje. Za sve te predmete dugoočekivani je to trenutak, kad će udahnuti novi zrak i s vjetrom otplesati balet na žici. Kadli prije mraka već, temeljito posložene i pofriškane, vraćaju se na svoje mjesto. Škripa zahrđalih zasuna tek je najava tišine koja slijedi. Do sljedeće prilike.

Ponekad nesvjesni vrijednosti baštine koju imamo u rukama ili nosimo u sjećanju, neoprezno pristupamo nasljedstvu naših predaka. Onomad nam je nona možda pokušala prenijeti znanje čipkarstva, istovremeno pakirajući bogat miraz u najfinijoj čipki. I nona njene none je radila isto. I tolike none prije nje.

U tkanju kao da su izrađivale mikrokozmose u koje su satkale trenutke kolektivne svijesti generacija prije i poslije. U jeku hiperglobalizacije, vremenom će biti sve manje noni koje ručno izrađuju najfiniju čipku i podučavaju proces. Prijeti li potencijalno nestanak tog djelića svemira iz fundusa našeg folklora? Nakon toliko stoljeća, vještina je to kojoj je prijetila sudbina zaborava.

97. Ana Mičić

Novinarski projekt:
Sudbine baštine

Elektronička publikacija:
Blaga & misterije

Broj objavljenih članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
11. prosinca 2022.

Tkanje kroz vrijeme

Na prijelazu iz srednjeg vijeka u renesansu, naraštaji nona – seoskih žena, od svećenstva i plemstva brzo su usvajale vještinu čipkarstva da bi ga s vremenom u potpunosti preuzele na sebe. S obzirom na to da se nova vještina u ostatku Europe zadržala pretežno u krugovima redovnika i plemstva, praksa da se time bave žene sa sela bila je prilično neobična.

Međutim, kontinuiranom tradicijskom predajom vještine čipkarstva gotovo isključivo sa žene na ženu, razvojem i usavršavanjem tehnika i materijalnim ostacima su evocirale i istovremeno stvarale etnografsku baštinu među generacijama uglavnom ruralnog stanovništva. Ta predanost i preciznost naših čipkarica su rezultirale time da je čipka postala jedna od naših najprepoznatljivijih i iznimno njegovanih baština. U ovom slučaju, u osvit tehnološke revolucije nema bojazni od prekida tradicije niti zaborava.

Postavljanje međunarodnog okvira zaštite

Kada je Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (UNESCO) 1972. godine usvojila Konvenciju o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine, ona je značila zaštitu materijalne baštine. Spomenutih vještina, procesa i konteksta nije bilo. Period u kojem su i vještine postajale prihvaćene kao nematerijalna kulturna baština tada je tek počinjao. Hrvatska je čipka tako na Reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva u svojstvu nematerijalnog dobra kao vještina upisana 2009. godine. Ono što ju čini tako baštinski posebnom jesu njeni stvaratelji, odnosno stvarateljice.

Osim UNESCO-a, koja je jedna od najvažnijih i najaktivnijih međunarodnih organizacija u brizi o kulturnoj baštini, postoje i drugi kanali prenošenja baštine kroz naraštaje, njene zaštite odnosno očuvanja. Prije svega, valjalo bi ustanoviti što baština podrazumijeva i kako je njezina definicija kroz vrijeme evoluirala.

Što je kulturna baština danas?

Prema hrvatskoj enciklopediji, "baština u feudalnome pravu je imovina, u prvom redu nekretnina koju je netko naslijedio od predaka. Hrvatski se naziva i bašćina (lat. bona hereditaria)". Ova plastična definicija je možda prečvrsta za kontekst našeg vremena, gdje se isključivo aludira na materijalno naslijeđe, ne uzimajući u obzir širinu koju dobiva kroz sfere nematerijalnih dobara, odnosno tradicija.

Prema kraju 20. stoljeća, struka je uzimajući u obzir dinamiku očuvanja i prilagodbe vremenu intenzivnije pokušala definirati značenje izraza "baština". Muzeologinja Barbara Kirshenblatt-Gimblett tako definira kako, "bez obzira na to što izgleda staro, baština je zapravo nešto sasvim novo. To je novi način kulturnog stvaralaštva u sadašnjosti koji ima svoje korijene u prošlosti" (Kirschenblatt-Gimblett 1998:7). Trend ovakvog shvaćanja se nastavlja u prvom desetljeću ovog stoljeća.

"Radi se o metaproizvodu koji se bazira na povijesnim fragmentima. Drugim riječima, baština kao takva ne postoji – ona se stvara, oblikujući tako i svojevrstan simbolički kapital. Tako kulturno nasljeđe postaje vrijednost, koja se odnosi kako na prošlost, tako i na budućnost." (Bendix 2007:8-9). U obje konstrukcije se uočava naglasak na dinamici baštine, koja je vremenski protežna i aktivna u svim dimenzijama.

Tako se termin "baština" u stručnim krugovima počeo intenzivnije koristiti i od kraja 20. stoljeća za "sve što smo kao ljudi naslijedili od prijašnjih generacija, uključujući, uz kulturnu, i prirodnu baštinu, a iz određenih ju je razloga (povijesni, društveni, gospodarski značaj) potrebno očuvati." (cf. Jezernik 2005:11)

Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske na svojim kanalima definira "Kulturna baština, materijalna i nematerijalna, zajedničko je bogatstvo čovječanstva u svojoj raznolikosti i posebnosti, a njena zaštita jedan je od važnih čimbenika za prepoznavanje, definiranje i afirmaciju kulturnog identiteta."

Takvo očuvanje kulturne "bioraznolikosti" jedan je od najvažnijih koraka u globalizaciji gdje se kontinuirano naglašavaju dobrobiti i vrijednosti heterogenog pristupa zajednicama i njihovim tradicijama, uz stalnu politiku očuvanja i krajnje zaštite baštine.

Slijedom navedenoga, postaje i moćan alat u službi očuvanja nacionalnog identiteta i "plemenske pripadnosti". Neravnoteža u nastojanjima za očuvanjem baštine, može se pojaviti između kulturne politike

koja traži efikasne mehanizme očuvanja identiteta i pojedine lokalne zajednice koja teži linearnom razvoju pa se korijenski razilaze već u samoj pretpostavci djelovanja.

Još jedan vid očuvanja se nametnuo kao logičan korak - kulturni turizam. Manifestira se kroz financijsku samodostatnost materijalne ili nematerijalne kulturne baštine u sustavu djelovanja, zaštite, obnove i/ili održavanja te kroz porast vidljivosti na globalnom zemljovidu međunarodne zajednice što direktno korelira s povećanim interesom za mikrolokacijom, pa onda i uvećanim mogućnostima učinkovitog očuvanja.

Sistematizacija je trajan proces

Posljednjom definicijom materijalna i nematerijalna baština su stavljene pod isti nazivnik, iz čega se može zaključiti da su nebrojeni oblici i pojavnosti baština uz koje odrastamo, učimo i djelujemo, a da ih često nismo osvijestili. Među silnim mogućnostima, prirodno je da se čovjek zbuni pri kategorizaciji baštine. Zato se sustavno radi na standardizaciji nazivlja i unosa u Registre zaštićenih kulturnih dobara, ali i na edukaciji o individualnom prepoznavanju predmeta, objekata ili sadržaja relevantnih za vrijeme i prilike u kojima su nastali i u kojima se održavaju. Slojevitost pojava i njihova međusobna eterična korelacija znatno utječu na ustaljene procese pa se nameću alterirani standardi pri utvrđivanju, bilježenju, očuvanju i prijenosu raznih oblika baštine.

Suštinski, kulturna se baština može podijeliti u nekoliko kategorija: nepokretnu, pokretnu, nematerijalnu i arheološku, kako i navodi Ministarstvo kulture RH. Nepokretna kulturna baština podrazumijeva pojedinačnu građevinu ili grupu građevina, kulturno-povijesne cjeline i krajolike dok se pokretna kulturna baština odnosi na spomenike i pripadajuće inventare. Nematerijalna kulturna baština jesu folklorne prakse, svakodnevni predmeti iz nekih minulih vremena, običaji i kodeksi ponašanja. Zapravo sve ono apstraktno i opipljivo što uspješno prenosi svjedočanstvo kulturnog djelovanja i utjecaja na zajednicu. Prve dvije kategorije su kontinuirano izložene trajnim geografsko-političkim utjecajima i pritiscima tehnološke revolucije, te vrlo često gube bitku za očuvanjem i prenamjenom u zajednici u duhu aktualnog vremena, a u svrhu optimizacije zaštite. Ruševine nekoć poznatih zdanja danas predstavljaju tragove u prostoru. Kako je do uništenja došlo, priča je koja se od mjesta do mjesta ne razlikuje puno.

Razni su razlozi koji su doveli do tog stanja. U međusobnoj korelaciji ili pojedinačno neki od njih su sustavni nemar i neadekvatno održavanje, ograničena ili nedostatna financijska sredstva, vrlo zakomplicirani imovinsko-pravni odnosi, ratne prilike, nepropisna obnova i rekonstrukcija, nerazvijena svijest o direktnoj povezanosti nacionalnog i kulturnog identiteta s kulturnom baštinom i njene iznimne važnosti, odnosno odsustvo kulturnog ponosa.

Potonja kategorija je ugrožena zbog razvoja i usavršavanja tehnologija i procesa, gdje se hiperproduktivnost sadržaja i kratka pažnja publike nameću ispred autentičnosti i tradicije.

Dodatno, zbog kruto formatiranog formulara uslijed potrebe za standardizacijom postupka registracije i upisa, stručnjaci nailaze na poteškoće pri ispunjavanju prijavnica za upis u Registre. Samim time, cjelovita i sveobuhvatna sistematizacija, a onda i provedba očuvanja ove vrste kulturnih dobara je uistinu otežana. Kada pak usporedimo prethodno opisan slučaj čipke, cilj registracije je ipak krajnje dostižan.

Sudbine baštine

U narednom periodu objavit ćemo serijal članaka pod nazivom “Sudbine baštine”. U svakom od njih predstavit će se različiti primjeri kulturne baštine i njihove današnje sudbine. Istražit ćemo primjere uspješne prakse u integraciji komercijalnih aktivnosti sa standardnim djelovanjem na zaštiti, obnovi i očuvanju u svijetu i kod nas. Obradit ćemo i negativne ili manjkave primjere kulturne baštine. Pokušat ćemo ustanoviti jasne uzroke i eventualno pronaći uzorak devastacije te na temelju trenutnog stvarnog stanja i mogućnosti, predložiti konstruktivna rješenja.

Svaka lokacija, predmet ili običaj predstavlja priču za sebe, iako brojne dodirne točke ukazuju na zajedničke probleme. Ono što je zajednička premisa svoj baštini jest samoodrživost. Na tragu te misli, pozivam čita-

telja da mi se pridruži u danima koji dolaze u seciranju stanja hrvatske kulturne baštine danas.

Kada je koncem 1907. godine Emilij Laszowski, hrvatski povjesničar i zaljubljenik u starine, s Družbom "Braća hrvatskog zmaja" osnovao Gradski muzej u Zagrebu, nadao se da će desetljeća aktivnog ilirskog pokreta pojačati interes sunarodnjaka za baštinu, materijalnu i nematerijalnu, očuvanu i njegovanu stotinama godina prije.

Još tada je shvatio da joj, bez sustavne zaštite i kontinuiranog prisustva u sadašnjem vremenu, prijeti… zaborav. Slijedom aktivnog djelovanja, više od stoljeća kasnije, baštinjena kultura negdje doživljava svoj epilog, a negdje renesansu kroz nove uloge i nositelje, usklađene s vremenom i prostorom.

https://blagamisterije.com/sudbine-bastine/25068/

Institut STINE

1/ 2022 – OTVARAJU LI PODACI O POPISU STANOVNIŠTVA NE SAMO PITANJA DALJNJEG OSTVARIVANJA MANJINSKIH PRAVA VEĆ I PITANJA ADEKVATNOSTI CILJEVA I KONCEPTA MANJINSKE POLITIKE ? Serijal tekstova iz ciklusa : IZAZOVI I DILEME MANJINSKE POLITIKE U HRVATSKOM DRUŠTVU –

Netom objavljeni rezultati nacionalne strukture hrvatskog stanovništva indiciraju i otvaraju niz pitanja vezanih za nacionalne manjine ali i hrvatsko društvo u cjelini. Drastičan pad broja pojedinih manjinskih zajednica osim demografskih aspekata traži i odgovore koliko je hrvatska manjinska politika bila uspješna te koliko aktualni negativni trendovi narušavaju multietničnost i multikulturalnost hrvatskog društva i koje to posljedice ima. Zbog svega toga, pojedini analitičari manjinske politike u Hrvatskoj upozoravaju da bi trebalo puno bolje postaviti ciljeve i koncept manjinske politike jer uza sva garantirana prava dosadašnji mehanizmi nisu se pokazali dostatni za ostvarenje pune jednakopravnosti pripadnika/ca nacionalnih manjina, za izgradnju pravednog društva i za izgradnju „duha razumijevanja, uvažavanja i tolerancije“ što kao jedan od ključnih ciljeva manjinske politike navodi i Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina.

98. Stojan Obradović

Novinarski projekt:
Izazovi i dileme manjinske politike u hrvatskom društvu

Elektronička publikacija: Stina.hr

Broj objavljenih članaka: 8

Datum objave izabranog članka: 17. listopada 2022.

Kada su krajem rujna objavljeni prvi širi službeni rezultati prošlogodišnjeg popisa stanovništva koji su uključivali i nacionalnu strukturu hrvatskog stanovništva mnogi su ostali iznenađeni iskazanim padom broja pripadnika većine manjinskih zajednica. Iako su se negativni trendovi slijedom kretanja u općoj populaciji očekivali, rezultati za manjine bili su puno drastičnije izraženi i od pesimističkih očekivanja (udio nacionalnih manjina pao je sa 7,7 % u 2011. g. na 6,2 % u 2021. g. Pritom, konkretiziranje ovih podataka pokazuje da je ukupno stanovništvo palo za 9.6 %, dok je pad manjina skoro tri puta veći – odnosno oko 27 %. Unatoč toj evidentnoj razlici između manjinske i opće populacije demografski faktor ostaje jedan od ključnih činilaca toga stanja i odnosa, iz prostog razloga, jer se negativna demografska kretanja iz niza razloga vidljivije ispoljavaju baš među nacionalnim manjinama (veće starenje i slabiji prirast, veće iseljavanje odnosno odljev na europsko tržište rada i veća koncentracija manjina na područjima ispod prosječne socioekonomske razvijenosti itd.).

No, ni kod većinskog stanovništva nije sve u demografiji, a kada su nacionalne manjine u pitanju teško je izbjeći pitanje koliko su i neki drugi činioci tim negativnim trendovima doprinijeli.

Jedan od naših najpoznatijih eksperata, kada je manjinska politika u pitanju, profesor na fakultetu Političkih znanosti u Zagrebu, **Siniša Tatalović** ne dvoji da osjetan pad udjela nacionalnih manjina u stanovništvu otvara pitanje koliko se hrvatska manjinska politika pokazala uspješnom. Naime, kaže Tatalović, manjinska prava u demokratskim državama moraju se bazirati na dva ključna principa, a to su identitet i integracija. To znači da manjine ostanu ono što jesu, odnosno da imaju uvjete dugoročno preživjeti u svojim tradicionalnim identitetima, ali i da se trebaju integrirati u puni politički, kulturni i ekonomski život države u kojoj žive. A taj koncept integracije s identitetom i inače je vrlo složen proces, a naše društvo, nažalost, je i dalje tako strukturirano da su ljudi koji žele istupati u javnosti sa svojim manjinskim nacionalnim identitetom često izloženi različitim vrstama pritisaka, a ponekad i otvorenom šikaniranju. To negativno djeluje na pripadnike manjinskih zajednica koji svoj identitet u javnosti pasiviziraju ili mimikriraju, a ponekad ga i potpuno odbacuju u ime neke građanske integracije motivirane lakšim društvenim življenjem.

Popis stanovništva tek zahtijeva dublje analize međutim, ako broj pripadnika nacionalnih manjina osjetno pada onda to indicira vrlo ozbiljan problem koji može ukazivati i na to da se manjine u puno većoj mjeri asimiliraju nego li integriraju u hrvatsko društvo, odnosno da taj proces integracije s identitetom nije bio uspješan.

Problemi nisu samo demografski

Istina je, broj pripadnika nacionalnih manjina opada i u onim zajednicama (npr. kod talijanske ili mađarske manjine) koje nisu izložene društvenim i političkim pritiscima kao što je to npr. slučaj sa Srbima ili Romima, na što redovito upozoravaju sva izvješća o stanju manjinskih prava. Međutim, ni pozitivni trendovi ne mogu zanemariti problematične društvene okolnosti. Na to možda najbolje upućuje slučaj romske nacionalne manjine. Broj pripadnika te manjine u stalnom je porastu od popisa 1991. g. te je s nešto manje od 7000 pripadnika broj Roma u Hrvatskoj, prema popisnim rezultatima prošle godine, prešao 17.000, a tome sigurno nije doprinio samo demografske faktor. To su pokazatelji, makar i skromni, određene emancipacije i promjene društvenog položaja. Međutim, popisna statistika ponekad zavarava i prikriva društvenu realnost. Prema podacima popisa iz 2011. romska populacija je tada, u odnosu na prethodni popis, narasla za čak 80 posto, a u popisu 20021. tek za 6 posto. Dogodilo se to u situaciji kada su romske organizacije poduzele odgovornu i kvalitetnu kampanju pozivajući svoje pripadnike da slobodno deklariraju svoju nacionalnu pripadnost i kada su njihovi lideri poput saborskog zastupnika **Veljka Kajtazija** optimistično izražavali očekivanja da bi broj deklariranih Roma mogao biti čak i veći od 40.000 i konačno se približiti realnim procjenama njihova stvarnog sudjelovanja u stanovništvu. Ipak, očito je da se zid predrasuda, segregacije i diskriminacije kojima su Romi nesumnjivo izloženi nije uspio probiti.

Ono što je dodatno zabrinjavajuće i čega nismo dovoljno svjesni jeste i činjenica da je ovim rezultatima i kretanjima u nacionalnoj strukturi ugrožen multietnički i multikulturalni karakter hrvatskog

društva, što ni za jedno pa tako ni za hrvatsko društvo nije dobro. Broj pripadnika (posebno nekih) nacionalnih manjina sada je već tako nizak da je i budućnosti nastavak ovakvih kretanja u pitanje može dovesti i sam njihov opstanak. Ugrožena je njihova vitalnost u organiziranju i realiziranju različitih programa koji su važni za očuvanje i razvijanje njihovog manjinskog identiteta.

Ugrožavanje multietničnosti nije dobro za društvo

Profesorica **Nives Kumrić**, autorica knjige „Europski sustav zaštite prava manjina" ističe da su nacionalne manjine važan dio nacionalnog identiteta Republike Hrvatske te da treba težiti očuvanju njene etničke raznolikosti. A Hrvatska je u nepuna tri desetljeća prešla iz kategorije etnički heterogene i multikulturalne države u kategoriju etnički homogenih država. Pratimo li, naime, popise stanovništva od 1991. preko popisa iz 2001. godine do 2011. razvidno je da se udio nacionalnih manjina cijelo vrijeme smanjivao. Tako je 1991. godine udio većinskog hrvatskog stanovništva bio oko 78 %, deset godina kasnije udio Hrvata popeo se na 89 %, a 2011. godine ta je brojka prešla 90 %. A trend je naravno nastavljen i 2021. kada je udio hrvatskog stanovništva dosegao skoro 92 %. Time je Hrvatska preskočila onaj prag koji ju je prije toga svrstavao u kategoriju etnički heterogenih država bez obzira što na njenom području oficijelno žive čak 22 nacionalne manjine. Hrvatska danas prije svega figurira kao etnički vrlo homogena država (bez obzira što će neki s pravom primijetiti kako takve ocjene treba uzeti s određenom rezervom jer ima europskih zemalja kao što su Njemačka, Francuska, Nizozemska, Italija, Danska , uopće ne prikupljaju podatke o etničkoj pripadnosti svojih stanovnika) koja, realno gledajući, napušta sferu multietničnosti i multikulturalnosti, prije svega – na svoju štetu.

To onda nameće pitanje kako su ciljevi manjinske politike bili postavljeni i kako su ostvarivani. Nažalost, čini se da ta značajna pitanja negativnog kretanja manjinskog stanovništva nisu izazvala veću pozornost i brigu hrvatskog društva. U fokusu javnosti kao da se isključivo nametnulo pitanje hoće li srpska nacionalna zajednica u Vukovaru („konačno") izgubiti pravo na dvojezičnost (i donekle hoće li i kako pad broja pripadnika manjina dovesti do redukcije nekih njihovih jezičnih, obrazovnih pa i političkih prava). Ali je li u društvenoj praksi došlo i do bitne redukcije nekih ključnih ciljeva manjinske, ali i šire društvene politike, do njihova zanemarivanja i potiskivanja s javne političke scene, što može bitno otežavati poziciju nacionalnih manjina i što može narušavati poželjan sustav vrijednosti hrvatskog društva to je , bar zasada, ostalo izvan interesa šire javnosti.

I to iako smo u situaciji kada se osim ostvarivanja ciljeva i koncepta manjinske politike u Hrvatskoj (kao i nekim drugim zemljama) sve više nameće i potreba i pitanje multietničke i multikulturalne politike .

Stoga bi, prethodno, bilo dobro i poželjno propitati ciljeve i koncept manjinske politike. A jedan od izraženijih problema hrvatske manjinske politike i jeste u tome što se njeni ciljevi i njeni koncepti rijetko ili čak nikako ne propitkuju, a onda stoga ni ne nadograđuju i razvijaju.

Prije dvije godine jedan takav pionirski pothvat za potrebe tradicionalne međunarodne konferencije „Manjine, migracije i sigurnost" pokušala je dr. sc. **Antonija Petričušić**, profesorica sociologije na pravnom fakultetu u Zagrebu i članica Savjetodavnog odbora Vijeća Europe za praćenje ostvarivanja Okvirne Konvencije VE za zaštitu prava nacionalnih manjina. Njeno istraživanje provedeno među ekspertima i važnim dionicima manjinske politike pokazalo je da nisu uspostavljeni jasni i sveobuhvatni ciljevi manjinske politike te da se iz koncepta financiranja manjinske politike kao njen glavni cilj ističe očuvanje kulturnog identiteta i specifičnosti manjinskih zajednica, a to nisu dostatni mehanizmi za ostvarenje jednakopravnosti pripadnika_ca nacionalnih manjina, za izgradnju pravednog društva i za izgradnju „duha razumijevanja, uvažavanja i tolerancije" što kao jedan od ključnih ciljeva manjinske politike navodi i Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina. A takvi ciljevi i pristupi nisu nepoznati hrvatskoj manjinskoj politici. Oni se npr. prisutni i u uvodu Operativnih programa Vlade RH za nacionalne manjine za razdoblje 202.-2024. u kojem se nakon nabrajanja širokog spektra manjinskih prava ističe kako je cilj primjena manjinskih zakona između ostaloga i „doprinositi razvijanju

razumijevanja, solidarnosti, snošljivosti i dijaloga između pripadnika nacionalnih manjina i hrvatskog naroda“ te da će se politika zaštite prava nacionalnih manjina provoditi s ciljem „jačanja doprinosa nacionalnih manjina razvoju hrvatskog društva“. Sličan pristup prisutan je i u Nacionalnoj strategiji razvoja Republike Hrvatske do 2030. godine gdje se eksplicite među ciljevima društvenog razvoja posebno naglašava i položaj i perspektiva nacionalnih manjina pa se kaže kako će se Hrvatska kao društvo jednakih mogućnosti ostvariti i kroz razvoj kulturnog i nacionalnog identiteta nacionalnih manjina, snažniju promociju kulture tolerancije, bezuvjetno sankcioniranje svih oblika nasilja i mržnje, unaprjeđenje manjinskog obrazovanja, jačanje participacije nacionalnih manjina i njihove integracije u društvu te jačanje uloge organizacija civilnoga društva i njegovih dionika kao važne komponente u ostvarivanju ustavnih vrijednosti i demokratskog angažmana građana.

Nedovoljni ciljevi

Dakle, manjinska politika ne svodi se samo na ostvarivanje i zaštitu određenih manjinskih prava (koja su u hrvatskim normativnim dokumentima zaista široko postavljena), već ostvarivanje tih prava ima svoje šire društvene ciljeve i funkcije.

Upravo zato je, kako ističe i profesorica Petričušić, potrebno osmišljavati nove, inkluzivne mjere manjinske politike i projektne aktivnosti koje bi bile usmjerene na promoviranje integracije i kohezije u multietničkom društvu te ih operacionalizirati osiguravanjem dodatnih financijskih sredstava. Odnosno, konstantno unapređivati i osuvremenjivati manjinsku politiku, uvažavajući međunarodne standarde zaštite prava nacionalnih manjina (npr. preporuke ekspertnih tijela Vijeća Europe, OESS-a, UN-ova specijalnog izvjestitelja za prava manjina), a to uglavnom izostaje.

Svaka politika koja se bavi društveno marginaliziranim skupinama, a nacionalne manjine to jesu, trebala kao osnovni cilj imati stvaranje društva u kojem se raznolikost poštuje i prihvaća, a ne propituje, te se osigurava integracija svih građanki i građana u društvenu ekonomsku, političku i kulturnu zajednicu. Integracijski cilj manjinske politike trebao bi rezultirati uzajamnim i sveobuhvatnim osjećajem pripadnosti svih građana na razini države i na lokalnim razinama te oživotvorenjem onoga što tekst Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina imenuje kao „duh razumijevanja, uvažavanja i tolerancije“ kaže profesorica Petričušić u daljnoj elaboraciji svoga istraživanja.

Pri tom kao jedan od važnih dokumenata koji vodi tome cilju npr. navodi Ljubljanske smjernice o integraciji raznolikih društava, dokument koji je uz pomoć stručnjaka_inja pripremio Ured Visokog povjerenika za nacionalne manjine OESSa još 2012. godine. Smjernice navode da je integracija „dinamičan proces više dionika koji su međusobno angažirani na način koji pridonosi učinkovitom sudjelovanju svih članova raznolikog društva u ekonomskom, političkom, društvenom i kulturnom životu, te njeguje uzajamni i sveobuhvatni osjećaj pripadnosti na razini države i na lokalnim razinama“, a Ljubljanske smjernice nadalje navode: „Kako bi podržale proces integracije, države članice trebaju donijeti politike kojima je cilj stvaranje društva u kojem se raznolikost poštuje, i u kojem svatko, uključujući i sve pripadnike etničkih, jezičnih, kulturoloških ili vjerskih skupina, pridonosi izgradnji i održavanju zajedničkog i inkluzivnog građanskog identiteta“.

Stoga bi i osnovni cilj hrvatske manjinske politike trebao biti integrativno nastojanje tijela javne vlasti da uključe pripadnike nacionalnih manjina u društveni, kulturni, politički i ekonomski život zemlje, te eliminiraju nejednakost i diskriminaciju kojima su izloženi pripadnici i pripadnice nacionalnih manjina.

A ti integracijski ciljevi i politika, ipak, zaključuje profesorica Petričušić, nije eksplicitno istaknut kao osnovno nastojanje javnih vlasti u području ostvarenja manjinske politike pa dok se značajna sredstva npr. preko 50 milijuna kuna godišnje izdvaja za potpore različitim programima ostvarivanja kulturne autonomije nacionalnih manjina, ne postoji jedinstvena proračunska stavka koja bi osiguravala sredstva za programe integracije manjina.

Na značaj integracije u manjinskoj politici upozoravaju i drugi stručnjaci. Profesorica filozofije multikulturalnosti na Filozofskom fakultetu u Splitu **Marita Brčić Kuljiš** tako podsjeća ma nove pristupe koji su

prikazani i u Akcijskom planu za integraciju i uključivanje za razdoblje 2021.–2027., koji je predložila Europska komisija, a koji npr. zagovara donošenje strategija integracije koje su lokalnog karaktera jer je cilj ojačati demokraciju i demokratske procese na svim razinama, a posebice na lokalnim razinama. Stoga se i manjinske skupine trebaju mobilizirati i realizirati svoje ciljeve i interese preko predstavnika na lokalnoj razini jer je upravo to razina gdje postoje prilika i mogućnost direktnog kontakta sa stvarnim problemima, ali i mogućnost da se ti stvarni problemi relativno brzo riješe, smatra profesorica Marita Brčić Kuljiš.

Formalistički pristupi

A isti problem ističe i profesorica Kumrić koja kaže „Danas se više no ikada ističe važnost modela integracije kao preduvjeta očuvanja i njegovanja zdravog multikulturalizma i izgradnje pravednog društva. Naime, izostanak kvalitetno osmišljenih integracijskih politika raslojava društvo u paralelne i međusobno nepovezane zajednice koje ne dijele osjećaj pripadnosti pluralnom društvu i zajedničke društveno-političke interese. Države bi stoga trebale definirati takve manjinske politike u kojima se višekulturnost ne bi svodila na puku kohabitaciju više etničkih skupina na istom prostoru, već bi uključivala njihovo društveno premrežavanje te međusobno razumijevanje i poštovanje različitosti“. No objektivno gledajući ova pitanja i ovi problemi uglavnom su izvan fokusa naše manjinske politike. Ako bi željeli biti još objektivniji trebali bi kazati da su izvan fokusa opće javnosti ali i samih manjinskih zajednica.

Zbog svega toga pojedini analitičari manjinske politike u Hrvatskoj upozoravaju kako bi trebalo puno bolje postaviti ciljeve i koncept manjinske politike koja bi težila punoj integraciji manjina u društvo i njihovo prožimanje s većinskim stanovništvom. Međutim , po njihovom mišljenju, za tako nešto nema spremnosti ni u većinskim političkim strukturama ali ni u manjinskim jer manjinske elite često kao najjednostavnije rješenje zagovaraju status quo.

Manjinsku politiku u Hrvatskoj u velikoj mjeri obilježava jedan izraziti formalizam. Kontinuirano i redovito se vrše široke inventure ostvarivanja i zaštite manjinskih prava na svim područjima pri čemu ne nedostaje kritičkih podataka i ocjena, ali daljnje analize i rasprave kao npr. što takvo stanje uzrokuje i tko za to snosi odgovornost uglavnom izostaje i često se skriva iza otrcane floskule o dobrim zakonima koji se nedovoljno primjenjuju. O nezainteresiranosti i površnosti relevantnih političkih čimbenika prema ovim važnim društvenim pitanjima možda najbolje svjedoči odnos prema godišnjim Vladinim Izvješćima o ostvarivanju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina, koji se uz velika kašnjenja u Saboru usvajaju bez veće rasprave, ili ignorantski odnos hrvatskog parlamenta prema godišnjim Izvješćima Pučke pravobraniteljice o stanju ljudskih uključivo i manjinskih prava upućenih Hrvatskom saboru s nizom konkretnih mjera i preporuka, koje jedva i dođu na dnevni red. A o pojedinim analizama i naporima civilnog sektora koji ostaju potpuno po strani interesa relevantnih političkih subjekata da ne govorimo. No tome ćemo posvetiti posebnu analizu u narednim tekstovima.

Istina, iz perspektive pojedinih nacionalnih manjina često stvari i ne stoje tako loše iako je uvijek prisutna nužna doza realnosti.
Tako će saborski zastupnik talijanske nacionalne manjine, potpredsjednik Sabora i predsjednik Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina **Furio Radin** na pitanje šta je ostvareno u ovih 30 godina u kontekstu činjenice da i broj pripadnika talijanske nacionalne manjine pada reći da je broj onih koji su se deklarirali Talijanima 1981. bio tek nešto veći od 11 tisuća ili da nije bilo dvojezičnosti, a u ovih 30 godina talijanska nacionalna manjina ojačala se i razvila i kulturno i egzistencijalno. A to nije palo s neba već je bio sustav jedne politike koja je naravno daleko od idealne i puno je toga još za ostvariti ali ipak djeluje.

Potreba osmišljavanja integracijskih politika

Pozitivno vrednovanje manjinske politike ističu i drugi predstavnici manjinskih zajednica koji su posebno zadovoljni očuvanjem svoga kulturnog identiteta i specifičnosti manjinskih zajednica. Ali ipak kao što kaže Furio Radin – Živimo u svijetu u kojem vrijede definicije da su manjine mostovi i bogatstvo, da su ono što spaja nacije i države, ali taj je svijet tek donekle istinit. On je zapravo virtualan… Naš zajed-

nički zadatak trebao bi biti stvaranje amalgama koji je s jedne strane izraz odnosa koji proizlaze od integracije s većinom i poistovjećivanjem s vrijednostima društva, a s druge strane i za održavanje originalne kulture – kaže Radin i dodaje da nacionalna većina utiče na manjine, ali da bi i one morale utjecati na kulturu većinskog naroda.

Zato nas na stvarnost našeg društvenopolitičkog okoliša podsjete možda više i ponajprije međunarodni čimbenici pa tako npr. Savjetodavni odbor stručnjaka za praćenje primjene ostvarivanja Okvirne konvencije VE za zaštitu prava nacionalnih manjina (i prateće rezolucije Vijeća ministara Vijeća Europe) već u više navrata upozoravaju na neke ključne probleme hrvatskog političkog miljea kada su u pitanju nacionalne manjine.

Tu se uz konstatiranje pozitivnih pomaka (primjerice politička participacija nacionalnih manjina ili osiguranje kulturne autonomije putem školovanja na jeziku i pismu manjina), kao važno, u preporukama ističe zahtjev hrvatskim vlastima da se pozabave društvenom klimom, koja se ocjenjuje protumanjinskom. Hrvatskim vlastima se posebno savjetuje da skrbe za razvoj i revitalizaciju područja koja su naseljena pripadnicima nacionalnih manjina s izrazito nepovoljnim socioekonomskim uvjetima. Ukratko, Vijeće Europe uvijek traži je proaktivnu manjinsku politiku, manjinsku politiku koja je inkluzivna, koja integrira manjine i povezuje ih sa stanovništvom područja u kojima manjine žive. U tom kontekstu npr. traži se i povećanje proračunska sredstva za očuvanje i promicanje kulturnih autonomija nacionalnih manjina, ali na način da promicanje manjinskih kultura bude čvrsto ugrađeno u širu hrvatsku kulturnu politiku; da se unaprijedi promicanje poštivanja raznolikosti u hrvatskom društvu i to kroz bolje međukulturalno obrazovanje i rad javnih medija.

Sukus takvih kritika na svoj način izrazila je profesorica Petričušić, i sama članica Savjetodavnog odbora stručnjaka za praćenje primjene Okvirne konvencije, koja nam je u jednom intervju rekla:

Promjena naravno nema preko noći. Promjene ne mogu donijeti ni samo novi zakoni ili izmjena postojećih (koja može završiti i gore od sadašnjeg stanja). Ali mislim da bi jedna rekonceptualizacija manjinske politike bila dobrodošla pa i nužna. Trenutni ciljevi naše manjinske politike prema našim zakonima, ali i različitim nacionalnim i strateškim dokumentima, jeste u prvom redu njegovanje kulturne autonomije nacionalnih manjina. A to nije dovoljno! Ciljevi manjinske politike moraju u vidu imati punu integraciju pripadnika nacionalnih manjina. No, mislim da za ozbiljno promišljanje i promjene u manjinskoj politici nema velike spremnosti ni u strukturama vlasti, ali ni među onima, uključivo i ljude iz manjinskih institucija, struktura i organizacija, koji tu politiku provode. Nedostatak te spremnosti da se promišlja i unapređuje manjinska politika ostavlja dugoročno negativne posljedice na poziciju pa i opstojnost manjinskih zajednica. Dobro elaborirano manjinsko zakonodavstvo nije dovoljan argument za kvalitetu te politike. Moramo puno više uvažavati i međunarodne standarde koji nam mogu pomoći da imamo kvalitetniju manjinsku politiku, a time i kvalitetniju demokraciju.

Rješenja za ugroženost pojedinih manjinskih prava koje može izazvati njihov brojčani pad već se nude. U prvom redu to je pozivanje na institut da se stečena prava ne bi trebala umanjivati što u svojim politikama i preporukama podržavaju i međunarodne institucije od nadležnih tijela UN pa dalje. Ali stečena prava neće zaustaviti negativne trendove ako ne dođe i do dubljih promjena ciljeva i koncepta manjinske politike te svijesti da to nije samo interes manjina već i ukupnog hrvatskog društva.
https://www.stina.hr/2022./10/17/1-2022.-otvaraju-li-podaci-o-popisu-stanovnistva-ne-samo-pitanja-daljnjeg-ostvarivanja-manjinskih-prava-vec-i-pitanja-adekvatnosti-ciljeva-i-koncepta-manjinske-politike-serijal-tekstova-iz-ciklusa/

Tehnologija i demokracija (5): Umjetna inteligencija i pojeftinjenje kile mozga

99. Velibor Mandić

Novinarski projekt: **Tehnologija i demokracija**

Elektronička publikacija: Faktograf.hr

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka: 27. prosinca 2022.

Jeste li tehno-optimist ili tehno-pesimist, radujete li se svakom novom čudu umjetne inteligencije ili vam se smrači?

Ukoliko spadate u optimistični tabor, zacijelo ste tijekom odlazeće 2022. godine više puta cupkali od uzbuđenja kada ste začas generirali neku likovnu digitalnu sliku uz pomoć alata umjetne inteligencije poput aplikacija DALL-E-2, Midjourney ili Stable Diffusion. Kao šlag na kraju godine oduševljavaju pak ChatGPT ili Character.ai, posljednja dostignuća koja se dopisuju s nama, pišu tekstove, eseje i pjesme, odgovaraju na svakojaka pitanja, generiraju računalne kodove, prevode, nikad ne spavaju i uvijek su na raspolaganju kada zatreba online sugovornik.

U ne jako dalekoj budućnosti umjetna će inteligencija, optimisti najavljuju, biti u stanju detaljno analizirati zdravlje pojedinca, predviđati bolesti te proizvesti individualizirani lijek s vrlo preciznim učinkom, napravljen tako da odgovara isključivo genetici i stanicama pacijenta.

I umrle će vratiti u digitalni život jer će na bazi raspoloživih podataka iz života pokojnog – fotografija, tekstova, videa, glasovnih zapisa – stvoriti računalni

deepfake karakter te ćemo, kada poželimo popričati s djedom, prijateljem ili sestrom koji odavno više nisu s nama, uključiti aplikaciju i začuti njihov poznat glas i vidjeti kako se smiju, gestikuliraju ili svađaju upravo onako kakvima ih se sjećamo. Svi ćemo tako imati prilike postati digitalno besmrtni jer, primjerice, po društvenim mrežama ostavljamo puno podataka uz pomoć kojih umjetna inteligencija brzo može proanalizirati naše mane i vrline te stvoriti kopiju osobe u virtualnom okruženju.

Klasa bespotrebnih

Umjetna inteligencija (uobičajeno skraćeno nazivana AI od engleskog *Artificial Intelligence*) je beskrajno tehnološko područje koje može učiniti ljudski život ugodnijim, zabavnijim i produktivnijim, no isto tako prijeti u potpunosti razoriti svaki demokratski društveni poredak, bilo koju zajednicu, strpati nas u digitalnu diktaturu te možda u konačnici poraziti i uništiti čovječanstvo kakvo poznajemo.

U europskim demokracijama polažemo veliki značaj na ljudska prava, na dignitet svakog pojedinca, pravnu državu, slobode, socijalnu zaštitu, solidarnost, pravo glasanja i udruživanja, ali umjetna inteligencija želi nešto drugo, odnosno, kako smatra povjesničar **Yuval Noah Harari**, više naginje totalitarnom društvu u kojemu će ljude učiniti irelevantnima, besposlenima, zanemarenima, jednom rječju – suvišnima. U tijeku je stvaranje bespotrebne klase, mase onih koji nikome i ničemu nisu potrebni jer roboti, automatizacija i tehnologija mogu obaviti sve poslove umjesto njih, tvrdi Harari koji upravo u tome vidi razlog zašto su toliki glasali za **Donalda Trumpa** 2016. godine. Povjerovali su, naime, da bi im on mogao vratiti dignitet, radna mjesta i ponos.

Nasuprot bespotrebnoj klasi su imućni pojedinci, financijska elita, ulagači, kapitalisti, poduzetnici, oni koji isključivo promišljaju kako povećati dobit i produktivnost, uspoređujući jesu li im jeftiniji roboti ili ljudska radna snaga, je li im jeftinije proizvoditi u Varaždinu ili negdje u Kini.

Upravo tada demokracija postaje vrlo važna jer je gotovo jedini način kako se mirnim putem, dakle kroz demokratske izbore, ali i javnim pritiskom na izabrane političare, može dogovarati pravednija raspodjela te spriječiti brzo osiromašivanje većine građana.

Što ću biti kad odrastem

Običan ljudski život je naime već sada u neskladu s ritmom ubrzanog tehnološkog napretka jer, kako objašnjava filozof **Nick Bostrom** u knjizi *Superinteligencija*, za razvoj jednog radno sposobnog čovjeka potrebno je od rođenja između 15 i 30 godina, ovisno o stručnosti koja će biti postignuta. Cijelo to vrijeme osoba treba biti hranjena, zbrinuta i školovana, a to prilično košta i na kraju daje upitne rezultate jer radnika ima i dobrih i loših, zdravih i boležljivih.

S druge strane, proizvesti digitalnog umjetnog radnika ili robota koji može obavljati neki posao 24 sata svaki dan, nije problem nakon što se savlada tehnologija, čemu već godinama svjedočimo u halama u kojima se proizvode automobili.

Današnji roditelji rijetko djeci predlažu školovanje za radnika na proizvodnoj traci i radije ih upućuju na učenje programiranja na računalu jer su u IT sektoru dobre plaće, no umjetna inteligencija već i tu zadaje glavobolje. AI aplikacije poput ChatGPT i DeepCoder, naime, pokazuju da znadu programirati te da će zapravo trebati sve manje programera, a smanjit će se potreba i za učiteljima u školama, novinarima i brojnim drugim zanimanjima.

No, ne treba očajavati jer u optimističnoj varijanti je dovoljno dogovoriti da svi građani dobivaju zajamčeni temeljni osobni dohodak za koji novca uopće ne bi trebalo nedostajati. Umjetna inteligencija, naime, mogla bi vrlo brzo umnogostručiti bruto društveni proizvod, s obzirom da pruža mogućnost za neograničeni broj AI strojeva koji mogu stvarati jedni druge te, primjerice, bez ljudske intervencije sami isprogramirati i proizvesti robote koji će brzo pobrati sve mandarine u neretvanskoj dolini. Za uspostavu takvog društva u kojemu je postignut širok dogovor o raspodjeli ukupnog dohotka te za novi način života bez stalnih zaposlenja, bilo bi zapravo potrebno promijeniti kapitalizam, kao i zauzdati sve one koji imaju loše namjere, a to je možda neostvarivo bez jake intervencije u demokraciju kakvu sada poznajemo.

S rukom za ruku su čet'ri stađuna

Raspoloživa rješenja su, prema spomenutom profesoru Bostromu, četiri scenarija koji su jedan za drugim udaljavanje od slobodne demokratske volje građana – prvi je odluka da se zaustavi ili barem uspori tehnološki napredak dok čovječanstvo na neki način ne predahne i uhvati korak.
Takvo što više nije moguće jer se kotač tehnološkog napretka već prilično brzo vrti, stoga pokušajmo s drugom varijantom – a ta je ograničenje broja zlonamjernih i sebičnih koji se jedino i isključivo žele okoristiti situacijom. U tom stupnju se na neki način već nalazimo jer primjeri djelovanja su, prema Bostromu, zaustavljanje širenja opasnih dezinformacija i jači nadzor kako bi se obeshrabrili oni koji planiraju podrivanja i opakosti.

Ni to neće uroditi plodom jer je po svijetu previše loših igrača te je treća opcija, nastavlja pesimistični Bostrom, stalni vrlo djelotvoran preventivni nadzor, zapravo tehnološka policijska država, a tu smo već na terenu koji se prilično udaljava od demokratskih standarda.

I konačno, četvrti je prijedlog uvođenje puno strožih pravila za cijeli svijet, proglašenje globalne vlade koja bi svaku državu koja ne sluša odmah proglasila delikventom u međunarodnom poretku, koja bi, primjerice, u slučaju nove pandemije postavila pravila kojih se svi moraju držati bez iznimke. U svim nabrojanim prijedlozima za suživot s umjetnom inteligencijom jedino bi, veli Bostrom, scenariji tri i četiri u zajedničkoj kombinaciji, dakle policijska država nadzora u suradnji s globalnom vladom, mogli, i to možda, zaustaviti umjetnu inteligenciju da ne uništi ljudsku civilizaciju.

Globalist sam čak i ako se veselim Lovrenovom golu

Za globalno rješenje zalaže se i Harari koji kaže da je svatko tko voli Svjetsko nogometno prvenstvo zapravo globalist.

"Svjetsko prvenstvo je prikaz globalne harmonije, Francuska ne može igrati nogomet protiv Hrvatske ako se Francuzi i Hrvati ne dogovore o istim pravilima igre, a to je globalizam na djelu," objasnio je Harari na sastanku Svjetskog ekonomskog foruma u Davosu 2020. godine i predložio da u dvadesetprvom stoljeću nacionalisti također postanu i globalisti, kako bi se tehnologija mogla regulirati podjednako na cijelom planetu.

Gotovo svi naime već prepuštamo globalnim algoritmima umjetne inteligencije da odlučuju što čitati na Facebooku, gledati na Netflixu ili kupovati na Amazonu pa čak i u koga se zaljubiti na nekoj aplikaciji za upoznavanje. Već sada ne razumijemo kako računala odlučuju, a u budućnosti ćemo to biti u stanju još manje, ne samo mi kao obični birači već i političari ili voditelji državnih institucija. Koliko je znanje o tehnologiji slabo pokazuje i banalan primjer američkog senatora koji je direktora Facebooka **Marka Zuckerberga** upitao kako to da je Facebook besplatan za korisnike, na što je pomalo zbunjeni Zuckerberg odgovorio – "Senatore, mi objavljujemo oglase." Ako jedan američki senator ne zna kako Facebook zapravo zarađuje, kako onda možemo očekivati od ostalih političara dovoljno znanja o algoritmima umjetne inteligencije i potrebi da se ta tehnologija na neki način regulira? Kako uopće onima od kojih očekujemo da donose odluke objasniti u čemu je problem?

Mozak spor kao kornjača

Ovdje nam opet može pomoći oxfordski profesor Bostrom koji s nekoliko podataka pokušava uvjeriti koliko smo zapravo mi ljudi slabi – naš biološki neuron radi brzinom od otprilike 200 Hertza, dakle reagira 200 puta u sekundi, dočim se učinak računalnog tranzistora mjeri u milijardama Hertza. Prosječna osoba na vizualnu stimulaciju reagira u četvrtini sekunde, na zvuk u petini sekunde, a na dodir u otprilike jednoj sedmini sekunde. Neuroni u mozgu komuniciraju signale brzinom od možda stotinu metara u sekundi, dok u računalu isti mogu dostizati brzinu svjetlosti. Naš je mozak ograničen veličinom lubanje, a računalo može biti biti zgrada pa i cijeli grad. Iako vam se možda čini da ovime uspoređujemo kruške i jabuke, brojna su predviđanja da pametne strojeve, upravo zbog naših bioloških ljudskih ograničenja, u nekom trenutku u u idućim desetljećima više neće biti moguće kontrolirati jer imaju veće mogućnosti za daljnji razvoj i učenje dok smo mi zapravo isti tisućama godina.

Do kraja stoljeća ljudi su gotovi, ali čovječanstvo i inteligencija će ići dalje, prognozira autorica knjige *Budući superčovjek* **Elise Bohan** koja smatra da uopće ne treba zakonski regulirati tehnologiju. U ovom, kako ga naziva, transhumanističkom razdoblju, Bohan bi, umjesto političarima, radije vjerovala nekom doktoru znanosti koji razumije kako tehnologija funkcionira, ili čak samo računalu jer ono neće, objašnjava ova istraživačica s oxfordskog sveučilišta, biti pristrano kao što ljudi uglavnom jesu. Kao uvjerena transhumanistica, Bohan se zalaže da se ljudi usavrše uz pomoć tehnologije, spoje s njom i tako postanu zapravo još moćniji, dakle da se mozak na neki način programira uz pomoć umjetne inteligencije.

AI presudan u Ukrajini

I vladari intenzivno razmišljaju o opcijama kako programirati ljudsko tijelo ne bi li tako, među ostalim, uznapredovali ispred svih ostalih i pojačali ekonomiju. U izvršnoj naredbi predsjednika SAD-a **Joea Bidena** iz rujna ove godine naime stoji da se trebaju "razviti tehnologije i tehnike genetskog inženjeringa, kako bi se mogli napisati sklopovi za stanice i programirati biologiju na isti način na koji pišemo softver i programiramo računala." Pri stvaranju te nove američke bioekonomije potrebno je, kaže Bidenova naredba, zaštititi tehnologiju kako je ne bi ukrale protivničke države i konkurenti te tako ugrozile nacionalnu sigurnost.

Umjetna inteligencija, nacionalna sigurnost, biotehnologija, obavještajne službe i srodna područja isprepliću se i u istupima bivšeg glavnog direktora Googlea **Erica Schmidta** koji surađuje s američkim političarima i vojskom i koji se, veli, nada da će demokratska pravila uspjeti održati kontrolu nad tehnologijom. Schmidt vidi Kinu kao glavnog američkog suparnika u razvoju umjetne inteligencije, a Europsku uniju kao sporu birokraciju u kojoj se odluke donose dugo i na komplicirani način. Problem je što EU pokušava regulirati umjetnu inteligenciju, no pritom nema rast u tom području, tvrdi Schmidt, ukazujući nam tako da između Europe i SAD-a, kao glavnih stupova demokracije u svijetu, postoje razmimoilaženja po pitanju kontrole tehnologije.

Schmidt je inače nedavno posjetio i Ukrajinu gdje je razmatrao kako se vrhunska tehnologija koristi u ratnom sukobu u kojem algoritmi umjetne inteligencije igraju ogromnu, možda i presudnu ulogu.

Stotine američkih satelita, naime, precizno snimaju teren i umjetna inteligencija brzo pronalazi ruske položaje, što pomaže ukrajinskoj vojsci u ostvarenju brojnih uspjeha, no u svemu premoćno sudjeluju moćne privatne kompanije iz Silicijske doline koje, piše Washington Post, možda jednog dana u nekom sukobu izaberu neku drugu stranu iz vlastitih interesa. Ono što se događa u Ukrajini, obrazlaže kolumnist tog lista, smatra se "dobrim" ratom u kojem je jasno na čijoj su strani zapadne države, no što će biti u nekom "lošem" ratu, za koga će tada raditi tehnološke kompanije? S obzirom na to da u svim tim područjima zapravo ne postoje regulacije, države i njihova sigurnost mogu spasti na milost i nemilost privatnih tvrtki koje kontroliraju znanje o umjetnoj inteligenciji.

Kilo mozga – nula

Tvrtka o kojoj se ovih dana jako puno govori je Open AI, istraživački neprofitni laboratorij koji stoji iza ChatGPT projekta i čiji direktor **Sam Altman** smatra da će u državama najbitnije, ali i najteže, biti odlučiti kakav ćemo društveni dogovor postići, kakav oblik vlasti i uređenja izabrati te kako pravedno dijeliti prihode koje ostvaruje umjetna inteligencija. Altman ambiciozno najavljuje da će troškovi inteligencije i energije rapidno padati vrlo blizu nuli što znači da bi sve zapravo moglo biti vrlo jeftino. Sposobni Altman iz Silicijske doline potvrdio nam je tako na neki način ono što je još 1995. predvidio HDZ-ov zastupnik **Ivan Milas** kada je u Saboru izrekao onu čuvenu "Mozak vani ništa ne vrijedi! Kilo mozga je dvije marke." Čuvar državnog pečata Milas tada, doduše, nije razmišljao o umjetnoj inteligenciji, već je izricao anti-intelektualističke stavove, ali njegova izjava s kojom se sprdamo desetljećima na kraju će, tragikomično, možda ispasti sasvim točna.

Altman iz Open AI dakle optimistično najavljuje svijet u kojemu će se ljudi moći baviti s čim god žele jer će imati zajamčen temeljni dohodak dostatan za životne potrebe, društvo izobilja u kojemu se neće morati štedjeti u zdravstvenom sustavu jer će umjetna inteligencija jeftino i brzo pomagati liječnicima te neslućeni

napredak i olakšanje ljudskog života u gotovo svim područjima. Za to je samo potrebno postići veliki društveni demokratski dogovor.

Petarde i bombe u rukama

Pesimističniju varijantu budućnosti, međutim, nudi u ovom tekstu često navođeni Nick Bostrom koji smatra da se mi ljudi ponašamo kao mala djeca koja se igraju s bombom. Superinteligencija je izazov s kojim se sada još nismo u stanju uhvatiti u koštac, a to nećemo biti još dugo vremena, veli Bostrom i pojašnjava da bi dijete koje u ruci ima bombu trebalo oprezno odložiti opasni predmet i pozvati nekog odraslog. Situacija koju imamo je takva da je jako puno djece koja se igraju s bombama te će detonaciju biti nemoguće izbjeći zato što će barem jedan klinac povući osigurač da vidi što će se dogoditi. Odraslih, veli pesimistični Bostrom, zapravo nema nigdje na vidiku.

https://faktograf.hr/2022./12/27/tehnologija-i-demokracija-5-umjetna-inteligencija-i-pojeftinjenje-kile-mozga/

Narod HR

Hrvatska | Izbor urednika

Negativna percepcija o uvjetima rada u centrima za socijalnu skrb: Nesrazmjer količine posla, izloženi su rizicima...

100. Ivana Josipović

Novinarski projekt:
Mane socijalne politike: Stradanja djece i nezadovoljstvo socijalnih radnika vladinom politikom

Elektronička publikacija: Narod.hr

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka: 20. rujna 2022.

Uvjeti rada u centrima za socijalnu skrb nisu dobri – zaposlenici **imaju nedovoljno visoke plaće, dok su s druge strane itekako izloženi rizicima, posebno radu s agresivnim korisnicima.**

"Kao što dobro znate, u Hrvatskoj imamo **dvije i pol tisuće socijalnih radnica i radnika i više od pola milijuna korisnika sustava socijalne skrbi**", upozorio je ove godine **predsjednik Hrvatske komore socijalnih radnika Antun Ilijaš**. No broj korisnika nije jedino što muči socijalne radnike.

"Broj korisnika po stručnom radniku razlikuje se od centra do centra, kao i na razini gradova i županija. Osnivanjem Hrvatskog zavod za socijalni rad, odnosno novom organizacijom rada centara za socijalnu skrb želi se postići transparentnija i učinkovitija raspoređenost poslova", poručuju iz Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne skrbi.

Kakva je djelatnost socijalna skrb?

Socijalna skrb organizirana je djelatnost od javnog interesa čiji je cilj pružanje pomoći socijalno ugroženim osobama, kao i osobama u nepovoljnim osobnim ili obiteljskim okolnostima, a obuhvaća prevenciju, pomoć i podršku pojedincu, obitelji i skupinama, u svrhu unaprjeđenja kvalitete života, te poticanje promjena i osnaživanje korisnika, radi njihova aktivnog uključivanja u život zajednice.

Postupanja centra za socijalnu podrazumijevaju i terenske obilaske stručnih radnika obiteljima i samcima u tretmanu ili za koje postoje okolnosti vezane uz njihovo narušeno socijalno funkcioniranje, neadekvatno izvršavanje roditeljske skrbi i sl., propisana su kako Zakonom o socijalnoj skrbi tako i Obiteljskim zakonom i drugim zakonskim propisima.

Za organizaciju rada centra za socijalnu skrb odgovoran je ravnatelj centra, a svaka situacija koja se procjenjuje žurnom i visoko rizičnom zahtjeva žurna postupanja, koja uključuju i nenajavljene terenske obilaske obiteljima ili samcima u potrebi.

U Republici Hrvatskoj djeluju **82 centra za socijalnu skrb i 56 podružnica. U 2021. godini ukupno je bilo 419.826 korisnika svih prava i socijalnih usluga.** Novim Zakonom o socijalnoj skrbi predviđena je reorganizacija centara za socijalnu skrb i osnivanje Hrvatskog zavoda za socijalni rad koji će s radom započeti 1. siječnja 2023. s ciljem rasterećivanja dijela poslova koje će preuzeti Središnja služba, ujednačenog postupanja i učinkovitijeg stručnog rada područnih jedinica, ali u centrima za socijalnu skrb nisu uvjereni da će se nešto značajno promijeniti.

Iz centara za socijalnu skrb više puta su odaslani apeli da se nešto mora promijeniti. Kako kažu, **sustav socijalne skrbi u lošem je stanju i odlikuje ga nedostatak stručnih radnika i vanjskih suradnika za obavljanje poslova u centrima za socijalnu skrb.**

Koliko Hrvatska ima zaposlenih u centrima i kolika je plaća socijalnog radnika?

Prema podacima ministarstva, **na dan 31. prosinca 2021. zaposleno je ukupno 1.216 socijalnih radnika, 338 pravnika, 16 upravnih pravnika, 210 psihologa, 14 rehabilitatora i 73 socijalna pedagoga.**

Plaće te dodaci na plaću službenika i namještenika centara za socijalnu skrb propisane su Zakonom o plaćama u javnim službama, Zakonom o osnovici plaće u javnim službama, Uredbom o nazivima radnih mjesta i koeficijentom složenosti poslova službenika i namještenika u javnim službama, Temeljnim kolektivnim ugovorom za službenike i namještenike u javnim službama te Kolektivnim ugovorom za djelatnost socijalne skrbi.

Sukladno navedenom, plaću službenika u centru za socijalnu skrb čini **umnožak koeficijenta složenosti poslova radnog mjesta, osnovice koja od 1. siječnja 2022. iznosi 6.044,51 kuna uvećan za 0,5 posto za svaku navršenu godinu radnog staža.**

Koeficijent radnog mjesta stručnog radnika (socijalnog radnika, pravnika, psihologa, socijalnog pedagoga i edukacijskog rehabilitatora) u ustanovama socijalne skrbi je 1,400.

Uvjeti rada

"Centri za socijalnu skrb, registriranu djelatnost obavljaju u poslovnim prostorima u svom vlasništvu, u vlasništvu Republike Hrvatske ili u poslovnim prostorima u zakupu, u vlasništvu fizičkih, odnosno pravnih osoba kao i jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave.

U suradnji s Ministarstvom rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, kao osnivačem te Ministarstvom prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine kontinuirano se provode aktivnosti kako bi se prostorni uvjeti centara za socijalnu skrb poboljšali i prilagodili postojećim potrebama.

U 2022. i 2023. godini iz Državnog proračuna se financira gradnja, odnosno rekonstrukcija osam poslovnih objekata za potrebe centara za socijalnu skrb ukupne vrijednosti oko 45 milijuna kuna.

Iz Europskog fonda za regionalni razvoj, a u sklopu realizacije projekata centara za socijalnu skrb, do kraja 2023. godine će se izgraditi sedam novih poslovnih

objekata ukupne vrijednosti 54 milijuna kuna te si centri za socijalnu skrb u sklopu istih projekta nabavljaju i službene automobile.

U tijeku je sukladno izdanim suglasnostima postupak nabave službenih automobila za potrebe centara za socijalnu skrb, koja nabava se financira iz Državnog proračuna", odgovorilo nam je ministarstvo na pitanje o uvjetima u kojima socijalni radnici rade.

Sigurnost djelatnika Centra za socijalnu skrb

Ova godina počela je napadom na djelatnike centra za socijalnu skrb, a ubojici iz Đakova Vrhovni sud potvrdio je presudu kojom je osuđen na 40 godina zatvora zbog ubojstva djelatnika centra za socijalnu skrb.

"Na razini cijele Republike Hrvatske do kraja 2019. godine osigurana je i provedena mjera tehničko-tjelesne zaštite svih centara za socijalnu skrb (zaštitar, ručni detektor metala, prolazni detektor metala). Za tu svrhu Ministarstvo je osiguralo i utrošilo iznos od 2,8 milijuna kuna (2.838.911,53 kn).

Centrima koji djeluju na više lokacija omogućena je zaštita na svim lokacijama na kojima djeluju. Osim zaštitara, u centrima za socijalnu skrb u kojima je prostorno bila moguća ugradnja postoji prolazni detektor metala dok u manjim podružnicama gdje nije bila moguća ugradnja prolaznog detektora metala zbog prostornih uvjeta postoje ručni detektori metala.

Financijska sredstva za plaće zaštitara osiguravaju se iz sredstava jedinica područne (regionalne) samouprave, te na temelju planiranih i osiguranih financijskih sredstava ugovaraju se zaštitarske usluge.

Osnivanjem Hrvatskog zavoda za socijalni rad financijska sredstva za zaštitarske usluge osiguravat će se iz Državnog proračuna čime se omogućiti ravnomjeran pristup u osiguravanju navedenih usluga", poručuju iz Ministarstva.

Službene osobe

Iz Ministarstva podsjećaju i da su radnici centara službene osobe.

"Osim tehničke zaštite i zaštitarskih usluga, radnici centara za socijalnu skrb su izmjenama i dopunama Kaznenog zakona 2019. godine dobili status službene osobe. Time kazneno zakonodavstvo i praksa nastoje osigurati zaštitu osoba koje su u svojem radu posebno izložene ugrozi od kriminalnog ponašanja, ali i njihovu pojačanu odgovornost za zakonito postupanje", poručili su nam.
Podsjetimo, lani je Komora socijalnih radnika, nakon niza napada na djelatnike centara za socijalnu skrb, apelirala na Predsjednika, Premijera, Vladu i resorno ministarstvo da svojim ovlastima naprave sve da zaštite radnike i stručne djelatnike u cijeloj Republici Hrvatskoj.

Predsjednica SZDSSH: "Problem je u nesrazmjeru količine rada i odgovornosti koje na svojim leđima nose socijalni radnici"

"Socijalnih radnika u Centrima za socijalnu skrb ima nedovoljno i rade preko svih propisanih normativa. **Nedostaje ih oko 700**. Trenutno je u Zavodu za zapošljavanje evidentirano oko 140 socijalnih radnika na cijelom području RH. Pri tome treba napomenuti da u pojedinim županijama kao što je Ličko-senjskoj i Istarskoj županiji nema niti jednog socijalnog radnika na područnom Zavodu za zapošljavanje. Iako resorno ministarstvo daje suglasnost na zapošljavanje, činjenica je da se natječaji ponavljaju jer se nitko ne javlja. Sa druge strane, **imamo situaciju da imamo mlade ljude, državljane RH koji su završili socijalni rad na Sveučilištu u Mostaru, i koji bi željeli raditi u RH, ali im je zbog loših zakonskih rješenja onemogućen ili znatno otežan pristup tržištu rada**. Radi se oko stotinjak završenih socijalnih radnika koji već dvije godine čekaju da se uredi njihov status kako bi se mogli zaposliti u sustavu socijalne skrbi. Zapošljavanje mladog kadra uvelike bi rasteretilo socijalne radnike u sustavu i spriječilo bi njihov odlazak u inozemstvo", komentirala je za Narod.hr predsjednica Sindikata zaposlenika u djelatnosti socijalne skrbi Hrvatske Jadranka Dimić.

"Iako plaće socijalnih radnika ne zaostaju za plaćama srodnih zanimanja u javnim službama, **problem je u nesrazmjeru količine rada i odgovornosti koje na svojim leđima nose.** Odgovornost za rješavanje

najtežih životnih situacija korisnika treba dodatno platiti i na tome će Sindikat inzistirati kroz predstojeće pregovore za Kolektivni ugovor", zaključila je Dimić.

Istraživanje o uvjetima rada iz perspektive socijalnog radnika

Prema radu **izv. prof. dr. sc. Marine Milić Babić, prof. dr. sc. Nine Žganeca i izv. prof. dr. sc. Gordane Berc** objavljenom u Ljetopisu socijalnog rada 2021. godine, **socijalni radnici u Hrvatskoj uglavnom imaju negativnu percepciju o uvjetima rada** pri čemu ukazuju na probleme: **nesigurnosti financiranja, nedostatka kadra, neadekvatne prostorne uvjete, manjak službenih vozila za terenske obilaske, prevelikog opsega posla i administracije, nepoštovanje dostojanstva radnika i teškoće pri uspostavi suradnje s korisnicima.**

Preporuke socijalnih radnika, kako navode, za unaprjeđenje opisanog su: **poboljšanje uvjeta rada kroz: unaprjeđenje zakonodavnog okvira, zapošljavanje stručnog kadra i edukacije stručnjaka, poboljšanje sigurnosti.**

"Zadnjih nekoliko godina teme brojnih natpisa u medijskim stupcima, internetskim objavama i forumima bili su problemi u sustavu socijalne skrbi što je nedvojbeno utjecalo na rad i zadovoljstvo slikom položaja socijalnih radnika u društvu, kao i na percepciju javnosti prema profesiji", navodi se u zaključku.

Jedino pozitivno – suradljiv radni kolektiv

"Kao pozitivnu stvar, sudionici ovog istraživanja navode **podržavajući i suradljiv radni kolektiv.** Što se tiče sigurnosti i zaštite na radu, sudionici istraživanja navode kako su u institucije i ustanove u kojima su zaposleni uveli zaštitare, detektore metala i kamere. Ipak, bez obzira na postojanost ovih mehanizama zaštite, sudionici navode kako je i dalje prisutan osjećaj nesigurnosti tijekom terenskog izvida koji biva djelomično ublažen u slučaju prisutnosti radnih kolega. Sudionici se osjećaju nezaštićeno tijekom terenskog rada te navode kako su mjere sigurnosti kasno uvedene tek nakon smrtnog stradanja kolega", dodaje se.

Rezultati ovog istraživanja ukazuju na činjenicu kako socijalni radnici smatraju da **status službene osobe donosi određena prava, ali ne štiti od agresivnog ponašanja korisnika.**

"U okviru teme percepcije odnosa društva prema struci socijalnog rada, sudionici ju vide kao negativnu i smatraju kako reakcije okoline obiluju predrasudama, osudom i pogrdnim komentarima u javnosti. Sudionici također smatraju kako okolina nema znanja o profesiji socijalnog rada. Nadalje, preporuke socijalnih radnika za unaprjeđenje struke su: unaprjeđenje uvjeta rada (pri čemu zagovaraju povećanje plaća, unaprjeđenje zakonodavnog okvira, zapošljavanje dodatnog stručnog kadra i edukacije stručnjaka), poboljšanje sigurnosti na radnom mjestu i promocije struke socijalnog rada (preko uspostave suradnje s medijima, senzibilizacije javnosti i unapređenja profesije socijalnog rada kroz pozitivne primjere organizacija i ustanova", zaključuje se.

https://narod.hr/hrvatska/negativna-percepcija-o-uvjetima-rada-u-centrima-za-socijalnu-skrb-nesrazmjer-kolicine-posla-izlozeni-su-rizicima

poslovniFM
Najinovativniji medijski projekt u regiji 2019.

Uzinić: Nitko nema monopol na javni moral, a Crkva treba biti njegov korektiv

U svakom društvu postoji javni moral, pa tako i u našem. To je stvar dogovora u društvu. Nitko na njega nema monopol. Crkva nije čuvar javnog morala, Crkva bi trebala biti njegov korektiv. Kada bi se dogodilo da bi Crkva bila čuvar, onda bi to bilo shvaćeno da Crkva kreira javni moral za druge, a naša zadaća nije biti kreatorom, nego onaj segment koji kroz djelovanje kršćana u tom društveno političkom životu pomažu njegovo stvaranje u povezanosti s drugima i drugačijima. Crkva treba i može nuditi navješćujući Evanđelje i to uvijek ostaje samo ponuda, nije i ne smije biti nametanje. Onog trenutka kada se događa nametanje, onda mi idemo prema sustavu koji nije prihvatljiv, idemo prema teokraciji koja se uvijek, i u prošlosti i u sadašnjosti, pokazivala potpuno pogrešnom, istaknuo je u ekskluzivnom razgovoru za PoslovniFM **mons. Mate Uzinić, riječki nadbiskup koadjutor, uskoro i metropolit te zapadne crkvene pokrajine.**

Riječki koadjutor šire je, u razgovoru s urednikom emisije *Ekumena – etika u poslovanju* Augustinom Bašićem, elaborirao pitanje etičnosti življenja i etičnosti poslovanja, imajući u vidu korupciju koja nagriza društveno tkivo.

101. Augustin Bašić

Novinarski projekt:
Manjinske religijske zajednice – izazov sekularnom društvu?

Elektronička publikacija:
Poslovni.fm

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
23. rujna 2022.

Korupcija je gori grijeh od bilo kojeg drugog grijeha

– Korupcija je nešto što truje svako društvo, ona je, kako je rekao papa Franjo, gori grijeh od bilo kojeg drugog grijeha, jer ona stvara jedno grešno ozračje. Riječ je o strukturama zla koje zarobljavaju sve koji su uključeni u cijelu tu priču. Svakako, kada se radi o etičnosti u poslovanju, treba voditi računa i o lojalnoj konkurentnosti, voditi računa o drugima koji se bave istim poslom kao što se ja bavim, ali pri tome treba biti razborit. No, često se događa da se neki žele na brzinu obogatiti, primjećujem to i u našem mladom društvu. To žele i neki vjernici – obogatiti se na brzinu i zarađivati. Naravno, ulazi se u poslovne rizike i loše poslovne poteze koji vode u propast, i za poslodavce i druge oko njega. Treba voditi računa unutar poslovanja i biti etičan i pošten prema svim radnicima. Tu ne smijemo isključiti ni pitanje poreza. Mislim da je socijalni katolički tjedan ponudio i načela o tom pitanju, gdje se progovorilo o tome da bi zarada – plaća i porez morali biti pravedni. Nažalost, živimo u sustavu u kojem imamo prevelike nepoštene zarade koje često idu na račun poreza i na račun radnika. Imamo također problem prevelikih poreza koji iscrpljuju poslodavce, a naravno na kraju uvijek strada najslabiji – a to je radnik. Treba voditi računa i o krajnjem potrošaču, ne gledati uvijek samo svoj interes, nego svoj posao pretvoriti u služenje krajnjem potrošaču zbog kojeg sam i pokrenuo ovaj posao, upozorio je nadbiskup Uzinić. Na upit urednika šute li onda elite o tome, mons Uzinić smatra da se o tome ne šuti.

– Postoje kritički govori o tome. Jedan od njih je i hrvatski sociolog religije Željko Mardešić koji je vrlo kritički razmišljao o tome. Kada je u pitanju etičnost življenja i etičnost u poslovanju spomenuo bih socijalne katoličke tjedne koji daju određena načela etičnosti. Mogu se izvesti iz socijalnog nauka Crkve gdje se govori o dostojanstvu ljudske osobe, brige za opće dobro, o načelu pravednosti, solidarnosti i subsidijarnosti, istaknuo je Uzinić.

Na dodatno pitanje o aktualnosti i prihvatljivosti Mardešićeva stava danas, iako pisanog prije dvadesetak godina, nadbiskup naglašava kako je Mardešić bio prorok svog vremena koji je znao čitati znakove vremena i davati odgovore u duhu Evanđelja. Kao katolik i vjernik Mardešić je polazio od smjernica Drugog vatikanskog koncila i autentično ga tumačio.

Nemamo pravo preuzimati političku ulogu i političku moć

– Nažalost, politički katolicizam kojeg je on kritizirao očituje se i u težnji nekih skupina da se političke odluke u našem društvu donose s naučavanjem Katoličke crkve, gdje se onda zapravo želi Crkvu i njezino naučavanje nametati drugima. A mi samo možemo nuditi, nemamo pravo nametati, nemamo pravo preuzimati političku ulogu i političku moć. Kad god se to dogodilo, to je bio problem za Katoličku crkvu i njezino poslanje u svijetu. Zato se Mardešić kritički odnosio prema političkom katolicizmu u prošlosti, ali i u njegovoj pojavi u suvremenom hrvatskom društvu nakon višestranačja. Na meti njegove kritike je moć Crkve na svjetovni način. To je ono što papa Franjo naziva „svjetovna duhovnost“. I kad gledamo to što je davno pisao Mardešić, vidimo da papa Franjo na to danas upozorava, iako su nastali iz dva različita svijeta. To je zapravo misao Drugog vatikanskog koncila. Poznavao sam Mardešića osobno ali nisam spadao u njegov krug što mi je danas jako žao, kazao je mons Uzinić dodajući kako mu je drago što ga “naši katolički teolozi pomalo otkrivaju i citiraju jer on svojim načinom promišljanja ima što reći društvu, a vidio je naše sekularno društvo kao Božji blagoslov”.

Nasilje nad ženama je društvena i crkvena sramota

– Sve je više nasilja u svijetu (evo i ovaj opasni rat je izazov cijelom svijetu) i u našem društvu. Dosta smo raspravljali o Istanbulskoj konvenciji (*Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji)* koja je izazvala ideološke podjele u našem društvu, a nadali smo se da će ona uspjeti učiniti ono što su govorili da je njezin cilj. Prije svega zaštita žena od nasilja. Nažalost, konvencija nije polučila željene rezultate, jer se stvari ne mogu riješiti samo promjenom zakona. Ono što mi kršćani uvijek govorimo, a to možemo govoriti i o drugim zakonskim rješenjima, jest da je promjena moguća samo ako krenemo od čovjeka i njegovog obraćenja. Zato mislim da mi nismo dovoljno napravili i u Crkvi. Bavimo se nekim ideološkim pitanjima, a trebali bismo se baviti čovjekom i njegovim povratkom Kristu i vrijedno-

stima kršćanstva. Nasilje nad ženama je društvena i crkvena sramota. Svojedobno sam preporučio da se pitanje nasilja nad ženama uključi u predbračni tečaj za zaručnike. Jer žena, djevojka, bi trebala znati da ako je bio bilo kakav čin nasilja prije braka, da on neće prestati ni u braku i da će se on sigurno ponoviti u još gorem obliku, jasan je nadbiskup. Kao predsjednik povjerenstva za zaštitu maloljetnika i ranjivih osoba upozoravao je da „Crkva na prvo mjesto mora staviti žrtve, a ne zlostavljače ili Crkvu kao instituciju".

Ne smijemo nekoga isključiti zbog njegovog stila življenja.

U javnosti je ostalo zabilježeno nadbiskupovo promptno reagiranje o nekrštenju djeteta lezbijskog para. A je li dobio pohvale iz vlastitih redova?

– Ne bih govorio o pohvalama. Ne odustajem od nekih principa za koje smatram da su važni. Činim to, ne samo u duhu pape Franje, već u duhu Isusa Krista i njegovog Evanđelja. Naravno, ne možemo svakoga krstiti kako bismo bili kršćani iz nekih tradicionalnih razloga jer i mi smo kršteni. Ali s druge strane, ne možemo ga samom činjenicom da netko ne živi u skladu s moralnim katoličkim naukom i da ne živi svoju vjeru, automatski isključiti bez dijaloga i procjene je li ispravna nakana i želi li osoba da njezino dijete bude kršteno i prihvaća li obavezu koja proizlazi iz sakramenta krštenja. Ne smijemo nekoga isključiti zbog njegovog stila življenja. Ono što je važno, treba držati vrata Crkve otvorena svima, jer kršćanstvo je ponuda, a ne prisila. Svima trebamo nuditi Krista, svi koji ga žele trajna je evangelizatorska zadaća Crkve, poručio je.

U svibnju je nadbiskup Uzinić, u povodu međunarodnog dana borbe protiv homofobije, tražio oproštenje od homoseksualnih osoba što se i dalje mogu osjećati odbačeni od Crkve, a pozvao se na Papinu pobudnicu Amoris Laetita. Reagiranja javnosti bila su zapažena jer se dogodilo prvi put da je jedan hrvatski biskup javno tražio oprost od LGBT osoba.

– Ne moramo se slagati s ljudima takvog stila, ali moramo razlikovati osobu od onoga što ona čini. Ti ljudi moraju ostati u svom dostojanstvu, moraju nam ostati braća i sestre. To ne znači da mi prihvaćamo način na koji netko živi. Jer kršćanstvo je ipak ponuda unutar jednog pluralnog društva u kojem druge mi ne smijemo tolerirati jer su različiti. Moramo znati da postoje drukčiji i trebamo ih poštivati, iako ne dijele naše mišljenje i uvjerenja. To je onaj Kristov princip koji je prihvaćen kod svih velikih religija – čini drugome ono što bi želio da tebi drugi čini. Tako stvaramo svijet gdje će biti prostora za sve, jasno je poručio.

U Saboru dijaloga uglavnom nema, ali ima mudrovanja, podbadanja, prepucavanja

Koliko ima dijaloga među kršćanima?

– Dijalog je jako važna tema. Razgovor je prvi medij, kroz njega se mi javljamo drugima i Bog se javio kroz riječ. Pokrećući teološku ljetnu školu u Dubrovniku pa i kasnije mediteranske teološke susrete u Rijeci, osjetio sam koliko mi zapravo imamo problem dijaloga unutar Katoličke crkve. Nekad je dojam da imamo puno veći problem dijaloga na toj razini, nego sa drugim konfesijama! Koliko su ti naši ekumenski susreti i dijalozi iskreni, koliko su oni iz poštovanja pa i pomalo politički, ja to ne znam. Ali nekakav dijalog postoji, trebao bi naravno biti veći i bolji, prije svega iskreniji. Ako želimo ekumenski razgovarati kao katolici u Hrvatskoj sa pravoslavnim Srbima, trebali bismo se osloboditi onih političkih utjecaja i političkih govora koji usmjeravaju naš govor i dijalog na neke teme koje nisu primarno vjerske. Morali bismo se izdići iznad tih tema, zapravo bilo bi dobro da razmišljamo u duhu pisma koje je uputila HBK 1995. o pedesetoj obljetnici završetka Drugog svjetskog rata, u kojem se govorilo kako glavno pitanje nisu naše žrtve i zločini, nego kako svatko od nas treba poći od toga da prizna u vlastitoj zajednici one koji su počinili zločine i prepozna žrtve drugih. Mi i dalje inzistiramo na vlastitim žrtvama, nismo dovoljno sposobni vidjeti žrtve drugih i onda se događa da se odlikuju oni koji su sve suprotno od toga, a zapravo trebali bi isticati one koji su nastradali od takvih politika, ne samo u vlastitom narodu nego i u drugim narodima. Ponavljam opet, problem dijaloga nije nešto što ne postoji samo na toj razini, nego se to proširilo i na društvene mreže, nemamo ni tamo dijaloga. Imamo istomišljenike koji dijele iste informacije i iste stavove. Imamo problema i u vlastitim obiteljima jer dijaloga ni tu nema, a sve je više rastava

i nesporazuma. Imamo problem dijaloga i u društvu – pogledajmo naš Sabor, mjesto na kojem bi se trebao događati i odvijati dijalog, a uglavnom ga nema. Ali ima mudrovanja, podbadanja, prepucavanja. A to sve šteti razvoju demokracije – kritičan je mons Uzinić.

Kako predvladati predrasude, netrpeljivost pa i mržnju?

– Pitanje je dosta zahtjevno. Potrebno je ići u susret s drugima dijalogom, jer dijalogom se može čuti što drugi govore o sebi i što drugi misle o meni. Tako se zapravo mogu osloboditi stereotipi i predrasude koje imam o drugome, ali i onaj drugi se može osloboditi predrasuda koje ima o meni. Prije svih razlika koje imamo o drugima, trebamo imati ono što nam je zajedničko – ljudsko dostojanstvo. Zašto isticati razlike, a ne vidjeti čovjeka? Papa Franjo u enciklici *Fratelli tutti* kaže svi smo mi braća. U drugome trebamo vidjeti prije svega brata, a kada ga tako vidimo – kao brata – on nam prestaje biti neprijatelj, kroz njega vidimo sebe, a i on kroz nas vidi sebe. Kada se osvrnemo natrag na napore katoličke teologije u 20. stoljeću, kao što je Drugi vatikanski koncil – ljudska osoba stavljena je u središte svega. Osoba je važna i u teološkom smislu – spomenut ću deklaraciju o ljudskoj slobodi „Dignitatis humanae“ iz 1965. koja govori o poštivanju slobode drugoga i uvažavanju dostojanstva drugoga. Iako se ne trebamo slagati u svemu s drugima, razlika nisu nešto što vidimo kao problem, nego nešto što trebamo prepoznavati kao bogatstvo – naglasio je.

Crkva nema sugovornika u medijima, ne znamo komunicirati s medijima

Uskoro će Uzinić biti metropolit riječki u čijem su sastavu tri biskupije: Krčka, Porečko-pulska i Gospićko-senjska. Na upit o o vjerskoj toleranciji u modernom sekularnom društvu te koliko mediji utječu na oblikovanju javnosti a koliko same vjerske zajednice, nadbiskup je uzvratio protupitanjem: Pitanje je koliko smo mi većinska katolička zajednica?

– Možda jesmo statistički većinska, ali po stvarnom življenju katoličkih vrijednosti i prakticiranju vjere bojim se, teško je reći da jesmo većina! Ali brojke nisu važne… Isus se obraćao malom stadu. Važno je da mi koji jesmo budemo to što kažemo da smo – kršćani. Važno je da živimo kršćanske vrijednosti i da na taj način budemo sol i svjetlo ove zajednice i ovoga društva, kako bi ovo naše društvo bilo onakvo kakvoga smo svi mi željeli kada smo devedesetih krenuli u oslobađanje i demokraciju – a to se nije dogodilo. Odgovornost je ponajviše na nama samima. Ako smo većina mi smo trebali kreirati. No, nažalost čini se da se u tom našem kreiranju nekih društvenih vrijednosti ističu kršćanske vrijednosti koje to zapravo nisu, pa nam postaju glasnogovornici u toj društveno političkoj zajednici ljudi o kojima je govorio naš sociolog Mardešić. A to nije kršćanstvo. Mi moramo doista promisliti u duhu Drugog vatikanskog koncila i u duhu pape Franje o ulozi Crkve u svijetu, kako bismo bili ona evanđeoska sol i svjetlo zemlje tj. društva.

– Bavimo se previše temama koje nisu primarno naše teme i sve više postaju ideološki obojene, dozvoljavamo da nam iz vidokruga ispadne osobito socijalna tematika, pitanja društvenog morala i društvene pravednosti. Trebali bismo više biti prisutni i u medijskoj javnosti. Naravno da mediji idu za onim što se čita – za senzacijama. Premda javni mediji ne bi trebali zanemariti svoju zadaću odgajanja i oblikovanja društva, ne bi smjeli kretati za senzacijama, iako sam ja svjestan da je to i tim medijima interesantno. S druge strane, Crkva nema sugovornika u medijima, ne znamo komunicirati s medijima. Naš je stil propovjednički, stil koji ide negdje iznad glava, a ne dodiruje biti. To više ne funkcionira. Ljudi su ponekad umorni od tih naših propovijedi koje nisu životne i ne mogu funkcionirati u našem medijskom prostoru, iskreno će nadbiskup.

Kako vidi aktualne odnose Katoličke crkve i drugih vjerskih zajednica s hrvatskom državom i kako teče provođenje ugovora? Koliko država financira iz budžeta Crkvu i koliko njegovu nadbiskupiju te hoće li i nadalje javnosti transparentno pokazivati poslovanje dijeceze?

– Izražavam zadovoljstvo što Republika Hrvatska ima dobre i kvalitetne odnose ne samo s Katoličkom crkvom već i s drugim vjerskim zajednicama. Često se čuje od predstavnika islamske zajednice kako je Hrvatska primjer u svijetu u rješavanju tzv. Islamskog pitanja u jednoj nemuslimanskoj zemlji. Možda su

potpisani međunarodni ugovori između RH i Svete stolice utjecali i ubrzali potpisivanje sporazuma s drugim vjerskim zajednicama (ima ih dvadesetak). Je li ovo rješenje posebno o financiranju Crkve i je li to najbolje rješenje za nas, ima tu dosta pitanja i je li to najsretnije rješenje za financiranje Katoličke crkve – to ne znam! Što se tiče moje nadbiskupije, bez tih sredstava ona bi teško mogla obavljati svoje poslanje u ovom vremenu. Pitanje je koliko bismo mogli uopće biti prisutni u brojnim segmentima svog djelovanja koji su jako važni, ne samo za Katoličku crkvu u Rijeci a imaju društvenu ulogu kao na pr. Dom za žene žrtve nasilja, Caritasov dom, hospicij za dementne i sl. Tu je i katolička škola prepoznatljiva u toj sredini. Godišnje Katolička crkva u RH dobiva 300 milijuna kuna, a Riječka nadbiskupija nešto više od 17 milijuna godišnje. Sve moramo racionalno staviti na svoje mjesto. Transparentnost je važna jer onima koji upravljaju pomaže da upravljaju u skladu sa zakonom i svrhom. Crkva ima novac i materijalna dobra zbog svog poslanja i zbog pristojnog uzdržavanja onih koji obavljaju to poslanje te zbog potreba siromaha koje Crkva nikada ne smije isključiti, jer u njima prepoznaje Isusa, poručio je riječki pastir.

Od ljudi za ljude

– Mislim da se glas Crkve čuje više nego li se to u javnosti smatra, eksplicitan je nadbiskup te dodao: Možda bi trebalo iščitavati priopćenja sa zasjedanja HBK gdje smo se jasno očitovali o nekim važnim temama, možda bi trebalo vidjeti što pojedina vijeća HBK čine – poput Vijeća za život i obitelj koje vodim. Spomenut ću da je ovogodišnji katolički socijalni tjedan progovorio o važnoj društvenoj temi – demografiji i izumiranju hrvatskog naroda. Iako to prvotno nije naše crkveno poslanje, ali baš ta društvena svijest, odgovornost za naše društvo, sili nas da progovorimo i o tome. No, rješenje nije u znanstvenim analizama, već je rješenje u našem obraćenju – našoj svijesti da je život darovan i da ga trebamo darivati. Tad je naš život ispunjen i ovdje na zemlji, i tad smo mi oni koji su usmjereni prema vječnosti. To vrijedi za sve – i za vjernike i za hijerarhiju. A podsjećam i na moje biskupsko geslo „od ljudi za ljude“, naglasio je.

A na urednikov upit kako je prihvaćen u Riječkoj nadbiskupiji i u Rijeci koja slovi kao tolerantan grad, ali i crveni grad, kako nazivaju Rijeku, Uzinić odgovara kako se polako navikavaju jedni na druge. Vezano uz to da je Rijeka crveni grad, naglašava kako je crvena boja mučenička boja, a sveti Vid zaštitnik grada simbol mučeništva i ljubavi. Vjerujem da mogu voditi Riječku nadbiskupiju vodeći računa i uvažavajući sve druge i drugačije kako bi taj grad bio luka različitosti te da se svatko u njemu dobro osjeća, zaključio je razgovor za PoslovniFM nadbiskup Mate Uzinić.

Mate Uzinić je rođen 1967. u poljičkoj Dubravi, mjestu poljičkih knezova, popova glagoljaša i Štatuta poštovanog pisanog na glagoljici, tzv. bosančici – hrvatskoj ćirilici. Zaređen je za svećenika Splitsko-makarske nadbiskupije 1993, a za dubrovačkog biskupa 19. ožujka 2011. godine u tamošnjoj katedrali. Papa Franjo imenovao ga je 4. studenoga 2020. za riječkog nadbiskupa koadjutora. Pod biskupskim geslom „Od ljudi za ljude“ deset je godina vodio grad svetog Vlaha. Doživljen je kao pastir koncilskog duha i ekumensko-dijaloški raspoložen za vjernike, laike kao i za druge i drugačije. Zalagao se za pomirenje s pravoslavnom crkvom i održavao je susrete s zahumsko-hercegovačkim episkopom Grigorijem, prvim srpskim episkopom koji je izjavio „oprosti Dubrovniče“. Zauzimao se za transparentnost u svom radu i iznosio financijsko izvješće svoje dijeceze pa i isprike za propuste.

https://www.poslovnifm.com/podcast-emisija/mjesecne-emisije/ekumena-etika-u-poslovanju/uzinic-nitko-nema-monopol-na-javni-moral-a-crkva-treba-biti-njegov-korektiv/

KAKO ĆE ZAVRŠITI RAT U UKRAJINI: Tko su pobjednici, a tko gubitnici?

102. Dražen Ćurić

Novinarski projekt:
Ruska agresija na Ukrajinu i stvaranje Novog svjetskog poretka

Elektronička publikacija:
Teleskop.hr

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
12. listopada 2022.

Kada je Putin početkom veljače već razradio napad na Ukrajinu, nemali broj ozbiljnih analitičara i stručnjaka za Rusiju bio je uvjeren da neće napasti. Vodili su se racionalnim analizama koje su pokazivale da se Rusiji jednostavno ne isplati ukrajinska avantura i da konflikt u Ukrajini najviše ide u prilog američkim geopolitičkim interesima. Međutim, Putin je napao i zapeo u ukrajinskom blatu koje bi ga moglo doći ne samo njegove političke glave nego ozbiljno unazaditi pa čak i raskomadati Rusiju. Kao da se sve odvija po scenariju koji je napisao Bidenov savjetnik za nacionalnu sigurnost. Ukrajinci i Rusi se bore i umiru, polusmrznuta Europa uglavnom plaća, a Amerikanci zarađuju na prodaji oružja i pobjeđuju.

„SAD ima najmanje gubitke, recimo to tako. Još uvijek mislim da bi SAD-u uvijek trebala odgovarati bogata Europa i da bi to bio model razvoja, suradnje i slično. Zbog toga mi je krivo što se to često pokaže da to nije baš tako. Europa se sasvim sigurno našla u lošoj poziciji. Europa nažalost nije niti kapacitirana. Ne samo da je uvijek bila teško posložena za ratne situacije, što se vidjelo prije 30 godina a vidi se i sada, nego su današnji europski lideri puno slabije kapacitirani nego što su to bili prije 30-ak godina” , smatra profesor Jakovina.

Kina u svakom slučaju želi smanjiti dominaciju SAD-a i Zapada, ali je jako oprezna u realizaciji. Odlučila je igrati na duge staze jer je dobro procijenila da joj sukob sa SAD-om u ovome trenutku ne odgovara. Svijet je uvijek u velikoj opasnosti kada postoji dominantna supersila kao što je to danas SAD i velika sila u usponu kao što je Kina.
„Potencijalne napetosti između postojećih sila i sile u usponu nisu ništa novo. Neizbježno je da će sila u usponu ući na neka od područja koja su dotad smatrana isključivom nadležnošću postojeće sile. Na sličan način sila u usponu vjeruje da bi njezini suparnici mogli pokušati spriječiti njezino daljnje jačanje prije nego što bude prekasno. Jedna je harvardska studija pokazala da je od petnaest slučajeva u povijesti u kojima se dogodila interakcija sile u usponu i postojeće sile, njih deset završilo ratom", piše Kissinger u svojoj knjizi "Svjetski poredak".

Trvtko Jakovina smatra da Kina neće donositi ishitrene i nervozne odluke koje bi mogle izazvati ozbiljnije sukobe sa Zapadom.

„Kini je još rano. Ona je svjesna da svijet neće biti isti onaj svijet u kojemu je Kina dosta profitirala i da se neće moći raditi kao što se radilo donedavno. No, Kina želi zadržati tu politiku kojom je koristila svijet u kojem je njezino gospodarstvo profitiralo. Kina još uvijek ima želju da se taj svijet što više sačuva", ističe Jakovina koji oprezno govori o tome kako će svijet izgledati kada jednog dana završi rat u Ukrajini. Doći će do promjena, ali teško je predvidjeti kakve će one biti zato što protivnici zapadne dominacije nemaju jasno definiranu politiku. Čak dovodi u pitanje i mogućnost da se napravi neki jedinstveni front protiv Zapada. Kina i Indija sigurno na isti način ne gledaju SAD i Europu. Osim toga, prijepori između ove dvije zemlje su toliko veliki da otvaraju prostor Zapadu da vještim manevriranjem spriječi njihovo ozbiljnije savezništvo.

„Teško je reći kakav će biti svijet jer mi još nismo vidjeli do kraja razrađena grupiranja zemalja. Ona se za sada daju samo naslutiti. Ali to je sve na tom hladnoratovskom tonu. I nesvrstana Indija je svoju nesvrstanu poziciju čuvala ili gradila nezadovoljstvo zato što je imala osjećaj da se njezini problemi ne vide ozbiljno kao problemi Zapada, što su i sada ponavljali. Međutim, to se do sada nije do kraja razvilo. Još smo na početku. Još ne znamo hoće li Rusija nešto izvući, kako će biti s energijom. Hoće li Europa sačuvati svoje jedinstvo, hoće li se Europa moći preorijentirati na druge dobavljače. Sve europske zemlje su imale profit kao jednu od filozofija. I to je, između ostalog, bio razlog ovisnosti o Rusiji. Rusija je bila opskrbljivač plinom zato što je bila jeftinija i zato što je to bilo ekološki prihvatljivije, ali je to bila filozofija profita.

Ako profit nije jedina filozofija koja vodi zemlje, onda se možemo drugačije preslagivati. LNG terminali su bili poznati i prije, ali oni su skuplji nego što je plin iz Rusije", ističe Jakovina.

Gordan Akrap uopće ne dvoji da će Ukrajina i Zapad pobijediti u ovom ratu, a da će Rusija na kraju završiti kao veliki gubitnik. Sve ono što je Putin gradio u ovih dvadesetak godina svoje vladavine otići će u vjetar zbog katastrofalne odluke da ide u porobljavanje Ukrajine. Akrap se nada da će Ukrajina i Rusija već do kraja godine sjesti za pregovarački stol.

„Mislim da će Ukrajina vrlo brzo doći u situaciju da pritisne Rusiju da traži sporazumni mir. Rusi će uvijek naglašavati da će oni raditi na ostvarenju svoga cilja. A zanimljivo je da još uvijek nitko ne zna koji je taj primarni postavljeni cilj. Oni će sada doći u situaciju da ga četvrti put mijenjaju.

Rusi će se pokušati vratiti na postavke iz Sporazuma Minsk 2 jer Rusija više neće moći učinkovito odgovoriti oružanim sredstvima na ukrajinska ofenzivna djelovanja. Ako dođe do dogovora, onda će Donjeck i Luhansk biti integrirani u ukrajinski pravni poredak, a o Krimu će se razgovarati za petnaestak godina. Ukrajina neće ući u NATO, ali će se potpisati sporazum po kojemu će NATO biti jedan od glavnih jamaca ukrajinske sigurnosti i stabilnosti", ističe Akrap naglašavajući da će Rusi dobiti znatno manje nego što bi dobili da nisu izvršili agresiju.

Ukrajina će zbog velikih razaranja i ljudskih gubitaka svakako biti jedna od gubitnica ovoga rata. Europa će platiti najveću cijenu kada je riječ o gospodarskim gubicima. Stručnjaci predviđaju da će najviše stradati

Njemačka koja je svoj gospodarski procvat dobrim dijelom temeljila i na povoljnim cijenama ruskih energenata. A kako će proći Kina?

„Kina u svakom slučaju može biti jedna od dobitnica zato što se se nije javno i otvoreno svrstala na rusku stranu. Kina gleda svoje interese, njoj se ne sviđa rusko zveckanje nuklearnim oružjem jer Kina planira za 25 do 30 godina postati svjetska sila broj jedan. A onda netko zvecka nuklearnim oružjem, a da to nisu oni. Kina ima svoje neteritorijalne aspiracije prema istočnom Sibiru gdje će pokušati ući u prostor koji se otvorio odlaskom zapadne tehnologije iz procesa istraživanja. Pokušat će vezati Rusiju za sebe i da dobije ono što Kini treba, a to je pristup jeftinim energentima. Rusija više neće moći niti približno prodavati svoje energente po cijenama na svjetskom tržištu", ističe Akrap dodajući da je SAD dobio određenu „relativnu prednost". Smatra da čak ni moćna Amerika ne može više sama rješavati probleme i da joj treba jaki savez s Europom.

„Unutar Europe se postigla izuzetno visoka razina suradnje kako bi se integrirale europske snage.

Ukrajina kratkoročno izgleda kao da je izgubila, međutim u gospodarskom, političkom i strateškom smislu će dobiti jer se prije rata 35 posto Ukrajinaca osjećalo Rusima, a danas je taj broj znatno manji. Uspjela je zaštiti svoj identitet.

Jedini pravi gubitnik ovog rata je Rusija, njegov vrh i narod jer ovakav demografski gubitak će se negativno odraziti na Rusiju u sljedećih deset do dvadeset godina. Upravo je to ono što će Kina sa svojim stanovništvom iskoristiti i ući u taj demografski prostor.

Nije nemoguće da će netko tko će za 20 godina biti u Kremlju doći Europi i reći da treba našu pomoć da zajedno zaustavimo agresivnu politiku Kine prema Rusiji. Naravno ne mora doći do toga, ali nije nemoguće s obzirom na to da Kini trebaju energenti", zaključuje Akrap.

Davor Boban oprezan je kada je riječ o prognozama kako će izgledati geopolitička slika svijeta nakon rata u Ukrajini.

„Teško je prognozirati. Uspjesi ukrajinske vojske su veliki, ali to nije početak kraja. Najavljuje se nastavak rata i u sljedećoj godini pa je teško predviđati", ističe Boban koji je komentirao zanimljive procese koji se događaju u ruskom susjedstvu. Nedavno je ponovno izbio sukob između Armenije i Azerbajdžana, ali ovaj put se kao medijator umiješala i Amerika. Očito je željela pokazati da Putin ne kontrolira procese niti u svom susjedstvu koje je do jučer bilo njegovo leno.

„To je jako zanimljivo, ali se u hrvatskim medijima ne piše puno o tome. Činjenica je da je Rusija zauzeta ratom u Ukrajini i da teže može kontrolirati situaciju u svom bliskom susjedstvu.

Armenija je formalno ruska saveznica jer pripadaju istoj Organizaciji ugovora o kolektivnoj sigurnosti iz nužde. Ona graniči s Turskom i Azerbejdžanom i nema drugog izbora. Rusija isto tako koristi Armeniju kao bazu za svoju prisutnost na južnom Kavkazu", ističe Boban dodajući da u SAD-u postoje dva jako utjecajna armenska lobija koji su očito dobro obavili svoj posao.

„Američka politika ima određeni utjecaj u Armeniji iako se Armenija zbog susjedstva s Turskom i Azerbajdžanom u ovom trenutku jedino može osloniti na Rusiju", pojašnjava Boban.

Zanimljivo je vojno savezništvo Rusije i država koje su nekada bile u sastavu Sovjetskog Saveza. Je li savezništvo s Rusijom savezništvo iz uvjerenja ili iz straha od „nepredvidivog ruskog medvjeda"?

„To je dobro pitanje jer upotreba ruske tvrde moći slabi rusku meku moć. Nedavno sam napisao članak o tome kako upotreba ruske tvrde moći slabi rusku meku moć. Nedavno sam pročitao članak u kojem je autor dobro primijetio kako su Kazahstan i Armenija članovi iste vojne organizacije, dakle formalni su saveznici, a onda, nakon što je prije dvije godine Azerbajdžan oslobodio znatan dio svog teritorija, kazahstanski predsjednik čestita Azerbajdžanu koji nije član te organizacije. To je jednostavno savez režima. Nije to duboko savezništvo kao u NATO savezu", zaključuje Boban.

SAD i Europska unije još uvijek su najbogatiji i najuspješniji dio svijeta, ali njihova premoć nije ni izbliza kakva je bila prije šezdesetak godina. U posljednja dva-tri desetljeća nevjerojatan napredak su napravile Kina, Indija, Brazil pa donekle i Rusija. Nove gospodarske sile nadiru, ali još trebaju pojesti dosta žganaca da dođu na razinu Europe i SAD-a. Kritičari prilično jednostrano optužuju Zapad da je do bogatstva i moći dolazio isključivo imperijalističkom politikom i krađom bogatstva od ostatka svijeta. Naravno da je i toga bilo, ali se često zanemaruje genij zapadnoga čovjeka, njegova radna etika, kompetitivnost i ambicioznost. Za stvaranje najbolje vojne opreme, najboljih aviona, automobila, mobitela i drugih dostignuća suvremenog svijeta potrebna je organizirana država, predani rad i genijalni umovi koji nisu slučajno rođeni na Zapadu. Svakako tu treba dodati i zapadnu demokraciju koja uz sve svoja nedostatke ipak dopušta da se kroz sustav probiju najbolji. Ima i na Zapadu nepotizma i korupcije, ali su takve devijantne pojave znatno manje nego u autoritarnim i totalitarnim režimima.

Sada je aktualan sukob u Ukrajini pa bi bilo zanimljivo vidjeti koliko je američkih generala preko veze došlo do svog čina, a koliko ruskih.

Profesor Kristijan Kotarski smatra da Kinu i društvo koje ona predvodi treba shvatiti kao ozbiljne izazivače, ali da gospodarski primat Zapada još nije ugrožen.

„Što Kina, koja je predvodnica BRICS-a, može napraviti? Ta je koalicija dosta labava i ne bih joj pripisivao mistična svojstva, nije to čvrsta antizapadna koalicija.

Kako će se koordinirati države koje su nezadovoljne time što im SAD može zamrznuti devizne rezerve. Nema spremnosti velikog broja zemalja da krenu na neki alternativni sustav koji ne ovisi toliko o američkom dolaru. Javljaju se Kina i Saudijska Arabija pa Indija i Rusija. Imate neke „zakrpe", ali to će biti daleko od nekih sustavnih zaokreta prema novom svjetskom financijskom sustavu", ističe Kotarski, dodajući da je dominacija američkog dolara toliko ukotvljena da nema alternative. Upozorava na jedan unutarnjopolitički problem SAD-a koji bi, ako i dalje bude eskalirao, mogao značajno utjecati na primat SAD-a na svjetskoj sceni.

„Uloga SAD-a u budućnosti ovisi i o tome koliko će SAD unutar sebe ostati homogeno i kompaktno društvo. Vidimo da je SAD jako podložan ideološkim podjelama. Imamo woke idologiju na jednoj strani i konzervativce na drugoj strani. Oni koji su negdje u sredini ne mogu se pronaći u tim suprotstavljenim svjetovima. Amerika ima puno aduta u međunarodnim odnosima i financijama, ali presudan faktor će biti domaća politička perspektiva", naglašava Kotarski dodajući da Biden, paradoksalno, uopće nije previše dirao u Trumpovu protekcionističku politiku.

Međutim, protekcionizam može biti znak slabosti jer oni najbolji i najkonkurentniji ne boje se konkurencije i ne traže državu da ih zaštiti.

Amerika je najjača gospodarska sila na svijetu, ali njezin udio u svjetskom gospodarstvu značajno pada. Na primjer, kad je poslije Drugog svjetskog rata uspostavljen današnji gospodarski svjetski poredak Amerika je imala udjel od oko 50 posto u svjetskom gospodarstvu, sedamdesetih godina taj udjel pao je na oko 35 posto, a danas iznosi „samo" 8 posto. Međutim, postoci bi mogli zavarati stvarni odnos snaga.

„Amerika je još uvijek dominantna u onom dijelu koji se tiče ključnih tehnologija. Američke kompanije su najprofitabilnije. Amerika ima jako velik primat, ali Ameriku muči što nema elemente države blagostanja. U zemljama gdje postoje socijalni amortizeri (briga o nezaposlenima, dobra skrb o djeci, zdravstvena zaštita), ekonomije su i najotvorenije i ljudi su skloni slobodnoj trgovini. Znaju da ih država neće „baciti pod autobus". Kada se govori o globalnom gospodarstvu nikako se ne smije zanemariti moć američke vojske. Koliko je snažna i bogata američka vojska možda najbolje govori podatak da ona ima veći proračun od svih vojnih proračuna država koje zauzimaju od drugog do jedanaestog mjesta. Drugim riječima, Amerika ima toliko snažnu vojsku da može ratovati s ostatkom svijeta. Takva vojska najbolji je zaštitnik i američkih gospodarskih interesa i moćnog dolara.

„SAD ima vojni proračun od oko 900 milijardi dolara. Ne bih rekao da je to primarni faktor dominacije. No, rekao bih da je to važna stvar. Nikad nisam bio

sklon tome da razdvajam sigurnost i financije kao što to rade neki ekonomisti. Ekonomija je uvijek ukorijenjena u neku sigurnosnu arhitekturu. Ja bih rekao da je više stupova američke moći, a dva su ključna: američki dolar i njegov status u međunarodnoj financijskoj areni i američka vojska.", ističe Kotarski, navodeći primjer suradnje SAD- a s Japanom i Južnom Korejom.

„Japan i Koreja pristaju na neke stvari koje SAD traži od njih, poput otvaranja tržišta i slično, ali za uzvrat dobivaju vojno-sigurnosnu garanciju. Dakle, u slučaju napada SAD će braniti Japan i Južnu Koreju. Vidimo da je tim državama to dosta bitno zbog uspona Kine. Nije nimalo slučajno da države koje surađuju sa SAD-om imaju i najveće dolarske rezerve. Jednostavno to ide ruku pod ruku. To pokazuju i empirijska istraživanja", zaključuje Kotarski.

https://teleskop.hr/hrvatska/https-teleskop-hr-hrvatska-kako-ce-rat-zavrsiti-rat-u-ukrajini-tko-su-pobjednici-a-tko-gubitnici/

SADAŠNJOST I BUDUĆNOST POMORSKE PROŠLOSTI

103. Ivan Alduk

Novinarski projekt:
Pomorska baština dalmatinske obale i otoka kroz povijest

Elektronička publikacija:
Gorgonija.com, portal o moru i ronjenju

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
24. prosinca 2022.

Na krajnjoj južnoj (kopnenoj!) točki Hrvatske, u Konavlima, na poluotoku Prevlaka nalazi se Punta Oštro/Oštra. A na njoj je uistinu impresivna austrijska utvrda koju je sredinom 19. stoljeća sagradio tadašnji zapovjednik garnizona u Dubrovniku i Kotoru, Lazar Mamula – uz još dvije koje su čuvale ulaz u Bokokotorski zaljev. Međutim, ovo nije priča o toj utvrdi iako svakako preporučujemo da je posjetite nađete li se u njenoj blizini. Prije nekoliko godina Društvo prijatelja dubrovačkih starina (DPDS) započelo je obnovu te utvrde koja je bila u prilično lošem stanju – obnovu koja je važna na onoj spomeničkoj ali i simboličkoj razini. Uz sve to DPDS je najavilo kako će u obnovljenu utvrdu useliti bogatu zbirku austrougarske mornarice (uz akvarij, restoran itd.) koja je navodno nabavljena od privatnog kolekcionara iz Austrije. Ima smisla, rekli bismo. Ali da li je prioritet? Međutim, ovo nije priča ni o DPDS-u, koje se legitimno bori za svoj opstanak, i o čijem se radu proteklih desetljeća može raspravljati u rasponu od kritika do pohvala. Ovo je kratka priča o budućnosti naše bogate pomorske baštine čiji smo jedan izuzetno mali dio proteklih mjeseci pokušali prezentirati na stranicama Gorgonije.

Možda niste znali, ali čak se pet muzeja na našoj obali „kite“ pridjevom pomorski: Povijesni i pomorski muzej Istre u Puli, Povijesni i pomorski muzej Hrvatskog primorja u Rijeci, Hrvatski pomorski muzej u Splitu, Pomorski muzej u Orebiću, Pomorski muzej u Dubrovniku (dio Dubrovačkih muzeja). Uz njih

se duž obale i na otocima nalazi veliki broj manjih zbirki ili postava „zavičajnih“ muzeja gdje se više ili manje uspješno pokušava čuvati i prezentirati pomorska tradicija svakog pojedinog kraja. Muzej betinske drvene brodogradnje na Murteru svakako je onaj kojega moramo posebno spomenuti. Dapače, u budućnosti mu posvetiti i posebnu priču.

Koliko god bili veliki ili mali svi ovi muzeji, zbirke i postavi imaju jednu poveznicu – svima je osnivač i „vlasnik“ lokalna i regionalna uprava. A nastavno na tu činjenicu je i djelokrug tih muzeja koji je izrazito lokalnog/regionalnog karaktera. Ta rascjepkanost prostora, ali i pogleda i ponašanja, jedna je od lošijih karakteristika naše zemlje. Dakle, iako smo prilično (barem deklarativno) ponosni na našu pomorsku baštinu, kako onu prošlu tako i onu koja još uvijek na neki način živi – činjenica je da smo država bez pomorskog muzeja ili slične institucije koja bi se na nacionalnoj razini bavila ovim dijelom naše prošlosti. Poznajući nas Hrvate, ukoliko bi se netko i odvažio na osnivanje takve institucije, prvo pitanje koje bi se postavilo bilo bi – gdje. Ili još bolje – a zašto baš tu. Netko bi mogao pomisliti da sam malo „zloban“ ili čak podrugljiv, ali ‘ajde recite da to nije istina. Ipak, ovaj put bi takva pitanja čak donekle i imala smisla jer uistinu bi se bilo teško odlučiti za samo jedno takvo mjesto. Naime, pomorska baština nam je duga, slojevita, raznovrsna i izuzetno bogata – kako ona domaća tako i ona koju smo ostavili ploveći morima svijeta ili ona koju smo stvarali zajedno sa „strancima“. U isto vrijeme ta baština ima puno više točaka u kojima se raznovrsnost dodiruje te se isprepliće s civilizacijom Sredozemlja od kojega je neodvojiva. Staviti sve to pod isti krov biti će zbilja teško. Ipak, riječ koju u ovom slučaju tražimo bila bi – izazovno. Naime, takav nam muzej (ili kako god tu instituciji nazvali) jednostavno treba. Jer koliko god bila raznovrsna i bogata, ta ista hrvatska pomorska baština je često slabo vidljiva.

Sličan problem (ako se uistinu radi o problemu) ima i Italija gdje se veliki broj muzeja s pomorskom tematikom nalazi od Trsta, Venecije i Genove, preko La Spezie, Rima i Napulja do Taranta i Sirakuze. Čak po dva u jednom gradu. S druge strane Španjolska, Velika Britanija ili Nizozemska imaju velike i impresivne nacionalne pomorske muzeje – što je, rekli bismo, u skladu s prošlošću svjetskih pomorskih sila. Španjolska ima čak dva. Jedan je u Madridu, što je posebno zanimljivo s obzirom da je španjolska prijestolnica udaljena od mora oko 350 kilometara. Drugi, puno poznatiji, je Pomorski muzej u Barceloni. Britanski Nacionalni pomorski muzej je u Londonu između Temze i Greenwich parka dok se slična nizozemska institucija nalazi na jednom od kanala u središtu Amsterdama. Od svih je, imenom, tematikom i arhitekturom, možda najambiciozniji Muzej europskih i mediteranskih civilizacija u Marseille-u. Nabrajati možemo i dalje, od sjeverne do južne zemaljske polutke. Pomorski muzej ima čak i Crna Gora. A taj je pak nastao iz bratovštine „Bokeljske mornarice“ – prije nekoliko dana upisane na Listu UNESCO-ve nematerijalne kulturne baštine kao crnogorsko kulturno dobro – iako je mornarica nastala u okrilju “hrvatske baštine i katoličke tradicije”, kako naglašava Zajednica bokeljskih Hrvata. S druge pak strane Hrvatska se izborila da kao svoje dobro na istu UNESCO-vu listu upiše „Svečanosti sv. Tripuna i kolo sv. Tripuna“. Iz vlastitog iskustva rada s UNESCO-m znam da se radi o ozbiljnom poslu koji se ne obavlja „preko noći“. Pouzdano znamo da je Hrvatska nudila Crnoj Gori zajednički rad na nominacijama vezanim za Bokeljsku mornaricu. Teško je sada proizvoljno govoriti da li je spremnost na suradnju druge strane izostala i ako jest, zašto. U prošlosti smo, naime, imali zajedničkih pozitivnih iskustava na sličnim poslovima. Stvar je sada završena i ono što je u svemu ovome važno je da fenomen Bokeljske mornarice postaje svjetska baština koju je nemoguće odvojiti od njene prave povijesti. A pisati povijest Dalmacije i Hrvatske bez Kotora bio bi veliki promašaj. Tko ne vjeruje neka pokuša. Isto bi se dogodilo kada biste bez toga gradića pokušali pisati ili razumjeti povijest Venecije ili Crne Gore. Razmislite malo…

U svakom slučaju primjera je puno i različiti su – a to znači da je puno znanja i iskustva, jer vlastitu baštinu ne proučavamo od jučer, niti smo prvi koji su se suočili s potrebom osnivanja jedne nacionalne institucije. Njen zadatak ne bi bio samo sakupljati i prezentirati pomorsku baštinu, već i istraživati je, interpretirati, educirati i pisati o njoj. Koliko mi je poznato gotovo jedinu knjigu o povijesti Jadrana napisao je predaleke 1961. godine Grga Novak – Jadransko more u suko-

bima i borbama kroz stoljeća. Ove godine pojavila se nova i potpuno drugačija (koju tek treba valorizirati i „testirati“), iz pera padovanskog profesora Egidia Ivetića – Povijest Jadrana/More i njegova civilizacija. Između ta dva djela ogroman je broj radova i istraživanja više ili manje poznatih pojedinaca o prošlosti ovog našeg dijela Sredozemlja. Namjerno naglašavam ovo „našeg“. Naime, ako objektivno razmislite i pri tome se ne vodite nikakvim nacionalističkim konotacijama ili pretenzijama – Hrvati su gotovo jedini Slaveni na Sredozemlju. Točnije, jedini koji su na njemu opstali i stvorili vlastito pomorsko naslijeđe. Baštineći pri tom tradicije, znanja i vještine znatno starije od vremena njihovog dolaska na Jadran. Ta činjenica, uz ono bogatstvo i raznovrsnost, definitivno je zaslužila da se o njoj razmisli i djeluje. Samo se možemo nadati da će se ona jednom i negdje i materijalizirati. I nije važno gdje će to biti – važno je da bude. Uostalom, tko kaže da mora biti na jednom mjestu.

https://gorgonija.com/2022./12/24/sadasnjost-i-buducnost-pomorske-proslosti/

Zadar TV

Veljko Kajtazi – Iz mandata u mandat se natječem sa samim sobom da nadmašim učinjeno u prethodnom mandatu

104. Senad Tokić

Novinarski projekt:
Manjinski izazovi

Elektronička publikacija:
Zadar.TV

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
27. prosinca 2022.

U sklopu projekta Manjinski izazovi imao sam priliku porazgovarati, po mom mišljenju s najaktivnijim saborskim zastupnikom gospodinom Veljkom Kajtazijem.

Krenut ćemo s nedavno objavljenim Popisom stanovništva 21. Kako komentirate samu provedbu popisa stanovništva, a potom Vas molim za komentar i samih rezultata?

Popis stanovništva pokazao je porast broja pripadnika romske nacionalne manjine, i time sam zadovoljan, posebno kada gledamo opće demografske trendove za čitavu Hrvatsku, koji su izrazito negativni i pokazuju da je broj stanovnika pao za gotovo 10 posto.

Od svih nacionalnih manjina, Romi jedini imaju porast broja, od otprilike šest posto. Gledajući druge nacionalne manjine, evidentan je značajan pad broja pripadnika, znatno veći nego pad broja većinskog stanovništva. Kad gledamo nacionalne manjine imamo raspon pada od preko 33 posto za Srbe pa sve do Čeha kojih je palo oko 18,5 posto.

U tom smislu, mogu izraziti zadovoljstvo što je Roma više nego što ih je do sada bilo. Možda sam osobno očekivao nešto veći broj Roma, ali evidentno je da su opći trendovi iseljavanja utjecali i na romsku popula-

ciju. Kao što su se i Hrvati i ostali iseljavali za boljim životom, ista je stvar i s Romima. Isto tako, vjerujem da se jedan broj pripadnika romske nacionalne manjine i dalje nije izjašnjavao kao Romi iz određene doze straha jer u Hrvatskoj oko Roma i dalje postoje brojni stereotipi i predrasude.

Tako da je, gledajući iz perspektive romske zajednice ovaj popis pokazao pozitivne trendove. Postotak Hrvata je rastao, ali broj je padao, tako da su Romi jedina nacionalna zajednica u Hrvatskoj čiji broj je rastao i u apsolutnim i u postotnim omjerima. Romi su sada, gledajući ukupno sve manjine, treća nacionalna manjina po brojnosti, nakon Srba i Bošnjaka.

Kada govorimo o samoj provedbi popisa stanovništva, on se po prvi put provodio i elektroničkim putem što je bila novina. Koliko sam vidio, taj dio je uredno funkcionirao, ali koliko sam dobio informacije s terena, sam terenski dio popisa je mogao i trebao biti kvalitetnije odrađen. Jer prema informacijama koje sam dobivao, u nekim romskim naseljima popisivači jednostavno nisu dolazili te smo i moji suradnici i ja kontaktirali DZS kako bismo to ispravili.

Pripadnici nacionalnih manjina mogu se obratiti nizu instanci kao što su primjerice Vijeća i predstavnici nacionalnih manjina. Jesu li po Vašem mišljenju vijeća i predstavnici dovoljno aktivni tj pridonose li poboljšanju položaja pripadnika nacionalnih manjina na lokalnom području?

Znate, kada govorimo o vijećima, prvo što treba reći je da su mnoga od njih postojeća samo na papiru. Često se događa da i vijećnici i predstavnik koji su izabrani na manjinskim izborima, predstavljaju neku manjinsku lokalnu zajednicu samo formalno ili ne vodeći se interesima same zajednice. No, za tako nešto prvenstveno krivim propise i pojedine jedinice lokalne samouprave. Zašto to kažem? Pa prvo, zato što vijeća imaju samo savjetodavnu ulogu i praktički nemaju nikakve ovlasti u djelovanju vijeća općina, gradova i županija već samo prisustvuju sjednicama, a njihova mišljenja se nekad ne uvažavaju čak ni kada se direktno radi o temama koje se tiču zajednice koju predstavljaju. Zatim je tu pitanje funkcioniranja jer neke jedinice lokalne samouprave, iako je takvih malo, tu rade korektno i daju potrebna sredstva, dok veći dio njih daje nikakva ili mizerna sredstva za rad manjinskih vijeća. A složit ćete se da nikako nije moguće raditi ako nemate čak niti prostor na raspolaganju niti ikakva sredstva. Zato ja često znam reći da nam vijeća kakva su trenutno, odnosno u sadašnjem obliku, da nam nisu niti potrebna i da je bolje ukinuti ih ako ne odlučuju o ičemu.

Nedvojbeno ste najaktivniji saborski zastupnik, bar po mom mišljenju. Kako stignete sve obaviti? Dojma sam da se drugi saborski zastupnici mogu ugledati u Vas, možete li istaknuti neke prioritete na kojima upravo sad radite.

Posvetio sam se u potpunosti poslu jer sam ovaj poziv shvatio kako sam doživljavao i sport. Dakle, natjecateljski i tu se iz mandata u mandat natječem sa samim sobom da nadmašim učinjeno u prethodnom mandatu, a tu veliku ulogu igra i to da podržavam Vladu i s njima surađujem na provedbi Operativnog programa za nacionalne manjine. Pored mog natjecateljskog duha, imajući u vidu političku situaciju koja je pogodna u smislu projekata za nacionalne manjine, a posebno imajući iznimno težak položaj romske nacionalne manjine – osjećam i veliku odgovornost da se učini sve više i da se trenutak iskoristi. U poslu mi uvelike pomaže Savez Roma u Republici Hrvatskoj "KALI SARA", ali i udruge članice Saveza i predstavnici Roma na lokalnim razinama.

Kroz kulturni amaterizam pripadnici nacionalnih manjina nastoje sačuvati svoju tradiciju, jeste li u kontaktu s udrugama u kulturi vezanih za romsku nacionalnu manjinu? Na koji im način kao saborski zastupnik možete pomoći tim udrugama i pomažete?

Kulturni amaterizam je financiran od strane Savjeta za nacionalne manjine čiji sam član i koji financira sve udruge nacionalnih manjina. Činjenica je da je taj proračun značajno povećan govori da se taj dio zadovoljava, iako moram priznati da nisam zadovoljan jer nemamo na visokoj razini organiziranih romskih KUD-ova i da je sve manje interesa za takav aspekt očuvanja romske kulture. KALI SARA potiče članstvo da djeluje i u tom smjeru, ali je fokus trenutno na

razvojnim projektima, obrazovanju i drugim važnim temama. Na polju očuvanja kulture Roma Savez godišnje organizira niz izložbi, a treba spomenuti i medijsku djelatnost – primarno Phralipen.hr portal i kvartalnu novinu na četiri jezika (romski, bajaški, engleski, hrvatski) te novoosnovani internetski Radio KALI SARA Hrvatska.

Nedavno ste s ministricom Natašom Tramišak održali sastanak o povećanju sredstava u Programu unaprjeđenja infrastrukture na područjima naseljenim Romima za 2023. godinu. Možete li istaknuti neke infrastrukturne projekte na kojima radite.

Tako je, drugu godinu zaredom Ministarstvo provodi ovaj projekt, a zahvaljujući podršci ministrice i predsjednika Vlade zbog interesa JLS koje naseljavaju Romi iznos financiranja za ovaj projekt je poduplan i sad iznosi 6.000.000 kuna. To naravno nije dovoljno za 50-ak jedinica lokalne samouprave, pogotovo s današnjim cijenama, ali vidimo pomake. Do kraja iduće godine trebao bi biti gotov društveni dom za Rome u Belom Manastiru. Također, vjerujem da će tijekom 2024. biti gotovi društveni domovi u Slavonskom Brodu te u naselju Parag u Općini Nedelišće. Počet ćemo i gradnju takvog objekta u naselju Capraške Poljane u Gradu Sisku, ali i niz manjih infrastrukturnih projekata, cesta i ostale javne infrastrukture. Ovo je dobar primjer projekata od kojih koristi ima cijela zajednica, ali primarno dijelovi naseljeni Romima koji su zbog nemara JLS-a i niza drugih izazova bili zapušteni. Cilj nam je da svako naselje ima javnu zgradu te osnovnu infrastrukturu – vodu i struju što je u 2022. minimum da bi se djeca školovala i da bi zajednica napredovala.

https://zadar.tv/2022./12/27/veljko-kajtazi-iz-mandata-u-mandat-se-natjecem-sa-samim-sobom-da-nadmasim-ucinjeno-u-prethodnom-mandatu/

Pad Hrvatske na DESI indeksu

105. Dražen Tomić

Novinarski projekt:
Utjecaj digitalne transformacije na razvoj javnih usluga u Hrvatskoj

Elektronička publikacija:
ICTbusiness.info

Broj objavljenih članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
25. kolovoza 2022.

Kada je još 2014. godine Europska komisija krenula pratiti napredak država članica u digitalizaciji kako javnog tako i privatnog sektora, spremnosti građana i korištenju digitalnih tehnologija postalo je jasno da je i politika shvatila važnost za budućnost. Tako je i nastao DESI indeks odnosno Indeks gospodarske i društvene digitalizacije. Danas su to godišnji izvješća, a u ovom posljednjem objavljenom prije nekoliko mjeseci Hrvatska je među 27 država članica EU-a na 21. mjestu.

Rezultat na DESI-ju za Hrvatsku, od 2017. do 2022., povećavao se neznatno više od istog za cijelu Uniju, što svakako dokazuje da je riječ o pozitivnom, ali ipak nedovoljnom pomaku.

Analitičari procjenjuju, a to vidimo i svaki dan u razgovoru s tvrtkama, ali i javnim sektorom da unatoč dobrim rezultatima u digitalnim vještinama, i dalje postoji manjak stručnjaka za IKT čiji je udio u radnoj snazi u Hrvatskoj manji od prosjeka Unije. U javnoj upravi problem su plaće tako da se rijetki odlučuju na rad u javnoj upravi jer su plaće i više od 30 posto niže negoli u privatnom sektoru.

Nedostatak stručnjaka znatno utječe na integraciju digitalnih tehnologija u poduzeća, zbog čega poduzeća, posebno mala i srednja, ne mogu u potpunosti iskoristiti potencijal digitalne transformacije. U poduzećima je problem jer mnoga od njih zbog svoje veličine nemaju informatičare nego po potrebi koriste usluge drugih tvrtki. Pritom treba naglasiti da još uvijek ne postoji svijest da IT rješenja nisu trošak nego u ulaganje u povećanje produktivnosti.

DESI indeks donosi i činjenicu kako Hrvatska kada je riječ o telekom uslugama, prema procjenama analitičara, i dalje ima slabe rezultate kad je riječ o penetraciji usluga brzine interneta od 100 Mbps i više, mrežama vrlo velikog kapaciteta, ali i pokrivenosti 5G mrežom i indeksu cijena širokopojasnog pristupa.

S druge strane, kako smo već spomenuli, iako je udio stručnjaka za IKT u radnoj snazi u Hrvatskoj manji od prosjeka EU-a, ulaganja poduzeća u osposobljavanje u području IKT-a i broj osoba s diplomom iz područja IKT-a u Hrvatskoj veći su od referentne vrijednosti EU-a. Ovo je vrlo zanimljiv podatak koji govori da polako dolazi do promjena. Unatoč mjerama koje su već poduzete za poticanje digitalnih vještina za sve, ključno je brže povećati spremnost države u području digitalnih vještina kako bi EU postigao cilj digitalnog desetljeća za stručnjake u IKT-u, tvrde analitičari.

Dio DESI-a odnosi se i na podatke i prema ovom dijelu Hrvatska ima dobre rezultate po pitanju otvorenih podataka, ali to umanjuju loši rezultati u području digitalnih javnih usluga, s malim brojem korisnika, rijetkom primjenom unaprijed ispunjenih obrazaca i ograničenim pružanjem javnih usluga građanima i poduzećima. Očekuje se da će ubrzanjem ulaganja u digitalizaciju doći do promjena prije svega iz NPOO-a, međutim treba naglasiti da analitičari smatraju kako je potrebno nastaviti ulagati stalne napore kako bi se postigao cilj digitalnog desetljeća od 100 posto internetskog pružanja ključnih javnih usluga za građane i poduzeća.

Kada je riječ o korištenju digitalnih tehnologija u gospodarstvu, među poduzećima, podaci govore da 35 posto tvrtki primjenjuje rješenja u oblaku, 43 posto upotrebljava e-račune odnosno razmjenjuje ih prije svega s javnom upravom u procesima javne nabave, mnogo manje međusobno, a 9 posto upotrebljava tehnologije koje se temelje na umjetnoj inteligenciji.

Iako su ti rezultati temelj hrvatskog doprinosa ciljevima digitalnog desetljeća za digitalizaciju poduzeća, postoji veliki potencijal za još bolju primjenu ključnih tehnologija, kao što su veliki podaci i umjetna inteligencija, pojašnjavaju analitičari.

https://www.ictbusiness.info/poslovna-rjesenja/pad-hrvatske-na-desi-indeksu

RADIO | PORTAL | NOVINE

U „vakuumu“ mladosti: Što ako se učenici s teškoćama nakon srednje škole ne zaposle, a do 21. godine nemaju pravo na poludnevni boravak?

„Što nakon srednje škole?“, pita se većina srednjoškolaca. Pitanje je to koje predstavlja svojevrsna vrata u odrasli život. Nameću se dvije opcije: posao ili fakultet. I jedan i drugi put je prepun neizvjesnosti te zahtijeva nastavak truda i rada na sebi. No što ako vaš put, zbog intelektualne teškoće s kojom ste rođeni, nema samo trnje, već i neke, trenutno, nepremostive prepreke?

U takvoj situaciji nalazi se devet mladih ljudi koji su kao prva generacija završili srednjoškolsko obrazovanje za zanimanja pomoćni kartonažer i pomoćni krojač u Centru za odgoj obrazovanje i rehabilitaciju Virovitica (COOR). Uspješno su naučili teoriju, ovladali vještinama svog zanimanja, odradili stručnu praksu, dobili svjedodžbu, no sada za njih nema posla.

Svoju priliku trebaju čekati kod kuće. U „normalnim“ okolnostima to je nešto što ne predstavlja problem, no u njihovom slučaju dodatna je prepreka, na ionako trnovitom životnom putu. – Taj izlazak iz rutine koja je uključivala socijalnu interakciju s vršnjacima, učiteljima i ljudima izvan obitelji, na te mlade ljude, posebice one iz spektra autizma, ima negativan utjecaj. Posebice ako se vrijeme provedeno „izvan društva“ oduži – kaže ravnateljica COOR-a Stanislava Đurčević.

COOR uz vrtić, osnovnu i srednju školu, svojim korisnicima omogućuje i socijalne usluge rane razvojne podrške i psihosocijalne podrške te poludnevnog boravka. Upravo bi taj poludnevni boravak bio osiguranje da se njihov napredak ne poništi. No, nažalost on je namijenjen osobama iznad 21. godine života.

106. Mirjana Paradinović

Novinarski projekt:
Osobe s invaliditetom – Pomozimo im da više ne budu „nevidljive” u društvu

Elektronička publikacija:
Internetski portal radio Virovitica i Virovitičkog lista

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
12. prosinca 2022.

Velika promjena

– Nažalost, to situacija koja je šok za cijelu obitelj. Sve im se mijenja. Roditeljima je veliko opterećenje jer rade i moraju na posao. Trebaju na osam ili četiri sata ostaviti svoje dijete samo kod kuće. Osobe s teškoćama i inače imaju problem u osmišljavanju slobodnog vremena, na čemu radimo tijekom školovanja, učimo ih tome, no neki od njih i dalje imaju problema s time. S druge strane, tada imaju manje prilike za socijalizaciju, koja im je često ionako otežana – kaže S. Đurčević.

U idealnom svijetu, učenici bi odmah nakon srednje škole uspješno konkurirali na tržištu rada i pronašli posao. Tako je sustav i osmišljen. No svijet u kojem živimo daleko je od idealnog. – Ti mladi ljudi na kraju nemaju druge opcije između 18. i 21. godine. Tržište rada kod nas još nije dovoljno senzibilizirano da bi zaposlilo osobe iz autističnog spektra, nedostaje inicijativa ili poveznica u vidu radnog asistenta koji bi olakšao njihovo zapošljavanje pa su prepušteni sebi i svojim obiteljima. Razmišljamo o mogućim rješenjima ovog problema te smo otvoreni za suradnju ako se netko odvaži na socijalno poduzetništvo ili zapošljavanje naših učenika. Sve što smo uspjeli je, pošto smo u Mreži socijalnih usluga, uključiti ih kod nas na psihosocijalnu podršku. Tako da naši bivši učenici, koji imaju specifične teškoće, dolaze kod nas, no to je ograničeno na maksimalno šest sati tjedno, što je i njima i roditeljima malo – ističe S. Đurčević.

Razdoblje prepuno nepoznanica

U toj situaciji je Senka Manjkas iz Virovitice, čiji je sin Kristian završio srednju školu za zanimanje pomoćni kartonažer u COOR-u. – Kristian je prijavljen u evidenciju nezaposlenih Hrvatskog zavoda za zapošljavanje i sada čekamo. Kako trenutno stoje stvari, posla nema. Recimo to tako, preko noći je nestala glavna aktivnost koja mu je ispunjavala život. Sada ide na psihosocijalnu podršku u COOR koja traje dva sata tri puta tjedno što je zaista malo od onoga što bi njemu trebalo. Dakako, bolje išta nego ništa u svakom slučaju. I ova aktivnost je nešto čemu se veseli, no čim ga odvezemo već moramo ići po njega – priča nam S. Manjkas koja je, kao i Kristianov otac zaposlena na puno radno vrijeme u OB Virovitica. Različite smjene, dežurstva i slobodni dani omogućuju im da dio vremena osiguraju da će jedno od njih dvoje biti s Kristianom, no postoje i dani kada nemaju drugo rješenje no ostaviti ga samog kod kuće.

– U tim danima ostavim mu ujutro sve što treba. Nakon što se probudi zovem ga svakih sat vremena kako bi provjerila je li sve u redu. Zadam mu i dnevne zadatke kako bi se imao čime baviti dok je sam. Recimo, da pospremi krevet, složi deke u boravku, uvijek mu ostavim neku malu aktivnost, i kada se vratim s posla sve me to dočeka odrađeno. Za sada je sve bilo dobro, no uvijek je tu onaj strah da nešto može poći po zlu – priča S. Manjkas.

Kako kaže, izbivanje iz škole, društva vršnjaka i svakodnevne socijalne interakcije, itekako se osjeti.

– Otkako ne ide redovno u školu zaista sam primijetila da nedostaje. Jako puno. Kod logopeda ide jednom u dva tjedna, no nedostaje ona svakodnevna aktivnost. Zadam mu kod kuće da piše i sve ostalo, no nažalost nazaduje. Žao mi je što u Virovitici, kao u drugim sredinama, barem koliko znam, nema udruge koja bi okupljala osobe s intelektualnim teškoćama, ali ni bilo koje druge organizacije koja bi organizirala nešto za njih, neku zaštićenu radionicu u kojoj bi mogli biti na četiri sata. Na primjer, Kristian trenutno ide dva puta tjedno na trening za osobe s invaliditetom u sklopu projekta Sport za sve i tome se veseli jer ima nekakvu aktivnost. Vjerujem da bi nešto nalik na poludnevni boravak za mlade njegove dobi puno značio – kaže Kristianova majka te ističe jedno rješenje kao najbolje.

– Naravno, posao je najbolje rješenje. Oni bi zaista mogli raditi, samo da imaju nekoga tko bi ih vodio. Završili su školu i uživali u svemu što su naučili, no sada od toga ništa. Najgore mi je kad ostane sam kod kuće jer znam da stagnira. Ne radi ništa. Trudim se koliko god mogu osmisliti mu aktivnosti, no to nije to. Uvijek ostaje nada da će se na tržištu rada nešto promijeniti. Vidim da ima pomaka, no sve to ide nekako presporo – kaže nam Senka Manjkas.

https://www.icv.hr/2022./12/u-vakuumu-mladosti-sto-ako-se-ucenici-s-teskocama-nakon-srednje-skole-ne-zaposle-a-do-21-godine-nemaju-pravo-na-poludnevni-boravak/

MUŠKARCI I BORBA S NEPLODNOŠĆU Nakon svakog neuspjelog postupka obuzeli bi me razočaranje, bespomoćnost, bezvrijednost i neizmjerna tuga

107. Adela Zember Antolić

Novinarski projekt:
Izazovi i (ne)uspjesi medicinski potpomognute oplodnje

Elektronička publikacija:
Drava-info

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
30. studenoga 2022.

Kad je prije otprilike 10 godina saznao da će njegov i put njegove partnerice do ostvarenja roditeljstva biti malo teži, ta informacija bila mu je potpuno neočekivana i nerealna.

Ovaj 34-godišnji Koprivničanac (podaci poznati redakciji) govori kako je na početku puta bio zbunjen te da o takvim stvarima ne razmišljaš dok se s njima ne suočiš. Prisjeća se kako mu je čitav taj dan bio u nekakvoj magli nevjerice te da se na početku tog dugačkog puta osjećao jako neupućeno i nemoćno.

– Pokušavao sam biti najbolja podrška svojoj partnerici koja je preuzela najveći teret i brigu. Čini mi se da je to bila jedina stvar u kojoj sam donekle mogao biti koristan. No, sa sve većim iskustvom i porazima počeo sam osjećati tugu, a tada teško možeš biti podrška. Moja partnerica je više bila nervozna i tjeskobna tijekom samog procesa, što je kod mene bilo puno manje prisutno, ali ono što bi me pokosilo je svaki

kraj neuspjelog postupka. Ta vijest da kod punkcije nisu uspjeli naći jajnu stanicu ili da nisu ni kretali u oplodnju ili da beta nije na razini na kojoj treba biti bi me skroz udarila. Obuzeo bi me val razočaranja, bespomoćnosti, bezvrijednosti i neizmjerne tuge. To je moment kada moja partnerica dobiva super moći i diže me za dalje. Uz sve što prolazi kroz planiranje, prikupljanje svih nalaza pa i samih hormona, bolne punkcije još se mora baviti i sa mnom. Divim joj se – objašnjava.
Emocije su najteže – od nade, ljutnje, brige, nemoći pa do krivnje i tako u krug

Na pitanje što je njemu kao muškarcu najteže u procesima, odnosno postupcima medicinski potpomognute oplodnje koje prolazi sa svojom partnericom, odgovara da kod većine postupaka najteže situacije prolazi žena.

– Naša situacija je takva. Sramim se reći koliko me bilo strah obaviti bris uretre i običan pregled urologa u usporedbi sa svime što je partnerica morala prolaziti. Vjerojatno je ringišpil emocija najteža stvar, no mislim da to nije svojstveno samo muškarcima. Uz to bih još mogao dodati osjećaj ljutnje, jer puno stvari u životu odgađaš, podređuješ ili stavljaš na pauzu zbog postupaka. U zadnje vrijeme me pogađa i izoliranost od drugih koji su se ostvarili kao roditelji. Nije ugodno čuti da te netko nije pozvao na proslavu rođendana jer je sve bilo puno djece. No, razumijem i ne zamjeram, ali svejedno je teško. To je pravi ringišpil emocija. Osjećate nadu koja vas u potpunosti uvjeri da je ovaj put baš zadnji pa tugu zbog neuspjelog ishoda pa osjećaj ljutnje jer se to baš vama događa pa brigu i nemoć jer zbog toga ne možete biti podrška pa ljutnju jer ste nešto propustili ili odgodili zbog tog postupka pa krivnju jer uopće osjećate ljutnju oko tih stvari što ispada kao da ne želite dijete pa neizmjernu tugu kada se vidite u budućnosti kao usamljenog starca pa opet krivnju jer tako sebično razmišljate i tako otprilike u krug – objašnjava.

Osim spomenute bujice emocija koja bi obično završila depresivnim raspoloženjima, priča kako mu je svaki postupak medicinski potpomognute oplodnje uzrokovao stres, postajao je zatvoreniji, razdražljiviji i svadljiviji.

– Dan danas ne podnosim božićna razdoblja, jer sam uvijek mislio da ću na krov kuće postaviti tog prokletog Djeda Mraza, staviti lampice po boru u dvorištu i unositi bor u kuću dok me klinci u čudu gledaju opijeni mirisom svježeg bora. Zvuči banalno, ali u tom momentu pokosi – naglašava.

Iako partnerski i intimni odnos ponekad bude narušen, ni u jednom trenu nije razmišljao o odlasku Napominje da borba s neplodnošću definitivno narušava i partnerski odnos.

– Vjerojatno kao posljedica svih navedenih simptoma. Svatko se nosi s time kako zna. Razumjeti drugoga, brinuti o potrebama onog drugog i poštivanje granica je ključno. Vjerojatno kao i u svakom odnosu, no možda uz postupke oplodnje to može biti intenzivnije. Naravno i intimni odnosi su narušeni, valjda jer vas to podsjeća na reprodukciju, a to nije nimalo seksi ni romantično – ističe.

No u ovom vrtlogu različitih stanja – od onih najljepših do najružnijih, objašnjava kako ni u jednom trenu nije ni pomislio da ode i da se ostvari kao roditelj s drugom ženom.

Mogućnost da ne budemo roditelji je teška, ali vidimo zadovoljstvo i zahvalni smo na mnogim drugim stvarima u životu

– Biti roditelj nije životni prioritet, nemate pojma koliko je ovo teško reći i kakav osjećaj krivnje osjećam kada to izgovaram nakon svega što smo prošli, ali je tako. Da, mogućnost da se ne ostvarim kao roditelj je teška, ali moj život nije samo to. Oboje vidimo zadovoljstvo i zahvalni smo na mnogim drugim stvarima u životu koje nemaju veze s tim. Zato se ponekad ljutimo i brinemo da nam život previše klizi jer smo fokusirani na ostvarivanje roditeljstva. Zbog toga u zadnjih par godina pokušavamo gledati na postupke kao najobičnije rutinske preglede. Ne želimo odustati od sebe. Ne mogu zamisliti da budem dobar otac ako to dopustim. Tako to gledam. I sad dok to izgovaram osjećam krivnju, ali istovremeno na čudan način i pozitivno mentalno zdravlje – pojašnjava i dodaje kako mu se čini da je pritisak ostvarenja sebe kao roditelja veći na ženama, a to pripisuje odgoju i utjecaju društva.

Mišljenja je kako dosta ljudi smatra da se mogu samoostvariti jedino kao roditelji što za ljude koji se bore s neplodnošću može biti pogubno.

Naglašava kako mu se čini da su žene te koje češće i otvorenije pričaju o borbi s neplodnošću pa je tako i njemu samome trebalo 10-ak godina postupaka da shvati da razgovor uistinu može pomoći.
– Žene su čudo. One kao da već imaju usađenu inteligenciju da je komunikacija izuzetno važna kod takvih stvari. Nisam šutio zbog srama. U pitanju je bilo pogrešno nošenje sa situacijom na način da zatomljujem svoje emocije. Vjerujem da se pozitivno nošenje s emocijama može naučiti, odnosno ono pogrešno odučiti. Ja još uvijek učim – zaključio je.

https://drava.info/2022./11/muskarci-i-borba-s-neplodnoscu-nakon-svakog-neuspjelog-postupka-obuzeli-bi-me-razocaranje-bespomocnost-bezvrijednost-i-neizmjerna-tuga/

Sadržaj

Uvodna riječ 3
Predgovor 4
Što o projektu kažu sudionici? (dio izjava iz narativnih izvještaja) 6
Naglasci s predstavljanja zbornika izabranih radova i projekta Poticanja novinarske izvrsnosti u 2021. 8
1. Robert Valdec
Novinarski projekt: **Nestali: Misterij nestanka ljudi – činjenice i zablude** 9
2. Saša Paparella
Novinarski projekt: **SLAPP tužbe – zlouporaba pravosuđa kojom moćnici pokušavaju ušutkati medije** 12
3. Biljana Bašić
Novinarski projekt: **Asistenti u nastavi, kako dalje – izazovi u radu s (na)gluhom djecom** 17
4. Branimir Gubić
Novinarski projekt: **Glad „nevidljivih" ljudi (međureligijsko i ekumensko zajedništvo i suradnja u borbi protiv siromaštva)** 21
5. Maja Grubišić
Novinarski projekt: **Ja sam protagonistica svoje priče** 25
6. Josip Antić
Novinarski projekt: **Otočanke, biti žena na otoku** 29
7. Goran Gazdek
Novinarski projekt: **Napušteni objekti u selima – opasnost za stanovnike, mrtvi kapital i prepreka ruralnom razvoju** 35
8. Dražen Boroš
Novinarski projekt: **ŽIVOT NA DIJALIZI: Drugorazredni ili jednakopravni građani** 39
9. Lana Bunjevac
Novinarski projekt: **Biobanke gena – budućnost personalizirane medicine** 44
10. Marija Lovrenc
Novinarski projekt: **Pedofilija – bolest društva koja raste, a lijek se ne nazire** 47
11. Irena Dlaka
Novinarski projekt: **Otočko gospodarstvo nekad i danas – između monokultura i održivog života** 51
12. Tomislav Šovagović
Novinarski projekt: **René Matoušek – Vukovar sâm, neispričana priča** 53
14. Selma Pezerović
Novinarski projekt: **Razgovori iz divanhane – Samoidentitet, žene i islam** 57
14. Gordana Arh
Novinarski projekt: **Sami – epidemija usamljenosti u trećoj životnoj dobi** 63

15. Barbara Kraš Kedmenec
Novinarski projekt: **Tragedija hrvatske socijalne politike ili kako su djeca s razvojnim teškoćama i njihovi roditelji prepušteni sami sebi** **66**

16. Aleksandar Tešić
Novinarski projekt: **Djelomično sunčano i razmjerno vjetrovito** **73**

17. Vlatka Polšak Palatinuš
Novinarski projekt: **Muke po hrvatskoj poljoprivredi** **76**

19. Goran Borković
Novinarski projekt: **Žene u ratu** **80**

19. Željko Bukša
Novinarski projekt: **Hoće li nuklearke od „atomske bombe“ postati rješenje?** **89**

20. Darko Buković
Novinarski projekt: **NASLJEDNICI KOMPANIJA – DJECA S ‘POSEBNIM’ POTREBAMA** **92**

21. Davor Mladošić
Novinarski projekt: **Utjecaj izgradnje Zračne luke Trebinje na sliv rijeke Omble** **94**

22. Miroslav-Edvin Habek
Novinarski projekt: **Online nasilje prema ženama: Osvetnička pornografija, doxing, edukacija i kažnjavanje** **96**

23. Maša Samardžija
Novinarski projekt: **Kao da je krška vila** **100**

24. Igor Kokoruš
Novinarski projekt: **Izazovi i prepreke u korištenju geotermalne energije u Hrvatskoj** **103**

25. Jasmina Džanović
Novinarski projekt: **Kreditna omča – nikad jednostavnija, a nikad opasnija** **105**

26. Ljubica Jurič
Novinarski projekt: **Mentalno zdravlje suvremenog društva – zašto je još uvijek tabu?** **109**

27. Ivan Kovačić
Novinarski projekt: **Problematika lokalnih vodovoda u Krapinsko – zagorskoj županiji** **114**

28. Nenad Bartolčić
Novinarski projekt: **Godine (ne)čitanja** **117**

29. Nives Matijević
Novinarski projekt: **Tajne hrvatskih privatnih kolekcionara – istraživača i čuvara kulturne baštine** **122**

30. Marinko Petković
Novinarski projekt: **Kako je hrana u krizi postala oružje i gdje je tu domaća poljoprivreda?** **126**

31. Sanja Knjaz
Novinarski projekt: **Otpad u raljama lokalnih moćnika** **128**

32. Damir Kramarić
Novinarski projekt: **Sve učestalije povrede prava na zdravstvenu zaštitu i pomor umirovljenika - kako stanje popraviti?** **131**

33. Irena Kustura Rosandić
Novinarski projekt: **Jesu li petice iz svih osnovnih škola jednake i treba li uvesti prijemne za srednje škole** **135**

34. Darko Markušić
Novinarski projekt: **Koliko stoji liječnik, koliko profesor ili policajac? Pošto političar ili sudac?** **137**

35. Sanja Bubalo
Novinarski projekt: **Udruge i njihove uloge u životima bolesne djece i djece s teškoćama u razvoju** **140**

36. Petra Begović
Novinarski projekt: **Mentalno zdravlje žena, trudnica i majki – govorimo glasnije i pružajmo podršku jasnije** **144**

37. Ana Vragolović
Novinarski projekt: **Osobe s invaliditetom u svijetu rada – kroz zakon do poboljšanja prava** **147**

38. Iva Perdec
Novinarski projekt: **VIŠNJAN (HRVATSKA) ZASLUŽUJE BAJKU: Dovedimo Elona Muska u domovinu Nikole Tesle da nadogradi životno djelo Korada Korlevića, višnjansku oazu znanja i rasadnik genijalaca** **151**

39. Ilko Čulić
Novinarski projekt: **Ženski potpis na novoj glazbi** **159**

40. Nikolina Metković
Novinarski projekt: **Utjecaj projekta Gornji Horizonti na područje dubovačko-neretvanske županije** **161**

41. Dunja Kučinac
Novinarski projekt: **Radni uvjeti u kreativnim industrijama u Hrvatskoj** **164**

42. Goran Šimac
Novinarski projekt: **Žena** **168**

43. Ivan Tašev
Novinarski projekt: **Kršćansko-židovski odnosi: put od uzajamnoga optuživanja do dijaloga** **172**

44. Slavica Trgovac Martan
Novinarski projekt: **Zaboravljene žene bilogorskog kraja** **177**

45. Rade Dragojević
Novinarski projekt: **Hrvatski ulazak u eurozonu** **179**

46. Zinka Kocijan
Novinarski projekt: **Žene iz sjene** **183**

47. J. Tea Katunarić Kirjakov
Novinarski projekt: **Suvremene tehnologije i znanstvena dostignuća u zaštiti podvodne kulturne baštine** **187**

48. Ivica Buljan
Novinarski projekt: **Selo - stanje, razvoj i prespektive seoskih sredina u suvremenom okruženju** **190**

49. Andrea Latinović
Novinarski projekt: **Međunarodni odnosi u svijetu globalnog rata, s utjecajima na Hrvatsku, mijenjanje postojeće slike svijeta, ali i opasne tendencije zatiranja ljudskih prava pod krinkom bolesti.** **194**

50. Đorđe Matić
Novinarski projekt: **Doprinos srpske manjine hrvatskoj kulturi** **199**

51. Goranka Jelinčić
Novinarski projekt: **Ranjive skupine: Ovisnost kod mladih od osnovne škole do fakulteta** **203**

52. Danijel Prerad
Novinarski projekt: **Javna nabava u projektima obnove Banovine i Sisačko-moslovačke županije nakon potresa** .. **205**

53. Ivana Kalogjera Brkić
Novinarski projekt: **Živjeti s rakom** **209**

54. Srđan Sekulić
Novinarski projekt: **Nogomet – fudbal kao prvi faktor pomirenja** **211**

55. Dubravka Vukoja
Novinarski projekt: **Ratne novinarke** **214**

56. Jadranka Jaćimović - Ivan
Novinarski projekt: **Srpkinje i društveno - ženski odnosi** **217**

57. Ana Fabijanović
Novinarski projekt: **Kroz ušicu igle / kultura u vrijeme previranja: sloboda ili dogma – kako se opredijeliti** **220**

58. Dušan Miljuš
Novinarski projekt: **Fenomenologija femicida u Hrvatskoj – uzroci, posljedice, kaznena politika** **224**
59. Snježana Nemec
Novinarski projekt: **Dijasporom jačajmo Hrvatsku - Odnos RH prema njenim građanima u dijaspori** **226**
60. Andrea Falkoni Račić
Novinarski projekt: **TUP budućnosti** **230**
61. Antonia Hohnjec
Novinarski projekt: **Položaj i uloga žena u obiteljsko poljoprivrednim gospodarstvima** **235**
62. Snježana Dukić
Novinarski projekt: **Hrvatske toplice –voda koja liječi – kultura i baština hrvatskih toplica** **239**
63. Boris Pavelić
Novinarski projekt: **Zaboravljena djeca rata u Hrvatskoj** **241**
64. Lora Tomaš
Novinarski projekt: **Svjetske putospisateljice: počeci, konteksti i suvremene iteracije** **244**
65. Margarita Weisz
Novinarski projekt: **Mjesna samouprava u Zagrebu** **249**
66. Marito Mihovil Letica
Novinarski projekt: **Suživot s turizmom između autentičnosti i simulacije** **251**
67. Tanja Rudež
Novinarski projekt: **Kako se boriti s pandemijom raka nakon pandemije koronavirusa** **256**
68. Renata Ivanović
Novinarski projekt: **Reproduktivno zdravlje u klinču politika, ideologija i prava na zdravstvenu zaštitu.** **259**
69. Marija Pandžić
Novinarski projekt: **Uloga i valorizacija žena različitih religija i vjeroispovijesti tijekom pandemije koronavirusa** **265**
70. Leonarda Lujić
Novinarski projekt: **Hrvati i izborni proces u BiH** **269**
71. Dragan Grozdanić
Novinarski projekt: **Mentaldemija** **271**
72. Igor Tabak
Novinarski projekt: **Vanjska politika RH i odabir strateških partnera u obrani** **274**
73. Tihana Bertek
Novinarski projekt: **Obitelj, roditeljstvo, brak – suvremeni izazovi** **278**
74. Dražen Najman
Novinarski projekt: **Potresni i drugi sigurnosni rizici u Gradu Zagrebu i Republici Hrvatskoj** **281**
75. Tin Bašić
Novinarski projekt: **Kaos u zgradi širi se oko zgrade – kako kolektivnu odgovornost proširiti na širu zajednicu** .. **284**
76. Ivana Vidas
Novinarski projekt: **Financijska pismenost – test na kojem često padamo** **288**
77. Tihomir Dokonal
Novinarski projekt: **Moja mala poduzetna zona** **291**
78. Branka Sobodić
Novinarski projekt: **Promicanje kulture i tradicijskih običaja nacionalne manjine Češke obeci Bjelovar** **295**
79. Zoran Stajčić
Novinarski projekt: **Hrvatska glazba i Region** **297**

80. Davor Dijanović
Novinarski projekt: **Agresija Ruske Federacije na Ukrajinu: Povijesni, geopolitički i sigurnosni aspekti.....300**
81. Saša Šimpraga
Novinarski projekt: **Zašto nema parka?.....304**
82. Stjepan Bonev
Novinarski projekt: **Stanje zdravstva i pružatelja zdravstvenih usluga na potresom pogođenim područjima.....307**
83. Matea Grgurinović
Novinarski projekt: **Umjesto vojne, radna mobilizacija – novi migrantski radnici.....309**
84. Zdenko Duka
Novinarski projekt: **Hrvatska u mogućem europskom i svjetskom ratu.....312**
85. Željko Brkić
Novinarski projekt: **Tabu teme Domovinskog rata u zapadnoj Slavoniji 315**
86. Bjonda Lučić
Novinarski projekt: **ONI SU VRIJEDNI DIVLJENJA Invaliditet ih nije spriječio u ostvarenju ciljeva, pomaknuli su granice i postigli još i više. Podržimo ih!.....318**
87. Lucija Ćorić
Novinarski projekt: **Žena 2.0 .....322**
88. Dražena Lejo
Novinarski projekt: **Psiho-socijalne posljedice pandemije i kriza na mentalno zdravlje građana 325**
89. Saša Radusin
Novinarski projekt: **Drugačija škola za uspješnije društvo – obrazovna reforma i društvene promjene 328**
90. Teddea Senjanović
Novinarski projekt: **Integracija Ukrajinaca u hrvatsko društvo – koegzistencija dviju kultura.....331**
91. Davorka Blažević
Novinarski projekt: **„Treća" i nije neka sreća 334**
92. Ivana Perić
Novinarski projekt: **Neka ne pati koga smeta – nogometaši i nogometašice kao radnici i radnice 337**
93. Tatjana Dragičević
Novinarski projekt: **Sport – prilika za pozitivne društvene promjene 340**
94. Ivan Slijepčević
Novinarski projekt: **Prazan prostor: Definiranje subkulturnih gibanja u Hrvatskoj.....344**
95. Mario Kikaš
Novinarski projekt: **Imena s naslovnice: kako žive i rade naši (književni) prevodioci prevoditeljice 347**
96. Alen Juričić
Novinarski projekt: **Dostupnost sportskih sadržaja u ruralnim dijelovima Dalmacije.....350**
97. Ana Mičić
Novinarski projekt: **Sudbine baštine.....352**
98. Stojan Obradović
Novinarski projekt: **Izazovi i dileme manjinske politike u hrvatskom društvu 356**
99. Velibor Mandić
Novinarski projekt: **Tehnologija i demokracija.....362**
100. Ivana Josipović
Novinarski projekt: **Mane socijalne politike: Stradanja djece i nezadovoljstvo socijalnih radnika vladinom politikom 367**
101. Augustin Bašić
Novinarski projekt: **Manjinske religijske zajednice – izazov sekularnom društvu?.....371**

102. Dražen Ćurić
Novinarski projekt: **Ruska agresija na Ukrajinu i stvaranje Novog svjetskog poretka** **376**
103. Ivan Alduk
Novinarski projekt: **Pomorska baština dalmatinske obale i otoka kroz povijest** **381**
104. Senad Tokić
Novinarski projekt: **Manjinski izazovi** **384**
105. Dražen Tomić
Novinarski projekt: **Utjecaj digitalne transformacije na razvoj javnih usluga u Hrvatskoj** **387**
106. Mirjana Paradinović
Novinarski projekt: **Osobe s invaliditetom – Pomozimo im da više ne budu „nevidljive" u društvu** **389**
107. Adela Zember Antolić
Novinarski projekt: **Izazovi i (ne)uspjesi medicinski potpomognute oplodnje** **391**

Objavljeni novinarski projekti u 2022.

https://www.aem.hr/blog/2022/11/03/kvalitetno-novinarstvo-2022/

AGENCIJA ZA
ELEKTRONIČKE
MEDIJE

Objavljeni novinarski projekti u 2022.

AGENCIJA ZA ELEKTRONIČKE MEDIJE

Zagreb, 2023.

Stavovi izraženi u ovoj publikaciji ne odražavaju nužno politiku i stavove Agencije za elektroničke medije.

9 789535 933175